

Adriani Heereboord, ... Meletemata philosophica, maximam partem, metaphysica

<https://hdl.handle.net/1874/21866>

ADRIANI HEERBOORD,

*Professoris in Academia Patria Phi-
losophi Ordinarii,*

MELETEMATA
PHILOSOPHICA.

Maximam partem,

METAPHYSICA.

LUGDUNI BATAVORUM,

Ex Officinâ FRANCISCI MOYARDI,

Bibliopola trans Academiam.

CICIDCLIV.

Nobilissimis, Amplissimisque Dominis,

- D. AMELIO van BOUKHORST, Wimmenumi Domino, Ordinis Equestris Adfessori, Rhenolandiaë Præposito & Aggerum Præfecto, ad Comitiam Ordinum Generalium nuperrimè, nunc ad Confessum Confiliariorum, Hollandiaë Ordinum, Delegato,
- D. GERARDO SCAEP, Equiti, Domino Cortehoeviaë, Reipublicæ Amstelodamensis Exconsuli, ad Comitiam Ordinum Generalium Deputato, ad Serenissimos Daniaë ac Sueciaë Reges Exlegato,
- D. CORNELIO van BEVEREN, Equiti, Strevelshoekkiaë, West-Iffelmondæ, & Devellsteinii Domino, Reipublicæ Dordracenæ Exconsuli, ad Confessum Confiliariorum, Hollandiaë Ordinum, nominato, ad Serenissimos Britanniaë & Daniaë Reges Exlegato,

U T E T

*Amplissimis, Spectatissimisque. Florentissima
Reipub. Lugdunensis Consulibus,*

- D. PAULO à SWANENBURGH, J. C.
D. NICOLAO vander MEER,
D. JOHANNI vander MAERSCHE,
D. PETRO à WARMONT,

Academiaë Lugdunensis Curatoribus,

N E C N O N,

Amplissimo Consultissimoque Viro,

- D. JOHANNI à WEVELINCHOVEN, J. C.
Reipublicæ Lugdunensis Syndico, Nobilissimis Amplissimisque Curatoribus, à Secretis,

HÆC MELETEMATA,

eo, quo decet, animo,

L. M. Q. D. D. D.

ADRIANUS HEEREBOORD.

Nobilissimè

Nobilissimi, Amplisimique Domini,

Facit nominum vestrorum splendor,
& munerum dignitas, *Academiae Pa-*
tres, ut ad pedes vestros apponere au-
sim, hæc mea *Meletemata Philosophica*, omni
jure, vestra, utpote in *Academia*, cujus cu-
ram sustinetis, *Gravissimi Curatores*, nata
ac disputata. Huc accedit, quod in soli-
dum vestri me juris reddiderint vestra in
me officia inexpectatissima: Ut non di-
cam, me, rude donatum triviali, quo faci-
lius emetirer stadium eruditionis *Academicæ*,
patriæ Urbis munificentia, in *Collegio Ordini-*
num Hollandiæ West-Frisiæque Theologico (quod
curæ quoque vestræ commissum est) to-
tum transegisse sexennium: vos insuper e-
stis, qui in publicam me protraxistis lu-
cem, cum nihil me cogitantem minus, sex
nondum & viginti annorum juvenem (quod
præfiscine dixerim) in *hac bonæ Mentis æde*,
Philosophiæ Professore vocastis: nec hic fuit fi-
nis.

nis vestræ beneficentiæ: nova placuit addere
priorum meritorum cumulo: cum, anno
vixdum exacto, *Pro-Regentis* in Collegio mihi
munus imponere, visum fuit. Accipite ergo,
Viri Nobilissimi, Amplissimi, pro tot in me effu-
sis, pleno horreo, beneficiis, hæc pauca, quæ
ad aram suspendo vestræ humanitatis, gra-
tię specimina, diligentię in exornandâ
spartâ mea Academicâ, testimonia; & ma-
jori in dies me favore complectamini. Quod
si effectum dederitis, sublimi feriam sidera
vertice. Ita vos sospitet Deus. Quod
voveo,

Nobilissimarum Amplitudinum vestrarum,

CULTOR & CLIENS,

ADRIANUS HEEREBOORD,

Philosophiæ Professor Ordinarius.

PRÆFATIO.

AD LECTOREM.

MELETEMATATA (Meditationes, dixeris Latine) in Philosophia culturâ existunt, Lector benevole, duum generum : quædam libera, nullis, aut materiis, aut disciplinis, aut Authoribus, adstricta; qualia tibi hoc sistimus volumine, ubi, nec Metaphysica tantum suas habet vices, quamvis, ut Scientiarum omnium princeps ac Regina, regnum teneat, nec Physica loquitur sola, sed & Ethica ac Politica, nec solus oracula profert Aristoteles, aut sententias dicit sententiarum Magister, vel Thomas, vel Scotus, vel Suarus, sed & in partes venit, Cartesius, Patritius, Ramus : neque enim ego ullius Philosophi sum, vel Mastix, vel Martyr, vel Momus, vel Mimus : alia Meletematata, sunt fixa, certis & materiis, & disciplinis, & Authoribus, alligata : qualia exhibemus alio volumine, in Disputationibus, Physicis, Ethicis, Logicis, notisq; ad duas Priores propriis ; ubi ex Aristotele & Scholasticis receptisque passim hodie Philosophis omnia geruntur : in prioribus, extitimus diffusiores : in posterioribus, agimus contractius : in illis ex animi Philosophamur sententia : in hisce non item, sed ad placita & sensum Aristotelis & Peripateticorum : ita enim jubet in Nostrâ, & omnibus fere Academiis, trium litterarum Tyrannus Mos. Ceterum, nec otium, nec tempus corrigendi errata Typographica, nobis permiserunt, tot, quibus distrahimur, occupationes : quare, ut ipse hanc operam sumas, Lector Amice, rogat,

A. HEEREBOORD,

Philosophiæ Professor Ordinarius.

ADRIANI HEERBOORD,

AD

Nobiliss. Ampliss. Spectatiss. Dominos, Acad. Lugd. Batav.

CVRATORES EPISTOLA.

Nobiliss. Ampliss. Spectatiss. Domini :

ESTENNIUM est præter propter ; quod Philosophiæ Professionem in Academia vestra sustineo. Toto illo temporis tractu, nihil prius habui aut antiquius, quam ut Spartam, quam essem nactus, sedulo ornarem, & talentum mihi commissum saniori diligenter exponerem. Cum provincia hæc primum humeris imponeretur meis, sic satis neglecta jacebant (liceat apud vos profiteri quod res est) Philosophiæ studia, & vix exculta. Et varius disputabatur & inordinatus. Nescio, quo infelici fato, fluere retro, & ab aliquo temporis intervallo relabi capissent res Philosophicæ. Viram annum privatus hic vixeram, & Philosophiæ relapsam, ac ruinam, fere imminentem reprehenderam. Quod, cum vocarer, trepidanti jam animo majorem incussit metum. Novæ ætatem, adhuc juvenilem. Novæ vires, & curtam domi meæ supellestem. Novæ oneris suscipiendi, & ob istum Philosophiæ statum, tunc durioris, gravitatem. Novæ longe esse difficilius, jam labentes & ruinam minitantes ades restaurare, quam bene postea, suo loco servare. Nolebam tamen deesse Academiæ & Vrbi Patriæ operam meam petenti. Sciebam non mihi, sed aliis me natum. Quare grandi animo, & solius Jesu Christi Servatoris mei (quo duce nihil desperandum) inmixto auxilio, atque multorum jam comperta fretus benevolentia, publice Profitendi munus aggressus tum fui. Cogitavi statim apud me, quo modo & medio vitæ ac vigori restituenda foret jam languescens Philosophia. Cogitationes meas, Professioni iniciandus, in augustissimo Doctissimorum virorum congressu, publice exposui : & cum verba ex more recepto, de

argumento aliquo, auspicianti mihi essent faciendâ, De variâ, vario tempore, & variis usitatâ, ac verâ tandem Philosophandi ratione, verba feci. Orationem tunc habitam publicæ luci nunquam exposui : ejus summam nunc sisto.

Philosophia à condito fere orbe, orbis fuit : ita per universum terrarum orbem vagata est, ac Solis instar, lucis suæ radios quaqua-versum disperfit. Renascens enim mundo, à tribus Noachi filiis ac posteris, diversis temporū intervallis diffusa est in Ebræos, Chaldeos, Phœnices, Ægyptios, Æthiopsas, Indos, Persas, Gallos, Celtas, Græcos, & quicquid alibi mortalium fuit. Universa vero, tum Ebræorum, tum profana Gentium aliarum, Philosophia, Barbarica Græcis dicitur, quod extra Græciam nata sit atque exculta ; ex Chaldeorum tamen, Phœnicum, atque Ægyptiorum sapientia, Græcorum omnis hausta est ac prognata : quicquid enim isti possederunt ex Ebræorum scholis petierunt, ac multis superstitionibus & erroribus descædarunt, & ex fordidatis hisce lacunis Græci rivos suos derivarunt : ad quos cum, maximis laboribus, variis itineribus, diversis coloniis translata est Philosophia atque traducta, in partes statim abiit divisa ac sectas.

Non est mihi animus, omnes Philosophorum inter Græcos familias perreptare : quæ maxime insignes sunt habitæ, duæ extiterunt, Ionica & Italica. Italica sectæ princeps ac caput fuit Pythagoras Samius ; qui, postquam Samus patria à Polycrate Tyranno esset occupata, in Italia partem istam concessit, quæ quod maxime Græcorum coloniis esset frequentata, magnæ olim Cræciæ, nunc Calabria tenet nomen, ac Philosophiam ibi docuit.

* Altera

Altera *Græcorum* in *Philosophia* *αιετος*, *Ionica* fuit appellata, quod in *Ionia* versarentur ejus *Philosophiæ* Professores : familiam hic ducit *Thales Milesius*, è septem *Græciæ* sapientibus unus, cui successit *Anaximander*, huic *Anaximenes*, huic *Anaxagoras Clazomenius*, quem audivit *Archelaus*, qui primus ex *Ionia Philosophiam* transtulit *Athenas* : hic *Socrate* gloriatur discipulo : de quo oraculo fuit pronunciatum. *Ανδρῶν ἀπαίων Σωκράτης σφῶταλῶ*. Ex *Socratis* schola ceu ex equo *Trojano* innumeris prodire *Philosophi* ; inter eos nominis haud postremi, *Aristippus* sectæ *Cynicæ* ac *Stoicæ*, *Plato* veteris ac novæ *Academiæ*, fundatores primi. *Platoni* in *Academia* adhæsit atque in docenda *Philosophia* successit *Speusippus*, ex sorore nepos ; secessionem fecit *Aristoteles*, qui relicta *Academia Peripateticorum* instituit, ac *Peripatetica* nomen dedit *Philosophiæ*, quod in *Lyceo* deambulando doceret : *ἰωλῶν* enīn *ἄειπᾶτω* doctrinas secretiores ac graviores, *δειλιῶν* leviores tradebat. Ab hoc *Peripateticorum* Authore, principe, duce, *Peripatetica* *Philosophia* ortum ac nomen ducit, quæ varia serie, inter *Græcos*, *Arabes*, *Latinos*, ad nostram usque ætatem propagata est, tanto successu, ut nulla hodie, quod sciam, extet *Academia*, in qua non teneat primas, ac vel sola doceatur ; quo jure, quæve injuria, nunc non est dicendi locus.

Aristoteles Socratem per triennium, *Platonem* per totos unum & viginti annos, diligentissime audivit ; in *Philosophando* hanc ingressus est viam, ut quavis de re contrarias in partes dissereret, *Socratem* ac *Platonem* magni, Veritatem pluris faceret, in quam diligentissime, explorata rerum natura, inquisivit.

Post *Aristotelem* varia existit *Philosophandi* ratio, purior modo, modo impurior, interdum liberi or, sæpius restrictior, ad mentem & placita, non Naturæ, sed *ἄειπᾶτος*. Quam semitam in *Philosophando* tenuit *Aristoteles*, pauci sunt secuti ; ac malus quidam genius, ita se ferre mentes omnium cepisse videtur, ut id pens tantum habuerint, *Aristotelem* intelligere, non naturam.

Duo fere sunt *Philosophandi* genera ; unum, quo ad rerum omnium notitiam perpendunt

mortales, alterum, quo non ad Naturæ sed Hominis cujuspiam opinionem philosophantur. *Aristoteles* ipsam rerum Naturam laudabili conatu invasit, ac liberri me, si quid à prioris seculi Hominiibus in exploranda ea atque observanda fuisset erratum, reprehendit atque correxit. Prefuit hujus vestigia haud degener discipulus, atque *ἄειπᾶτος* successior *Theophrastus*, qui, quod præceptor in *Animalium* historia indaganda, idem in *Plantarum* natura scrutanda, sollerti præstitit diligentia : atque ut *Aristotelem*, majorum, vel reverentia, vel scientia, vel auctoritas, nihil deterruit, quo minus ab illorum sententia sæpius discesserit, ita nec *Theophrastus* sibi vitium putavit, diversum sentire à *Præceptore* ; sed quo jure in alios *Aristoteles*, hic in *Aristotelem* est usus. Si quid *Præceptor* falsum, aut rerum Naturæ contrarium docuisset, correxit : si quid prætermisum, supplevit. Etenim verissime putavit, solis Naturæ legibus, non *Præceptoris* opinionibus, mentis suæ contemplationis obstringi. Hunc prædecessorem, *Aristotelis* ac *Theophrasti*, in *Philosophando* libertatem, & in adornanda rerum Naturalium historia industriam amplexatus est atque secutus, tertius in schola *Peripatetica*, *Strato Lampiscenus*, qui, quod tam strenue in Natura contemplanda operam suam locaret, *Physici* nomen est adeptus, magnus omnino vir & in multis novus, ita testante *Cicerone* l. 5. de *finibus*. Extat ejus liber de *Coloribus*, item alter de *Spiritu*, tot annos inter *Aristotelicos* circumlati.

Atque utinam horum in *Peripatetica* *Philosophia* trium virorum trami tem calcassent, sequentis ac sequioris ævi, *Philosophi* : verum purior illa ac liberior *Philosophandi* ratio in *Stratone* desit atque exspiravit. Qui enim *Stratonem* ex ordine secutus est *Lycos*, ac quadraginta quatuor annos *ἄειπᾶτος* præfuit, *Fabulis* *Philosophiam* permiscuit ; reliqui omnes, *Aristo*, *Critolaus*, *Diodorus* & quatuor alii, quorum nomina teneporum injuria obscuravit, ad *Andronicum* usque *Rhodium*, ab *Aristotele* undecimum, tam longe à genuina ac *Peripateticis* primis recepta consuetudine *Philosophandi* recesserunt, ut non ex *Peripateticis*, sed aut aliunde, aut ex se nati *ἄειπᾶτος* abor-

abortientes fœtus videantur. *Andronicus* vero *Rhodium* Peripateticus *ναρ' ἰεροσόλυμο* est dictus, quod primus *Aristotelis* ac *Theophrasti* libros promulgavit, paraphrasi ac commentariis nonnullis illustravit: *Philosophiam* Peripateticam restauravit.

Ex illa fluere & retro sublapsa referri

Philosophia cœpit. Ab hoc tempore, valedictum est *Naturæ*, atque à *Peripateticis* in solo habitatum *Aristotele*; & *Philosophi* sunt ab illo tempore dicti, non qui rerum naturam sed qui mentem indagabant *Aristotelis*. Dicere ausim, *Peripateticorum* scholam à *Stratonis Lampſaceni* tempore, anno ante natum *Christum* ducentesimo & septuagesimo, tot jam labentibus annis ac seculis, ad nostram usque ætatem *Naturæ* valedixisse, *Aristoteli* soli ad hæsisse; cuius quippe *Doctores*, non ex rerum veritate, sed ex *Aristotelis* *νομοῖς δεῖξαι* sunt *Philosophati*.

Duum tamen sunt generum, qui post *Andronicum Rhodium* in *Aristotelis* opinionibus scrutandis, sequendis ac persequendis, sunt versati: *Andronicus* ipse atque illius tempestatis *Peripatetici*, ab *Augusti Cesaris* imperio, ad *Alexandrum* usque *Aphrodisiensem*, qui post annum *Christi* vixit ducentesimo, ingenium adhuc aliquod ad iudicium in *Philosophando* servarunt liberum, nec ita *Aristoteli* se manciparunt, ut eum deserere scelus existimarent ac piaculum: ita ipsi *Andronico*, *Eudoxo*, *Athenodoro*, *Chenarcho*, aliisque, dissentire interdum, religio non fuit. At *Alexander Aphrodisiensis*, *Aphrodisiade*, *Cariæ* oppido, oriundus, primus se totum *Aristoteli* tradidit, nihil sibi, nihil cuiquam, omnia soli credidit *Aristoteli*, in ejus verba juravit, ab ejus dictatis ne latum quidem unguem discessit, dubitandi libertatem sibi, aliisque, nedum iudicandi potestatem, quantum potuit, omnem, sublatum ivit. *Alexandrum* secutus est *Annonius Alexandrinus*, cognomento *Saccus*, quod ex bajulo evasisset *Philosophus*, ac tantus, ut patrem vix ac ne vix quidem habuerit, inter *Aristotelis* nimirum servos: Eadem hic, quæ *Alexander*, servili reverentia *Aristotelis*, occupatum gessit animum, atque ita *Græcorum* interpretum, qui secuti sunt, omnium, *Porphyrus*,

Anatolis, *Olympiodori*, *Syriani*, *Themistii*, *Ammonii*, *Hermiæ*, *Philoponi*, *Simplicii*, aliorumque oculos, perstrinxit *Aristotelis* autoritas, fascinauit, occæcavit, ut in eo enucleando ac defenditando immorati fere sint atque immortui; missa rerum *Natura*, *Philosophiæ* sola proma conda.

Atque hæc fuit insana *philosophandi* ratio, *Græcis* ad annum *Christi* circiter sexcentissimum usurpata, quo tempore, altum, diuturnum, ac tantum non perpetuum *Philosophiæ* quoddam silentium est secutum inter eos: muta jacuerunt diu studia ac *Gymnasia*, ut totis trecentis annis nullius inter *Græcos Philosophi* nomen reperiri detur, nisi unius *Johannis Damasceni*, qui eodem, quo reliqui, vesano *Aristotelis*, amore dicam an furore, correptus, breviter tantum quædam *Philosophiæ* consuit ac reliquit.

Tam pessimo ac tristissimo apud *Græcos* statu fuit tum temporis constituta *Philosophia*, quod sub *Constante* *Heraclii* nepote, circa annum sexcentissimum quinquagesimum octavum, littorales *Græciæ* civitates atque insulas omnes classibus invadere cœpissent *Arabes*, qui ter universam *Græciam* ad *Byzantium* usque sunt depopulati, annis, (si *Historicis* fides) sexcentesimo quinquagesimo nono, septingentesimo vigesimo primo, octingentesimo vigesimo octavo, quibus incurſionibus omnis generis libros abſportarunt, ac studia omnia ad se traduxerunt. Floruerunt maxime apud eos studia *Medicinæ* ac *Philosophiæ*, quæ una cum eorum imperio circa annum septingentesimum quadragesimum primum in *Hispaniam* quoque transfretarunt, ac *Cordubæ* sedem posuerunt; qua urbe natus fuit *Averroës*, qui à principe suo *Miramolino* accersitus ad radices montis *Atlantis* in *Marochiensis* *Academia* *Philosophiam* est professus.

Postquam ad *Arabes* à *Græcis* migravit *Philosophia*, pari modo in *Aristotele* subitit, & ejus placitis conclusa cancellos istos effringere, aut *Naturæ* sacraria ingredi, non sustinuit. *Averroës* *Philosophorum* inter eos princeps magni *Commentatoris* nomine superbus, (quem, si per *Latinæ* linguæ liceret genium, *Commentorem* aut *Commentitorem* verius

quis dixerit, tot nobis commenta reliquit) singula *Aristotelis* verba divina esse oracula, arbitratus est, nihil in eo falsum, nihil mancum, nihil superfluum, ac mille jam & quingentos præterisse annos, ex quo scripserat *Aristoteles*, nec unquam ullum in ejus libris inventum errorem, exclamavit.

Ex *Hispaniis* commercio & vicinitate Nationum finitimarum *Philosophiæ* studia post annum millesimum ac ducentesium transferunt ad *Latini* nominis homines: ante hæc enim tempora, totis septingentis annis, varii motus *Italiam*, *Galliam*, *Germaniam*, concusserant, creberrimis *Gothorum* ac *Vandalorum* in *Occidentem* irruptionibus, unde aliis potius studiis litatum fuit quam *Philosophiæ*.

Postquam *Boëthium*, Peripateticum excellentissimum, virum consularem, è medio sustulisset, anno *Christi* quingentesimo vigesimo secundo, immanis *Theodorici Gothorum* Regis crudelitas, intercidit atque sublata quoque est *Philosophia Peripatetica*, atque omnis fere in *Italia* eruditio. Barbaries eam tota invasit atque occupavit, artesque bonas & *Philosophiam* finibus expulit atque exegit.

Secuta est profundissima ac deploranda rerum omnium incititia, quæ *Imperatorem* movit *Fridericum* (ni fallor) *Secundum*, ut legatos mitteret ad *Arabes*, qui avitas artes ac *Philosophiæ* studium in *Italiam*, sedem antiquam, remitterent, ac postliminio restituerent. Advectos ergo ex *Hispania Aristotelis* atq; *Averrois* libros, ambabus, quod ajunt, ulnis amplexati, lætissime exceperunt *Itali*. Enata sunt tum ingenia non contemnenda, quæ hoc *Aristotelicæ* servitutis jugum excutere potuissent, nisi tam infelici vixissent seculo, quod, non crassissima tantum ignorantia, sed bonorum authorum maxima laborabat inopia, ut præter *Aristotelem* atque *Averroë*m, barbære atque ineptissime traductos, vix quicquam extaret. Ita tempestate quasi delati, ad utrumque hunc, tanquam ad laxum aliquod, adhæresere, ac *Philosophi* fuere & *Peripatetici*, qui neglecta rerum naturâ, non *Aristotelis* solum, sed *Averrois* insuper decreta, mordicus tue-
rentur.

Fuit hæc *Philosophandi* ratio invecta in

Italiam, *Galliam*, *Germaniam*, *Angliam*, ac receptâ *Averrois* hypothese, univèrsa *Philosophiæ* laus ac salus, in sensu *Aristotelis* percipiundo, fuit constituta.

Ad hanc insaniam alia accessit stoliditas, aut, ut verius loquar, stolidi impietas. *Aristoteles* non in suo foro, sed & in alieno quoque, ut sententiam diceret, admittus est atque auditus, nec Naturæ tantum in *Philosophia*, sed & *Deo* prælatus est in *Theologia*. Exorti sunt homines umbratici, ac verè *Scholastici*, & otiosi, qui *Philosophiam* cum *Theologia* confuderunt, ex *Philosophia* inutilis ac frivolas quæstiones veluti ex aqua spumam elicerunt, & in *Theologiam* intriverunt, ac genus quoddam *Philosophiæ* pepererunt monstruosum ac monasticum, quod odiosis ac otiosis argutiis omnia deformavit, religionemque ad *Philosophorum* placita flexit, genus sermonis squalidum ac cœnosum progenuit, veritatem labyrinthis inextricabilibus involvit. Homines scilicet vani ac turgidi, ut præpostero ac detestando ritu aliis ingenii acumen ostentarent, quæstionum noxiis subtilitatibus *Philosophiam* impleverunt, *Theologiam* contaminaverunt.

De grege hoc *Philosophorum*, primi fuere, *Alexander de Ales*, *Anglus*, Doctor vulgo irrefragabilis, *Albertus Magnus*, *Germanus*, *Episcopus Ratisbonensis*, *Thomas Aquinas*, *Italus*, in cujus, Doctoris, non mortalis, sed *Angelici*, summa *Theologica*, pari ambulantiæ *Aristoteles*, & *Deus*, aut, quod Doctoribus tam illuminatis, *Seraphicis*, ac *Cherubicis* est indignissimum, à tergo longe sequitur non passibus æquis, *Dominum Aristotelem*, *Dominus Israël*.

O impiam *Philosophandi* rationem! quam eandem tenuerunt *Summistæ* ac *Sententiarii* reliqui, *Ioh. Scotus*, Doctor subtilis, perpetuus *Thomæ* impuginator, *Alanus de Insulis*, Doctor universalis, *Guilielmus Occam*, subtilitatis Lima, *Gabriel Biel*, *Robertus Holkot*, *Bekor*, *Trikot*, atque istius furfuris plures, quorum ipsa fere nomina barbariem præ se ferunt, & horrorem incutiunt.

Hi nobis *Philosophiam* istam reliquere tot nugis scatentem, tot spinis pungentem, tot erroribus nocentem: Hi nobis viam straverè, perve-

pervenienti in notitiam, non rerum, sed realitatum, non formarum, sed formalitatum, non actuum aut potentiarum, sed actualitatum ac potentialitatum. Hi nobis tot quidditates, entitates, hæcçitates vel ecceitates, &c, quæ non verborum monstra, nihil rerum significantia, procudere, quibus speciosissimam Philosophiæ ac Theologiæ faciem turpiter dehonestaunt: Hi nobis tantam quæstionum ineptissimarum atque impiarum farraginem produxere, ex quibus, plus boni, si nescias, plus mali, si scias, ad te rediturum sit. Sed Chimæras illi venati sunt, ac dubia moverunt, ne ingeniosi non viderentur, de iis quoque quæ non sunt.

Fuerunt mediæ seculi istius inficeti barbarie, qui se Reales, alii Nominales, dici voluerunt: verum, Reales si quæras inter eos, latera tibi opus sit Diogenis, &c, qui sint, invenias nullos. Nominales ad unum sunt omnes ac Verbales Philosophi: ita in verbis ac nominibus, in λόγῳ ac terminis nudis, universa illorum constitit Philosophia.

Verum enimvero excitata sunt, tenebricossissima ista nocte, præclara aliquot ingenia, quæ Herculeo ausu, barbarissimis primum atque ineptis loquendi formulis, mox horridis atque insipidis sententiis, sese opposuere. Postquam enim nihil reliquisset intemperatum barbaries, ac rancidæ disputatiunculæ extremum fastigium atque ànplū essent nactæ, cœpit, deterfis nonnihil ævi infelicis foribus, lacertos movere Philosophia ac sensim reviviscere & revirescere.

Densissimis istis tenebris nova lux affulsit, dudusque Dante Aligerio & Francisco Petrarca, primis Philosophiæ, bonarum artium, & omnium eruditionis restauratoribus, quorum posterior liberrime invecus est in insulsam sui seculi Philosophiam, ut elegantissimum ejus De ignorantia sui & aliorum libellum legenti fit palam. Præclara hæc ejus fuit vox, cum inter alia ita exclamare est ausus: *Hæc vera est Philosophia, non quæ fallacibus aliis attollitur, & steriliū disputationum ventosa jactantia per inane circumvolvitur, sed quæ certis & modestis gradibus compendio ad rerum ac Dei notitiam perducit.*

Verum renata est ac revixit potissimum

quæ tetra barbarie foedata jacuerat atque oppressa Philosophia, per Græcos ex Constantinopolitana direptione exules. Quorum præcipui fuerunt, Emmanuël Chrysoloras Byzantinus, Theodoros Gaza Thessalonicensis, Georgius Trapezuntius, Iohannes Argyropylus, Bessarion Cardinalis Nicenus ac Patriarcha Constantinopolitanus, alii que quibus Aristotelem aliofque ex Græco in Latinum transfusos debemus.

Verum posteriori seculo plenius in orbem dispersa fuit renascentis & ex caligine emergentis Philosophiæ lux, cum politissimus Politianus ἀσπασίας Barbarus, & ævi istius Phoenix Ioh. Picus Mirandula, lucidissima fulserunt sydera.

Impertit Germaniam hoc lumine primus Rodolphus Agricola, æternum Belgii decus, qui acrius quædam, adversus receptum Philosophandi modum, Socratica dixit libertate.

Exinde plures purgando Augiæ isti stabulo manus auxiliares admovere: præ cæteris, Hollandiæ nostræ ac totius Orbis miraculum, Desiderius Erasmus, Martinus Lutherus, Philippus Melancthon, primi apud nos religionis simul & Philosophiæ restauratores.

Equidem cum admirandum reformatæ religionis opus, ab iis tentatum, ab aliis promotum, initium id, singulari divini numinis providentia, à reformanda Philosophia fuisse comperio. Quoties Magni Lutheri epistolas illas, ante reformationem plene susceptam, ex monasterio anno supra millesimum quingentesimo decimo sexto, septimo, & octavo, ad socios datas, lectito, toties in perditam sui seculi Philosophiam atque ingeniorum profanam seductionem inveni video.

Voluit nimirum Deus ex hac luce lucem oriri Evangelio suo: Phosphorus fuit Philosophia, ac diem reddidit Theologia.

Audite quæso, quam libero ad Iodocum Isernacenensem calamo, Cucullatus adhuc monachus sub Papa & Aristotele Clavigeris, perscribat Lutherus. Ego, ait, simpliciter credo, fieri non posse, ut Ecclesia reformetur, nisi funditus scholastica Theologia, Philosophia, Logica, ut nunc habentur, & eradicentur, & alia studia instituantur. Et ad Georgium Spalatinum: Observavi, inquit, doctrinas & regulas Scholasticæ

Philosophia, & dedita opera juxta illas volui tractare sacras litteras, & (perdat me Deus, si mentior) horruui, plusquam à Tartari confusione: ibi vidi quid prodesse illa studia: nihil utilitatis, totum veræ innocentie pelagus inveni.

Intravit *Academiarum* apud reformatos limen *Religis purior*, impurior tamen remansit *Philosophia*, quando subtilitatibus vanis, omni usu carentibus, etiamnum perstreperunt auditoria, quando hæc etiamnum intemperies *Philosophiam* agit, ut verbis tantum studeatur non rebus. Recepti sunt *Pontificiorum* in *Philosophia* libri, ex quibus *Philosophari* consuevit *juventus*: præter *Eustachios*, *Racones*, *Toletos*, *Pererios*, *Mendozas*, *Suarezos*, *Fonsecas*, *Conimbricenses*, *Complutenses*, *Lovanienſes*, *Colonienses*, *Mexicanos*, *Monachos* omnes ac *Iesuitas*, nullos novit: aliorum inaudita sunt nomina; aut, si nota, nullius præfeti, ac sub pedibus jacent.

At vero, homines illi patres suos *Scholasticos Philosophiæ* veræ corruptores optime referunt, *Philosophiam* corruptam servant ac tradunt: isti ipsi subtilia tantum sectantur, non utilia, subtilissimi *Cymini* sectores: isti ipsi *Papæ* æque *Aristoteli* facti sunt dedititii: isti ipsi doctores, aut *Thomistici* aut *Scotistici*, creduli & tenebricosi, tenebras retinent *Philosophiæ*, ut easdem inducant iterum in *Theologiam*.

Excutiamus tandem pulverem ex oculis nostris, nec in uno hæreamus *Aristotele*, non *Aristotelis* tantum sed *Naturæ* scholam ingrediamur, non *Aristotelis* tantum sed *Naturæ* codicem aperiamus, non illius tantum sed hujus præsertim folia evolvamus, & ut uno verbo veram *Philosophandi* rationem ob oculos ponam, ipsam rerum *Naturam* adoriamur, istic causas inquiramus, inventas observemus, observatas aliis experientis probeamus, probatas ad vitæ humanæ usum referamus atque applicemus, & sic in *Natura*, naturæ opificem, potentissimum, sapientissimum, optimum, miremur, cognoscamus, celebremus.

Parturiunt hujus seculi nobilissima aliquot ingenia, unde rerum ac mentis commercium, cui in terris non est simile, in integrum repõ-

ni, ac veræ *Philosophiæ*, quæ ut *Astræa* altera terras reliquit, in terras reduci possit: juvetur modo sæctus benigna obstetricantium manu, &c.

*Hæc summa est eorum, quæ pro oratione inaugurali die 9. Feb. 1641. in Amplif. Virorum & Spectatiff. Studioforum frequentissima disserui corona. Quæ Nob. Viris, D. CORNELIO vander MYLE, & D. JACOBO CATSIO, Academia pro illo tempore Curatoribus, non displicuisse, mihi tum fuit compertum. Post tres inde septimanas laboris auspicia facturus, ne arbo æquius ad munus susceptum accedere viderer, quia inter *Philosophiæ* partes *Logica* esset demandata, de ejus feliciter excolendæ modo, liberè ac candidè novum institui sermonem, lectionibusq; publicis præmissi. Quæ tum dixi, in compendium contracta hæc sunt summam: *Logicam* nec disci feliciter, nec doceri, si tota in quæstiones, verborum contentiones, rixas ac disputationes, abeat atque immutetur. Usum solum, usum, pro sine ac scopo habendum: ad eum omnia discenti, omnia docenti, esse referenda. Usum *Logicæ* conjunctum, *Logicæ* diem esse: usum à *Logica* disjunctum, *Logicæ* noctem esse. Non de *Logicâ* disputando, sed exercendo, sed intelligendo, sed de rebus ipsis cogitando, juxta leges ac regulas à *Logicâ* præscriptas, nos *Logicos* reddi. *Logicæ* exercitationis dignitatem & utilitatem esse maximam, sed non minorem difficultatem. Eam pro virili à me fore tollendam publicè privatæque institutione. Privatim systemati, ex Ill. Ord. Autoritate & decreto in scholas hujus Provincie invecito, immorandum atque insistendum, atque id è re videri *Studioforum*. Publice res *Logicas*, continuo orationis filo, juxta *Aristotelis* doctrinam, me prosequiturum. Rationes esse (quæ tum prolatae fuerunt) cur *Aristotelis* Organo *negotii modus* enarrando immorari non esset consultum. Non defuturam sedulitatem & in docendo fidelitatem, &c.*

Ita, per Dei gratiam, Lectionum Logicarum telam exorsus, eam, intra anni currentis spatium, pertexendam promissi, ac promisso steti. Dum in eo sum totus, ut industriam meam omnibus probem, accidit quippiam, quo institutum fere meum fuisset

fuisse interruptum. Primo illo Professionis meae anno, ipsis diebus Canicularibus, vocat me ad aedes suas, pro illo tempore Magnificus Academiae Rector, D. OTTO HEURNIUS. Sisto me ad diem praescriptum. Offendo praesentes cum Rectore, ex Theologis unum, ex Iureconsultis alterum, ex Philosophiae & bonarum artium ac linguarum Professoribus tertium, cum Secretario, & D. DU BAN, pie memoriae. Indisti conventus finis significatur, & recitatur ex scheda aliquod Nob. D. Curatorum mandatum ac decretum. Agitandum erat consilium & dispendium, quomodo ad maximum usum & Studioforum Commodum, ac brevissimo temporis spatio, juventuti Academicae instillari possent Philosophia Aristotelis, quomodo in eum finem lectiones Philosophicae commodissime possent institari, secundum textum Aristotelis: nam hoc postremum disertis verbis à Rectore Magnif. fuit additum: ad textum, puta, Aristotelis esse habendas lectiones: quod tamen memineram in scheda lecta contineri: sed, hanc esse mentem D. D. Curatorum, dixit sibi constare Rector. Rogamur sententiam ego ac D. DU BAN o pariter, qui ea dixit, quae in mentem tum ipsi inciderunt. Ego dixi, non me videre, quia ratione brevissimo temporis spatio, ad maximam Studioforum utilitatem, Logica doceri publice queat, & D. D. Curatorum petitioni satisfieri, si constringar ipsius Aristotelis textum verbotenus explicare: longe facilius & felicius me id praestitutum utrumque, si liberam & non Aristotelico textui adstrictam servem docendi rationem. Regressis Rector, hoc ceu fundamentum sterni ac poni à Nobiliff. D. Curatoribus; Aristotelis textum esse praelegendum: de duobus punctis reliquis ex scheda praelectis, ut ego ac D. DU BAN cogitarem, ac consilium, scripto consignatum, huic conventui postea exhiberemus, petitum fuit ac mandatum. Ita nos dimissi sumus reliquis manentibus: Circa vesperam petii mihi copiam fieri à Rectore Mandati Nobiliff. D. Curatorum quo constaret mihi de eorum mente, an hoc velint expresse, textum praelegi Aristotelis: neque enim memineram hoc ex scheda praelectum. Rector copiam facere negavit, & utcumque non esset scheda expressim, hanc tamen esse D. Curatorum men-

tem, sibi significatum, respondit. Ego postridie Hagam me conferre ad Ampliff. D. Syndicum Nobiliff. D. Curatoribus à Secretis. Peto humanissime, ut liceat videre Nobiliff. D. Curatorum Mandatum ac decretum, cuius copia fuisset denegata, ne quid imprudenter contra id agerem. Ille pro sua humanitate tantum mihi gratificatus est. Cum videro, deprehendo ipsum Rectorem sibi petiisse à Nobiliff. D. Curatorum auctoritatem de lectionibus Philosophicis, brevissimo temporis spatio ad usum maximum instituendis, consilia capiendi, cum Professoribus Philosophis, reliquisque, quos ipse machinationis suae & consilii socios adserverat; neglectis, contra Academiae statuta, Assessoribus suis, cum quibus communicanda fuerant consilia. Deprehendo, nec illum, nec istos esse constitutos, in me & D. DU BAN iudices aut arbitros, ut eorum acta ac dicta innuebant. Deprehendo Nobiliff. D. Curatorum praescriptionem hac duo tantum continere, ut de brevissimo temporis spatio, & de maximo Studioforum commodo, in lectionibus Philosophicis habendis, dispiceretur. In chartam concilio, quibus rationibus utrumque illud obtineri posse censeo, & postridie conventui Rectoris & sociorum exhibeo, isdem verbis, quibus eas hic sisto.

Quandoquidem placuit Nobil. Ampliff. D. Curatoribus, inungere Philosophiae Professoribus, ut cum Magnific. D. Rectore & Viris Clariff. aliis ad hoc negotium deputatis agerent de optima ratione Philosophiam, quam brevissimo fieri potest spatio ad usum & commodum D. Studioforum, docendi, ego cogitationes meas de Logicæ curriculo feliciter instituo, & breviter absolvendo, ex petitione Magn. D. Rectoris, libere ac libenter huic chartae commisi.

Duplex est, non Logicam tantum, sed universam Philosophiam, docendi ratio, systematica & textualis: systematica est, quando vestigia ordinati systematis premuntur; textualis, quando textus solum tractatur Aristotelicus. Prior praeferenda mihi videtur posteriori, salvo meliiori iudicio.

I. Quiacres Logicæ, imo quaelibet, non sunt accommodandæ ad textum & verba Aristotelis,

stotélis, sed hæc ad illas; non enim verba conjunctaque, sunt norma ac mensura rerum, sed contra res verborum.

II. Quia sic maxime consulitur, meo quidem judicio, honori & Academiæ dignitati, cum D. Professorum auditoria sunt frequentissima, & lectiones sic instituantur, ut maxima ad D. Studiosos utilitas redeat: Atqui frequentiora sunt auditoria, & major utilitas ad D. Studiosos redit, si systematicam rationem docendi Philosophiam, ac speciatim Logicam, Professor sequatur, quam si textui Aristotelico adstringatur: Sic enim intra biennium absolvi, & ad usum accomodari, vix potest.

III. Quia ingeniis nostri ævi, præsertim tyrunculis, ex schola nuper emissis, parum est accommodatus textus Aristotelis, sed temporibus & ingeniis vetustis magis convenit, ac Græcis, quibus scripsit: & præsertim infervit colloquiis & consuetudini de re qualibet in utramque partem disputandi, quod ipsis in more positum erat, ad usus alios parum idoneus.

IV. Quia perfecte ars Logica iis libellis Organi non continetur, cum sint diversi tractatus diverso tempore editi, & plures multo in Logicis libri Aristotelis à Diog. Laërtio recensentur, nec eo modo & ordine sint conscripti, quo nunc dispositi, unde methodus ac coherentiæ quoque est nulla.

Hiscæ lectis nec Rector acquiescere nec ceteri D. Professores, exempla aliorum prætere de consuetudinem, & multos ultra citroq. sermones cedere. Ego rationes meas urgere, & dicere: non exemplis nec consuetudine standum, sed ex ratione & lege agendum ac vivendum. Rector demum, ceteris manentibus, abire me jubet & D. DU BAN; ac cum placebit sibi, nos revocandos monet. Ossiduum labitur antequam revocemur. Vbi revocati redimus, exhibet Rector ordinem lectionum Philosophicarum, juxta & ad textum Aristotelis instituendarum, scriptum à Secretario, à se & reliquis approbatum, quem prælegi jubet, & an subsignare velimus rogat, uti ipse faceret cum ceteris D. Professoribus. Ego, iniquam esse hanc petitionem, respondi, ni-

hilq. esse à me postulandum contra animi mei & conscientie reluctantis dictamen: & an æquum esset, rogavi, ut illi absentibus nobis, qui, tanquam Philosophiæ Professores, hic eramus audiendi inprimis, ordinem talem conciperent & præsertim, cum ex æquo essent conferenda consilia. Res dilata est in Nob. D. Curat. adventum istis feriis tum imminet. Iis rationes ante positas Rectori & ceteris D. Professoribus exhibui, adjectis sequentibus.

I. Quod in organo Aristotelico deficiat ipsius artis Logicæ definitio, partitio, objecti ac finis explicatio, &c. Quæ ad constitutionem ejus faciunt.

II. Deest tota doctrina notionum secundarum & affectionum thematum simplicium, Causæ Causati, Totius Partis, Subjecti Adjuncti, &c.

III. Non explicatur sufficienter nec suo loco ratio definiendi & dividendi modus.

IV. Non explicatur doctrina utilissima de Syllogismo hypothetico.

V. Nihil traditur de methodo & ordine, de modo praxin Logicam instituendi, &c.

VI. Ex xvii Capitis Isagoges Porphyriane, tantum 5 tractari possunt, reliqua nullius utilitatis fere sunt. In libro *æst. Epulæ* posteriora capita de enunciationibus modalibus nullius sunt usus: in primo prior. Analyt. à cap. 8. ad cap. 24. mixti Syllogismi tantum explicantur, qui exigui, imo nullius sunt usus, &c. In libris post. Analyt. tam opere traditur doctrina demonstrationis, ut anno forte opus sit ad emanationem, si quis textui adstringatur. Lib. viii. Top. tam vagi sunt, ac res continent tam parum utiles, ut ipse DU VALLIUS, qui Synopsin Analyticam Librorum Aristotelis Edit. Paris. præfixit, ab Analyti singularum capitum abstineat, atque Interpretes alii quoque multa ac quamplurima, si non omnia, hic transilient, &c. Quibus omnibus accedit stylus Aristotelis in organo obscurus, loca hiulca, exempla minus manifesta ac commoda, & ex Mathesi petita, &c.

Post rationes hæcæ à Nob. D. Curatoribus expensas

expensas, injunctum mihi fuit, ut, quo capissem pede, pergerem, & quam in docendo ingressus essem viam, eandem calcarem. Quod à me factum est in hunc usque diem non sine insigni Studioforum (quod absque jactantia dictum sit) commodo. Eodem interim anno, die 13. Decembris, negotium hoc idem in pleno Academiae Senatu fuit agitatum, sed nec tum potiri sine suo datum est Rectori, licet clanculariis artibus id molito ac machinato. Ego itaque strenue in id incumbere, ut artium omnium longe nobilissimam, ortu divinam, utilitate inestimabilem, Logicam, quam brevissimo temporis spatio ad maximum Studioforum emolumentum, explicatam darem: & fortunavimus conatus nostros benignissimus DEUS, & prolequuti sunt eos singulari favore Nob. D. Curatores, qui in affectus sui & benevolentiae testimonium sequenti anno alteram in regenda Coll. Theol. Ill. D. Ord. Juventute Provinciam humeris nostris imposuerunt. Eam non minorem, quam Professionem, suscepi animo, & undiquaque dispenxi, quod ad ornatum faceret utriusque ac promotionem. Expertus fueram jam ab initio susceptae Professionis in hoc usque tempus rarissimas extitisse in Philosophia Disputationes, & quando essent institutae, à patris in iis omnia geri. Quarebam serium ei malo remedium. Publici muneris auctoritatem si interponerem, metuebam, ne id male cederet, aut succederet, quod ab annis & barba non accederet auctoritas. Alea tamen erat jacienda & Disputationes postliminio revocandae erant, & disputandum alio modo. Ad primam ergo disputationem, cum habenda esset, praefationem concepi, quae, ut à τὰ ἐξ ἀρχῆς omnis praeveniretur, & ex decore ageretur, humanissime petii ab ornatissimis D. Studiofis, & impetravi. Ab anno itaque Professionis meae secundo, Disputationes in Philosophia revixere; & frequenter, & modeste, disputari coeptum; ut nulla magis quam Philosophicae exceperint fervere Disputationes, quod sarum exemplaria in annos singulos Nob. Curatoribus exhibita comprobatum dedere. Indulsi Studiofis meis, nulli negandam, in disputando, ingenii & iudicii libertatem, uti ipse sum liberior, sub libero ac Batavo aere natus. Quarum ipse Disputationum extiti author in iis Aristotelis principia fui secutus, quod Phy-

ficarum, Ethicarum, selectarum Disputationum docent curricula: in Corollaribus, ut vocant, & Thebus Studioforum proprio Marte & arte confectis, aliorum etiam Philosophorum placita & principia ventilari, fui passus, ut meum simul & illorum exereretur ingenium, ac, quo ratio nos ducere valeret, palam fieret. Nulli haec res fuit unquam obnoxia culpae apud Nobiliss. D. Curatores: nihil incommodi creavit ulli Mortalium: nullam pacem turbavit aut animorum concordiam rupit. Testor manes tuos, defuncte Collega, D. DU BAN. Si quid unquam extiterit rixae aut contentionis me inter & te ob disputandi libertatem. Vicimus animo conjunctissimi, etsi opinionibus in Philosophia saepissime disjuncti. Passus sum frui te tuo iudicio, tu vicissim me meo. Nunquam tibi à me, nunquam mihi à te, lis mota, super disputatis utrinque materiis. Vixit, quamdiu vixisti, & vixit inter nos pax & concordia, quod & à morte, cum parentarem tibi, sum testatus & aeternum testabor. Nec aliquid molestiae, post defunctum anno 1643. Collegam clarissimum ac charissimum, conciliavit cuiquam Philoſophandi libertas dum solus disputari. Imo, quam grata extiterit & probata mea libere & Philoſophandi & disputandi ratio, Nobiliss. D. Curatoribus, vel inde liquet (rumpantur ut ilia Momis) quod me in ordinario suo ad 8. Februarii conventu 1647. ultro rogaverint, an aliam insuper Philoſophiae partem profiteri vellem. Ego quodcumque in me esset vitae & virium libenter me collaturum respondi, si Reip. si Ecclesiae, si Academiae patriae prodesse, si proximi bonum promoveri possim. Novum itaque Philoſophiam Practicam profiteri onus priori additur: non subtraxi humeros, sed supposui, Ethicos labores à solemniter iterum sum auspiciatus Oratione habita 27. Martii, & liberiori stylo, quibus mediis, & è quibus Authoribus, veram ac solidam Philoſophiae, artiumque, quas vocant, liberalium, cognitionem unusquisque sit reportaturus, fuisse sum persequutus. Inter Media primum assignari locum Auditioni, atque hic ad audiendas Professorum lectiones Invententem Academicam serio sum hortatus, iis allatis rationi-

rationibus, quæ Auditionis necessitatem & utilitatem confirmarent. Huic subjuncti Lectionem, cujus admirandam virtutem ab oculis posui, ac, qui speciatim in Philosophia sicut legendi Auctores, ingenue & candidè indicavi. Dispersi Philosophiam in veterem & novam. Veterem vocavi, quæ ab Aristotele potissimum est hausta, & ejus, jam ubique receptis, immititur principiis: aliorum enim veterum, Democriti, Epicuri, Anaxagoræ, &c. Philosophiæ jam diu interire. Sola regnum tenet passim Aristotelis Philosophia, ab Alexandro Magno in Græcia, à Carolo Magno in Germania, Gallia, Italia, Hispania, Belgio, auctoritatem nata. Novam dixi, quæ à recentioribus tradita, non ex Aristotele aut alio haustis principiis innititur, sed naturam ipsam pro objecto habet, rationi soli innixa, non ullius hominis auctoritati. Qui veterem tradidere Philosophiam, vel textuales feci Philosophos, qui Aristotelis de Philosophia textus sunt interpretati, vel systematicos, qui philosophiæ Aristotelicæ dogmata certis præceptis & systematibus inclusere, vel Controvertentes, quos *Questionarios* vocant, qui ex Aristotele quæstiones elicerunt, non aliter sæpe quam ex pumice aquam, aut ab aliis motas magna verborum profusio & longo sermone pertractarunt.

Ex hisce trium generum Philosophis Aristotelicis, quos probarem, inter Græcos, Arabes, Latinos, sigillatim designavi ac delineavi. Inter novæ Philosophiæ Auctores & cultores quosdam antiquorum principia destruere, quosdam solidiora adstruere, significavi, & utrosque legendos commendavi. Suffuli hoc multorum mentibus insitum præjudicium, ab horum lectione Philosophorum abstinendum esse, quod novi audiant: omnis quippe veritas, cum inventa est primum, nova fuit. Recensui hic Philosophiæ novæ Triumvros, Vallam, Agricola, Vivem. Recensui, odiosum illud multis, multis pretiosum caput ac nomen, Petrum Ramum. Recensui Picum, Testium, Patricium, Campanellam, Verulamium, Cartesium, renascentis & denuo exorientis verum Phosphorum, qui arcana Naturæ non pauca reclusit, Philosophiæ clavem exhibuit, viam ad verum immortam veritatem perveniendi aperuit. Lectioni adjunctam præcepi Meditationem, sine qua Au-

ditionis & Lectionis nulla est utilitas. Denique subjuncti hisce tribus Philosophandi modis ac modis, Disputandi exercitium, quod quantum in Philosophiæ notitia acquirenda valeret, experientiam testem advocavi, & ut mecum decurrere pergerent nostri Philosophiæ Studiosi, instituta disputationum curricula, pedem pedi, dextram dextræ jungendo, fideliter admonui. Hæc summa sunt Orationis tum pronuntiatæ capita.

Ab illo tempore Ethicas Lectiones Logicis alterno adjuncti biduo: & consuetum mihi Philosophicè disputandi secutus sum modum. Sed non ita diu fuit, cum invidere Libertati meæ atque insidiari recentem & nuper tum mihi adjunctum deprehendi Collegam. Selegeram mihi 1644. ex Metaphysicis disputandam materiam DE ANGELIS, versabar in ea Disputationibus excutienda, cum novus advenit Collega, D. ADAMUS STEVARTUS. Sub cujus in Academiæ nostram adventum incidit Disputationem ex Philosophia selectarum xv. DE ANGELIS, cui Respondens, juvenis doctissimus, & summæ spei, si superstes in vivis extitisset, D. ANDREAS DU PRE, subjunctis hæc Corollaria Metaphysica.

- I. Omnium præjudiciorum everfio est necessaria ad veritatem indagandam.
- II. Sine cognitione Animæ & Dei nulla datur certa Veritatis cognitio.
- III. Illud omne est verum, quod clare & distinctè percipimus.
- IV. Causa errorum est voluntas, quæ, cum latus pateat quam intellectus, sæpe se extendit ad ea, quæ intellectus non clare percipit.
- V. Neque concursus divinus, neque voluntatis necessitas, libertatem evertit; imo magis auget & corroborat.

Physica:

- I. Omnes formæ materiales sunt tantum modi materiæ.
- II. Cælum est corruptibile & aëreæ naturæ.
- III. Stellæ proprio motu per liquidum cœli moventur, ut aves per aërem.
- IV. Elementa non transmutantur in se invicem.

Paradoxa:

I. Nullum datur argumentum inartificiale.

II. Luna minime illuminata conspicitur, cum maxime est illuminata; & nunquam minus illuminatur, quam cum est plena.

III. Duo gemelli, eodem temporis puncto nati eodemque mortui, impares possunt vixisse dies.

Hæc disputata fuerunt 14. Decemb. 1644. Sequuta sunt mense Jan. 1645. Disp. Select. DE ANGELIS Decimæ sextæ ab Ornatissimo nunc Curie Holl. Advocato, tunc Respondente, HENRICO BROUERO, subnexa Corollaria Paradoxa:

I. Nulla datur Philosophia adeo Theoretica, quæ non sit & practica.

II. Privatio non est principium Physicum magis quam unio, sed tantum conditio sine qua non.

III. Corpora rarefacta non habent plus quantitatis quam densata.

IV. Ignis est humidus.

V. Aqua est subtilissima terra, ær subtilissima aqua, ignis subtilissimus ær, terra crassus ignis.

VI. Luna à Terra & Sole illuminatur.

VII. In homine est tantum unus sensus, non quinque.

VIII. Logica, quæ nunc viget, ad inventionem scientiarum est inutilis.

IX. Omnes syllogismi ad indagationem veritatis sunt inutiles, exceptâ inductione solâ.

X. Causa finalis non est causa, nec materia, forma.

XI. Potest velle homo malum qua malum.

Hæc & præcedentia Corollaria ex Keplero, Bassone, Verulamio, Campanella, Sperlingero, Cartesio, alijsq. posita, nova erant homini novo; forte & ipsa auctorum nomina, ex quibus Respondentes illa petierant. Ego cum

subolfecissem non tam valentem esse novitio Collegæ stomachum, ut hæc aut similia concoquere posses corollarium fercula, nec placere ejus palato nisi ex Aristotele allatas dapes, ipsum invisi, & theses antehac à me disputatas obtuli, ut perlegeret, & modum hic in disputando teneri solum cognosceret, quod sane ab aliqua animi mei benevolentia fuit profectum, & ita quoq; ab ipso acceptum exceptumq;. Dixi tum inter sermocinandum, eum facile visurum ex thesibus; liberum hic nobis esse disputandi modum; & me eum esse, qui multum indulgerem Studiosis, in corollariis & annexis, ut meum atq; illorum ingenium experiar, me pro & contra, ut loquuntur, seu in utramvis multa disputare partem, quod sic maxime argumentorum robur ponderetur & expendatur, ita à me factum fuisse semper, à quo professioni fuissem adnotus: & potuit ex thesibus facile illud colligere, inter quas invenit Theses DE PRINCIPIIS COGNOSCENDI, Resp. WALLENDAL, contra Cartesium: & DE PRIMO, Resp. KELLENÆR, pro Cartesio: à doctissimis juvenibus, utraq; eodem anno 1644. me Præside disputatas. Ad didi, amicitiam servari etiam ab iis, qui in omnibus non conveniunt Philosophicis opinionibus; nam

Diversum sentire duos de rebus iisdem

Incolumi licuit semper amicitia.

Existimavi sic me defunctum partibus viri boni & boni Collegæ in peregre advenientem Collegam, & meo more modiq; sum porro Philosophatus. Temporis delapsu, quod fueram subodoratus, clarius accipi, novum hunc Collegam multa in mea disputandi ratione culpæ ac præsertim libertatem: & jam, statim atq; disputare, me quoq; invadere cepit: prima ejus disputatio DE VOLUNTATE fuit HUMANA, 7. Julii 1645. in qua 22. argumentis, partim Philosophicis, partim Theologicis, in sententiam meam, de voluntatis humanæ ab intellectus practici ultimo judicio determinatione, & aliis thesibus in ea, quæ de Concurfu ante ejus adventum disputaveram, magno impetu irrui atq; incurrit, momentibus id me ipsismet Studiosis. Ego ista negligere, & Disp. select. 19 part. post. contra possibilem Mundi æternitatem, subnectere hoc Coroll. 15. Julii 1645. Sententia,

quæ statuit voluntatem ab ultimo intellectus practici iudicio determinari, & rectæ rationi & Aristotelis authoritati innititur: quare eam ab omnibus & exceptionibus & objectionibus vindicandam fuscipimus.

Audit me ad argumentum alicujus Opponentis motum adversus th. ult. istius disp. respondentem, quod Relationes non sint Accidentia Physica, quæ inhæreant, nec entia realia, sed Logica tantum, quæ denominent, &c., quod sint media quædam inter ens reale & nihil. Et hæc responsio ex tempore data, quia nova erat & insueta ejus auribus, meruit excipere decem epimetris, quibus rationes protulit iterum, Theologicas partim, partim Philosophicas, ad probandum, relationes esse accidentia prædicamentalia & entia realia: in disp. de Mat. prim. mense Jan. 1645. Ego ista insuper habui, sed miratus valde hæc pro novis haberi quæ à me proferrentur, nec nova visa fuisse novo Professore sua epimetra subnexa Disp. Eth. DE HABITIBUS part. prim.

I. Potest eadem numero forma, plures materias separatas simul informare.

II. Potest idem numero corpus in pluribus locis simul existere, idque naturaliter.

III. Merito pastoris cujusdam Independentis libellus, quo Deum peccati causam Efficientem sive autorem esse contendebat, ex Comitiorum Anglicanorum decreto, non ita pridem Carnificis manu, publicè exustus est.

Hæc & similia novaturientis ingenii non sunt signa? Sed enim ego hunc D. Collegam res suas sibi habere passus sum, ac se oblectare, sive novis, sive antiquis inquirere, neque multum post ea cum eo commercii quæseri. Sic cogitabam: Gaudeat ille sensu suo, ego meo. Verum enimvero, & aliunde insidias struere liberati meæ, & occultis cuniculis eam sabruere, alii tentarunt, quos id minime decebat: an instigante & procurante Professore Scoto id sit tentatum, Deus novit. Nam cur illud ante annum aut paulo ultra sint aggressi qui supra quinquennium & semestre eam mihi non inviderant, causam non invenio. Cum 14. Kal. Octob. 1646. eruditissimus Iur-

nis, D. PAULUS BIMAN, post publicè habitam pro gradu Magisterii Disputationem, promotus esset & ornatus jam dudum meritis titulis à Celeberr. D. JACOBO GOLIO, Collega venerando, placuit Rev. D. TRIGLANDIO, sub finem actus solemnis Senatui Academico jam abiturienti non nihil proponere, quod tamen Rectoris erat potius Magnifici: Verum & ipse, defunctus nuper D. EWALDUS SCREVELIUS, & ex cæteris D. Professoribus, si non omnes, plerique saltem, rei proponendæ juxta cum ignarissimis erant pariter ignari. Arripit D. TRIGLANDIUS ex Theibus Pneumaticis & Metaphysicis promoti Magistri secundam, quæ sic sonat:

Dubitatio indubitata Philosophiæ initium est.

Sit, voce grandi, vultu gravi, se mirari, quod tales theses & sub præsidio & sine præsidio ventilarentur: esse illas periculosas, novas, & contra Aristotelem: Viam sternere ad Scepticismum: easdem dubitationes ex Philosophia transferri in Theologiam: Studiosos dubitare sic de rebus omnibus, de se, de Deo, &c.

Plura ipse id genus retulit, quæ non refero (nec enim necesse est) ac petiit tandem Senatus Academicus sententiam. Num ab iis abstinendum foret? Suffragia viritum & subito à Magnif. Rectore collecta, maximam partem istuc abière, esse ab iis positionibus abstinendum.

At vero cum hoc modo imprudentiæ macula inusta esset Cl. D. GOLIO, (qui ut Candidati Promotor non debuisset permisisse illam thesin, si tantum in ea periculi latuisset) pariter ac mihi, sub cuius præsidio jam 1645. mense Julio finem Disp. 19. Part. post. contra Possibilem Mundi æternitatem, Corollarium erat defensum.

(Ipse dubitandi actus firmissimum indubitantis est Philosophiæ principium) atque idem aut simile alias & sæpe esset repetitum, nolimus deesse existimationi tutanda: Itaque post Offidium cum novus iterum Magisterii candidatus honoribus iisdem esset à me decoratus, Cl. D. GOLIUS, potestate fandi accepta, rem ante Offidium obiter propositam resumere petiit ac dispici de novitate & periculo illius theses: dixit, ætatem suam & annos non decere ut ita quid

impru-

imprudenter fieri permittat, quod ad tam gravia & atrocia mala, Scepticismum & Atheismum, viam parat, sed nihil quippiam talis periculum esse in hac thesi: quin nec novam esse, nec contra Aristotelem, quod descripto & prælecto ex Arist. l. 3. Metaph. cap. 1. text. 1. & 2. comprobavit. Addidi ego, ipsam Aristotelis in Philosophando praxin, confirmare hanc thesin: nam non est alia ipsi ratio agendi, quam dubitando ad veritatem pervenire. Vid. lib. Phys. Metaph. Problem. Quæst. Mechanic. & ubicunque disputat. Adjuncti, eandem thesin defensam, modum per dubitationis Philosophandi servatum, hominibus Ἀλεξανδρικῶν λόγων, Alexandro Aphrodisiensi inter Græcos, Averroi inter Arabes, Thomæ & Scoti inter Latinos, & inter Recentiores ita Arist. text. explicari & eandem viam teneri, à Fonseca, Scayno, du Vallio, quorum testimonia collecta, in Disp. Metaph. Ἐπὶ ἀπορίας καὶ ἀπειρίας, ad text. cit. publico examini subjeci, 10. Nov. 1646. Et sic diffusum est inanis de periculo & novitate metus. Cum vero, post aliquam ex justissima causa lectionum publicarum intermissionem, ad eas reverterer die 17. Januar. 1647. sermonem DE LIBERTATE PHILOSOPHANDI iis præmittendum judicavi, quo magnam in addiscenda Philosophia remoram & ingens obstaculum remotum volui, ignobile illud servitutis jugum, multorum cervicibus nimis injectum, sed fortiter excutiendum. Docui, renunciandum esse omnibus mentium nostrarum idolis, eradicandas esse opiniones præconceptas, tollenda omnia præjudicia, & animum ad Philosophiam esse adferendum, qualis est infantis, in quo nihil pictum est aut fictum aut scriptum actu, sed quidvis fingi, pingi, scribi in eo potest; Hanc fuisse viam tritam ac calcatam Aristotelis & præclaris semper omnium seculorum ubivis gentium ingenis, ac nostro ævo Illustri D. VERULAMIO in aureo opere *Instauracionis magnæ & de Augmentis scientiarum*, atque etiamnum teri & calcaris ingenio incomparabili, veritatis ex caligine & servitute emergentis promotori unico, D. RENATO CARTESIO, à quo Heroë si semel didicerimus moderari ac cohibere mentis nostræ assensum ab iis de quorum veritate non certo constat, & men-

tum nostram ab omnibus præjudiciis liberare: tum demum ista animi, ista judicii, inæstimabilis libertas, reducta nobis fuerit ac restituta; tum demum præfidia & auxilia inventa fuerint errores præcavendi, veritatem eruendi, Philosophiam ad suam libertatem & perfectionem reducendi ac restituendi, &c. *Conclusi verbis & versiculis Horatii:*

Quid verum, atque decens, curo, & rogo,
& omnis in hoc sum,

Condo & compono, quæ mox depromere
possim.

Ac ne forte roges, quo me duce, quo lare
tuter:

Nullius addictus jurare in verba Magistri,
Quo me cunque rapit tempestat, deferor
Hospes.

Quæ liberius pro Philosophandi libertate à me tum fuerunt dicta, non eodem animo ab omnibus, ut fieri solet, sunt accepta, quibusdam ea approbantibus, aliis improbantibus, nonnullis ringentibus: ussit potissimum & mali habuit aliquos, qua inter declamandum usus fueram, *Apostrophe & ἀποφώνησις* ad RENATUM CARTESIUM absentem, non aliter ac si præsens præsentem compellasset, hisce instituita verbis: Salve Philosophorum maxime, Veritatis, Philosophiæ, Libertatis in Philosophando, Stator, Assertor, Vindex. *Quamvis* vero iniquum sit, alteri in dicendo verborum formulas ex genio suo præscriptas velle: quamvis istis uti orationis luminibus & sententiæ figuris, quibus vult, unicuique existat liberrimum, ne quid tamen supra fidem, ne quid ex affectu, infra verum, citra meritum ejus viri, dixisse videar, veniam date, nonnihil fustus de Philosopho hoc & Philosophiæ ipsius differenti, fortassis id sufflamina bit & sisset convitiorum plausura, quæ in illum & illam evomunt hodie nonnulli in Thesium selectarum Libellis, Considerationibus, Vindiciis, Absterfionibus. Sin ad meliorem mentem non revocaverit, nec restituerit, istarum scriptio num Authores, hæc oratio; spes tamen est, fore, ut minus fidei inveniatur, apud istius Philosophiæ ignaros, & Philosophi ipsius, si non amicos, sed nec inimicos, eorum scripta: si neque hoc impetraverit, soperæ tamen fuerit consecuta pretium, si mentes vestras sapientissimas, ab omni præjudi-

præjudicio liberæ, & immunes impostero conseruaverit. RENATUS DES CARTES genere ac familia nobilis, sed ingenio longè nobilior, à multis jam annis totus in id incubuit, ut methodum quandam quæserit & inuenerit, indagandi veritatem rerum certam in Natura ac Scientiis, eaq; usus fuit, atq; utitur etiam, in Ratione sua ac mente dirigenda. Postquam enim vulgari scholarum Philosophiâ animum suum imbuisset, ac nihil hic certi, sed disputationibus & dubitationibus eam repleti uniuersam, deprehendisset, ad Mathematicam se applicuit, quod illa maiorem euidentiâ & certitudinem polliceri vulgo dicerentur: in hisce excolendis ita versatus est, ut nihil impervium ingenio suo inuenerit: imo ad istud fastigium assurrexit, ut quædam à multis annorum millibus problemata ipse soluerit, & Græcis antiquis in Geometria Algebraica palmam præripuerit; cujus rei testes sunt pauca istæ pagellæ de Geometria descriptæ & hic Lugduni excusæ: quia (si artificii credendum est de sua arte iudicanti) narravit mihi non semel vir Celeberr. D. JACOBUS GOLIVS, Mathematicum apud nos Professor, D. CARTESIUM veterum omnium ac recentiorum ingenia hic subvertisse, & id in Mathesi præstitum dedisse, quod vires ingenii humani videretur superasse, & dissoluisse quod ælo fuisset habitum. Postquam vero D. DES CARTES tam feliciter versatus esset in Mathematicum exercitio, num pari felicitate sibi succederet sua Methodus in aliarum Philosophiæ partium controversiis & difficultatibus enodandis, tentare voluit: Quare resumpsit eas, sed alia plane & sua peculiari Methodo, quam qua ante fuerat in iis versatus. Studet ergo eam & certitudinem & euidentiâ in rebus cognoscendis tum Physicis tum Metaphysicis accipere, quam in Mathematicis demonstrationibus deprehenderat: itaq; annos aliquot indagat in res Physicas & Metaphysicas cognoscendi principia, tam immota ac solida & certa, quam sunt Mathematicarum demonstrationum: nec inquirendi laborem defraudavit eventus: quippe, quod quæserit, inuenit: & Methodi sue adminiculo, non minori, si non majori, & certitudine & euidentiâ, cognoscere cepit, ex principiis certissimis & euidentiissimis, res Metaphy-

cas & Physicas, quam Mathematicas: atque magnam vitæ suæ partem & annorum aliquot decursum, hisce Meditationibus dedit, iis ingenium suum excoluit, mentem oblectavit: & ut tanto liberius soli suæ Rationi excolendæ vacaret, vitam elegit solitariam, & loca vivendi, à turbis, ab aula, & à strepitu remotiora, quo tanto & facilius & facilius cogitationibus suis vacaret, iisq; solis sese oblectaret. Ac quamvis veritates jam nonnullas circa rerum naturas detexisset, longe certiores, euidetiores, utiliores, quam quæ hæctenus in recepta essent tradita Philosophia, atq; ante à se cognite, atq; sic Philosophantium ordinem ab erroribus quibusdam liberasse potuisset, ita tamen humiliter & modeste de se sensit, ut privatos ingenii sui errores quidem emendaverit, quibus infectus fuerat, nihil tamen voluerit tentare, quo, quæ in Scholis & Academiis vigeret, impugnaret atque everteret Philosophiam: hinc est, quod multo tempore præserit & Methodum suam inveniendæ veritatis & veritates inventas. Ac quamvis sibi constaret de Methodi suæ certitudine & euidentiâ demonstrationum, quibus uteretur, quia tamen abibat à recepta philosophandi ratione, & homines valde proni esse solent in iis rejiciendis, quæ vel non capiunt, vel capere nolunt, non potuit primum eo aduci, ut pateretur cogitationes suas in lucem exire publicam. Exoratus tandem frequentissima petitione Amicorum hoc perpetuo urgentium, non esse denegandum humano generi, unde tantum boni ad illud redire valeret, emisit in lucem 1637. Gallico sermone, Discursum de Methodo, ad bene regendam rationem suam, & inveniendam veritatem scientiarum, cum triplici specimine, Dioptrices, Meteororum, Geometriæ. Nomen suum non apposuit, quia nec applausum captabat nec gloriam, & quia pertractus & coactus fere editionem permiserat; nam tegere ac premere maluisset quæ ederentur, quam alicui obtrudere quasi & commendare. Ideoq; sic scripsit, ut nullam suam opinionem pro præcepto tradiderit, nullam alterius destruxerit, sed simplici stylo ad modum & morem Narrantis in Methodo result media, quibus ad euidentiâ istam & certitudinem cognoscendi devenisse se sibi persuaserat, & in suæ relationis fidem & comprobationem Specimina

mina ista subiecit. Et Methodus ipsa & Specimina satis loquuntur ipsius in philosophando integritatem, sinceritatem, candorem, diligentiam, & quam nulli isto scripto male vel dixerit vel fecerit. In Methodo vitam & studia enarrat, peregrinationes explicat, rationem studentis & philosophandi, ante & post sibi usitatum, proponit, Methodi tandem suæ regulas, quas teneret, in veritate indaganda, rebusq; omnibus cognoscendis, exponit; que omnia in exemplum trahi vetuit: sed enarranda erant, ut Methodi ejus, qua utebatur, origo & natura tanto evaderet clarior. Nihil unquam cuiquam hic præscripsit: cui Methodus placeret, uti ea potuit in rerum notitiâ acquirendâ, sicut ipsa usus erat Author in Meteoris & Dioptrica: cui displiceret, potuit eam negligere: totum hoc ipse suscipere, de quo erat: nam suis maxime erroribus corrigendis eam conscripserat; & ei porro indulgere in regundâ Ratione suâ, reliquo vitæ currentis spatio, decreverat. Postquam vero Methodus tripliciter comitata Specimine lucem adspexit, varie fuit habita & excepta, laudata, celebrata, vituperata, condemnata, convitiis pressis, in admirationem raptâ, prout genius esset hominum, in quorum manus incidisset. Nullibi dissimilioris peperit sive affectus sive effectus, quam in novitiâ tum temporis & emergenti Academia, cujus duo Professores, alter Theologus, Medicus alter, in oppositâs plane ierunt partes, hic Methodum & Specimina in cælum attollendo, ille in infernum usque deprimendo: imo Methodo & veritatibus ac principiis per Methodum inventis, statim disputatum est tantâ animosum acerbitate, ut vix potuerit magis, quibusdam Studioforum Medico, & plurimis Theologo additis. Postea in scripta mutua & Historica Narrationes erupit res, & facta est omnibus notissima: nec rationibus tantum est certatum sed convitiis, & à Methodo ad Authorem ipsum transitus est factus: qui jam celebris promissor, venturus Elias, audiebat ab altera factione: quin Atheismi atque Scepticismi dicam impingebant: Methodi Authori, qui à Theologi stabant partibus: sed non est opus narrare, que nemo ignorat, cum publica hic etiam intercesserint judicia, & publice sit invicem actum. Effecit illud partium studium, & tam

mulorum de Methodo diversa existimatio, ut ejus Author de premendis semper suis philosophematis, & ad proprii tantum ingenii cultum instituendis, sententiam mutaverit, & gravissimum Scepticismi & Atheismi crimen, nullo jure sed ex malignitate mera, sibi impactum, cuius manifestum facere, decreverit. Eum in finem prælo commisit, præfixo jam nomine, quas obiter tantum delineaverat in Gallico scripto, suas de Philosophia tota cogitationes reliquas: & quamvis ex ipsa Dissertationis Gallica pag. 30. & 35. de Methodo, convitiâ impacta potuissent recundi, diluere tamen ea ipsi placuit fusiori descriptione: quem in finem Anno 1641. edidit sex Meditationes de prima Philosophia, Meditationum titulo vere insignitas: crebris & repetitis quippe meditationibus Meditationes istæ sunt subigendæ, antequam de iis judicium pronuntietur. Subsecuta sunt 1644. Principia Philosophiæ cum Methodo & Speciminibus in Latium transfusis. In Meditationibus juxta suæ ac veræ Methodi institutum à notioribus procedit ad ignotiora, nihilq; profertur in synopsis à se accipi ut verum, nisi evidenter sibi perceptum, comprobatum, demonstratum, idq; tam clare, ut omnis dubitatio ab eo, qui attenderit animumq; adverterit, fugere debeat, & nemo solidiora certitudinis fundamenta ponere valeat, quam ab eo ibi sunt jacta: dum in iis jaciendis occupatur, gravissimas ex omnibus questiones, in titulo promissas, dissolvit duas, solideq; & Deum esse, & Mentem à corpore distinctam, docet. Quod ita facit ac perficit, ut Scepticismum omnem & Atheismum (velint nolint ejus Adversarii) radicibus evellat & ex imis subruat fundamentis: quin mentem humanam ex sui ac Dei notitiâ ad reliquarum extra se rerum notitiâ ducit ac dirigit modo ac medio infallibili.

Vera Hominis sapientia Sui ac Dei absolvitur cognitione: hæc utraq; in Meditationibus ab Authore sternitur ut fundamentum, cui reliquarum notitiâ superstruatur, & superstructa est in 2. 3. & 4. parte Principiorum Philosophiæ. Initium ejus Philosophiæ à cognitione est nostri, ac dum nos ipsos cognoscimus eo ipso deducimur in cognitionem Dei, neque enim extra nos animumque nostrum egredi est necesse, ut Deum nostrum

nostrum esse cognoscamus: talia sui vestigia in mente nostra reliquit. Atque hæc decantatissima est Dei in nobis idea infusa, qua Deus non longe abest à nobis, sed animo nostro intime est præsens, & advertenti, atque se avinimurque sumum inveniunt, vel statim invenitur. Hac sui Dei que notitia nihil menti Philosophantis, & certam rerum existentium veritatem querentis, occurrit prius, nihil certius: & ut potiatur utraque, alius non eget rebus, extra se non abit, quo certe ipsi menti nihil potest accidere gratius. Quid enim suavis ei contingat, quam si, in rerum omnium notitia acquirenda, ipsa sibi sit omnis cognitionis & certitudinis radix, origo, fundamentum? Dubitet Scepticus aliquis de rebus omnibus extra se positis, nunquam de mente sua dubitare potest: eo enim ipso quod dubitet, si ad cogitationes dubitantes attendit, jam se esse & in se esse quo dubitat, atque se existere & quidem talis naturæ ut dubitare possit, deprehendit, velit nolit: ut ipsa Mens dubitans sufficiens sit de se non dubitandi principium: Hæc Mentis humana, ad se attendentis, de se notitia, viam sternit ad res alias præter se cognoscendas: redeat igitur in se, quæ ex se, se esse, cognovit, mens, & scrutetur dubitationes ac cogitationes suas: invenit non tantum sui sed aliarum etiam in se rerum imagines depictas; non tamen omnium. Querit ergo, unde habeat aliarum rerum præter se ideas? si aliarum rerum non habet ex se se notitiam, si aliarum rerum ideæ non eam sibi sed aliquid extraneum ipsi representent, oportet aliquid extra eam, vel dari, vel dari saltem posse: & cur non omnium rerum ideas in se deprehendit? cur non potest sibi, quascunque velit res, representare? cur commercium proximum est sibi secum, remotius cum rebus aliis?

Dum ita cogitationes suas earumque originem inquirat, altius seipsam quoque contemplatur, & penitus cognoscit. Deprehendit, se finitæ & esse naturæ & cognitionis, non esse se sibi sufficientem ad omnia cognoscenda, atque insuper se non esse à se, nec per se subsistere: deprehendit, quam arctis & angustis finibus ipsa & cogitationes suæ circumscribantur, limitentur. Deprehendit, ut non est à se, ita ne ad momentum quidem temporis sibi dare posse ut perseveret: ita ex suarum imperfectionum idea invenit in se ideam

entis longe se perfectioris, & iis omnibus perfectioribus abundantis, quibus ipsa caret, & ad ideam istam attendendo, cognoscit facile, quantis perfectionibus illud ens oporteat esse præditum, in quibus omnes illæ sunt quibus ipsa destituitur: cogitet suas imperfectiones, quod non sit à se, non omnia sciat, non omnia possit, &c. & oppositas perfectiones, esse à se, omnia scire, omnia posse, &c. deprehendit in idea illius entis, se perfectioris, contineri: & sic extra se necdum egressa Mens, & se reperit & Deum suum: ac Scepticismum omnem tollit, & prætersum sic Atheismum. Atque hæc nostri & Dei notitia basis est & fundamentum & medium omnis ulterioris cognitionis: Quo enim magis ideam istam nostri ac Dei in nobis examinabimus, eo certius res alias cognoscemus: Quod in Principiis Philosophiæ, & ipsa Meditationum serie, satis ordinata deducitur Methodo, quæ attendenti & sæpius ac serio meditati innotescit, alius non item, ut ipse monet Medit. Author in Præfatione. Antequam lucem viderent Meditationes, examini fuerunt primum subjectæ, & multorum doctissimorum objectionibus tentatæ; ad quas respondendo, multa in Meditationibus obscura clarius exposuit Author: atque ita satisfecit, ut nihil à quoquam sit regesum nisi à solo Gassendo, cui Gallice est responsum, quod Meditationes cum Objectionibus in Gallicum sermonem translatae à Nobiliff. Gall. elapso anno excuderentur. Ita quoque arvide excepta sunt à Gallis Principia Philosophiæ, ut & hæc veste Gallica eodem tempore sint donata. In hisce per solam Materiam & Motum, principia simplicissima & omnibus notissima, explicat rerum omnium naturas, proprietates, operationes, rejectis Formis omnibus (præter rationalem animam) Substantialibus, quæ in recepta Philosophia merum sunt ignorantie Asylum. Lacesciverat, in epist. ad Dinetum, Peripateticos omnes, ut vel unam ex peculiaribus suæ Philosophiæ principii vere solverent Questionem, qui millenas solvit ex suis. Et hoc de Formis Substantialibus Commentum ante Aristotelis tempora fuit ignoratum, & postea multis displacuit, (quod utrumque v. Disputationibus habitis elapsa septimana ostendimus) & eversum satis fuit ante aliquot annos à Cl. D. Præceptore.

ptore & Prædecessore meo BURGERSDICIO, lib. 1. cap. 25. *Metaphys.* qui tamen à nemine unquam iccirco est impetitum aut Abheismi accusatus, ut i ob eam rem à malignis impetitur & accusatur CARTESIUS. Sed hæc infelix exitus ejus Philosophiæ fors, quod Hærelios, Blasphemiarum, Pelagianismi, Scepticismi, Atheismi, diras statim consequentias ei affricare consueverint, vel ignorantes, vel malevoli. Ea nunc sunt tempora, quibus nihil est ustratius, quam criminum istorum ream agere & suspectam reddere doctrinam, quæ vel negligitur vel non intelligitur: contingit illud, uti alias, ita acerbissime intra vertentis anni spatium, huic Philosophiæ, cujus principia & dogmata, Professores Philosophi, quod sciam, nulli hætenus, vel examinârunt, refutarunt, sed unus item atque alter Aphorismum hunc vel illum ac periodum aliquam, quam legit cursim ex ea, infectatus est statim & persecutus crimine ac convitio. Atqui illorum potius erant partes, serio refellere istius Philosophiæ principia, si minus sint certa & firma, & tamen firmiora & certiora prædicentur atque habeantur, quam criminari aut convitari: quod si Philosophos non deceat, multo minus id conveniet Theologis, quorum non est, virgulam censoriam & auctoritatem exercere in Philosophiæ & aliarum scientiarum Professiones, nec ἀλλοτρίων πραγμάτων, aut aliena curare negotia: qui domi suæ habent satù quod agant; & desuntur suo munere, si gregem sibi commissum fideliter pascant, viam salutis ei ostendant, juvenutem Academicam sacris divinis veritatis dogmatibus imbuant, & omnibus, pacis concordieque studio, præliceant. Et ferri possent levius eorum censuræ, si aut eas modeste & absque atrocissimorum criminum consequentiis instituerent censes, aut rerum, quas censent, periti forent. Quasi non magis standum esset de rebus naturæ ejusque Principiis judicio Philosophi, qui ætatem totam & vitam omnem in iis inquirendis & explicandis impendit, quam Theologi, qui aliis cogitationibus animique studiis distractus & distractus, sacra tantum tractavit non naturam. At si placet Theologo falcem immittere in Philosophi messem, à virulentia saltem absteineat criminatione, & calumniis, que artes

cum nomine & titulo isto non conveniant. Videat ergo, an τὸ λόγιον ἔξει loquatur, qui acerbissimas nuper invectivas immisit sue thesauri selectarum præfationi, & Paralipomenis, & quartæ Disp. de Atheismo parti, atque alibi, in CARTESII personam & philosophemata, qui se & Philosophiam suam satis tutabitur. Nihil facilius est quam convitium dicere aut calumniam impingere: sed nihil quoque indignius Theologo ac viro bono. Nostis ipsi Nobiliss. & Ampliss. Domin. quam serio vobis præterito anno per litteras conquestus sit D. DES CARTES, de impaço sibi temere Pelagianismo, à Coll. Theol. Regente D. JACOBO REVIO, in Disp. 23. Anal. Theol. th. 13. ex verbis Med. meth. 4. p. 55. Sola est voluntas five arbitrii libertas, quam tantam in me experire, ut nullius majoris ideam apprehendam, & male citatis & male explicatis, quorum alterum inscitia est, alterum perfidia. Nostis quam idem iisdem litteris querelam instituerit de imputata sibi à primario nunc professore Theologo, D. JACOBO TRIGLANDIO, Blasphemiam, in Coroll. 7. ad 6. Aprilis defensio. Internum Spiritus S. testimonium de certitudine salutis ad tempus negare sub quocunque prætextu non licet, multo minus ipsum Spiritum S. (seu ipsum Deum, ut male CARTESIUS) pro impostere ac deceptore habere seu fingere, quod plane blasphemum. Non referam, quam fideliter & Respondentem, & Rev. D. Præfidem Collegam monuerim, ut, si paci & honori suo consultum vellet, ab illo corollario & crimine personali desistendo abstineret, qui se majorem Corollarii perussisse, eum esse blasphemum, qui Deum pro deceptore habet, non autem minorem, (ut male CARTESIUS) ac meditationes ejus nunquam se tum legisse, professus est, & indicari à me petiit Respondenti, ut desisteret: nec dicam, quomodo sententiam mutaverit ac disputaverit, ac turbæ ingentes sint exortæ. Hæc enim omnia Ampl. Consessui vestro sunt exposita, & ab Eo decretum 13. Kal. Junias elapsi anni, ne à Professoribus Theologis ac Philosophis & Collegii Theologici Regentibus, impostere CARTESII, vel ejus opinionis, minima mentio fieret. Ego quidem ab eo tempore vestro decreto morem

***

geffi,

gessi, & sedulo operam dedi, ne Disputationem ullam pro aut contra CARTESIUM instituerem, aut sub meo Præsidio disputandam permitterem, uti quidem ante à me ad ingenii exercitium fuerat factum. Placuit Regenti interea temporis REVIO, in varia & ab antecedentium & consequentium serie divulsa loca & excerpta ex CARTESII Methodo, Meditationibus, Principiis, & scilicet instituere, & evulgare libellum, quinque foliorum, Titulo Considerationis Theologicæ, addita gemina Disputatione, ex quatuor antè contra CARTESIUM habitis. Consideratoris Theologi exemplo factus audentior Professor Philosophus, D. ADAMUS STEVARTUS, nuperrime in diem totum 23. Decembris 1647. Geminam Disputationem Metaphysicam DE DEO, jam omnium desideratissimam atque aliquamdiu promissam, Academix valvis satis in tempore curat affigi, ex professio contra Mandatum vestrum in CARTESIUM, quod nulli non fuit compertissimum, ex corpore thesauri univ. & præsertim th. 5. disp. prioris, institutam utramque, cujus habitæ Historiam, & quæ eam sunt consecuta, scire vestræ interest & Authoritatis vestrius Consessus.

Postquam jam diu sparsus per Academiam rumor increbuisse, nunc brevi confodiendum CARTESIUM & jugulandos CARTESIANOS, ac jam complurculos dies affixa valvis Disputatio lætitaretur, tandem propriæ Natalæ Domini hora locoque consuetis ingens fit Studiosorum aliterisque ordinis virorum confusus, ut Auditorium eos vix caperet. Conscenduntur subsellia, & quæ sessioni erant destinata, pedibus ad standum subserviunt. Capita formicem contingunt: tam densum erat congregatorum agmen, atque ita compactum, & male ordinatum, ut ingredientium conspectui adimeretur & Præses & Respondens & Opponents, & ingressorum auditui subtraheretur loquentium vox. Cum horam circiter decimam accederem, desit opponere doctissimus quis ex Coll. Ord. Iuvenis, ejusque vicem subit, profunde & solide doctrine vir, D. JOHANNES DE RAEI, Philosophiæ Magister & Medicinæ Doctor, gemino simul ante semestre titulo, à me & Cl. D. VORSTIO, pro virtutum suarum meri-

tis, honoratus, cum insigni, & suo, & Academia nostra decore, qui ad thesin 5. Disp. prioris, ubi hæc sunt Præsidis verba. Inveniuntur Neoterici nonnulli Philosophi, qui certam omnem fidem sensibus abrogant, & Philosophos Deum negare, & de ejus existentia dubitare posse contendunt, qui infitas interim à natura humanæ menti de Deo notitias actuales, species, & ideas admittunt, sic opposuit: Si nulli extent tales Neoterici Philosophi, talium opinionum Authores, male nonnullis illæ adscribuntur, & sine necessitate refutantur. At verum est prius. Ergo & posterius. Si vero sint, peto humanissime, ut mihi nominentur. Respondit Præses duo: 1. Parcendum esse nominibus & personis, disputandum tantum de opinionibus & sententiis. 2. Authoritate D. Curatorum sibi interdichum esse ne nominare: sed satis constare, quinam illi essent: esse nota eorum nomina: se & alios scire: talia fuisse aliquando hic ventilata, &c. Reposuit Alter, D. Curatorum decreto, non tantum esse cautum, ne nomen CARTESII, quem significabat Præses, nominaretur, sed insuper vetitum, ne de ejus opinione vel opinionibus disputaretur, atque hic magis violari à Præside eorum authoritatem, quam si eum aut alios Neotericos Philosophos, opinionum istarum Authores, nominaret: itaque hoc de nouo repetiit ac postulavit. Præses jam commotior, Quid tu, inquit, scis de D. Curatorum decreto? tu non interfuisti illorum conventui. Provoco ad Cl. D. REVIVM hic præsentem qui interfuit. Et ego, recessit Opponents, ad Cl. D. Professore & hic & ibi quoque præsentem: ac me designabat, proxime à latere sibi assidentom: ac sic perrexit: licet non interfuerim conventui, novi tamen quid sit de illorum D. mente. Quid tu, ait Præses, scires, qui neque oculatus testis, neque auritus adfueris? provoco ad Cl. D. REVIVM. Reposuit Opponents, neque se tamen ignarum mentis D. Curatorum, ac se vidisse ipsum Epistolæ à D. Syndico nomine Nob. D. Curatorum ad D. CARTESIUM missæ ad τὸν ἐπιτολῆς, quod nec Præsidis nec D. REVIV oculis esset usurpatum, ex quo sane de sententia D. Curatorum quam clarissimo statui posuit, quæ fuit: non tantum, ut nomini istius Herois parceretur, sed & ab ipsius opinionibus

opinionibus ventilandis abstereretur, contra quam faceret Præses, qui quam diu Authorum nomina non proferret reus haberetur calumniæ: ille eandem cantilenam canere, & sensim effervescere magis, & tandem dicere, sunt Luthe-rani, nullius tamen pronunciare nomen; Oppo-nens itaque, cum nihil impetraret, age, inquit, si nominare non placet aut hores, ego tamen novi, quos designes; Est inter eos, cuius nomen non audes proferre, D. CARTESIUS, & qui solus hic præter te opiniones ventilat Philosophicas, Col-lega præfens. Ego tibi, ex illius scriptis, ex hu-jus thesibus ante quadrannium tumque adven-tum disputatis; contrarium demonstrabo: & protulisti locum ex epistola CARTESII ad celeberrimum VOETIUM pag. 236. Sed no-tandum est eas omnes res, quarum cognitio dicitur nobis esse à natura indita, non ideo à nobis expresse cognosci, sed tantum tales esse, ut ipsas absque ullo sensuum experimento, ex propriis ingenii viribus, cognoscere possi-mus. Ac jam in eo erat, ut proferret locum ex th. 6. Disp. meæ select. 3. de Notitia Dei Naturali, olim habitæ, ubi sunt verba: Ante rationis usum mens hominis, neque propo-sitiones comprehendit, neque terminos sim-plices apprehendit, veritatem proinde ac fal-sitatem nullius propositionis actu cognoscit: hoc enim si faceret, ratione jam uteretur, & hujus actualis cognitionis respectu anima di-citur tabula rasa. Cum excandescebat & in furo-rem agi cepit Præses. Et postquam, furibundi in-sar, corpus suum in Cathedra nunc huc nunc illic circumjectasset, ac varia effutisset convitia in O. ponentem (qui urit vehementer & institit ut loqui possit) tandem plenus ira, mota mente, Ego, inquit, pro autoritate publica silentium tibi impero. Tace: nolo te audire: & Tu oppo-ne, dicit alteri cuidam Studiofo, atque ei, qui sub Præsidio D. TRIGLANDII de Blasphemia CARTESII ante disputaverat, ex Monacha-tu & ordine Capucinorum ad nostram religionem conversus. Cum ita exceptum Philosophiæ ac Medicinæ Doctorem, eique prælatum à Præsi-de Studiofum alium, viderent atque audirent præsentem, qui aderant, Auditores, tam indigne id tulerunt, ut continuo ultra quadrantem horæ pedum strepitu ac plausu omnem ulterius oppo-

nendi occasionem intercluserint. Cum hora un-decima privata esset promotio ab Academiæ Se-natu facta, D. STEVARTUS ei valde con-queri, & præsentiam atque autoritatem Recti. Magnifici sibi post meridiem iterum disputaturo implorare, ut strepitu præveniretur. Plerique ex Senatu D. Professores in istam ibant senten-tiam, aliter securitati D. Præsidis esse prospici-endum, affixa scilicet valvis Academiæ sche-da, qua, ut modestius se gererent Studiosi in po-meridiana disputatione, rogarentur ac mone-rentur: quod ita factum fuit, & pacatus dispu-tatum. Cum vero publicè non tantum existima-tio mea esset læsa à D. Præside, quasi ego tales opiniones unquam ventilassem, ac privatim idem de me diceretur ab ipso, ego disputationem aliquam meam recusam, cum instituta ad samæ tutelam præfatione, atque corollariis calumnias retegentibus, postero die Academiæ affigi curo: habendam 28. Decembris. Placuit hic Magni-fico nunc Academiæ nostræ Rectori, Celeberrimo D. SPANHEMIO, intercedere, & qui geminam in CARTESIUM STEVARTI Disputationem permiserat, meam, non pro CAR-TESIO, sed pro justâ existimationis læsæ vin-dicta, comparatam, suffaminare ac sistere, quod nec honori nec tranquillitati publicæ esset cessura, & occasionem factura novis tumultibus, ac non sine strepitu abitura. Petiit hoc dari precibus suis, ut abstererem, aut, si nolim, se pro autho-ritate non permissurum ut habeatur. Ego, cum ad integrum Senatuum potuissem rem derulisse, id tamen non feci, sed respondi, Magnifico D. Re-ctori me non refractarium fore, nec aliquid actu-rum contra Academiæ statuta, honorem, vel tranquillitatem publicam, sed & me sollicitum esse de violata nominis mei existimatione, quam noxam reparari ac reparari mihi, unice me velle, & judicare, non melius reparatum iri quam publica Disputatione, qua læsisset Collega. Rogavi, quid in Thefisbus culpandum esset? Ille, ni-hil plane, reposuit, sed esse optimas: verum acu-leatam esse nimis præfationem, & acerbiora in Collegam directâ Corollaria. At, inquam, responsum existimet, non maledictum, quia læsit prior. Et, Præfatio verbis significantio-ribus concepta, nullum agit reum, sed Calum-niæ tantum ac Calumniatoris genium depingit ac

characterem: in corollariis quid duri est? an vocabula, mentiuntur & calumniantur? Quasi non liceat scapham scapham, ficum ficum dicere: non, qui dicit, cum vere dicit, sed qui facit culpandus est. Iudam furari, malum erat, at furem dicere, non item. Denique de Rectoris Magnifici petitione, me serio cogitaturum, promitto. Prædie disputationis habendæ die 27. Januarii tenuit sollicitudo D. TRIGLANDIUM ac D. SCOTANUM de turbis fortasse exorturis, ut nuper essent exortæ in Disputatione STEVARTIANA: ille curas suas ad Rectorem mittit, & ut tumultum præveniat monet: hic synedrio Ecclesiæ Lugdunenſis Batavæ, cujus est Senior, piam suam sollicitudinem proponit, qui tamen eam ad Senatum Academicum vel Rectorem Magnificum deferre debuerat, quia negotium erat mere Academicum, de Stratiæ disputationis Philosophicæ stabilienda & à turba præcavenda; quo factò an non aliquid detraxerit honori, auctoritati, juri, ac majestati Senatus Academici, ipse videt. Synedrium querelam & questionem à D. SCOTANO propositam accipit, rem per Præsidem & Scribam cum Ampliſſ. Syndico nomine Magistratus ad conventum istum Deputato communicat, & per eosdem Magnifico Rectori expo-

nit, petitque disputationem istam differri, ne contentionis flamma inter Professores magis exardescat. Rector circa vesperam me vocat, & quomodo intercessum esset à Synedrio meæ Disputationem, enarrat. Rogo quid juris ei fuerit in Disputationem Academicam? an diffideret vigilantiæ Rectoris? Ille Deputatos nihil ex auctoritate præscripsisse respondet, nec egisse ex jure sed humaniter petiſſe, &c. Denique me hortatur, ut tantum differrem in adventum Nobiliſſ. D. Curatorum post meridem diei 28. futurum & de consilio eorum agerem. Ipso Disputationis die, cedo rationibus Rectoris, & scheda ipse significo, Disputationem esse differendam ejus petitione in & post conventum vestrum. Non fuit orium Nobiliſſ. Ampliſſ. Vest. excutiendi omnes intricatæ causæ circumstantias, quod maturandus vobis esset Hagam reditus: & quia non integer foret confessus ob unius ex Nobiliſſ. D. Curator. absentiam, vestro nomine, postera die nunciatum est, ut differrem ulterius in proximum Congressum. Factum id est à me lubenter: nunc, quæ consequuta sint, recensero; quo plenissime totum cognoscatur negotium, ut se habuerit ab initio ad hoc usque momentum: prius tamen ipsam Disputationem, ut fuit recusa, exhibeo.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum.

T E R T I A .

D E

NOTITIA DEI NATURALI

Habita,

Resp. JACOBO SOUTERIO, 25. Martii, 1643.

Ejusdem

R E P E T I T I O,

Habenda

Resp. DANIELE OUZEEL, 28. Decembris, 1647.

*Ad Nobilissimos, Spectatissimos, Doctissimos, Philosophiæ.
In Academiâ Leydensi.*

STUDIOSOS.

P R Æ L O Q U I U M .

Novum est, & oculis & auribus insuetum vestris, Disputationis Philosophicæ Repetitionem institui. Sed enim non sine causa id factum est aut ratione. Calumniæ occur-

rendum fuit & labes abstergenda, qua contaminari possit boni nominis fama ac proscindî, sub **NEOTERICORUM PHILOSOPHORUM** aperto titulo. Venenata linguæ tela & nocitura spicula, occultis ac non explicatis titulis, projicere, proprium est & ἄλογοῦ, vitii ita sedi, ita retri, ut inde nomen accepit, mendacii Pater & omnium malorum Princeps, Diabolus. Calumniam plerumq; parit Invidia, nutrit Curiositas. comitatur Mendacium; & fere proficiscitur à vilis animi & garrulis hominibus hoc quicquid est vitii: loquaces enim, ut multa, ita mala sæpe ac falsa loquuntur, invidia præsertim & curiositate abrepti: quibus erectior contigit indoles, ab eo abstinent. Licet vero adversus calumniam nemo

fit tutus, satisque sit clypei, animi innocentia, quia tamen famam (qua nihil pretiosius) occultis ea petit ac ledere conatur modis, jure merito, & in ignominiam Calumniantis, detegitur. Quadriennium est cum semestri, quod in selectarum ex Philosophia Disputationum Tertia, meam, de Notitia Dei naturali, proposuerim atque exposuerim sententiam, quam iterato examini subicere fuit visum, non quod tum temporis, aut à Doctissimo Respondente aut à me Præsîde, non fuerit satisfactum oppositionibus, sed ut constet, eandem esse hic mihi sententiam ac mentem, quæ olim fuit, in nullo aut puncto aut apice immutatam, quod iisdem verbis & verbis repetita disputatione ostendit, ac præsertim, ut fatua ista, & quæ in sapiens pectus, aut in eum, cui sapiens constat, cadere nequit, opinio, de infantibus in utero matris atque ex eo egressis statim præditis Dei notitia actuali, repellatur, & ad Anticyras cum Authore relegatur, quam tamen sub Neotericorum Philosophorum titulo mihi im-

pingere valeat, si non clanculum impegerit, Malignitas ac Calumniæ. Veritas nova mihi nunquam displicuit, quin & veritatem novam philosophando invenire, quotidianum mihi est studium: at aliquid novi pro vero, quod falsum est, affingi mihi aut imputari, nunquam patiar. The-

ses hæc, quam longè abstinet à me, insulsa, quam retuli, opinio, & de Dei existentia per rationes naturales ἰσχυρὰ, satis sepe rogatus docent. Si quis ultra hæc aliquid nobis affinixerit, is, inter cetera ἄλογος, diræ Calumniæ cultores, nomen merebitur suum, & justam aliquando mercedem reportabit.

JUSTINUS MARTYR

In Apologia secunda pro Christianis.

Τὸν κατ' ἀλήθειαν δισθεῖς καὶ φιλοσοφῶν, μόνον τὸ ἀληθὲς πρᾶν καὶ στέργει, ὁ λόγος ἔπαρξεν.

Qui vere pii & Philosophi sunt, eos solam veritatem in precio habere & colore debere, ratio dicitur.

THESES I.

ESSE Deum, sciri potest, ac cognosci multis modis. Nonnulli triplicem statuunt Dei cognitionem: 1. cognitionem rationis, quam investigamus per creaturarum initium. 2. cognitionem devotionis, quæ fit per verbum, ex cujus prædicatione cognitio fidei oritur. 3. cognitionem glorificationis, quæ fit in vita æterna. Alii ponunt quadruplicem divinæ cognitionis librum, φύσις, naturæ, quo pertinent καὶ ἐννοεῖα, mentis naturaliter impressæ. 2. κτίσις, creaturæ, quo pertinent intuitus & contemplatio creaturarum. 3. γραφῆς, scripturæ, quo pertinet divina in Prophetis & Apostolicis scriptis revelatio. 4. ζωὴς, vitæ æternæ, quo pertinet intuitiva & beatifica Dei visio. Sed prætermittam cognitionem glorificationis, & libro vitæ æternæ, qui cognoscendi modus in hac vita non possidetur, sed speratur tantum, reliqui tres cognoscendi modi optime revocari possunt ad duo capita; ut cognitio Dei, alia sit naturalis, alia revelata, & illa petatur ex naturæ, hæc ex scripturæ libro. Ac nos quidem, relicto Theologis scripturæ libro, & cognitione revelata, Qualis sit Dei notitia naturalis, hausa ex libro naturæ, hac disputatione inquiramus.

II. Liber naturæ duplex statui potest, internus & externus: unde notitia Dei naturalis dividitur in instinctam vel innatam, & acquisitam; illam vocant alii subjectivam, hanc ob-

jectivam. Notitia infra originem habet ex καὶ αἰσθητικῶν, quæ amissæ imaginis divinæ sunt obscura quædam rudera ac vestigia, & amissæ illius lucis, quæ in hominis mente ante lapsum fulgebat, superstitis quædam ac sopite scintillulæ, per quas communis illa & antici-pata notio, Quod sit Deus, omnium hominum mentibus naturaliter est insculpta. Has ergo notitias communes referimus ad librum naturæ internum; ad quem etiam pertinet liber σωτηρίας, internum conscientie testimonium, quod Scholastici vocant Synteresin, σωτηρίαν: nam ex principiis cum homine natis oritur in corde cujusvis hic Syllogismus practicus: Qui vitam vivit impiam, sentiet Dei vindicis iram & poenam: ratio ejus est, quia omnibus naturaliter est insitum & insculptum, Deum esse, Deum esse colendum, Deum esse scelerum vindicem: subsumit autem conscientia impii, Ego flagitiosam vitam duxi, &c. Acquisita Dei notitia ex libro naturæ externo, videlicet ex contemplatione operum & effectuum divinorum, vi naturalis discursus, à mente humana colligitur: ut enim ex pluribus literis, ita ex pluribus creaturis, liber quidam componitur, cum quælibet creatura non sit nisi quædam litera manu Dei scripta: & in hoc libro Deum legere, atque ex lectione cognoscere, possumus.

III. Atque hæc est gemina & genuina Deum naturaliter cognoscendi ratio: partim insita,

sita, ex libro naturæ interno; partim acquisita, ex libro naturæ externo; quæ à non uno impeditur & impugnat hōie. Priorem negat Timplerus, *Metaph. lib. 4. cap. 2. quæst. 2.* qui plura habet passim in *Metaphysica* non probæ notæ, & heterodoxiæ merito suspecta: & sicut multos ex Timpleriana *Metaphysica* errores, ita hunc etiam ex ea hausit ejus Collega, *Conradus Vorstius in notis ad disp. 1. de Deo, pag. 119.* & in *apologetica exegefti, c. 1.* Erravit & hunc errorem Scaliger, *exercit. 307. sect. 18.* Utramque tam innatam quam acquisitam Dei naturalem notitiam negat infaustus ille *Socinus, prælect. Theol. c. 2.* Quia vero distincta sunt argumenta, quibus tum insita, tum acquisita Dei notitia naturalis, probari potest, distincte etiam ea proponemus, si primum status controversiæ fuerit fixus recteque formatus; ad quem fingendum formandumque quadam distinctiones observandæ veniunt.

IV. *Notitia Dei potest, vel ratione subje-cti, in quo est, vel ratione objecti, circa quod est, vel ratione modi & graduum, diversimode considerari: 1. Ratione subje-cti est, vel speculativa, vel practica: intellectus, vel affectus: theoriæ, vel malitiæ: non est quæstio, cum quæritur, an detur aliqua naturalis Dei notitia, de notitia practica, affectus, malitiæ: multi enim affectu, malitia, voluntate, vita & operibus, Deum negant: quem tamen intellectu & theoria speculativa negare non possunt: ignorant tales Deum, non pura negatione, sed prava dispositione: est etiam notitia alia in actu primo, id est, habitualis, alia in actu secundo, id est, actualis: non quæritur, an detur notitia Dei naturalis in nobis semper in actu secundo, seu actualis, sed in actu primo seu habitualis: 2. Ratione objecti potest dividi notitia Dei in eam, quæ est circa ñ òm, & eam, quæ est circa ñ ñ est. De priori quæstio est, non de posteriori, sc. an naturaliter homo scire possit, quod sit Deus: non vero quid & quis sit Deus: distingui etiam potest inter notitiam veri Dei, & quosdam vero Deo competentes notitias, sive inter conceptum, qui est de Deo, & conceptus applicationem: hoc est in controversia, an homo extra revelationem possit habere quasdam vero Deo competentes notitias, quasdam veros de Deo vero*

conceptus, est in particulari illos male applicet, ad id. v. c. quod non est Deus: 3. Ratione modi & graduum, notitia Dei est, confusa in communi, & distincta in particulari, salutaris, vel non salutaris: de notitia Dei confusa & non salutaris quæstio est, non autem de distincta & salutaris; talis enim nullo modo ex natura hauriri potest. Hic igitur controversiæ status manet, An detur notitia Dei naturalis speculativa, in actu primo, circa ñ òm, confusa & non salutaris, qua verum de vero Deo conceptum formare potest homo, sive illud sit ex contemplatione creaturarum, sive per notitias innatas & tacito cordis motu: hoc enim in quæstione hac nobis perinde est: affirmamus utrumque & probamus.

V. *Notitiam innatam probant, 1. Universalis & perpetuus omnium populorum consensus: nulla enim gens tam est barbara, tam effera, que non cognoscat esse Deum, inquit Cicero l. 1. de natura Deor. Arist. l. 1. de cælo, πάντες ἡ ἀνθρώπων καὶ θεῶν ἔχουσιν ὑπόληψιν.* Et *Seneca epist. 117. nulla gens adeo extra leges morest, est projecta, ut non aliquis Deos credat, sic.* sensus divinitatis naturaliter omnibus insitus tam efficax fuit in Gentilibus, ut quidvis potius etiam infra hominis naturam positum, Deum esse, quam nullum esse Deum, statuerint: & falsum est, quod Adversarii afferunt, non tantum aliquos homines, sed integros hodie populos reperiri, qui nullum penitus sensum aut suspensionem divinitatis habeant, & apud quos nullum sit vestigium religionis; nec exempla Brasiliensium atque Indorum id probant. 2. Salutaria morum præcepta & institutiones apud Gentiles, quæ ex lumine naturæ profluxerunt: hæ enim manifeste ostendunt honestorum & turpium discrimen esse omnibus naturaliter impressum, & notitiam de Deo insitam. 3. Timor supremi alieujus numinis naturaliter ex corde hominis prompens: homines enim feri & barbari, adeoque ab omni doctrina & institutione remoti, inque sylvis degentes, cum tonitrua audiunt, timent, & suo timore tescantur insitam esse naturaliter cordibus hanc notitiam, quod sit aliquod summum numen omnipotens; & hic timor ac conscientie consensus intermus, qui omnibus dicitur aliquem esse, qui vitia puniat, & præmiis

præmiis virtutes compenſet, ſupremum Dictatorem, vel ſolus ſufficit ad ſubjectivam hanc Dei & inſitam naturalem notitiam probandam: nec difficile eſt reſutare (quod facere malumus in ipſo diſputandi actu) argumenta ſententiæ negantis, in quam, neſcio quo fato, de lapſus eſt quoque Cl. hujus Academiæ ante paucos annos Philoſophus, D. Fr. Burgerſidius, lib. 2. *Metaph. cap. 4. th. 1. & 2.* Maximum quidem ſententiæ hujus fulcrum à Cl. Viro ponitur *loc. cit.* in dicto *Ariſtotelis*, quo dicitur *animam eſſe tabulam raſam, in qua ſcriptum nihil eſt, ſed quidvis inſcribi poteſt*: verum locus ille *Ariſtotelis* huic opinioni non patrocinatur: nam intelligendus eſt ratione ſpecierum intelligibilem, & completæ ſive actualis cognitionis illius, ad quam naturaliter aptus exiſtit intellectus, & quaſi in proximâ eſt potentiâ; eam tamen impreſſam non habet: NAM ANTERATIONIS USUM MENS HOMINIS, NEQUE PROPOSITIONES COMPREHENDIT, NEQUE TERMINOS SIMPLICES APPREHENDIT, VERITATEM PROINDE AC FALSITATEM NULLIUS PROPOSITIONIS ACTU COGNOSKIT: HOC ENIM SI FACERET, RATIONE IAM UTERETUR ANTEQUAM UTERETUR: ET HUIUS ACTUALIS COGNITIONIS RESPECTU, ANIMA DICITUR TABULA RASA. Quod dicat Vir Cl. th. 1. hanc propoſitionem, *Deus eſt*, non eſſe per ſe notam, nec intellectâ ſignificatione vocum, quibus efferitur, aſſenſum impetrare, ſicut hæc facit, *totum eſt majus ſua parte*, & neminem repertum iri, qui hoc aſſerat, non ſatis caute dicitur: Nam æque notum eſt ex terminis cognitio, ſi non notius, *Deum eſſe*, quam alterum iſtud: nam poſtremum hoc notius eſſe videtur, quia ſenſibus ejus veritas eſt vicinior: at prioris veritas intellectui eſt proprior. *Totum eſſe majus ſua parte*, per ſe notum eſt, quia ſenſus id teſtatur: at *Deum eſſe*, per ſe notum eſt, quia intellectus id teſtatur: & ſicut viſo aut cognito, quid ſit *totum*, quid *pars*, ſtatim ſcitur, *totum eſſe majus ſua parte*, ita etiam, in-

telleſto quid ſignificet hoc nomen, *Deus*, ſtatim habetur & ſcitur, quod *Deus* eſt: Nam quid ſignificat vox, *Deus*? illud ſc. quod melius ac majus cogitari non poteſt. At hoc ipſum ſignificat, *Deum eſſe*; nam quomodo vox, *Deus*, Intellectui ſignificare poſſit, id quod eſt Optimum & maximum, niſi intelligat intellectus, illud eſſe, quod per vocem, *Deus*, ſignificatur; quod enim entitatem non habet nec habere intelligitur, nec bonitatem, nec vim ullam habet, nec habere intelligi poteſt.

VI. *Cognitionem Dei objectivam probant*, totus macrocoſmus & microcoſmus, cui utrique tum clara ſui veſtigia impreſſit, ut utrumque contemplant nullibi non occurrat, *Deus*: ubiſvis videre eſt examinanti, divinos illos, ſapientiæ, bonitatis, potentiæ, characteres, rebus impreſſos, quos illinc eruere, id demum eſt *Philoſophari*: tota enim *Philoſophia*, quæ verè id nomen meretur, hic abſolvitur, ut ex viſibilibus Deum inviſibilem aperiat, animoque ſeſtat, & cognoscendum & colendum: quo ſi non deſtinatur, ab autore ſuo abit, & à fine & ſcopo aberrat: ut enim omnis naturæ notitiâ Deo eſt, ita ad Deum tendit ac dirigitur, & in Dei notitiâ cultuque naturali, tanquam fine ultimo, acquieſcit: produxit enim mundum majorem minoremque, rebusque omnibus entitatem largitus eſt, *Deus*; pro ſuprema bonitate, ſapientiâ, potentiâ, ut ipſe in iis & agnoſceretur & laudaretur: *ſapientiam* Dei, pulcherrimum monſtrat rerum atque univerſi ordo, ac proportio: *potentiam*, admiranda cœli, terræ, rerumque naturalium virtutes & effecta: *bonitatem*, rerum creaturum finis, utpote quos non ſui, ſed hominis, cauſa condidit optimus *Deus*: unde vera *Philoſophia* in creaturarum exiſtentia, Dei exiſtentiam, in earum virtutibus effectis, Dei virtutes & effecta, tanquam in clariffimo ſpeculo, proponit cognoscenda ac contemplanda; quam Dei, naturæ virtutumque divinarum, in rebus creatis latentium, ac *Philoſophia* nunc beneficio patentium, notitiam, non poteſt non ſequi cultus amorque Dei: tantum enim diligimus, quantum cognoviſimus. An *Deum*, ita naturali intellectu lumine ex rebus creatis cognoscen-

cognoscendum, bene & sufficienter doceat quæ hætenus viget & ubique regnum tenet, ex Gentilismo tantum & Peripateticismo hausta, ac noxio heterodoxorum Philosophorum veneno infecta, sub vanis subtilitatibus & infrugiferis questionibus, Philosophia, disquiri potest; sed ab instituto nostro est alienum: certè, non multum ad Dei notitiam faciunt, Sophistica, & de vöcibus tantum ac terminis instituta, non pauca in Philosophia digladiationes. Quicquid sit, reperire tamen est in Philosophiâ moderna ac disputatione rationes non contemnendas, quibus notitia Dei naturalis objectiva adstruitur.

VII. Thomas Aquinas summa sue parte 1. quæst. 2. art. 3. quinque argumenta profert, 1. ex parte motus: quia omne, quod movetur, ab alio movetur: necesse igitur est, ut deveniatur ad aliquod primum movens, quod à nullo movetur; & hoc esse, omnes intelligunt, Deum: 2. ex ratione causæ efficientis; quia omne, quod est, ab alio est: necesse est igitur pervenire ad aliquam causam efficientem primam (non enim datur progressus in infinitum) quæ Deus est: 3. ex possibili ac necessario: quæ non omnia, quæ sunt, sunt possibilia, sed semper aliquid fuit, quod fuit necessarium; ubi devenitur tandem ad aliquid, quod per se est necessarium, & causam necessitatis aliunde non habet, sed quod necessitatis causa sit in aliis, estque Deus: 4. ex gradibus, qui in rebus inveniuntur, invenitur in rebus aliquid magis & minus bonum, verum, nobile, &c. Ergo est etiam aliquid, quod est verissimum, optimum, nobilissimum; proindeque maxime ens, puta, Deus: 5. ex gubernatione rerum, quæ omnia, etiam quæ cognitione carent, operantur propter finem, ad quem tamen non casu, sed ex intentione cognoscentis perveniunt: ergo est aliquid intelligens, à quo res naturales & omnes ad finem ordinantur ac diriguntur, qui est DEUS.

COROLLARIA.

1. Ex 36. argumentorum pro Dei existentia titulus, à non nemine allatis, validissimum est, quod petitur à testimonio conscientia, & nervo-

sus eo quod petitur ab ordine causarum; quia illud hominem unumquemque, convincit; at hoc, non vulgus, sed Philosophos tantum, nec omnes, sed qui argumentationis istius seriem & vim capiunt, tantum confirmat.

2. Qui argumentis 15. impugnant institam à natura aut congenitam homini notitiam Dei ætternalem, quæ, & in utero matris infantes, & ex utero egressi, statim ad Deum cognoscant, illi cum umbrâ suâ luctantur, & aut inscitiam produnt aut malitiam; dum tam fatuam & stultam opinionem Neotericis quibusdam Philosophis affingunt: inscitiam, si istorum Philosophorum mentem non intellexerint, malitiam, si falso assinxerint.

3. Qui inferunt, innatam in nobis Dei notitiam, si sit infusa, non fore naturalem, aut in ambiguo ludunt, quod Sophistarum est, aut, eadem consequentia, justitiam originalem primo homini innatam simul & infusam, negaverint fuisse naturalem, quod in Theologia est erroneum: hinc nec peccatum originale fuerit naturale, quia innatum est liberis & iis infusum à parentibus; at illud naturale est: nam naturâ nascimur filii iræ.

4. Qui institam Dei notitiam in nobis negant, quia idea sit exemplar rei faciendæ, & Deum nec factum nec faciendum multis argumentis probant, illi às ἐξ ὧν ἄρτι, & operam insumunt in probando eo, quod nemo mortalium negat, & vocem idææ contra originem & vim naturam significandi restringunt; est enim δὲ ἰδέω, ut species à specio; quasi non dentur idææ & species rerum, quas videmus ac cognoscimus, nec tamen facere valemus: sic nulla forent idææ aut species, possibile nunquam futurorum, multo minus impossibile; attamen illa cognosci, quis negare audeat? & si nulla datur idea seu species intelligibilis Dei, aut Deum non cognoscimus, & sic nec credimus in eum, quia fides est notitia, notitia est per ideam in nobis ac speciem intelligibilem, aut cognoscimus eum per essentiam, quod absurdum omnibus habetur Philosophis jure merito, & talis modus cognoscendi est Deo soli proprius.

5. Qui Neotericis nonnullis Philosophis tribuunt, quod fidem omnem sensibus abnegent, quod Deum negare, & de ejus existentia dubitari posse, contendunt, quod, Deum negare, nobis licere, dicant,

dicant, aut semper aut ad tempus, quod, Deum esse, non credendum, statuant; illi contra Christianam charitatem in illorum Philosophorum famam, nomen, conscientiam, sunt injurii, quamdiu eos non nominant, aut tales opiniones, ab iis aseri, allatis locis, & libris, & paginis, & verbis, probatum dederint, & Deo, convicti, calumnia, ac mendacii, aliquando sunt reddituri rationem.

6. Qui iisdem Philosophis Neotericis, jam, Deum esse, consentientibus, adscribunt, quod audacter pronunciant, Deum non modo negative, sed & positive sui causam efficientem negi debere, aut per potentiam sui ipsius causam conservantem esse, illi, quamdiu nec nomina eorum proferunt, nec verba, audacter, & calumniantur, & mentiuntur.

7. Mens omnibus Prejudicii est denudanda: quod qui non faciunt, sibi ipsi causa sunt, tam gravissimorum errorum & tot ineptiarum, in quas incidunt, adeoque viam sibi præcludunt, & aliis, quos idem docent, ad veritatem rerum ex inscitia & dubitatione unquam emergendi.

8. Nullam dari in nobis notitiam Dei insitam,

simpliciter absque ulla distinctione pro thesi vel corollario defendere, periculosum est & meo suspensum. Quanto rectius magnus Calvinus §. 3. c. 3. lib. 1. Instit. Hoc quidem rectè judicantibus semper constat; inculcplum esse mentibus humanis divinitatis sensum, qui deleri nunquam potest: imo & naturaliter ingentiam esse hanc persuasionem, esse aliquem Deum, & penitus in fixam esse in ipsis medullis, cujus neminem oblivisci natura ipsa patitur.

9. Corpus unum esse posse in pluribus locis, periculosa & erronea est assertio: atque, hoc ita explicare, ut sit in pluribus locis partialibus secundum varia membra, ridiculum est effugium.

10. Deum vi sue essentia existere, nihil est aliud, quam eum esse à se positivè. Prior præstis est Baronii in Phil. Theol. Ancill. Exerc. 1. art. par. 3. Posterior Ilseron. Tom. 9. in Eph. 3. August. Tom. 3. de Trinitate l. 7. c. 1. & Tom. 4. l. 38. 44. Quest. 15. & 16. Videatur & Calvinus in Inst. l. 1. c. 5. part. 6. ubi utriusque durius loquitur: quia æternum esse, & à seipso principium habere, necesse est, unde omnia trahunt originem.

F I N I S.

Non suffecit, hanc disputationem vestro disceptasse consilio: sed adversum ejus Corollaria suarum disputationum vindicias paravit D. STEVARTUS, libellum vere famosum, quem siscerem ob oculos, nisi mererem agere fore naribus vestris ab insigni fetore, quo est repletus: vix enim aliud (honus sit auribus) quam fercora loquitur: nisi quod, præter verba male olentia, diras passim & calumnias inspergat infrunitas, & ostendat, in se quadrare Calumniatoris characterem, præfatione delineatam: hoc libello apud bonos omnes id plus fecit quod stigma sibi inusserit perpetuum, & maculam adspersit suo nomini, nulli vel totius Oceani unda elucendam.

Bilem quoque moverunt Corollaria ista, alteri in Regimine Coll. Theol. Collegæ, D. REVIO, qui sillum armavit in ea, & ita plenum virulentie libellum, iratus excavavit, ut non aivamento sed mero felle calammum tinxisse videatur.

Hæsi diu, quid agerem, contemtnne vindicarem Vindicias illas an talione; abstergeremne adspersas calumnias an stoccificarem. Postulabat defensionem & urgebat fama laesa: vetabat Charitas Christiana indulgere litibus ingloriis noslosque habiturus triumphos: Lacet dignum esset uterque eadem sibi mensura retribui, qua

mibi esset emensus, indignum tamen judicabam me. ut Ego id facerem. Non, si illi frana laxassent affectibus, ira ac ferori, idem mihi faciendum erat. Non si illi impotes sui, toti Mundi exposuisset animi impotentiam, qua in homines, aut jam, aut sermo, sexagenarios cadere non debuisset, in eandem impotentiam mihi Insveni ad instar illorum incidendum fuerat. Potuissent iustem armis utrumque adoriri, quibus me invasti, & par pari referre: Sed temperavi mihi, & moderator audire malui, quam aut impudentior, aut imprudentior. Omnibus itaque, convitiatorum, calumniarum, mendaciorum telu, ab utroque in me intortis, festum obtendo. animi innocentiam & insontem conscientiam.

----- Hic murus athenus esto.

Nil conscire sibi, nulla pallere culpa. Innocentia mea, & inscitia illorum, speimen, ac præsertim malitia, detectis in Calumnii & Mendacii, tum STEVARTI furibundi, tum REVII iracundi, placuit orbi litterato exhibere, ex amicissimis mihi capitibus uni, Philalethio Eleutherio Atheniensi. Ego, qua narraui omnia, vestro judicio expono ac submitto, & quo me hætenus prosequimini, eidem vestro favori me commendo. Dabam Lugd. Batav. pridie nonas Februarias. 1648.

NOB. AMPLI. VEST. devinctus Cliens, ac devotus Cultor,
A. HEEREBOORD, Philof. Prof. Ordin. & Coll. Theol. Pro-Regens.

ADRIA-

ADRIANI HEEREBOORD,

Philosophiæ Professoris Ordinarii,

CONSILIUM DE RATIONE STUDENDI PHILOSOPHIÆ.

Distinguenta est *Philosophia* in veterem & novam: *Veterem* voco, quæ ab antiquioribus tradita, & ex Aristotele præsertim hausta, receptis Veterum & Aristotelis innititur principiis: hanc Peripateticam vulgo vocant: nam *Philosophia* Academica, Stoica, Epicurea, Democritica, aliæque, diu interierunt. *Novam* appello, quæ à recentioribus tradita, non ex Aristotele aut alio haustis principiis innititur, sed naturam ipsam pro Philosophandi objecto, non hominum, nedum Aristotelis, assumit sententias. Qui *Veterem*, id est, *Aristotelis Philosophiam* pertractarunt, sunt trium generum Authores; *Systematici*, *Questionarii*, *Textuales*. *Systematici* appello, qui philosophiam *Peripateticam*, præceptis, stylo, & ordine, nostri ævi ingenii, accommodato, plene perfecteque dispositis, ad usum vitæ humanæ tradiderunt. *Questionarios* dico, qui vel ex textu Aristotelis quæstiones eliciunt, vel, semoto textu, ab aliis motas pertractant. *Textuales*, qui Aristotelis textum explicant solummodo: vulgo dicuntur Commentatores: hi vel *Græci* sunt, vel *Arabes*, vel *Latini*: *Græci* sunt, *Alexander Aphrodisiensis*, *Simplicius*, *Philoponus*, *Themistius*, *Olympiodorus*, *Ammonius*, *Eustathius*, *Eustratius*, &c. Inter *Arabes* Averroes eminent. *Latini* sunt, vel, *veteres*, *Thomas*, *Scottus*, *Albertus Magnus*, & *Scholastici Antiqui*, vel *recentiores*, quorum quidam libros *Logicos*, alii *Physicos*, alii *Metaphysicos*, alii *Ethicos*, &c. commentariis illustrarunt.

Ordinem quod spectat Philosophandi, à *Systemate*, Philosophiæ studio est incipiendum; Inde ad *Quæstiones* transeundum, in *Textu* Aristotelis definendum: ex tota *Philosophia* *Vetus* atque *Aristotelica* prius est tenenda, antequam ad *novam* hujus vel illius recentioris accedatur. Ipsius *Philosophiæ* *Peripateticæ* naturam accurate explicant in suis præcognitis *Philosophicis* *Keckermannus* & *Alstedius*, ac

peculiari tractatu *Scheiblerus*, qui *Logicæ* ejus præmitti solet. Pro *systemate* *Logicæ* præscripsero *Synopsin* *logicam* *Burgerisdicii*, *notis à me illustratam*, *ejusdem* *maiores institutiones*, &c. *Systema minus ac majus Keckermanni*. Inter *Questionarios* hic commendavero *Scheiblerum* & *Timplerum*. Ad organi Aristotelici textum intelligendum suffecerit *Pacius*. Ad *Metaphysicam* transeo, ubi quod commendem *systema*, vix invenio, ut *querimoniam* hic potius sit locus quam consilio. sed enim in manus fumantur, donec elaboratiores prodeant, *institutiones metaphysicæ* *Burgerisdiciæ* ex postrema editione à me recensitæ: addantur *metaphysica* *Combachii* & *Stahliani* atque *Alstedii*. Inter *Questionarios* *Metaphysicæ* scriptores orthodoxos nullum commendo, quia nullus extat, quod ego quidem sciam.

Edidit *Johannes Rodolfus Faber*, Professor Genevensis *Philosophiæ*, quæstiones *Metaphysicas*, sed quæ tam sunt steriles ut omni succo destituantur. *Timplerus*, qui noster videri voluit, similiter, quæstiones cum *systemate* in lucem dedit *Metaphysicas*, sed quæ *in ego doctus* sunt refertissimæ: Quare, si legendæ sunt aut legantur, maximo hic fuerit utendum *judicio*: namque in iis,

Sunt bona mixta malis, sunt mala mixta bonis. Idem pronuncio de *Metaphysicis* *Scheibleri*, *Jacobi Martini*, *Scharfi*, *Lutheranorum*, & omnium *Metaphysicorum* *Principis* ac *Papæ*, *Suarezii* *Jesuitæ*, quos, inter *Questionarios*, atque ante omnes, postremum, commendaverim. Hoc non præterierim, in *Metaphysicis* quæstionibus discutendis, speciatim esse insitendum iis, quæ moventur in secunda parte specialia de *Deo* divinisque attributis, ubi fundamenta sunt conquirenda, quibus mens nostra muniri valeat adversus periculosissimos *Conradii Vorstii* in tractatu de *Deo* errores, quos detexit & solide refutavit *Becanus* in prima parte *Theologiæ* *Scholasticæ*, quæ tota in isto

genere est optima. Ad *textum Aristotelis Metaphysicum* intelligendum, ex veteribus probo *Alexandrum Aphrodisiensem*; ex recentioribus *Fonsecam*: sed vero tantum est in opere isto Aristotelis rerum omnium chaos: tam nulla connexio, nullus ordo, tanta contra confusio, ut Delio natatore opus sit ad mentem Philosophi istie percipiendam.

Physicæ Peripateticæ varia extant *Systemata*: in iis accuratissimum fere est & ordinatissimum, quod diligentissimus reliquit *Keckermannus*: cui pro controversiarum notitia jungantur, *Physicæ Combachii*, *collegium Physicum Burgerfidiæ*, aut *Iacobi institutiones* notis illustratæ à *Zeizoldo* Professore Ienensi: imprimis legi velim *Physicam Sperlingii*. Verum enimvero, ut naturæ, ita & *Physicæ Peripateticæ*, latissima sunt pomeria. Quare cum innumerus sit quætionum, quæ hic ab *Aristotelicis* agitari solent, numerus, varios in variis *Physicæ* partibus legendos censeo quætionarios: in parte generali, præfigo *Pererium* & *Wendelinum*: de mundo & cælo, *Wendelinum* & *Casimānum*: de elementis, *Schragmullerum* &c. *Contarenum*: de mixtione & temperamenti, *Riolini prælectiones* in *libros Physiologicos Fernelii*: de meteoris, *Fromundum*: De lapidibus & gemmis, *Bootium*: de anima, *Casimannum* & *Davidem Buchananum* ac *Fromundum*: *controversias physicæ* varias optime decidit *Zabarella*, peripicuitate præ aliis commendandus. Ad *textum Physicum Aristotelis* intelligendum, omnibus præfero *Pacium*. Inter modernos *Physicæ Peripateticæ quætionarios* simul & commentatores, *Comimbrienses*, sunt intellectu faciliores, *Ruvius* & *Complutenses*, difficiliore sed subtiliores, *compendiosissimus Murcia*; Cui præter jam recensitos auctores plus ultra ire est animus, legat *Philosophiam Tolosanam*, *cursum Scottificum Ponce*, legat *Hurcadum de Mendoza*, *Rodericum Ariaga*, *Franciscum Oviedo*, *Franciscum bonæ spei*, *Carletonum*, *Lalemandet*, & quicumque extant istius farinae, pene dixeram, fuffuris, Philosophi. In *Philosophia morali*, præter *Ideam Burgerfidianam*, quæ lectori ad Aristotelis *textum* manu ducit, & *collegium Ethicum meum* *disputationum*, quod ex

Scholasticis supplet ea, quæ in priori desunt, inter systematicos optimi sunt *Keckermannus* & *Alstedius*: eosdem eligi suasero, in *Politicis* & *Oeconomicis*, nisi quod comitem iis dari velim, in *Politicis*, *Wendelinum* & *Althufium*. In *quætionibus Ethicis*, optimi sunt *Burnathus* & *Wendelinus*: in *Politicis*, *Liebtenthal*: in *Oeconomicis*, *Berkeringerus*. Inter *textuales* in *Ethicis*, ex Antiquis, *Andronicum Rhodium*, ex recentioribus, *Magirum*, in *Politicis*, *Giphanium*, præscripsero. Sed, à *Veteribus* ac *Peripateticæ Philosophiæ* Authoribus, ad *Novos* me confero Philosophos; quorum nonnulli antiqua Peripateticorum placita destruant tantum, alii nova insuper & veriora indagandæ veritatis fundamenta jaciunt. Prioris generis sunt, novæ *Philosophiæ* triumviri, *Ludovicus Vives* in aureis suis de *causis corruptarum artium* libris, *Petrus Ramus* in *Scholis*, *Logicis*, *Physicis*, *Metaphysicis* (cujus imprimis nunquam satis commendavero aureolos, imo omni auro digniores, duos, inæstimabilis, ob singularem in *Analyti* & *Genesi* usum, *Logicæ* libellos) *Franciscus Patritius* in *suis disquisitionibus Peripateticis*. Hisce adjungatur quartus nostræ ævi scriptor *Belga*, *Gorleus* in *exercitationibus Philosophicis*: item & quintus, *Thomas Campanella* in *sua Philosophia reali epilogistica*, *Metaphysicis*, & *omnibus operibus*: Speciatim in *Physicis*, Aristotelis destruxerunt principia, *Teleseus*, *Basso* & fratres *Bootii*. *Posterioris generis* sunt, *Franciscus Patritius* in *sua novâ Philosophiâ*, illustris *Heros*, *Franciscus Baco de Verulamio*, in nunquam nimium æstimandis de *Augmentis scientiarum* libris & *instauratione magna*, *Johannes Amos Comenius*, in *Physicâ* & *Pansophiæ prodromo*, *Dysbejus* in *Physicâ*, & *Philosophiæ exorientis Phosphorus*, *Renatus Des-Cartes*, in *omnibus operibus Philosophicis*, in quibus editis, *Philosophiæ* veræ *clavem* veram exhibuit, naturæ arcana non pauca reclusit, januam ad rerum immortem veritatem perveniendi aperuit: Atque utinam editis divini ingenii monumentis aliquando accedant inedita, quæ alibi latent! in quo voto consilium hoc meum finio.

ADRIANI HEEREBORD,

Professoris Philosophi,

SERMO ACADEMICVS,

DE

Rectâ Philosophicè disputandi ratione,

Habitus 13. Ianuar. 1648. in Acad. Lugd. Batav.

Auditores omnis ordinis ornatissimi,

EFERT *Eunapius Maximus*, qui præter *Diogenem Laërtium* Græce de *Vitis* scripsit *Philosophorum*, *Priscum Philosophum*, *Juliano Imperatori* familiarem, ægerrimè ad disputationes instituendas fuisse pertractum, sed dogmata sua non aliter ac thesaurum pressisse ac recondita tenuisse : quin & prodigos & decoctores nominasse, qui *Philosophiæ* arcana *disputando*, occasione nata, promulgassent : imo tantus exstitit Disputationum Philosophicarum osor hic *Priscus*, ut *Aedesium* Præceptorem, ad concertationes litteratas & Disputationes pronum, majestatis Philosophicæ proditorem nuncupaverit. At vero longe alia stetit mens, aliis ante & post *Priscum Philosophis*, qui, publicis disputationibus magis quam tacitis meditationibus proficere *Philosophiæ* studiosos, sapienter æstimârunt, & omnem in animis inclusam commentationem, disputando, in veritatis lucem, esse proferendam, prudenter judicarunt. Privatæ meditationis studia lenta sunt & languida, & sine vivido animi motu aut ardore : eadem vivunt, vigent, inflammantur, *disputando*. *Disputationis* exercitium insigne est, ingenii, iudicii, memoriæ, ac *πῶσις* adminiculum, subsidium, præsidium. *Disputatio* cribum est veritatis, & veluti cos, qua ingenium expolitur, iudicium exacuitur, utrumque excitatur, memoria confirmatur, *πῶσις* conciliatur : atque ut ex duorum silicym collisione elicitur ignis, ita disputatione elucescit veri-

tas. *Athenis* iccirco & *Romæ*, frequentissimæ erant olim de *Philosophia* disputationes. Qui mos alibi semper frequentatus est & frequentatur hodie in Academiis omnibus, ubicunque locorum *Philosophia* docetur ac discitur. Et, cum tanta sit mentis humanæ cæcitas, ut non statim rei veritatem perspiciat, quo medio vel remedio meliori ad eam deveniet quam disputando? Oculi plus vident quam oculus : ferrum ferro acuitur, vir viro : cum ob veritatem inveniendam in certamen descenditur, tum demum, ex conflictu, ejus potius apparet spes. Si veritas omnis ex se nota esset, si investes pueri statim Philosophi essent, nullâ opus foret disputatione : quare disputationum necessitatem ipsa loquitur & exigit ingenii humani conditio. Homo animal est *ἄλογον*, vitamque degit in mutuâ conversatione, in qua fieri nequit ut idem omnes sentiant ac loquantur, sed quod hic probat, alter improbat : uter recte? *Disputatio* decernit ac decidit : quam non *necessitas* commendat solum, sed *utilitas* insuper ac *voluptas*. Quid mortalium generi jucundius, quid utilius, quam in publico litteratorum congressu depromere ea, quæ miltorum annorum studio & improbo labore quis congestit, ad sui & aliorum instructionem? *Disputationes* infinitas exhibent ac conferunt Studiofis utilitates : lucis fugam siltunt, rusticum pudorem animis excutiant, mentis animique dotes roborant, dicendi facultatem augent, veritatem producant, disputantes reddunt, in colloquiis blandos, in audiendo quietos, in docendo officiosos,

ciosos, in refellendo placidos, in cedendo faciles, & ad qualvis vitæ humanæ functiones idoneos. Hi fructus sunt Disputationum, si dextre, & uti oportet, insituantur: si contra, paulatim infillant juniorum animis audacem impudentiam, superbam negligentiam, eruditionem falso creditam, garrulitatem molestant, pertinaciam, maledicentiam, morum asperitatem, redduntque eos ad omnem vitæ communionem ineptos. Quare, cum disputationes sint bonæ ei qui recte eis scit uti, malæ, qui non utitur recte, ut non in malum sed in bonum cedant, *Academicæ* apud nos Inventuti, de rebus *Philosophicè* disputandi ratione, sermonem Academicum lectionibus Academicis præmittere visum fuit non inconsultum, quo rei præstantissimæ usum commendam ac confirmem, abusum tollam atque auferam: quod si non fiet à me istis dicendi flosculis, & mellitis verborum globulis, quibus *Rhetores* uti solent, cogitate à *Philosopho* non *Oratore* verba fieri, qui Latine tamen dicere studebit, si non possit ornate, & licet possit, forte non vellet, quod, de qua disseret,

Ornari res ipsa neget, contenta doceri.

Feliciter disputaturus, se spectet, spectet materiam disputationi destinatam, spectet formam ac normam, in disputatione sequendam ac tenendam, quæ tria erunt nostræ dissertationis capita. Quemadmodum

Non cuiusvis homini contingit adire Corinthum,

ita non cuiusvis est, disputationis aleam jacere; sed nec quilibet in disputationem trahendum; nec disputator sine norma ac forma, sine ordine aut modo debet,

Per Sylvas saltusque & inhospita tesquæ ferarum,

Per montes, per aquas, & per prærupta vagari.

Sed uti Mercurialem statuum sequitur Viator, uti plectro gressus suos conformat saltator, uti ideam suam intuetur adificator, ita certam disputandi rationem observat disputator. Sed dum tria hæc oratiunculæ meæ speciatim persequor puncta, attentis adeste dicenti, *Adiutores*, & auribus & animis.

Non temere quemvis disputandi Provin-

ciam subire velim: Neque enim omnia possimus omnes: nec ex quolibet ligno fit Mercurius:

Sunt quibus tardiores ingenii vires largita est natura, qui ex opponentium laqueis tam facile sese expedire nequeunt; sunt quos metus retinet pudorque rusticus: Sed enim utrumque hoc in disputando obstaculum removeri potest, ac neutrum tale est, quin ipsò disputandi actu emendetur: *Disputatio* siquidem metum illum pudoremque ex animo expellit ejicitque, & ingenium expolit atque exacuit: ac tales, si mediocri artium *Logicarum* notitia sint instructi, materiæque disputandæ periti, ad disputandum magis aptos censuerim, quam audaculos illos, qui animose interdum in arena *Philosophica* cum adversariis manus conferunt, interim loquentiæ habent multum, sapientiæ parum, audaciæ nimium. Prudentes adolescentulos, & ex verrecundia aut sui ingenii quadam diffidentia vix audentes, non ideo à disputandi exercitio abstinere velim: nam laudem mererent non tantum primi, sed qui primis sunt proximi: nec semper vocales isti blaterones omne ferunt punctum; laudem reportant majorem, qui paucis modeste, quam quilibet pluribus immodeste agunt. Si ætatis rationem quis inspiciat, juniores ad disputandum aptiores censuero quam senes: ætas enim ingravescens quietior est & languidior, ad juvenilis, est animi plena ac vigor: unde ad certamina ista ingeniorum existit pronior & magis idonea: uti gladiatores affectu jam ætatis rude donandi sunt potius quam anti que iterum includendi ludo; ita juvenum potius est quam senum, in arenam descendere ad certandum armis *Philosophicis*. Attamen non debet juvenis solus ac se nixus, sine Moderatoris cujusdam & Arbitri ac Præsidis, quem vocat, consilio & auxilio, disputationum fluctibus sese committere, non magis quam nautæ maris tempestatibus, sine velis, sine remis, sine anchoris: si enim absque hac succenturiata *Palæmonis* alicujus opera aut *Superioris* aut horitate disputatio suscipiatur, facile est, ut Tyrones ac Novitii in plerisque hæreant, & ignominiam referant, aut ad absurdas opiniones veluti ad scopulum allidentur atque appellantur. Non itaque *Adolescentem*

tencil

tenellum solum, non Logicæ & rei disputandæ profus ignarum, sed *Præsidae* adjutum, rei que Logicæ ac disputationis suæ mediocritate, gnarum, non aliqua temeritate atque audacia, sed modesta sui, ac cum metu & pudore, non tamen nimio, conjuncta confidentia, disputationis onus subire præscripero ac permifero.

Sed postquam constat, Cui; jam nunc, de *Quibus* sit disputandum, dispici debet: atque hic non vulgari est opus circumspectione, ne loco percarum, quod ajunt, capiamus scorpiones, aut pro *thesauris carbonibus*. Ante omnia illud *Horatii* præceptum, quod spectat *scripturam*, applicandum disputationi:

Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam

Viribus, & versate diu, quid ferre recusent, Quid valeant humeri. -----

Temeritatis est, onus, cui ferendo par esse nequeas, suscipere: stultitiæ, illud velle sufferre: ignominia, abjicere & aufugere. Nec in alienam messem falcem debet immittere *disputator*, nec assumere partes quæ non sunt suæ: sunt disciplinis, & Philosophiæ, ejulque partibus singulis, fines sui ac limites,

Quos ultra citraque nequit transire rectum. Hic valet illud: *irascant fabrilis fabri: &c. Spartam, quam nactus es, orna. &c. Coquus si sis, Medicinam ne facito, Medicus si sis, culinam non ingreditur: Theologus sacra tractet*, non methodum philosophandi consideret aut de Philosophiâ disputet. *Iureconsultus* Politica spectet & leges. *Philosophus* quoque extra sphaeram suæ activitatis (ut Philosophico utar termino) ne egreditor, nec extra *Divinæ* nostræ pomœria ut septa abeat, quin unicuique *Philosophiæ* parti quod suum est relinquat, nec in *Philosophorum Principis* monitum incurrat, quo jubet, *ἐκ μέρους αὐτοῦ εἰς ἄλλο γένηται*. Est enim in omni *Philosophia disputandi* materies abundans ac nimia: eam aliunde derivare nihil est necesse: atque hic misere impingunt moderni disputatores, qui suas in *Philosophia* disputationes posteritati reliquere; ubi in *Metaphysicis Theologiam* universam, adeoque *Mysterium Trinitatis & Incarnationis*, enarrata, videre est: in *Morali Philosophia*, de *supernaturali beatitudine* disputant: in *Physicis*, to-

tam ex sacris *historiam Creationis*, & integrum *Hexaëmerum* disputandum proponunt. Quasi non artium & scientiarum finibus regundis prælituræ & præfixæ sint leges: imo & ad syllabarum distinctionem vocumque *Grammaticam* conjunctionem in *Logicis disputationibus* descendunt; adeo aliis, quicquid suum est, invident hi homines. In ipsa *Arithmetica* disputant, quæ disputanda essent, cum de *Cælo*, cum de *Elementis*, cum de *Mixtis* disputatur: in *Metaphysicis* ad textum illum *Arist.* in initio, *Omnes homines natura scire desiderant*, multis disputant de appetitu, & scientiis in genere, itemque de sensibus, & alia plurima, quæ alterius sunt fori. Nec *Disputator* noster ea disputanda fumat, ut subtilis videatur, quæ humana pervestigari diligentia non possunt. Delirus est, qui in illis operam velit perdere & oleum, quæ sunt inexplicabilia. Bene *Aristippus* cuidam olim roganti, ut captionem quandam sophisticam dissolveret, *Quid vis*, inquit, *ut solvam, quod etiam non ligatum nobis exhibet negotium?* *Alcivros* te ne quaesieris, monet *Syracides*: & Græcorum ille, *Apollinis oraculo, τὰ σπύρα δὲ, Quæ supra nos, nihil ad nos*. Misera est illorum fortuna, qui cum *Icaro* tolluntur in altum, ut lapsu graviores ruant. Talis *disputantium* est conatus, qui de *Angelis* disputaturi eorum ordinem scrutantur & cœlestem hierarchiam: *Quid* hic dicam de illa farragine disputationum quæ de possibili nominantur, cum audeat & temere disputatur, *quid Deus possit, & non possit*, quod in *Philosophia Scholastica* nimis fit quam frequenter: inspicite mihi *Conimbricenses*, *Ruvium*, *Mendozam*, *Arriagam*, *Oviedo*, *Perrivium*, *Suarezium*, *Fonssecam*, *Raconem*, *Eustachium*, *Complutensem*, & quid attinet plures dicere? videte, uti ad singulas occasiones in potentiam Dei disputando involent? De *Materia* sua prima, quærunt statim & disputant: *An per potentiam Dei absolutam sine forma existere valeat?* *An vicissim ipsa forma possit sine materia existere?* *An una eademque numero materia possit uno eodemque tempore pluribus formis informari?* & vicissim, *An forma informare plures materias possit per divinam potentiam?* *An una eademque numero materia possit per divinam*

divinam omnipotentiam constitui in pluribus diversis locis? &c. Accipite exemplum aliud. Disputant an indivisibile quantitatis, si per possibile daretur separatum à continuo, moveri possit per potentiam divinam? *Quæstio sane egregia & disputatio de re, quæ neque sit neque esse possit, An per divinam vim moveri possit adhuc? Curiositas sane inaudita, &, inter Gallicas Gaffarelli curiositates inauditas, referenda. Quis nunc cum Hippocrate queratur vitæ brevitate, cum tantum super sit disputantibus hodie Philosophis ad illa divinæ potentiæ arcana inquirenda, qui*

Querentes rerum abstrusus evolvere causas, Naturæque intus latitantis pandere claustra, Materiam primam, vacuumque, ac mille Chimæras,

Rustantur buccis inflatis, ut videantur

Docti. Qui rerum ignaros hac fruge saginant:

Hoc sale conditur tenera & juvenilior ætas:

Nec pudet his nugis absumere turpiter ævum.

Sed nescio, unde sic repente *Pœta* sim factus, qui *Orator* ad vos accesseram, aut *Philosophus* magis cathedram conscenderam. *Diogenes* cuidam ac ostentationem ingenii multa de rebus olim cœlestibus differenti, *Quam nuper Tæ,* inquit, *de cælo venisti?* idem sublimioribus nostris *Philosophis,* & de tam sublimibus disputare solitis, inculcari posset. Sed enim neque in rebus minutis & exilibus valde sollicitum esse *disputatorem* meum velim, nec sine fine aut modo persequi argutias, quæ neque scienti profunt, neque ignorantibus obfunt: *επιλόσφον* est, neglectis prorsus rebus, *λογουχεν* aut *λεπτολογεν* & de lanâ disputare caprinâ: quid attinet, in lenta unguentum, in scirpo nodum quærere, in nugis tragedias agere, pumilium *Herculis* cothurnos aptare?

Quid jurat id nugis argutos necere nodos,

Aut spinas missis velle tenere rosis?

Videas interdum disputari, *Quas* habeat proprietates forma illa, quæ cadaveris est, vulgus corporeitatis dicitur? *An* qui sunt inferiores gradus, continent superiores velle tenere rosis? *An* facultas visus postea in lapide æthum visus eliceret? *An* bos ligneus idem specie sit cum bove vivo? Quod discutiendum maximo hujus *evi Philosopho* quidam nuperrime *Theologus*

propofuit. Alia sunt, *Auditores,* in promptu, in quibus disputandis nervos ingenii valeamus intendere, scitu digna, cognitu jucunda, usu fructuosa. *Myrmecidas Miletus,* & *Calliocrates Lacedæmonius,* quadrigas olim fecere, quæ sub alis muscæ possent abscondi, quod opus vanam temporis perditionem si dixeris, verum dixeris: at si idem de hoc *Disputationum* genere pronunciaveris, nihil falsi locutus fueris. Veritas quidem naturale pabulum est animorum, & omni quærenda studio, sed non omnis veritas tanti facienda: quid enim ad me, quot in suis ædibus habeat tegulas, quot gallinas alat meus vicinus? & tamen horum omnium est veritas. Ita multa sunt in *Philosophicis* disputationibus vera quidem, sed non statim disputanda, quia minuta, & exilia, & quæ citra detrimentum negligi possunt: nec ea quoque in disputationem sunt vocanda, quæ extra omnem disputationis aleam sunt posita: quod quidem nullus faciet *disputator,* nisi *καυότιλ* & *κισιότιλ*. Quodcunque enim de his disputabitur, vel quæretur frigide, vel pugnabitur sophistice. Neque decet in *disputationibus* eorum patrocinium suscipere, quæ prorsus absurda existunt, aut falsa, aut impia, aut moribus perniciofa. Hoc enim qui faciunt disputantes, animum produnt monstrosum, temerarium, atheum, impurum, & omnino dissolutum. *Soli* ne obloquitur, dicebat quondam *Pythagoras:* & de rebus divinis, atque iis quæ morum spectant honestatem, nec joco nec serio aliter disputandum quam sese habent. Præclare monet in *Topicis Aristoteles: Qui* quærunt, *Dii* an sint colendi, & an amandi parentes nec ne, supplicio sunt coercendi: qui, an nix sit alba, sensu carent. Hujus generis sunt illa, sensibus esse fidem omnem abrogandam, motum esse nullum, beatitudinem hominis in gula & ventris voluptatibus esse sitam, aliaque delirantium somnia: sicuti vero *disputatori* nostro cautum sedulo velim, ne de aperte falsis disputet, ita quoque præscriptum ei volo, ne sententias in disputando refutet, quas ipse sibi finxit, & quarum *Authores* nullos novit; hoc enim vere est *κακισμῶν*, id est, cum umbra luctari, & hanc cuculum pingere quem confodias; hoc est

ἀερόβατον, in aërem pugnare, & cum nihil habeas quod oppugnes, cum larvis velitari: ita faciunt, qui *infantes in utero matris non esse præditos actuali Dei notitia, Deum non esse negandum, nec negari posse nec debere, eundem non esse causam sui efficiëntem, non omnem fidem sensibus detrahendam*, magno molimine, & ingenti argumentorum caterva, multis paginis in disputationibus probant, quæ *Philosophorum* inter Neotericos ac modernos, imo mortalium nullus, unquam afferuit, cui fuit *mens sana in corpore sano*. In iis destruendis, quæ nemo adstruit, qui est operosus *disputator*, is magno conatu magnas nugæ agit, ac, si insuper aliis affingat sententias, quarum Authores, nec extant, nec demonstrari possunt, contra fidem agit & integritatem, ac sinceritatem boni *disputatoris* ac boni viri. Non ergo ista disputationum examini sunt exponenda, quæ aut in *veritatem* incurrant aut in *veracitatem*, non quæ pietatem labefactent, non quæ utilitate laborem non compentent, non quæ supra vires plume nostras ac nimium subtilia. *Turpe est*, inquit ille, *difficiles habere nugæ*: sed vero quæ *Oratorum* more de disputationum materia, *ὑπερθεωρητος*, & methodo dixi cryptica, per suas classes digeram, & ordine, ut *Philosophorum* ac *Logicus Professor*, dispescam, ut memoriam insuper vestram juvem, Auditores. Primò igitur, quicquid *humanum superat captum*, & sciri nequit, de eo *in cassum disputatur*: quale est illud, *sine numerus stellarum par an impar? Secundò, quod sciri quidem potest, à disputante tamen ignoratur, pessime ab eo ad disputandum assumitur; prius quippe descendum quam disputandum. Qui accedit ad disputandam materiam quam non intelligit, is reti ventos capit, sine fundamento domum extruit, sine scirpea rate aquis se committit. Possent hic justo aliquid dare dolori, qui noverim hoc disputandi cacoëthes, à multis nonnunquam temere ac cum sui ignominia susceptum, ut defendere fuerint ausi vel opponere, etiam ea, quæ non intelligerent, dederintque sine mente sonos pittacorum instar. Tertio, Quicquid *controversum non est, sub disputationem non cadit; quale est illud, quod, vel manifeste est verum,**

*vel manifeste falsum; manifesta vera, vel sensibus deprehenduntur, vel intellectu apprehenduntur, ab omnibus, quæ sensus intellectualesque sunt ἀδύνατοι, ut cum Arist. loquar: ea vulgo principia vocantur: unde tritum illud: contra negantem principia non est disputandum. Manifeste falsa sunt, quæ vel omnium sensu refutantur, vel primis principiis directe adversantur: hæc tamen accurate sunt discernenda ab iis, quæ ἁπόδοξα Græci vocant, & disputare non est vetitum: sunt enim vera, sed præter, vel vulgi, vel sapientum plerorumque, opinionem. Quarto, Quæ nullo sese usu commendant, à disputationibus prescribantur & exulent; absint *otiosæ quæstiones*, quales existant apud *Summulistas, Sententiarios, Quodlibetarios, Philosophos Reales, Nominales, Conceptuales, Thomam, Scotum, Occamum, Durandum*, aliosque Doctores ex *Scholasticorum* gente, *Angelicos, Seraphicos, Cherubicos: & horum sequaces*, nostri temporis ac *vulgo receptos in Philosophia Scriptores*, qui odiosis & otiosis plume quæstionibus libros replent. Quid attinet disputare in *Logicis; An Notiones secundæ sint conceptus formales in mente subjective existentes, an vero res cognitæ in quibus denominatio cogniti sit relatio rationis? Cui bono tot quæstionum agmina, maxima verborum barbarie, de Universalibus voluntur ac revolvuntur, an sint entia realia, an rationis? & si rationis, quo mentis actu fiant, an simplici an comparato, directo an reflexo, &c. Quasi vero in istarum quæstionum discussione salus Reip. sit sita! quasi mundus sit ruiturus si harum ineptiarum moles ruit! quasi nihil sciri possit, nisi hinc tricies cognoscendis tempus profundatur! Absint quoque *curiosæ quæstiones*, ut, *quot sint atomi volantes in aëre universo, &c. Quintò, Disputationes non de verbis sed de rebus instituantur, & clare proponantur*. In quo largissime peccatur à veteribus & recentioribus Scholasticis, vulgo *Philosophorum*, qui mirum in modum & maxima animorum contentione sub terminorum barbarorum involucre pugnant ac certant de *apprehensivitatibus, potentialitatibus, susceptibilitatibus, singularisationibus, infinitationibus, universalitate, hominitate, Iacobitate,***

*****

Petrei.

Petritate, &c. Sub quibus vocibus, quid rerum lateat, ipsi ignorant: & tamen de iis inter sese ita digladiantur, non aliter ac si pro aris certaretur ac focus: & quod pessimum est, rei veritatem involvunt, ac caliginem offundunt. Ita disputant de ratione formali *Personæ*, quæ non dicit *relationem originis nec communem, sed duplicem negationem communicabilitatis in genere non extragenus, significans aliquid positivum, & intentionem primam non secundam, connotans circuminceptionem, quæ sit subsistentis in subsistente realiter distincto, mutua præsentialitatis assistentia in eadem essentia.* Quis mortalium talem intelligat, nedum oppugnet, Thesin? *Oedipo* hic opus est, aut *Delio natatore*, ut intelligatur primum. Sextò, *Disputationum in Philosophia materies non sit superstitiosa, non impia, non violet pietatem aut fidem:* nunquam enim natura gratiæ nec lumen inferius superiori repugnare debet. Sed tempus me vocat, ut ad tertium dissertationis meæ caput me conferam; atque in *normam ac formam* recte disputandi inquiram. Ei vero satis poterit fieri, si, quæ *Communia Respondenti atque Opponenti, quæ Hujus simul & Illius sint propria officia, denique quid deceat Auditores, breviter enarravero.* Uterque, tam qui propugnat quam qui oppugnat, *Pietatem* habeat pro *Cynosura & Veritatem.* Pietas Sapientiæ est anima, & ejus condimentum. Hæc disputatorium sit moderatrix: & facile aberit rixandi ac calumniandi studium. *Veritatis* amor conspicitur, si animus adferatur utrimque, nec *præjudicii* occupatus, nec *affectibus* oneratus, si non gloriæ insana spectetur cupido, si non adversæ partis intendatur ignominia. Veritas nec *Affectuum* nec *Præjudicii*, sed *Rationis* folius est filia. Nec facta potest servari teſtave, nisi *disputantium* alter alteri cedere noverit absque pertinacia: quod longe præstat, quam omnis generis quærere *νεροφύζα*, & *Protei* instar in omnes se induere formas, & nihil non comminisci, ne de sententia depulsus videatur quispiam. In *Palæstra Veritatis* tam *vincti* quam *vincere pulchrum est.* Nec qui cedit, atro venit carbone notandus, nec est cur pudore suffundatur, quippe verita-

tem discit, *disputationisque finem* assequitur ac scopum. Est quidem hæc animi modestia, qua veritati ceditur ac conceditur, & moderatio, inter *Disputantes paucissimum*, &

Rara avis in terris nigroque similis Cigno.

Plerique magis lubrici sunt quam angues, & sepiæ instar, quicquid atramenti possunt, id effundunt, ne inferiores discedere & herbam victori porrigere videantur. Quin eo fere res rediit hodie, ut modestissimi quique contentui habeantur, ab iis, qui *disputationum congressus* non nisi clamoribus æstimant ac contentionibus, & *τὸ αἶψ ἀγορεύειν* hujusmodi congressuum finem esse, persuasum habent:

Sed stat longe aliis melior sententia mentis.

Disputationes postulamus placidas, sedatas, quietas, benevolas, amicas, blandas, non clamorosas, non turbulentas, non difficiles, non iracundas, non contumeliosas. Zelum probamus pro veritate sed absque ira & affectu. Frigidus illos disputatores, qui tantum non super argumento aliquo indormiunt, uti odimus, ita non amamus Stentores illos, qui clamoribus omnia implent, & probe sese defunctos existimant, ubi altum clamaverint: ac detestamur præsertim eos qui ex ira redduntur ferventiores: uti fumus oculis visum eripit, sic contentio, excandescencia, festinatio, mentis tenebras obducunt:

Impedit ira animum ne possit cernere verum.

Et iracundæ inter disputandum altercationis pedisequæ sunt, simulates, perversicia, inimicitia, veritatis odium, & quid non? Abstineat ergo *disputator*, nisi importunus audire velit & impudens, ab his ac similibus superbæ virulentia clausulis: *Tu nescis quid dicas. Tu nihil horum intelligis. Tu cæcus de coloribus judicas. Quid tu scis de hoc argumento? Habere alia plurima, quæ adversus hoc delirium proferrem, sed tempus non patitur. Hoc argumentum est luteum, testaceum, stramineum.* Et si qui sint alii ructus olidi intemperantis animi. Si adversarius aliquid humani passus fuerit atque erraverit, non ex musca statim oportet

oportet elephantem facere : si castigationis eget, alibi potius quam in disputatione est corripiendus : iis tamen, qui sunt importuniores, pertinaciores, impudentiores, ita respondendum, ne sibi sapere ac triumphare videantur. In disputandi actu perpetua sit vicissitudo & pars utraque audiatur, juxta illud

Poëta :

Alternis dicetis, amant alterna Camane.

Turpissimum est, si quis in hoc genere colloquiorum, tanquam si in possessionem suam venerit, alios excludat, & imperato aut facto cæteris silentio, quicquid velit effutiat : Quæ garrulitate nihil quidem pervulgatius est multis, nihil tamen veritati inveniendæ nocentius. Fœdissima est confusio, si plures simul misceant sermones, & infans clamoribus mutuo decertent : quæ disputandi ratio non abfimilis est tempestatum *Virgilianæ*, in qua,

Vna Eurvsque Notvsque ruunt creberque procellis

Africus, & vastos volvunt ad littora fluitus.

Nec has inter turbas agnoscere quod verum, vel interfosci quod falsum est, unquam potest. Utrimque non tam auctoritatibus pugnetur quam rationum momentis : sacra tamen excipimus semper, quia Dei auctoritas & fallere est & falli nescia : alias, non quis dicat, sed quid dicatur, attendendum, & illud *Pythagoreorum* αὐτὸς ἔφαρ jam à Philosophis diu est explosum. *Amicus Socrates, Amicus Plato, sed magis amica veritas* : rationes non sophisticæ sint aut sycophanticæ, sed claræ, sed accuratæ, sed perspicuæ : sic enim iis veritas explorabitur facillime : proferantur, vel necessaria, si suppetant, vel probabiles, si illæ deficient : remis enim propellenda est navis, si venti secundi non spirant. Ingenia tamen Tyronum levioribus sophisticis interdum licet experiri ac tentare, ut argumentorum vitia dignoscant, & canones Logicos ad usum transferant : *Quin* & oblectationis ergo ejusmodi captiones agitare, non est prohibitum. Ante congressum disputanti utriusque meditandum est probe, quid in medium proferri debeat. Tela prævisa minus

nocent : & facilius eruitur veritas, si quæratur diutius : nec vero ruditatis hoc est argumentum, sed veræ diligentia documentum. *Pericles*, illa *Suadæ* medulla, cum vocatus à populo sæpe esset, ut in concionem descenderet, renuit, quod ἀσύνουτος, imparatus esset : idem à *Demosthene* factitatum, *Plutarchus* est author. Vanissimi sunt jactatores, qui, ut ditiores videantur, ad disputandum se imparatos gloriantur accedere, qui si se parassent in tempore, non ex tempore, disputando, suam proderent ignaviam atque inscitiam. Cum ineptus pictor *Apelli* quondam exhiberet imaginem, eamque subito à se pictam diceret : *Video*, inquit ille, *etiamsi nullus moneas, & miror hoc temporis spatio te plures non absolvisse*. Sic inepti etiam sunt illi disputatores, qui disputaturi subito argumentum aliquod, unum atque alterum, ex *Scheiblero*, in *Logicis*, aut *Comimbriensibus*, in *Physicis*, conquirunt, quorum libri si vacui essent ab argumentis, & hi heroës vacui ad disputandum accederent : non istorum autorum usum contemno aut condemno : sed argumenta eorum non satis ruminari ac perpendi, nec multa satis meditatione coqui ac digerere, conqueor. *Disputator* uterque diligenter vitet *μαρτυρία*, ne tempus inani verborum contentione pereat & veritas evanescat : amet uterque & sedulo sectetur breviter : nihil enim est odiosius quam si in declamationes uterque delabatur ac digrediat : uti veritas ipsa est simplex, ita ejus sermo, qui non multis fucati candoris vel ruboris indiget vel medicamentis vel pigmentis. Auditorum tamen habenda est ratio, qui si rudiores fuerint, rerum scitu dignarum fusior explicatio, à *Præfide* præsertim facta, nec vitiosa est nec odiosa. An inter disputandum quærere aliquod liceat, quæri hic solet ? Sunt enim qui omnem quæstionem captiosam declamant, omnemque rejiciunt, nec quicquam dant responsi. Sed enim quid opus est ita tergiversatione morosa ? si quis quærat explicationem rei dubiæ, cur dicendi cupidum erudire non velimus ? si aliena sit quæstio, rejiciatur : si captiosa, vel contraria proponatur, vel præter adversarii expectationem explicetur. Sed quæ *singulis*

incumbant *munia*, consideremus : illis, qui aliena placita veniunt oppugnaturi, hoc perquam est solempne, ut magno sæpe cum impetu, furiosi in morem gladiatoris, irrumpant in auditorium & in arenam irruant, atque immanes, vultu, gestu ; capite, verbis, spirent minas, quibus partem adversam percellere conantur ac protelare. Hos si spectemus, in mentem nobis veniat illud *Horatii* :

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu ?

Huic hominum generi accidit plerumque idem, quod audaculis & in bello inexpertis, qui procaces quidem ante pericula, in ipsa tamen pugna timidi evadunt atque ignavi: ejusmodi procacitatis exemplum haud inelegans habemus in *Menalca Virgiliano*, qui ad *Damætam*,

----- *Tunc in triviis indocte solebas*

Stridenti miserum stipula disperdere carmen ?

Nunquam hodie effugies, veniam quocunque vocaris ;

Efficiam, posthac ne quenquam voce laceffas :

Sed, hanc ad provocationem ineptam, alter nec abjecte nec immodeste respondet :

Quin age, si quid habes, in me mora non erit ulla

Nec quenquam fugio. -----

Eadem animi præsentia *ἤραυδέλοισ* opponentibus, ac multum de se persuasis, est occurrendum : Modestiam igitur & humanitatem, ut semper, ita præsertim in initio ostendent opponentes: iidem sæpe, omisiss thesibus & quæ ad rem faciunt præsentem, opposituri aliena à thesi cupide arripiunt, mordicus retinent, tædiose persequuntur, & in alium semper campum deferunt *Respondentes*. Vitium sane pessimum, & quod si obtineat, jam in *Ethicis Physicæ*, in *Logicis Ethicæ*, in omnibus quaestionibus omnia dimicabuntur, quod postulare stultum est, conari temerarium. Ad hanc classem eos referimus, qui rem ipsam, qua de est disputandum, seponunt, & modum tractationis exagitant, cum hujus minor, illius potior sit ratio & consideratio. Et hoc familiare est inter opponendum multis, ut eadem subinde repetant & regerant : sed,

Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem :

non equidem hoc postulo, ut *Opponens* tanquam canis è Nilo bibat & fugiat, id est, ut è vestigio causam suam deserat & quodlibet responsum indiscriminatim boni consulat & gratiam agat : sed hoc volo, ut vim sui argumenti serio sequatur, verum ubi satis ei fuerit factum, novas adducat tum rationes. Respondentem directe licet invadere, licet oblique ;

Dolus an virtus quis in hoste requirat ?

nolim tamen *Opponentem* meum in sophistam evadere & perpetuis indulgere sophismatibus ; ad veritatem, exercitii gratia, oppugnandam, argumentorum aliorum est latis ; quin omni licet uti argumentorum genere omnibusque mediis, quocunque tandem è loco deductis ; nec enim certa argumentandi materia ac forma adstringi *Opponens* magis, quam *Avis* libero volans cælo cavea concludi potest. Sed, ut simul ac semel *Opponentis* officia recitem ; præter ea quæ dixi, sequentia observet, ut feliciter opponat : non plures simul rationes coaccervet, non conclusiones multas sed unam inferat, non diversos syllogismos confundat, nunquam sibi ipsi contradicat, nunquam, quæ fortia non sunt argumenta, pro fortibus vendat, nunquam studium sibi defuisse in se preparando ostendat. *Respondentis* partes, ut de iis nunc dicam, sunt ; argumentum assumere, & examinare ac solvere. Argumenta repetenda sunt, non semel sed bis interdum, propter, tum *Auditores*, tum *Opponentem*, tum *Respondentem* : propter *Auditores*, ut quid versetur in controversia rectius intelligant, præsertim cum vocem *Opponentis* sæpe pauci excipere possint & exaudire ; propter *Opponentem*, ut norit, an mentem suam assequatur is cum quo disputat, multos enim *Andabatarum* more clausis oculis pugnare vidi, ut de cæpis opponeret unus, de aliis responderet alter : propter *Respondentem*, ut aliquid habeat temporis, quo de commoda solutione dispiciat ; neque enim cujusvis est *ἀπαρξιδία* meditari, dicere, docere ; in argumento repetendo nihil est omittendum, nihil addendum, nihil immutandum ; de repetito videndum, an thesina feriat, necne : si non feriat, rejiciendum absque ulteriori responso : vana enim est & inepta respon-

respondendi ratio, quum quis agit, *argumentum quidem non est contra thesm, nihilominus respondeo.* Cur enim Athleta excipiat ictus, qui non se sed aëra vibrant? Argumenta assumpta, vel solvi possunt, vel nequeunt. Si nequeunt, vel in se omnino refutari non possunt, vel non possunt à nobis. Si per se sint *ἀναγκαῖα*, veritati cedendum, quod bonis à viris nemini datur vitio: improborum vero judicia non sunt pluris facienda quam cicadarum strepitus. Sin nobis tantum sint talia, non tamen animus continuo despondendus, sed vel ad meditandum aliquid petendum temporis, & in aliam occasionem responsum est differendum, vel æque firma aut etiam firmiora in contrarium opponenda, quod tamen non nisi hoc in casu faciendum existimo: nam qui contrarias opponit rationes *Respondens*, ab *Opponente* allatas non solvit, & *ἀποκρίσας* mutat in *ἀναγκαῖα*: multos reperire licet *Respondentes*, qui si irriti hereant, ad convitia confugiunt non aliter quam ad equos claudi, & *Salmonei* instar *Virgiliani* tonare incipiunt & fulmina emittere, sed bruta, quod plerumque superiores faciunt si ab inferioribus teneri se sentiant. Hic tum audire est eorum voces; *Ego pro autoritate flentium tibi impero. Tace, neque enim te audire volo.* Qui modus quidem est nodos argumentorum secandi, non solvendi, & via, ex angustiis eluctandi, sed veritatem non inveniendi. Alius est perverse respondendi mos multis usitatus, quo convitia non quidem projiciunt, fumum tamen faciunt, ut elaborant: quod tum potissimum fit, cum ea, quæ ad rem non faciunt, non sine supercilio proferuntur, & ex tempore, quod familiare est pluribus, inauditiæ prius & nulli unquam cogitatæ & intelligibiles confinguntur distinctiones, quæ licet imperitioribus, ut aliquod *Gorgonis* caput, non parum terroris incutiant, à doctioribus tamen non alio quam vanæ cujusdam *Empusæ* & larvæ loco habentur. Atque hæc sacra tum est anchora ad quam confugitur: *distinguo bifariam, trifariam: est in potentia, non in actu: est in actu, non in potentia: A'π λῶς, & simpliciter, nego: ἢ τῶ π, & secundum quid, concedo: ne alias distinctionum myriadas hic recenseam, quarum aliquæ omnibus fere responsionibus*

accommodantur, quasi unus calceus omni pedi adaptetur. Non ego distinctionis usum culpo, sed abusum arguo. *Sæpe nega, concede parum, distingue frequenter: in argumentis enim solvendis, aut negatione utendum, aut concessione, aut distinctione: sed omnibus prudenter. Respondentem, formæ prius in Syllogismo quam materiæ rationem habere velim: & si, five ad hanc five ad illam respondeat, operam det serio, ne unquam lingua mentem præcurrat, ne per incogitantiam ea effutiat, quæ causæ suæ obsunt: quod factum sæpe vidi non sine vel pudore vel impudentia multorum. Si ea quæ obijciuntur aliena sint & ἀποκρίσας atque ad rem non pertinentia, ἀποκρίσας utendum seu repulsione, & ad verum controversiæ statum ducendus adversarius. Ejus formulam non illepidam legi aliquando apud *Martialem*.*

Non de vi, neque cede, nec veneno,

Sed lis est mihi de tribus capellis:

Vicini quoror sonas abesse fiuto:

Hoc iudex sibi postulat probari.

Tu Cannas Mithridaticumque bellum,

Et perjuria Punici furoris,

Magna voce sonas manique tota.

Iam dic Posthume de tribus capellis.

Sed tandem *Auditorum* officia verbulo innuam: quæ sunt, attentis auribus, sedula mente, publicas *συνήθειας* & disputationes audire; reverenter & modeste & juxta τὸ ἀξιῶν ac decorum loci, temporis, & personarum, se gerere, Veritatem perceptam diligenter reconde-re, & eam ad vitæ communis usum dirigere ac referre. Atque ab hisce *Auditorum* partibus longissime abeunt, qui applausu non necessario perstrepunt, risu, sannis, ronchis, fibilibus, fabulis, pedumque suppflosionibus ingentes excitant tumultus, ut, qui adsunt, exteri & inquieti, videantur sibi non in *Scholarium* umbraculis, sed in *Circæ* stabulo commemorari. Barbara plane consuetudo, fera, fœda, pestifera, & qua animi sui stolidam temeritatem, aliorum atque eruditionis contemptum, honorum exercitiorum, atque in primis veritatis, de qua invenienda in disputatione laboratur, odium, aliaque in se vitia produunt ac promunt: Non sic agunt, queis

De meliore luto finxit præcordia Titan,
 quibus unica est voluptas, ut animum rerum
 optimarum notitia imbuant, & veri cognitio-
 ne ad *Deum*, veri omnis fontem ipsamque
 Veritatem, quam proxime accedant: quod si

Disputationibus & habendis & audiendis in
 posterum consequamini, *Auditores Orna-*
tissimi, ego dissertationis hujus scopum, vos
 laboris & diligentiae vestrae consecuti eritis
 finem.

D I X I.

Dispu-

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

PRÆLIMINARIS

PARS PRIOR,

DE

SUBSTANTIA:

THESIS I.

Institutum Præfidis est, materias illas seligere, ac ventilationi publicæ, sed modeste ac placidæ, atque ad veritatem serio indagandam institutæ, subjicere, quæcunque cum

fructu disputari possunt, & usum alicubi habent in facultatibus superioribus: illas præterire, quæ aut nullam omnino habent utilitatem, aut sola sese subtilitate commendant. Disputando autem pervagari decretum est per omnes Philosophiæ partes: in disputationibus vero seligendis ordine uti arbitrario visum est, modo hanc, modo illam, quæ in manus incidit, pro arbitrio cujusque, arripiendo: im præsentiarum *substantiæ* naturam, publico examini sistere, constitutum est.

II. Receptissima est divisio entis in *substantiam* & *accidens*: quædam enim entia, vi suâ subsistunt ac per se, alia non per se nec vi suâ: quorum illa *ὑπόκει* five substantias appellamus, hæc *συμβεβηκότα*, hoc est, accidentia, evētus, additamenta; sunt namque veluti *ἄρραδες* atque appendices substantiarum: eorum enim esse non est *ὑπάρχειν*, sed *εὑπαρχειν*, five inesse substantiis: unde etiam dicuntur entia *ἄχωρητα*, inseparabilia: per se subsistere, non excludit dependentiam ab omnibus causis, sed tantum dependentiam à subiecto, estque nihil aliud, quam, non esse in alio tanquam in subiecto: esse in subiecto Arist. c. 2. categ. dicitur, quod, cum in aliquo sit, non ut pars, non potest tamen sine eo existere in quo est, quod proprium est, accidenti sicut proprium substantiæ est, non esse in subiecto: unde liquet, hanc entis in substantiam & accidens di-

visionem, exhaurire totam entis latitudinem: Quicquid enim ens est verum, aut in subiecto est, aut non in subiecto: quod per se subsistit, non est in subiecto: quod non subsistit per se, hoc est in subiecto: & contra, quod est in subiecto, non subsistit per se: &, quod non est in subiecto, subsistit per se: hi enim duo modi, existendi in subiecto & non existendi in subiecto, tam immediate opponuntur, ut contradictionem implicet, si quis aut illud quod per se subsistit, v. c. substantiam, dicat esse in subiecto, aut quod est in subiecto, v. c. accidens, dicat per subsistere: qui enim hoc dixerit, idem dixerit esse substantiam & accidens, id est, substantiam & non substantiam, accidens & non accidens: in quantum enim illud statuit per se subsistere, substantiam dicit, in quantum hoc idem in subiecto esse asserit, accidens dicit & non substantiam, &c.

III. Sed queritur hoc loco, qualis illa sit divisio entis in substantiam & accidens, an univoca, an æquivoca, an analogica? Diverse diverforum sunt sententiæ. Statuimus autem, ens non dici æquivocè de substantia & accidente: nam *ἰσώνυμα λέγεται, ὡς ὄνομα μένον κοινόν, ὅτι ἐκαστὸν ἴσῶνμα λόγου ἔσται ἕτερον*, id est, *homonyma dicuntur, quorum nomen solum commune est, ratio vero essentiæ communi nomini accommodata, diversa*, ut definit Arist. c. 1. Cat. At vero substantiæ & accidenti non solum nomen entis commune est, verum conveniunt etiam in communi ratione *ἴσιναι*, cui respondet vox, *ens*: proprius enim entis actus, & λόγος ἔσται, est, esse: esse scilicet, secundi adjecti, non tertii: nam omne ens est, & quicquid est, ens est, & contra: at τὸ esse secundi

adjecti, & substantiæ & accidenti competit; utrumque enim est, & ens est: conveniunt igitur in communi ratione entis substantia & accidens, quod contra naturam homonymorum est. Verum-enim-vero licet substantia & accidens æquivoca non sint, non tamen penitus sunt univoca: perfectè enim univoca dicuntur, quibus λόγος ἴσῳ ἐστίν, communi nomini respondens, ita uti nomen ipsum, ex æquo communis est: at λόγος ἴσῳ ἐστίν, respondens communi nomini entis, convenit quidem substantiæ & accidenti, sed non ex æquo: substantiæ primariò & per se, accidenti secundariò per & propter substantiam: accidentia enim dependent à substantiis, & in quantum sunt accidentia, & in quantum sunt entia: quod enim accidentia sint entia, & talia, quæ insunt, substantiis acceptum referunt.

IV. Superest ergo, ut ens sit mediæ conditionis inter univoca & æquivoca, atque ex eorum numero, quæ dicuntur Aristoteli lib. 1. de ortu & interitu c. 6. §. 44. ἡμετέροις δὲ τῶν ἐπείρω, ἢ τῶν ἀποπέρω, id est, quorum alia ab aliis prioribus dependent, atque hoc ipsum diserte docetur l. 3. Metaph. cap. 2. ubi Philosophus sic ait, τὸ ἴδιον λέγεται πολλαχῶς, εἰ δὲ ἀποπέρω ἢ ἐπείρω πᾶσα φύσις, ἢ ἕξ ἰσωνύμων, id est, ens quidem dicitur multipliciter, verum ad unum, unamque quandam naturam, non vero æquivocè: dicit ens esse ex τῶν ἀποπέρω ἢ ἐπείρω, non vero ἐκ τῶν ἀφ' ἑνὸς, nam ἀφ' ἑνὸς dicuntur ea, quorum unum, quod principii efficientis aut exemplaris rationem habet, cæteris, quæ ab illo principio dependent, denominationem tribuit: veluti, si hominem Medicum dicas, & librum medicum, scalprum medicum, à Medico scilicet factum: at ea dicuntur ἀποπέρω ἢ ἐπείρω, quorum cætera ad unum referuntur, tanquam ad finem aut ad subiectum, ab eoque denominationem habent, veluti, cum animal sanum dicitur, & medicina, & victus, & id genus alia: in hoc genere est ens ad substantiam & accidens relatum: nam substantia proprio suo jure dicitur ens, accidentia dicuntur entia, quia substantiis accident, iisque insunt, tanquam in subiecto: & hæc mediæ generis inter homonyma & synonyma, Scholastici vocant analogà, quæ faciunt, alia proportionis, alia

attributionis: cum ens, respectu substantiæ & accidentis, analogum dicitur, intelligitur analogum attributionis: sed speciatim definitionem substantiæ excutiamus.

V. Substantia vulgo definiri solet, ens per se subsistens & subsistans accidentibus: substantiæ vocem derivant nonnulli à subsistendo, quod non alienà, ut accidens, sed suâ propriâ vi subsistat; alii à subsistendo, idque duplici sensu, positive & negative: positivo sensu à subsistendo derivatur substantia, quia aliis nempe accidentibus subsistat; negativo sensu, quia ipsi substantiæ non subsistat aliud, hoc est, illa non addiscit aliud, in quo sit ac sustentetur. Hoc quidem definitum est: definitionis partes sunt, ens, quod est quasi genus; differentiæ vicem tenent verba reliqua: tota definitio proprie tantum competit substantiis finitis: Deus enim nullis subsistat accidentibus: quoties ergo Deus substantia dicitur, id intelligendum est tantum de priori parte definitionis, quia & quatenus per se subsistit: illa enim verba (per se subsistens) potiorum faciunt partem in definitione istâ; itaque maxime consideratu sunt digna.

VI. Τὸ per se subsistere, vel sumitur latè, vel strictè: latè, significat modum existendi, quo ens aliquod ita existit, ut nullo modo alteri insit, sed aliis rebus sibi inexistens subsistatur: strictè, quo ens aliquod ita existit, ut alteri non insit tanquam subiecto, licet inesse possit alteri per modum partis, aut alio modo; quæ distinctio ut intelligatur, operæ fuerit, ea rerum genera, quæ aliquo modo dici possunt esse in alio, recensere. 1. Accidentia existunt in alio, scilicet in subiecto. 2. Partes, tum essentiales, tum integrales, existunt in toto. 3. Ipsa natura rei totalis & singularis est in eo, cujus est natura, per modum formæ: natura enim rei seu essentia se habet per modum materiæ; & sic non solum natura universalis inest in singularibus, ut humanitas in Petro, Paulo, Johanne; sed singularis natura inest in eo supposito cujus est natura: sic singularis natura Petri (quam docendi causa barbarè Petritatem vocabimus) inest in ipso Petro, id est, in ipso Petro includitur: Petrus enim non est humanitas Petri; sed est quid constans

constans ex sua humanitate singulari, & subsistentia ei superaddita, ideoque bene singularis ejus humanitas ei inesse dicitur: *non per se* subsistere late sumptum, negatur de omni ente, quod ad aliquam trium istarum classium referri potest, & sic in definitione substantiæ referri potest, & sic in definitione substantiæ non sumitur: *non per se* subsistere strictè sumptum, negatur tantùm de primæ classis entibus, de secundæ & tertię classis entibus affirmatur, & sic sumitur in definitione substantiæ.

VII. Quando itaque *non per se* subsistere sensu secundo significat, non esse in subiecto, omnis & sola substantia, sive sit universalis, sive sit singularis, sive completa & totalis, sive incompleta & partialis, vere dicitur ens per se subsistens: contra vero accidentia non subsistunt per se, quia existunt in alio, ut in subiecto, scilicet, in quo in hærent: si *per se* subsistere sensu primo dicatur, quod non existit in alio, ita ut ab eo pendeat quoad existendi actum, id est, ita ut propter imperfectum existendi modum suum extra illud & per se existere nequeat, jam non solum accidentia non subsistunt per se, sed nec substantiæ universales subsistunt per se, quia à singularibus dependent quoad existentiam actualem: homo enim existit in Petro, Paulo, &c. Nec materia, nec omnes formæ materiales à materiæ potentia educibiles, subsistunt per se, quia dependent à supposito in quo sunt, ut extra omne suppositum existere nequeant; imo nec ipsæ substantiæ singulares nominibus abstractis significatæ, hoc est, singulares essentiæ substantiarum creaturarum subsistunt per se: singularis enim humanitas Petri ita existit in Petro, ut per se & extra omne suppositum existere nequeat; quamvis enim singulares homines per se & nullo modo in alio existant, singulares tamen naturæ humanæ non per se, sed in singularibus suis suppositis existunt: hac significatione latâ, tantum per se subsistent substantiæ singulares completæ & prædicamentales concreto nomine significatæ, hic homo, hic equus, hic lapis, quia nec per modum partis, nec per modum naturæ, nec per modum formæ, seu substantialis, seu accidentalis, nec per modum quasi formæ, in ulla re existunt.

VIII. Ut ergo concludamus, & hæc omnia ad definitionem substantiæ applicemus, patet, quod, cùm substantia definitur ens per se subsistens, *non per se* subsistere strictè aut sensu secundo sumatur, pro eo quod per se existit extra omne subiectum in hæronis, non vero sumatur late aut sensu primo, quia tum secundæ substantiæ seu universales non forent substantiæ, materia, formæque substantiales materiales (si sint tales, quod hujus loci non est disputare) substantiæ dici non possent, natura singularis etiam in abstracto spectata, substantia non esset, in quantum nihil eorum alteri inest ut subiecto: substantia enim secunda inest primis, sed non tanquam in subiecto, sed ut pars: sic formæ materiales partes sunt totius compositi, & natura singularis pars est & quasi forma substantiæ singularis; quæ omnia clariora erunt, ubi natura accidentis exposita fuerit, ac tunc altera definitionis pars, qua substantia subsistere dicitur accidentibus, clarius etiâ patebit, quod disputatione præstabitur alterâ sequenti.

IX. Substantia potest dupliciter spectari, vel absolutè, ut est ens per se subsistens, quod jam exposuimus, & sic dividitur in substantiam corpoream & incorpoream, & illa est divisio generis in species, vel comparatè, respectu accidentium, ut iis subsistat tanquam subiectum, & ita dividitur in primam & secundam, id est, in primum & secundum subiectum: nam substantia prima, id est, singularis, est primum subiectum, & ejus gratiâ ac beneficio, substantia secunda, id est, universalis, est subiectum, ideoque secundum appellatur: & est hæc divisio analogi, ut loquuntur, in sua analogata, quia prima substantia est magis substantia & prius substantia, id est, magis & prius est subiectum accidentibus, quam secunda; neque enim putandum est, substantiam sic divisam habere rationem generis, aut primam & secundam substantiam species esse: hoc enim si verum foret, deberent prima & secunda substantia contrariari, nec possent de se invicem, nec de eodem tertio, prædicari, nec sibi invicem subordinari: nec de se invicem, nec de eodem tertio prædicantur, ut quidem utrumque locum habet in substantia prima & secunda.

X. Ne vero substantiæ in primam & secundam divisio offendiculum præbeat, & in detrimentum arripiatur fidei, quemadmodum ea abutuntur, ad Incarnationis & Trinitatis mysteria evertenda, *Antitrinitarii*, eam paulo plenius ob oculos ponemus. Substantia secunda seu universalis, est multiplicabilis in pluribus inferioribus atque individuis, ut, *homo*. Substantia prima seu singularis, est substantia non multiplicabilis in pluribus inferioribus atque individuis, ut est, *hic homo* actu in rerum existens natura. Substantia singularis est, vel non suppositum, vel suppositum: sub-

stantia prima non suppositum, est substantia singularis alteri supposito vel suppositis communicabilis, ut humana Christi natura & essentia Dei. Substantia prima suppositum, est substantia singularis alteri supposito seu suppositis non communicabilis: estque, vel irrationalis (vulgo suppositum strictè dictum) ut, hic leo, hic lapis; vel rationalis (vulgo persona) ut Pater, Filius, & Spiritus S. in Trinitate, Gabriel inter Angelos, Petrus inter homines. Unde persona non malè definitur, substantia singularis intelligens, non pars alterius, nec ab alio sustentata, de qua alias.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

PRÆLIMINARIS

PARS POSTERIOR.

DE

ACCIDENTENTE.

THESIS I.

ACCIDENTIS natura melius cognosci nequit quam ex definitione & institutione ejus cum substantiis collatione: quod utrumque hæc disputatione agere est animus. Solet definiri *Accidens, ens substantiæ inherens*: inherere substantiæ, nihil est aliud, quam esse in substantiâ ut in subjecto: esse in subjecto vocat *Arist.* cap. 2. *Categoriarum*, *ὅ ἐν τινι, καὶ ὡς μέρος, ἢ ἀπό τινος, ἀδύνατον χωρῆς εἶναι τοῦ ἐν ᾧ ἐστίν*: quod cum in aliquo sit, non ut pars, non potest tamen esse sine eo in quo est: in quâ descriptione tria dicuntur de eo, quod est in subjecto. Primò, ut sit in aliquo; nam quod nulli inest, nequit esse in subjecto. Secundò, ut non in sit tanquam pars, id est, ut non pertineat ad essentiam aut integritatem ejus, cui inest, aut alicujus, quod est unum per se. Tertiò, ut separatum ab eo, cui inest, nequeat existere, id est, ut ejus esse sit inesse: at hæc omnia locum habent in accidente. Ergo accidens inheret substantiæ ut in subjecto.

II. Sed hic maxima est difficultas in hæc definitione & inherentiâ accidentis explicandâ: Queritur, an definitio de actu an de potentia explicari debeat? an intelligatur inherentiâ actualis an aptitudinalis? aut, ut status controversiæ ab aliis proponitur, an accidens idem sit accidens, quod actu inheret, an quod possit inherere? aut, ut alii questionem instituunt, an, si est, & cum accidens erit in rerum natura, hæc ejus sit essentia futura, ut actu inheret substantiæ, vel an existere possit & tamen non inesse subjecto; imò an actu sit & tamen non in sit? Posterius à quàm plurimis, inter veteres & modernos Philosophos, statuitur ac defenditur: autores non citamus, cum recentissimi passim omnibus pro hæc sententiâ pugnent; & est, cur plerique id agant: nos tamen contrâ, essentiam accidentis, cum existit aut existere supponitur, in eo esse sitam asserimus, non ut possit inherere, sed ut actu inheret substantiæ, aut actu inherere supponatur, ad eoque in definitione non aptitudinalem sed actualem.

lem inhærentiam intelligi, pronunciamus; quod cum dicimus, non negamus accidens posse privari inhærentiâ actuali, quatenus potest destrui. Sed id dicimus, *accidens, quando & quamdiu manet in sua entitate actuali, non posse privari inhærentiâ actuali*, & hoc sensu, dicitur illa inhærentia esse essentia ac de essentia accidentis, imò de ratione formali, quatenus, per inhærentiam illam actualem, accidentia definiuntur, solent enim defini *ri in accidentibus*, ut loquitur Arist. lib. 7. Metaph. cap. 4. Hoc igitur est, quod argumentis & rationibus confirmare conabimur; nempè, *absolutè simpliciterque impossibile esse, accidens aliquod separatum sine subiecto per se existere.*

III. Primum nostrum argumentum est desumptum ex Analogiâ entis, quam disputatione priori demonstratam videre est: ratiocinationem instituumus hõc modo. Si accidens per substantiam sit ens, ergò dependet à substantiâ, non tantum quâ est accidens, sed & quâ est ens: Sed verum est prius, ergò & posterius. Minor probatur, quia accidens per substantiam definitur tanquam per causam. Major probatur ex naturâ entis aut generis Analogici, quæ talis est, ut per se & prius conveniat speciei uni, quam alteri, & alteri non nisi ratione prioris speciei, à quâ species posterior sive altera dependet in essendo & existendo: unde ob inæqualem istam generis attributionem Analoga attributionis talia Scholastici vocarunt; jam verò, si accidens, (ex vi istius analogicæ attributionis, quâ ens tribuitur substantiæ & accidenti,) non tantum quâ tale, sed etiam quâ ens, dependeat à substantiâ, ergò quod accidens sit ens, debet substantiæ; hoc enim ex analogicâ attributione sequitur: si accidens, quod sit ens, debet substantiæ, ergò sublata substantiâ, quæ subiectum est, accidens ne quidem erit, neque etiam manebit ens; ergò extra subiectum accidens esse non potest: sublata enim causâ tollitur effectus: at substantia sive subiectum est causa accidentis; nam quod accidens sit, imò quod tale sit, à substantiâ est.

IV. Ad hoc argumentum reverterentur *Adversarii*, ita se rem habere *naturaliter*, verum

supernaturaliter contendunt, posse accidens esse extra subiectum, Deo per concursum extraordinarium supplente defectum subiecti: sed concursus iste impossibilis est & Deo injurius; quod probo. Subiectum concurrat ad existentiam accidentis per causalitatem & modum causæ materialis: causa materialis causat per modum potentia: potentia notat imperfectionem: imperfectio non habet locum in Deo: ergò Deus non potest concursu suo defectum subiecti supplere: nam quidquid Deus causat, causat causalitate externâ: vel efficientis vel finis: at causalitas efficientis vel finalis non potest esse causalitas materiæ; sic enim omnes causæ confunderentur, & causa interna esset eadem cum causâ externâ, ingrediens essentiam causati & extra eam manens: imò Deus hõc modo subiectum fieret verorum accidentium, ac vera darentur accidentia in Deo, quod statuere, impium est. Ergò concursus iste fictus est, & exceptio invalida: sed ulterius ejus robur nullum ostendamus, quod argumentum secundum esse potest.

V. Si substantiæ ne virtute quidem supernaturali possit esse in subiecto, ergò accidens etiam non potest esse sine subiecto virtute supernaturali (quia inter se opponuntur) Sed verum est prius, ergò & posterius. Excipiunt *Adversarii*, substantiam posse esse in subiecto virtute supernaturali: sic humanam Christi naturam, quæ substantia est, in divinâ natura ut in subiecto esse, afferunt: verum enim verò hoc falsum est, quod ajunt: humana enim Christi natura dependet à divina quoad subsistentiam tantum, est enim assumpta in subsistentiam & personalitatem divinæ naturæ, non autem dependet ab ea propriè quoad essentiam aut existentiam, ut id quidem requiritur in eo, quod inest in alio ut in subiecto, quod ab eo in esse & existere dependet: verum, ut hæc res plenè intelligatur, hoc observandum est, quod *non per se subsistere*, interdum naturæ substantiali tribuatur, & istõ modo natura Christi humana per se subsistit, interdum supposito seu individuo substantiali, & hõc modo humana Christi natura non per se subsistere potest, quia subsistit subsistentia divinæ naturæ; est enim una tantum personæ, constans duabus naturis: verum.

verum non idèd non est substantia, sed idèd non est suppositum: itaque humana natura non est in divinâ aut naturâ aut personâ, ut accidens in subjecto, sed ut pars in toto (licet improprius hic sit sermo) aut potius, ut sustentatum in sustentante. Tota difficultas expediti potest distinctione vocis, *subsistere*, seu *per se existere*: nam *in* *subsistere*, vel *per se existere* opponitur, vel ei quod existit in alio in hæsiivè, vel ei quod existit cum alio, non tamen in hæsiivè, seu ut clarius loquar, ei quod non existit solitariè, nec certum ac singulare suppositum constituit: priori sensu existit per se & subsistit natura Christi humana: posteriori sensu nec subsistit, nec existit per se, sed per naturam divinam ejusque subsistentiam. Ergò manet argumentum à definitionibus accidentis & substantiæ contrariis desumptum, quod ulterius sic deducimus.

V I. Si substantia non modo inest in subjecto, sed ne esse quidem in eo ullo modo possit, ergò accidens etiam non modo non est sine subjecto, sed ne ullo quidem modo sine eo esse potest sed verum prius, quod ex thes. præced. ostensum est. Ergò & posterius. Major sic confirmatur, quia contraria sunt contrariorum consequentia: cum igitur Substantia definiatur, ens per se subsistens, non verò, quod potest per se subsistere, Accidens etiam definiendum est, ens, quod inest in subjecto, & non, quod potest inesse: nam sicut aliud est, per se subsistere, id est, non esse actu in subjecto, aliud, posse per se subsistere, id est, posse non esse in subjecto, ita aliud est esse actu in subjecto, aliud posse esse in subjecto, proinde, cum Substantiæ formalis ratio constituatur in *in* per se subsistere actu, non verò in *in* posse subsistere per se, etiam accidentis formalis ratio est statuenda in *in* actu esse in subjecto, non verò in *in* posse esse; consequenter, ut Substantia definitur per Subsistentiam actualem & non aptitudinalem, ita & Accidens definiendum est per inhaerentiam actualem non aptitudinalem.

V II. Hoc argumentum Thef. 6 relatum totum nititur immediatâ oppositione, quæ est inter hæc duo, *subsistere per se*, & *esse in subjecto*, quorum alterum alterius negationem

includit: nam per se subsistere significat non esse in subjecto; & esse in subjecto, non subsistere per se: ergò, ut Substantiæ essentia est subsistere per se, id est, non esse in subjecto, sic contrâ, Accidentis essentia est non subsistere per se, id est, esse in subjecto: unde ulterius sequitur, ne Deum quidem posse facere accidens, quod non sit in subjecto, quia faceret accidens non accidens: ut enim non potest facere hominem, qui non est animal rationale, hæc enim est ratio formalis ac constitutiva & definitio hominis; ita non potest facere accidens, quod non inest in subjecto, quia inesse in subjecto est ratio formalis ac constitutiva & definitio accidentis: at definitum se jungere à definitione, esset, rerum naturam evertere, quod procul est à Deo: & profectò, si Deus id potest facere, quod non posse ostendimus, posset facere, ut idem simul esset & non esset, quæ est manifestissima contradictio, impingens in axiomâ receptissimum: *Idem non potest simul esse & non esse*; quam contradictionem in hoc negotio implicari sic specialiter ostendo.

V III. Si omne accidens ex sententiâ Adversariorum per divinam omnipotentiam possit non esse in subjecto, poterit per se subsistere, ita tamen, ut maneat accidens: Ergò omne accidens poterit per divinam omnipotentiam esse Substantia & manere accidens, id est, poterit per se subsistere & non per se subsistere, esse in subjecto & non esse in subjecto; esse accidens & non esse accidens. quod quid aliud est, quam rerum ordinem à Deo constitutum à Deo perverti? quid aliud quam contradictionem implicare? quam tollere omne discrimen inter substantiam & accidens? hoc enim discrimen est inter ea, quod Substantia, per se cum subsistat, in subjecto esse non possit: Accidens, cum sit in subjecto, per se subsistere nequeat: at sublatâ differentiâ essentiali confundi species necesse est: sunt enim species, quarum una ab alterâ differentiâ essentiali differt. Ergò merum Chaos rerum & non unam contradictionem parit Adversariorum opinio.

V IX. Hæc quidem natura fuit ac definitio Accidentis, quæ ut illustrior adhuc evadat, non

non inutile fuerit hic adungere *comparacionem, quam cap. 5. Categoriarum instituit Arist.* inter substantias secundas & accidentia respectu prædicationis de primis: hæc enim res aliquid lucis attulerit. Substantiæ secundæ *Aristoteli* dicuntur de primis univoce, id est, secundum nomen & definitionem, quæ essentialiam cujuslibet rei exprimit. At de accidentibus distinctè hic philosophandum est: vel enim considerantur in abstracto, vel in concreto: aliud est albor, aliud album: quando *Arist.* ait cap. cit. permulta esse accidentia, quorum nec nomen nec definitio de primis substantiis dicitur, abstracta intelligit: non enim Socrates aut ulla substantia dicitur albedo, nec definitio albedinis magis de Socrate aut ullâ substantiâ dicitur: quoniam de quo nomen non dicitur, de eo quoque non dicitur definitio: concreta verò accidentia intelligit, cum aliquorum nomen de subiecto dici asserit, non tamen definitionem: nam albus dicitur de Socrate, sed definitio ejus non dicitur, id est, non dicitur tanquam definitio Socratis, sed tanquam definitio albi: nam aliquo certum est, de quo dicitur definitum, de eo etiam dici definitionem: & accidens concretum tam secundum definitionem suam propriam dicitur de Substantiâ primâ, ut de subiecto, quam secundum nomen: tam enim ipsa definitio albi in concreto dicitur de Socrate quam ipsum nomen, nisi quis definitum alicui tribui velit, definitionem non item, quod est ineptie: res aliter se habet in Substantiis secundis, quæ quoad nomen & definitionem

etiam dicuntur de primis: quod explicare operæ pretium fuerit.

X. Propositio illa *Arist. Substantiæ secundæ affirmantur de primis tum secundum nomen tum secundum definitionem*: intelligitur secundum definitionem tam suam quam subiecti sui; ita Homo dicitur de Socrate, non tantum secundum definitionem suam, ut, animal rationale, est definitio hominis, sed etiam secundum definitionem ipsius in enunciatione subiecti, ipsius scilicet Socratis, ita ut definitio hominis tanquam definitio ipsius Socratis de Socrate dicatur: si enim rogavero, quid est Socrates? respondebis, est animal rationale; quæ definitio non tantum hominis est sed etiam Socratis: alia enim essentialis definitio dari nequit: definitio, quæ eum ita definit, ut distinguatur ab aliis hominibus, accidentalis est & ab accidentibus tantum peti potest, quæ numericam & accidentalem, non verò ipsificam & essentialem differentiam porrigunt. At quando definitio albi in concreto, dicitur prædicari de pariete, non tamen prædicatur ut definitio hominis est sed etiam definitio essentialis dari potest: prædicantur itaque, ut concludam, de substantiis primis, & substantiæ secundæ & accidentia concreta, & quoad nomen & quoad definitionem, sed diverso tamen modo & sensu jam explicato: alii discrimen prædicationis hoc modo expriment: Substantiæ secundæ prædicantur in quid essentialiter, Accidentia in quale accidentaliter, illæ, ut de subiectis prædicationis, hæc, ut de subiectis in hæfionis.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

P R I M A,

D E

P E R S O N A:

Expositæ sunt ventilationi publicæ Disputationes duæ, de Substantiâ prior, de Accidente posterior, quæ, quod generalissimam Entis divisionem continent, tanquam præliminares,

omnibus aliis disputationibus de quocunque ente particulari instituendis, erant præmittendæ: & quia institutum Præsidis, primâ primæ disputationis thesî indicatum, est, ut materiæ, utiles præser-

præsertim, posthabitis inutilibus, ex universa seligerentur Philosophia, & ad disputandum proponerentur methodo arbitraria pro ipsius & cunctisque Respondentis arbitrio ac iudicio, hanc De

PERSONA, ex disputationibus seligendis dignitate atque utilitate nulli secundam, primam facere placuit.

T H E S I S I.

DE PERSONA acturis, antequam ad rem ipsam progrediamur, vocabuli homonymiam indicare operæ pretium fuerit, ut eo exquisitiùs, quâ de re instituatut disputatio, innotescat. Solet itaque PERSONA aliquando significare qualitatem, ut cum quis in Comœdiâ dicitur sustinere Personam Regis, vel senis, vel juvenis: interdum verò & substantiam denotat, ut cum dicimus Petrus est persona; quæ significatio non invitâ Latinitate (ut quidam autumant, qui solam qualitatem significare volunt) accepta est, verum apud probatos Latinos auctores extat & passim usurpatur. Quin & Deo personæ nomen attribuitur, cui si conveniat juxta varias habitudines & attributa, jam non tres, sed longè plures personæ in Deo erunt, quod absurdum esse ipsi Adversarii non dissententur. Nos itaque de Personâ, ut substantiam denotat, impræsentiarum agemus; eâ autem sic solet definiri, *Persona est substantia singularis, completa, intelligens, incommunicabilis, quæ non est pars alterius, nec ab alio sustentatur.*

II. Primò quidem dicitur *substantia singularis*, ut removeantur universalialia, illa enim non subsistunt, nisi in singularibus, qui est modus subsistendi imperfectus: Persona autem id denotat, quod excellentissimo modo subsistit. Deinde, debet esse *completa*, cum id quod incompletum est habeat incompletum modum subsistendi: at vox *Persona* iis tribuenda est, quibus perfectissime convenit subsistere. Tertio, in personæ definitione requiritur, ut sit *intelligens*, & sic Melampus, Phylax, aut alia quædam supposita, quibus intelligendi facultas negata est, à Personæ definitione arcentur: In hoc enim sita differentia est inter suppositum & personam, quod suppositum in genere denotet omnem substantiam singularem, completam, & incommunicabilem, persona autem insuper requirat ut sit

intelligens. Quarto, Persona debet esse *incommunicabilis*: quâ conditione excluditur essentia divina, quæ quidem est substantia singularis, completa, intelligens, sed communis tribus personis in SS. Trinitate. Est quidem essentia divina incommunicabilis, prout vox illa notat id, quod non est communicabile pluribus speciebus vel individuis; neque enim se habet per modum generis vel speciei, sed non est incommunicabilis pluribus hypostasibus, vel ut Scholastici loquuntur, suppositalitatibus aut subsistentiis; at persona etiam hoc modo incommunicabilis est, ut dicemus Thef. 6. Quintò, Persona definiebatur, ut *non sit pars alterius*, ad excludendam animam rationalem, quæ quidem est substantia singularis & intelligens, non tamen est persona, quia est pars hominis. Sextò denique, *ut non sustentetur ab alio*; propter humanam Christi naturam, quæ si persona esset, Christus haberet duplicem personam, quod absurdum est: Ab humanâ igitur Christi naturâ removeatur nomen Personæ, quia ipsa sustentatur à *λόγῳ*.

III. Ut hæc definitio personæ per partes explicata clarior sit, notandum venit, in persona, v. g. Petro; duo esse, naturam scilicet substantialem, quæ habet essentiam & existentiam actualem: & subsistentiam, quæ naturæ substantiali addita eam reddit incommunicabilem alteri. Ex quibus duobus oritur compositum constans natura & subsistentia, quod suppositum est, & persona. Naturæ ergò nomine intelligitur substantia singularis, continens integram individui essentiam, in abstracto tamen sumtam. Suppositum & natura distinguuntur tanquam inclusens & inclusum: suppositum enim includit naturam & aliquid addit, quod suppositalitas seu subsistentia dicitur, natura verò in se non includit suppositalitatem seu subsistentiam, sed ab ea præcincidit: pari modo philosophandum est de persona

sonâ & naturâ : persona enim speciale est suppositum, sc. rationale, ejusque abstractum est personalitas : Græci utuntur voce *ὑποστάσις* : Atque ex hâc philosophandi ratione petenda est causâ, quare natura possit conservari sine subsistentiâ propriâ ; (ut in Christo patet, qui caret subsistentiâ humanâ seu creatâ) suppositum autem totum non possit conservari sine naturâ, quia sc. illam formaliter includit.

IV. Subsistentia sive *ὑποστάσις* in abstracto est modus substantialis, quo naturæ existentia ita determinatur, ut & per se subsistat & incommunicabilis sit. In quâ de definitione & subsistentiæ natura & ejus geminum munus explicatur. Primum subsistentiæ munus est substantiam determinare ut per se subsistat, non ut *ἢ* per se subsistere significat non esse in subjecto quomodo per se subsistere est proprietas non tantum suppositi & personæ, sed omnis etiam substantiæ, in generali substantiæ definitione expressâ, sed prout *ἢ* per se subsistere significat subsistere subsistentiâ propriâ, independentem à subsistentiâ alterius : quod ut intelligatur, observandum est *ἢ* existere substantiæ, id est, *ἢ* habere entitatem extrâ causas suas positam, vel etiam *ἢ* subsistere per se, prout opponitur inesse alteri ut in subjecto, duobus dici modis ; nempe vel ita, ut, quæ existit ac subsistit per se (quatenus non inest alteri ut subjecto) substantia, ab alio tamen sustentetur, sic existit & subsistit per se humana Christi natura, quia in existendo & subsistendo per se sustentatur à divinâ, ab ejusque subsistentiâ dependet ; vel ita, ut quæ existit & per se subsistit substantia, ab alio non sustentetur, ab alio non dependeat, non tantum ut à subjecto, sed nec ut à sustentantē, sic Petrus, Paulus, &c. existunt & subsistunt per se : *ἢ* per se subsistere, quod largitur subsistentia vel *ὑποστάσις*, intelligitur secundo modo, in quantum substantia independentem ab alterius subsistentiâ ac propriâ subsistit. Atque ex his manifestum est, substantiam tum completam esse perfectissimâ, quando suam habet & sibi propriam subsistentiam, & quidem quia ac quatenus eam habet : Si dicas, humanam ergo Christi naturam non fore substantiam perfectissimâ completam ; concedimus id libenter, quia

non est persona, nec suâ subsistentiâ subsistit : sed subsistentiâ divinæ naturæ ; interim perfecta & completa est substantia ac verè subsistit per se, quatenus *ἢ* per se subsistere significat non esse in alio, ut in subjecto, ac proinde verè proprièque est substantia : Cum natura una alienâ subsistit subsistentiâ, fit ut duæ naturæ in unum coalescant suppositum ac personam ; ita Christus una tantum persona est, duabus constans naturis essentia atque existentia diversis, *ὑποστάσις* tamen unitis.

V. Quemadmodum duas naturas in unâ subsistentiâ posse uniri jam ostensum est, sic & una natura plures potest habere subsistentias, & una eademque essentia plures personas modo subsistendi diversas constituere : Ut in divina essentia videre est, quæ subsistit in tribus distinctis personis, Patre, Filio, & Spiritu sancto, quia tribus prædita est subsistentiis. Utraque autem natura, & quæ plures subsistentias admittit, & illa, quæ diversam naturam in suam subsistentiam & in unitatem personæ assumit, debet esse infinita. Natura autem finita quælibet sua hypostasi ita est definita, ut tota subsistat in uno supposito, atque ita ut extra eam existere non possit, idque tantum quia finita est.

VI. Alterum subsistentiæ munus est, naturam substantialem reddere incommunicabilem : notari hic solet & rectè, naturam duobus modis communem dici, vel pluribus speciebus & individuis distinctis : sic omnis natura universalis dicitur communis ; vel pluribus suppositis : sic una eademque natura divina singularis, communis est tribus personis, Patri, Filio, & Spiritui sancto. Totidem quoque modis dici potest natura incommunicabilis : primò cum non potest concipi sub ratione generis aut speciei, secundò cum non potest communicari pluribus suppositis aut personis. Prior incommunicabilitas est à rei singularitate ; posterior à subsistentia. Quare quemadmodum quod singulare est, non potest communicari pluribus inferioribus, ita quoque quod determinatum est subsistentia, non potest communicari pluribus personis, in quantum est determinatum. Sic Dei essentia communis est tribus personis, quia non

includit subsistentiam : at eadem subsistentia jam affecta, non amplius communicari potest. Et hoc est quod Theologi dicunt, Dei essentiam considerari, vel *επισωδως*, in quantum non includit subsistentiam, & sic dicitur communicari tribus personis, vel *υποστατικως*, & sic est incommunicabilis; essentia enim Dei restricta per subsistentiam, *τ ερ γ τ ω ν υ πο σ τ α τ ι κ ω σ*, in Patre, nequit communicari filio, ut sic: neque enim essentia Patris, ut sic, est essentia filii, sicut nec pater est filius, ut sic, in quantum per subsistentias sibi proprias restringuntur.

VII. Quid hæc subsistentia sit, intricatum atque obscurum sanè est, & circa id sententiis valdè variatum est. Nos autem primò statuimus non esse substantiam, quia aut prima foret aut secunda: non secunda, quia illa est universalis; at subsistentia singularis est, & reddit ens singularissimum: non prima, quia sic constaret naturâ & subsistentiâ, & hæc rursus aliâ, & ita daretur progressus in infinitum; sed videtur potius naturæ aliquod additamentum. Non etiam est accidens aliquod, quia illud non potest substantiam completere aut reddere

incommunicabilem. Præterea in Christi humanitate omnia sunt accidentia humanæ naturæ convenientia, nec tamen est subsistentia de qua agimus. Superest ergo ut sit modus substantialis, substantiam actuans ac determinans in ratione suæ substantiæ. Cum autem duum generum sint modi, mutabiles & separabiles, alii immutabiles & inseparabiles, subsistentia modus est immutabilis profus ac inseparabilis: quod non tantum verum est de subsistentia cuique substantiæ propria, sed & de aliena: ita ut subsistentia illa naturæ divinæ, qua substitit natura Christi humana, nunquam ab illa fuerit separata, quamdiu extitit; ne quidem in ipso triduo mortis; mansit enim corpus, mansit anima, *υποστατικως* naturæ divinæ unita, etiam tum quando à se invicem fuere divisâ ac separata: neque enim ad corporis & animæ solutam unionem, secuta est dissolutio unionis, qua natura Christi humana unita est divinæ, dum in eandem subsistentiam assumpta est. Quæ de persona & subsistentia ulterius inquiri possunt, aliis & aliâs facere licebit.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

S E C U N D A,

D E

ENTE INFINITO:

DE ENTE INFINITO *disputationem habituri, non quæcumque de eo ventilari possunt ac solent, hoc tempore proponemus: Quis enim ista omnia unica disputatione comprehen-*

dat aut exhauriat? sed generales quasdam, attamen nobilissimas, quæstiones decidemus, speciales specialioribus disquisitionibus reservaturi.

T H E S I S I.

Recepta est divisio apud Philosophos Entis in finitum & infinitum; quæ divisio entis prima, intima, & maximè essentialis dicitur, quia præter alias omnes entis divisiones universales, hæc membra habet omnium maximè inter se distantia; cum enim ens dividitur in substantiam & acci-

dens, absolutum & relatum, non tam distant à se divisionis membra, quam si dividatur in finitum & infinitum. Finitum est, quod habet essentiam & perfectionem limitatam: Infinitum, quod habet essentiam & perfectionem nullis limitibus circumscriptam: itaque termini illi desumpti quidem sunt à quantitate molis,

molis, ubi limites sunt & fines, sed translati per analogiam, ob intellectus nostri in cognoscendo imperfectionem, ad quantitate perfectionis significandam, sicut hoc egregie explicat *Suarez disp. 28. Metaph. f. 1. §. 18.* Cum hac divisione coincidit divisio entis in ens à se, & ab alio, necessarium & contingens, per essentialitatem & per participationem, increatum & creatum, omnino actuale & aliquam potentialitatem includens, quæ ibid. loc. cit. à *Suarez.* explicantur. Ens finitum, ab alio, contingens, per participationem, creatum, aliquam potentialitatem includens, dicitur creatura; ens infinitum, à se, necessarium, per essentialitatem, increatum, omnino actuale, dicitur *Deus*: & hujus entis infiniti, *Dei* sc. inquirimus hac disputatione *existentiam, essentialitatem, attributa, operationes ad extra.*

II. *Deum esse* non tantum Scriptura, sed etiam natura docet: de Scriptura res est evidentior, quam ut ullam requirat probationem, vel testimoniorum inductionem: & ex Scripturis sacris id probare non nostrum etiam est, sed Theologi. De natura id quoque evidens est, licet id negare ausi fuerint nonnulli: est autem *naturalis Dei notitia* insita & acquisita, Scholastici dicunt, *subjectiva & objectiva*: illa hominis cujusque animo jam inde ab utero quasi impressa & insculpta est, qua homo ex principiis secum natis, tanquam imaginis divinæ quibusdam rudibus & reliquiis, ad Deum creatorem manu ducitur: hæc, ex contemplatione operum & effectuum, Deum nobis ostendit: hæc duplex Dei notitia naturalis, paulo latius explicanda est. Est in homine vis aut facultas naturalis cognoscendi Deum, sive lumen quoddam congenitum, quo intellectus aptus natus est, ad assensum præbendum illi, quod dicitur, *esse Deum*; ita ut, quam primum ratio se exerit, & quid significetur illa voce, *Deus*, cognoscit, sine ulteriori disputatione, labore & difficultate illi assensum præbeat, dicatque *esse Deum*; & hanc etiam ob causam dicuntur insitæ naturales istæ notitiæ, quia sine præceptore, sine demonstratione, sine disciplina, homo absque difficultate, quam primum terminos simplices apprehendit, absque mediis aliis & prin-

cipiis istam notitiam elicit: hæc rudis tamen Dei notitia, confusè & indistinctè Deum attingens, opus habet ut eisdem naturæ viribus, ex diligenti contemplatione creaturarum & assidua meditatione, incrementum capiat, & quasi perficiatur. Non tamen hoc sic est capiendum, quasi adscribamus homini sibi relicto facultatem vel virtutem ullam, vel minimam, cognoscendi salutariter ex se verum Deum: nihil minus: quin hoc modo totalem in homine cæcitatem & ignorantiam agnoscerimus, verum aliqualem tantum, non salutarem ex notitiis inditis ac creaturarum intuitu, rationisque sano exercitio, Dei notitiam ponimus; quomodo statim fuit explicatum.

III. Circa Dei *essentialitatem* quaeritur, *an ea definitione exprimi valeat?* Sunt qui affirmant, alii contrarium sustinent, quibus & nos calculum addimus: assertionis nostræ stabilimentum est hoc: Quod nec genus nec differentiam habet, nequit definiri: atqui *Deus*, nec genus, nec differentiam (accuratè loquendo) habet: ergo. Major patet, quia ad exquisitam definitionem requiruntur genus & differentia: ut *Arist.* docet 6. topic. c. 5. Minor probatur: primò de differentia, quod ea Deo non conveniat, inde. Quia de ratione differentia, propriè sic dictæ, est, ut neque includat speciem quam constituit, nec etiam genus illius speciei, ut *Arist.* docet lib. 6. topic. c. 6. 9. & 14. velut rationalitas, quæ est differentia specifica hominis, non est, homo, & eadem rationalitas, non est animal, quod est genus istius speciei, (*hominis*) quam constituit rationalitas: Unde si quæ esset differentia, per quam constitueretur *Deus* in hæc specie entis, illa non esset *Deus*; at nihil est in Deo, quod non sit ipse *Deus*: cum enim, quicquid præter *Deum* est, sit creatum quid, si non esset *Deus*, quod est in Deo, *Deus* ab aliquo creato haberet ultimam perfectionem. Cæterum ex his, quod Deo non conveniat differentia, efficaciter sequitur, quod nec eidem conveniat genus: nam generica natura non datur, nisi contracta per differentiam, quæ ipsam actuat & complet, sicuti forma materiam: atque ita, sicut huic repugnat esse sine forma: ita generi repugnat esse sine differentia: unde cui repugnat habere

differentiam, eidem etiam repugnat habere genus: at offensum est, quod Deo repugnet habere differentiam; repugnat igitur eidem habere genus. His adde rationem desumptam ab infinitate Dei & ejus incomprehensibilitate. Qualis est cuiusque rei cognitio, talis & est ejus definitio. Quid enim aliud est definitio quam plena & perfecta rei cognitio? Deus autem plene & perfecte, id est, ut loqui amant Scholastici, quidditative, cognosci non potest, ergo nec quidditative, id est plene & perfecte, definiri; Deum certe nemo definiverit, nisi qui Dei ipsius logicâ instructus fuerit; potest tamen qualicumque descriptione adumbrari, quæ per attributa instituitur, quod sit *sine principio & sine, æternus, immutabilis, infinitus, &c.*

IV. Quæstio hic gravis est de *attributorum* ab essentia & inter sese distinctione. Antequam ad quæstionem respondeamus, videntum est, quid per attributa intelligatur. Per attributa igitur intelligimus prædicata, quæ per modum affectionis de Deo enunciantur, qualia sunt quæ essentiam Dei confusis & inadæquatis conceptibus significant ac repræsentant; intellectus enim noster essentiam Dei uno & adæquato conceptu concipere nequit, unde fit, ut multa de Deo apprehendat per modum affectionum, ut bonitatem, veritatem, justitiam, misericordiam, sapientiam, sanctitatem, potentiam, æternitatem, & sic deinceps, quæ vocari solent attributa; & de his quaritur, *an realiter à Dei essentia differant? an eadem inter se realiter sint distincta?* Nos utrumque negamus. Ratio negationis est quoad partem priorem, Quia si attributa divina ab essentia sint realiter distincta, utique singula erunt finita, vel infinita: si finita, ipsa etiam infinitas Dei, quæ inter attributa est, finita erit: quod contradictionem involvit. Si infinita, aliquid à Deo erit realiter distinctum infinitum; & sic vel Deus se ipso non erit infinitus, vel plura erunt infinita: quorum utrumque falsum & absurdum. Quod attributa divina realiter à se invicem distincta non sint, probatur hoc argumento: Essentia absolute simplex non potest includere plura prædicata essentialia realiter inter se distincta: Atqui

essentia Dei est absolute simplex: ergo. Propositionis ratio est, quia pluralitas prædicatorum essentialium realiter distinctorum infert compositionem, adeoque repugnat absolute simplicitati. Restat ergo, ut attributa divina à Deo & inter se distinguantur: vel formaliter cum *Scoto & Scotistis*, quia quamvis sint eadem res simplex, tamen distinctæ sunt rationes formales: non enim ratio formalis & definitio unius, v. c. intellectus aut justitiæ, est ratio formalis aut definitio alterius, v. c. voluntatis aut misericordiæ: vel ratione ratiocinata cum *Thoma & Thomistis*, qui varii sunt conceptus objectivi, non realiter, actu, in se aut Deo, distincti, sed virtualiter tantum & eminenter, atque in effectibus, seu in terminatione potius ad effectum talem vel talem, diversi.

V. Existentiam Dei, essentiam, attributa, excipiunt *operationes ad extra*, quæ vulgo recensentur, *creatio, conservatio, concursus*, pro triplici causæ secundæ dependentia, in fieri, in esse, in operari: per creationem res, quæ antea non erat actu, sed in potentia tantum objectiva aut etiam obedientiali, simpliciter producit: per conservationem res producta in esse conservatur: per concursum ad operationem præstantam applicatur & in efficientia actuatur. *Creatio* solet definiri *productio rei ex nihilo: productio hæc non dicit formaliter relationem, sed fundamentum relationis creaturæ ad creatorem: soletque à parte Dei concipi à nobis per modum actionis transeuntis, & vocari creatio activa: à parte rei per modum passionis, & dici creatio passiva: additur, ex nihilo, quod negat subjectum & ponit terminum: itaque primò intelligendum id est negativè, ut excludatur omnis causæ materialis concursus, qua ratione potissimum creatio distinguitur à generatione, quæ esteductio formæ de potentia materiæ, secundò positivè, ut notet ordinem termini à quo, sub quo res ante erat: nihil enim istud, sive non esse, præcessit esse rei: unde liquet novitatem essendi esse de ratione creationis: nam omne, quod habet esse post non esse, habuit initium seu novitatem essendi: quod si ab æterno quippiam habet non esse & item esse, simul erit & non erit.*

VI. Creationem excipit *conservatio*, quæ est, *rei productæ per actualem influxum in suo esse continuatio*: dicimus, *per actualem influxum*, ut excludamus *conservationem*, quam vocant, *permissivam*, sive *privativam*, cum id dicitur *conservare*, sed *improprie*, quod non destruit: item *indirectam*, quæ tantum *removet impediens*: hæc enim non influit in ipsum esse rei, quod *conservatur*, sed in id quod rei *contrarium* est, unde *per accidens* resultat *permanio rei in suo esse*. Quod hæc actio Deo *competat* facile patet, quia creatura non tantum in *fieri*, sed etiam in *esse à Deo essentialiter* dependet: deinde id liquet ex *annihilatione*: hæc enim non consistit in *positivo*, quia tendit in non esse rei simpliciter: at omnis actio *positiva* tendit ad esse *positivum*: consistit igitur in sola *suspensione influxus divini*, quo *conservat Deus*: qui *influxus* ita se habet ad res creatas, ut *sol ad lumen*.

VII. Creationem & *conservationem* sequitur *concurfus*, seu *cooperatio*. Quæritur hic: *An Deus per se atque immediatè in actionibus omnium creaturarum operetur?* Non desuere qui *negarint Deum per se & immediatè concurrere ad actiones secundarum causarum*; nominatim *eius sententiæ erroneæ* fuit *Durandus* in 2. dist. 1. q. 5. ubi sentit: postquam *Deus ab initio creationis* ipsis creaturis concessit *sufficientem agendi virtutem*, nihil amplius eum cum illis *operari*. Verum hæc *sententia* non tantum est *temeraria*; sed etiam non *fatis in fide tuta*; quapropter *oppositum* ejus, ut *longè certius & verius*, tenemus, quod ita ostendi potest: *Res creatæ in esse subordinantur Deo*, atque hinc in *essendo* dependent à Deo, ergò & *dependent ab eodem in operationibus*; operari enim sequitur *esse*, & *modus operandi* sequitur *modum essendi*: at ista rerum *creatarum à Deo dependentia* in *operando*, insinuat *concursum Dei*, ad producendas istas *actiones*; qui *definiri potest, actio Dei ad extra, qua unà cum causis secundis & subordinatis omnes illarum effectus producit*. Id autem facit *dupliciter*, & *causas secundas præ-*

movendo, excitando, ad *agendum* applicando, & in ipsas *actiones realiter* influendo, *cooperando*: priori respectu dicitur *concurfus Dei prævius*, posteriori modo *simultaneus*: utroque modo *Deus concurrat*, & utroq; modo *creatura in operando à Deo dependet*: Itaque *concursum collocamus non in solo influxu in ipsam actionem terminato*, quod facit *Suarez Metaph. disput. 22. Conimbr. 2. Phys. Ruvius ibidem, de Racionis in tract. de principiis*, sed & *motione, excitatione, applicatione causæ secundæ ad agendum*, juxta *vulgatum axioma, Cause secundæ non agunt nisi motæ à primâ*. Verum quia *solum admittunt concursum simultaneum auctores citati, & Jesuitæ omnes*, & *rejecerunt prævium*, *motiorem* sc. *illam qua virtutem activam creaturæ Deus complet, eam excitat, applicat, determinat ad agendum*, unico argumento *sententiam nostram confirmabimus*. Quod erit *desumptum ex hypothesi & sententiâ Adversariorum*: hoc modo: Si *causæ secundæ non possit agere quin Deus simultaneo concurfu cum illa influat, ut dicunt omnes Adversarii*; ergo etiam non potest agere nisi *præmoveatur à Deo ad agendum*, nisi *Deus concurrat concurfu prævio*. Prob. *conseq. hæc est Adversariorum positio & omnium etiam, excepto Durando cum paucis aliis: ad actionem causarum secundarum requiritur concurfus simultaneus duarum causarum primæ & secundæ: rogo, quomodo istæ duæ causæ concurrant simultaneè, vel ut una moveat alian, vel ut utraque moveatur à tertiâ, vel ut casu concurrant*. Hoc *postremum dicere non licet, præsertim si istæ causæ per se sunt subordinatæ, ut sunt; nec secundum dici potest; nam quæ erit illa tertiâ, quæ utramque causam, primam & secundam, præmoveat? ergo una alteram præmovebit ex duabus causis simultaneo concurfu concurrentibus; sed non potest præmoveere secundam primam, sic enim secundam non foret, sed prima: ergo prima præmovebit secundam, quod erat demonstrandum: sed hæc omnia specialibus aliquot disputationibus aliquando, si Deus volet, exponentur.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

T E R T I A,

D E

NOTITIA DEI NATURALI.

T H E S I S I.

Esse Deum sciri potest, ac cognosci multis modis. Nonnulli triplicem statuunt Dei cognitionem: 1. cognitionem *rationis*, quam investigamus per creaturarum intuitum. 2. cognitionem *devotionis*, quæ fit per verbum, ex cujus prædicatione cognitio fidei oritur. 3. cognitionem *glorificationis*, quæ fit in vita æterna. Alii ponunt quadruplicem divinæ cognitionis librum, *φύσεως, naturæ*, quo pertinent *νοητῶν ἐνοσιῶν* menti naturaliter impressæ. 2. *κτίσεως, creaturæ*, quo pertinent intuitus & contemplatio creaturarum, 3. *ἱεραφῆς, scripturæ*, quo pertinet divina in Prophetis & Apostolicis scriptis revelatio. 4. *ζωῆς, vitæ æternæ*, quo pertinet intuitiva & beatifica Dei visio. Sed prætermisâ cognitione glorificationis, & libro vitæ æternæ, qui cognoscendi modus in hac vita non possidetur, sed speratur tantum, reliqui tres cognoscendi modi optimè revocari possunt ad duo capita: ut *cognitio Dei*, alia sit *naturalis*, alia *revelata*, & illa petatur ex *naturæ*, hæc ex *scripturæ* libro. Ac nos quidem relicto Theologis scripturæ libro, & cognitione revelata, *Qualis sit Dei notitia naturalis*, hausta ex libro *naturæ*, hac disputatione inquiremus.

II. *Liber naturæ* duplex statui potest, *internus* & *externus*: unde *notitia Dei naturalis* dividitur in *insitam* vel *innatam*, & *acquisitam*: illam vocant alii *subjectivam*, hanc *objectivam*. *Notitia insita* originem habet ex *νοητῶν ἐνοσιῶν*, quæ amissæ imaginis divinæ sunt obscura quedam rudera ac vestigia, & amissæ illius lucis, quæ in hominis mente ante lapsum fulgebat, superstitēs quedam ac sopita scintillule, per quas communis illa & anticipata notio, *Quod sit Deus*, omnium homi-

num mentibus naturaliter est insculpta. Has ergo notitias communes referimus ad librum natu ræinternum: ad quem etiam pertinet *liber ουρεδθήσεως*, internum conscientię testimoniū, quod Scholastici vocant *Synteresin*, *σωτηρησιῶν*: nam ex principiis cum homine natis oritur in corde cuiusvis hic Syllogismus practicus: *Qui vitam vivit impiam, sentiet Dei vindicis iram & penam*: ratio ejus est, quia omnibus naturaliter est insitum & insculptum, *Deum esse, Deum esse colendum, Deum esse scelerum vindicem*: subsumit autem conscientia impii. *Ego flagitiosam vitam duxi &c. Acquisita* Dei notitia ex libro naturæ externo, videlicet ex contemplatione operum & effectorum divinorum, vi naturalis discursus, à mente humana colligitur: ut enim ex pluribus literis, ita ex pluribus creaturis, liber quidam componitur, cum quolibet creatura non sit nisi quadam litera manu Dei scripta: & in hoc libro Deum legere, atque ex lectione cognoscere possumus.

III. Atque hæc est gemina & genuina Deum naturaliter cognoscendi ratio: partim insita, ex libro naturæinterno; partim acquisita, ex libro naturæ externo; quæ à non uno impetitur & impugnatur hoste. Priorem negat *Timplexus*, *Metaph. lib. 4. cap. 2. quæst. 2.* qui plura habet passim in *Metaphysica* non probè notæ, & heterodoxiæ merito suspecta: & sicut multos ex *Timpleriana* *Metaphysica* errores, ita hunc etiam ex ea hausit ejus Collega, *Conradus Vorstius*, in *notis ad disp. 1. de Deo, pag. 119. & in apologetica exegesi, c. 1.* Erravit & hunc errorem *Scaliger*, *exercit. 307. sect. 18.* Utramque tam innatam quam acquisitam Dei naturalem notitiam negat

negat infaustus ille Socinus, *prælect. Theol. c. 2.* Quia vero distincta sunt argumenta, quibus tum inſita, tum acquiſita Dei notitia naturalis, probari poteſt, diſtincte etiam ea proponemus, ſi primum ſtatus converſiæ fuerit fixus recteque formatus; ad quem fingendum formandumque, quædam diſtinctiones obſervandæ veniunt.

IV. *Notitia Dei* poteſt, vel ratione ſubjecti, in quo eſt, vel ratione objecti, circa quod eſt, vel ratione modi & graduum, diverſimode conſiderari. *Ratione ſubjecti* eſt, vel ſpeculativa, vel practica; intellectûs, vel affectûs: theoriæ, vel malitiæ: *non eſt quæſtio*, cum quæritur, an detur aliqua naturalis Dei notitia, *de notitia practica, affectûs, malitiæ*: multi enim affectu, malitiâ, voluntate, vitâ & operibus, Deum negant: quem tamen intellectu & theoriâ ſpeculativâ negare non poſſunt: ignorant tales Deum, non pura negatione, ſed prava diſpoſitione: eſt etiam notitia alia in actu primo, id eſt, habitualis, alia in actu ſecundo, id eſt, actualis: *non quæritur, an detur notitia naturalis ſemper in actu ſecundo, ſeu actualis*, ſed in actu primo ſeu habitualis: *Ratione objecti* poteſt dividi notitia Dei in eam, quæ eſt circa *τὸ ὄν*, & eam, quæ eſt circa *τὸ ἔſſ*. De priori quæſtio eſt, *non de poſteriori*, ſc. an naturaliter homo ſcire poſſit, quod ſit Deus: non vero quid & quis ſit Deus: diſtingui etiam poteſt inter notitiam veri Dei, & quædam vero Deo competentes notitias, ſive inter conceptum, qui eſt de Deo, & conceptus applicationem: *hoc eſt in controverſiâ, an homo extra revelationem poſſit habere quæſdam vero Deo competentes notitias, quosdam veros de Deo vero conceptus, eſt in particulari illos male applicet, ad id v. c. quod non eſt Deus*: 3. *Ratione modi & graduum*, notitia Dei eſt, *confuſa* in communi, & *diſtincta* in particulari, *ſalutaris*, vel *non ſalutaris*: de notitia Dei *confuſa & non ſalutari quæſtio eſt, non autem de diſtincta & ſalutari*: talis enim nullo modo ex natura hauriri poteſt. Hic igitur controverſiæ ſtatus manet, *An detur notitia Dei naturalis ſpeculativa, in actu primo, circa τὸ ὄν, confuſa & non ſalutaris, qua verum de vero Deo conceptum formare poteſt homo, ſive illud ſit ex contemplatione*

creaturarum, ſive per notitias innatas & tacite cordis motu: hoc enim in quæſtione hac nobis perinde eſt: affirmamus utrumque & probamus.

V. *Notitiam innatam probant*, 1. Univerſalis & perpetuus omnium populorum conſenſus: *nulla enim gens tam eſt barbarâ, tam eſſera, quæ non cognoſcat eſſe Deum*, inquit Cicero l. 1. de natura Deor. Ariſtot. l. 1. de cælo, πάντες γὰρ ἀνθρώποι ἀπὸ θεῶν ἔχουσιν ἐπιλόγησθαι. Et Seneca *epiſt. 117. nulla gens adeo extra leges moreſque eſt projecta, ut non aliquos Deos credat*: ſc. ſenſus divinitatis naturaliter omnibus inſitus tam efficax fuit in Gentilibus, ut quidvis potius etiam infra hominis naturam poſitum, Deum eſſe, quam nullum eſſe Deum, ſtatuering: & falſum eſt, quod Adverſarii aſſerunt, non tantum aliquos homines, ſed integros hodie populos reperiri, qui nullum penitus ſenſum aut ſuſpicionem divinitatis habeant, & apud quos nullum ſit veſtigium religionis: nec exempla Braſilienſium atque Indorum id probant. 2. *Salutaria morum præcepta & inſtitutiones apud Gentiles, quæ ex lumine nature profluxerunt*: hæc enim maniſeſte oſtendunt honeſtorum & turpium diſcrimen eſſe omnibus naturaliter impreſſum, & notitiam de Deo inſitam. 3. *Timor ſupremi alicujus numinis naturaliter ex corde hominis prorumpens*: homines enim feri & barbari, adeoque ab omni doctrina & inſtitutione remoti, inque ſylvis degentes, cum tonitrua audiunt, timent, & ſuo timore teſtantur inſitam eſſe naturaliter cordibus hanc notitiam, quod ſit aliquod ſummum numen omnipotens: & hic timor ac conſcientiæ conſenſus internus, qui omnibus diſtat aliquem eſſe, qui vitia puniat & præmiis virtutes compenſet, ſupremum Dictatorem, vel ſolus ſufficit ad *ſubjectivam hanc Dei & inſitam naturalem notitiam* probandam: nec difficile eſt refutare (quod facere malumus in ipſo diſputandi actu) argumenta ſententiæ negantis, in quam, neſcio quo fato, delapſus eſt quoque Cl. hujus Academiæ ante paucos annos Philoſophus, D. Fr. Burgerſſicius, lib. 2. *Metaph. c. 4. th. 1. & 2.* Maximum quidem ſententiæ hujus fulcrum à Cl. Viro ponitur *loc. cit. in dicto*

in dicto *Aristotelis*, quo dicit *animam esse tabulam rasam, in qua scriptum nihil est, sed quidvis inscribi potest*: verum locus iste *Aristotelis* huic opinioni non patrocinator: nam intelligendus est ratione specierum intelligibilium, & completæ sive actualis cognitionis illius, ad quam naturaliter aptus exiit intellectus, & quasi in proximâ est potentiâ; eam tamen impressam non habet: nam ante rationis usum mens hominis, neque propositiones comprehendit, neque terminos simplices apprehendit: veritatem proinde ac falsitatem nullius propositionis actu cognoscit: hoc enim si faceret, ratione jam uteretur antequam uteretur: & hujus actualis cognitionis respectu, anima dicitur tabula rasa. Quod dicat Vir Cl. th. 1. hanc propositionem, *Deus est*, non esse per se notam, nec intellectâ significatione vocum, qui essertur, assensum impetrare, sicut hæc facit, *Totum est majus sua parte*, & neminem repertum iri, qui hoc asserat, non satis cautè dicitur: Nam æquè notum est ex terminis cognitis, si non notius, *Deum esse*, quam alterum hoc: nam postremum hoc notius esse videtur, quia sensibus ejus veritas est vicinior: at prioris veritas intellectui est propior. *Totum non esse majus sua parte*, per se notum est, quia sensus id testatur: at *Deum esse*, per se notum est, quia intellectus id testatur: & sicut viso aut cognito, quid sit *totum*, quid *pars*, statim scitur, *totum esse majus sua parte*, ita etiam, intellectu quid significet hoc nomen, *Deus*, statim habetur & scitur, quod *Deus est*: Nam quid significat vox, *Deus*? illud sc. quo melius ac majus cogitari non potest. At hoc ipsum significat, *Deum esse*: nam quomodo vox, *Deus*, intellectui significare possit, id quod est Optimum & Maximum, nisi intelligat intellectus, illud esse quod per vocem, *Deus*, significatur: quod enim entitatem non habet nec habere intelligitur, nec bonitatem, nec vim ullam habet, nec habere intelligi potest.

VI. *Cognitionem Dei objectivam probant*, totus macrocosmus & microcosmus, cui utriusque tam clara sui vestigia impressit, ut utrumque contemplanti nullibi non occurrat, *Deus*: ubi vis videre est examinanti, divinos illos,

sapientiæ, bonitatis, potentiæ, characteres, rebus impressos, quos illinc eruere, id demum est *Philosophari*: tota enim *Philosophia*, quæ verè id nomen meretur, hic absolvitur, ut ex visibilibus Deum invisibilem aperiat, animoque sistat, & cognoscendum & colendum: quò si non destinatur, ab autore suo abit, & à fine & scopo aberrat: ut enim omnis naturæ notitia à Deo est, ita ad Deum tendit ac dirigitur, & in Dei notitiâ cultuque naturali, tanquam sine ultimo, acquiescit: produxit enim mundum majorem minoremque, rebusque omnibus entitatem largitus est, Deus, pro supremâ bonitate, sapientiâ, potentiâ: ut ipse in iis & agnosceretur & laudaretur: *sapientiam Dei*, pulcherrimus monstrat rerum atque universi ordo, ac proportio: *potentiam*, admiranda cœli, terræ, rerumque naturalium virtutes & effecta: *bonitatem*, rerum creatarum finis, utpote quos non sui, sed hominis, causâ condidit optimus *Deus*: unde vera *Philosophia in creaturarum existentia Dei existentiam, in earum virtutibus & effectis Dei virtutes & effecta*, tanquam in clarissimo speculo, proponit cognoscenda ac contemplanda: quam Dei, naturæ virtutumque divinarum, in rebus creatis latentium, ac *Philosophiæ* nunc beneficio patientium, *notitiam*, non potest non sequi *cultus* amorque *Dei*: tantum enim diligimus, quantum cognoscimus. *An Deum, ita naturali intellectus lumine ex rebus creatis cognoscendum, benè & sufficienter doceat* quæ hæc tenus viget & ubique regnum tenet, ex Gentilismo tantum & Peripateticismo hausta, ac noxio heterodoxorum Philosophorum veneno infecta, sub vanis subtilitatibus & infrugiferis quæstionibus, *Philosophia* disquiri posset: sed ab instituto nostro est alienum: certè non multum ad Dei notitiam faciunt, *Sophisticæ*, & de vocibus tantum ac terminis institutæ, non pauca in *Philosophia* digladiationes. Quicquid sit, reperire tamen est in *Philosophiâ* modernâ ac disputatrice rationes non contemnendas, quibus notitia Dei naturalis objectiva adstruitur.

VII. *Thomas Aquinas summa sue parte. 1. quæst. 2. art. 3.* quincque argumenta profert, 1. ex parte motus: quia omne quod movetur,

ab alio

ab alio movetur; necesse igitur est, ut deveniatur ad aliquod primum movens, quod à nullo movetur: & hoc esse, omnes intelligunt, *Deum*: 2. ex ratione causæ efficientis: quia omne, quod est, ab alio est: necesse est igitur pervenire ad aliquam causam efficientem primum (non enim datur progressus in infinitum) quæ *Deus* est: 3. ex possibili ac necessario: quia non omnia, quæ sunt, sunt possibilia, sed semper aliquid fuit, quod fuit necessarium, ubi deveniatur tandem ad aliquid, quod per se est necessarium, & causam necessitatis aliunde non habet, sed quod necessitatis causa fit in aliis, estque *Deus*: 4. ex gradibus, qui in rebus inveniuntur, invenitur in rebus aliquod magis & minus bonum, verum, nobile, &c. Ergo est etiam aliquid, quod est verissimum, optimum, nobilissimum, proindeque maxime ens, puta *Deus*: 5. ex gubernatione rerum, quæ

omnia, etiam quæ cognitione carent, operantur propter finem, ad quem tamen non casu, sed ex intentione cognoscentis perveniunt: ergo est aliquid intelligens, à quo res naturales & omnes ad finem ordinantur ac diriguntur qui est *Deus*. Has rationes apud ipsum *Thomam*, & *Summistas*, ejus commentatores, prolixius diductas videre est. Qui plures desiderat, adeat *Mar. Mersen. in Genesim*, ubi cap. 1. art. 2. probat argumentis 35. notitiam Dæi naturalem, & *Campanellam*, integro libro, quem vocat *Atheisimum triumphatum*. Et Dei notitiam insitam, ex Dei idea per creationem nobis indita, tanquam nota artificis operi suo impressa, *Subtilissimè* probat *Renatus Descartes*, in sua prima *Philosophia, meditatione tertia*, & *respons. subjunctis adversus varias contra eam objectiones.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Q U A R T A,

D E

P R O P R I O

T H E S I S I.

INter Prædicabilia (quæ sic vulgo vocantur) recenferi solet & *Proprium*, de quo disputationem impræsentiarum instituire est animus; ac ne vocis ambiguitate detineamur, eam primum removebimus, ac tum ipsius *Proprii* naturam penitus inquiremus. *Proprium*, ut notat *Porphyrus in sua Introductione cap. 4. & Aristoteles 5. Topic. cap. 1. dicitur quatuor modis*: 1. quod convenit soli alicui speciei, sed non omnibus ejus individuis. 2. quod convenit omni alicujus speciei individuo, sed non soli isti speciei. 3. quod convenit soli speciei alicui & omni ejus individuo, sed non semper. 4. quod convenit soli speciei, & omni ejus individuo, & semper: & hoc nostræ est considerationis. Verum istud quarto modo proprium non uno

etiam modo dicitur: Nam vel est *indeterminatum*, vel *determinatum*: illud est, vel *transcendens*, quo sensu bonum dicitur propria passio entis, vel *prædicamentale*, quod toti alicui Categorix convenit, ut non esse in subiecto substantiæ, æquale esse vel inæquale quantitati, &c. neutrum huc spectat, quia non certæ alicui rerum speciei, sed, vel rebus universis, vel pluribus rerum speciebus unâ classe categoricâ contentis, convenit: hoc verò proprium, scilicet *determinatum*, est hujus loci, quod certæ rerum speciei convenit, eique vel infimæ, vel subalternæ: & quia species subalterna eadem est cum genere subalterno, eoque etiam nomine venit, factum est, ut *Proprium* ei competens dictum sit *genericum*; quod convenit speciei infimæ

C

specifi-

specificum, speciatim vocari solet: de utroque hoc tenendum est, quod genericum cum genere, non cum specie infimâ, specificum cum specie, non cum individuis, conferri debeat: propria enim sic dicuntur semper ratione subiecti proximi & immediati.

II. *Proprium* quarto modo, determinatum, sive genericum, sive specificum, definitur ab Aristot. l. 1. *Topic. c. 5. t. 5.* quod non declarat quidditatem, & tamen soli rei inest & cum ea reciprocatur. Non declarat propriam rei sive subiecti quidditatem, quia nec essentia est ejus, ut species, nec pars essentia, ut genus & differentia; & tamen soli inest & cum re reciprocatur, quia non contingenter sed necessariò inest; essentiam enim subiecti, quam non constituit, immediatè tamen consequitur ac concomitatur: *reciprocatio* hic intelligitur in casu recto; est enim in Græco Aristot. textu ἀλληλοτροπή: at ἀλληλοτροπή distinguitur ab illa reciprocatione, quæ dicitur ἀντιστροφή, habetque locum in relatis, quod hæc fiat in casu obliquo; dicuntur enim relata aliorum in genitivo, aut alio casu ad aliud referri; at ista, quæ hic locum habet, itemque in differentia & definitione, quæ cum subiecto reciprocantur, in casu sit recto. *Propria* sic definita & explicata, *duò* vulgo statuuntur *generum*: quædam immediatè dependent & emanant ab essentia subiecti, quædam existunt in subiecto mediante causa externâ: posteriora ex hypothese tantum propria sunt, eaque nunc temporis missa faciemus; Prioris generis propria dupliciter possunt spectari, vel ratione subiecti in quo sunt, vel ratione subiecti in quo non sunt; unde gemina oritur quæstio, difficultis utraque: si proprium conferatur cum subiecto in quo est, quæritur, *utrum ab eo possit separari?* si conferatur cum subiecto, in quo non est, quæritur, *utrum alteri subiecto, in quo non est, specie diverso, communicari possit?*

III. Quæstio prior, *An proprium à subiecto suo separari possit?* dupliciter potest intelligi; aut de *separatione reali*, aut de *mentali*. De utraque distinctè est pronuntiandum. Quod attinet separationem realem, dicimus, *propria ita immediatè dependere à suis subiectis, ut nulla virtute, nec naturali nec supernaturali,*

separari ab eis possint, sic ut nec propriam sine subiecto, nec subiectum sine proprio, existere queat. Ratio nostræ assertionis hæc est. Quæ se habent ut causa emanativa & effectum, ea non possunt, vel ad momentum temporis, à se invicem separari, ne quidem per omnipotentiam divinam: at subiectum & proprietates quarto modo habent se ut causa emanativa & effectum. Ergo, &c. Prob. major. Quæ se mutuo ponunt & tollunt, ut uno posito alterum ponitur & sublato tollitur, ea non possunt à se invicem separari, ne quidem virtute divina: at causa emanativa & effectum se mutuo ponunt & tollunt: quod probò, quia causa emanativa sua existentia causat, ita ut, qui ponit eam existere, jam ponat eam causantem; at causare non potest nisi sit causatum; ergo actu ponitur causatum, posita existentia causæ emanativæ: consequenter se mutuo ponunt: Causam verò emanativam causare sua existentia, inde liquet, quia in eo distinguitur ab activa, quod hæc præter existentiam distinctam habeat causalitatem, actionem scilicet illius verò causalitas sit ipsa causæ existentia. Si ergo Deus conservare possit causam emanativam ut effectum separetur, jam conservabit causam non causam, quod est contradicens, & Deo indignum: ex hypothese enim quod effectum separetur, non erit causa, cum causa non sit causa actu, nisi causet & effectum producat, effectumque ponatur, si non in esse, saltem in fieri; ex hypothese verò, quod Deus eam conservet in existentia seu existentem, causa erit, cum existere non possit nisi sit causa, quia existentia est ejus causalitas, & qui ponit causam emanativam existere, ponit eam causare: itaque si Deus conservare possit subiectum, quod se habet ut causa emanativa, separatâ proprietate, quæ se habet ut effectum, quod immediatè emanat, jam poterit conservare causam emanativam sine effectum, id est, conservabit causam non causam, quod est contradictorium: at contradictoria Deus facere non potest. Quod verò subiectum & proprietates ita se habeant, ut causa emanativa & effectum (quæ erat Minor principalis syllogismi) seu quod proprietates ita immediatè fluat à subiecti essentia, ut ab eâ emanet, id est, existentia subiecti

subjecti positâ, sine ulla aliâ causalitate, ponatur, dubitari non potest; aut, si quis dubitet, is aliquam actionem, seu mediam causalitatem ab existentia subjecti distinctam, proferat, quâ proprium à subjecto producatur. Quomodo ergo Deus conservans essentiam & existentiam subjecti, v. c. animæ rationalis aut corporis, separare potest proprietates, risibilitatem aut quantitatem; cum eo ipso actu, quo essentiam subjecti atque existentiam conservat, etiam conservet proprietates, eo quod ipsa subjecti essentia atque existentia sit proprietatum productio; Unde, qui essentiam atque existentiam subjecti ponit, jam ipsas ponit proprietates productas; qui posterius separat ac tollit, nempe proprietates, & prius tollat, sc. subjectum, necesse est, cum positio subjecti in existentia sit, positio quoque proprietatum in existentia: existentia enim subjecti est existentia priorum, ita ut nihil intercedat medium: nam si aliquid intercederet medium, jam propria non emanarent, sed actione transeunte fierent: Non potest ergo Deus facere, ut existat subjectum, non existente proprietate, aut contra, nisi possit facere, ut idem simul existat & non existat; ergo propria nulla ratione aut virtute, nec naturali nec supernaturali, separari possunt: quod erat demonstrandum.

IV. Quod attinet ad separationem mentalem cum quaeritur, *utrum hoc modo saltem propria à subjecto suo separari possint?* ad id respondendum est cum distinctione. Separatio enim mentalis (quam alii vocant intellectus abstractionem) duplex est: una *simplex*, (vulgo abstractio *præcisionis*), altera *composita* (vulgo abstractio *negationis*) illa respicit simplicem mentis operationem, hæc complexam: cum intellectus, ex iis, quæ conjuncta sunt, unum apprehendit, relictis cæteris, id est, non apprehensivis, vocatur hæc mentis actio, separatio vel abstractio simplex: cum intellectus, ex iis, quæ conjuncta sunt, duo vel plura apprehendit, alterumque de altero negat, unum ab alio separat ac dividit, (negatio enim divisio est, ut affirmatio conjunctio) ista mentis actio dicitur separatio vel abstractio *composita*: separatio mentis simplex nulli

falsitati obnoxia est, composita falsa est ac fallit, quando separat ea quæ conjuncta sunt: si quis Petrum, qui pater est, concipiat, non conceptâ paternitate, paternitatem à Petro separat simpliciter, nec falsum committit: at si quis Petrum, qui pater est, concipiat, negata paternitate de eo, is eam separat à Petro separatione composita ac falsum committit: *Propria non possunt separari à subjectis suis separatione mentis compositâ*: nam qui conciperet animam rationalem & risibilitatem, ut hanc de illa neget, animæ rationalis existentiam ponat, risibilitatis existentiam tollat: is conciperet contradictoria, quia conciperet simul existere animam rationalem & non existere, item risibilitatem existere, & non existere: quia existentia unius est existentia alterius: sic qui conciperet corpus negata quantitate, is conciperet corpus esse & non esse, quantitatem esse & non esse: quia enim se mutuo ponunt ac tollunt, non potest unum concipi existere, ut alterum existere negetur: sed vel utrumque existere, vel neutrum esse, concipiendum est: quod autem se mutuo ponant & tollant, th. præced. demonstratum est, non tantum de iis, sed de omni subjecto & proprio, quia omne subjectum & proprium se habent ut causa emanativa & effectum: *sed an saltem separari possunt separatione mentis simplici?* Hic distinctè iterum est agendum.

V. Quod spectat separationem mentis simplicem, *an eâ subjectum & proprium separari possit?* hæc quaestio dupliciter intelligi potest:

1. *An subjectum possit concipi non conceptâ proprietate?* 2. *An proprietas possit concipi non conceptâ subjecto?* quæ duo longè differunt. Prius affirmamus, posterius negamus: utrumque explicamus & probamus. Quod prius est natura, potest concipi sine actuali conceptu posterioris, cum in illius conceptu posterius non includatur, itaque posterius potest intellectu separari à priori, quia potest intellectus cogitare prius, non cogitando actu de posteriori: at subjectum natura prius est, quia causa: proprium posterius, quia effectum. Ergo potest subjectum intelligi non intellecta proprietate: At proprietas intelligi aut concipi nequit, non intellecto aut non

concepto subjecto, sc. suo, cum quo recipitur; & ratio est, quia subjectum continetur in definitione proprii; ac proinde subjectum est de essentia proprii, si ergo proprium concipi possit non concepto subjecto, res concipi poterit, non concepta essentia rei, quod est absurdum: itaque risibile concipi nequit nisi concepto homine, quantitas intelligi nequit nisi intellecta materia, simitas cogitari nequit nisi cogitato naso: at homo, corpus, nasus, intelligi possunt, non intellectus, risibili, quantitate, simitate: hic enim nulla est contradictio; ac contradictio est simitatem cogitari non cogitato naso, aut quodlibet proprium concipere non concepto subjecto: nam ut nasus simitatis, ita quodlibet subjectum proprii sui definitionem & essentiam ingreditur, nam dicuntur de se invicem in secundo modo dicendi per se, teste vel ipso Aristotele l. 1. Poster. c. 4. t. 3. 1. At contradictio est, rem definitam concipere non concepta definitione, eisque partibus, v. c. hominem concipere non concepto animali aut rationali: id enim est concipere hominem non hominem. Ergo si subjectum sit de definitione proprii, impossibile etiam est concipere proprium non concepto subjecto: esset enim concipere proprium non proprium. Si dicas, nullum fore discrimen inter proprium & differentiam essentialem ac specificam, si hæc sententia sit vera, quia ut differentia talis non potest concipi non concepto subjecto, de quo dicitur (quod constituit ac specificè distinguit) ita & proprium: Respondeo, discrimen illud adhuc superesse, quod subjectum concipi possit non concepta proprietate, ut homo non concepta risibilitate, at non potest concipi non concepta sua differentia essentiali & specificâ (quâ in certa specie collocatur, & ab omni alia specie distinguitur) ut homo non potest intelligi non intellecta rationalitate; & causa est, quia differentie essentielles conveniunt rebus in primo modo dicendi per se; ac proprietates in secundo, ut ex Aristotele statim diximus.

Altera questio de Proprio proposita est, re-

spectu subjecti, in quo non est: ac quaeritur; an alteri specie diverso, in quo non est, communicari possit? Respondeo, planè non posse, ne quidem per potentiam divinam, idque ob rationem thel. 3. assignatam: quod probro. Si propria emanent ab essentia subjecti, ita ut se mutud ponant, ergo si proprietates poni possit in alio subjecto, etiam subjectum ipsum proprietatis in alio subjecto poni debet: si v. c. quantitas possit communicari spiritui, ipsa corporeitas seu esse corpus subjectum quantitatatis, spiritui communicari debet: quia ex arctissima connexionione, quæ est inter causam emanativam & effectum, non potest fieri, ut alibi sit proprietates, v. c. quantitas, quæ est effectum, & alibi, ac non ibidem, subjectum, v. c. corpus, quod est causa emanativa; ita ut, qui dicunt proprietatem communicari subjecto specie diverso, dicant proprietatem non proprietatem, quæ est contradictio; quam sic ostendo. Omne quod communicatur est commune: quod commune est, proprio contradistinguitur; contradistinctum autem sui contradistincti negationem includit, & sic communicari vel commune esse, dici nihil potest, nisi prius dicatur non proprium: ergo si proprietates hujus subjecti communicatur illi subjecto specie diverso, est proprietates non proprietates; proprietates, quæ emanat ab hoc subjecto; non proprietates, quia communicatur alteri: quæ est contradictio manifesta. Proprium & commune esse opposita, negari nequit: opposita includere negationem mutuam, extra omne est dubium: jam argumentor ad hominem. Nullum proprium est commune, quia sunt opposita: major hæc est ex concessis: quoddam proprium est commune: minor est ex hypothese adversæ partis: Ergo quoddam proprium non est proprium, quæ est contradictio in adjecto: videant ergo adversarii, quomodo Deum & se à contradictione liberent, qui affirmativam hujus questionis tuentur. Plura argumenta, quia & temporis & chartæ angustia adferre vetat, aliàs fortasse persequemur.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum.

Q U I N T A,

D E

R E L A T I O N E.

T H E S I S I.

DE Relationibus tam utilis est doctrina, ut nulla ferè sit per universam Philosophiam, quæ ei anteponi possit: sed enim tam misere ac foedè à Scholasticis ac tanto terminorum & vocum barbararum involucro pertractata est, ut si quid sit horridum atque intricatum, nihil tamen hæc doctrinâ horridius atque intricatius reperiatur, atque vel Delio natatore, vel Oedipo aliquo fit opus ad eam assequendam: præterea tam multa disputantur de Relatione vana atque inania, ut qui contemplandis iis operam ac tempus locat, nec temporis nec operæ pretium ferat: ne dicam nunc, periculosas in fide consequentias, ex hac doctrinâ non factis prudenter ac dextrè traditâ, à multis educi; quare non malè nec inutiliter egerimus, si relationum doctrinam ac relatorum naturam perspicue breviterque exposuerimus, erroribus obiter notatis, ac præsertim iis, qui aliorum in rebus aliis errorum sunt fontes ac causæ.

II. Relatio nihil est, quam *ῥέσις* unius ad aliud: quæ *ῥέσις* istam habent, dicuntur *πρὸς ἄλλο*, quasi dicas, ut id expriment nonnulli barbarè quidem sed significanter, quæ sunt ad aliquid: Latini *relata* vocant, quia referuntur ad aliud: *Relata* ab Aristotele sic definiuntur, cap. 7. Categ. text. 1. *πρὸς ἄλλο τὸ πρὸς αὐτὸ λέγεται, ὅσα αὐτὰ, ἀπὸ ἑσῶν, ἐπεὶ ἕτερον εἶναι λέγεται, ἢ ὁμοίαν ἄλλοις πρὸς ἑαυτὸν.* quod ita vertit Pacius; *Al* aliquid ea dicuntur, quæcumque, id quod sunt, aliorum esse dicuntur, vel quocumque alio modo ad aliud referuntur. Quando Relata dicuntur esse aliorum, primo significatur relationem non consistere nisi inter

duo, secundo relata referri ad aliud in causa genitivo: quando additur, *vel quovis alio modo*, indicatur, non tantum hoc sed etiam alio casu quocumque, relata ad aliud referri: sed præsertim notari debent voces istæ, *ὅσα αὐτὰ, ἀπὸ ἑσῶν*, id est, *quæ quatenus sunt, hoc quod sunt*, atque ea ipsa voce, quâ nuncupantur, dicuntur esse aliorum: sic, ut unum proferamus exemplum, Pater relatum est, non quia dicitur filii autor, causa, aut aliud tale, sed quia & quatenus dicitur illius pater: at quæ dicuntur aliorum, non tamen hoc quod sunt, relata non sunt: ita v. c. cæcitas dicitur visus, non *ὅπερ ἐστὶν*, non *hoc quod est*, non visus cæcitas, sed privatio, ideoque nec relatum est.

III. In omni relatione duo requiruntur tam necessariò, ut sine iis Relatio non sit, *subjectum* & *terminus*; quod vel ipsa relationis definitio evincit: Relatio enim est habitudo unius ad aliud: unum, istud est, *subjectum*, aliud *terminus*. *Subjectum* est illud quod refertur, *terminus* illud ad quod refertur *subjectum*: *subjectum* est res absoluta ut & *terminus*: sed quando *subjectum* consideratur cum *respectu illo* ad aliud, vocatur *relatum*; cum *terminus* consideratur cum *respectu illo* quo ad se refertur *subjectum*, & contra ipsum refertur ad *subjectum*, vocatur *correlatum*: unde vulgo definiunt, *subjectum* est cui relatio *inheret*: *terminus*, cum quo *subjectum* in relatione comparatur: & hinc orta est distinctio illa inepta & insulsa inter *esse in* & *esse ad*, quâ omnes ferè Scholastici tui solent, quæ non tantum ob verborum barbariem sed & ob sententiæ vitium repudianda est: nam *πρὸς ἑαυτὸν* potuissent latinus dixisse, *in esse*, & *πρὸς ἄλλο*, referri ad

aliud deinde *esse in* vocat id, quo relationes more ceterorum accidentium inhaerent subiecto, *esse ad*, id, quo relatio terminum respicit: at verò relationes totæ consistunt in respectu & in ordine ad aliud, nec quicquam aliud involvunt in essentia suâ præter respectum ad terminum: quare ineptè dicitur ac falsò, relationes more accidentium ceterorum inesse subiectis, cum subiecto tantummodo attribuantur: voces quippe relativæ non significant aliquid, quod subiecto propriè ac per se inest, sed tantum declarant, quomodo subiectum se habeat ad terminum: neque enim Pater significat aliquid, quod humanæ naturæ propriè & per se inest, sed quomodo ille, qui sic dicitur, se habeat ad filium.

IV. Ut in omni relatione necessariò duo referuntur, ita omnis *relatio gemina* est, unde vulgo dicuntur relata *ἀλλήλοφρονεῖς*, hoc est, inter se reciprocari, seu, ad se invicem ultrò citròque referri, adeo ut utrumque dicatur esse alterius, & utrumque relatorum suâ propriâ relatione referatur ad alterum: itaque errant illi, qui una eademque relatione volunt utrumque relatorum ad alterum referri: hoc enim falsissimum est: nam relationis essentia in eo sita est, quod quippiam ad aliud aliquo modo se habeat: *ὅτι τὸ ἀδελφὸν ἡ μῆτρὸς ἕκαστον*: atqui pater non eodem modo se habeat ad filium, quo filius ad patrem: ergo non eadem est relatio, qua referuntur ad se invicem: atque ex hisce ultro sequitur, *omnia relata esse mutua*, & nullas dari relationes non mutuas: quod vero quædam relata dicantur non mutua, inde est, quod ob vocabulorû inopiam geminatio non appareat, nec in relatis nec in relationibus: itaque quæcumq; relata non mutua dicuntur, nomine tenus tantum, non reipsâ sic dicuntur: neque aliud colligi potest ex *Aristotele*, quam relationes aliquas non mutuas videri ob vocabulorum defectum: qua causa *Aristoteles* nobis jubet *capite citato ὁροῦμα τῶν ὀνομάτων*: videatur *cap. 7. Categ.*

V. In mutua relatorum ac relationum habitudine, quod in una relatione relatum est, id in altera semper est correlatum; & contrà: & ut relatum se habeat ad correlatum, ita subiectum se habeat ad terminum: itaque quod est

unius relationis subiectum, id est alterius terminus. Quæri hic solet, *an præter subiectum & terminum requiratur in relatione fundamentum? Fundamentum verò vocant, quo mediante relatio in subiecto oritur atque existit. Respondemus* in aliquibus relationibus, in aliis non item, hoc requiri: sunt enim duàm generum relationes, quædam in subiecto proveniunt, posito solo termino in existentia, nullaque causa alia requisita, sic in ovo oritur relatio similitudinis, posito quod alterum ovum existat eadem qualitate præditum, nec quicquam aliud requiritur: sunt alix quædam relationes, quæ non oriuntur in subiecto, posito solo termino, sed requirunt insuper aliud in subiecto atque in termino, quo mediante proveniant, ut sunt v. c. dominium & servitus: hoc, quod requiritur, vocatur fundamentum: & requiritur non tantum in subiecto, sed & in termino: terminus enim unius relationis est subiectum alterius: imo, quia terminus, id est subiectum est: itaque indiget fundamento non solum, quâ oppositæ relationis est subiectum, sed & quâ terminus: atque hinc videre est communem fere errorem, quo omnibus relationibus promiscuè fundamentum tribuunt *Metaphysici* ac *Logici*: at verò quodnam est fundamentum, distinctum à subiecto, ut esse illis censetur, relationis, qua vel duæ horæ aut lineæ æquales, duo colores aut figuræ similes dicuntur? quodnam est fundamentum earum relationum, quæ Deo, vel quæ duabus substantiis ejusdem generis aut speciei immediatè tribuuntur? profectò si quædam relationes manent quasi de essentia subiecti, termino posito, quid opus est fundamento? Frustra sit per plura, quod potest fieri per pauciora: ergo *Falsum est in omni relatione requiri fundamentum diversum à subiecto & termino.*

VI. Non subsistit hîc communis Philosophantium error, sed progressus est ulterius: qui in omni relatione fundamentum exigunt distinctum, ut sunt subtiles distinguendi artifices, distinguunt inter *fundamentum & rationem fundandi*. Fundamentum vocant, quasi causam relationis: rationem fundandi, ejus quasi causalitatem, sc. paternitatis fundamentum illis est potestas generandi: ratio fundandi ipsa

di ipsa generatio: verum enimvero ista figura sunt citra necessitatem excogitata. Fundamentum definitur, id quo mediante relatio subiecto competit: ideoque posito fundamento, cum est, necessario ponitur relatio: itaque fundamentum sine ratione fundandi, quam vocant, ne fundamentum quidem fuerit: eo enim tantum posito, non posita ratione fundandi, relatio nondum ponitur ex illorum sententia: non est ergo id fundamentum vocandum, quod illi vocant; sed ipsa ratio fundandi, est fundamentum relationis: potestas illa, quam fundamentum illi vocant, fortasse vocari possit *conditio sine qua non*: at fundamentum, nec dici, nec esse potest.

VII. Atque hæc nobis esse videtur genuina relatio ac relatorum explicatio: unum adhuc restat paulo ulterius inquirendum, quod, ad relationis ac relatorum naturam cognoscendam penitissimè, multum facit. sc. *Quid sint relationes? utrum sint ens reale an nihil?* Respondemus, relationes, quæ relationes, nec esse ens reale, nec nihil. *Quod non sint ens reale*, inde probatur, quod cum subiecto, cui adduntur, non faciant veram compositionem, nec ortu suo aut recessu ullam faciant in subiecto mutationem: nulla certe est compositio in hora aut linea, cum alteri horæ aut lineæ dicitur æqualis, nulla mutatio in ovo, cum alteri ovo alibi genito simile incipit esse, aut in Petro cum alteri homini idem esse dicitur in natura humana: oriuntur quidem multæ relationes aliqua mutatione: sed ea mutatio vel est in termino, vel si mutatio est in subiecto, relatio est posterior mutatione, utpote ex qua suo modo oritur atque resultat: neque res mutatur, quia fit relata, sed fit relata, quia mutatur. Ex hisce sequitur, omnibus omnino rebus, etiam Deo, relationes tribui tuto posse: nec metuenda est hic ulla in Deo aut compositio aut mutatio, quæ infinita Dei perfectione foret indigna: nam relationes non componunt nec immutant, cum adveniunt, ut jam ostendimus: non etiam perficiunt subiectum cui attribuuntur, quod intelligi debet de relationibus ut sic: nam quod quædam

relationes videantur perficere subiectum, hoc fit ob fundamentum, aut formam aliquam ac perfectionem absolutam, quæ simul cum relatione ex fundamento oritur, ac relationem comitatur: at nihil est, quod perfectionem aut beatiorum possit efficere Deum accessu suo.

VIII. Sed si relationes non sint entia realia, nec quicquam perfectionis addant subiecto, videntur prorsus esse nihil: sed respondemus id non sequi, neque eas esse nihil: nam licet subiectum non perficiant ut formæ absolutæ, referunt tamen subiectum ad aliud: quod non est omnino nihil: si relationes essent purum nihil, non possent inter se distingui: at distinguuntur, quia aliter se habet pater ad filium quam dominus ad servum: qui putant hoc discrimen oriri à fundamento, illi primum omni relationi fundamentum tribuunt, quod jam refutavimus thes. 5. deinde licet relationes omnes à fundamento provenirent, non tamen relatum hoc aut illo modo se haberet ad correlatum per fundamentum, sed per relationem ipsam: atque hoc satis est, ut relatio, quatenus à fundamento distinguitur, non sit prorsus nihil: qui relationum discrimen referunt ad subiectum & terminum, quæ connotantur, non tamen evadunt nostri argumenti robur: imo id confirmant potius: nam si relationes, subiecti & termini connotatione, differunt aliæ ab aliis, jam ipsæ relationes, quæ tales, differentias istas subeunt, quia quæ relationes subiectum & terminum connotant ex definitione relationis th. 2. allata: illa certe connotatio non est nihil: præterea nihil non potest connotare ens: & ubi nihil incipit connotare ens, jam fit aliquid: & si relatio foret nihil, sicut una res potest differre ab alia per connotationem relationis, ita posset differre per connotationem & nihil: at hoc non est: ergo relatio non est nihil. *Quid tandem fuerit igitur relatio? respondemus*, medium esse inter ens reale & nihil, non participationis sed negationis, qualia dari præter relationem, aliàs, cum occasio sese offeret, ostendimus.

ORTU ANIMÆ RATIONALIS.

T H E S I S I.

Inter difficillimas, quæ à Philosophis agitari solent, quæstiones, non infimum tenet locum de qua nunc instituimus disquisitionem: sc. *Utrum hęc, seu à Deo corpori humano infundatur per creationem, an vero à parentibus una cum corpore in liberos propagetur per generationem, Anima humana?* hæc difficultas Maximo inter Patres latinos *Augustino* vilâ est tanta, ut *ἐπιχθονίως* voluerit ac scripserit, *Epist. 157. non est periculum, si origo animæ lateat, dummodo redemptio clareat.* Verum enim verò cum in controversiis multis Theologicis, Juridicis, Medicis, & in aliis casibus multum expediat, firmam tamen aliquam de ortu Animæ rationalis sententiam tenere, non erit præter rem in hoc negotium inquirere, præsertim cum de eo scripserint tot Viri præclari, quos tanquam cuius notos non nominamus, ne Authores citando chartam impleamus: duæ igitur sunt classes opinionum quas de ortu animæ humanæ sustinent Viri docti: *quidam creari, alii generari eam volunt: neque enim sunt alii modi quibus substantia possit produci præter creationem & generationem. Nos priorem amplectimur, posteriorem rejicimus.*

II. *Qui animas humanas oriri per generationem, & à parentibus in filios propagari ac traduci existimant, putant istam propagationem fieri vel per multiplicationem aut divisionem substantiæ ipsius animæ, vel productionem animæ ex aliquo semine: nam qui traduci quidem animam statuunt, modum tamen non explicant, nec explicari posse contendunt, ii non satisfaciunt accurato indagatori. Si dicant, Animam rationalem filii esse tractam ab anima Patris per ejus divisionem & quasi diminutionem, jam divisibilem facient ani-*

nam rationalem, consequenter & materialem; quod indivisibili & immateriali ejus naturæ repugnat: deinde si animæ substantia cum semine, ex quo fit homo, decidatur ac dividatur, cur non etiam, abscisso capite aut alio membro, dividitur & deciditur? Præterea, quæri potest, an in parentibus *πολυτέλειος* non imminuatur tot sui partibus decisâ ac divisâ anima? Tertio, quæri potest, an à solo Patre vel Matre solâ hæc proles anima decidatur ac dividatur? si ab unius tantum parentis anima; à cujus? Patris an Matris? si ab hujus vel illius tantum anima, cur non ab alterius quoque, cum utriusque anima æquè sit divisibilis? si ab utriusque Parentis anima per sui divisionem anima sobolis propagetur, unde petetur sexus ratio? fortasse, quia ab alterius parentis animâ plus fuerit decisum ac divisum. Quam absfona hæc sint & inepta, nemo non videt.

III. *Si dicant, animas propagari & traduci per sui multiplicationem, dum anima parentum aut parentis gignit aliam sui similem in prole, quæ est Traduentium probabilior opinio, explicent mihi, cur anima rationalis magis possit sic multiplicari quam Angelus? sunt enim anima rationalis & Angelus, quoad substantiam, ejusdem generis ac naturæ: nempe substantia per se subsistens, immaterialis, spiritualis: unde & spiritus, tam hic, quam illa, nominatur: idcirco tam anima nostra intelligit & vult quam Angelus: utrobique par ratio est; ergo etiam sicut Angelus non producit alium Angelum, etiam neque anima nostra producet aliam animam; est enim & hic utrobique eadem ratio. Cur enim Angelus ex Angelo non propagatur? Quia est substantia per se subsistens, immaterialis, spiri-*

spiritualis; consequenter quæ transmutationem non patitur: At talis etiam est anima rationalis: ergo etiam, si Angelus, nec generatur, nec generet sui similem, per multiplicationem essentia, nec de anima rationali id dicendum est.

I V. Sed ulterius sententiam istam incommodis urgeamus: Actio ista multiplicationis, qua anima animam generat, rationalis sc. rationalem, vel naturalis est, vel voluntaria: si naturalis, qui fit ut anima rationalis intellectu & voluntate prædita se ipsam multiplicet nec volens, nec sciens? si voluntaria, ergo sterilitatis causa erit sita in voluntate, quia anima non vult se ipsam transfundere & multiplicare. Et quomodo in hominibus nequam, adulteris puta, sequitur sæpe fecundificatio, cum eam maximè nolint? Præterea semper fieret conceptio, cum vellet anima Parentis: at hoc non fit; tertio illa multiplicatio animæ rationalis, quæ producitur in sobole, aut fit à parente utroque, aut ab altero tantum: utrumvis dicatur, redit difficultas mota th. præced. circa animæ rationalis traductionem per divisionem. Speciatim, si ab utroque parente est anima prolis per multiplicationem, quomodo fiet unio duarum animarum masculæ & feminae in unam substantiam & in unum sexum? explicent si possint. Ad hæc sequitur,

1. Unum numero effectum, animam sobolis, produci à duabus causis totalibus ejusdem speciei non subordinatis, sc. ab anima Patris & Matris, quod contra veritatem est, & quorundam iudicio, vel Deo impossibile.
2. Ex duobus actibus fieri unum per se: sc. anima Patris actus est: anima Matris item: ex hac utraque, una fiet per se anima sobolis, quod contra axiomatis recepti veritatem quoque est. Denique si anima parentis, five unius, five utriusque, producat animam liberorum multiplicando se, aut in semine hoc facit, aut extra semen: si in semine, jam semen erit animatum anima rationali: quod si non est absurdum, cur non & sanguis sic dicatur animatus? & cur non utrumque homo? aut aliud entis actu animati animæ rationali genus præter hominem constituitur. Deinde si in semine se multiplicet anima, vel semen ali-

quid confert ad istam animæ multiplicationem, vel nihil: si aliquid, jam anima rationalis in ista sui multiplicatione, tum activa tum passiva, in suo fieri, aliquo modo dependebit à semine: at hoc est absurdum, quia sic non foret immaterialis: nam quod in sui productione dependet à materia, sic ut illa aliquid conferat, est materiale: & nulla causa est, cur anima, quæ non dependet in operando, in intellectione & volitione, à commercio materiae, dependeat in fiendo? Si nihil confert semen ad istam animæ rationalis multiplicationem, frustra in semine fieri dicitur: quod dicant fortasse requiri semen, non quidem per modum causæ aliquid conferendo ad animæ multiplicationem, sed saltem per modum subjecti, animam, dum se multiplicat, sustentantis, ineptum est. Nam anima sicut non est accidens, nec indiget subjecto in operando, nec in essendo, multo minus in fiendo: si extra semen se multiplicando anima animam producat, jam anima rationalis filii ab anima rationali parentum creabitur; quod probò: quia hæc illam producit, & ex nihilo subjecti & ex nihilo termini: nam nihil animæ filii præexistit, & nullum præexistit subjectum, quia extra semen anima parentis se ipsam multiplicando alteram sobolis producere supponitur: ergo fuerit creatio: at illa non est finitæ virtutis. Quid multis opus est? Si anima rationalis una aliam producat se multiplicando extra semen, jam saltem fit ex nihilo subjecti, quia semen nec subjectum est ex quo educitur anima, nec eam productam constituit, nec ipsa anima Parentis est subjectum ex quo educitur anima filii, quia quod educitur ex alicujus subjecti potentia, in eodem recipitur & existit: sed anima non recipitur nec existit in anima patris. Ergo: deinde anima Patris non est pars constitutiva animæ filii; alioquin animæ filiorum puniri possent pro actualibus peccatis omnibus parentum, quia eorum animæ, cum peccata committerent, pars fuere animæ liberorū: Præterea fit ex nihilo termini, quomodocunque hæc phrasis sumatur; quia semen non potest esse aliquid termini ad quæ ipsius animæ rationalis, si extra semen producat sui multiplicatione: nec potest dici semen terminus à quo illius

mutationis qua producitur anima rationalis, quia terminus à quo adveniente termino ad quem perit: at semen adveniente anima rationali adhuc manet: nec potest ipsa anima parentis dici aliquid termini ad quem anima rationalis in filii, quia sic eam constitueret, & ipsa à seipsa post generationem foret divisa: nec potest dici terminus a quo in mutatione ista qua producitur anima filii, quia, ut jam dictum est, terminus à quo perit producto termino ad quem; at anima parentis non perit producta anima sobolis: ergo, cum nihil subiecti nihilque termini præexistat, fuerit creatio ista animarum multiplicatio, quod est absurdum.

V. Nonnulli animas sic traduci ac propagari volunt, ut nec multiplicentur nec dividantur, sive in five extra semen, sed ut producantur ex aliquo semine: & quidam statuunt hoc semen esse spirituale *ψυχὴν*, alii esse corporeum *σπέρμα*. Qui traducem explicant per productionem animæ ex semine *ψυχὴν* spirituali, ii tertiam quandam spiritus creati speciem agnoscere coguntur, præter angelum & animam rationalem: nam neque angelum esse volunt neque ipsam animam rationalem parentum, sed tertium quid ab angelo & anima rationali utriusque parentis distinctum: at hoc absurdum est, & otiosa est subtilitas, in tertio spiritus genere excogitando. Deinde illa spiritualis seminis substantia, aut fit ex aliquâ materiâ corporeâ: & hoc non, quia ipsa ponitur spiritualis substantia: aut ex animâ parentis: eaque vel totâ: & hoc non, quia sic anima parentis tota evanesceret, & in spirituale semen converteretur: vel ex parte: & sic divisibilis foret, unâ parte in hoc spirituale semen conversâ, alterâ non item: aut ex nihilo: & sic foret creatio: non addo plura absurda, quæ hinc sequuntur. Si semen hoc statuunt, ex quo producitur ac traducitur anima rationalis, corporeum & *σπέρμα*, jam animæ rationalis productio erit eductio ex potentia materiæ, proindeque in suo fieri dependebit à materia, quod qua ratione consistat cum illius essentiæ immaterialitate, spiritualitate, addo & immortalitate, illi viderint: certe ut est in operando inorganica & *ἀψυχὴ* anima, ita in es-

sendo, multo magis in fiendo: ut immortale ex mortali, spirituale ex materiali, simplicissimum ex mixto, oriri possit, naturæ viribus, quis est Philosophorum qui concipere valeat? etiam si subtilissimam quis materiæ in femine puritatem imaginetur ac somniet, quamdiu materiam aliquam concipit in semine, ex quo produci dicunt animam, ego quidem quomodo tueri queant ejus essentiam spirituales, im materialem, immortalem, equidem non video; quicquid dixerint aut distinxerint. Manet hoc: Forma, quæ ita dependet à Materia, ut per concursum causæ materialis producat, illa est materialis: at anima rationalis, si producat ex femine, si ex feminis potentia educatur, ita dependet à Materia ut &c. ergo est materialis. Ita quidem omnes modos traduci animæ rationalis in specie examinavimus & refutavimus.

VI. Nos ergo per creationem esse & oriri animas humanas censuimus, & creationem factam à Deo, non ab Angelis, ut ex Veteribus nonnulli somniarunt: nam virtus creandi nulli convenit præter Deum: est enim infinita: creare enim est agere in nihil; ipsum autem nihil cum sit infinitum, continens totum non esse, nulla res potest habere vim & efficaciam in illud, nisi ea sit in finita, continens in se excellenter totum esse: creantur ergo animæ à solo Deo, non tamen ex ejus substantiâ vel essentiâ, ut ex Veteribus quoque nonnulli ineptierunt: quia Dei essentia aut substantia nullius rei forma esse potest; sic enim alicujus creaturæ essentiam ingrederetur ut pars: at anima rationalis forma hominis est. ergo, &c. Non sunt vero animæ creatæ simul & semper, nec una post aliam ex animabus creatis, nunc hæc, nunc illa, corpori inditur, quæ sententia Platoni & Origeni adscribitur, sed formato corpore demum & creantur & infunduntur: quo illud fiat tempore, non disquirimus; tertio die à conceptione organizatio potest esse perfecta, ut quidam existimant: etiam, tametsi quadragesimo aut alio demum die ea peragatur, tunc animas quoque à Deo effici & corporibus singulas infundi existimamus; sed de tempore litera non facimus nostram; neque ad institutum nostrum facit. Id nobis sufficit animas

animas à Deo creari, quocunque id fiat tempore. Creationem animarum confirmat quocunque si non necessariò, saltem probabiliter, Adami & Evæ animarum rationalium creatio; in his enim Deus specimen edidit quid in aliorum hominum productione facturus esset perpetuo. Quod Adversarii excipiunt, in primis parentibus necessariam fuisse creationem quia nihil existebat, per quod propagatio naturaliter fieri poterat: Respon. ideo argumentum non habet necessariam vim probandi universaliter omnium animarum creationem; sed tamen animadvertendù est, Primò, Adami animam materiæ ante præparatæ extrinsecus infundi, cæteras autem animalium animas in & cum materia concreatas fuisse, cujus ordinis alia idonea ratio non est, quã ut Deus ostende-

ret in hominibus aliam corporis, aliam animæ esse originem, at in brutis esse eundem utriusque ortum. Secundò, universi pulchritudinem & symmetriã postulare, ut cû inferiores creaturæ primæva & ordinaria virtute sese multiplicent, omnium creaturarum dominus non sine speciali operatione & auxilio supremi Domini generaretur: Itaq; probabilis saltem est probatio à creatione animarum Adæ & Evæ ad creationem animarum aliarum. Qui plura desideret pro creatione animæ rationalis argumenta, videat ex Theol. Zanch. de operib. creat. l. 2. c. 1. *In. in Genes. c. 2. Thom. Aquin. 1. part. sum. quæst. 90. art. 2. & ibidem commentatores: ex Philosoph. Conimbr. l. 1. de an. c. 1. quæst. 3. Tolet. ibid. quæst. 17. Ruvium, aliosque plures ibidem. item Baron. Philos. Theol. ancill. exerc. 2. & c.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

S E P T I M A,

D E

CONCURSU DEI.

T H E S I S I.

SI quid in Philosophiâ universâ arduum est ac difficile explicatu, Concursum est divinus, in quo explicando tam fuit à Philosophis laboratum & sudatum, ut nulli magis: & quod amplius est, sicubi erratum fuit periculose, hic quàm maxime: quare omnino meretur hæc materia seligi, ut fideliter ac juxta veritatem explicetur, præsertim, quod dextrè & rectè intellecta insignem habeat usum. Queritur, *An Deus causa prima vere cooperetur seu concurrat in agendo cum creaturis causis secundis. Seu, An causa secunda aliquid agere possit, independenter à Deo, ut causa prima non concurrat ad actionem, effective, proxime, immediate?* Dux hic sunt sententiæ oppositæ: una tenet, causas secundas per se solas sufficientes esse ad actiones suas eliciendas, nec Deum ad actiones istas concurrere. Hæc sententia defensa fuit olim à Durando Scholastico reali, sed nec

Thomista, nec Scotista, verum utriusque adversario: hic putavit, causas secundas per se effectus sua producere, nec cum illarum operatione causam primam aliter concurrere, quàm causas secundas ipsas, & agendi vim primò à creatione aut generatione illis inditam, conservando: vid. ipsum in lib. 2. *Pet. Lombardi, sententiarum Magistri, distict. 1. quæst. 5. Durandi sententiam amplexus est hoc seculo Nicolaus Taurellus in lib. de verum aternitate & triumpho Philosophie, nisi quod hic præter concursum divinum etiam insuper sustulerit Dei conservationem: & nuper ante annos novem prodiit Monachus quidam Capucinus Burgundus, qui hæc Durandi sententiam magno molimine & ingenti volumine adstruere conatus est: imò ait, hæc sententiam Durandi esse unicum medium ac remedium tollendis litibus idoneum, quæ tot jam annos inter Dominicanos & Jesuitas agitan-*

agitantur, de ratione concursus divini, de scientiâ mediâ, de natura libertatis, &c. *Alterâ* sententia, opposita huic, statuit Deum causam primam, actu & reverâ ac per se proximè & immediatè concurrere ad operationes causæ secundæ: itaque ex hac sententiâ, Deus non tantum permittit creaturam agere, non tantum vires concedit ac conservat ut agat, sed & ipse agit, efficit, efficaciter concurrat, cooperatur. Et cum hujus sententiæ authoribus nos facimus, ponimusque hanc thesiam: *Deus concurrit ad quamlibet causarum secundarum operationem, sic ut immediatè ac per se influat in omnem actionem creaturæ; consequenter, in omnem effectum: estque Deus immediatè, principalis, totalis causa actionis & effectus eque atque causa secundæ. Quam sententiam primum explicabimus, tum probabimus.*

II. Multis modis aliquid dicitur causa actionis: I. quia tribuit agenti virtutem operandi: quo sensu nonnulli Philosophis gravia & levia dicuntur moveri à generante, qui generans communicat eis gravitatem & levitatem, quibus moventur. II. quia conservat virtutem, quâ aliud operatur: quo modo Medicina & herbæ dicuntur causæ visionis, quia conservant potentiam videndi. III. quia est instrumentum alteri in agendo inserviens: hoc modo securis causa est sectionis in ligno. IV. quia aliquid saltem confert in agendo, si cet non totam actionem producat, ut sunt causæ partiales: sic duo equi trahunt navē. V. quia ad agendum impellit, adhortatur, suadet, objecta proponit, quæ est causa moralis. VI. quia applicat activa passivis: quo sensu, qui apponit ignem domui, dicitur eam comburere. VII. quia influit in effectum & actionem immediatè, conferens illi non tantum verum esse, sed & totum esse in suo genere & ordine. Deus causa est actionis causæ secundæ primo & secundo modo, quia causam secundam ac virtutem operandi in eâ creavit, & utramque conservat: causa enim secunda est ens per participationem: ideoque, quicquid habet essentiam, agendi potentiam, &c. habet ab alio; & à quo, nisi à Deo? porro non est in causæ secundæ potestate, ut quæ jam est & agendi potentiam habet, cras aut alio tempore sit eandemque

habeat: si enim creatura sibi dare possit, ut cras sit, & eandem cras habeat potentiam agendi, quam nunc possidet, quidni possit sibi dare, ut semper sit & semper istam agendi potentiam habeat? atqui hoc est absurdum: Ergo quod causa secundâ in esse perleveret eandemque habeat alio tempore agendi potentiam, quam nunc habet: est ab alio, & à quo, nisi ab eo qui primum eam fecit? Deum itaque esse causam actionis causæ secundæ. I. & II. modo extra omne est dubium: sed causa est tantum per creationem ac conservationem, necdum per cooperationem aut concursum: ut enim sic sit causa actionis causæ secundæ, aliquid amplius præter virtutis agendi in causâ secundâ creationem ac conservationem requiritur, ut th. 3. probabimus. III. modo, Deus nequaquam est causa actionis causæ secundæ, quæ quoties Deus est causa, nunquam est instrumentalis, sed semper principalis. IV. modo, Deus nequaquam est causa actionis causæ secundæ, quia aliquam tantum partem actionis produceret, & reliqua pars actionis fieret à causâ secundâ sine influxu primæ, quod utrumque est absurdum: & imperfectio foret in Deo, dicere, quod sit causa in agendo partialis: est enim totalis. V. & VI. modo, Deus non est proprie causa actionis causæ secundæ, quia sic tantum foret mediata; at Deus immediatè est causa cum agit. Restat ergo VII. modus, ut Deus sit causa actionis causæ secundæ, quatenus in eam vere ac principaliter influat, eique totum esse immediatè tribuit; & hoc est quod vocamus, Dei concursum seu cooperationem.

III. Deus in concurrendo causa est actionis causæ secundæ: *Principalis*, quia non est necesse ejus virtutem aliunde excitari: *totalis*, quia in suo genere & ordine totam actionem producit: *immediatè*, quia ipsam actionem & effectum causæ secundæ attingit sine ullo medio: *At*, dices, *Causa prima operatur mediis secundis, ergo earum actiones & effecta non attingit immediatè.* Respond. Deum agere mediis causis secundis, nihil est aliud, quam, Deum admittere concausam, vel causam sociam, & consortium alterius agentis, quod nihil impedit, quo minus omnes secundarum

causarum actiones atque effecta immediate attingat. Quod ut intelligatur, explicandum est, quomodo aliqua causa, & Deus, dicitur agere immediate, alia mediate: *causa dicitur agere, vel mediate, vel immediate, tum quoad suppositum, tum quoad virtutem*: illa causa agit immediate immediatione suppositi, inter quam & effectum seu rem patientem nullum aliud suppositum singulare per se subsistens interjectum est, quo pacto aqua manum abluit refrigeratque: contra mediate agit causa mediatione suppositi, inter quam & effectum seu rem quæ patitur aliud cadit suppositum, ut inter fabrum & statuam securis. Illa causa agit immediate immediatione virtutis, quæ agit per virtutem sibi propriam, & non, ut ageret, mutuo acceptam: quo pacto ignis calore suo, sibi proprio, & ad calefaciendum non aliunde commodato, aquam calefacit: contra mediate mediatione virtutis, quæ per virtutem, non suam aut sibi propriam, sed aliunde acceptam ac commodatam, operatur, ut cum luna lumine à sole mutuatio terram illuminat, aut aqua calida manum calefacit: virtus illuminandi, non lunæ, sed solis, media est inter lunam illuminantem & illuminationem, quæ virtus quia alterius est corporis, dicitur luna illuminare mediate mediatione virtutis, id est mediante virtute solis: sic aqua calefacit mediante virtute ignis, unde dicitur calefacere mediate mediatione virtutis. Deus cum quovis agente creato concurrat immediate, immediatione, tum virtutis, tum suppositi: virtutis, quia agit propria virtute non aliunde commodatâ: suppositi, quia per suam substantiam rem attingit, ipsa enim Dei substantia ejus est virtus. Sed enim dicit quis, ex hac explicatione sequitur, nullam causam secundam agere immediate immediatione virtutis, quandoquidem omnis causæ secundæ virtus à prima est quasi mutuo accepta, commodata, & communicata. Resp. Certè nullum agens creatum agit immediate immediatione virtutis, si per virtutem immediatam intelligas omni modo independentem & nullo modo aliunde acceptam: sed si intelligas virtutem, licet à Deo acceptam & dependentem, causæ tamen secundæ ingenitam, nativam,

non aliunde, cum jam est & operabitur, sicut frigus aquæ nativum est, calor adventitius, jam multa ex agentibus creatis agunt immediate immediatione virtutis, alia non item: & hæc res tota consistit in modo loquendi.

IV. Explicatâ sententiâ nostrâ, probandum restat, Deum immediate ac vere influere cooperando in omnem actionem & effectum causæ secundæ. I. probamus ex communi axiomate, quod est verissimum: *Modus operandi sequitur modum essendi*: hinc sic concludimus. Si omnes causæ secundæ dependent à Deo in esse, dependent quoque in operari, ita ut non minus Deus vere & immediate concurrat ad earum operationes quam ad eorum esse. Atqui omnes causæ secundæ dependent à Deo quoad suum esse, quod *th. 2. hujus disput. invictè est ostensum*, & aliâ confirmatum *th. 6. disp. 2. ex selectis disp. Ergo &c.* Totâ consequentiâ ratio innititur axiomati à nobis allato, quod tam evidens visum est Aristoteli, ut licet ad gravissimas questiones epodandas assumeretur, nunquam tamen ipsum probare vel tentaverit, vel laboraverit: ut exemplum proferam, constat ex *lib. 1. de Anim. c. 12. & seq. Aristotelem* versari in animæ intelligentis separatione possibili demonstrandâ; ad quam rem ut viam sibi sternat, statuit primò accipiendum esse, an aliquis sit actus animæ proprius, à corpore non dependens, quia hoc posito, inquit, fieri potest ut ipsa quoque anima separaretur; hinc apparet axioma nostrum, cui totus Philosophi discursus innititur, præsupponi, ut certum & evidens: & certè, si modus operandi absolvi potest ab illa dependentiâ, quam involvit modus essendi, non liceret concludere ex eo quod modus operandi animæ intelligentis sit independentis à corpore, ipsam animam esse independentem quoad modum essendi, quæ tamen consequentia apud Aristotelem & omnes hæctenus Philosophos valida fuit: Et quid nunc obstabit, si hoc nostrum axioma in dubium vocetur, quomius brutorum animæ post mortem existantur superstites & immortales, quandoquidem eas non permanere conclusum est hæctenus, quod animarum in brutis operationes à corpore

dependeant. Maneat ergo immotum hoc principium, *modus operandi sequitur modum essendi*, & salva est consequentia nostra ei innixa, si *causæ secundæ dependeant in esse à Deo, etiam in operari dependeant*. Sed alia hic exceptio, ad nostrum argumentum proferri solita, est diluenda, nam distinguunt Adversarii nostræ enunciationis hypotheticæ consequens hoc modo: si creatura dependet à Deo immediate in esse, Ergo & in operari sic à Deo dependebit, ut permittente, concedunt, ut *coefficiente*, negant. Resp. distinctio nulla est: nam si modus essendi proprius creaturæ est esse dependenter à Deo non solum permittente, sed reverà, physice, & immediate in fluente, sequitur ejus modus operandi pendere similiter à Deo, non permittente solum, sed reverà, physice, & immediatè influente: sed verum est prius ex *th. 2. hujus disp. & disp. 2. th. 6.* Ergo & posterius. Sed verò quia hæc permissio est asyli instar, ad quod solent recurrere Adversarii in hoc negotio, plane eam destruemus, eademque operâ sententiam nostram nova ratione adstruemus.

V. Ergo probamus II. *aliquid amplius in Dei concursu dandum esse quàm virium suppeditationem, earum conservationem, aut nudam agendi permissionem*, hoc modo. Si Deus concessit & conservatâ agendi vel non agendi facultate solum permittit creaturam agere vel non agere, tum nihil amplius præstat, cum creatura agit, quam cum non agit; cum hoc modo agit, quam cum alio modo: cum bene agit, quam cum male: at ista sunt absurda: Ergo & absurdum est, Deum in operationibus creaturarum nihilo plus agere, quam vires dare, conservare, & permittere ut agant: imo

vero præter ista, occasiones & incitamenta causalis secundis ad agendum obijcit, impedita suspendit, ipse actu cum iis influit, concurrat, coëfficit, cooperatur, earum actiones concurrando dirigit, determinat, &c. quæ plus significant, quam nudam permissionem, aut facultatis in agendo largitionem aut conservationem: ista autem Deum agere circa operationes causarum secundarum, probari possent nisi id nimis esset manifestum; & probatum extaret in *Theolog. naturalis & supernaturalis scriptoribus*.

VI. Hæc efficacia ac realitas concursus divini contra Durandum stabilita, poni debet circa omnes omnium causarum secundarum actiones, etiam illas, quæ sunt peccaminosæ, id est, afficiuntur malitiâ: dico expresse, circa actiones malas, non circa malitiam actionum: circa actiones malas, ut sunt actiones: sic enim bonæ sunt in genere naturæ ac suo modo entia: consequenter, & dependent à Deo cum exercentur: itaque licet actiones quædam respectu creaturarum fiant subjectum malitiæ, ipsæ tamen actiones non exercentur nisi dependenter à concursu divino: alioquin aliquid, quod vera est & existit, eximeretur Dei providentiæ & efficiëntiæ. Quare nuda Dei permissio non ullis investa circa actiones creaturarum, vel in genere vel specie malas, figmentum est derivatum ex hac sententiâ Durandi jam refutata. Concludimus: *Deus non tantum vires largiendo, conservando, aut otiosè permittendo, sed efficaciter operando concurrat ad actiones, tum malas, quæ sunt actiones suoque modo entia in genere natura: sed ad malitiam concurrat tantum permittendo: ad bonitatem, novo & speciali gratiæ influxu insuper de novo quasi cooperando,*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

O C T A V A,

D E

CONCURSU CAUSÆ PRIMÆ.

T H E S I S I.

DARI Concursum Divinum, & Deum verè esse causam omnium effectuum & actionum, quæ à causis secundis producuntur ac proficiuntur, disputat. *Septimè ostendimus, cum*

ctum præter potentia active in causis secundis creationem, præter ejus conservationem, præter permissionem in agendo concessam, aliquid amplius à Deo fieri, circa actiones causæ secundæ omnes, etiam vitiosas, scilicet efficaciam aliquam, realitatem & actualitatem aliquam ab eo proficisci, quæ efficaciter, revera, actu, ipsam causæ secundæ actionem comproducit, exposuimus ac probavimus. Nunc, quid sit ille concursus aut cooperatio, in quo consistat, & quæ ratione causa prima cum causis secundis ad quemcumque effectum concurrat, & cooperetur in omnibus actionibus omnium creaturarum, explicandum restat, quod explicatu fatemur esse tam difficile, ut nihil sit in totâ Philosophiâ difficilius: verum difficultatem compensabit maxima hic utilitas: Nos perspicuitati, in re obscurâ, studebimus, & primum varios modos distincte recensebimus, quibus varii varie concursum Dei explicant, ac tum quomodo hic sit sentiendum & loquendum docebimus.

II. §. *Quidam* ponunt concursum divinum in Dei volitione simpliciter: & his, Deum concurrere cum causis secundis, nihil est aliud, quam Deum velle actus causarum secundarum: sed hi confundunt voluntatem cooperandi seu decretum, cum ipsâ cooperatione actuali, & voluntatis ac decreti executione: ille cõkursus vocatur à *Scholasticis* concursus *intra*, & distinguitur à concursu *ad extra*, de quo nos nunc agimus. §. *Alii* volunt, Deum cum creaturis ad earum actiones non aliter concurrere, quam quatenus essentialiter & agendi potestatem dat, atque utramque conservat, aut ad summum quatenus causam secundam agere permittit: sed hi concursum cum creatione & conservatione confundunt, & aliquid, quod verè sit in rerum natura, faciunt independentens à Deo, ut disputat. *sepe*. fuit ostensum. §. *Alii* ponunt concursum in virtute aliqua superaddita, quâ ajunt creaturam sufficientem reddi ad agendum. §. *Alii* rursus ponunt concursum in motione rerum creaturarum, vel in causarum secundarum excitatione & ad agendum applicatione. §. *Thomas Aquinas sum. Theolog.* 1. quæst. 105. contra gentes l. 3. cap. 70. ponit concursum Dei in hisce quinque:

1. quatenus vires & facultates agendi dedit causis secundis. 2. quatenus ipse eas tuetur ac sustentat in esse & vigore. 3. quatenus excitat & applicat causas secundas ad agendum. 4. quatenus ipse eas determinat ad agendum. 5. quatenus eas regit ac dirigit, ut ad fines suos sibi præstitutos perveniant. §. *Postremo alii* dicunt concursum Dei nihil esse aliud, quam positivum influxum, quem præbet immediatè ad effectum vel actionem causæ secundæ; non quatenus aliquid in causâ secundâ, quicquid illud foret; sed quatenus aliquid cum causâ secundâ, efficit: ponuntque eum concursum in actione, quæ Deus immediatè influit in omnes actiones creaturarum, ita ut actiones istæ dici possint, non solum à creaturis, sed & à Deo immediatè pendere. Hunc ultimum concurrendi modum vocant *Philosophi* concursum per modum actionis, quatenus videlicet Deus est proximum principium operationis, quæ à causis secundis editur, ita ut eadem illa sit & operatio & actio Dei concurrentis: est enim hic concursus per se & essentialiter aliquid per modum actionis, vel per modum rei actualis fieri ipsius actionis immediatè profluentis à Deo: unde etiam concursus hic intimè & per se includitur in ipsâ creaturæ actione, tanquam per se quoque & immediatè tendens ad eundem terminum, ad quem tendit actio creaturæ, quæ ratione termini eadem est cum ipsâ Dei cooperatione: reliquos modos concurrendi, præter ultimum, recensitos, vocant *Philosophi*, concursum per modum actus primi, concursum per modum conditionis ad agendum prærequisite, concursum per modum principii.

III. Sed & distinctiones quædam sunt tenendæ, quibus *Philosophi* hinc utuntur, ut quid sentiendum sit ac loquendum, in hac sententiarum varietate, rite recteque doceamus. §. Distinguitur concursus nonnullis in Physicum & moralem: *Physicus*, quo quis per modum causæ Physicæ concurrat & agit: *moralis*, quo per modum causæ moralis. causam verò *Physicam* vocant, quæ verè & efficaciter agit, & realiter in effectum & actionem vero & positivo influxu influit: *moralis*, quæ agit suadendo tantum aut dissuadendo, vel objecta & occasio-

& occasiones proponendo aut removendo, vel activa interdum passivis applicando, §. Alii distinguitur concursus *in mediatum & immediatum*: quæ distinctio intelligenda est de *mediatione* vel *immediatione*, tum *suppositi*, tum *virtutis*: quomodo, dictum est disp. præced. §. Distinguitur etiam nonnullis concursus in *indifferentem seu non determinantem & determinantem*: illo per modum causæ *universalis* (unde aliis dicitur concursus universalis) hoc per modum causæ *particularis* (unde aliis dicitur concursus particularis) influit Deus in effectum & actionem causæ secundæ. §. Distingui etiam plerumque solet concursus in *Dei prævium* sive *prædeterminantem*, & *simultaneum* sive *concomitantem*. Duplex enim intelligi potest Dei motio circa voluntatem creatam: una quasi antecedens, non tempore sed in signo rationis, actualem concursum ad voluntatis creatæ actum: altera in ipso actuali concursu consistens: illam vulgo dicunt esse ex prærequisitis ad agendum: hanc ex concomitantibus: per illam causæ secundæ movetur ad suas actiones; per hanc verè agunt: secundum diversas & distinctas concursus acceptiones, diversæ quoque extant & distinctæ hic sententium & loquentium Philosophorum sententia.

IV. Multi ex *Philosophis* negant, Deum concurrere ullo modo per modum principii; negant eum concurrere motione præviâ, concursu prædeterminante: sic sentiunt omnes Iesuite, ex quibus inter alios videantur, *Suarez. disp. Metaph. 2. 2. sect. 2. & 3. Conimbricenses. l. 2. Phys. cap. 7. quest. 12. & 13.* & alii; quos sequuntur *Philosophi*, qui ex illorum scriptis ferè sapiunt, *Christ. Scheiblerus*, & *Jacobus Martini*, in suis *Metaphysicis*, & ex Reformatis *Guinandus Rutgersius*, & qui olim in Academiâ hac nostrâ Philosophiam professus est, subtilitatis nomine Celebrerrimus, *D. Gilbertus Iacchæus*, uterque in suis item *Metaphysicis*: Hæc tamen sententia sine ullâ limitatione proposita satis est periculosa in rebus fidei, ubi omnino ac necessario motio præviâ admitti debet: itaque alter hujus Academiæ nuper *Philosophus*, piæ memoriæ Clariss. *D. Burgerſæcius* distinguebat actio-

nes supernaturales à naturalibus: in naturalibus negabat Deo esse tribuendum concursum per modum principii tantum, aut per modum principii & actionis simul: quia vero in actionibus supernaturalibus, creaturæ non habent sufficientem virtutem, ut eas eliciant, dicebat esse necessarium, ut Deus cum illis concurreret non solum per modum actionis, sed & per modum principii, ut videre est ejus sententiam in *Metaph. l. 2. c. 11. Quidam ex Scholasticis* arbitrati sunt, in iis, quæ à libero hominis pendent arbitrio, concursum Dei, non esse *Physicum*, sed *moralem*, & hinc ab heterodoxis *Philosophis* arrepta est occasio dicendi, quod Deus non concurrat ad conversionem nostri physicè, sed moraliter tantum, suadendo, hortando, &c. *Quidam* abusi significatione terminorum, (*immediatione virtutis & suppositi*) quos non bene intellexerunt, negarunt Deum concurrere immediate *immediatione* suppositi. *Quidam* concursum Dei, quem per modum actionis tantum agnoscunt, itatuunt esse universalem & indifferentem, ut Iesuite omnes: sed non eodem modo explicant: aliter *Pererius l. 9. c. 13. Phys. General.* quem sequitur inter Reformatos *Rod. Goclen. c. 34. in prodomo Lex. Phil.* aliter *Conimbric. loc. cit. quest. 15. art. 2.* quos sequitur ex Reformatis *Rutgersius l. 2. c. 4. in suis Metaph.* aliter *Bellarminus*, qui sibi non constat, *Tom. 4. contro. l. 2. c. 18. & lib. 4. cap. 15.* aliter *Suarez Disp. citata.* Subtilissimus *Iacchæus* fatetur res naturales determinari per concursum Dei, sed liberas non item: quas non à Deo, sed à se, nec ad unam, sed ad plures actiones determinari à se, asserit, *cap. 10. l. 3. Metaph. Cl. Burgerſæcius* licet neget concursum causæ primæ determinari à causis secundis quoad specificationem, *thes. 13. c. 11. l. 2. Metaph.* adhibita tamen distinctione actionum naturalium & supernaturalium, dicit Deum concurrere, *th. 7. ejusdem cap.* ad omnes creaturarum actiones, ut causam universalem indifferenter: ideoque specificationem actionum naturalium, (nam in supernaturalibus fatetur esse aliam rationem) non Deo sed ipsius creaturis vult esse adscribendam: hinc quod homo se moveat, Deo deberi

(in eo

(in eo enim movetur) sed quod motus ille sit ambulatio, homini tribuendum esse, *ibidem* asserit. Nos contra hosce omnes, ita tuimus, Deum concurrere ad actiones creaturarum, non tantum per modum principii, tum physici, tum moralis, sed & per modum actionis, idque immediate, tum immediatione virtutis, tum suppositi, & quidem concursu, particulari ac determinante, prævio ac simultaneo. Sed distinctè juxta præmissa *th. 2. & 3.* sententiam nostram enunciabimus, explicabimus, probabimus.

V. Concursus Dei non est volitio simpliciter: non nego, volitionem divinam prærequiri ad concursum; sed tamen ista volitio, non est ipse concursus, secundum quem Deus influit ad extra, ad productionem actionum in causis secundis: nam Volitio simpliciter est actio Dei immanens; sed concursus est actio extra Deum transiens: volitio Dei juxta nostrum intelligendi modum præcedit concursum, uti & creationem & conservationem: neque enim sunt istæ actiones volitiones formaliter ac simpliciter, sed volitionis executio & terminatio extra Deum. §. Concursus Dei est quid amplius, quam quod causis secundis essentiam dederit ac vires agendi, & utrumque in suo esse ac vigore conservet, denique eas agere permittat, quod satis *disp. superiore* est probatum. §. Concursus Dei non consistit proprie in virtute superaddita, qua creatura reddatur sufficiens ad actum suum: nam in naturalibus actionibus nulla virtus superadditur: in supernaturalibus virtus quidem aliqua divina, ut fides, aut alia, superadditur, sed non est adhuc sufficiens tum causa secunda ad actum supernaturalem eliciendum, nisi concursus & influxus divinus de novo accedat. Sed argumentetur. Si Dei concursus in eo consistit, ut indat creaturis novam & ulteriorem agendi vim, illa virtus indita, erit haud dubiè qualitas, ibi creata vel in agente secundo producta, ut per eam operetur: sed vero, si ad hunc finem, ut operetur creatura, hæc vis & virtus de novo ei inditur & in eo creatur ut sit efficax actus, non minus requirit concursum Dei, quam alia quælibet virtus à naturâ indita: & si ille concursus iterum consistat in virtute novâ inditâ, dabitur progressus in infinitum;

nam iterum rogabo, an non novum requirat concursum ut operetur, quandoquidem est virtus creata ac finita: Certe concursus divinus sive dependentia à Deo in agendo convenit rebus creatis in operando, ex eo quod sint creata entia: ergo convenit omni enti creato in operando: ergo & illa virtus creaturæ superaddita ad actum suum eliciendum, isto modo dependebit à Deo, ejusque concursu indigebit: ergo ante concursum, quo eget, non est illa virtus indita sufficiens ad actum suum: egebit itaque virtus superaddita adhuc concursu, id est, ex illorum hypothesi, aliâ virtute superadditâ, & hæc aliâ, & sic dabitur progressus in infinitum. §. Concursus Dei ex parte bene collocatur in motione causarum secundarum, excitatione, & ad agendum applicatione, juxta vulgatum hoc: *causæ secundæ non agunt nisi motæ à primâ*: Dico ex parte, quia non in sola motione, excitatione, applicatione causæ secundæ, eum colloco, sed plus etiam requiro: itaque, §. *etiam est positivus influxus in ipsam actionem*, ita ut Deus non tantum aliquid efficiat in causâ secundâ cum concurrat eam præmovendo, sed & aliquid efficiat cum eâ, quod ipsa vox *concurfus* evincit, ita ut concursus Dei sit actio & eadem cum actione causæ secundæ. §. *Nec male Thomas Aquinas in iis quinque quæ recensuimus th. 2.* concursum ponit, licet in iis quinque formaliter non consistat. Quod Deus concurrendo quandoque specialiter moveat, excitet, applicet causas secundas ad actiones, certo certius est, & liquet ex eo quod corda hominum mutet & inclinet, quo vult: sed an semper, quando concurrat Deus, concurrendo ad operationes causarum secundarum, eas moveat, excitet, applicet, quæstio est ardua: Putem quod sic: contra Jesuitas, *Suarezium* & alios, qui eos sequuntur, ac *seq. disp.* probatum dabo, quod nunc propter angustiam chartæ non licet. Quod *Scheiblerus* hic dicat, istum concursum solum terminari ad causam agentem & non ad actionem, falsum est: nam concursus non pono tantum in ista præmotione, excitatione & applicatione, sed & in influxu in ipsam actionem terminato, ut jam est dictum.

VI. Ad distinctiones progredior, easque singulas concurrui applicabo. §. Deus *concurrit & moraliter*, suadendo, hortando, activa passivis applicando, sed præsertim *Physice* efficaciter cum causis secundis cooperando. Nam concursus moralis non salvat influentiam realem, quæ est in concursu divino ad effectum & actionem causæ secundæ: ut enim qui hortatur, suadet, aut ignem applicat domui, non est causâ Physica & propriè dicta combustionis; sic si Deus tantum agat moraliter, non erit Physica quoque, vel, quod in hac materia præstat dicere, hyperphysica, aut propriè dicta causâ actionis causæ secundæ. §. Deus *concurrit immediate* cum causis secundis ad operandum, & *quoad suppositum*, & *quoad virtutem*, quod *præced. disp.* est ostensum. §. Deus *concurrit, ut causâ*, & *universalis*, & *particularis*; sed cum distinctione: *concurrit, ut causâ universalis*, ratione objectorum variorum, imo omnium: nam Deus concurrit ad actio-

nes omnes omnium causarum secundarum: at vero non est causâ universalis, *sed particularis* ratione modi agendi, quia Deus non tantum concurrit ad esse genericum actionis, sed & specificum & individuale, quæ est ens, quæ actio, quæ actio talis in genere naturæ. §. Deus *non tantum concurrit* ad omnes actiones creaturæ, *concurfu simultaneo & concomitante*, quem omnes admittunt, præter *Durandum* & eos, contra quos egimus *disp. præced. sed præterea* concursu *prævio & prædeterminante*, quem Jesuitæ negant, Dominicani affirmant: & ob quam sententiarum pugnam multæ exitere inter eos utrimque similitates & odia, quæ tollere nunquam est ausus Pontifex, decidendo, utra ex duabus hiis sententiis Philosophicis sit vera: nos eo audaciores veram esse pronuntiamus, & *sequenti disp.* eam explicabimus ac probabimus, quæ concursum prævium ac prædeterminantem admittit.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum.

N O N A.

D E

C O N C U R S U D E I.

T H E S I S I.

DEcidenda nunc est, explicanda, ac probanda, celeberrima atque utilissima quæstio, *An præter concursum Dei simultaneum, qui nihil est aliud, quam actio ipsa causæ secundæ, ut à Deo procedit, detur concursus prævius, qui nihil est aliud, quam motio quædam, virtutem activam creaturæ complens, eam excitans, applicans, determinans ad agendum.* Hæc controversia ante annos plus minus sexaginta primum in Hispania, mox Romæ & in Italia, hinc in Gallia ac Belgio, à Jesuitis mota, & negans sententia acriter defensâ fuit contra Dominicanos, qui affirmantem ab Augustino ac suo Thomâ acceptam strenuè propugnârunt: controversiæ originem & pro-

gressum fusè narrat *Guilbel. Camerarius Scotus ac Scotista*, in parte sec. disp. Philos. quæst. 9. Non tantum momenti esset situm in hac controversia, si ipsa intra Philosophiæ limites contitisset; sed enim & Theologiæ pomœria intravit, eamque non leviter infecit: nam qui concursum prævium in naturalibus actionibus primum sustulerunt Jesuitæ, eundem in supernaturalibus iidem sublato iuverunt: hinc, circa bonum spirituale faciendum, distitarunt, voluntatem seipsam movere, excitare, applicare, determinare; & motionem Dei præviam excitantem, applicantem, determinantem, non minus hîc quam in naturalibus effectuosam, vanam, inutilem: quæ quo abeant, unuf-

unusquisque videt: hinc à Jesuitis introducta est ficta libertatis notio, in indeterminata *ἀδιουρογία* consistens: hinc scientia media: hinc decreta conditionata: hinc concursus universalis tantum, indifferens, & indeterminabilis, ac non determinans: hinc moralis tantum in convertendo homine Dei actio, & alia plura, quæ ceu flosculi pullulant ex negativo Dei prævio ac prædeterminante concursu ad actiones supernaturales, sicut eum negant ad quamcunque actionem, supernaturalem & naturalem, Jesuitæ omnes, *Fonseca, Suarez, Molina, Lessius, Conimbricenses, Ruvius*, & qui eos sequitur *Abra de Raconis*, aliique ex quibus hodie Philosophari consuevimus: sequuntur hosce multi ex Reformatis, qui imprudenter nimis concursum Dei prævium negant sine restrictione, *Scheiblerus, Iac. Martini, Rutgersius, Iacchæus, &c.* Cl. D. *Burgersd.* concursum prævium in supernaturalibus admittit, in naturalibus sustulit, sicuti id *disp. præced. ex ejus Metaph. l. 2. c. 11.* est ostensum.

II. Sententia nostra est: *Non tantum in supernaturalibus, sed & in naturalibus, causæ secundæ, tum necessariæ, tum liberæ, actionibus, præter concursum simultaneum, admittendum est prævium: itaque utrumque in concursu Dei includimus: dicimusque, Deum concurrere & per modum actionis & per modum principii, attingendo & operationem, & potentiam seu principium operandi ipsius causæ secundæ in operatione qualibet, naturali vel supernaturali: Quam sententiam antequam ulterius explicem ac probem, congregandum est prius cum Cl. D. *Burgersdicio*, præceptore olim venerando. Primum, quæ habet *th. 4. c. 11. l. 2. sive Metaph.* quando probat concursum Dei non recipi in causis secundis per modum principii aut conditionis actionem earum præcedentis, nos non tangunt, quia probat tantum, concursum Dei non esse in eo collocandum solum, ut per modum principii agat, quod ultrò fatemur, & nos ipsi ultrà requirimus, præter hunc influxum in causam aut potius potentiam agentem, qui est concursus prævius, diciturque nobis concursus per modum principii, adhuc influxum in*

ipsam actionem, qui est concursus simultaneus & per modum actionis: ne nunc dicam ipsum alio planè sensu hanc phrasin capere, *concurfus per modum principii*, quam nos capimus: nam ille existimat istam phrasin significare, virtutis alicujus novæ in causis secundas ad agendum impressionem, quam nos *superiori disp.* opinionem rejecimus, & rejicimus hanc phrasin, si hoc significet: at nobis nihil significat aliud, quam Deum concurrente non novam virtutem producere, sed virtutem in creaturâ existentem excitare, ut efficaciter agat. Deinde quæ habet *th. 5. seq.* quando probat concursum Dei non posse esse simul per modum principii, & per modum actionis, nihil habent difficultatis, & facilè expediuntur. Rogat, *quorsum pertinere illa virtus, quæ datur creaturis per modum principii, an ut per illam virtutem operentur? atqui creaturæ, inquit, habent virtutem sufficientem ad operandum: ergo illa virtus est supervacua.* Resp. primum supponit concursum prævium per modum principii collatum esse virtutem aliquam novam de novo creaturis aut causis secundis impressam & inditam: at hoc non ita est, ut *disp. superiore* est ostensum; & non ita esse ipsi dicent *Prædeterminantes* plerique, seu concursus prævii assertores: deinde, quod roget, *quorsum pertinere, non virtus, ut loquitur, sed motio prævia*, respondeo, & dico, motionem istam præviam dari, ut operari incipient causæ secundæ, ut ex non operantibus fiant operantes: creatura enim licet, cum operatur, habeat sufficientem virtutem ad operandum in suo ordine & genere causarum, quia tamen est causa secunda, non est primum se movens, sed operatur mota: atqui non potest moveri ab aliâ causâ secundâ: ergo à primâ: ergo causa secunda non est sufficiens, ut se moveat, id est, ut ad agendum se excitet; sed oportet eam moveri & excitari prius aliunde: & in eo est concursus Dei prævius, ut causam secundam moveat; causa secunda mota operatur per virtutem sufficientem in suo ordine causarum; at nihilominus adhuc eget concursu simultaneo, quia tam parum est actio independens à Deo quam ipsa causa agens: itaque hoc argumentum Cl. *D. Burgersdicii*: Causa secunda, v. g. ignis, habet

habet virtutem sufficientem ad operandum, ergo non indiget concursu per modum principii, seu influxu prævio & determinante: tam militat contra influxum & concursum simultaneum, quam contra prævium: Nam si *D. Burgerfeldio*, Creatura dicatur habere virtutem sufficientem ad operandum, & nihilominus includit influxum Dei in actionem ipsam, seu concursum simultaneum, quem ipse cum aliis statuit hinc tantum, cur minus dicam ego, creaturam habere sufficientem virtutem ad operandum, licet includat influxum in ipsam causam seu concursum prævium? nam sicuti Creatura sufficienti virtute prædita operari tamen non potest sine concursu Dei simultaneo, ita asserente ipso *D. Burgerfeldio*; sic dico ego, Eadem creatura, licet instructa sufficienti virtute ad operandum, operari tamen non potest sine concursu prævio, id est, nisi primum mota à Deo, quia creatura non est primum se movens: & hoc observandum est in genere, quoties causa secunda dicitur habere virtutem sufficientem aut completam ad operandum, id non dici de eâ, quasi sic excludat Dei concursum, sive simultaneum, sive prævium, quia is propter dependentiam causæ secundæ à primâ excludi non potest, adeoq; causis secundis intrinsicis est, ac causarum secundarum naturis, quia sunt secundæ, debitis, ita quidem iis naturalis, ut si causa prima non influat suo concursu, causa secunda operari nullo modo possit, sed miraculum sit, quod liquet in fornace Babylonis: non igitur excludit concursum Dei causa secunda, cum dicitur habere perfectam & completam virtutem operandi; non simultaneum, ut *D. Burgerfeld.* cum omnibus vult, sed nec prævium, ut nos ostendimus, verum excludit concursum causarum sui ordinis, id est, secundarum.

III. Nunc porrò sententiam & mentem nostram explicabimus, quæ ut intelligatur, sciendum & observandum est, illa duo esse distinctissima: *operari cum aliquo*, & *operari in aliquo*, vel *operari per illud*, *movere ipsum ad operandum*: primum, *operari cum aliquo*, significat tantum simultatem & concomitantiam concursus: ita, si duo portent eundem lapidem, simultaneo concursu concurrunt,

quia quisvis operatur cum alio: sic unus equus cum alio simultaneè concurrat, quando simul trahunt plaustrum, alter enim cum altero operatur: at verò secundum, *operari in aliquo*, *per aliud*, requirit non tantum, ut agens, quod operatur in alio seu per aliud, simultaneè concurrat cum altero, sed ut per concursum suum faciat alterum agere & operari, quia agens tale operando movet alterum, & facit, ut illud operetur: sic ex duobus, qui portant lapidem, neuter operatur in altero aut per alterum, aut ex duobus equis trahentibus plaustrum, quia neuter præmovet aut applicat alterum ad agendum: jam verò, hoc est quod dicimus, Deus non concurrat cum causâ secundâ, operando tantum cum eâ, ut duo ferrentes eundem lapidem, aut duo equi trahentes idem plaustrum, qui concursus est simultaneus, sed concurrat etiam cum causâ secundâ, aliquid operando in illâ & per illam, quatenus eam movet efficaciter, applicat & determinat ad agendum, qui est concursus prævius & prædeterminans: & sic magis explicatur & solidius, dependentia causæ secundæ à primâ, quæ per concursum simultaneum tantum, non satis salvatur: nam si Deus & causæ secundæ concurrunt concursu tantum simultaneo, ut duo equi trahentes plaustrum, erunt causæ partiales actionis; & sic unaquæque causa, prima & secunda, adhibebit proprium ac peculiarem influxum, quem habet à seipsâ, ita ut in influendo non dependeat ex influxu alterius causæ tanquam à causâ verè efficiente, licet effectus dependeat ab utraque, sicuti influxus unius equi non dependet ex influxu alterius equi (neuter enim alterum influere facit) licet tractio plaustris ab utriusque influxu simultaneo dependeat: sed hoc de Deo & creaturis dicere absurdum est: non enim sunt causæ partiales concurrentes, sed totales; non independentes à se invicem, sed dependentes: Deus quippe est causa totalis in suo genere; creatura in suo genere; hæc ab illo dependens: Deus quidem à nullo dependet, sed secunda causa dependet in suo influxu à Deo, cui subordinatur, ut causæ priori, non tantum morali, sed verè & physicè operanti: ergo ad concursum divinum & dependentiam causæ secundæ

secundæ à primâ explicandam, non sufficit dicere, quod Deus simpliciter cooperetur cum causa secunda, & influat influxu simultaneo, sed requiritur amplius, ut operetur aliquid in eâ, & influat in eam, influxu prævio eam movendo, &c. Sed vero offendamus hoc clarissimè. Causa prima & secunda concurrunt ad actionem causæ secundæ, sed cum discrimine: Deus non solum est causa illius actionis, v. c. calefactionis, prout est ab ipso, sed & per suum concursum causa est ejusdem actionis, prout est à causa secunda, sc. igne: at vero causa secunda licet sit causa suæ actionis, prout est ab ipsa, ignis v. c. causa suæ calefactionis prout est ab ipso igne, non tamen potest esse causa illi us prout est à Deo: ergo plus aliquid est in concursu causæ primæ quam secundæ: causa nempe secunda tantum causat suam actionem; Deus non solum causat istam eandem actionem causæ secundæ, sed per suum concursum facit actu, ut causa secunda agat, ut ignis v. c. calefactionem producat: quare non operatur simpliciter cum igne, & cum qualibet causa secunda, concursu simultaneo, aliquid operando cum eâ, sed & concurrat concursu prævio, aliquid operando in eâ, physice eam movendo, applicando, determinando.

IV. Probamus efficacissimè concursum prævium hoc argumento. Quod est in potentia, non potest reduci in actum, nisi per aliquid, quod sit in actu: sed omnis causa secunda est in potentia ad agendum, antequam agat: ergo non potest reduci ad agendum, nisi per aliquid quod sit actu: major patet, quia quod est in potentia calidum, non fit actu calidum, nisi per aliquid quod sit actu calidum, vel formaliter, vel eminenter: minor probatur; quodcumque modo facit, modo non facit, modo facit unum, modo alterum, illud est in potentia ad actionem: sed omnis causa secunda modo agit, modo non, modo agit hoc, modo illud, quod ex inductione patet: ignis enim modo agit, modo non, modo cespitem comburit, modo lignum, & sic in cæteris: jam sic pergo: Omnis causa secunda debet fieri actu causa & actu agere per aliquid quod sit actu causa: sed hæc causa, quæ est actu causa, per quam creatura debet fieri actu causa, non est

ulla secunda aut creata, sed prima, & increata, solus Deus: ergo solus Deus reducit omnem causam secundam de potentia agente ad actu agentem: atqui in eo consistit concursus Dei prævius & prædeterminans, ut Deus faciat actu agere causas secundas, quæ non agunt, sed agere possunt, ut eas ad agendum moveat, excitet, applicet, determinet, quod erat demonstrandum: quod non fit alia causa actu quam Deus, patet, quia omnis causa secunda est causa in potentia: ergo sola causa prima est causa actu: est enim purus actus.

V. Sed hic dubium aliquod removendum est, quod aliquid suspensum tenere queat, *Querat quispiam, an influxus in causam secundam, qua Deus causam secundam movet, excitat, determinat ad operandum, & influxus in ipsam actionem, quæ operanti causæ secundæ cooperatur Deus, sint duo influxus? seu, an concursus Dei prævius & simultaneus sint duo concursus? Resp. quod non: nam est unus idemque influxus re, unus idemque concursus re, sed duo sunt ratione: nam quatenus Deus movet causam secundam, ut agat, dicitur se habere ejus concursus & influxus per modum principii, vocaturque prævius & prædeterminans; quatenus influit in actionem ipsam, dicitur se habere per modum actionis, vocaturque simultaneus & concomitans; unus tamen idemque influxus & concursus, quo influit, in causam secundam, eam movendo, & in actionem causæ secundæ, cum causâ secunda cooperando. Sed dicet quis, idem influxus non est prior & posterior seipso: sed influxus Dei in actionem est posterior influxu causæ secundæ in actionem; influxus vero Dei in ipsam causam secundam est prior influxu causæ secundæ in actionem: ergo influxus in ipsam causam secundam & in ejus actionem non est idem influxus; seu concursus prævius & simultaneus non est idem concursus. Resp. ineptum hoc est dicere, quod influxus causæ primæ in actionem causæ secundæ sit posterior influxu causæ secundæ in actionem suam, licet sic loquantur & loqui fere cogantur adversarii; quia influxus causæ primæ omnibus modis prior est influxu causæ secundæ: nam (quod bene hic est notandum) concursus prævius &*

simultaneus non est hoc modo concipiendus, quasi Deus, ubi causam secundam movit & excitavit ad agendum, subito cesset ab illo influxu, & alio postea influxu in actionem influat & concurrat, sed Deus istum influxum, quo movet creaturam ad agendum, continuat, cum influit in actionem ipsam, itaque per eundem influxum & concursum causam se-

cundam movet ad operandum, & simul influit in causæ secundæ operationem: respectu prioris, quatenus movet, ejus influxus dicitur concursus prævius; respectu posteriore, quatenus cooperatur, dicitur concursus simultaneus, unus idemque influxus re, nostro tantum concipiendi modo distinctus.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

D E C I M A

D E

CONCURSV CAUSÆ PRIMÆ.

T H E S I S I.

EXposuimus & adstruximus *disp. præced.* *Concursum* causæ primæ ad actiones causæ secundæ *prævium*; protulimus argumentum unum atque alterum: Verum quia res est maximi momenti & usus, etiam hanc disputationem ei dabimus. Inter argumenta pro concursu prævio postremum non est, quod desumitur ab ipso concursu simultaneo, quem Adversarii admittunt, qui ipse prævium infert efficacissimè, etiam in vitis omnibus adversæ partis patronis: nam Deus non potest concurrere concursu simultaneo, si non præmoveat creaturam ad agendum, nisi quis statuatur, aut ipsam creaturam determinare Deum, aut causam primam & secundam determinari ab aliâ tertiâ, aut eas concurrere fortuito & casu, quæ omnia cum sint absurda, omnino admittenda est prædeterminatio & præmotio illa, in qua concursus hic prævius consistit: quod argumentum, quia urgentissimum est, imò tanti roboris, ut ipsi *Suarezio disp. 22. sect. 4. Metaph.* concursus prævii hosti maximo, summæ difficultatis esse dicatur, paulò latius est explicandum.

Sic *argumentamur*. Si Deus non concurrat concursu prævio, determinando antecederet creaturam ad actum suum, neque potest conjungi in agendo cum creaturâ concur-

su simultaneo. Sed ex hypothese Adversariorum Deus, &c. Ergo. Prob. maj. Conjunctio in operando cum creaturâ non dicit solam distantiam aut præsentiam localem cum illâ; multa enim sunt, quæ habent distantiam ac præsentiam localem cum alio, neque tamen cum illo statim cooperantur; & præterea, Deus propter suam immensitatē intimè præsens est rebus omnibus, non tamen coëfficit omnia, quæ potest coëfficerè: ergo conjunctio primæ causæ cum secundâ in operando plus dicit, quam præsentiam utriusque; scilicet præterea, quod per se & non casu conveniant, ad producendum eandem operationem: tunc vero per se conveniunt & non concurrunt casu ad eandem operationem causæ duæ, quando vel ambe alicui superiori causæ subordinantur, vel ambe naturâ suâ sunt determinatæ ad operationem illam, ita ut illam non possint non producere, vel quia una ex illis determinat operationem alterius, & consequenter determinat causam alteram ad agendum: præter hos enim conveniendi & concurrenti ad productionem unius eisdemque operationis modos, alius excogitari non potest, nullus verò ex hisce modis convenire potest causæ primæ convenienti & concurrenti cum causâ secundâ ad productionem
unius

unius ejusdemque operationis, nisi is, quo dicamus, *Causam primam ut superiorem determinare secundam ut inferiorem*: ergo sic quoque dicendum est, & sic habemus concursum prævium: quod verò nullo alio modo Deus dici possit convenire aut concurrere cum causâ secundâ, quam hoc postremo modo, nim. determinando, & præmovendo, facile probatur; nam 1. falsum est, quod utraque, tam prima, quam secunda causâ, subordinentur tertiæ causæ superiori, cum causâ prima Deus nullam habeat causam supra se, nec causâ secundâ subordinetur ulli, nisi ipsi Deo. 2. falsum est, quod utraque causâ, prima & secunda determinentur naturâ suâ necessario ad operandum, quia, & Deus in omni concursu ad extra est liberrimus; & causæ multæ secundæ non agunt ex necessitate naturæ, sed liberè quoque, habentque dominium sui actus. 3. falsum est, quod causâ secunda determinet operationem causæ primæ, licet hoc audaçter factis & maximo molimine assertum sit à *Iesuitis, Fossæ, Bellarmino, libris & locis, superiori disputatione, citatis*: verum non tantum falsa est hæc assertio, sed multorum insuper errorum basis ac causâ; quare operæ fuerit pretium eam planè evertere.

III. Qui concursum Dei, quem simultaneum agnoscunt solum Adversarii, dicunt indifferentem & universalem, eumque faciunt determinabilem & determinari asserunt à concursu causæ secundæ, illi indigentiam, potentialitatem, & imperfectionem Deo attribuant, quod Deo est indignum & injurium. Atqui Adversarii, &c. Ergo. Injuriam Deo fieri ex hac sententiâ manifestissimum est: Deus concurret cum voluntate nostrâ, ut purus actus, ergo non expectat aliquem concursum voluntatis nostræ, quo ejus indifferentia universalis in agendo determinetur, ut quidem volunt & loquuntur *Iesuitæ*: ratio consequentiæ est, quia repugnat puro actui, esse determinabilem & determinari per aliud: quod enim determinat, perfectius est determinabili aut eo quod determinatur: at Deo, qui est purissimus actus, nihil est perfectius; imò, quia purissimus est actus, ipse omnia determinat, & à nullo determinatur, ipse omnia

actuatur, & à nullo actuatur: certè, sicut summa perfectio est, à nullo determinari vel actuari, ita imperfectio quædam, potentialitas, & indigentia est, ab alio determinari & actuari. Sed figmentum hoc concursus Iesuitici, Deo indignum, per modum causæ universalis & indifferentis, quæ à causâ particulari secundâ determinetur ac specificetur, latius detegendum est ac refutandum: latet enim hic anguis in herbâ.

IV. Sic argumentamur. Si concursus Dei indifferentis esset & determinaretur à causâ secunda, in genere causæ efficientis (nam de hac determinatione quæstio est, non de determinatione in genere causæ materialis, aut subiectivæ) vel ut clarius loquar: si Deus expectat concursum nostræ voluntatis, ut in genere causæ efficientis antecedentem, non solum determinabitur Dei concursus, sed Deus ipse, id est, non solum determinabitur ejus actio, sed ipsemet, qui est causâ & principium actionis, Hoc est absurdum. Ergo & illud, ex quo sequitur, sc. concursus universalis & indifferens. Probatur Major, hoc modo. Prioritas inter actiones, respiciendo genus causæ efficientis, respicit ipsas actiones, quatenus formaliter egrediuntur à suis agentibus: actio enim, quæ actio est, est formaliter ab agente, & per illam in materiam subiectam agens dicitur agere, ergo prioritas inter actiones formaliter ut actiones, est prioritas quoad illum modum procedendi ab agentibus: si igitur actio uniùs causæ, puta secundæ, ex sententiâ Adversariorum, est prior actione alterius causæ, puta primæ, in genere causæ efficientis, non tantum operabitur in ipsam actionem, sed & in causam à qua procedit, quia non potest operari in actionem, nisi in quantum ea procedit ab agente, ac proinde operabitur determinando in ipsum agens: Philosophi sanè omnes ordinant eodem planè modo & actiones, & agentia, à quibus proveniunt actiones; & in ordine ac genere causæ efficientis, esse unam actionem priorem alterâ, est, unum agens esse prius altero, & consequenter, unam actionem habere influxum efficienter in aliam, si sic loqui liceat, est, unum agens habere influxum in aliud: ergo, si voluntas nostrâ suo concursu

curfu in genere caufæ efficientis ita determinet concurfum divinum, ut ejus concurfus expectet noftrum, voluntas noftra determinabit concurfum divinum efficienter, per conſequens, determinabit ipſam cauſam, Deum. Atqui hoc eſt, Deo imperfectionem, indigentiam, potentialitatem adſcribere: quia determinans eſt perfectius eo, quod determinatur, ut antè eſt dictum.

V. Præterea, concurfum Dei indifferentem & à cauſâ ſecundâ determinabilem, quo per modum cauſæ univerſalis concurrit, ita explicant ejus patroni, ut Deus concurrat tantum ad eſſe genericum actionis, cauſa ſecunda det eſſe ſpecificum actioni, ad quam ambæ concurrunt: quod ſi verum eſt, Deus minus influet concurrente, quam cauſa ſecunda, & aliqua entitas eximetur efficientiæ divini: at Deus non minus, ſi non magis, influet concurrente in actionem cauſæ ſecundæ, quam ipſa cauſa ſecunda, nec ulla entitas efficientiæ divini eximi poteſt. Et ſi hic concurrenti modus in Deo, per modum cauſæ tantum univerſalis & indifferentis, quæ determinetur & ſpecificetur à cauſâ ſecundâ, applicetur operationibus ſupernaturalibus, ut ſpecificatio bonarum actionum ſit à ſolâ cauſâ ſecundâ, quæ primam determinat ac ſpecificat, jam in aperto eſt, quantum derogetur gratiæ divini, & tribuatur arbitrii liberi & voluntatis humanæ viribus in operando: ſed id parum curant Adverſarii: verum ne in naturalibus quidem id mihi placet, quod Deus dicatur ad actiones creaturarum concurrere, ut cauſa univerſalis, modo jam explicato, quamvis ita ſenſerit & loquutus ſit inter alios *Cl. D. Burgerſd. l. 2. Metaph. c. 11. th. 7.* Verum liceat id pace Venerandi olim Præceptoris, & ſalvâ reverentiâ piis Manibus debitâ, dicere: non iſtâ *καταβητα* in concurfu explicando verſatus eſt *Vir Cl.* quam quidem adhibuit in aliis Philoſophiæ capitibus explicandis: cogitationes ſecundæ, ſi per vitam licuiſſet, haud dubiè aliquid elaboratius hic nobis dediſſent.

VI. Specialem ac particularem Dei concurfum rejicit *loc. cit. D. Burgerſd.* propter denominationes actionum, à quibus denominantur cauſæ ſecundæ, non prima: quo argu-

mento & alii ſunt uſi. *Ex. gr.* Homo dicitur ambulare, non Deus, ignis urere, non Deus: licet Deus non minus conferat ad ambulandum vel urendum, quam homo vel ignis: ratio eſt, inquit cum aliis, quia Deus eſt cauſa univerſalis, & ſunt ejus verba, *Cauſa univerſalis indifferenter ſe habet, eademque virtute concurrit ad omnes creaturarum actiones, ideoque ſpecificatio actionum, non Deo, qui eſt cauſa univerſalis actionum naturalium, ſed ipſis creaturis adſcribenda eſt, ideoque quod homo ſe moveat, Deo debetur: ſed quod motus iſte ſit ambulatio, homini tribuendum: ideoque non Deus, ſed homo dicitur ambulare.* Hic quidem eſt dicurfus *D. Burgerſd.* iſtocoloco, in quo, ut liberè eloquar, non pauca deſidero.

VII. Dicit, *quod homo ſe moveat, Deo deberi, ſed quod ambulet, homini, quia Deus ſit cauſa univerſalis, homo particularis in concurrente.* Ergo, inquam ego, Deus tantum concurrit ad eſſe genericum iſtius actionis in quantum eſt motus, non ad eſſe ſpecificum in quantum eſt ambulatio, multo minus ad eſſe individuale, in quantum eſt ambulatio talis: at vero hoc eſt contra rectam rationem: nam ſic non eſt ſpecificum, ne nunc loquar de individuali, eximeretur in hoc motu & quovis alio, efficientiæ & concurfui divino. *Sic argumentor* contra. Si efficientiæ & concurfus divinus requiritur ad id omne producendum quod habet aliquam entitatem Phyſicam & veram, ergo etiam efficientiæ & concurfus divinus requiritur ad ſpecificationem actionum, quia ſpecificatio actionum eſt entitas vera & Phyſica, imò à ſpecificâ iſta entitate actiones omnesque res in ſuas ſpecies & claſſes entium diſpeſcuntur: quare, qui dicit, Deum tantum concurrere ad actionis eſſe genericum, in quantum eſt motus, non vero ad ſpecificum, in quantum eſt ambulatio, curſus, &c. is poſſimam rerum entitatem & phyſicam realitatem, efficientiæ, influxui, concurfui divino adimit: *adhæc*, plus conferet creatura, quæ ſpeciem lagitur flux actioni, quam Deus, qui genericè, & indifferenter, & univerſaliter concurrit, tam ad unam unius cauſæ ſecundæ actionem, quam ad aliam alterius. *Sed porro, ego* quidem non video aut percipio, quomodo id
dici

dici possit, quod Deus ut causa universalis concurrat ad actionem in genere quatenus est motus, non concurrat idem ad actionem in specie quatenus est ambulatio, cum nemo possit concurrere ad esse genericum rei, nisi idem concurrat ad esse specificum & individuale; quia $\tau\theta$ esse genericum continetur & est in $\tau\theta$ esse specifico, & utrumque includitur in $\tau\theta$ esse individuali. Motus in genere non existit, nisi in quantum est ambulatio, cursus, aut similis actio in specie: quomodo ergo potest quis concurrere ad motum in genere, qui non concurrat idem ad actionem in specie, cum motus in genere produci nequeat nisi producendo actionem talem in specie? *Postremo*, si non detur concursus singularis, influxus particularis Dei, qui terminetur ad particularem in specie & singulari in individuo actionem atque effectum, ne universalis ille quidem Adversariorum concursus stare potest, quod ad oculum demonstrabo.

VIII. Quoties homo generat hominem, Philippus v. c. Alexandrum, qua ratione quis non indiget concursu Dei ad procreandum hunc hominem, eadem ratione neque indigebit concursu Dei ad procreandum vel hominem vel animal: nam qua virtute quis pro-

creat Alexandrum, eadem per omnia virtute procreat & hominem & animal: proinde, si non egeat concursu particulari, influxu speciali, ad procreandum Alexandrum, nec egebit concursu universali, influxu indifferente, ad procreandum hominem vel animal: similiter, si homo non indigeat concursu particulari ad hanc speciem actionis, ambulationem, neque universali concursu indigebit ad productionem motus in genere. Quemadmodum itaque homo produdens hominem, & hunc hominem, producit in individuo, & hominem in specie, & animal in genere, & vivens, & corpus, & sic porro, eundo per omnes entitatis gradus, ita & Deus concurrente ad quamlibet actionem causæ secundæ producit actionem, & qua est ens, & qua est motus, & qua est ambulatio in specie, & qua est hæc ambulatio in individuo, manendo semper in genere naturæ; & sic *utraque causa prima & secunda ratione modi agendi est particularis*, quia utraque hoc modo agit, ut ambæ omnem gradum entitatis in actione & effecto concurrente attingant: *ratione vero objecti* potest speciali denominatione *causa prima* dici *universalis*, quia ad omnia objecta, effecta, actiones; *secunda particularis*, quia ad certa objecta, effecta, actiones, operando concurrat.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

U N D E C I M A,

D E

CONCURSV CAUSÆ PRIMÆ.

T H E S I S I.

Ostendimus Disputationibus nunc aliquot, *dari Concursum* Dei ad operationes omnes causarum secundarum, eumque non *simultaneum* tantum sed & *præivium*, atque illum non universalem sed *particularem*, non determinabilem sed *determinantem*, adeo ut actio causæ secundæ quælibet dependeat à Deo non tantum quoad esse genericum, sed &

quoad esse specificum, & quoad esse individuale, manendo in genere naturæ: atque ita de functi videmur isto labore, ut exiis, quæ disputavimus, facile sit adversæ partis argumenta solvere; verum enim verò quia in quibusdam rationibus valde triumphant, quas pleno semper ore crepant Adversarii, ac quibus calumnias impingunt huic nostræ sententiæ, eas,

F quibus

quibus hoc tentant, omiffis cæteris, jam nunc refutabimus, contra morem noſtrum: quia ſolâ κατὰ ἀνάγκην contenti in diſputationibus conſcienſibus, ἀναγκῆν ἱππὶς conſlictui ſolemus referre.

II. §. 1. Si Deus non ut cauſa univerſalis ſed ut particularis concurſu particulari concurrat ad ſpecificationem actionis, ergo Deus dicitur ambulare, urere, &c. Sed hoc eſt abſurdum. Ergo & illud. Reſp. 1. non ſequitur; ex concurſu particulari cauſæ primæ ad actionem in ſpecie ipſam ſtatim cauſam primam particulariter concurrentem inde denominari: ratio eſt, quia ambulare, verbi cauſa, non eſt tantum efficere ambulationem, ſed etiam informari ambulatione: & hinc eſt, quod τὸ ambulare denominet hominem, non Deum; quia Deus iſtius informationis capax non eſt: hoc enim præſupponeret potentiam paſſivam, quæ Deo non convenit: pari modo, urere, non tantum eſt efficere uſtionem, ſed & iſtâ uſtione informari, quod cauſæ tantum ſecundæ convenit & ſoli venire poteſt. ita fatetur Suarez, nobis hic cum cæteris omnibus adverſarius, l. 2. de concurſu Dei cum voluntate humana, c. 17. n. 8. quod τὸ amare non ſit tantum efficere amorem, ſed & informari amore, quod convenit voluntati elicienti amorem, non Deo cum illâ concurrenti: hinc licet Deus cum voluntate efficiat amorem, non tamen dicitur amare hoc amore ut quidem dicitur voluntas. 2. Effectus & actio denominat cauſam illam, à cujus influxu determinato & tantum fluit, ſic ut illa cauſa alias actiones & effectus extra hoc genus effectuum & actionum non producat, non verò illam cauſam, à cujus influxu, quoad obiectum in determinato, aliæ actiones quoque & effecta profluunt: ita ignis dicitur urere, quia influxus ignis ad uſtionem, non ad ambulationem, non ad locutionem, &c. terminatur: contra homo dicitur loqui, animal ambulare, non urere, quia neutrius influxus ad uſtionem terminatur: at Dei influxus ad omnia obiecta & quævis effecta & actiones terminatur; ideoque Deus influendo à nullo obiecto, effecto, actione certâ denominari poteſt.

III. Si §. 2. Deus concurrat concurſu, non univerſali, ſed particulari, ad omnes cauſarum ſecundarum actiones, erit cauſa particularis etiam earum actionum, quæ cum lege Dei pugnant: Atqui hoc eſt abſurdum. Ergo &c. Ego verò nego hoc eſſe abſurdum. Probant, quia ſic Deus erit author peccati: qui enim eſt cauſa particularis iſtarum actionum, quæ cum malitia ſunt conjunctæ, quas malitia ſequitur ac concomitatur, is eſt author peccati: atqui Deus, ex noſtra ſententia, eſt cauſa particularis &c. Ergo &c. Reſp. Majorem non ſequi, & eſſe ambiguitatem in iſtroc termino, cauſa particularis, & in iſtâ phraſi, cum dicitur; malitia ſequi aut comitari actiones. I. Cauſa particularis dicitur, aut, quatenus in actione mala ſive peccato entitatem ſpecificam actionis in particulari, ut eſt ſpecies entis in genere nature producit; aut quatenus cauſa particularis eſt terminata in ipſum defectum, malitiam particularem illius actionis: Deus concurrando dicitur particularis cauſa, priori tantum modo, quatenus producit entitatem ſpecificam actionis, ut eſt actio in particulari: creatura rationalis dicitur cauſa particularis utroque modo, quatenus præter modum priorum ſuo concurſu & operatione terminatur præterea in malitiâ ac vitioſitate actionis: ſed respondebimus diſtinctiſſime. Si cauſa particularis intelligatur, à quâ peccatum in concreto, id eſt, actio mala, habet non tantum entitatem ſuam phyſicam, ſed & illum defectum, à quo ratio eſt peccati in abſtracto, à quo ipſa malitia eſt, à quo ex. gr. furtum eſt furtum, conceditur major & negatur minor; id eſt, Qui eſt hoc modo cauſa particularis actionum, quæ cum malitia conjunguntur, ut non tantum ſit cauſa particularis entitatis phyſicæ ipſius actionis, ſed & malitiæ in particulari, quæ eſt in actione, is eſt author peccati: vera eſt major; ſed falſa eſt minor, quod Deus in concurrando ſe dicatur cauſa particularis: ſed verò ſi intelligatur cauſa particularis, illa, à quâ peccatum in concreto, id eſt, actio mala, habet entitatem ſpecificam actionis tantum, non malitiæ, tum negatur major, quod, Qui eſt cauſa particularis actionum, quæ cum peccato, id eſt,

malitia

malitia sunt conjunctæ, fit auctor ipsius peccati, id est, malitiæ, cum ille tantum concurrat ad entitatem specificam actionis, quæ talis: & conceditur minor: Deus enim est causa particularis etiam earum actionum, quæ malitiæ & peccato subserviuntur: ex gr. furari non habet tantum rationem entis, sed & actionis, & hujus actionis in specie, quæ dicitur ablatio: Deus concurrat, ut causa particularis ad motum istum physicum actionis, quæ furto subserviuntur, non tantum ut est motus, sed & ut est actio, & ut est actio talis physica, sc. ablatio: Si enim Deus non concurrat sic in particulari, fur non tantum non posset sic movere, sed nec sic in specie movere manum physicè, ut istuc tendat, unde auferat: sed ad vitiositatem actionis & ablationis, quod ablatio ista fit invito Domino aut inscio, quod fit ablatio rei alienæ, ad istam malitiam ablationi accedentem non concurrat Deus: ablatio enim aut spectatur in genere naturæ, aut in genere moris: ablatio in genere naturæ species est actionis, & motus, & bonum quid, & sine peccato fit, & tam Deo quam homini, tam hujus quam illius concursui, subjicitur: ut v. c. si meum librum abstulero; istius ablationis causa particularis est, & manus mea auferens, & Deus concurrens ad istam motus speciem, quæ ablatio dicitur: at in genere moris, prout malitia moralis accedit, si nempe librum alterius abstulero invito aut inscio ipso, ad istam difformitatem & inconvenientiam cum lege Dei, quæ id vetuit, solus ego concurrerem, ut causa particularis, non Deus; ratio est, quia illa difformitas solum in me est, & actione meâ, ut à me tanquam causâ secunda, legi subjectâ, proficiscitur; sed tamen Deus ad istam ablationem in specie, ut est ens tale in genere naturæ, non minus particulariter concurrat, quam tunc, cum fit sine furto, sine istâ malitia morali. Ergo Deus nullo modo est auctor peccati ex particulari concursu, quia particularis ejus concursus terminatur in actionis malæ v. g. furti entitatem specificam in genere naturæ. 2. Malitia dicitur se qui aut comitari actionem dupliciter, in quantum est privatio rectitudinis moralis aut legalis: vel ex ipsa natura & essentia actionis,

quemadmodum hunc actum, qui est fornicationis, sequitur necessario violatio integritatis corporis, quæ est privatio quædam: & hoc sensu verum est vulgatum axioma: *Qui est auctor formæ, est auctor omnium consequentium formam:* sed hoc modo ac sensu non sequitur actum peccati sua vitiositas, sua malitia: vel malitia, in quantum est privatio, sequitur aut comitari actum, non ex ipsa naturâ actus, sed ex relatione ad agens certum, in quantum scilicet egreditur à tali agente, cui præfixa est lex & regula ad actum oppositum: hoc modo & sensu actum peccati comitatur & sequitur sua malitia, quæ iccirco non est rejicienda in quemcumque auctorem actus, sed in eum cui præfixa est lex & regula ad actum oppositum: talis auctor actus est sola causa secunda, non prima: ergo malitia sequitur & comitatur actum peccati, in quantum profluit à sola causa secunda, non autem in quantum proficiscitur à primâ.

§. 3. Si Deus ut causa particularis concurrat ad entitatem specificam omnis actionis, ergo non tantum ad bonitatem sed & ad malitiam concurreret ut causa particularis, quia tam malitia quam bonitas specificat actionem, cum suis oppositæ species. Resp. hoc argumentum proficisci ex falsa hypothesi; quasi, cum actio dividitur in bonam & malam, illa sit divisio generis in species: nihil minus: est enim divisio subjeçti per adjuncta: bonitas & malitia distinguunt quidem actiones, ut adjuncta subjeçtum, sed non specificant eas, ut differentiæ specificæ genus; quod clarissimè hinc liquet, quia una eademque actio potest esse huic bona alteri mala, prout huic est non interdicta, alteri est interdicta: at una res non potest v. c. huic esse homo, illi bestia, etsi centenos indicat respectus: & si esset illa divisio generis in species, cum actio dividitur in bonam & malam, bonitas & malitia essent utrumque aliquid positivum, quia illa, quæ specie opponuntur diversâ, utrumque sunt vera entia: at bonitas & malitia, cum non contrariè sed privativè opponantur, nec positivæ aut veræ species entis sunt, nec veras aut positivas species constituunt: atq; ex hisce manifestum est, quam ineptè philosophentur de concursu

Dei, qui eum indifferentem faciunt, sic ut ad bonum & malum determinetur tanquam ad diversas specie actiones à voluntate creatâ: cum 1. neque concursus Dei sit indifferentis, 2. neque bonitas & malitia diversas specie actiones constituent: sed unus idemque concursus Dei requiritur ad actionem aliquam, tanquam subiectum, quocumque demum accidente, sive bonitate, sive malitia morali affectum, producendum: loquimur de concursu & influxu in actiones naturales, qui unus est idemque in actiones tam bonas quam malas, sed utrobique determinatus & particularis ad actionem in specie atque individuo, talem ac talem in genere naturæ præter hunc *influxum particularem & determinatum* ad actiones Physicæ entitatem genericam, specificam, & individualem agnoscimus singularis gratiæ influxum & *concursum supernaturalem per modum principii & actionis simul in actione bona* qua bona, id est, terminatum in ipsam bonitatem. Ita que Deus respectu actionis, in malâ concurrente nihil plus operatur quam in bona; dico, *respectu actionis*, quia utrobique genericam, specificam, individualement entitatem actionis non minus producit, quam creatura; sed vero in bona hoc amplius agit concurrente quam in mala, quod in bona non tantum præmoveat & concurrat cum causa secunda ad actionem, sed præmoveat in super & concurrat influendo in ipsam bonitatem per auxilium supernaturale, per influxum specialis gratiæ: sed in actione mala, neque præmoveat neq; in-
fluit in malitiam, verum in actionem tantum.

V. Ut tandem huic & præcedentibus de concursu Dei disputationibus finem imponamus, atque omnem errandi ansam præcidamus, quomodo concursus Dei dici debeat generalis, specialis, universalis, particularis, breviter proponemus. Concursus *generalis est is*, quem Deus largitur omnibus creaturis, ad omnes ipsarum actiones, qua actiones, peragendas: *specialis*, quem Deus largitur quibusdam duntaxat, idque ad actiones bonas, qua bonas, perficiendas. Uterque concursus est *particularis*, neuter *universalis*: unus terminatur ad actionem non tantum, qua actionem in genere, sed qua talem in specie & in individuo; alter terminatur ad bonitatem non tantum in genere, sed hanc in specie & in individuo. Si quis, aut concursum generalem ad actiones, aut specialem ad bonitatem earum, velit vocare universalem, quia generalis ad omnes actiones, qua actiones, specialis ad omnem bonitatem extenditur, per me licet, neque quicquam culpo, ita dici *ratione objecti* concursum Dei *universalem*: sed cum ista universalitas transfertur ad significandum *modum concurrendi* in Deo, quasi concurrat tantum actione indifferenti, generica, communi, indeterminata, contrahibili, & determinabili ad hanc aut illam actionem per causam secundam, pessimè dicitur concursus Dei *universalis*, neque ferenda est ista denominatio, que tot errores peperit per universam & Theologiam & Philosophiam: & talis ac tali modo universalis concursus figmentum est ac commentum cerebri humani.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

D U O D E C I M A,

D E

A N G E L I S.

T H E S I S I.

A Nimus est, quæ de *Angelis* naturæ lumine citra revelationem sciri possunt, sub examinis incudem disputationibus aliquot revocare; quod jucundum pariter & utile

utile fuerit Philoſophantibus: Nomen (*Angelus*) $\alpha\gamma\gamma\epsilon\lambda\omicron\varsigma$, *nunciare*, deductum eſt, & idem notat, quod *nuncius*: itaque, ſi vis nominis ſpectetur, non naturæ, ſed officii eſt vocabulum, adeoque etiam ad homines, qui divina annuntiant, tranſlatum eſt: conſuetudo tamen obtinuit, ut vocabulum illud uſurpetur ad ſignificandam naturam quandam ſeu ſubſtantiam creatam nobiliorum homine: quam dari ex fide quidem & lumine ſupernaturali eſt certiffimum; ſed an ratione id & lumine naturæ conſtet, non tam eſt certum.

II. *Quæritur ergo, Vtrum evidenti aliqua ratione demonſtrari poſſit Angelos eſſe?* Videtur id quidem fieri poſſe, ſi quidem Philoſophi gentiles eos agnoverint: *Ariſtoteles* quidem *l. 12. Metaph.* & *l. 8. Phyf.* intelligentias eſſe probat, ratione deſumta à motu cælorum: hoc ſerè modo argumentatur *Philoſophus*: cum corpora cæleſtia moveantur, non tamen à ſeipſis, ergo ab intelligentiis aſſiſtentibus, quas nos Angelos vocamus. At vero hoc argumentum nullum eſt, nedum ut evidenter demonſtret: nam dici poteſt aut cælus eſſe animatos, & ſic ab anima ſua; aut ſi non ſint animati, à ſua ſaltem forma intrinſeca (quod nos exiſtimamus) moveri, ut moventur quoque elementa; aut quia eſt primum corpus, immediate moveri à Deo; ut *Ariſtotelis* quidem à motu cælorum deſumtum argumentum nihil ſtringat. *Plato* in *Timæo*, *Cratylo*, & *eo de legibus*, poſuit duplex genus Angelorum, alios inferiores, quos *dæmones* vocabat, alios ſuperiores, quos *Deos*: ſed nec ille neceſſariam ejus rei adducit demonſtrationem, verum rationes tantum ſecutus eſt probabiles.

III. *Thomas Aquinas* *1. part. ſumm. Theol. quæſt. 50. art. 1.* hac ratione conatur demonſtrare Angelorum exiſtentiam. Poſtulat ordo & perfectio univerſi, ut in eo ſint aliquæ creaturæ, quæ Deo Creatori aſſimilentur ſecundum quod cauſat ipſum univerſum; cauſata autem univerſum per intellectū & voluntatem; Ergo requiritur ut in eo ſint creaturæ intellectuales, id eſt Angeli. Major probatur: quia ad rationem univerſi requiritur, ut in illo ſint creaturæ, quæ aſſimilentur Deo, modo per-

fectiſſimo, quo aliquid Deo aſſimilari poteſt: atqui perfectiſſimus modus aſſimilationis eſt ſecundum illud, per quod Deus cauſat univerſum. Ergo &c. Hæc ratio primo colligit proprie dari, non Angelos, ſed ſubſtantias intellectuales: at tales darentur, etiam ſi non darentur Angeli: nam ipſe homo ſecundum animam, aut ipſa potius anima talis eſt: deinde, non fuit neceſſe, ut univerſum conderetur in omni perfectione poſſibili; imo ne quidem in iſta perfectione, in qua conditum eſt: & effectus cauſæ æquivocæ non poteſt habere perfectam aſſimilationem ad ſuam cauſam: ſed univerſum reſpectu Dei eſt effectum cauſæ æquivocæ. Ergo &c. itaque nec ratio *Thoma Aquinatis* loc. cit. eſt demonſtrativa.

IV. *Suarez Diſp. 35. ſect. 1. num. 5.* Angelorum eſſe actuale fic colligit. Angeli ſunt poſſibiles, Ergo produxit eos Deus. Antecedens facile probatur: quia nec repugnat Deo eos facere, quippe qui eſt virtutis infinitæ, adeoque poteſt producere omne poſſibile, nec repugnat iis eos fieri, quia in tali natura ſpirituale completa & intellectuale nulla eſt ad exiſtendum in rerum natura repugnantia: conſequentiam ſic probat, quia Deus fecit ſibi mundum perfecte ſimilem: ſed ad hanc perfectionem requiruntur Angeli: ergo Angeli de factis dantur: minor probatur, quia Angeli habent excellentem gradum intelligendi, qui eſt Deo ſimillimus, ſine quo manca eſſet mundi ſimilitudo ad Deum: hunc diſcurſum ibi latiffime perſequitur *ad num. 13.* uſque, & ex eo omnes ejus compilatores, & inter alios *Scheiblerus*, *l. 2. Metaph. c. 4. Art. 2. num. 5. 6.* ſed *Suarezum* ſic diſcurrerent egregie flagellat *Vir Clariffimus ac Doctiffimus D. Jac. Revius* ad locum iſtum in ſuo *Suarezſo Repurgato*, ridet ac refutat *Suarezſi Socius Jeſuita Hurradus de Mendoza Diſputatione Metaph. 12. cap. 2.* Et certe conjectura eſt, non argumentum efficax, aut demonſtratio. Nam, quid ſi Deus creare voluiſſet hoc univerſum ſine Angelis, ut certe potuiſſet, an non ratione ſapienti fuiſſet motus & honeſta, licet nobis incognita? conſtat Angelos à Deo eſſe creatos libere, ita ut poterit eos non creare, ac nihilominus totum hoc univerſum ſine illis adminiſtrare &

regere, cœlos movere, hominibus providere potuisset haud dubie: itaq; cum potuerit Deus Angelos producere & non potuerit pro lubitu, quodnam argumentum ex lumine naturæ evidens sumemus ad partem alterutram probandam? fecit hominem ad similitudinem suam; neque refert quod ea in Angelis sit perfectior: potuit namque Deus nec Angelos, consequenter, nec similitudinem illam velle producere: nam & nunc potest sine dubio producere Angelos perfectius Deum referentes, quos neque produxit unquam, neque unquam fortè producturus est. Et cur non eadem ratione Suaresianâ probamus esse mille mundos, totidemque soles & lunas &c. ? omnia enim hæc quoque possibilia sunt: hinc venuste exclamat *Mendoza loco cit. §. 6. O bone Deus, quam multa fecisses, si, quæ potuisti, fecisses.*

V. Nos itaque demonstrari non posse ratione naturali, quod dentur Angeli, existimamus: neque enim demonstrari potest ex Angelorum essentia seu quidditate, neque ex eorum effectibus: non ex quidditate & essentiâ, quia non est de illorum, sicuti nec de ullius creaturæ ratione, ut existant, quia Deus (qui solus existit necessariò) & illos, & creaturas liberè condidit, ut potuerit non condere, consequenter, ut potuerit & illi & istæ non extitisse: non ex Angelorum effectibus: nam intelligi posset concursus ipsius Dei solus aut etiam aliarum causarum sufficere ad quemlibet effectum Anglicum. Producit *Scheiblerus loc. cit. num. 7.* effectus hominum obsessorum & arreptitorum, qui sapius loquuntur variis & incognitis linguis, etiam de rebus incognitis, etiam sint idiotæ; blasphemant, mentiuntur, &c. Verum nec hæc ratio est evidens aut demonstrativa; nam certum est animas separatas interdum callere varias linguas, quas in hac vitâ didicerunt, habere etiam voluntatem male agendi, imo & vim movendi corpora: unde ista effecta fieri possunt ab animabus separatis, quæ ad tempus inhabitent talia subiecta: Respondet *Scheiblerus num. 8.* nullum esse indicium, quod ista ab animabus separatis fiant, & gratis hæc dici. At nec majus est indicium ex lumine naturæ ista fieri ab Angelo, quare & hoc gratis à Schei-

blero dicitur: cum ergo res utrimque sit ambigua, non potest esse argumentum evidens pro alterâ parte, quod tantum urgemus: producit *Scheiblerus* exemplum serpentis in paradiso, ubi nondum fuit anima separata: sed effectus ille seductionis non est cognitus lumine naturæ, ideoque per illum exceptio nostra de naturali lumine non evertitur. Atque sic nihil adhuc apparet, quo evidenter existentia Angelorum (Angelorum dico, nam quod hinc evidenter probetur, naturam spiritualem & non corpoream esse, quæ dictorum effectuum sit causa efficiens, & quidem creata, haud inviti largimur) lumine naturæ demonstrari possit: interim argumenta à perfectione & ordine universi, ab incognitarum linguarum prolatione, esse probabilia concedimus, & inter argumenta probabilia illud postremum esse probabilissimum & maximi ponderis damus; quare in eo acquiescentes, ab Angelorum existentia ad essentiam procedimus.

VI. *Essentia* Angelorum qualicumque descriptione adumbratur, quam sequetur *disputationibus aliis explicatio attributiva*, quæ proprietates, & effectiva, quæ eorum operationes explanabit: optimè describitur *Angelus, substantia incorporea, completa, finita.* Angelos esse *substantias*, satis est clarum, quia nulli inhaerent ut subiecto: sunt substantiæ *incorporeæ*, quatenus *incorporeum* distinguitur à corpore de prædicamento quantitatis, seu à corpore mathematico, id est, trinâ illâ dimensione, & ut distinguitur à corpore de prædicamento substantiæ, id est, ab illâ entitate substantiali, quæ est subiectum illius trinæ dimensionis: atque hoc uno verbo exprimunt alii, cum Angelum dicunt *Spiritum*, ubi tum vox, *spiritus*, non sumitur improprie, in quantum significat interdum corpus subtile & tenue, quo sensu Physici dispescunt spiritum in naturalem, vitalem, & animale, sed proprie, in quantum significat substantiam à corpore, tum Physico, tum Mathematico, distinctam, atque hoc commune est Angelo cum animâ rationali & Deo: à quo tamen utroque in reliquis vocibus distinguitur, cum dicitur substantia incorporea, sed *completa, sed finita*: anima quippe rationalis est substantia incorporea, incompleta: nam à corpore

corpore dependet; actu, in statu conjunctionis; aptitudine, in statu separationis: Deus vero est substantia incorporea, completa, sed infinita.

VII. Ex iis, quæ sunt dicta, manifesta fit Angelorum simplicitas, qua spiritus ille completus, finitus, liberatur ab omni compositione; essentiali, quam inferunt materia & forma; integrali, quæ fit per quantitativas partes materiam integrantes. Contrà hîc disputat Scaliger Exerc. 359. sect. 3. *Quantæ*, inquit, *sunt intelligentiæ, haud quantitate prædicamenti, sed quantitate intelligibili, ut intellectus intelligat in eis unam partem, quæ non sit alia.* At verò, quomodo potest intellectus concipere unam partem ab aliâ distinctam, si partes diversas non habent Angeli? & si intellectus intelligat unam partem, quæ revera non sit alia, sed extra aliam, in Angelis, tunc Angeli quanti sunt quantitate prædicamentali, quod Scaliger negat: nam sic sunt revera extensi, quæ est ratio formalis quantitatis: nam quid est aliud, extensum esse, quam habere partem extra partem? *Quidquid ita est extensum, est quantum quantitate prædicamentali.* Id, in quo intellectus intelligit unam partem, quæ verè non sit alia, est ita extensum. Ergo id, in quo intellectus intelligit unam partem, quæ verè non sit alia, est quantum quantitate prædicamentali: si verò pars illa revera non est alia, sed tantum concipitur ita, quantitas illa solum conficta est, & ens rationis, adeoque conficta est illa Scaligeri distinctio. Ac magis errorem suum, quem de Angelorum quantitate fovet, in sequentibus prodit, sect. 4. *Si intelligentia, inquit, fines habet, quos ultra ac præter non potest designari, necesse est, aliquâ figurâ sit prædita: est enim figura, non extremitas corporis, ut veteres dixerunt, sed dispositio extremitatis: at omne terminatum figura aliqua terminatur.* In quibus verbis Scaliger revera à janua aberrat: confundit enim terminos essentiæ cum terminis quantitatis, neque veram figuræ rationem tenet, sed quod formæ

proprium est, figuræ tribuit, nitens falsissimo principio; *Quod omne terminatum, figura sit terminatum: Quid enim dicemus de forma substantiali determinante materiæ essentialiam? an quæso per figuram determinat? Quid de actionum determinatione sentiemus? an illa à figura pendet.* Et hunc ejus syllogismum, *Omne terminatum, figura terminatur; Angeli sunt terminati, Ergo figura terminantur*, redigimus ad absurdum, hoc modo. *Omne terminatum, figura terminatur. Essentia finita (præcisâ etiam figura) est terminata. Ergo essentia finita (præcisâ etiam figura) terminatur figura. Conclusio contradictionem involvit, & minor vera est; essentia enim finita, eo quod non est infinita, est terminata in se, præcisâ figura: ergo falsa erit major Scaligeri: si regeat se loqui de terminatione quantitativa, majore admissâ, dicimus esse falsam minorem.*

VIII. Cum hac Angelorum simplicitate optimè convenit multiplex eorundem compositio: 1. Datur in iis *compositio ex esse sive existentia & essentia*: quia existentia non est de illorum essentia: sed essentia eorum abstrahit ab actuali & possibili: adeoque concipi possunt Angeli non ut actuales, sed ut possibiles, sicut aliquando fuerunt in potentia Dei objectiva. 2. Datur in iis *compositio ex genere & differentia*: quia directè collocantur in prædicamento substantiæ, cum sint entia finita & completa: at quod tale est, istius compositionis est capax. 3. Datur in iis *compositio ex subjecto & accidente*: quod vel unicè patet de habitibus. v. g. bonitate morali, quæ in solo Deo est per essentiam, in creatura accidens morale: unde & Angelus eam salva essentia potest abjicere & deponere. 4. Datur in iis *compositio ex potentia & actu*, quia non sunt puri actus, hoc enim soli Deo est proprium. 5. An datur in iis *compositio ex natura & substantia*, à quibusdam est dubitatum: sed nos non videmus, cur Angelis negari debeat.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

DECIMATERTIA,

DE

ANGELIS.

THESIS I.

Exposuit disputatio præcedens Angelorum *essentiam & existentiam*: hæc eorum *Atributa*, seu, ut alii loqui amant, *Proprietates* proponet. Inter *Attributa* primum tenet locum *intellectus*, quem Angelis competere, vel ipsum *intelligentiarum* nomen evincit: sed qua ratione ipsis conveniat, non est æque clarum. Quæri enim hæc solet, *Vtrum intellectus Angelis sit reipsa idem, quod substantia Angelis, an vero sit accidens reale superadditum essentiæ Angelis?* *Scotistæ* existimant, *Efficiens* creatum posse agere per propriam *essentiam*, tanquam virtutem vel rationem *causandi* proximam, ut non sit necessarium *essentiæ efficientis* ali-quod *accidens* de genere *qualitatis* superadde-re, per quod *formaliter* agat; adeoque de factò *potentiam intellectivam* in homine & Angelo esse reipsa idem cum *substantia animæ & Angelis*, statuunt: ac probant suam sententiam hæc ratione. Si nullum *efficiens* creatum est *operativum* per propriam *substantiam*, sed indiget *naturalibus potentiis* ut *accidentibus* superadditis & *virtutibus* agendi proximis, id, vel ex *perfectione* est, vel ex *imperfectione*: sed ex neutro est, Ergo. Non provenit ex *perfectione*, quia major est *perfectio* per propriam *substantiam* posse operari quam per *accidentia* superaddita, unde etiam hæc *modus operandi* solet Deo tribui, ut *agenti* omnium *perfectissimo*: nec potest provenire ex *imperfectione*, quia longe *imperfectiora* sunt *accidentia*, quæ tamen operantur per se *immediate* absque aliqua *potentia* superaddita, quod liquet in calore, qui est *proximum agens* & *immediatum* suæ *operationis*.

II. *Durandus* in 2. sent. dist. 3. quæst. 5. quamvis in homine *intellectum* ab *essentia*

animæ distingui putet, in Angelis tamen *intellectum* & *essentiam* non distinguit, quod in Angelis *rationes* essent, ob quas in homine ponuntur *potentiæ distinctæ* ab *essentia*: *rationes* istæ duæ sunt: primo non videtur *credibile*, tot *operationes*, quot sunt hominis, *intelligere*, *sentire*, *crefcere*, &c. provenire ab una *animæ essentia* tanquam una *potentia*: hæc autem *ratio* non valet in Angelo, cum is non habeat *alias operationes*, quam *intelligere* & *velle* quæ ab una & eadem *animæ essentia*, tanquam ab una *potentia*, possunt provenire: quod non modo de Angelorum, sed & de *animæ rationalis essentia* *intellectu* pronunciat *Scaliger exerc. 307. sect. 15.* secundo, ideo ponuntur in homine *potentiæ distinctæ* ab *essentia* animæ, quia videmus *animæ essentiam esse actum corporis*, *potentiam vero intellectus* non item: hæc *ratio* similiter non habet locum in Angelo, in quo neque *intellectus*, neque *essentia*, est *actus* alicujus *corporis*.

III. *Thomistæ*, neque in homine, neque in angelo, *potentiam intellectivam* aut ullam *aliam esse posse idem reipsa cum creaturæ essentia*, arbitrantur: quæ est *sententia* fere *communis modernorum*: imo *Cajetanus* in 1. part. *Sum. Thom. Aquin. quæst. 54. art. 3.* asserit repugnare *creaturæ*, ut *secundum* suam *substantiam* sit *immediatum principium* *operationis*, eo quod sit *summæ perfectionis*, in eadem re *contineri perfectionem substantiæ & perfectionem accidentis*, ut est *potentia operandi*: sed contra *Cajetanus* facit, 1. quod cum *substantia* *identificentur*, ex *multorum sententia*, *quantitas*, *figura*, *relatio*, *motus* &c. quæ tamen *accidentia* vulgo habentur licet *proprie* non sint: quare ergo *absurdum* fuerit,

fuerit, cum essentia creaturæ identificari potentiam operandi, quæ accidens vulgo habetur, sed tum non est: Et non implicat contradictionem, quod existimat *Cajetanus*, creaturam aliquam esse tam perfectam, ut illius substantia sit immediatum principium operationis, id est, ut sit potentia: nam potest creaturæ tribui sine contradictione omnis illa perfectio, quæ non sit summa & infinita: sed ut una & eadem res sit essentia & potentia operandi, non est summa & infinita perfectio: nam summa & infinita perfectio est continere omnes omnino perfectiones rerum possibiles, sicut eas Deus continet eminenter: at dicere, rem unam eandemque esse essentiam & potentiam, non est dicere, rem habere omnes perfectiones possibiles. Ergo &c. Quandoquidem ergo non repugnet creaturæ, ut essentia identificetur cum potentia, nos contra *Thomistas*, id fieri posse asserimus, & cum *Durando*, nec *Thomista*, nec *Scotista*, intellectum Angeli ab ejus essentia non distinguimus: utrum illa in homine quoque idem sint, ut *Scotistæ* volunt, nos non decidimus, quia huc ad nostrum institutum non pertinet.

IV. Inter attributa Angeli secundum locum tenet *voluntas*, quæ intellectum sequitur necessarîo, quippe frustra foret intellectio boni, si non esset facultas, quæ bonum cognitum amaret atque prosequeretur: nam ideo bonum cognoscitur, ut sua convenientia substantiæ intelligentis appetitum moveat. Et, si Angeli carerent voluntate, imperfectiores essent ac deteriores hominibus. Voluntatem tamen Angelorum, nec ab essentia eorum, nec à potentia intelligendi, distinguimus, re ipsa, quia nulla realis distinctionis necessitas aut causa monstrari potest: neque hic sufficit diversitas operationum: explicare & humectare sunt operationes diversissimæ, & tamen ab uno eodemque realiter principio proveniunt; quidni & illud hic fiat? itaque non male *Scal. Exerc. & sect. ante citat. Voluntatem definit, intellectum extensum ad habendum*. Atque hinc manifestum est in Angelis quoque esse liberum arbitrium & libertatem, quæ est spontaneitas rationalis: voluntas enim Angeli semper, sed sponte, sequitur rationem, ut nun-

quam quicquam velit, quod non intellexerit ac judicaverit volendum esse.

V. Tertio loco recensemus inter attributa Angelorum *localitatem*, de qua multa satis intricatè disputari solent. Refert *Aquinas in 1. Sent. dist. 37. quæst. 3. art. 1.* quoidam olim fuisse, qui substantias immateriales ac separatas nullo modo in loco esse asseruerunt: sed vero contrarium sensit communiter omnis *Schola*, quæ semper tenuit, Angelos ibi aliquo & suo modo esse in loco, ubi sunt præsentis: sed hic potissimum est difficultas, *quomodo sint in loco?* Ac primò, hoc certum est, Angelum ita esse in loco ut tamen non sit ubique locorum, sicuti est Deus: itaque non est in loco *repletive*; qui enim repletive præsens est, debet replere omnia loca, quod nulli prorsus creaturæ, ideoque nec Angelo, competit nec competere potest. Sed nec est in loco *circumscriptive*, ut partibus loci respondeant partes Angeli, & hæc ab illis circumscribantur: nam hoc convenit rebus ratione quantitatis Physicæ, quam Angelis *disp. præced.* negavimus: ideoque hoc modo sola corpora sunt in loco. Sunt ergo in loco Angeli *definitive*, id est, sunt in parte spatii determinata, ut hic sint, non alibi, modo tamen alio, quàm corpora, quia alterius sunt naturæ & tota essentia distant à corporibus, quæ cum sint ita in determinato spatio, ut à partibus ejus circumscribantur, Angeli contra ita sunt in determinato loco, ut à partibus loci nullo modo circumscribantur. Unde male argumentantur, qui ex Angelorum præsentia locali eos corporeos esse concludunt: cum illorum præsentia in loco longe alterius sit ordinis, quam est præsentia corporum in loco.

VI. Sed secundo hic nova est quæstio, *an Angelus ita sit definitus in loco determinato, ut non possit esse in majori?* *Durandus in 1. Sent. dist. 37. quæst. 1. n. 26.* Angelorum præsentiam in loco non esse definitam quoad magnitudinem, adeoque Angelum posse esse in loco quantumvis magno, sustinet: imo dicit, *substantiam & Angelum esse præsentem ubique, eo modo quo ei convenit esse in loco, neque magis in hoc quam illo loco esse: quamvis postea, id non asserendo sed inquirendo se disputare, excuset.* Sed à tota *Schola* deferitur, quæ tenet,

Angelos habere determinatum locum quoad magnitudinem, nec posse esse in spatio quantumvis magno: quia Angeli habent esse limitatum, ergo & presentiam in loco limitatam: habent esse finitum & mutabile, ergo & presentiam in loco finitam & mutabilem: & talis modus offendi in loco fore repletivus, imo ubiquitas: at hæc soli Deo convenit: denique Angelus non posset moveri localiter: at potest, quod nos postea demonstrabimus. Sed *potestne Angelus esse in spatio minori ac quantumlibet parvo?* Sunt qui hoc negent. At vero cum Angelus peculiari modo sit in spatio definito, sic ut non commensuretur loco (quod vocant alii, *totum esse in toto & totum in qualibet parte*) neque ullam dicat dependentiam ad partes loci, non video, cur non possit manere in quacunque parte minima: nam ponatur quælibet quantitas: quæro, utrum sit divisibilis, necne? si non, tollitur communis recepta sententia, quæ ponit, omnem quantitatem esse divisibilem, & quidem in infinitum: si divisibilis sit, dividatur, quantum fieri potest; quæro, utrum Angelus possit esse totus in qualibet parte, an divisus potius in partes ad divisionem quantitatis, in qua est? secundum dictum non potest, quia Angelus est indivisibilis: ergo quantumcunque subdividatur ipsa quantitas, semper Angelus erit totus in qualibet particula, etiam minima: cum enim ipse sit impartibilis, non potest dari minima pars, quin in ea esse possit: aut igitur non datur pars quantumlibet parva, aut ea data, poterit in ea esse Angelus. *An possit esse in puncto mathematico Angelus*, diversum sentiunt Scholastici, aliis affirmantibus, aliis negantibus: sed eam questionem vanam esse, ut & plures sunt apud illos, judicamus: neque multum interest, utrumvis dicatur: illud longe utilius ab iis quæritur, *quo modo Angelus sit in loco definito, an per operationem*, ut Aquinas vult cum Thomistis, an per *essentiam* seu *presentiam substantialem*, ut Scotus existimat cum Scotistis: hæc controversia quia est gravissima, quid sentiamus, dilucidè explicabimus.

VII. *Angelus est in loco, nec per operationem immanentem, nec per transeuntem, nec per applicationem suæ virtutis ad locum, sed per suam*

substantiam & essentiam, sicut substantia corporea est in loco per quantitatem. Quod Angelus non sit in loco per operationem, qualemcunque tandem, ex eo probatur, quia Angelum esse in loco, præsupponitur, ad operari in loco: prius enim Angelus (ut sic loquar) exilit in esse quam in operari: cum itaque prius sit, esse in loco quam operari, non potest Angelus per operationem esse in loco, seu, non potest ratio existendi in loco esse operatio: non video, quomodo hoc negari possit, quod prius sit naturaliter, agens locatum esse, quam agere: certè in agentibus corporeis hoc est manifestissimum, quæ prius locantur, quam agunt. Thomistæ, rationem existendi in loco, non esse operationem immanentem Angeli, sed transeuntem dicunt. Sed enim Angeli sæpe nihil ad extra operantur, cum ut plurimum assistant Majestati divinæ in cælo empyreo: ergo tum nusquam erunt: & si Angelus in hoc conclavi operetur ad extra, postmodum cesset ab operatione transeunte, nec ad alium locum moveatur, manebit sane præfens huic conclavi secundum propriam substantiam & essentiam. Cajetanus dicit, Angelum esse in loco per applicationem suæ virtutis ad locum: sed vero illa applicatio est vel actus primus, vel secundus. Non est actus primus, quia tunc erit Angelus in loco per suam substantiam, quod tamen negat Cajetanus. Non est actus secundus, quia ille vel est transiens, vel immanens: non transiens, quia hoc jam destruximus: non immanens, quia hoc ne ipsi quidem Adversarii volunt. Ergo ratio formalis existendi in loco est ipsa Angeli substantia, quæ immediatè unitur loco.

VIII. Inter Angeli attributa locum postremum sibi vendicat *Duratio*. Certum est durationem Angeli non esse æternitatem, utpote quæ nulli creaturæ communicari potest: nec est angelorum duratio tempus, quia hoc est rerum successivarum: Ergo fuerit ævum: quod sic probatur. Quidquid ex se habet initium durationis & ex se non habet finem, id durat ævo. Atqui Angelus ex se habet initium durationis, & ex se non habet finem. Ergo durat ævo. Minor patet, quoad partem priorem, quia

quia nihil est æternum præter Deum; probatur, quoad partem posteriorem, quia Angelus natura sua est immortalis & incorruptibilis, hoc est, intra naturam suam nihil continet corruptivum sui, neque per causas secundas definere potest, sola negatione conservationis divinæ: sed enim dicimus natura sua immortale, incorruptibile, indefectibile: non

verò, cujus natura nullam, etiam à quacunque causa extrinseca, potest admittere corruptionem, qua ratione omnis creatura corruptibilis, mortalis, defectibilis est; solusque Deus immortalis est, incorruptibilis, indefectibilis, & cui ideo respondet aternitas, non ævum, quod Angelis proprium, sicuti tempus proprium est corporibus.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

DECIMA-QUARTA,

DE

ANGELIS.

THESIS I.

Disputationem de Angelorum *attributis* excipit disputatio de illorum *effectibus* & *operationibus*: *Actiones* Angelorum sunt vel *immanentes* vel *transseuntis*: *immanentes intellectus*, & *volitio*. Circa *intellektionem*, præmissa quaestione, *Vtrum intelligere Angeli sit ejus esse*, & *intellektio ejus essentia sive substantia*, discutimus hæc tria, *intellektionis Angelicæ objectum, medium, modum*. Ad quaestionem propositam quod attinet, ea solet communiter negari: Et negativa sententia efficacissimè probari potest ratione Theologica, quam nos missam facimus: sed verò an naturæ lumine & ratione naturali probari possit, videamus.

II. *Aquinas 1. part. Summæ Theol. quæst. 54. art. 1.* tres profert rationes, quibus negantem sententiam firmat. Prima est hæc. *Actio est propriè actualitas virtutis, sicut esse est actualitas substantiæ vel essentiæ: impossibile autem est, quod aliquid, quod non est purus actus, sed aliquid habet de potentia admixtum, sit sua actualitas, quia actualitas potentialitati repugnat: Solus autem Deus est actus purus: unde in solo Deo sua substantia est suum esse & suum agere.* Vis argumenti hæc est. Quodcunque non est sua actualitas, in eo operatio non potest esse idem cum virtute, nedum

cum essentia aut substantia: sed nihil, præter Deum, (nedum Angeli) est sua actualitas. Ergo &c. Probatum minor, quia omne aliud præter Deum habet aliquid potentialitatis, cui repugnat identificari actualitatem: Solus enim Deus purissimus est actus, nihil habens admixtum potentialitatis: quod tamen intelligi debet negative, ut sit sensus, solum Deum non perferi per aliquam actualitatem distinctam ab essentia. Secunda ratio *Aquinatis* ducit ad impossibile. *Si intelligere Angeli esset sua substantia, oportet, quod intelligere Angeli esset subsistens: intelligere autem subsistens non potest esse nisi unum: sicuti neque aliquid abstractum non potest esse nisi unum: unde unius Angeli substantia non distinguere-tur, neque à Substantia Dei, quæ est ipsum intelligere Angeli aliterius.* Tertia *Aquin.* ratio pariter ad absurdum ducit. *Si Angelus ipse esset suum intelligere, non posset esse gradus in intelligendo, perfectius & minus perfecte: cum hoc contingat propter diversam participationem ipsius intelligere:* Hoc vult argumentum tertium; ex opinione adversa sequitur, quod unus Angelus non sit perfectius intellecturus alio; nam illa graduum diversitas non potest esse nisi secundum diversam participationem ipsius

intelligere, in variis intellectioibus Angelorum: at participatio hæc tollitur, si ponatur intelligere Angeli esse subsistens & non per participationem, sicut ponitur, cum dicitur esse idem quod essentia aut substantia ejus.

III. Rationes ex *Thoma Aquin.* allatas multis & copiose persequitur ac contra objectiones defendit *Thomas Cajetanus* ad *quest. cit. art. cit.* sunt tamen alii, qui evidentiam, vim, & efficaciam in iis desiderant: nec fortassis immerito. Nam *prima* solum probat, non posse substantiam creatam esse omnem actualitatem, ita ut nihil habeat potentialitatis, sed non probat, non posse substantiam creatam esse illam determinatam actualitatem, quæ est operatio: etsi enim substantia creata poneretur sibi identificare operationem aliquam aut omnes, posset tamen nihilominus esse & manere in potentia respectu aliorum accidentium five actualitatum. *Secunda* & *tertia* ratio, si procedant de subsistenti *intelligere* tali, quale est *intelligere* divinum; id est, quod per se sit infinitum, continens omnem plenitudinem essendi, tunc quidem sequeretur, *intelligere* Angelicum non posse esse nisi unum, nec posse in eo reperiri diversitatem graduum; sed tum non video, qua ratione probetur ab *Aquinate*, quod *intelligere* Angelicum esset ita subsistens, si esset idem quod substantia Angeli, quæ utique per se non est nisi finita: si autem procedant de subsistenti *intelligere*, ut *substantia* distinguitur contra accidens, quomodo jam de facto ipsa substantia Angeli est subsistens; recte tum sequitur intelligere Angelicum esse isto modo subsistens, si idem sit quod substantia Angeli, sed minime sequitur, illud, esse tantum unum, & non esse per participationem, & non habere plus gradus secundum majorem & minorem perfectionem: nam sicut ipsa substantia Angelica, licet ita subsistens, tamen secundum rationem specificam aut numericam de facto est multiplex, & est per participationem, hoc ipso, quod quilibet Angelus à suo conditore Deo partem aliquam perfectionis substantialis participavit: & sicuti eadem ratio substantiæ Angelicæ habet plures gradus secundum majorem & minorem perfectionem in alia & alia specie aut individuo

Angelico: ita etiam *intelligere* Angelicum, si esset subsistens, & idem quod Angelica substantia, posset similiter, & esse multiplex, & esse per participationem perfectionis intellectualis, & habere plures gradus secundum ejusmodi perfectionem majorem vel minorem.

IV. Fortasse solidius *Aquinas* probaverit quæstionis propositæ partem negantem *art. 2. quest. cit.* ubi sic procedit. Nulla actio creaturæ est ejus esse: quia neque actio immanens, neque transiens: non transiens, quia esse agentis semper in ipso manet, & nunquam ab eo dilabitur aut abit: actio vero transiens est effluxus & egressus ab agente in patiens: non immanens, quia omnis actio immanens habet infinitatem de sui ratione, si non actu, saltem potentia, si non simpliciter, saltem secundum quid: simpliciter quidem infinitum, aut ut rectius loqui potuisset *Aquinas*, indefinitum est, *intelligere*, cujus objectum est verum, & *velle*, cujus objectum est bonum; quorum utrumque, quia convertitur cum ente, tam intelligere, quam velle sunt indefinita, quia sunt in potentia ad omnia entia, possuntque in infinitum ac simpliciter in tota entis latitudine, in alio atque alio objecto terminari: sentire autem secundum quod est infinitum, quia se habet ad omnia sensibilia, v. c. visus ad omnia visibilia, ut intellectus ad omnia intelligibilia: at vero esse cujusvis creaturæ, consequenter & Angelorum, est definitum ac determinatum: unde non potest, esse cujusvis creaturæ, nedum Angelorum, esse idem, cum ejus aut eorum operatione immanenti: solius Dei esse est simpliciter infinitum: unde solum esse divinum est suum intelligere & velle. Hæc ibi *Aquinas*. Et quid multis opus est? aliud sanè est loqui de esse rei, aliud de ejus operatione, sc. in creaturis: quantumvis enim actio seu operatio sit intrinseca rei, ut est actio immanens, nunquam tamen est ejus essentia, quia semper ab illa distinguitur, cum ab illa profuatur & promanet, & nullum posterius sit idem cum suo priori, nec ullum effectum sit idem cum causa, & contra. Concludimus ergo impossibile esse, ut intellectio Angeli aut cujuscumque creaturæ, sit ejus substantia vel esse.

V. Nunc

V. Nunc ex tribus, circa cognitionem Angelicam inquirendis, primum videamus, *Objectum* scilicet, medio & modo cognitionis Angelicæ rejectis in disputat. seq. Certissimum est, Angelos, etsi multa sciant, multa etiam nescire. *Cognoscunt seipsos tum quoad essentiam, tum quoad accidentia quaecunque: cognoscunt & alios Angelos, & Deum, & res alias, materiales, universales & singulares.* Hæc omnia sic ostenduntur. Nisi se & alios Angelos cognosceret Angelus, esset minoris perfectionis quam homo in intelligendo: nam homo cognoscit seipsum & alios homines: dum vero seipsum & alios Angelos cognoscit Angelus, simul quoque cognoscit dependentiam sui à Deo tanquam causa & creatore: cognito enim & apprehenso effectu, cognoscitur quoque aliquo modo causa ejus: & si nos ex effectibus devenimus in cognitionem Dei ut causæ, evidens est, quamlibet intelligentiam perfectiori modo posse Deum ita cognoscere: Atque hinc quoque clarum est, quod ista intellectio Angelica sese extendat quoque ad reliquas res omnes in naturæ circulo contentas, quandoquidem extendit sese ad eas intellectio humana: cum enim res omnes contineantur sub primario intellectu objecto, quod est ens aut verum, sintque in tali statu, in quo aptæ sunt, ut cognoscantur, si ab homine intelligi & cognosci possunt, multo magis ab Angelis, quippe in quibus major & perfectior virtus est, ad intelligendum, tam singularia quam universalia, tam materialia quam immaterialia.

VI. Hic quædam queri solent 1. *An sub objecto cognitionis Angelicæ quoque comprehendantur futura contingentia?* Respondemus distincte. *Angelus nullam rem futuram, sive necessariam sit, sive contingens, immediate ac in seipsa, cognoscit* (hoc enim solius Dei est proprium, qui ea quæ non sunt perinde intelligit, atque ea quæ sunt) sed quas res futuras cognoscit, eas cognoscit & in & ex causis suis: ac 1. *Futura, quæ ex causis suis sunt necessario, cognoscuntur ab Angelis per certam scientiam, ut solem cras oriri, ejusque certo tempore fore eclipsin: Angeli multo exactius judicium habent de rebus naturalibus quam ullus ho-*

mo habere potest, propter longissimam experientiam: at hominis naturale intellectus lumen attingit istam futurorum cognitionem, ut constat de Mathematicis in cognitione Eclipsos futuræ: ergo cognoscuntur quoque istiusmodi futura ab Angelis certo; sed, ut dixi, in suis causis, nec ut absolute eventura, sed ex vi causarum secundarum, si per causam primam extraordinarie non impediuntur. 2. *Futura quæ ex causis suis proveniunt, non ex necessitate, sed ut plurimum, cognoscuntur ab Angelis, non per certitudinem, sed per conjecturam, quomodo Medicus prævidet sanitatem aut mortem infirmi: atque horum futurorum cognitio tanto magis competit Angelis quam hominibus, quanto illi præ hisce, & universalius, & perfectius, causas rerum cognoscunt.* 3. *Futura pure fortuita aut casualia, vel à libero arbitrio in totum dependentia, prorsus ab Angelis præsciri nequeunt.* Virtus creata & finita non potest cognoscere aliquid esse futurum nisi ex suis causis: at, quæ prorsus sunt libera, casualia, & fortuita, illa causas habent prorsus liberas, fortuitas, casuales, & indeterminatas: unde ergo intellectus creatus & finitus, qualis est Angelorum, causam talem effectus talis intuebitur? in libero arbitrio, dum adhuc in actu primo est & indifferens, tanquam in causa indeterminata, determinatum quid cognosci nequit: pariter dicendum est de casualibus & fortuitis, nam sicut se res habent in universo, ita & cognoscuntur ab Angelo: ergo quæ habent esse prorsus incertum in suis causis, ut fortuita & casualia, non possunt sciri ab Angelis aut cognosci. Admittunt quidem nonnulli, futura contingentia, quæ dependent à libero arbitrio causæ secundæ, ignorari ab Angelis, sed vero, quæ ex aliis causis proveniunt, naturalibus quidem, sed talibus, ut, quantum est ex ipsarum natura, impediri possint, cognosci ab iis posse certo affirmant, & sic confirmant. Angeli cognoscunt perfecte universum naturæ ordinem, & omnium naturalium causarum dispositionem, ergo cum ejusmodi futura procedant ex concursu naturalium causarum, possunt ab Angelo certo cognosci & infallibiliter: nam contingentia causarum

naturalium in hoc consistit, quod ipsæ causæ impediri possint per alias causas naturales: sed Angeli cognoscunt & penetrant, quando futurum fit causæ naturalis impedimentum & quando non item, quia hujusmodi impedimenta naturaliter & secluso liberi arbitrii concursu proveniunt ex dispositione naturali superiorum causarum: at norunt Angeli perfecte influentias cælestium corporum & dispositiones elementorum, causarum superiorum. Ergo & norunt quando impedimenta sint futura, ergo & norunt futura contingentia casualia & fortuita ab arbitrio causæ liberæ non dependentia. Verum enim vero, si Angelus habet jam evidentiam determinationis causarum naturalium; & habet evidentiam ejus, quod non sit futurum impedimentum; jam improprie dicitur illud futurum contingens & casuale respectu cognitionis Angelicæ, licet tale respectu nostræ cognitionis dici queat. Deinde non est verisimile, totum ordinem universi & dispositionem omnium naturalium causarum ita perfecte cognitam esse Angelis, ut omnem varietatem futurorum motuum atque effectuum naturalium in animalibus, plantis, elementis, cæterisque inanimatis, secludendo ab his effectibus operationes causarum liberarum, possint cognoscere, v. g. quot formicæ vel muscæ toto mundo nascituræ sint intra proximos mille annos, & singulæ quot motus ac mutationes habituræ, quibus modis perituræ, quot pulvisculi, quibus figuris & motibus in aère sint concitandi &c.

Quæri solet secundo, *utrum Angeli cognoscant cogitationes cordium?* Respond. *potest Angelus probabiliter per conjecturam, ex signis & effectibus externis, cognoscere cogitationes cordium:* nam ex mutatione vultus, vibratione oculorum, aut aliquo opere exteriori, quod sit indicium interioris effectus, potest homo

conjicere, quid aliquis cogitet ac desideret: quidni & Angelus? *Non potest Angelus certo cognoscere cogitationes cordium naturaliter:* quia Angeli tantum naturaliter cognoscere possunt ea, quæ spectant ad ordinem naturæ: at qui liberæ cogitationes & affectiones cordium, nisi sponte manifestentur à cogitante, non continentur sub ordine naturæ, qui non habent connexionem & dependentiam à causis naturalibus, sed à causa libera, ut tali: ergo naturaliter Angelus eas cognoscere nequit. In hac ratione notandum est, non ideo dici, quod cogitationes liberæ non contineantur sub ordine naturæ, quasi istæ operationes sint supernaturales (constat enim plurimas ac plerasque cogitationes non excedere facultatem naturæ) sed tantummodo propter modum præternaturalem, quem habent quoad sui productionem, quia nimirum libera cogitatio dependet à libera voluntate cogitantis, adeo ut sola voluntas independentem ab aliqua causa naturali (sicuti causa naturalis opponitur liberæ) determinet sibi cogitationem hanc aut illam: & causa naturalis habet naturalem determinationem ad unum, sicut ipsa natura ad unum est determinata: atque hinc est, quod voluntas habeat plenum dominium suarum operationum post Deum, cui soli subjicitur: proindeque in voluntatis potestate est, cogitationes, quibus voluerit, manifestare, sc. ordinando eas ad intellectum alicujus angeli, eique eas subjiciendo, ut objecta: per quam quidem ordinationem & subjectionem ipsæ cogitationes liberæ constituuntur in esse naturæ seu cognoscibilis naturalis, ut jam ab aliis, v. c. Angelis, cognosci possint eo modo, quo res atque actiones naturales ab his cognoscuntur: nam ab Angelis cognosci nequeunt ullo modo naturaliter, si non manifestentur cogitationes.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

DECIMA-QUINTA,

DE

ANGELIS.

THESIS I.

DE Intellectione Angelica, tria discutienda proposuit disputatio præcedens, *Obiectum, Medium, Modum*. *Obiectum* istic fuit explicatum: restat intelligendi *Medium* ac *Modus*. *Quæritur*, ut *de medio* primum disputemus, *An Angeli intelligendo utantur, hominum instar, mediis speciebus intelligibilibus, an vero omnia intelligant per suam substantiam sive essentiam?* hæc quæstio decidi generaliter non debet, sed speciatim, facta obceptorum, quæ intelligit Angelus, divisione. *Ex disp. præced. th. 5. fere ad 4. classes omnia cognitionis Angelicæ objecta revocari possunt: aut enim intelligunt Angli seipso, aut seinvicem, aut Deum aut omnia alia creata: circa quædam horum specierum intelligibilium utuntur adminiculo, circa alia non item. Quare distincte singula enuntiabimus.*

II. §. 1. *Angelus intelligit seipsum per suam substantiam vel essentiam, & non per speciem intelligibilem.* Cum Angelum se intelligere asserimus per suam essentiam, non hoc volumus, intellectionem esse ipsam ejus essentiam (hoc enim præced. disput. fuit rejectum ac refutatum) sed essentiam Angeli esse rationem & principium cognoscendi seipsam sine ulla specie intelligibili superaddita. Sententiam hanc sic probamus. Cum obiectum est actu intelligibile, & per seipsum intime præsens intellectui, tum non eget intellectus specie, quæ vicem obiecti suppleat, illudque intellectui uniat: at vero substantia sive essentia Angeli est obiectum actu intelligibile & intime præsens intellectui Angelico. Ergo &c. Certe species datur & ut obiectum faciat actu intelligibile, & ut uniat illud intellectui: ubi ergo obiectum est actu intelligibile & unitum intellectui, nulla opus est specie: obiectum vero censetur esse actu intelligibile,

quando est immateriale: oportet enim proportionem esse inter rem cognoscendam & potentiam cognoscentem; ideoque quando obiectum est materiale, non est per se intelligibile, sed per speciem immaterialem, ut sic assimilatur intellectui, ejusque actioni immateriali: porro, debet obiectum, cum est immateriale, aut per se, aut per speciem intelligibilem, intellectui intimè esse præsens, quia, ut *Arist.* rectè docet *3. de Anima*, requiritur potentia cognoscentis & obiecti, quæ sunt causæ intellectionis, unio ac conjunctio, ut ex utroque gigni possit cognitio: atque hæc ratio ferè est *Thomæ Aquin. 1. p. Sum. quæst. 56. art. 1. & Becani Theol. Scholast. par. 1. tract. 3. c. 1. quæst. 7.*

III. §. 2. *Angelus unus intelligit alium Angelum, non per essentiam, sed per speciem intelligibilem.* Probat. Nam neque unus Angelus cognoscit alterum per suam ipsius essentiam, neque per substantiam alterius; ergo per speciem superadditam: non per suam essentiam, quia licet illa sit valde perfecta, non tamen sufficit, ut suppleat vicem speciei intelligibilis aliarum rerum à se distinctarum, quia hoc est essentia tantum perfectissimæ, atque adeo infinitæ: non per substantiam alterius, quia substantia alterius Angeli non unitur alteri Angelo; ut forma illum actuans, sicut unitur species aliqua intelligibilis intellectui, neque ut origo & quasi radix, ex qua illius intellectus & intellectio promanet, sicuti hoc modo substantia cujusque Angeli est unita ejusdem intellectui & intellectioni, & ideo ei sufficit, ut per eam, tanquam per formam intelligibilem, seipsum unusquisque Angelus intelligat.

IV. §. 3. *Quo medio utatur Angelus in intelli-*

intelligendo Deo, an specie intelligibili, an sua essentia, acerrime controvertitur inter *Thomam Aquinatem*, & *Iohannem Duns Scotum*, atque utriusque sequaces: verum, ut distincte illorum mens intelligatur, distinctio hic quedam est ponenda, & exponenda de medio cognitionis, quod duplex est; aliud quidem cognitum, per cuius cognitionem aliud cognoscitur, quomodo causa cognoscitur per effectus, conclusio per principia, tanquam per medium prius cognoscendum: aliud est medium cognitionis, quod nulla prævia sui cognitione ducit nos in cognitionem alterius, quod aptius dicitur ratio cognoscendi, cuiusmodi est species, intelligibilis in intellectu, & visibilis in oculo, quæ nulla prævia sui cognitione, movet potentiam ad cognitionem sui utriusque objecti: est vero illud discrimen inter hæc duo media cognitionis, quod medium cognitionis primo modo, cum non causet cognitionem alterius, nisi media sui cognitione, non est ratio cognoscendi illud, nisi per discursum, saltem in creatura, sicuti discurretur à cognito ad incognitum: medium vero cognitionis secundo modo, cum sit tantum ratio cognoscendi, repræsentat objectum, non ut ratio cognita, sed immediate nulla prævia sui cognitione: ideoque est ratio cognoscendi objectum absque omni discursu. *Aquinas* asserit, Angelos intelligere Deum, non per aliquam speciem intelligibilem ipsius Dei ab essentia Angeli intelligentis distinctam, sed per suam propriam essentiam, non solum tanquam per medium cognitum, sed & tanquam per rationem cognoscendi, & speciem intelligibilem repræsentantem Deum. *Scotus* contra asserit, Angelos Deum intelligere, per speciem intelligibilem essentia suæ superadditam, tanquam rationem cognoscendi, non vero sic per essentiam, licet non diffiteatur, quin Angelus per suam essentiam, tanquam per medium cognitum, intelligat Deum esse, quia per existentiam effectus cognoscitur existentia cause, efficientis & conservantis effectum: sed essentia Angeli est effectus Dei: ergo per ejus existentiam cognitam cognoscitur existentia cause procreantis & conservantis, ipsius Dei: nam si humana ratio valeat argumentari hoc modo

ab effectu ad causam, quidni & Angelus? Interim hoc monemus de sententia *Scoti*, non talem ab ipso poni speciem Dei intelligibilem in Angelo, quæ representet Deum, quantum representabilis est, nam talis in intellectum creatum ac finitum non cadit; per talem enim speciem Deus comprehenderetur: at Deus à creatura comprehendi nequit: sed Deus patitur se intelligi per speciem sui, secundum capacitatem intellectus creati. Verum, *qua ratione poterit species finita, in subjecto finito, Angelum deducere in cognitionem Dei infiniti?* Respondemus uno verbo; quatenus ita repræsentat objectum, ut intellectus per eam terminum in objecto non reperiat. Atque hæc opinio *Scoti*, sic explicata, præ sententia *Aquinatis*, magis nobis arridet.

V. §. *Ad cognoscenda omnia alia creata utuntur Angeli mediis speciebus intelligibilibus.* Hæc conclusio sic probatur ab *Aquin.* 1. p. *Summ. question. 55. art. 1.* Illud, quo intellectus intelligit, comparatur ad intellectum intelligentem, ut forma ejus, quia forma est id quo agens agit: ut vero potentia perfecte compleatur per formam, oportet omnia, ad quæ sese extendit talis potentia, contineri sub illa forma: & inde est, quod in rebus corruptibilibus forma non perfecte compleat materiae potentiam, quia potentia materiae ad plura sese extendit, quam est continentia formæ: at potentia intellectiva Angeli se extendit ad intelligendum omnia, quia objectum ejus est ens seu verum in communi: ipsa autem essentia Angeli non comprehendit in se omnia, cum sit essentia determinata ad genus & speciem: comprehendere enim omnia proprium est essentia Divinæ, quæ infinita est, & in se omnia perfecte complectitur: ideoque solus Deus omnia alia à se cognoscit per essentiam, Angeli vero ad alia à se intelligenda egent speciebus intelligibilibus. *Quam Aquinas* rationem vide fuse explicatam & roboratam à *Caetano* in notis ibidem.

VI. Utrum hæc species intelligibiles, per quas omnia à se distincta cognoscit Angelus, sint inditæ, insitæ, & infusæ, quod voluit *Aquinas* *ibid. art. 2.* cum *Thomistis*, an vero à rebus sint acquisitæ & acceptæ, aliquæ saltem, quod voluit

voluit *Scotus* cum suis, anxia & curiosa est
lis, necdum decisa, & quæ fortasse ab homine
in hac vita decidi nequit: nam conjecturæ
hic magnus est locus. Nos, salvo aliter sententiam
judicio, probabiliorē censemus
sententiam *Aquinatis* quam *Scoti*; nam expli-
cari vix potest, quomodo in via *Scoti* istæ spe-
cies à rebus singularibus & materialibus acci-
pantur ab Angelis, qui sensibus destituuntur:
Nam quod nos intelligamus alia à nobis
per species à rebus acceptas, ideo est quia om-
nis nostra cognitio incipit à sensu, ideoque
fit per abstractionem, qua species quasi defae-
cantur, dum primum sensibiles abstrahuntur
à materia rerum singulari & sensibili, atque
inde fiunt phantasmata, & ex phantasmatibus
species intelligibiles: at verò hæc causa non
habet locum in Angelis, qui sensibus carent
& externis & internis, ideoque, si per species
alia creata à se intelligant, intelligunt per spe-
cies non à rebus abstractas, sed sibi infusas.
Fateor in hac via *Aquinatis* etiam difficultates
reperi ac scrupulos, qui incedentibus per
eam negotium facessunt, plures tamen video
in via *Scoti*: quare istac eundem fuit, qua oc-
curreret pauciores.

VII. Superest Angelicæ intellectiōnis
Modus, circa quem tria quæri solent. §. 1.
*An intellectus Angeli quandoque sit in actu, ali-
quando in potentia, respectu cognitionis?* Resp.
quod sic: Quia actu ignorat effectus, pure
supernaturales, qui pendent à libera Dei vo-
luntate, vel etiam alios, quos sibi soli refer-
vavit Deus, atque sic ad illorum cognitionem
est in potentia, ut ipsi à Deo revelentur: idem
dicendum est de cognitione cordis humani
occulta; si enim ejus cogitatio Angelo reve-
letur per signum aliquod, incipiet intelligen-
re quod ante non intellexit. Denique quic-
quid de cognitione sui & Dei dicatur, cum
aliarum rerum etiam in se habeat species in-
telligibiles, iis uti potest vel non uti, prout
voluerit, sicuti homines: & certe in sententia
contraria semper cognosceret actu semel co-
gnita, & quidem actu distincto, quod tamen
videtur inintelligibile. §. 2. *An possit Ange-
lus simul intelligere multa, ut multa?* Resp.
quod sic. Nam nullam videmus hic repu-

gnantiam: & hoc locum tenet in intellectu
humano, multo magis ergo in angelico, quia
hic multo est perfectior & perspicacior: nostrer
intellectus simul intelligit lapidem & homi-
nem cum format hanc propositionem (*lapis
non est homo*) hic *lapis* & *homo* per duplicem
speciem in intellectu nostro representantur;
ergo non possunt se habere ad intellectum
nostrum, ut unum, sed ut plura: quid? quod
visus videt simul plura ut plura, cum v. c.
in eadem charta intuetur nigredinem chara-
cterum simul & albedinem papyri, & auditus
simul audit multas voces musicorum. Ergo
hoc affirmare multo magis licet de intelle-
ctu Angeli. §. 3. *An intellectio Angeli fiat
componendo, dividendo & discurrendo?* Resp.
probabile esse, quod sic fiat. De compositione
& divisione patet, quia distincta cognitio-
ne fertur in subiectum enunciationis & dis-
tincta in prædicatum, inprimis si à parte rei
distincta sint: at id non fit sine compositione &
divisione: de discursu patet, primum discreto,
quia Angeli cognoscunt naturalia, non omnia
simul, sed successive; hæc autem cognitio est
discursus discretus: tum continuo, quia in
intellectu Angeli datur dependentia intelle-
ctionis ignotioris à notiori, qui discursus est
continuus: sc. signum, quo cogitatio occulta
cordis humani Angelo revelatur, ut notius,
eum deducit in notitiam ipsius cogitationis
tanquam ignotioris: interim discursus hic
tam est subitus, tam celer, ut non percipiatur
motus intellectus Angelici super objectum.
Atque hæc de intellectiōne Angeli probabili-
ter dicta sufficiant.

VIII. Intellectiōnem Angeli sequitur
ejus *volitio*, circa quam, *objectum*, *medium*,
modus, considerari possunt ut in intellectiō-
ne. *Objectum* volitionis Angelicæ est bo-
num, & bonum tantum, sed vel verum, vel
apparens: itaque nullus Angelus malum ap-
petit, qua tale: *medium* est cognitio, &
quidem practica: hinc est, ut Angelus, ni-
hil velit, vel nolit, vel non velit, quam
quod judicium intellectus practici in Angelo
volendum, vel nolendum, vel non volendum
esse præscripsit: pariter, quando hoc potius
vult, quam aliud, ideo est, quia hoc potius

quam aliud esse volendum intellectus dicitur: velit Angelus nisi sponte, & ex præscripto ac modus est, libertas fundata in eo quod nihil dicitur rationis.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum.

DECIMA-SEXTA,

DE

ANGELIS.

THESIS I.

Angelorum actiones immanentes, in-
tellectionem ac volitionem, duabus
præced. disputationibus explicatas, ex-
cipit explicatio actionum transeuntium: inter
quas non infimum tenet locum *motus localis*,
quo uno ubi dimisso ac relicto, aliud quaerunt
Angeli. De hoc motu multa solent disputari
à Philosophis & Scholasticis: ac §. 1. *Queri-
tur*, An Angelus vere ac proprie secundum
locum moveatur. Durandus 1. Sent. dist. 37.
quaest. 1. n. 25. de eo dubitat, existimatque
non vere sed secundum apparentiam Ange-
lum moveri: innititurque isti fundamento,
quod substantia Angeli sit praesens ubique,
unde non potest moveri secundum locum:
sed hoc fundamentum Durandi eversum i-
vimus Disp. select. 13. th. 6. ideoque idoneum
non est motui Angelorum tollendo. Aquina-
s 1. part. Sum. quaest. 53. art. 1. & Cajet.
ibid. quamvis admittant Angelum vere mo-
veri localiter, ita ut unum locum deserat,
alium acquirat, non tamen proprie id fieri
volunt, sed improprie & secundum metapho-
ram; nititurque illorum opinio huic funda-
mento, quod Angelus sit in loco per opera-
tionem aut applicationem suae virtutis: sed &
hoc fundamentum subruimus Disp. 13. th. 7.
Nos sicuti Angelum secundum substantiam
esse in loco asseruimus, Disp. & thes. cit. ita
nunc eum vere & proprie moveri localiter af-
ferimus: quia eo modo convenit rebus move-
ri, quo convenit esse in loco: at esse in loco
convenit Angelo secundum substantiam,
quod ante fuit probatum: ergo & ei convenit,

secundum eam moveri, amovendo eam ab uno
loco & applicando alteri. Itaque rejicimus
Thomistarum sententiam, assentientium, An-
geli motum in eo consistere ut attingat diver-
sa loca media operatione, qua in eis aliquid
producitur, sive sit formaliter transiens, sive
applicatio virtutis. Sed quomodo potest An-
gelus operari in ullo loco, si non prius, saltem
ordine naturæ, existat? quomodo existet nisi
prius eum acquisiverit. Ergo non movetur
ad aliquem locum per operationem, quam in
eo producit, sed jam motu eum acquisivit,
antequam operetur: & ostendimus disp. &
th. cit. Angelum posse esse in loco, licet nihil
operetur, ergo & jam poterit fieri praesens in
diversis locis, nihil circa illa operando: itaque
Angelus in motu habet se aliter atque aliter
in ordine ad spatium locale, non tantum in
ratione agentis, sed & in ratione immediate
praesentis.

II. *Queri* hic potest, An definitio motus
tradita ab Aristot. 1. 3. Phys. quod sit actus entis
in potentia, qua potentia, conveniat motui
locali Angelorum? Resp. quod si illa defini-
tio accipiatur prout ibi tradi solet & explicari
ab Aristotelicis, non convenit, quia sic
intelligitur de actu & ente physico, corpore
naturalis ac sensibili: si tamen accipiatur magis
abstracte, prout ratio, *entis actus*, & *potentia*,
reperitur etiam in rebus omnino à materia
separatis, potest convenire: quia de motu An-
geli dici potest, quod sit actus entis in poten-
tia qua potentia ad ubi: neque repugnat An-
gelo, quod sit id actu quodam imperfecto
respectu

respectu loci, sicut non repugnat ei quod media successione motus perveniat ad locum; at de ratione successione est, quod sit actus imperfectus & incompletus. Quamvis autem motus Angelorum adhuc sit diversæ rationis à motu corporum, non tamen iccirco improprie motus dici debet: Nam forte (multis saltem) intellectus Angelicus diversæ est rationis ab humano, sed non ideo tamen dicitur improprie intellectus: pariter & hic res habet.

III. Verum quia th. 2. jam statim diximus, non repugnare Angelo, ut successive moveatur, hoc ulterius est explicandum, quia fortasse alicui minus verum id videatur. Quæritur ergo §. 2. An Angelus possit moveri motu continuo & successivo? Resp. Successio ad motum continuum requisita ex duplici causa provenit: vel ex divisibilitate mobilis, vel ex divisibilitate spatii: quarum utraq; causa, etiam cum una est præcisa ab alia, sufficiens tamen est ratio successione: nam quodlibet mobile prius pertrahit unam partem spatii divisibilis, quam aliam, & sic est successio ex parte spatii comparando mobile etiam indivisibile ad diversas partes spatii, sic angelorum motus est continuus & successivus: deinde quando mobile est divisibile, tum etiam secundum unam partem sui priusquam secundum aliam partem, pertransit spatium divisibile; & sic corporum motus ab utraq; causa est continuus & successivus. Porro indivisibile est aliud in genere quantitatis, ut punctum, aliud in genere substantiæ, ut Angelus: priori indivisibili non competit locus divisibilis, ut in eo sit, an tamen in eo non possit moveri successive, multi dubitant, imo plerique asserunt, exemplo Sphæræ undiquaque & exactissime rotundæ, quæ in plano existens licet non sit in loco divisibili (tangit enim planum in puncto) si tamen moveatur, movebitur successive secundum partes plani divisibiles: posteriori indivisibili competit locus divisibilis, ut in eo sit: nã anima etsi indivisibilis sit, est tamen in corpore divisibili: consequenter & Angelus, qui si existat in spatio divisibili, quidni & in eo moveri potest? Atqui iste motus localis in spatio divisibili concipi non potest nisi suc-

cessivus & continuus secundum varias spatii partes.

IV. Ex iis, quæ diximus, patet quid dici debeat, ad id quod §. 3. quæritur, *An Angelus possit moveri in instanti?* Resp. id plane esse impossibile: nam quod successivum est, non potest esse in instanti, quia habet partem post partem: at si in instanti esse posset, jam partes essent simul & non una post aliam: motus autem est successivus, ex ante dictis. Ergo. Quærent adhuc subtilius Scholastici, *an si non motus, saltem aliqua mutatio localis in Angelo esse possit instantanea, qua de extremo in extremum moveatur in instanti.* Putat Scotus & multi cum ipso, fieri posse, si extrema sint immediata, & inter se à se invicem non distent, v. c. si Angelus sit in toto loco pedali, dicunt, quod possit se constituere in alio loco pedali immediato, non dimittendo primo partem primi loci, & acquirendo primo partem secundi loci successione quadam, sed simul & in instanti dimittendo locum totum primum & acquirendo totum secundum. Quod an probabile, disquirendum relinquimus. Quicquid sit de extremis indistantibus immediatis & mutatione instantanea; alia hic adhuc moveatur quæstio de extremis distantibus & medium habentibus, §. 4. *An Angelus possit transire ab extremo in extremum non transeundo per medium, motu locali proprie dicto.* Respond. id fieri non posse, five illud medium sit aliquid utriusque extremi, quale est punctum in linea, five sit nihil extremorum, quale medium est aqua inter aerem & terram: non potest fieri priori modo, quia illud medium est ratio continuitatis inter extrema: ideoque si Angelus continue moveatur, necesse est ut illud medium pertranseat; alioquin non foret motus continuus: nec posteriori modo, quia quod continue moveatur, prius pervenit in medium quam in terminum: alioqui continuitas ista concipi non potest; & res, quæ sic moveatur, esset in locis potius discontinuis, si non transeat medium.

V. Præter motum sub actionum Angeli transeuntium titulo aliæ etiam quæstiones ventilari hic solent. §. *An Angelus possit producere substantiam?* Respond. quod non,

quia nec creare potest, quod est solius Dei, nec generare, quia non potest disponere materiam, quod tamen ut prævium in omni generatione requiritur: at alius modus producendi substantiam nullus superest. §. 2. *An Angelus possit producere qualitates, tum materiales, tum spirituales?* Resp. Neg. prius, quia nec formaliter nec eminenter continet eas, ut sunt calor, frigus, &c. Aff. posterius, quia si agens corporeum potest in subiecto proportionato producere qualitatem materialem, cur non possit producere spiritualement in subiecto proportionato seu spirituali? §. 3. *An Angelus possit producere motum localem?* Resp. quod sic, quia potest movere corpora: at qui localiter movet ut efficiens motus, is producit motum localem. Quod possit Angelus movere corpora, ex Theologia ac Sacris est certum, sed insuper ex Philosophia probabiliter suaderi potest, sc. si possit producere proprium motum, qui est perfectissimus, cur non etiam imperfectiores in alio, & corpore?

VI. Ad Angelorum actiones transeuntes refertur quoque *corporum assumptio*: nam cum propria corpora non habeant, & tamen sæpe corporea in specie appareant, nihil restat dicere, quam quod alia corpora assumant. *Quæritur.* §. 1. *Qualia sint ista corpora?* Resp. probabile est vera aliquando hominum defunctorum corpora assumi, quæ movere possunt, & in iis apparere, aliquando corpora ab iis, ex aere vel condensato, vel admixta ad colorum varietatem aqua, vel ex vaporibus, fabricari quæ vera membra non habeant, externam tamen membrorum speciem referant: nam licet aer in sua raritate manens nec figuram habeat, nec colorem, quando tamen condensatur, & figurari potest & colorari, quod patet ex nubibus: ista corporum fabricatio non est productio generativa, sed congregatio aeris dispersi, & junctio partium ejus, aliorumque

concurrentium; quæ corpora, ut confestim congregando efformantur, ita confestim, dissipatis junctis, evanescent. §. 2. *Quomodo Angelus uniatur corpori?* Resp. accidentaliter: requirit autem ista unio, 1. Angelorum in corporibus assumtis existentiam substantialem. 2. existentiam talem, qualem habet motor in mobili: usum corporum assumtorum instrumentalem, ut iis manifestentur. §. 3. *Quales in assumtis corporibus operationes exercere possint?* Resp. nullas possunt edere operationes secundum substantiam vitales, vitalibus tamen similes: patet prius, quia corpora assumta ab Angelis non vivunt vita prima, non enim ab Angelis informantur; ideoque nec opera vitæ ab iis possunt exerceri; nam vita secunda primam præsupponit: itaque Angeli in assumtis corporibus non generant, non loquuntur, non edunt, non bibunt, &c. & quando aliqua ex istis tribuuntur Angelis, non proprie hoc fit sed metaphorice, ob similitudinem talium operum cum veris operibus vitæ, quæ exerceri non possunt, ubi non est potentiale principium ad tales operationes exercendas: At Angeli quamvis habeant principium seu virtutem, qua possunt corpora seu partes eorum localiter movere, & hoc motu mediante figurare variisque qualitatibus afficere, imo quedam in iis & per ea efficere, habentia aliquid simile operibus vitæ, non tamen habent principium potentiale ad veras & proprie dictas hujusmodi actiones, quia non habent facultatem generativam, comestivam &c. Videntur tamen actus facultatis locomotivæ, qua tales, etiam præcisa vitalitate, ab iis exerceri, quia vere progrediuntur, ambulant, manus ad apprehendendum movent &c. Hæc de Angelorum natura, attributis, effectis, aliquot disputationibus, quæ probabiliter ex Philosophia disputari possunt, attulisse sufficiat.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

DECIMA-SEPTIMA,

DE

NECESSITATE.

THESIS I.

Frequentissima est apud Philosophos, *Necessitatis & Contingentiæ*, mentio, dum huius terminis, & *Ens* in sua latitudine, & *Causam efficientem*, & *Enunciationem*, dividunt: atque hinc maximus est horum terminorum in omni disputatione ac disertatione usus: Verum sicut recte intellecti & adhibiti inserviant rebus obscurioribus enucleandis, ita non parvos errores gignunt in iis, à quibus nec recte intelliguntur, nec rite adhibentur. Quantum turbaverint Scholas & piorum in Ecclesia Dei mentes, cum disputationibus de Libero arbitrio, concursu, providentia, causa peccati &c. sunt inserti hi termini, sed pessime accepti, ex tot disertationibus, quæ de istis controversiis voce ac scripto paucos intra annos sunt hic & alibi institutæ, cuius est notissimum. Vindicandi ergo sunt hi termini ab abusu, quo in errores varios multi sunt abducti. Atque hac quidem disputatione *Necessitatis* notionem excutiemus, & varias ejus acceptiones, sed legitimas, proponemus.

II. De Necessario sic Philosophus l. 5. *Metaph. c. 5.* Philosophatur. Τὸ μὴ εὐδεχόμενον αἰδιὸς ἔχει, ἀναγκαῖον φαιμέν ἔχει ἕως. Quod aliter se habere non potest, necessario se ita habere dicimus. Hinc vulgaris est Necessarii definitio, *Necessarium est, quod aliter se habere non potest*; sive *in existendo*, quomodo *Ens* aliquod dicitur necessarium, ut *Deus*, sive *in causando*, quo sensu *causa efficiens* dicitur quædam esse necessaria, ut *ignis*, sive *in enuntiando*, quo pacto enunciatio vera dividitur in necessariam & contingentem. *Deus* dicitur *Ens* necessarium in existendo, quia non potest non existere: *causa naturalis* dicitur necessaria, quia non potest non operari positis omni-

bus ad operandum requisitis: enunciatio quædam vera, est necessaria, quia ita vera est, ut non possit esse falsa, adeoque non potest non esse vera.

III. Necessarium non-nullis dividitur in dependens & independens. *Necessarium independens*, quod suam necessitatem nulli debet, nulli acceptam refert. Atque hic est summus necessitatis gradus, qui in solum *Deum* cadit, qui dixit, *Ego sum, qui sum*; Ut sic entitatis suæ independentem necessitatem declararet. *Necessarium dependens*, quod per sua quidem principia, sive externa sive interna, necessarium est, omnem tamen suam necessitatem *Deo* debet: & hoc est necessarium *vel necessitate definitionum & demonstrationum, vel naturæ, vel hypotheticæ*. *Necessitas definitionum & demonstrationum* in creaturis summa est, & secundus necessitatis gradus, ubi, si fingitur oppositum, implicatur contradictio; ita necessarium est, *hominem esse animal, esse rationalem, esse risibilem &c.* Hanc necessitatem, definitionis & demonstrationis, in propositionibus per se primi & secundi modi, non-nulli ex Philosophis vocarunt quoque independentem, ac fecerunt eam similem necessitati divinæ, quia sicut tam necessarium est *Deum* esse, ut contrarium contradictionem involvat, ita & hic in exemplis allatis. Verum licet tanta sit coherentiæ terminorum in istis propositionibus & rerum extra propositiones necessitas, ut si quis, non connecti sed separari posse illos terminos aut res alii, subjecto ista prædicata tribui posse, asserat, contradictoria dicat, non tamen ideo sequitur, quod independens sit istius coherentiæ necessitas: attributa essentialia vel constitutive vel consecutive necessario coherent cum essentiali quam vel

constituunt vel consequuntur, nec est quippiam in re hoc modo necessaria, unde ista necessitas dependet, est tamen aliquid extra rem istius necessitatis dependens principium, sc. Deus. Quod enim homo sit animal, sit rationalis, sit risibilis &c. ac necessario, ut non possit non esse, licet in se illius necessitatis principium dependens nullum inveniat, Deo tamen acceptum hoc totum quod est referre debet, qui eum talem creavit, & talis essentiae, quam talia attributa essentialia & constituerent & consequerentur, creare pro sua sapientia voluit; sicuti enim, quod existit, ita quod rationalis existat & quod risibilis, non irrationalis, non irrisibilis, à Deo est: neque enim ipse homo sibi hoc esse essentiae dedit, sicut nec esse existentiae dare sibi potest. Si roges, an Deus potuerit creare hominem, qui non esset rationalis, non risibilis, si homo talis est necessario, quia Deus voluit eum talem creare, respondeo, hoc rogandum non esse, nec temere in divinam potentiam, praesertim quam absolutam vocant Scholastici, inquirendum esse, ne scrutator curiosus majestatis opprimatur ab ea: nos id pro certo tenemus, necessitatem in aeternae veritatis propositionibus, ut vocant, sive in primo modo per se sive in secundo, esse à solo Deo, qui istius necessitatis est origo, causa, principium, quia ipse ut sapientissimus omnium rerum opifex res talis essentiae fecit, quae talem necessitatem propositionum fundaret, atque ita ipse tanquam prudentissimus legislator tales propositiones tanquam leges tulit. Necessitatem definitionum & demonstrationum sequitur *necessitas naturae*, quae tertium necessitatis gradum constituit, qua causa aliqua permanens in natura sua eodem modo ut à Deo Authore naturae est instituta, necessario tale effectum producit; atque haec quidem necessitas tanta est, ut causa talis ex se non possit effectum suum tale non producere, *ex se*, dico: nam à Deo sic mutari atque affici potest, ut non producat; sic gravia descendunt, Sol se movet, ignis urit; omnia ex se & vi naturae suae necessario, licet à Deo fisci in agendo & inhiberi possint, etiam absque ulla contradictione. Succedit ultimo *necessitas hypothetica*, qua aliquid non in se, non ex se est

necessarium, sed ob hypothesein aliquam positam extra rem, quae necessaria dicitur.

IV. Necessitatem naturae nonnulli vocant necessitatem absolutam: alii necessitatem absolutam sumunt, pro independente: alii necessarium absolute vocant cujus negatio aut oppositum involvit contradictionem, & sic necessitatem independentem ac definitionum & demonstrationum comprehendit; & illi tum necessitatem naturae, vocant necessitatem secundum quid, atque hanc necessitatem distinguunt à necessitate hypothetica: ita Cl. praedecessor ac praceptor noster *D. Burgerisd. l. 1. Metaph. c. 29.* Contra, alii necessitatem naturae, secundum quid dictam *Burgerisd.* confuderunt cum necessitate hypothetica, ad quam retulerunt necessarium ex natura, quia tale necessarium constanter quidem & immutabiliter agit, sed ex hypothesei ordinis à Deo in natura instituti: sed praestat, meo iudicio, necessitatem naturae distinguere ab hypothetica, quia hypothesis dicit aliquid rei necessariae extrinsecum: nec tamen vocare velim necessitatem naturae necessitatem absolutam, aut simpliciter: sed eum ordinem teneri ac nomenclaturam in classibus necessarij tum digerendis tum nominandis, quem ordinem ac nomenclaturam servavit cit. loco, *Cl. Burgerisd.* Quare nos ejus vestigiis insistemus.

V. *Necessitas* est, aut *interna*; qua res ex natura sua aut ex principio intrinseco est necessaria, & haec vel *absoluta*, quando oppositum contradictionem implicat, ut est necessitas independens, & dependens definitionis ac demonstrationis, vel *secundum quid* sive *naturae*, quando oppositum naturaliter fieri non potest, sed tamen, si fiat, nulla implicatur contradictio; aut *externa*, quando res non ex natura sua aut principio intrinseco est necessaria (sic enim est contingens) sed quando necessaria est ob externam hypothesein seu conditionem: atque hoc necessarium est triplex pro triplici hypothesei: est enim *necessitas hypothetica ex suppositione*, ut loqui amant Scholastici, vel *causae*, vel *antecedentis*, vel *existentiae* sive *actus*: necessarium ex hypothesei *causae*, intelligit, vel *efficientis*, vel *finalis*: nam necessi-

necessitas à materia & forma, tanquam à causis internis, est interna, & quidem naturalis, secundum quid: *necessitas externa ex suppositione causæ efficientis* est, quando causæ efficientes, ex quibus aliquid oritur, non mutantur, cum mutari possent, ut, genus humanum magnis calamitatibus puniri est necessarium, quia causæ non mutantur efficientes calamitatem, scilicet peccata hominum. Huc referri potest *necessitas*, quam vocant *coactionis*, ut cum robustior trahit infirmum invitum; & *determinationis*; quia quod determinatum est non potest non agere, ideoque necessarium est; & quidem ex hypothesi causæ efficientis, quæ quod determinat agit in id quod determinatur: sic voluntas necessario appetit summum bonum, & quæcunque media cum summum bono sunt conjuncta, modo ab intellectus practici judicio præscribantur; quia voluntas determinatur ab intellectus practici judicio: *necessitas externa ex suppositione causæ finalis*, aliis dicitur *necessitas expediencie & eventus*, quomodo necessarium est cum edere, qui vitam cupit incolumem, hoc necessarium subdividi solet in *necessarium ad esse & ad bene esse*, quæ subdivisio ex ipsa finis divisione satis nota est: *necessitas externa ex suppositione antecedentis*, est necessitas ex suppositione *vel decreti*, *vel præscientiæ*, *vel prædictionis* divinæ; hoc triplici modo necessarium fuit, ut ossa Christi non confringerentur; necessitas *præscientiæ* vocatur Theologis, necessitas *infallibilitatis*; necessitas *decreti*, *immutabilitatis*, quamvis nonnulli ex ipsis hæc confundant: *necessitas externa ex hypothesi existentie seu actus* est, quæ res, cum est, necessarium est, cum fit, necessarium fit: quo sensu *Arist.* dixit *l. de Interp. Omne, quod est, quando est, necessarium est*: hanc necessitatem nonnulli vocant *necessitatem temporis*, *Cl. Burgersd. hypotesin*, quæ rei alioquin contingenti necessitatem adfert, dicit *vel antecedere rem, vel eam sequi*, vel cum ea esse *conjunctam*: necessitas conjuncta cum re facit necessarium, quod ego vocavi necessarium ex hypothesi existentie, actus, temporis: hypothesi, quæ rem sequitur, quam facit necessariam, est finis rei, facitque necessarium ex hypothesi causæ finalis: hypothesi,

quæ antecedit rem sub conditione necessariam, adfert istam necessitatem, vel per aliquam causalitatem, vel absque ea: si per aliquam causalitatem, ista, vel coactio est, vel determinatio: quæ sunt hoc utroque modo necessaria, sunt necessaria, quæ vocavi, ex hypothesi causæ efficientis: quæ sunt necessaria ex hypothesi præcedente rem sed per nullam causalitatem, sunt necessaria, quæ vocavi, ex suppositione antecedentis, sive prædictionis, sive decreti. Ac sic hujus divisionis membra cum membris nostræ divisionis ferè coincidunt.

VI. Hæc quidem varæ sunt acceptiones vocis *Necessarii*: hoc restat, ut, quo sensu vox hæc sumatur in divisione causæ efficientis in necessariam (nam quomodo sumatur in divisione entis & enunciationis, satis est notum) & contingentem, seu, ut alii, liberam (quamvis libertas sit species contingentie; hæc enim dividitur in consultam, quæ libertas est, & fortuitam) explicemus. In hac causæ efficientis divisione, non est intelligenda *necessitas hypothetica*, quæcunque etiam fuerit: quia hæc non contradistinctur contingentie aut libertati: nam illa necessitas intelligitur facere causam necessariam hoc loco, quæ contingentie seu libertati opponitur eamque tollit, quia causa necessaria & contingens seu libera, membra sunt opposita divisionis contrarie: sed necessitas hypothetica contingentie aut libertati non opponitur, nec eam tollit, sed optime atque amice cum ea conspirat ac convenit: quod patet eundo per singulas classes necessitatis hypotheticæ jam recensitas: ex eo enim, quod jam scribo aut lego, necessario scribo aut lego: est hæc necessitas hypothetica ex suppositione actus, existentie, temporis, sive ex hypothesi quæ cum re conjuncta est: at illa necessitas libertatem meam mihi & actionis contingentiam non aufert: nihilominus libere scribo aut lego, quia scribo aut lego, quicquid, quantum, quando, & quamdiu lubet, & actio scribendi aut legendi contingens est: sed neque necessitas hypothetica ex suppositione antecedentis sive præscientiæ, sive decreti, sive prædictionis divinæ, quæ est necessitas rem præcedens

fine

sine causalitate, libertati aut rerum contingentiæ repugnat: nam istoc triplici modo necessarium erat ut Judæi Christum crucifigerent, & tamen libere crucifixerunt, & crucifigendi actio Judæorum respectu fuit contingentissima: ulterius, neque necessitas hypothetica, quæ est ex suppositione causæ finalis, vel ex hypothesi quæ rem sequitur, contingentiam aut libertatem è medio tollit: nam hoc modo necessarium est ut studeam si velim esse eruditus, nihilominus tamen libere studeo, quantum, quicquid, quando, & quamdiu lubet, & studendi actio contingens est: denique neque necessitas hypothetica ex suppositione causæ efficientis, siue ex hypothesi, quæ rem præcedit vera causalitate, contingentiam aut libertati inimica est; siue fuerit ista causalitas coactio, siue determinatio: non determinatio; nam licet à summo bono determiner, tamen libere illud appeto, & appetendi actio contingens est contingentiam consulta; pariter, postquam intellectus judicavit mihi navigio esse proficiscendum, ego hoc medium eligo necessarium, & tamen libere, & proficiscendi actio est contingens: non coactio, quia intellectus & voluntas, sedes libertatis & contingentiam radix, cogi non possunt: fur coactus ad patibulum incedere necessitatem patitur, sed tamen libere incedit, adeoque ejus incessus est

contingens: quod autem vulgo dicitur necessitas coactionis pugnare cum libertate & contingenti, intelligitur tantum de actionibus imperatis: at in actionibus elicitis nulla esse potest coactio, nedum ut libertatem aut actionis contingentiam evertat. Concludimus ergo nullam speciem libertatis hypotheticæ aut externæ repugnare libertati aut contingentiam. *Sola itaque necessitas interna intelligitur, cum causa efficiens dicitur necessaria: sed quænam? an omnis? Respond. 1. Non interna absoluta independens, quali modo necessarium esse diximus, Deum esse. 2. Non interna absoluta dependens definitionis aut demonstrationis, quali modo diximus esse necessarium, hominem esse rationalem aut risibilem. 3. Sed necessitas interna dependens secundum quid, siue naturæ, aut physica, naturalis, non prout ista vox animalem necessitatem excludit, sed in quantum eam includit, adeoque in quantum naturæ naturale opponitur voluntario, competitque rebus tum inanimatis tum animatis anima vegetativa & sensitiva: hæc sola necessitas naturæ profecta à naturæ principio intrinseco, siue materia, siue forma, constituit causam necessariam oppositam contingentiam seu libertati, quod ostensum volumus. Atque hæc de necessario.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

DECIMA-OCTAVA,

DE

CONTINGENTIA.

THESIS I.

Cum opposita juxta se invicem posita clarius elucefiant, disputationi de Necessitate subjicienda est disputatio de Contingentiâ. τὸ ἐνδεχόμενον, inquit Philosophus l. 1. Prior. & Anal. c. 3. t. 5. πολλαχῶς λέγεται, καὶ ὅτι, καὶ τὸ ἀναγκαῖον, & τὸ ἐπὶ ἀναγκαῖον, καὶ τὸ ἐπιτακτικὸν ἐνδεχόμενον λέγεται. Contingens multifa-

riam dicitur, namque & quod est necessarium, & quod non est necessarium, & quod est possibile, contingere dicimus. Sed hæc significatio aliena est, eodem Philosopho teste l. 1. Prior. Anal. c. 13. t. 2. τὸ γὰρ ἀναγκαῖον, ὁμοῦ μὲν ἐνδεχόμενον λέγεται: quod enim necessarium est, æquivoce contingere dicimus. Nonnulli contingens idem

idem faciunt quod fortuitum aut casuale, quo pacto forte fortuna contingit, piscatorem piscando extrahere aureum tripodem; casu contingit tegulam decidentem vulnerare prætereuntis caput: verum contingentia non casum tantum aut fortunam, sed libertatem quoque complectitur, quod in hujus disputationis progressu statim pluribus dicemus. Itaque in genere hic sumitur à nobis *Contingens* pro mutabili, sicut necessarium sumplimus pro immutabili: atque ut necessarium definimus, quod aliter se habere non potest, ita *Contingens* definimus ab opposito, quod aliter se habere potest, sive in essendo aut existendo, quomodo ens aliquod dicitur contingens, ut *Creatura*, sive in *causando*, quo sensu causa efficiens dicitur quædam contingens, ut *homo*, qui ambulat, aut fodiendo terram thesaurum invenit; sive in *enuntiando*, quo modo *enunciatio* aliqua vera est contingens, ut *Petrus* est doctus. *Creatura* dicitur ens contingens in existendo, quia potest non existere: homo dicitur causa efficiens contingens, cum ambulat, aut fodiendo terram thesaurum invenit, quia potest non ambulare, & fodiendo terram non invenire thesaurum: *enunciatio* aliqua vera dicitur contingens, quia ita vera est ut possit esse falsa; potest enim fieri ut *Petrus* non sit doctus.

II. *Necessarium* fuit divisum in dependens & independens: sic & contingens aliquo sensu dividi potest, non quidem in essendo: nam nullum est contingens independens in essendo, sed in causando: *Deus* enim, quatenus libere operatur ad extra, potest dici contingens in operando; libertas enim est species contingentia, ut statim pluribus dicitur; & tamen *Deus*, qui contingenter hoc sensu operatur, etiam operatur independenter ab alio. Sed præter hanc divisionem, aliæ insuper divisiones contingentia adferendæ fuerint. 1. Dividitur contingens in complexum & incomplexum: illud est propositio, hoc ens aut causa contingens. 2. Contingens est vel absolute tale, vel secundum quid; quæ divisio non tam est contingentis in genere, quam contingentis in essendo, puta creaturæ: contingens secundum quid, est ens creatum, quod licet ratione dependen-

tiæ à Deo ab extrinseco sit mutabile, & sic possit definire, in sese tamen & ab intrinseco non definit, nisi actione Dei extraordinaria, uti est *Angelus*: contingens absolute, est ens creatum, quod est simpliciter mutabile, atque ex sese potest definire, nulla supposita actione Dei extraordinaria, uti est *arbor*, *brutum*, &c. 3. Contingentia est æqualis vel inæqualis, indefinita vel definita, intrinseca vel extrinseca: atque hæc est divisio contingentia non in genere, sed in causando: nempe, reperiuntur causæ quæ ex natura sua non sunt determinatæ ad unum effectum producendum, sed æqualiter se habent ad hunc vel illum effectum, adeoque respiciunt ex æquo & indefinite utramque partem vel contrarietatis vel contradictionis: ab his causis, qui effectus proficiuntur, dicuntur contingentes, contingentia æquali, indefinita, intrinseca; talis causa contingens est *Deus*, *Angelus*, *homo*: aliæ vero sunt causæ, quæ definitas & determinatas agendi vires acceperunt, sed nonnunquam ab ordine præscripto recedunt, quia ab extrinseca causa alia impediuntur, unde fit, ut inæqualiter sese habeant ad effectus, & prout ex impedimento fuerint vel magis, vel minus aptæ, magis hunc, minus illum effectum producant: quod cum fit, exiliunt effectus contingentes, contingentia inæquali, definita, extrinseca: atque hæc contingentia in agendo in Deum non cadit, sed in solam creaturam. 4. A præcedenti divisione non multum abit Contingentia divisio in consultam & fortuitam; quarum illa convenit causis liberis & per se operantibus, diciturque libertas, hæc causis per accidens operantibus, vel liberis, & dicitur fortuna, vel necessariis, & dicitur casus. 5. Contingentia, non quælibet, sed complexa, est formalis & materialis. Formalis, est in enunciatione habente modum, *Contingens*. Materialis, est in enunciatione, cujus partes coherent nexu dissolubili & contingentis: utraque est in hac enunciatione: Contingit hominem esse doctum. Prior tantum in hac: Contingit hominem esse animal: quæ enunciatio vera est ratione formæ, quatenus modus enunciandi est bonus, falsa ratione materiæ, quia enunciatio cum re non consentit. Posterior tantum est in hac: Homo

est doctus. De contingentia enunciationum formali agit *Arist. in lib. de Interp.* de materiali in *Topicis*. Atque hæc sunt potissimæ Contingentis & Contingentiæ divisiones.

III. Verum enimvero ex iis, quæ sunt dicta, scrupulus fortasse alicui oboriatur, an factis tuto dicatur Deus causa contingens & contingenter agere? Nam videtur de ratione causæ contingentis esse, ut sit mutabilis & impediri possit: præterea, sicut contingentia in essendo est propria passio & conditio entis creati, ita & contingentia in causando esse videtur. Sed respondemus, recte addi utrobique *videtur*: aliud est videri, aliud rem ita esse. Ad 1. dicimus, Contingens in causando est, quod potest causare & non causare: quæ indifferentia interdum oritur ex intrinseca imperfectione causæ, ut in Deo, & tum impediri non potest: interdum provenit ab imperfectione & limitatione causæ, secundum quam alibi impediri potest: & hanc Deo non tribuimus. Ad 2. dicimus, quod contingentia in essendo solum conveniat enti creato: inde est, quod sit contingentia (ut sic loquar) passiva, quæ involvit imperfectionem: at contingentia in causando, quia est contingentia activa, nullam imperfectionem inducit. Atque ex his liquet nimis hic fuisse scrupulosos *Doct. Conimbric.* cum l. 8. *Phys. c. 2. q. 5. art. 1. resp. ad 1.* dicere non fuerunt auctores, *Deum agere contingenter, quod contingentia mutabilitatem & imperfectionem in operante innuat*: & maluerunt medium quoddam fingere inter necessarium & contingens, quod nullum est, cum sint membra immediate opposita.

IV. Sed hic nunc discutienda venit quæstio nobilissima, quænam sit radix, ratio, & causa prima contingentis in causis secundis contingentibus agentibus, an sit divina voluntas? An vero ipsa causa secunda? Respondemus, radicem, rationem, causam primam contingentis in causis secundis non esse ipsam defectibilitatem causæ secundæ, sed ipsam Dei voluntatem, quæ unicum, primum, & certissimum est omnis contingentis in rebus creatis fundamentum: nam quare creaturæ quædam habent potentiam contingenter operandi? Quia Deus voluit eas ita agere posse.

Quare agunt contingenter? Quia Deus voluit illas sic agere. Quare suo tempore agunt alterutrum determinate? Quia Deus voluit eas hoc acturas quod agunt. Alioquin decreti & eventus non esset immutabilis, quæ tamen semper est, *de prævia*: tantum igitur abest ut voluntas Dei decernens tollat rerum contingentiam, ut contra eam fundet ac statuminet. Nempe, quia Deus voluit effectus quosdam contingenter produci, ideo elegit & decrevit facere quasdam causas contingentes, à quibus producerentur illi effectus contingentes: nam alioqui sequeretur, si Deus non elegisset causas contingentes, & tamen effectus contingentes existerent, quod effectus contingens esset præter voluntatem & intentionem Dei, quo nihil potest dici absurdus. Deinde, si effectus darentur contingentes, quorum tamen causas non elegisset contingentes Deus, sequeretur causam secundam & modificare & impedire posse causam primam, quod utrumque non minus est absurdum: itaq; nos reducimus omnium rerum contingentiam in Dei voluntatem ut causam, quæ attingit à fine usque ad finem fortiter & disponit omnia suaviter, ut ex Patribus non nemo loquitur, & elegit effectibus contingentibus causas contingentes, necessarias necessarias, voluit; non tantum res esse quantum ad substantiam, sed quantum ad modum ipsarum, & causas secundas non tantum operari, sed operari tali vel tali modo.

V. Verum ut hoc negotium penitissimè intelligatur, notandum venit, dupliciter id intelligi posse, cum dicimus, Deum aut ejus voluntatem esse primam radicem contingentis; primo, quia omnis virtus causandi contingenter, quæ est in causis secundis, participatur à prima causa Deo, & consequenter, omnis contingentia effectuum in Deum ut in primam radicem refunditur; secundo, non quia tantum ab ipso pullulat & descendit omnis virtus & causalitas contingenter causandi, sed quia ab ipso est immediate omnis causatio contingens: quæ duo multum sunt distincta, quia prius dicit actum primum, posterius secundum. Prior sensus nullam habet difficultatem, neque de eo usque adeo disputatur: posterior sensus plus habet difficultatis, magisque de eo dispu-

disputari solet. Atque hic sensus adhuc dupliciter sumi potest: nam causatio causæ secundæ contingens, considerari potest materialiter & adæquate secundum totam entitatem suam, secundum quam est & à Deo & à causâ secundâ immediate: nam supponimus nunc, quod est verissimum, esse unam eandemque indivisibilem actionem causæ primæ & secundæ concurrentium: vel potest causatio contingens causæ secundæ considerari formaliter & inadæquate, prout præcise est causâ secundâ, & ex propria ejus conditione ita operandi, ut possit non operari; priori modo, supposita non tantum simulatè sed & identitate aut unitate concursus Dei ac causæ secundæ, certum est Deum esse primam radicem contingentiam, sicut certum est eum esse primam causam omnium actionis: non enim quia causâ secundâ agit, Deus agit, sed quia Deus agit, causâ secundâ agit: posteriori modo etiam Deum esse primam contingentiam radicem sentiunt Thomistæ, ita ut causâ secundâ indifferens ad operandum opus habeat à Deo efficacissime præmoveri & prædeterminari ad operandum, utque causatio contingens, etiam ut est à causâ secundâ, resolvatur in efficaciam divinæ voluntatis & potentiam prævia motione applicantis unamquamque causam ad operandum juxta exigentiam seu indigentiam naturæ ejus: alii vero negant hanc præmotionem seu prædeterminationem causæ secundæ à primâ, & ajunt causas secundas à seipsis vel à circumstantiis determinari ad exercitium actus, atque ita proximam radicem contingentiam effectuum procedentium à causis secundis esse in ipsis causis

secundis. Sed nos cum Thomistis facimus, & sententia nostra satis explicata est in hoc negotio disputationibus ante de concursu habitis.

VI. Solet hic adhuc alia quæstio moveri, Utrum, si Deus ageret necessario, effectus nihilominus darentur in rerum natura contingentes? Resp. 1. hypothesein esse impossibilem: quia Deus non modo non agit ad extra ex necessitate naturæ, sed ne quidem sic agere potest, quia modus ille operandi derogat summæ ejus perfectioni: imperfectionis enim est, naturam intellectualem esse determinatam ad unum: nihilominus quia familiare est Philosophis, positus etiam quibusdam hypotheseibus impossibilibus, inquirere, quid sit futurum vel non; dicimus 2. si prima causa ageret necessario ad extra, sublatum iri contingentiam in rebus creatis: nam ex ratione causæ primæ fit, ut secundæ nihil possint agere nisi motæ à primâ: si jam prima agat ex necessitate naturæ, in fluxu in secundam in fluxu potentissimo, prout alia causæ agentes ex necessitate nature agunt quantum possunt: si prima causa agens necessario, influat potentissime in secundam, determinabit eam ad unum, & sic contingentiam agendi atque indifferentiam tollet. Porro, si prima causa necessario causat, necessario se habebit influendo respectu causæ secundæ: Illa esto B. igitur B. necessario movetur à primâ causa A. at B. eodem modo, quo movetur à primâ causa A. movet proximam sibi causam C. & C. movebit D. & sic in omnibus causis procedendo nihil contingenter movebitur aut causabit, si Deus prima causa necessario causat aut agit.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

DECIMÆ-NONÆ, PARS PRIOR.

CONTRA

POSSIB. MUNDI ÆTERNITAT.

THESIS I.

Vetus est *Aristotelis, Averrois, Procli*, aliorumque ex Ethnicis *de æterna mundi existentia* error, quem, quia ex sacris literis melius non fuerunt edocti, iis condonamus

libenter: sed inter Christianos Philosophos, Mundi creationem in tempore ex Dei verbo edoctos, nova exorta est *lis, de possibili mundi æternitate*: & quæsitum à multis jam est

faculis, an *Mundus ab æterno effici à deo potuerit*. Atque hic quidem varix sunt sententiæ: nonnullis asserentibus, Mundum quoad omnes creaturas ab æterno effici potuisse: aliis æternitatem possibilem ad res tantum incorruptibiles restringentibus: nullam in mundo creaturam, nec corruptibilem nec incorruptibilem, ab æterno effici potuisse, statuentibus. Et solet hæc quæstio sub hisce terminis ventilari in Philosophorum Scholis, *sine de ratione creationis novitas essendi?* quæ quæstio eundem cum hac habet sensum, *possibile mundus aut quippiam creari ab æterno*. Ac sententia communior apud Modernos est, quod non sit de ratione creationis novitas essendi; quæ negativa sic vertitur in affirmativam, quod mundus ab æterno creari potuerit. Citant pro hac sententia *Comimb. l. 8. Phys. c. 2. quæstion. 7. artic. 2. & Masius in l. 8. Phys. quæstion. 8. Thom. 1. part. quæst. 46. artic. 2. & ibi Cajetanum, 2. contra gentes, & ibi Ferrariens. Durandum, Argentinatem, Gregorium, Ochamum, Bielelem, Capreolum, Egidium, Hervæum*, alioque ex Scholasticis antiquioribus: sequitur eam *Suarez in Met. Disp. 20. cum ejus exscriptoribus Scheibl. l. 2. Met. c. 3. punct. 6. Martin. in Metaph. partis. l. 1. sect. 11. quæst. 4. Iacob. Metaph. Instit. l. 3. c. 8.* Vid. etiam *Pererium Phys. l. 15. cap. 12.* & omnes in *8. l. Phys. Arist. commentatores*, hodie receptos passim in scholis. Sed enim nominum splendore oculos nostros perfringi non patimur: nos contra omnes, asserimus hanc affirmativam: *est de ratione creationis novitas essendi*: & hanc negativam: *Mundus ab æterno creari non potuit*. Ratio primaria pro Adversariis, omniumque rationum quasi farrago, est quia ostenditur, non implicari contradictionem, nec ex parte Dei creantis, nec ex parte creationis, nec ex parte creaturæ, si statuatur mundus aut aliquid ab æterno creari potuisse: nam ut *Masius cit. loc. annot. 1.* monet, idem est dicere, creaturam ab æterno potuisse & non potuisse produci, quod implicare contradictionem & non implicare contradictionem: nam si non implicat, fieri potuit: si implicat, fieri non potuit. Atque hanc rationem *Comimbric. vocant talem, quæ*

multarum vim habet. Pererius loc. cit. ait in margine, Pulcherrimam esse argumentationem, sed vero quam nullam habeat vim & quam sit misella, turpis, tantisque Philosophis indigna ratio, nunc ostensum imus, at Pererii quidem (quia unus ex iis est sequendus) vestigia prememus, qui tamen eadem plane habet cum cæteris.

II. Sic argumentatur cum *Sociis Pererius*. Si impossibile est creaturam produci ab æterno, id est, si creatura ab æterno produci non potuit (qui controversiæ est status) ista impossibilitas provenit, vel ex parte creatoris, vel ex parte creationis, vel ex parte creaturæ. Sed nihil horum vere impossibilitatem importat. Ergo non est impossibile &c. Negamus Pererio minorem; & ex triplici fundamento, quod ponit, impossibilitatem creationis æternæ derivamus, & ratione creatoris, & ratione creationis, & ratione creaturæ. Probat Pererius suam minorem, & orditur à primo membro. §. 1. *Ex parte Dei producentis tripliciter provenire potest impossibilitas; vel quia putatur nullum productum coævum esse posse suo producenti; vel quia produciens liberum, cum agat ex electione, existimatur præcedere aliqua duratione suum effectum, vel quia, si creatura coeterna esse possit creatori, creator in aliquo, nimirum duratione, non esset superior, major, atque præstantior, quam creatura. Sed nullum horum trium tollit possibilem mundi aut creaturæ æternitatem. Ergo non est illa impossibilis ex parte creatoris Dei.* Negamus iterum minorem Pererio, & contra dicimus ex triplici isto capite, impossibile esse ratione Dei creatoris, ut mundus aut creatura ab æterno produci possit, tum quia Deus non potest producere aliquid sibi coævum, tum quia agit ex electione, ideoque inter effectum & electionem aliquam durationem oportet intercedere, tum quia creator adæquaretur creaturæ. Pergit *Pererius*, quod primum caput ex parte Dei non tollat possibilitatem æternæ mundi productionis, probat hac instantia. *Quia, inquit, in divina Trinitate Pater vere producit Filium, cum tamen credamus Filium esse coævum Patri.* Sed vero hæc instantia *Pererii ac sociorum* promittit

ac prodit impietatem ac blasphemiam, eoque transfugas facit in castra Arrii, Photini, Socini. Quis illum & illos docuit sic argumentari, à productione æterna Filii ad productionem æternam mundi? profecto si quid hac instantia probari volunt, oportet statuunt, Filium Dei à Patre produci tanquam creaturam (quod redolet istorum hæreticorum hæreses) ut sit paritas in argumento: nam mundus creatura est: si ergo potuit ab æterno produci filius, aut filium Dei oportet produci ut creaturam, sicut est mundus, aut mundum, ut Deum, sicut est Filius Dei: alioqui non procedit argumentum. Sed vero ponamus ob oculos *pulcherrimæ* hujus argumentationis *vim* (de qua tam gloriantur) planè nullam. Productio Filii Dei est opus ad intra, manens in essentia & substantia Deitatis & æternitatis, inde sequitur Filium Dei esse cum Patre unum: creatio verò mundi, productio creaturæ est opus ad extra, non manens in Deo, sed transfrens extra Deum ad creaturas, quæ non sunt unum cum Deo cum creatore suo. itaque insignis hic est elenchus parium. De qua unquam creatura dixit Deus, quod de Filio dicit, *Ego hodie genui te*. Filius ab æterno producit Patri consubstantialis. Ergo mundus etiam, ab æterno si produci posset, consubstantialis Deo foret? Filius Patri per omnia est cœqualis; Creatura immenso & infinito intervallo à creatore est remota. Quare ineptum est, imo impium, quod sic argumentetur *Pererius*, cum assumit, non repugnare à parte Dei, ut mundum, aut creaturam, aut aliquid possit producere sibi cœternum, quia produxerit Filium, qui sit sibi cœternus: & disparitatem jam indicavimus: imo si hæc argumentatio valeat, sequitur non tantum mundum potuisse ab æterno produci, sed de facto ac vere esse ab æterno productum, sicut de facto & vere *Filium produxit Pater*, ut ipse testatur *Pererius*: nunc aliam instantiam profert, ut probet productum posse esse cœvum suo producenti. Pergit, *Philosophi*, inquit, *concedunt in rebus naturalibus inveniri aliquas causas efficientes, quæ simul sint cum effectis*: & *D. Augustinus ostendere volens hæc*

duo non pugnare inter se, ut nimirum Filius Dei sit cœternus ei, in 6. lib. de Trinit. 1. declarat hoc exemplo; Splendor qui gignitur ab igne atque diffunditur, cœvus est igni, & esset ei cœternus, si ignis esset æternus. Sed vero hæc non inservit roborandæ instantiæ *Pereriane*. *Augustini* simile illud est dissimile & productioni æternæ Filii Dei, & productioni mundi. Filii Dei productio est supernaturalis: splendoris ab igne productio naturalis: mundus productione transit extra Deum producentem, splendor, qui producitur ab igne, non abit extra ignem. Quis dicat splendorem esse creaturam ignis aut opus ad extra, quod requiritur, ut argumentum probet? si splendor creatura ignis foret, aut, ut rectius loquamur, si se haberet ad ignem, ut se habet creatura ad Deum, certe extra ignem egrediretur & esset quid diversum ab igne, sicut creatura exit à creatore, estque aliquid diversum ab eo: & sic simul profecto non essent, sed ignis esset ante splendorem, ut creator est ante creaturam. Porro, quid si splendor esse effectum ignis negemus? quid si ejus dicamus esse adjunctum concreatum? uti lux est adjunctum solis concreatum: certe, nec splendor ignis, nec lux solis est effectum, tanquam causæ procreantis (quæ proprie est efficiens) sed si effectum sunt utriusque, sunt effectum utriusque tanquam causæ conservantis, quæ apud multos nomen causæ efficientis amisit, & refertur ad subiectum ab iis sicuti ejus effectum reducit ad adjunctum: at mundus à Deo est, ut à procreante; etiam quidem ut à conservante, sed non ut à conservante tantum, sicut hoc modo tantum est ab igne splendor, à sole lux: rem facere lucidam aut splendidam sunt effecta à sole & egredientia & procreata, sed quæ cum sole & igne non essent ab æterno simul, utcunque sol & ignis ponerentur esse ab æterno, quia effectum esse ab aliquo extra efficientem causam productum & simul in eodem momento esse cum causa, impossibile est: quæ simulatae sunt, simul sunt, sicut ignis & splendor, sol & lux, ea non tanquam causa procreans & effectus à se invicem dependent, sed vel tanquam causa conservans & effectus, vel tanquam duo effecta procreata à causa

superiori procreante. Denique, quod supponit *Pererius*, si *ignis æternus esset, splendorem ejus pariter fore æternum*, age verum esto ex suppositione. Sed enim de illo ipso antecedente quæstio est, An ignis ab æterno esse possit, an mundus aut illa creatura ab æterno esse aut produci potuerit?

III. Videamus, an secundum membri primi Minoris ex parte Dei caput non tollat impossibilitatem æternæ mundi productionis; Secundum caput est. Quod Deus sit agens liberum ex electione, ideoque ante effectum, & sic effectum, mundus non potest Deo esse coæternus. Hoc non tollit possibilem mundi æternitatem, inquit *Pererius*, & pergit. *Quia Deus, cum sit infinitæ virtutis, non est minoris potentia, cum agit libere, quam cum agit necessario: sed si ex necessitate naturæ ageret, produxisset mundum ab æterno*; quia est ab æterno. Ergo quod agit libere, id non obstat, quo minus potuerit mundum producere ab æterno. Sed ad hæc respondemus tali modo: Deum non esse impotentiorum, cum agit libere, quam cum agit necessario, verum est, non tamen inde sequitur, Deum omnia posse ad extra, cum agit libere, quæ potest ad intra, cum agit necessario: quia, cum agit ad intra, potest omnia quæ natura divina necessario exigit; cum agit extra, potest quantum vult: intercedit enim in actionibus ad extra voluntas: ergo, quia Deus non vult, ut mundus producat ab æterno, nec mundum ab æterno producere potuit: sed vero amplius; si maxime Deus ageret ex naturæ necessitate, & non tamen Mundus in uno primo momento cum Deo simul esse posset, quia effectui proprie dicto, quatenus effectus est, id est, quatenus est à causa procreante, repugnat simul esse cum causa hoc modo, sive causa procreans agit ex necessitate naturæ, sive ex voluntatis libertate: non igitur impotentia est aut minoris potentia, non potuisse Mundum ab æterno producere, quia contradictoriū est & impossibile intellectu, effectum esse & quidem creatū ac procreatum, & creatori seu causæ procreanti esse coæternū. Sed & aliam ob causam hæc ratio inepta est. Arguit sic *Pererius*. *Si Deus ageret ex necessitate naturæ, mundum utique ab æterno produxisset, Ergo*

*cum libere agit, non minus potuit eum producere ab æterno. Ratione consequentiæ reddit: quia non minoris est potentia libere agens quàm agens necessario. Verum si in hunc modum fas est Pererio arguere, pariter & nobis licebit sic argumentari. Si Deus ageret ex necessitate naturæ, ita mundum creasset, ut creationem ejus semper necessario continuasset. Ergo & libere agens ita potuit mundum creare, ut creationem ejus necessario semper continuaret. Ratio consequentiæ eadem est, quam illi adferunt. Atqui absurdum est consequens, esse nimirum agens liberum, & necessario actionem continuare: nec tamen quicumque tam est ineptus, ut impotentia Deum arguat, ideo quod libere agens actionem necessario non continuat, aut quod saltem potest non necessario continuare, quam tamen necessario continuaret, si ex necessitate ageret: itaque, si maxime concederemus, effectum cum causa necessario agente posse esse simul in eodem primo existentia momento, negaremus tamen minoris potentia Deum dici debere, si ex necessitate naturæ agens faceret, quod libere agens facere non posset: quia illud non Dei impotentia, sed contradictioni imputandum esset, quod libere agens eodem modo & momento extra se agere non potest, quo ageret, si ex necessitate naturæ ageret. Sed habet secundam instantiam & exceptionem *Pererius*; sic loquitur, *Præterea agens ex electione tunc successive agit, & tempore anteit effectum, cum electio non est actus voluntatis simplex & totus simul, sed prærequirit deliberationem, quæ propter discursum rationis ei adjunctum fit successive, sicut cernimus in homine: at electio Dei, non secus ac ejus intellectio, est actus simplicissimus, voluntatis divinæ, totus simul, Deo coæternus: non igitur, quod Deus libere & ex electione agat, id obstat, quo minus potuerit ab eo produci mundus ab æterno. Respondemus I. ex illo Pererii discursu non tantum sequi, mundum ab æterno esse posse, sed etiam esse: si enim creatio sit actus voluntatis & electionis divinæ, & actus voluntatis & electionis divinæ sit Deo coæternus, & creatio erit Deo coæterna; quidni igitur & res creata, per creationem à Deo producta, fuerit Deo coæterna,**

Verum

Verum 2. respondemus directè, five electionis actus sit simplex & momentaneus, ac totus simul, five sit successivus, nihilominus inter eum & effectum ad extra mora intercedit: nam omne agens per electionem & voluntatis libertatem, qualiscunque tandem sit electio, effectum suo est prius: nam si Deus ex electione & libere mundum produxit, ergo mundus potuit non produci: si potuit non produci, vel in eo ipso instanti, in quo productus est, vel ante, vel post: non in eo ipso instanti, quia omne quod est, eo ipso quo est, non potest non esse: non post; quia semel productum necessario est productum. Ergo ante: si ante, ergo prius fuerit Deus, qui elegit isto momento mundum producere, quo produxit, & non ante: nam si ante voluisset, potuisset ante produxisse: at nec velle nec producere ante potuisset, nisi ante extitisset. Ergo inter Deum elegantem producere mundum istoc momento, & ipsum mundum productum mora fuit, & non fuit simultas existentie, sed electio

mundi producendi in Deo extitit ab aeterno, productio ejusdem in tempore. Pergit *Pererius*. *Adde*, inquit, *quod Deus agat per suam voluntatem: in Deo autem non est majus velle quam posse: potuit autem Deus velle producere mundum ab aeterno, ergo potuit etiam producere*. Ad id dicimus quod Deus nec potuit producere mundum ab aeterno, nec potuit velle, nec potuit posse velle vel producere, quia nec vult, nec potest, nec velle potest Deus, sibi contraria & quæ contradictionem implicant: at mundum esse & produci Deo coæternum, Dei naturæ est contrarium, cui proprium est & incommunicabile attributum aternitas, & contradictionem involvit, quod jam ex parte ostensum est, & ulterius ostendetur parte hujus disputationis posteriori, in qua primi membri minoris probandæ caput tertium & ejusdem duo membra reliqua ex *Pererio* examinabimus, quod propter chartæ angustiam facere nunc non licet.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

DECIMÆ-NONÆ, PARS POSTERIOR,
CONTRA

POSSIB. MVNDI ÆTERNITAT.

THESIS I.

Protulimus parte priorè hujus disputationis ex *Pererio Phys. suæ lib. 15. c. 12.* pro possibili aternitate Mundi hoc argumentum. *Si mundus ab aeterno fieri non possit, vel impossibilitas ista est ex parte creatoris, vel ex parte creationis, vel ex parte creaturæ: Sed nihil istorum dici potest.* E. Respondentus omnia simul & singula facere hanc impossibilitatem. *Ex parte creatoris* non est impossibile probavit, quia hoc ideo foret, *vel quod Deus non possit sibi coæternum producere, vel quod egerit libere in producendo, vel quod creatura tum creatori par esse possit in duratione. At nihil istorum impedit.* E. Resp. singula impedire: atque id impossibile esse, quia Deus

non possit sibi coæternum producere, & quia in creando egerit libere, disputatione præcedenti est ostensum; nunc pariter *id impossibile esse ostendemus, quia creatura tum creatori par foret duratione.* Ad id excipit *Pererius* hisce verbis. *Nec illud dici potest vere, si creatura sit aeterna, eam aliqua re fore parem Deo: nam quamvis ponatur creatura coæterna Deo, non tamen continuo ponitur ei æqualis in duratione, sed multo inferior.* Resp. *Quid hoc est dicere?* cum mundus ponitur coæternus Deo, non tamen ponitur ei æqualis in duratione, sed longe inferior: idem est, ac si diceret *Pererius*, cum Mundus ponitur coæternus Deo, non tamen ponitur coæternus. *Quid est insanire cum*

cum ratione, si hoc non est? Certe, quicquid duratione est inferius æterno, eique par aut æquale non est, æternum non est: & si brevis, si longo duret tempore, novum est & in tempore factum, non æternum aut ab æterno. Sed videamus quomodo probet *Pererius*, id quod dicit. sic pergit, *Æternitas enim Dei est omnino necessaria, quia Deus non potest non esse æternus, creatura vero potest esse & non esse æterna: deinde æternitas creaturæ est ab alio per participationem, æternitas Dei est à se per essentiam.* Resp. contradicentia hic dicit à *Pererio*: æternum esse & necessarium non esse contradicent: omne enim æternum est necessarium: nam æternum est, quod semper est, semper fuit: quod necessarium non est, non semper est, nec semper fuit: nam necessarium est, quod non potest non esse, consequenter, quod semper est, ergo non necessarium, quod potest non esse, consequenter, aliquando non est: concludo itaque, quod necessarium non est, non est æternum, & per conversionem à contrapositione, quod æternum est, est necessarium: deinde æternum esse, & per participationem ab alio esse, tanquam à causa sc. quomodo Mundus est à Deo, contradicent: nam nullum factum est æternum: at quod est ab alio per participationem, tanquam à causa sc. est factum. Ergo nullum, quod ab alio est per participationem, est æternum. Major sic probatur Quod factum est, fieri desuit; quod fieri desuit, aliquando fuit in fieri; quod in fieri est, nondum est: ergo, quod factum est, aliquando non fuit; quod aliquando non fuit, non est æternum: hinc infero; Quod aliquando non fuit, non est æternum: Quod factum est, aliquando non fuit: Ergo, quod factum est, non est æternum.

II. Nunc postquam infeliciter *Pererium* probasse ostendimus, possibilem Mundi æternitatem, ex parte creatoris, quod erat primum membrum probandæ Minoris, nunc videamus, an feliciter probet eam, ex parte creationis & creaturæ, quod secundum erat tertiumque Assumptionis membrum. sic pergit *Pererius*, probaturus non repugnare ex parte creationis, quo minus ab æterno fieri posse dicatur Mundus. *Ex parte*, inquit, *creationis existit*

*mari possit æternitatem repugnare creaturæ, dicitur ob causas: tum quia creatio significare videtur actionem aliquam, quæ, cum non fiat in æternitate, fieri debet in aliquo instanti: at in duratione æterna non potest assignari unum aliquod instans primum: tum etiam, quoniam creatio dicitur ex nihilo productio; quare oportet creaturam prius fuisse nihil, deinde accepisse per creationem ipsum esse: sed neutra harum causarum tollit possibilitatem æternitatis in creatura: non quidem prior; cum enim Mundus creari ab æterno ponitur, hic nomen creationis non significat actionem aliquam à Deo proficiscentem ad creaturas, sed tantum significat habitudinem Mundi ad Deum tanquam ad suum principium, à quo ipsius esse dependet: quemadmodum in Deo cum dicitur Filius produci à Patre, nomine productionis non significatur actio aliqua media inter Patrem & filium, sed illud tantum significatur, Filium non habere esse à se, sed à Patre: sicut etiam cum dicitur rō esse risibile, procedere & manare ab homine, non significatur media quedam actio, per quam risibile producatur ab homine, sed tantum dependentia risibilis ab homine tanquam intrinseco ejus principio: neque vero posterior causa probabilior est; etenim cum dicitur creatio fieri ex nihilo, non significatur ordo aliquis ipsius esse post non esse, vel transitus à non esse ad esse, sed tantum significatur negatio materiae vel subjecti; ut fieri ex nihilo non sit aliud, quam non fieri ex aliquo subjecto vel materia; & hæc quadrat in quamlibet creaturam etiam æternam. Hactenus *Pererius*, cujus discursus exactiori trutina venit expendendus. *Creatio*, inquit, *est mera habitudo Mundi ad Deum, tanquam ad suum principium à quo manat, sicuti & productio Filii, non vero actus à Deo ad creaturas proficiscentis.* Sed vero, nos homines non possumus alio modo, id, quo Deus res omnes produxit ex nihilo, apprehendere, quam actionis notione. Quid fabricatio est nisi actio à fabro profecta ad producendam domum? similiter & creationem concipimus in ordine ad Mundum: dicimus, *similiter*, quia novimus, creationem non esse actionem sic proprie dictam, ut est fabricatio, calefactio, &c. quæ directe in prædicamento actionis collocantur: sed ἀναλόγως tamen huc*

eam referimus: & à nullo, quod sciam, aliter explicatur productio operum Dei ad extra: quam per actionem: quod de respectu aut habitudine adjicit *Pererius*, illud libenter accipimus: nam creatio optime dicitur habitudo creaturæ ad creatorem, respectus effecti ad causam, sed non est eo minus actio dicenda: imo illa relatio creaturæ ad creatorem in actione creativa fundatur: quod vero istam habitudinem explicet per habitudinem Filii à Patre geniti, & ei similem faciat, in eo impius est *Pererius* & profanus, ut disp. præced. est ostensum: sed vero, ut hic obiter, quid sit creatio, dicam: sciendum est eam vocem tria significare, 1, actum creantis, quæ vulgo creatio activa dicitur: 2, actum creati, quæ vulgo creatio passiva vocatur: 3, relationem ex creatione activa & passiva resultantem inter id quod creatur & quod creat: sicut & nomina omnia actionem significantia, significant & passionem, & relationem important: unde & prædicamentum actionis & passionis, & quatuor reliqua, tantum respectus rerum continere dicuntur: Significatio tamen creationis, ut notat relationem, multum est diversa ab utraque priori significatione; nempe, qua ratione vulgo relatio dicitur differre à fundamento, eadem ratione differt creatio relative accepta ab illius relationis fundamento, ab actione, qua quis creat, & passione, qua quid creatur: & tamen hæc tria eodem nomine creationis veniunt: itaque potest hoc dari *Pererio*, ut creationem explicet per habitudinem, respectum, relationem, sed si in eo non formale creationis collocet, errat: nam hæc habitudo apprehenditur ut aliquid resultans ex positione creatoris & creaturæ, aut melius, ex positione creationis activæ & passivæ, adeoque est quoddam consequens & ratione saltem posteriorius illis: at formalis ratio creationis, est illa, quæ intelligitur in ea esse omnium prima: at hæc est, quæ dicit actum creantis. Pergit *Pererius*, & dicit, *ex nihilo fieri, non significare ordinem ipsius esse post non esse, sed tantum negationem materie.* At vero, contrarium est verum: quando aliquid producitur per creationem, non tantum ex nihilo materiæ seu subiecti producitur, sed etiam producitur aliquid, quod ante fuit nihil,

quod ante non fuit: nam cum non possit idem simul esse nihil & aliquid, oportet ut aliquid esse & nihil esse mutuo consequantur: itaque, quæ ex nihilo fiunt aliquid, dicunt consecutionem esse post non esse; at quæ creantur, ex nihilo fiunt aliquid: Ergo creatio non tantum infert independenciam à subiecto, non tantum negat materiam, non tantum dicit nihilum subiecti, sed & dicit non nihilum termini, ut res creata aliquando nihil fuerit, & post illud nihil factum sit aliquid; & sic infertur successio entis post ens: & hoc est quod nonnulli sic efferunt, de ratione creationis est novitas essendi. Operæ pretium erit hic apponere contra *Pererium* alterius Jersuitæ focii sui *Vasquesii* discursus ex quæst. *Metaph. disp. 24. c. 3.* ubi sic discurrebat. *Est creatio productio aliquid ex nihilo, non quia nihilum sit veluti materia aut aliquid pertinens ad constitutionem rei productæ, sed quia sit terminus à quo productionis: perinde autem est, rem ex nihilo tanquam ex termino à quo produci, atque nihil præexistere ante productionem, quod ad constitutionem illius rei quodammodo pertineat, vel quod idem est, atque rem fieri secundum se totam: nam quando aliquid rei præcessit, & ea productione non fit, non est creatio, eo quod illa res non ex nihilo sed ex aliquo fiat, sive illud sit forma, sive materia: res enim dicitur fieri ex omni eo, ex quo constituitur: quare si præcedat forma rei, dicitur ex ea fieri, non ex nihilo: propterea creatio dici consuevit productio entis in quantum ens, hoc est, secundum totam rationem ejus, quod producitur &c.*

III. Nunc tertium probandæ Minoris syllogismi principalis membrum excutiamus, in quo ex parte creaturæ non impossibilem esse Mundi aternitatem *Pererius* probare conatur: sic ratiocinatur. *Ex parte creaturæ videri potest ei repugnare aternitas, vel quia communiter dicitur creaturæ ex se convenire, non esse; aut igitur creaturæ convenit non esse post esse ipsius; at multi creaturæ sunt incorruptibiles, quæ nunquam amittent esse, aut non esse conveniet simul cum esse, at hoc implicat contradictionem: aut denique conveniet ipsi non esse, priusquam adveniet ei ipsum esse: Resp. hoc postremo sensu phrasin istam admittimus, &*

tali quoque sensu à Philosophis sumi solet : omni enim creaturæ competit non esse ante esse, quia omnis creatura ex non ente fit ens, ut statim est ostensum ex definitione creationis : jam vero hæc propositio firma est : Quod ex non ente fit ens, ei competit non esse ante esse : at creatura ex non ente fit ens. Ergo. Pergit Pererius. *Ergo non potest creatura semper & ab æterno fuisse, sed oportet aliquando non habuisse esse.* Resp. hoc ipsum est, quod volumus, quod asserimus. Persequitur suum discursum Pererius. *Vel repugnat æternitas creaturæ, quia creatura dicitur habere esse participatum & acquisitum à Deo; at si creatura fuisset ab æterno, semper habuisset esse, neque assiduari posset in illa æternitate quando illud esse acquisiverit & acceperit à Deo.* Resp. & hæc ratio pro nobis facit ac solida est : repugnat enim æternitati, ut aliquid aut habeat aut habere possit esse ab alio, quod in fine *th.* 1. hujus disp. satis est ostensum. Pergit Pererius : *Sed neutrum multum valet ad evitendam æternitatem creaturæ, nam cum dicitur, quod creaturæ ex se convenit non esse, non significatur, quod ea debuisset prius non esse, sed quod ex se non habet esse, & sibi soli à Deo derelicta, confestim in nihilum recideret.* Resp. hæc gratis dicitur à Pererio & non probari : nos hic provocamus ad omnium Philosophorum judicia, ut judicent, an hæc phrasia, *creaturæ convenit ex se non esse*, tantum significet, quod creatura ex se non habeat esse, quod vult Pererius ; ac non potius, quod creatura habeat non esse ante esse, quod nos volumus, & ex vi vocis, & *creaturæ* & *creationis*, jam probatum dedimus : nihil igitur huc faciunt Pereriana, quæ sequuntur : *Quare illud non esse convenit ei, sc. creaturæ, tunc etiam cum habet esse, quia tunc verum est dicere, creaturam non esse à se, sed à Deo, in quo vivimus, movemur, & sumus. Hoc etiam significatur, cum dicitur creaturam habere esse acquisitum, & acceptum à Deo, hoc est, dependens à Deo.* Hæc omnia sunt plane *æternitatis*, neque is est sensus istius phrasæ, *creaturæ ex se convenit non esse*, quem Pererius fingit ac supponit : deinde, si esset, probet hæc

duo simul stare, quod creatura habeat esse acquisitum & sic ex se non fit, & quod simul possit esse æterna : quod nisi fecerit, nihil præstiterit : nos contrarium jam demonstratum dedimus : si quis pro Pererio dicat, rem, quæ habet esse acquisitum, posse esse æternam æternitate arbitraria, non autem ea, quæ est absolute necessaria & immutabilis, is ostendat, posse aliquid esse æternum, & simul non necessarium, non immutabile : nos contra, quicquid æternum est, esse necessarium & immutabile, pronunciamus : quia quicquid caret principio & fine, id non potest non esse, & non potest mutari quoad existentiam : hoc est, necessarium & immutabile : at quod est æternum, caret principio & fine. Ergo. Cadit itaque æternitas arbitraria. Quod non tantum contra Pererium & socios in hac questione, sed & contra solidissimum alias Theol. D. Franc. Gomarum, observatum volumus, qui in gravissima questione, *an decretum Dei sit Deus*, hac ficta æternitatis distinctione sese expedit. Postquam enim pro sua sententia (quæ nobis tamen falsa censetur) proposuisset tritum hoc argumentum, *Disp.* 9. *de æterno Dei decreto*, in tertia parte operum Theol. *Deus est ens absolute necessarium. Decretum Dei non est ens absolute necessarium. Ergo.* subjungit. *Ex quibus clarissimum æternitatis Dei & decreti discrimen elucet : nam ut Dei existentia, sic æternitas ejusdem absolute necessaria est : contra vero, ut decreti existentia à causa liberrime agente dependet, sic ejusdem æternitas mere arbitraria est ut quæ sic est, ut non esse potuerit.* quæ verba excidisse tanto & tam profundæ ac subactæ eruditionis Theologo, equidem miror. Quid? an Deus ergo potuit esse sine decreto seu actu decernendi, qui purissimus est actus? sed hæc alias refutanda erunt. Nobis sufficit, ostendisse, Achilleum hoc Pererii aliorumque argumentum, tribus pro possibili æternitate Mundi cornibus instructum, elumbe plane esse ac nullum ; quod tanto prolixius egimus, quia nonnulli etiam ex Orthodoxis Philosophis aliquam huic argumento vim inesse existimant atque existimant.

SCIENT. DIVINÆ IMMUTAB.

THESIS I.

Visa multis est inexplicabilis difficultas, quomodo variatis ac mutatis rebus, quæ sciuntur à Deo, non varietur, non mutetur, ipsa Dei scientia: imo usque adeo hæc res torlit nonnullorum ingenia, ut multarum rerum scientiam Deo denegaverint nonnulli, alii conjecturalem tantum illarum notitiam ei adscripserint: nempe, solent isti homines Dei scientiam metiri intellectus sui decem-peda, & ad instar scientiæ nostræ concipere. Quare operæ judicavi pretium, ut hoc argumentum diligenter ventilaretur ac discuteretur. Hoc igitur est, quod quaeritur. *Utrum scientia Dei sit omnino invariabilis & immutabilis, ita ut nec augeri nec imminui possit?* Non referam multorum hic aut Philosophorum aut Scholasticorum sententias: neque enim hoc nostri est moris; sed quod res est, dicam, confirmabo, & adversariorum exceptiones atque objectiones refutabo.

II. Non immorabor in scientia divina describenda, nec in ea, licet in se simplicissima, ratione tamen objectorum dividenda, sed ejus descriptionem & partitionem præsupponam. Ut quaestio proposita tanto feliciter decidatur, certa ab incertis sunt distinguenda: *Scientia Dei considerari potest, vel ut est res eadem cum essentia Dei, & sic est invariabilis atque immutabilis, æque atque essentia divina, quam omnis variationis & mutationis expertem esse nunc supponimus, & demonstratum est satis ab Aquin. part. 1. Summ. Theol. quaest. 9. vel potest spectari scientia Dei, sub propria ratione scientiæ, sub qua respicit eas res quæ sciuntur quocunque modo, in ordine (ut loquuntur Scholastici) ad seibilia: & sic scientia Dei distinguitur in scientiam simplicis intelligentiæ & in scientiam visio-*

nis: huic subjiciunt res in certa temporis differentia, quæ vel sunt, vel fuerunt, vel erunt; illi subjiciunt omnia, quæ in cogitationem aut cognitionem mentis divinæ cadere possunt, id est, quibus non repugnat, sciri aut cognosci, sive sit ipse Deus, qui icemet cognoscit, sive sint possibilis, id est, quæ neque actu existunt, neque extiterunt, neque ut sint exitura certo sunt definita, sed quæ existere tamen possunt, sive sint impossibilis, id est, quæ existere nequeunt, ut contradictoria. Quod si loquamur de scientia simplici intelligentiæ, certissimum est, quod illa fit invariabilis omnino atque immutabilis, neque augeri possit, neque minui: nam si per eam Deus novit omnia, quæ ab ipso cognosci possunt, se, alia extra se, possibilis, impossibilis, certe nihil potest esse quod non cognoverit: itaque non potest per hanc scientiam Deus scire plura vel pauciora quam scivit, neque aliquid de novo scire, quod prius non cognoverit, quia per eam novit, quicquid cognosci potest. Tota ergo difficultas est de scientia visionis, an illa possit augeri vel minui? Hanc difficultatem ut dirimamus, notandum venit, quod possimus loqui de scientia visionis dupliciter, vel in sensu composito, vel in sensu diviso. Si loquamur de scientia visionis in sensu composito, omnino illa quoque est invariabilis & immutabilis, expertis omnis incrementi & decrementi: supposito enim, quod Deus ab æterno tot & talia producere statuerit ac decreverit, & non plura, non pauciora, non potest augeri illa scientia, qua cognoscit à se decreta & statuta, quæ visionis est: quia, supposita determinatione divina non possunt plura nec pauciora fieri, & per consequens, nec Deus potest pauciora nec plura scire, quia divina decreti deter-

terminatio nec variari nec mutari potest.

III. Verum, ut hoc totum negotium clarissime percipiatur simul ac probeatur, observandum est, quod dupliciter possit aliqua scientia variari: uno modo ex parte rei cognitæ, altero ex parte cognoscentis. Ex parte rei cognitæ variatur scientia secundum veritatem & falsitatem, quando eodem iudicio & eadem opinione manente res ipsa mutatur, tum iudicium illud erit falsum; quod prius erat verum: ut Petro corrente, hoc iudicium est verum, Petrus currit, &, illo non corrente, est falsum. Ex parte cognoscentis, tripliciter potest variari scientia: primo modo, quoad scientiam ipsam: secundo, quoad modum sciendi: tertio, quoad actum sciendi. 1. Quoad scientiam ipsam variatio incidit in cognoscere, quando vel de novo acquiritur, vel deperditur scientia alicujus objecti: ubi tum est vel incrementum vel decrementum scientiæ, quantum ad extensionem scibilium: nam scientia, quæ ad plura objecta se extendit, augetur: quæ ad pauciora, diminuitur. 2. Quoad modum cognoscendi variatur scientia, quando aliquid clarius & evidentius cognoscitur, quam antea cognoscebatur: quod quidem accidit, vel ex diversitate medii, quando illud, quod prius cognoscebatur per medium probabile, postea cognoscitur per medium demonstrativum; vel ex vi & præstantia intellectus: nam qui acutiori pollet ingenio, is perfectius penetrat eandem conclusionem, quam alius qui minus acuto est ingenio. 3. Variatur scientia, quoad actum sciendi: quod contingit, vel quando quis actu considerat, quod prius non considerabat, vel quando procedit ab habitu ad actum, vel quando modo intelligit unum, postea aliud, vel quando ab uno discurrit ad aliud: hisce omnibus modis potest aliqua scientia variari, & quæ nullo istorum modorum mutatur, aut variatur, illa immutabilis est & invariabilis: jam assumo: atqui scientia visionis in sensu composito nullo ex istis modis potest variari aut mutari: quod speciatim per singulos modos eundo ostendo: non variatur ex parte rei cognitæ ex vera in falsam: nam cum divina cognitio feratur in res, quatenus sunt sibi præ-

sentis in æternitate, non potest variari ex parte rerum cognitarum, quia quæcumque dispositionem habeat res cognita, necessarium semper est, ut ea sit præsens intellectui divino: scit enim Deus, quicquid est, pro quocumque tempore: sed nec potest variari scientia Dei, ex parte cognoscentis: non 1, quoad scientiam ipsam: nam non potest corrumpi scientia Dei, nec de novo acquiri, ut scientia nostra: quia nihil cognoscit per hanc scientiam nisi quod esse voluit in aliqua temporis differentia, & quæcumque determinavit ut pro certo tempore forent, ea scit: non 2, quoad modum sciendi: quia hæc variatio procedit, vel ex diversitate medii, vel ex vi intellectiva: sed Deus per unicum medium, quod est sua essentia, cognoscit omnia: vis etiam intellectiva in Deo est penetrantissima, ipsaq; Dei essentia, quæ invariabilis est: non 3, quoad actum sciendi, quia Deus nunquam est in potentia ad considerandum, quasi nunc actu consideret, quod prius non considerabat, neque est sciens in habitu sed in actu: scientia enim in habitu non est perfectissima, at talis est scientia Dei; nec intellectus divinus modo intelligit unum, postea aliud, nec ab uno discurrit ad aliud, sed omnia actu simul intelligit per unam & unicam speciem, quæ est sua essentia. Ergo concludimus, scientiam visionis in quantum est conjuncta cum voluntate divina, in sensu, ut ajunt, composito, nec augeri, nec minui: quia sicut Deus, quicquid vult, immutabiliter vult, ita quicquid scit ex iis, quæ voluit, invariabiliter scit.

IV. Restat ergo tota difficultas, de scientia visionis in sensu diviso, id est, absolute & per se considerata, non in quantum subest divinæ ordinationi: in hoc sensu concedi potest, quod scientia visionis Dei possit augeri vel minui, quia Deus ab æterno potuisset plura vel pauciora velle atque ordinare, ut essent, & sic potuisset plura vel pauciora scire ab æterno: certe, si fatemur Deum plura vel pauciora facere aut decernere posse, quam fecit aut decrevit, quidni similiter dicamus, Deum plura scire posse, quam scit? & sic non male dicunt Scholastici, Deum aliquid scire posse, quod nec scit,

nec

nec scivit, nec sciet unquam: quæ sane sunt verissima, in sensu diviso accepta: Profecto, non potest fieri, ut quod modo Deus cognoscit scientia visionis, postea incipiat non cognoscere, aut contra: sed vero potuit ab æterno non scire, quod nunc scit ab æterno, in sensu diviso, quia potuit ab æterno non velle aliquid, quod nunc voluit ab æterno, & potuit ab æterno velle facere aliquid, quod nunc ab æterno facere noluit, referendo illud (ab æterno) ad voluit & noluit. Nec est, quod hinc quispiam inferat, scientiam visionis in Deo augeri posse, vel minui, vel omnino mutari: hujusmodi enim sermo, in quo ponitur, augeri, minui, mutari, semper involvit sensum compositum, qui in præsentis negotii falsus est: nam cum dicis, scientiam Dei augeri, minui, vel mutari posse, sensum hunc efficis, Deum quædam scire ab æterno, quibus postea quædam addi possint, in sciendo, aut detrahi, aut in quorum locum quædam possint succedere, sic nimirum, ut plura vel pauciora sciat postea quam prius, aut omnino quædam sciat postea, quæ non prius, aut contra: unde sequeretur, quod inciperet Deus aliquando scire quæ non sciebat, vel non scire quæ sciebat: Atqui hoc absurdum est, & pugnant cum æterno Dei decreto de rebus in tempore producendis: teneamus ergo certissime, scientiam visionis hoc modo in sensu composito acceptam esse invariabilem & immutabilem, licet in sensu diviso, ut eum explicuimus, contra dici possit.

V. Sententia vera explicata & probata hoc superest, ut Adversariorum objectiones præcipuas excutiamus, quod licet raro in thesibus conscribendis faciamus, nunc tamen unam atque alteram solvere placuit. *Obj. 1.* Objecta divinæ scientiæ sunt variabilia & de facto variantur: Ergo & ipsa Dei scientia est variabilis & de facto variatur ad variationem objectorum: Antecedens est manifestum, quia inter ea, quæ Deus scit, sunt libera & contingentia: atqui hæc variatur. Ergo objecta &c. Consequentia probatur, quia si variatio objecto non variatur scientia, ergo scientia illa, quæ non mutatur, mutato objecto, erit falsa: v. c. Deus scit me nunc scribere:

itaque finita scriptura & me non scribente aut manet illa scientia Dei qua sciebat, & illud iudicium quo iudicabat, me scribere: aut non: si manent, ergo scientia & iudicium Dei sunt falsa, quia nunc non scribo: si non manent, ergo scientia Dei est mutata & variata. Resp. 1. Objectum scientiæ divinæ primum est essentia divina, in qua & per quam cognoscit omnia, quæ cum non possit variari, nec scientia Dei potest variari, etsi objecta secundaria variantur. 2. Cum Deo sint omnia præsentia in sua æternitate, etiam si objecta secundaria variantur, scientia tamen Dei non variatur: Deus enim videt in sua æternitate, absque aliqua sui mutatione, me nunc scribere pro hoc tempore, & me non scribere pro tempore tali secuturo: & licet varietur scibile à parte rei, scientia tamen non variatur à parte Dei, quia eadem scientia cognoscit Deus hanc rem esse pro tali tempore & non esse pro alio tempore: & hoc bene est notandum, quod varietas & contingentia rerum non variet, non mutet scientiam Dei, quia Deus sic novit omnia, ut, quæ dicuntur præterita, apud Deum tamen scientem non sint præterita, & quæ dicuntur futura, à Deo tamen sciente non expectentur ut futura; sed vero & præterita & futura & præsentia, sunt cuncta præsentia Deo in æternitate sua: quæ æternitas adest cuilibet differentiæ temporis & coexistit semper omnibus, quæ sunt in quacunq; temporis differentia: & sic non aliter cognoscit Deus præterita aut futura quam præsentia, sed omnia simul æqualiter & sibi præsentia, etsi illa quoad nos variantur & mutantur: ut rem similitudine illustrem, Sicut faber, antequam fabricet domum, & postquam est fabricata, & postquam est destructa, habet semper eandem ideam domus; Ita Deus non aliter cognoscit res antequam sunt creatæ, & postquam sunt creatæ, & postquam esse desierunt. *Inst.* Si Deus omnia sciat simul, quia omnia videt in sua essentia & in sua æternitate, ergo etiam cognosceret simul contradictoria: at hoc est absurdum. Ergo & illud. Prob. min. Contradictoria sunt opposita: at eorum uno posito, non ponitur alterum: ergo, qui scit unum oppositorum, nescit alterum, quia ambo simul stare nequeunt. Resp.

scientia Dei potest esse oppositorum, sine oppositione & falsitate: quia quando dicimus, Deum scire opposita simul, non dicimus, quod Deus sciat duo opposita simul esse vera, quia hoc est impossibile, sed tantum dicimus, Deum apprehendere utrumque oppositorum, & judicare unum esse verum, alterum falsum, vel unum esse possibile, alterum impossibile: hoc est, quod vocamus, Deum duo contradictoria scire simul: deinde, aliud est, duo opposita aut contradictoria esse simul in rerum natura, quod est impossibile, sicut duo contrarii colores non possunt esse in eadem parte parietis, & aliud, esse simul in scientia Dei, quod est possibile, non quia simul judicentur vera, sed quia simul apprehenduntur, & unum judicetur verum, alterum falsum. *Obj. 2.* Deus ante Incarnationem scivit Christum nasciturum, & post Incarnationem scit illum non esse nasciturum, nam scientia est verorum, & post Incarnationem non est verum, Christum esse nasciturum, quia jam est natus, ergo potest Deus nescire quod scit, & contra potest scire, quod nescit: nam nunc scit Christum esse na-

tum, quem ante Incarnationem natum nesciebat, & nunc scit, Antichristum nasciturum, & ipso nato, jam scit, non nasciturum, sed natum, quod ante nesciebat. *Resp.* negando consequentiam; quia Deus scit Christum nasciturum pro tali tempore, quo erat nasciturus, ante Incarnationem; & nunc scit Christum esse natum pro tempore, quo est natus; & sic non dicitur aliquid nescire, quod sciebat, aut scire, quod nesciebat; quia licet post Christum natum Deus non sciat Christum nasciturum pro hoc tempore, scit tamen Christum esse nasciturum pro tempore, quo erat nasciturus: quia, cum aeternitas comprehendat omnes differentias temporis, Deus novit Christum nasciturum pro tempore, quo erat nasciturus, & Christum natum pro tempore, quo est natus: & ista propositio, *Christus est nasciturus*, vera est, pro tempore, quo erat nasciturus, & hæc, *Christus est natus*, est etiam vera pro hoc tempore, quo est natus, quæ omnia tempora sunt simul & præsentia Deo in aeternitate & æterna Dei cognitione. Alias objectiones in ipso actu disputandi solvemus.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

VIGESIMA-PRIMA,

DE

SIMPLICITATE DEI.

THESIS I.

DE *Simplicitate Dei* disputaturi, non proximo utemur apparatu, sed *à se & à seipis* quid per *simplicitatem* intelligi debeat obiter præmittemus, ac tum statim controversiæ figemus, & rem ipsam rationibus decidemus. *Simplicitatem* explicare solent Philosophi per *negationem compositionis seu constitutionis ex pluribus*; hinc simplicitatem describunt per exclusionem distinctionis seu multitudinis, dicendo, quod sit *unitas carens multitudine plurium*: quæ descriptio generatim sumpta non satis est vera, nisi illa plura intelli-

gantur esse talia, *quæ se habent per modum actus & potentie*: nam simplicitas non dicit in genere carentiam omnis multitudinis, neque excludit omnem aut distinctionem aut pluralitatem: exemplum est in ipso Deo, ubi sunt multe, plures, ac distinctæ personæ, quæ personarum multitudo, pluralitas, ac distinctio, non officit divinæ simplicitati, quia non referuntur ad se invicem, nec ad essentiam divinam, ut actus & potentia, quod imprimis hic & alibi notandum est. *Simplicitas* ergo optime definitur *unitas* (est enim ejus quasi species)

carens

carens omni multitudine plurium, quæ vel ad se invicem sese habent ut potentia ad actum, vel simul sunt in potentia ad totum quod actuant.

Ex eo autem, quod simplicitas explicetur per negationem compositionis, existimarunt plerique Philosophi simplicitatem de formali in sola negatione consistere. Vide præter alios *Suarezum Metaph. disp. 30. sect. 3. num. 3.* At vero, si nuda foret negatio simplicitas, nullam diceret perfectionem, nedum ut diceret perfectionem simpliciter: at dicit perfectionem: nam compositio, quæ ei opponitur, dicit imperfectionem, ideoque à Deo removetur: Ergo simplicitas dicit perfectionem, ideoque Deo tribuitur: & certe, si tantum negatio sit simplicitas, quomodo inter Dei proprietates recenseri potest? mera negatio non est proprietas: his adde, quod unitas superaddat enti, non negationem, licet vox indivisionis, qua definitur, negationem sonet, sed modum positivum; ergo & simplicitas quæ unitatis quasi est species. Quod *Suarez* loc. cit. excipiat, Primo, non posse intelligi, quis fit ille modus, quem simplicitas addit enti, futile est: nam ab intellectu suo ad intellectum alterius nulla est consequentia: certe si possit intelligi modus positivus, quem unitas addit enti, quem infinitas addit Deo, quidni & hic, quem Simplicitas, vid. inter alia *c. 7. 11. 14. Metaph. l. 1. Burgesid.* Quod objiciat secundo *Suarez*, non posse simplicitatem dicere modum positivum, qua faceret compositionem cum entitate, cui adderetur, haud difficulter solvi potest; nam non facit compositionem cum quidditate cuius est modus, quia non est ei adæquate distinctus, nec ad eam se habet, ut actus ad potentiam. Quod tertio dicat *Suarez*, compositio non addit modum composito, ergo nec simplicitas rei simplici: ad id duobus modis responderi potest, vel negando antecedens, ac dicendo, quod compositio dicat modum intrinsecum ac positivum quidditatis quæ composita dicitur, ut importet talem entis rationem, secundum quam ens constituatur ex actu & potentia; vel concedendo antecedens, & negando consequentiam, ac dicendo, quod compositio & simplicitas opponantur ut privatio & habitus, sicuti,

multitudo & unitas; at privatio negatio est; habitus dicit entitatem aut modum positivum: unde sequitur, posse simplicitatem formaliter constitui in modo positivo, licet in eo non item colloctur compositio.

II. Simplicitatis sic explicatæ variæ sunt differentię five modi, pro compositionum oppositarum varietate: hinc, quia alia est compositio ex materia & forma, alia ex partibus integrantibus, alia ex subiecto & accidente, alia ex genere & differentia, alia ex essentia & existentia, alia ex natura & subsistentia, totidem sunt modi simplicitatis, quorum singuli oppositas compositiones excludunt. Quæstio nunc est, an *Deus hisce omnibus modis sit simplex?* Alii sic pronuntiatum statum controversiæ, *An Deus nec in se sit compositus, nec possit intrare in compositionem alterius, nec possit aliud componi cum Deo?*

III. Nos *Deum simplicem asserimus*, compositum negamus: Argumenta quædam generalia sunt, quæ hoc probant; alia specialia, quæ hanc aut illam à Deo compositionem remonent: an omnem à nobis recensitam? statim videbimus. Generalia argumenta satis sunt multa, quæ videre est apud *Scholasticos Commentatores, in Lombard. l. 1. Sent. dist. 8. & in Aquin. sum. Theol. p. 1. quæst. 3.* Nos Dei Simplicitatem, ut à nobis est explicata, in genere deducimus ex ejusdem infinitate. Nullum infinitum est compositum ex aliis, nec componibile cum aliis: ergo simplex: at Deus est ens infinitum, quod nunc supponimus: major prob. Quod est componibile cum alio, caret ejus perfectione cum quo componitur, & consequenter perfectione totius, quæ conflatur ex perfectione extremi componentis utriusque; at infinito nihil perfectionis deesse potest: compositum vero ex aliis, vel est compositum ex partibus infinite perfectis, quod est contra rationem & partis & infiniti, vel ex partibus finite perfectis; at ex pluribus finite perfectis non potest fieri ens infinite perfectum, sed tantum finitum quoddam determinatæ perfectionis pro determinata partium perfectione: at Deus est ens infinite perfectum: Ergo &c.

IV. Sed descendamus ad particulares compositio-

positionis modos. *Deum non componi ex materia & forma*, aliquot argumentis probat *Aquin. loco. cit. quæ à Comment. fufius explicantur.* Nos ex iis duo feligemus: 1. Quod est purus actus, non est compositum ex materia & forma. Deus est purus actus. Major est evidens, quia cum materia fit pura potentia; illud sane quod componitur ex materia & forma non poterit esse purus actus, quia hic excludit quamcumque potentiam à sua ratione: Minor probatur. Quodcumque nullam includit potentiam est purus actus. Deus nullam includit potentiam; quia si aliquam includeret, deberet aliquid ab alio recipere: nam omnis potentia passiva est correlativa respectu potentia activæ, à qua formam recipit, ad quam est in potentia: Deus autem nihil recipit, quia sic non esset primus motor, prima causa, adeoque ens primum, nec foret ens esse. 2. Quod habet materiam & formam, est bonum per participationem. At Deus non est bonus per participationem. Ergo. Major prob. quia quod habet materiam & formam, est bonum per id, quod materia ejus participet & recipiat formam, beneficio & efficacia alicujus causæ efficientis: consequenter est bonum per formam participatam. Minor prob. Deo nihil est prius: sed bono per participationem prius est bonum per essentiam. Ergo Deus non est bonus per participationem. Hisce duobus *Thomæ* argumentis addimus tertium. 3. Si Deus foret compositus ex materia & forma, corpus esset. At corpus non est: nam omne corpus est mobile, est circumscriptum loco. Deus nec est mobilis, nec circumscriptus loco. Ergo. Deinde, nullum corpus est infinitum. Deus est infinitus. Ergo: Hisce iisdem argumentis probatur, *Deum non esse compositum ex partibus integrantibus*: nam partes integrantes materiam sequuntur, qua negata & hæ negantur.

V. Sed neque Deus est compositus ex subjecto & accidente, quod probari potest multis rationibus: nos pauca feligemus. 1. Subjectum se habet ad accidens, ut potentia ad actum. Sed Deus non est ullo modo in potentia. Ergo neque subjectum est ullius accidentis. 2. Ens per accidens, hoc est, compositum ex sub-

jecto & accidente, posterius est illo, quod est per se. Deo nihil est posterius, quia est ens primum. Ergo non est ens per accidens, hoc est compositum ex subjecto & accidente. 3. Omne accidens est vel materiale, vel spirituale: si materiale, recipitur in subjecto materiali & quantitativo; sed Deus non habet materiam, nec quantitatem, ex *th. preced.* ergo non potest recipere accidens materiale: nec etiam spirituale, quia intellectio, & volitio Dei seu decretum, est ejus substantia & ipse Deus. Ergo non potest in illo esse accidens.

VI. Sequitur *compositio ex genere & differentia: quæ an in Deum cadat*, paulo difficilius est explicatu, propter quæstionem aliam affinem, cui hæc innititur, hodie quam maxime agitatam, *an Deus sub aliquo genere sit, & in aliquo genere sit, & in aliquo predicamento contineatur?* Sed ut hoc negotium intelligatur, notandum est, rem aliquam eatenus dici compositam ex genere & differentia, quatenus genus & differentia ita inter se distinguuntur, ut gradus genericus secundum rationem suam possit inveniri separatus à differentiali illo, & inveniri conjunctus cum aliquo alio gradu differentiali in re aliqua alia: clarius loquar in exemplo. Animalitas ita distinguitur à rationalitate, ut animalitas possit separari à rationalitate in aliqua re alia quam est homo, quem cum rationalitate constituit, & conjungi cum alio gradu differentiali, sc. irrationalitate, in equo, aut bruto quovis: ac propter hanc generis & differentia distinctionem, dici potest homo compositus ex genere & differentia, etiamsi ponamus, in homine illos gradus non distingui realiter, quæ communis & recepta hodie est opinio. Atque hinc manifestum est eas solas res dici posse compositas ex genere & differentia, quæ sub aliquo genere continentur: nam si quid est, quod sub nullo genere contineatur, id sane ex genere & differentia non fuerit compositum; ut ipsum ens, v. c. quia sub nullo genere continetur secundum communissimam sui rationem, à nemine censetur esse compositum ex genere & differentia: hisce sic positis, ut decidi possit, *An Deus ex genere & differentia sit compositus?* Primum ea quæstio determinanda

nanda foret, *An Deus sub aliquo genere prædicamentorum*, v. c. substantiæ, contineatur? *Thomistæ*, & hoc & illud negant; & nos cum iis: & sufficit ad id hæc una ratio, relictis aliis. Id, per quod constituitur species, habet se ad rationem generis, ut actus ad potentiam. Sed in Deo nulla est potentia. Ergo. Prob. maj. quia omne genus dicit potentiam perfectibilem per differentiam.

VII. Verum ulterius quæritur, *an Deus sit compositus ex essentia & existentia?* Alii dicunt; *ex esse & essentia?* Resp. quod non. Ratio est. 1. Si Deus componeretur ex essentia & existentia, essentia Dei foret in potentia ad existentiam, sicut omne perfectibile est in potentia ad perfectionem: sic enim se res habet in creaturis, quæ ex essentia componuntur, quia earum essentia est indifferens ad non existere & non existere: at Dei essentia non est indifferens, nec in potentia ad non existere & non existere. Ergo. 2. Si Deus non esset suum esse, i. e. si componeretur ex essentia & existentia, Deus haberet existentiam seu esse causatum: si causatum, vel ab extrinseco, vel à principiis intrinsicis; nam illud esse esset reitere, ergo ab aliquo: sed non potest illud existere causari à principio extrinseco, quia sic prima causa non amplius esset prima, neque ens à se & non factum, neque ens necessarium, &c. quæ sunt absurda: sed neque ab intrinsicis principiis causari potest non esse seu existere Dei, quia nihil sibi potest esse causa existendi: illud enim, quod causat, debet esse & existere, antequam effectus sit, si causet in genere causæ efficientis: ergo si esse aut existere, quod est in Deo, esset in eo causatum à principiis intrinsicis, præsupponerentur jam esse illa principia per aliud esse, & sic essent plures in Deo existentia, quo nihil fingi potest ineptius, aut magis impium.

VIII. Quæritur postremo, *an Deus sit compositus ex natura & substantia?* Subsistentiam hic dicimus, quod alii vocant personalitatem, modum subsistendi, *ὑποκειμενὸν* Græce, qui quidē triplex est in Deo, unde tres constituit personas. Has subsistentias revera ante omnem mentis operationem à natura & essentia divina, ut modos à re modificata, exi-

stimamus distingui, adeoque Deum vere ex natura & subsistentiis tribus componi: aliud enim est essentia, aliud modus essentiæ: hæc tamen compositio simplicitatem Dei non evertit, quia extrema componentia, essentia & modus, natura & hypostasis, non se habent per modum potentiæ & actus, sicut se quidem habent in rebus creatis, verum debent concipi essentia & modus subsistendi in Deo, natura divina & subsistentia ut duo actus perfecti, quorum neuter ab altero aut actuetur aut perficiatur: uti quidem fit in creaturis: ubi compositio ex essentia & modo non tantum simplicitatem evertit sed & imperfectionem importat, non tamen per se, quasi omnis compositio talis eam inferret, sed per accidens, quia modi superadditi creaturarum essentiis, vel mutabiles sunt, vel finiti, vel utrumque: at modi hi subsistendi in Deo, nec mutabiles nec finiti sunt: unde nullam imperfectionem inferunt. Si dicas præstare, ut dicamus essentiam divinam & modum subsistendi in Patre includi in persona Patris, non per modum compositionis, sed per modum ineffabilis unionis. Resp. 1. Nos in verbis & modo loquendi non esse difficiles, modo de re constet, & plus differre inter se naturam divinam & modum subsistendi, quam essentiam & existentiam, hoc est, ut Scholasticorum terminis efferam, essentiam & personalitatem, non sola ratione, sed ante omnem mentis operationem distingui. 2. Nihil hic esse periculi, licet vocabulo compositionis utamur, modo eam recte conciliemus (quod facimus) cum Dei simplicitate: certe, ubi licet uti voce distinctionis, quidni ibidem & compositionis? atqui hic omnes dicimus, naturam divinam & personalitatem Patris distingui, quidni ergo etiam dicamus Patrem ex natura divina & personalitate sua componi? Vide de hoc negotio egregie differentem *Keckerm. Syst. Theol. l. 1. c. 4.*

IX. Exposuimus ita Dei simplicitatem, & quomodo, & quæ ei sit tribuenda: hoc superest, ut videamus, *an cum hac Dei simplicitate à nobis explicata stare possit pluralitas & distinctio attributorum in Deo?* Resp. quod sic. Nam in Deo multa quidem sunt attributa, sed quæ in se citra operationem mentis non

sunt distincta, verum distinguuntur solum modo ab essentia divina & inter se distinctione rationis ratiocinata, ut fundamentum quidem distinctionis sit in Deo, distinctio tamen ipsa extra Deum in mente distinguente: quæ

rationis distinctio simplicitatem Dei, à nobis assertam non tollit. Hanc attributorum ab essentia divina & inter sese distinctionem probaremus; sed charta non capit, & alias hoc fieri poterit.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

VIGESIMA-SECUNDA,

DE

POTENTIA DEI.

THESIS I.

Receptum est apud Scholasticos axioma, ea, quæ in nobis diversa sunt, in Deo reperiiri unita: cum itaque tria concurrant ad operationes nostras, scientia, voluntas, potentia, quod cujuslibet artificis exemplo est manifestum, & illa tria in Deo sunt quærenda ac reperienda; non quod in Deo ista sint diversa, ut in nobis: sed quod illa in ipso secundum nostrum ordinem & modum intelligendi discernantur: Nimirum, scientia Dei intelligitur à nobis ut apprehendens, voluntas ut imperans, potentia ut exequens. Nos, missis scientia & voluntate Dei, de *Potentia Dei* quædam hac disputatione excutimus, exorâ à quæstione an sit.

II. Quando quæritur, *an sit in Deo potentia?* primo videndum est, quid per *potentiam* hic intelligatur. Non intelligitur potestas, dominium, autoritas, *ἐξουσία*, sed *vis* & *virtus producendi effectum, δύναμις*. Solet autem ex *Arist. 5. Metaph.* potentia dividi in *activam* & *passivam*: illa ad agendum, hæc ad patiendum seu recipiendum: nam quemadmodum actus est duplex, alius secundus, qui est operatio, & alius primus, qui est forma, operationis terminus ad quem, saltem inadæquatus & partialis; ita potentia alia est in ordine ad actum secundum, & dicitur activa, & alia in ordine ad actum primum, & dicitur passiva: *Activa potentia* definitur *Arist. Principium transmutationis in alio quatenus a-*

liud est: Passiva, principium transmutationis ab alio quatenus aliud: sed universalis potest utraque definiri. Nam vox transmutationis specialior videtur. Potentia activa, est principium producendi aliud, quatenus aliud est, ideoque hæc ordinatur ad influendum aliquid alteri, & non recipiendum aliquid in se. Potentia passiva, est principium producendi (passive) ab alio quatenus aliud est, adeoque hæc ordinatur ad aliquid recipiendum in se, & non ad influendum aliquid alteri. Iam vero quæritur, an in Deo reperiatur potentia, non passiva, sed activa? Nam passiva potentia nullo modo in ipso reperitur, quia dicit imperfectionem: quod enim est in potentia ad recipiendum aliquid ab alio, habet defectum illius, ad quod est in potentia: at Deus nullius habet defectum. Ergo. Sed activa est in Deo, quia illa de se imperfectionem non importat: unde, sicuti materia prima est pura potentia passiva, ut nullam habeat activam, quia est ens imperfectissimum, ita in Deo nulla est potentia passiva, omnis est activa, quia est ens perfectissimum.

III. Cæterum cum *in Deo potentiam ponimus activam*, & hoc bene est intelligendum, respectu cuius operationis ea in Deo ponatur: operatio enim alia est immanens, quæ recipitur in eodem subiecto, à quo procedit, sicut intellectio, volitio; alia transiens, quæ recipitur in subiecto alio, in quo est terminus ad quem

quem aut effectus, ut creatio, salvatio: non ponimus potentiam activam, quæ dicat ordinem ad actum immanentem, sed eam quæ dicit ordinem ad actum transeuntem in exteriorem materiam vel objectum extra Deum: hic tamen notandum est, in Deo improprie ponitur actum transeuntem. Nam omnis actio Dei est immanens, metaphoricè tamen aliqua dicitur transiens, ratione effectus ad extra producti: sic creare, salvare, secundum rei veritatem sunt actiones immanentes: Deus intelligendo & volendo produxit mundum, & fecit omnia quæcunque voluit, sed tamen quia istæ actiones extra se, id est, extra Deum, producant suos effectus, dicuntur actiones transientes.

IV. Deo potentiam esse adscribendam activam, principium operationis transeuntis, probat *Aquinas 1. part. sum. Theol. quæst. 25.* quia Deus est ens in actu, imo purus actus, ac perfectissimus. At habere talem potentiam competit enti, quatenus est actu, & quatenus est perfectum: Ergo. Probatur minor. nisi ens sit actu, quomodo poterit in se habere principium operandi? & de perfectione entis nihil derogat hæc potentia activa, quia ex se nullam imperfectionem involvit, sed quod imperfectionem involvat, aliunde est: nempe, potentia activa imperfecta est. 1. quando completur per suum actum, sic imperfectæ sunt potentie activæ Angelorum, quia per operationes suam consequuntur perfectionem. 2. quando indiget subjecta materia, sic imperfectæ sunt potentie activæ corporaliū agentium, ut artificum inter homines. 3. quando eam concomitatur mutabilitas, ideoque omnis potentia creata agendi est imperfecta. 4. quando potentia, ut agat, debet egredi à substantia ejus in quo est, & approximari passo, sic potentia calefaciendi egreditur quasi extra se, & approximatur passo, manui, dum eam calefacit. At Dei potentia activa non dependet à suo actu, sic ut per eum acquiritur perfectionem, nec indiget materia ad agendum, nec mutabilis est, nec debet egredi ab eo & approximari passo, quia non distat à passo. Concludimus ergo, nihil detrahi perfectioni divinæ, quod in Deo ponatur potentia activa. Sed, dicit quis, *omnis*

potentia dicit imperfectionem, sicuti actus perfectionem. Resp. omnis potentia, quæ ab actu est distincta, dicit imperfectionem, & actus, qui est distinctus à potentia, perfectionem; sed in Deo potentia activa non est distincta ab actu, sed est semper in actu, & ipse actus, quia Deus est purus putus actus. Cum vero dicimus, *potentiam Dei activam semper esse in actu, & esse suum actum*, non hoc sic intelligendum est, quod potentia divina semper sit conjuncta suo actui, qui transit in materiam exteriorem, in objectum extra Deum, sed quod potentia divina semper sit conjuncta actui immanenti, divinæ intellectioni, & volitioni; non tamen semper est secutus à potentia divina effectus exterior: quia effectus ad extra procedunt à Deo secundum ordinem suæ sapientiæ & beneplacitum suæ voluntatis: unde, prout ab æterno per intellectum & voluntatem disposuit, ita in tempore producit res: sic ab æterno judicavit & voluit creare mundum tali tempore. Nec hoc imperfectionem infert in Deo; à potentia ejus activa, ab æterno conjuncta actui immanenti & interiori, in tempore exire actum transeuntem & exteriorem, quia ille actus transiens & exterior tantum dicit relationem inter Deum ejusque potentiam & effectum extra se, quæ relatio, ut nihil perfectionis adfert, ita nihil aufert: ideoque, potentia divina, eadem cum suo actu interiori & immanenti, nihil plus perfectionis habet, quando agit extra se, quam quando non agit, quia agendo extra se nihil perfectionis acquiritur à Deo, sed ponitur tantum nova relatio, inter divinam potentiam æternam, eandem cum Deo ejusque intellectu ac voluntate, cæterisque attributis, & id quod sit & existit post extra Deum: relatio vero non perficit subjectum cui advenit: si contingat relationem interdum perficere suum subjectum, id est per accidens & ratione fundamenti.

V. De hac potentia activa Dei quæritur, *an sit infinita?* seu sub alio termino, *an sit omnipotentia?* Eam esse infinitam & omnipotentiam probat *Aquin. quæst. cit. art. 2. & 3.* quia esse Dei est infinitum: vis argumenti nititur eo, quod Deus agat per essentiam: quanto autem perfectiori modo est in aliquo

aliquo agente forma per quam agit, tanto est major ejus potentia agendo: at essentia Dei est infinita: Ergo & potentia: Unde & *omnipotentia* dicitur. Cæterum universalitas illa potentia, nomine omnipotentia significata, non eodem modo ab omnibus explicatur. Nos acquiescimus in explicatione facta ab *Aquin. loc. cit.* Deum hac ratione omnipotentem dici, quatenus omnia possibilis seu factibilia potest. Potentia enim activa ad agibile, factibile, possibile (quæ tria nobis idem significant) tanquam ad proprium suum objectum refertur. Potentia vero extra objectum suum non abit. Sicut autem potentia Dei activa, absoluta, infinita, & illimitata est, ita possibile, quod illi potentia subicitur, intelligendum est possibile absolute, sine ulla restrictione aut limitatione: cujusmodi est omne illud, quod non implicat contradictionem, si fiat: Quæ enim hujusmodi sunt, ut contradictionem implicent, si dicantur fieri, rectius dicuntur non posse fieri, quam quod Deus ea non possit facere; qui modus loquendi de Deo multo est modestior, & ab ipso *Aquin. loc. cit.* observatur: Nam quod est simpliciter & absolute impossibile, nullo modo fieri potest, non tam propter defectum potentia in Deo, quam propter defectum ipsius rei, quæ contradictionem involvit: & potentia Dei est infinita, atque omnipotentia, ideoque continet in se perfectionem omnium potentialium cujuslibet creaturæ: ideoque nihil concipi potest, ad quod sese non extendat divina potentia, quantum ex se: sed si aliquid non facit, non est, quia non possit, sed vel quia non vult, vel quia non decet, vel quia non est factibile, repugnatque fieri ex parte ipsius rei, adeoque est impossibile.

V I. Cæterum *impossibile*, ut colligere licet ex *Arist. 5. Met. 17.* dicitur duobus modis: uno modo, *simpliciter*: altero, *secundum quid*. Impossibile simpliciter est illud, quod nec à Deo nec ab ullo agente potest produci aut fieri, Impossibile secundum quid est, quod ab agente naturali non potest produci aut fieri: utrumque distingui solet in *impossibile incomplexum*, ut chimæra, & *complexum*, ut, homo est equus, virgo parit. Alii distinguunt

impossibile quadrupliciter. Est *impossibile secundum naturam*, cujusmodi est illud, quod non potest fieri nec esse per naturam, licet possit esse per agens supernaturale, ut, virginem parere, cæcum videre &c. 2, Est *impossibile per intellectum nostrum*, quod non potest capi vel intelligi ab intellectu nostro, sic impossibilia sunt illa, quæ non capit intellectus nisi illustratus fide. 3, Est *impossibile secundum tempus*, ut, quod præteritum non fuerit; quod & *impossibile* vocant *per accidens*, quia accidit, *Petrum non cucurrisse*, esse impossibile, ex eo quod præterit jam cursus: Nam licet cursus in se sit actus contingens, cum præterit, quia præterit, sit necessarius, & impossibilis ut non præterierit: & sic dicitur *impossibile secundum accidens*, quia accidit illi cursui, esse præteritum. 4, Est *impossibile secundum disciplinam*, quia est contra aliquid primum principium alicujus disciplina: sic impossibile est, ut duo contradictoria sint simul vera, ut duo contraria sint simul in eodem subjecto, quia sunt contra illud principium; *Quodlibet est vel non est*, aut, *Idem non potest esse & non esse*. De hisce quatuor speciebus impossibilium nunc videndum est distincte.

V I I. §. 1. *Quodcumque est impossibile secundum naturam, illud est possibile Deo.* Probatur. Quia potentia Dei est infinita: potentia vero naturalis finita: ergo potest Deus facere id, quod est impossibile agenti naturali. Ut vero accurate cognoscatur, quantum differat potentia Dei infinita, & potentia creaturæ finita, observetur, quantum differat divinum esse ab esse creato: cum enim posse præsupponat esse, & omne agens agat in quantum est in actu, hinc optime judicatur de potentia essentiali: esse vero Dei differt ab esse creaturæ, 1, Quia esse Dei non est contractum ad genus, neque ad speciem aliquam: at esse creaturæ quam maxime: 2, Esse divinum est illimitatum & infinitum: esse creaturæ est finitum & limitatum: 3, Esse divinum est quoddam esse universale in quo continetur omne esse, & in quo reservatur quasi omnis ratio essendi: in omni autem alio esse creaturæ est tantum unus modus particularis essendi, ut in homine est esse hominis, non Angeli: at in Deo est omne esse:

esse: 4. Esse divinum est esse purum: esse creaturæ non est esse purum sed mixtum cum non esse, quia creaturæ quælibet facta est ex nihilo, & de se, nisi à Deo conservetur, tendit in nihilum. Ex hisce de differentia potentia, tum divina, tum creaturæ, judicium fieri potest.

1. Dei potentia non est determinata ad hunc vel illum effectum, sed extendit se ad omnem effectum, qui sub potentiam activam cadit; at potentia creaturæ determinata est. 2. Potentia divina quia est infinita, potest operari in instanti; potentia creaturæ non item. 3. Potentia divina talis est, ut ab ea dependeat omnis potentia creaturæ in operando; at illa non dependet ab hac. 4. Potentia divina potest agere nullo præsupposito subiecto: at non potest hoc potentia creaturæ. Atque hinc concludimus, multa esse possibilia Deo, quæ sunt impossibilia naturæ. *Potest Deus producere omnia quæ vult, potest operari sine ordine causarum secundarum; potest operari nullo præsupposito subiecto; at hæc impossibilia sunt omnia naturæ.*

VIII. §. 2. *Impossibile secundum intellectum nostrum Deo est possibile.* Probatur. Quia cum intellectus divinus sit infinitus, noster intellectus sit finitus, potest facere omnia quæ ipse

intelligit esse possibilia, & non tantum, quæ nos intelligimus esse possibilia: at Deus longe plura intelligit possibilia, quam nos. Ergo longe plura potest facere, quam nos intelligimus: & manifestum est in rebus fidei, quas Deus potest facere, nos tamen non possumus intelligere.

IX. §. 3. *Impossibile secundum tempus seu per accidens ratione præteritionis est Deo prorsus impossibile:* quia per nullam potentiam potest fieri, ut præteritum non sit præteritum. Probatur. Omne implicans contradictionem non potest à Deo fieri: sed præteritum non fuisse præteritum implicat contradictionem: quia idem pro eodem tempore fuisset & non fuisset. Ergo, præteritum non fuisse præteritum, impossibile est Deo.

X. §. 4. *Impossibile secundum disciplinam est etiam Deo impossibile.* Probatur. Quia si Deus faceret duo contradictoria simul esse vera, vel duo contraria convenire eidem subiecto, contradiceret suæ veritati & sapientiæ, qua ordinavit, ut idem non posset esse & non esse simul, ut idem non possit simul esse album & nigrum. At Deus sibi esse contrarius aut contradicere non potest. Ergo &c.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

VIGESIMAFERTIA,

DE

VOLUNTATE DEI.

THESIS I.

DE voluntate Dei theses ad disputandum proposituri, ante omnia vocis ambiguitatem removebimus. *Voluntas Dei* interdum significat beneplacitum ejus æternum, interdum signum beneplaciti divini & æterni; sicuti in vulgari usu loquendi testamentum solemus vocare ultimam alicujus voluntatem, quia signum est voluntatis ejus: hic posterior sensus à nobis relegatur. Priori sensu in Deo esse voluntatem, sic probamus. Quod est ens infinite perfectum, in eo sunt formaliter

perfectiones omnes, quæ in latitudine entis sunt perfectiones simpliciter simplices, nullam in sui ratione includentes imperfectiorem. Sed Deus est ens infinite perfectum, voluntas est perfectio simpliciter. Ergo voluntas est in Deo. Minor probatur. Nam voluntatis nomine intelligimus inclinationem ac propensionem quandam in omne bonum, quod intellectu concipi potest, quæ ratio voluntatis nullam ex se imperfectiorem includit.

II. Verum enimvero cum *voluntas* interdem significet *actum* volendi, interdum *substantiam* volentem, hoc tertio sensu voluntatem Deo adscribimus; non enim potentia est, non operatio, distincta à Dei substantia, sed est ipsa ejus essentia, & *velle* est ipsius *esse*, propter summam Dei simplicitatem, qua fit, ut, quicquid in Deo est, fit ipse Deus. Si enim voluntas in Deo se haberet per modum potentia, & velle per modum actionis, daretur in Deo compositio ex subjecto & accidente, quod est absurdum; præterea, cum velle sit perfectio volentis, & voluntas sit perfectio Dei, si voluntas foret potentia, & velle actio, Deus acciperet suam perfectionem ab aliquo extrinseco, quod æque est absurdum. Interim, licet in Deo idem sit *essentia* & *voluntas*, *esse* & *velle* divinum, voluntas tamen habitudinem aliquam connotat & respectum ad objectum, essentia non item: Unde est, quod *formaliter* seu *ratione ratiocinata*, ut barbare loqui solent Scholastici, saltem *distinguantur*. Sed ut voluntatis divinae ratio sit clarior, non nihil de ejus *objecto* agendum est.

III. *Objectum* voluntatis divinae est, vel *primarium*, principale, immediatum, quod est ipse *Deus* & sua bonitas; vel *secundarium*, minus principale, mediatum, quod est *creatura*. Primum dicitur per se volitum, quia Deus & bonitas divina est *objectum* adæquatam & primo volitum ab ejus voluntate: alia vero à Deo sunt volita ratione divinae bonitatis propter se: omnia enim alia à se vult propter suam divinam bonitatem: &, quandoquidem *objectum* aliud est terminatum, aliud motivum & terminativum: divina bonitas est *objectum* motivum & terminativum ipsius voluntatis: creatura est *objectum*, non motivum, sed terminativum tantum, & quidem secundario: solum enim movetur divina voluntas à sua bonitate, quæ est ejus essentia; creatura autem non potest movere voluntatem divinam, potest tamen secundario terminare ejus volitionem.

IV. Sed scrupulus hic est removendus. Si *Deus vult alia à se, vult plura, & quidem ut plura: at hoc videtur repugnare unitati & simplicitati voluntatis divinae. Ergo tantum vult*

suam bonitatem, non alia à se. Resp. Cum Deus vult alia à se, in quantum vult bonitatem suam, hoc modo comparantur alia ad voluntatem Dei, quo modo comprehenduntur ab ejus bonitate: sed omnia continentur in bonitate ejus ut unum cum ipsa: ergo etiam uno & unico actu, volendo bonitatem suam, vult etiam alia à se: & sic voluntas potest plura velle sine præjudicio suæ simplicitatis, quia omnia illa vult, quatenus sunt unum cum bonitate divina: ipsa enim bonitas Dei est exemplar & representatio omnis bonitatis in creaturis & aliis à se: quemadmodum unitas, quæ est simplicissima, est principium multorum numerorum, qui ab ipsa procedunt, ita bonitas divina principium est simul & finis omnium bonorum aliorum, ad quæ terminatur secundario voluntas Dei, quatenus vult bonitatem suam in qua continentur, ita ut uno actu & se velit Deus & alia à se.

V. Præter *objectum* ad voluntatis divinae rationem intelligendam multum contulerit, ejus *actus* exposuisse, & *modum*, quo vult se & alia. *Actus* voluntatis divinae sunt *velle* & *nolle*. *Velle* & *nolle* Dei cum versantur *circa res existentes*, *velle* Dei est *amare*, & *nolle* Dei est *odisse*, cum versantur *circa res futuras*, *velle* Dei est *decernere ut quid fiat*, *nolle* Dei est *decernere ut quid non fiat*: quo sensu Theologis, eligere, significat in Deo, decernere alicui salutem conferendam, reprobare, decernere alicui salutem non conferendam. *Non velle* & *non nolle* in Deo proprie non est, quia Deus est purus actus, expertus potentia & negationis, quæ utraq; in eo poneretur, si in eo ponatur non velle, non nolle, negative utrumque. *Velle* Dei, in quantum significat *decernere, ut quid fiat*, est vel *effectivum* vel *permissivum*. *Velle* Dei *effectivum* est, decernere ut aliquid fiat, Deo id efficiente aut coëfficiente: *velle* Dei *permissivum* est, decernere ut aliquid fiat Deo permittente: *Utrumque velle est efficax*: sed cum discrimine. *Velle* Dei *effectivum* ita est *efficax*, ut simul fit vere *causa* ejus quod fit: at *velle* Dei *permissivum* ita est *efficax*, ut non fit vere *causa* ejus quod fit, sed *antece-dens*, ex quo tamen *necessario* atque *efficaciter* sequitur id quod fit. *Modus*, quo Deus vult

vult se & alia, est vel *necessitas*, vel *libertas*: quædam enim *necessario*, quædam *libere* vult, pro varia *ratione objecti*, quod vult, & *actus*, quo vult.

VI. §. 1. *Deus vult*, i. e. amat, *seipsum & suam bonitatem necessario*, ut non possit non se amare & velle. Probat, i. Omne quod est, necessario ac naturaliter diligit suum esse. Ergo & Deus, qui maxime est ac non potest non esse. 2. Quælibet potentia necessitatur respectu proprii objecti, si perfecte applicetur, non tantum quoad specificationem, sed & quoad exercitium: sic visus necessitatur ad videndum colorem recte applicatum recipiendo speciem ab illo: & intellectus quantum ad operationem primam necessitatur recipiendo speciem ab objecto: & voluntas beatorum necessitatur ad amandum Deum, quia in eo est omnis ratio boni. Ergo multo magis necessitatur voluntas Dei ad amandum seipsum. §. 2. *Deus vult*, i. e. amat, *neccessario creaturam suam, in quantum existit, & ad imaginem Dei est expressa, & participat ejus bonitatem*: in tantum enim nulla est, in creatura ut tali, ratio mali. At in quo nulla est ratio mali, illud Deus amat necessario.

VII. §. 3. *Deus vult*, i. e. decernit, *non seipsum, sed alia à se, idque libere*: non versatur circa seipsum, volendo, i. e. decernendo, quia ipse nunquam est futurus, sed semper est: at circa alia à se, volendo, i. e. decernendo occupatur, quia illa aliquando sunt aut fuerunt futura. Vult hæc, i. e. decernit, libere. Probat. 1. Quæ cadunt sub voluntatem ut media propter aliquem finem, qui sine illis mediis obtineri potest, non cadunt sub voluntatem necessario, i. e. circa ea non versatur volendo voluntas necessario. Atqui alia à Deo sic cadunt sub divinam voluntatem. E. non cadunt sub eam necessario, i. e. circa ea non versatur volendo voluntas necessario. Major probatur exemplis. Ideo non necessario volumus equum ad iter, quia illud conficere possumus sine equo. Minor probatur. Nam Deus vult alia omnia propter se ut finem, qui tamen non pendet ex rebus aliis, cum nihil perfectionis Deo ex aliis à se volitis accedat. 2. Si Deus necessario vellet. i. e. decerneret alia à se, nul-

læ redderentur gratiæ Deo propter beneficium creationis, quia necessario creasset nos & non libere: sicuti nullas reddimus gratiæ Deo, quod genuerit Filium, aut spiraverit Spiritum sanctum.

VIII. §. 4. *Deus omnia alia à se quæ vult, i. e. decernit, immutabiliter vult*, i. e. decernit. Sensus est. In voluntate divina non est potentia ad opposita in sensu composito: id est, postquam ab æterno voluit Deus aliquid futurum pro tali tempore, non potest velle illud pro tali tempore non futurum: si enim possit velle illud non futurum pro eo tempore, pro quo tempore illud futurum voluit, posset aliter se habere, i. e. posset mutari. At Deus mutari non potest. Ergo. At si potentiam ad opposita sumas in sensu diviso, antequam voluntas concipiatur conjuncta cum altero oppositorum, sic vere libera est & actu suo volendi potest versari circa illud vel aliud objectum, nihilque derogat diviniæ immutabilitati, quæ tum demum violatur, si postquam voluit ac decrevit id rescindat: sed asseritur summa Dei libertas, amplitudo, potestas, per illam potentiam volendi opposita divisim.

IX. §. 5. *Deus vult*, i. e. decernit *voluntate effectiva omne bonum creature, se vel efficiente vel coefficiente*: imo sic etiam vult mala pænæ, in quantum ipse multa sepe operatur, quæ cadunt in pœnam peccatorum. At voluntate permissiva vult malum culpæ, vel simpliciter, vel etiam, quando illud simul est pœna, & cedit in punitionem peccatorum: Neque sic quicumque Deo adscribitur, quod non sit dignum. Nam quandoquidem permittat peccatum fieri, haud dubie volens permittit; cur non liceat ergo dicere, Deum velle hoc fieri, quod permittit; quod non permetteret, si fieri non vellet? si vult fieri quod præcipit, quidni & fieri velit id quod permittit? cum tam sit dignum voluntatis diviniæ permissio quam præceptio, & sæpius eveniant ea quæ Deus permittit, quam ea quæ præcipit. Et, quodcumque Deus tanquam medium usurpat fini obtinendo conducibile, illud recte dicitur velle ut fiat. Sed malum culpæ Deus tanquam medium usurpat fini obtinendo conducibile, manifestandæ gloriæ justitiæ suæ & misericordie.

cordiæ. Ergo malum culpæ recte dicitur vel-
le ut fiat; five fit malum culpæ simpliciter,
five simul fit malum pœnæ.

X. *Querri hic potest non inutiliter, An voluntatis, id est, volitionis divinæ detur aliqua causa? Ab hujus questionis decisione gravissimæ dependent quæstiones Theologicæ, ut, An fides vel merita prævisa sint causa electionis, An peccatum sit causa reprobationis? Quare prudenter decidi debet. In homine quidem voluntas una est causa alteri us, loquendo de actu voluntatis: sicuti voluntas, qua sanitatem volumus, est causa voluntatis, qua adire medicum & remedia quærere volumus. At in Deo non sunt plures actus volendi, quorum unus sit causa alterius, sed Deus unica voluntate, seu una & simplicissima volitione, vult omnia, quæcunque vult, qui tamen unus volens actus pluribus actibus distinctis æquivalet ob summam & infinitam suam perfectionem: & sic sapienter & convenienter unumquodque, finem & media, vult Deus illo uno actu, quatenus unumquodque habet ordinem ad aliud, ut media ad finem, quæ alio atque alio ac distincto actu vult homo. Neque est, quod quis existimet voluntatem Dei fore irrationalem, si nulla ejus sit causa, & unico actu velit & finem & media: Nam quodcunque vult, vult ex rationali & sapientis consilio suo; & volendo, rem unam tanquam medium in rem aliam tanquam finem ordinat; finis autem ratio est mediorum: & vult se & alia à se, se ut finem & rationem aliorum volitorum, & alia volita volendo ad se ordinat: omnia enim facit propter seipsum. Quare voluntas ejus, etsi causam non habeat, irrationalis tamen non est. Et quam haberet causam voluntas Dei? an efficientem? an finalem? At ipse rerum omnium causa efficiens est prima & finis ultimus. Dices: An non vere dicitur, Deus fecit hoc propter illud? Ergo & vere dicitur, Deus voluit hoc propter illud? & in universum, Quicquid facit Deus, facere voluit; ergo quando unum facit propter aliud, etiam unum propter aliud facere voluit. Resp. Quid inde? concedimus & rem & phrasin. Perges. Ergo dabitur causa ac ratio voluntatis divinæ. Resp. Negamus hoc sequi. Inferunt*

istæ phrasæ causam & rationem facti seu rei volitæ, cur ex rebus faciendis & volitis unum fiat propter aliud, sed non significant causam & rationem voluntatis aut volitionis divinæ. Et accuratissime ac prudenter hæc duo distinguit *Aquinas 1. part. sum. Theol. quæst. 19. art. 5. Vult Deus hoc esse propter hoc, quod verum, & Deus hoc vult propter hoc, quod falsum est. Et hæc propositio, Deus vult hoc, quia vult aliud, in rigore sermonis falsa est, nam ipsius voluntatis seu volitionis divinæ causam aliquam significare videtur: quippe nullum aliud verbum exprimitur ad quod causalitas significata per particulam quia referri possit. At hæc, Deus vult hoc esse propter hoc, vult hoc facere aut fieri propter hoc, vera est, quia aliud exprimitur verbum ad quod causalitas significata in vocula propter referri potest: ut si dixerò, Deus voluit mundum creare, quia voluit suam bonitatem aliis communicare, aut propter suæ bonitatis communicationem, Deus voluit ei salutem, aut propter salutem, non hic sensus est, quod Deus voluerit quia voluit, quasi unum velle in Deo sit causa alterius, sed quod uno eodemque volendi actu voluerit hoc esse propter finem. Et sic optime notat *Cajetanus in art. 5. quæst. 19, 1. p. sum. Aquin.* discrimen inter hæc quatuor. Hoc est volitum à Deo propter illud aliud volitum ab eodem. Deus vult hoc quia vult illud aliud. Primum verum est, quia tantum designat ordinem rerum; item secundum, quia significat Deum velle illum rerum ordinem; tertium & quartum, si significant unam Dei volitionem secundum rem esse causam alterius volitionis, ut ab alia volitione dicatur Deus velle hoc, ab alia illud, utrumque falsum est: at si tantum significant Deum non velle hoc nisi volendo simul illud aliud tanquam voliti prioris causam, & hoc non esse volitum à Deo nisi quatenus volit etiam esse volitum tanquam hujus voliti causa, sed utrumque eadem volitione volitum, verissima sunt. Quare concludo. *Voluntas divina caret causa, non solum ut est Deus, sed ut est volitio, actus volendi attingens volitum: maleque diceretur, quod attingentia voluntatis divinæ activa respectu unius voliti sit causa attingentiæ active**

activa respectu alterius voliti : at, quod attinentia passiva alterius voliti, tolerari potest,

quia hoc dicit, esse volitum unius causari ex esse volito alterius. Sed de voluntate Dei satis.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

VIGESIMA-QUARTA,

DE

VOLUNTATE DEI.

THESIS I.

DE *Voluntate Dei, an sit, & quodnam ejus sit objectum, & quinam ejus sint actus, & quis modus, quo per actus in objectum suum tendit, denique an in volendo ab aliqua causa extra se pendeat, visum est atque explicatum disputatione superiori: atque ea omnia intelligi de Voluntate beneplaciti, ibidem est dictum. Nunc quæstiones quasdam, quæ disputari solent à Metaphysicis & Scholasticis non inutiliter, movebimus ac decidemus circa Dei voluntatem, & ea, quæ præced. disp. sunt proposita.*

II. §. I. *Quæritur, An velle alia à se, seu quod idem est, communicare se aliis, importet in Deo perfectionem aliquam? ita quidem existimavit Cajetanus in pr. part. sum. Thom. Aquin. quæst. 19. art. 2. Sed jure merito rejicitur è Scholasticis aliis, cum quibus & nos facimus, ac rem sic explicamus: velle alia à se, aut potest considerari quoad actum intrinsecum voluntatis divinæ, & sic, velle alia à se, est ipsa essentia divina, quia ille actus intrinsecus voluntatis divinæ, quo vult alia à se, est ipse Deus; & sic certum est, quod, Deum velle alia à se, dicat infinitam perfectionem. Aut potest considerari, ut velle alia à se, quoad objectum, quod connotat; velle enim alia, connotat habitudinem & respectum ad alia ista, objecta volita: & sic, velle alia à se, non dicit perfectionem in Deo; sed neque imperfectionem; quia illa habitudo & respectus est tantum in Deo relatio, (sive realis, ut quibusdam, sive rationis, ut plerisque placet) quæ formaliter abstrahit à perfectione & imperfectione. Res sic se habet. Deus vult creaturas*

vero & reali actu voluntatis suæ, qui actus est perfectissimus, quia est ipse Deus, terminatur tamen iste actus Dei ad creaturas seipso absque additione novæ perfectionis facta ad Deum; nam etsi non terminaretur ad creaturas sed tantum ad Deum, id est, etsi Deus non alia à se sed se tantum vellet, nihilominus esset perfectissimus: Nam hic actus, sive extendatur ad objecta aliqua extrinseca extra Deum, sive non, ideo nec magis nec minus est in se perfectus, quia ille actus sumtus in se, ut prior in signo rationis tali extensione, habet omnem perfectionem possibilem sufficientem ad objectum quodcumque volendum: unde, quod in secundo rationis signo apprehendatur terminatus ad hoc vel illud objectum, non id est per additio nem alicujus in illo actu sed per additionem objectorum: quod illustrari potest à simili: ut, fingamus visionem sufficientem ad videndum quæcunque objecta sibi præsentata sine dependentia ab illis; talis visio potest extendi ad plura vel pauciora objecta, per additionem & mutationem objectorum, sine ulla additione aut mutatione sui: similiter se res habet in volitione divina rerum extra Deum. Difficilius id quidem est conceptu, quia perfecte à nobis declarari nequit: sed tamen ita se res habet. Cajetanus distinguit inter perfectiones Dei necessarias ac naturales & liberar ac voluntarias: illas Deo non accedere, hæc accedere posse, ait: & velle alia à se, seu, communicare se creaturis, asserit esse posterioris generis perfectionem, quam vocat perfectionem secundum quid & diminutam, uti priorem dicit perfectionem simpliciter & absolute:

sed vero, sicuti nulla perfectio deficit Deo ab æterno, ita nulla ei de novo advenit, five sit necessaria, five libera, five naturalis, five voluntaria, five simpliciter & absolute, five secundum quid & diminuta sit, quia Deus est infinite perfectus. Et ista perfectio libera Dei, quam vocat *Cajetanus* diminutam, vel est infinita vel non; si non, quomodo est in Deo? si est, quomodo potest de novo accedere? Et distinctio ista nulla est: nam inferam ex hac distinctione; Virtutes, quas habet homo, non esse perfectiones simpliciter, sed diminutas, quia sunt liberæ & voluntariæ. At absurdum est consequens. Ergo & antecedens.

III. §. 2. *Quæritur, An voluntas Dei imponat rebus volitis necessitatem?* Hæc quæstio duodum modis intelligi potest: uno quidem modo sic: *An eo ipso, quo res sunt aut proveniunt à Dei voluntate, necessariæ sint seu necessario eveniant?* Atque hoc negamus: neque enim sequitur res esse aut fieri necessario necessitate absoluta (de qua hic est sermo) quod Deus eas esse vel fieri velit: tamen si necessaria sit consequentia à voluntate Dei ad rem volitam, eo quod voluntas Dei frustrari non possit: sed hæc hypothetica seu conditionalis tantum est rerum necessitas ac consequentiæ, non absoluta, non consequentis. Altero modo sensus est: *An Dei voluntas causet necessitatem in omnibus vel in aliquibus rebus volitis?* Atque hic respondemus, Dei voluntatem quibusdam rebus volitis necessitatem imponere, non tamen omnibus: rerum enim à Deo volitarum quædam sunt necessariae, quædam contingentes. Sed quæritur hujus diversitatis ratio ac causa: Sunt ex *Metaphysicis* & *Scholasticis*, qui eam derivare conantur ex ipsis creaturis: at pessime: nam si distinctio contingentium à necessariis referatur solum in causas secundas, sequetur hoc discrimen esse præter intentionem & voluntatem Dei: At hoc absurdum. Nos ergo rationem discriminis petendam esse ducimus ex ipsius divinæ voluntatis efficacia, à qua tanquam à causa non tantum est, quod ea fiant & sint quæ Deus fieri & esse vult, sed & quod eo modo fiant ac sint quo modo ea fieri & esse Deus vult: vult autem Deus, ut diversis rerum gra-

dibus universum compleatur, quædam in creaturis evenire necessario, quædam contingenter: ideoque quibusdam quoque effectibus providit atque aptavit causas necessariae, id est, indefectibiles in causando, ex quibus effectus sequuntur necessario; quibusdam vero effectibus providit & aptavit causas contingentes, id est, defectibiles & impeditibiles, ex quibus effectus contingenter proveniunt. Et sic patet, non ideo effectus à Deo volitos esse vel necesarios vel contingentes, quia causæ secundæ sint tales, sed contra, Deum, quia voluit quosdam effectus contingenter evenire, quosdam necessario, causis iis præparasse secundas, vel contingentes, vel necessariae, ut tota diversitatis ratio, omnisque in creaturis vel necessitatis vel contingentia radix atque origo, in solam Dei voluntatem efficacissimam referenda sit.

IV. §. 3. *Quæritur, An voluntas signi semper conformetur cum voluntate beneplaciti.* Resp. Interdum Deus vult aliquid voluntate signi quod etiam vult voluntate beneplaciti, ut utraque impleatur: interdum non item, ut voluntas quidem beneplaciti impleatur, quæ semper impletur, sed non item voluntas signi: sic voluntate signi voluit ut Abrahamus immolaret Isaacum, ut Pharaon aliquoties monitus dimitteret populum: iussit enim utrumque: at neutrobique fuit hæc voluntas Dei impleta: voluntate beneplaciti voluit, ne Isaac immolaretur, ne Pharaon Israëllem dimitteret; hæc utrumque impleta est; quod ex eventu liquet: nam & efficaciter ipse Deus immolationem Isaaci impedivit, & Pharaonis cor aliquoties obduravit ne dimitteret. sic prohibuit voluntate signi homicidium, voluit tamen filium suum occidi à Judæis Deus: neque tamen hic ulla est contradictio inter voluntates divinas: Nam voluntas signi, improprie dicitur voluntas: est enim tantum præceptum quo significat Deus quid sit nostri officii, quid à nobis fieri velit vel omitti: at voluntas beneplaciti simpliciter & proprie est voluntas, quæ decrevit quid futurum sit, se vel efficiente vel permittente.

V. §. 4. Sed hic nova exoritur quæstio ex jam dictis. *Quare Deus voluntate signi præcipiat*

piat ea fieri quæ voluntate beneplaciti ne fierent decrevit ac voluit? & contra, quare voluntate signi prohibuit fieri, quæ fieri voluntate beneplaciti voluit ac decrevit. Resp. Ratio, quare Deus, quæ præcepit, non implet in omnibus, quibus præcepit, & quæ prohibuit, non præveniat in omnibus, quibus prohibuit, non est illa, quam *Jesuitæ* & hypothetici decreti Fabricatores proferunt, dicentes, Deum aliquid nolle, quia homines nolunt, aliud velle quia homines volunt. Nam sic Deus dependeret ab hominibus, causa prima à secunda: sed contra se res habet: si Deus vellet, etiam homines vellent; si Deus nollet, etiam homines nollent: omnipotens enim & omnium domina est Dei voluntas. Verum longe alia sunt hujus rei rationes, eæque varia; vel, ut ostendat Deus creaturam intellectualem esse desectibilem; vel, ut ostendat quid in utramque partem valeat liberum arbitrium, in malam quidem partem sine Dei auxilio præsentis, in bonam cum eo; vel, ut ex comparatione mali seu peccati quantum sit obedientia bonum intelligatur; vel, ut ex obedientia gloriam, ex inobedientia pœnam, alii reportent; vel denique, quam rationem nos omnibus præferimus, ut in aliis suam misericordiam, in aliis suam justitiam manifestaret Deus.

VI. §. 5. Quæritur, *An Deus voluntate signi præcipere aut velle possit aliquid contra legem à se latam?* Hæc quæstio ex ante dictis etiam oritur: ac sunt ex *Scholasticis*, qui Deum id posse asseruerunt, à quibus non longe abeunt ex Reformatis Philosophis quidam. Hi sic proponunt: *An Deus possit velle seu præcipere malum culpæ?* ac tum quæstio dupliciter intelligi potest; sc. *An Deus possit præcipere malum culpæ conjunctim*, hoc est, manens malum culpæ, vel *divisim*, ut malum præcipiendo fiat bonum. Priori sensu non venit quæstio: Nam sic Deus contraria vellet eadem voluntate signi, & idem præciperet & prohiberet, adeoque homini imponeretur necessitas peccandi, dum contraria implere non potest. Sed posteriori sensu quæstio instituitur: *An Deus voluntate signi velle seu præcipere possit aliquid, non quod sit malum fieri, dum præcipitur, sed*

quod esset malum fieri, nisi à Deo præciperetur? sic ut posteriori justificatione prioris mali quasi fiat abolitio. Atque hæc eadem est quæstio cum hac: *An Deus possit dispensare de præceptis Decalogi?* Nam, cum dispensatio faciat de illicito licitum, & quæ sunt contra præcepta decalogi sint illicita & mala, si Deus potest dispensare in præceptis illis, potest facere de malis & illicitis bona & licita: & sic posset Deus præcipere mala fieri, non quæ tunc sint mala, sed quæ essent mala, exclusâ dispensatione divina. Nos ad difficilem hanc quæstionem sic respondemus. Cum lex non præcipiat nisi quod bonum est, & præceptum sit directivum agendi principium, quicquid ita malum est, ut Deus id facere non possit, illud quoque Deus præcipere non potest: quam responsum exemplis illustrabimus. Non potest Deus præcipere mendacium, odium sui, blasphemiam, perjurium, idololatriam, quia ipse hæc facere atque horum author esse non potest, cum sunt ejusmodi, quæ in sui ratione malitiam includant atque involvant: quale etiam est, carnem dominari spiritui, &c. Nam, quod non-nemo hic excipiat, Deum non posse quidem seipsum abnegare, posse tamen alteri præcipere sui abnegationem, ineptum est: quia quod quis per alium facit ipse facere censendus est. *Scholastici* hoc negotium terminis suis & distinctionibus sic extulerunt. Malum, inquit, aliud est in se, aliud secundum se: malum in se est, quod potest fieri bene, malum secundum se, quod non potest fieri bene; sic odium Dei & mendacium sunt mala secundum se, quæ nullo modo possunt fieri bene, & ea Deus non potest præcipere, quia non potest ab eis auferri deformitas & inordinatio ad Deum quam habent. At occidere innocentem & accipere alienum, sunt mala in se, & possunt fieri bene, pro auctoritate, imperio, dominio Dei, & ista potest præcipere Deus, de iis dispensando. Alii sic distinguunt. Aliud est malum essentialiter, quod habet intrinsicam malitiam, ideoque nullo modo potest fieri bonum, ut blasphemare Deum: aliud est malum accidentaliter, cui malitia non est intrinseca, quodque idcirco potest fieri bonum, ut occidere innocentem: dicitur autem fieri

posse bonum in sensu diviso, sicut agrum potest fieri sanum; & hoc malum Deus potest precipere, non illud: sed hæc omnia eodem recidunt.

VI. §. 6. Sed ut fluctus fluctum premit, sic una quaestio aliam: quaeritur insuper ex ante etiam dictis, *An Deus voluntate beneplaciti possit velle seu decernere malum culpæ seu peccatum, & quidem qua tale est.* Resp. Distinguendum est inter has duas phrasas, *velle malum culpæ*, & *velle malum culpæ fieri*: velle malum, simpliciter dictum, notat comprobationem mali, simulque inclinationem ad rei alicujus vel commissionem vel omissionem utramque legi Dei repugnantem: Hoc est malæ voluntatis: sic *negamus, Deum velle malum culpæ*: at, velle malum fieri, nihil aliud significat, quam decernere ut malum seu peccatum ab alio fiat alio permittente; & hoc non est malæ voluntatis: sic *affirmamus, Deum velle malum culpæ*: & probamus: fundamentum hoc jacimus: non dari summum malum, sed omne malum esse conjunctum cum aliquo bono. Nunc sic argumentamur. Si Deus vult bonum illud fieri, cum quo conjunctum est malum se efficiente, ergo & vult malum fieri, quod ex parte creaturæ est cum bono conjunctum, se permittente: alioquin, si non vellet Deus, hoc malum cum bono conjunctum non foret, nec fieret: confirmamus hanc rationem. Quod bonum est, Deus vult fieri: at bonum esse, bonum est: Ergo: Sed vero, aliquid bonum non est nisi conjunctum cum malo. Ergo & bonum conjunctum esse cum malo, bonum est. Ergo & bonum conjunctum esse cum malo Deus vult. Ergo non tantum vult bonum cui conjungitur malum, sed ipsum $\bar{\wedge}$ conjungi malum, atque adeo ipsam malitiam quæ conjungitur: præsertim cum malum conjunctum sæpe cedit in bonum majus, sive alterius, sive ipsius malum committentis, semper saltem inservit manifestandæ vel misericordiæ vel justitiæ divinæ: & sic bonum est, malum fieri, atque adeo volitum à Deo, ut fiat, se permittente: imo, plus dicemus, non tantum volitum est à

Deo, sed necesse est esse volitum ab eo, postquam decrevit absolute gloriæ suæ in misericordia & justitia manifestationem. Et quid multis est opus? quod bonum est, Deus vult. Peccatum fieri, bonum est, non quidem in genere honesti, sed in genere boni utilis: neque hoc mirum est, posse aliquid esse malum inhonestum, & bonum utile: neque est contra peccati definitionem, ut sit bonum utile: imo nisi peccatum esset legis transgressio & malum inhonestum, non posset esse medium conducibile ad patefaciendum Dei gloriam, in eo condonando per medium misericordiæ, aut puniendo per modum justitiæ: & à posteriori concludimus; quodcunque Deus usurpat ut medium conducibile ad finem sibi propositum, id talis est naturæ, ut ei non repugnet esse bonum in genere utilis, & ita à Deo ordinari, & decerni, & esse volitum. Sed peccato Deus sic utitur. Ergo, &c. Porro non tantum *malum culpæ est volitum*; sed etiam est volitum *qua tale*. Hac restrictione significatur, Deum velle malum culpæ, non tantum quoad materiale, actum substratum: nam eum vult voluntate beneplaciti efficiente: sed & quoad formale, seu quoad ipsam malitiam, quam vult voluntate permittente; hæc enim, non actus, est medium conducibile, quo uti *bene placet* voluntati divinæ illam malitiam permittenti. At qui istam restrictionem sic explicant, ut putent significari malum, qua tale, h. e. sub consideratione malitiæ, esse volitum à Deo, errant, & Deo & nobis injuriam faciunt: Deus enim decernendo ac volendo ut malum fiat, se permittente, non considerat illud ut malum, sed spectat id sub consideratione conducibilis ejus naturæ, quatenus poterit esse medium gloriæ divinæ: itaque *negamus, malum qua malum esse à Deo volitum*, hoc sensu, ut ratio, cur malum Deus permittat, sit ipsum malum: sed ratio, cur velit fieri se permittente, est conducibilis ejus natura ad promovendam gloriam Dei, ad quam tendere debent hæc & omnia nostra Philosophemata.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

VIGESIMA-QUINTA,

D E

D E I Æ T E R N I T A T E

T H E S I S I.

DE *Dei æternitate* ardua sane ac perdifficilis est disputatio; tanto tamen dignior contemplatione: præsertim cum molestia hæc & difficultas compensetur utilitate, qua nulla potest ex Philosophando accipi major, quam si Deum Opt. Max. omnis Philosophiæ fontem & scaturiginem recte riteque cognoscamus: atque eo lubentius hoc Dei tributum pertractandum suscipimus, quod ante paucos annos luxare illud & non satis recte explicare tentaverit *Conradus Vorstius* in notis suis ad *Disp. suam 3. de Deo, & in Apologetica Exegeti cap. 12.* Agit de hac materia *Thom. Aquin. in Summa Theol. part. 1. quæst. 10.* & ibi omnes fere *Scholastici; Pneumaticæ & Theologiæ naturalis Scriptores* istic, ubi vel *infinitatem* vel *immutabilitatem* Dei explicant; *Metaphysici* inter affectiones, quæ sequuntur existentiam, sub titulo *Durationis* vel *temporalitatis*, vel etiam ad prædicamentum *Quando*, ut *Suarez Disp. Met. 50.* Nos *Thomæ 1. part. quæst. 10.* vestigia prememus, & ex sex, quos de Dei æternitate proponit, articulis, tres priores, post *vocis* discussionem præmissam, explicabimus. 1. *quid sit æternitas.* 2. *utrum Deus sit æternus.* 3. *utrum esse æternum sit proprium Dei.*

II. *Æternum* dicitur, vel quasi *æviternum*, notatque illud quod perpetuo durat, à voce *ævum*, quod volunt esse ab *αἰών*, hoc autem dici quasi *dei αἰών*, semper existens, unde scriptio antiqua habet *aiternus* quod Græcam originem sapit vel quasi *extra terminum*, id est, sine termino existens, notatque illud quod nunquam est finiendum: *Ebræi* vocant *עליון*, à quo *Latinum olim*, à rad. *לע*, occultis, abscondit, quia æternitatis initium ac finis lateant, à sensibusque nostris abscondantur. Accipitur autem

æternitas, 1. *καταχρηστικῶς*, improprie, pro tempore diuturno & longævo, ut cum circumcisio dicitur æterna, vel pro tempore indeterminato, ut cum id dicitur æternum, cui nullus certus terminus est præfixus, vel pro duratione vite, ut servitus dicitur æterna ejus, cui servandum est ad vitam, quomodo etiam gratitudinem æternam pollicemur bene meritis de nobis. 2. *κυριολεκτικῶς*, proprie, pro duratione sine termino, sive limitate & secundum quid, quæ sine destituitur sive termino ad quem, diciturque æternitas à posteriori, seu parte post, barbaris, qualis competit spiritibus finitis, sive absolute & simpliciter, quæ utroque termino caret, & à quo & ad quem, diciturque æternitas à priori & posteriori, & parte ante & post, quæ Deo competit, de qua nos impræsentiarum philosophamur.

III. Voce excussa, rem aggredimur; ac 1. Videbimus, *quid sit æternitas.* *Æternitatis* notionem ut assequamur, notandum est, tres esse mensuras rerum, quibus earum esse mensuretur, *tempus, ævum, æternitatem*, sicuti triplex est rerum esse triplici modo diversum. Quædam sunt res variabiles, & secundum affectiones seu accidentia, ut *homo*, & hic habet unam mensuram sui esse, sed variabilem. Aliæ sunt res invariabiles quidem secundum substantiam, sed variabiles secundum accidentia seu affectiones, ut *Angelus*, & hic habet aliam mensuram sui esse, suo modo etiam variabilem: *Deus* autem omni ex parte, & secundum substantiam, & secundum accidentia (quæ non habet) seu affectiones, est invariabilis, & hic habet mensuram sui esse pariter invariabilem, immutabilem, totam simul, & perfectam, sicuti ipsius Dei est essentia: Nam oportet mensuram esse proportio-

nam rei mensuratæ: Ideoque quemadmodum aliam habemus mensuram pro rebus liquidis, aliam pro solidis: ita aliam debemus habere mensuram pro homine, aliam pro Angelo, aliam pro Deo: mensura, qua mensuramus hominis esse, dicitur *tempus*: qua Angeli, ævum: qua Dei, *æternitas*. Ac quamvis Deus proprie loquendo non habeat mensuram, quia tamen aliter ejus durationem intelligere non valemus, dicimus eum mensurari æternitate, per quam apprehendimus durationem divini esse.

IV. Hisce præmissis videamus quid sit æternitas. Ea definiiri solet ex Boeth. l. 5. de Consol. Philos. prof. 6. *interminabilis vita tota simul & perfecta possessio*: quæ definitio, etsi quædam contineat quæ omitti potuissent (nam etsi quod æternum esse vivat, vitamque totam simul ac perfecte & non per partes possideat, non tamen erat necesse hæc vocabula, *vita & tota simul ac perfecta possessio*, inserere æternitatis definitioni, cum rei potius æternæ quam æternitatis notioni includantur, & suffecisset dixisse, *Æternitas est interminabilis existentia possessio*) attamen quia ab omnibus Philosophis hæctenus & Theologis est recepta, eam singulatim suis partibus exponemus. Dicitur *æternitas, possessio*, ut denotetur ejus actualitas & quies: est enim æternitas quædam duratio præsens, firma, fixa: *tota simul*, ad differentiam temporis, in quo est successio prioris & posterioris: una enim parte recedente altera advenit: at vero æternitas est tota simul uniformis: *perfecta*, ad differentiam instantis in tempore, quod licet totum simul est, est tamen duratio imperfecta, quin potius est continuatio durationis, subsequens vel ejus initium, quam ipsa duratio: *interminabilis*, quia æternitas caret principio & fine, ad differentiam ævi, quod habet terminum à priori, puta principium, & temporis, quod habet utrumque: *Vita*, ut significetur eum, qui æternitate mensuratur, viventem esse debere. Ex hisce notio æternitatis est manifesta, quod sc. sit, *Duratio quædam semper præsens, sine principio aut fine, carens priori & posteriori, ac perfecta, cui nihil deest*: est instans quoddam permanens ac perpetuum: quemadmodum nunc

fluens constituit tempus, sic nunc permanens constituit æternitatem. Sed ut aliquis æternitatis conceptus, quantum fieri potest, clarus habeatur, non melius is formari poterit, quam si ex adverso bene contemplerur naturam temporis: sunt enim æternitas & tempus duæ mensuræ diversissimæ.

V. *Tempus* est mora durationis successivæ in motu, est ipsum, quædam successio & transitus à priori ad posterius: unde Arist. definit tempus, *numerus motus secundum prius & posterius*: nempe mensura illa, qua mensuramus partes motus, quod duret tantum vel tantum, dicitur tempus. E contrario *æternitas* significat mensuram, non variis partibus secundum prius & posterius difformem, sed plane uniformem: atque ut *tempus motum*, sic *æternitas divinum esse* mensurat, sed dissimili plane modo: *Tempus* habet prius & posterius *formaliter*, ita ut ratio temporis consistat in illa difformitate prioris & posterioris: sed *æternitas* consistit in uniformitate divini esse, & non habet prius & posterius *formaliter*: neque enim Divinum esse per partes æternitatis (quæ nullæ sunt) mensuratur, sicut motus partibus temporis, quæ sunt præteritum & futurum; dico *formaliter*, quia eminenter potest dici æternitas habere prius & posterius: nam sicut Deus omnia inferiora continet eminenter, ita æternitas, mensura divini esse, habet & continet eminenter omnes alias mensuras, & coëxistit tempori, quod habet prius & posterius: omnia namque tempora sunt æternitati præsentia: ponamus, v. c. ut aliquo modo hoc arduum negotium adumbremus, per imaginationem, unum hominem esse victurum centum annos, & in primo instanti simul habere totum illud, quod per centum annos habiturus esset, ille homo diceretur coëxistere illi tempori centum annorum, quia in quocunque anno illorum esset præsens: & potest alio simili illustrari: quemadmodum punctum, quod est in centro corporis sphericæ, dum movetur corpus, est præsens ac coëxistit omnibus punctis in circumferentia existentibus, sed ipsa puncta circumferentiæ, cum inter se distent, non sibi coëxistunt in circumferentia; ita æternitas omnibus variationibus

tionibus temporum coëxistit, licet ipsa tempora non coëxistant sibi, & sic dicimus, omnia tempora esse presentia æternitati, licet quoad nos varientur & tempora & res in tempore, sicut illi puncto centrali omnia alia puncta, sed variata, sunt presentia. Hæc aliquo modo juvat conceptum æternitatis, quæ quia infinita est, ab ingenio finito difficillime apprehenditur.

VI. Nunc 2. videamus, *An Deus sit æternus?* Aff. & probamus. 1. Qui est immutabilis est æternus: at Deus est immutabilis. Probatur major. Quia quod mutabile est, vel esse incipit, vel esse definit: at æternum & inceptiois & definitionis terminum ignorat. Prob. min. Quia aut substantialiter aut accidentaliter mutaretur: at neutrum dici potest, quia utrumque imperfectionem dicit. *Exceptio.* At in Deo sunt profus idem immutabilitas & æternitas; Ergo unum non est causa alterius. Resp. Quamvis in Deo unum non sit causa alterius, potest tamen dici unum ratio alterius: nam consequentia hæc valet; *Quia Deus est immutabilis, est æternus:* & licet in Deo idem sit immutabilitas & æternitas, sufficit tamen distinctio rationis ratiocinatæ, ut unum sit ratio alterius, ratio sc. nobis cognoscendi alterum. 2. Si Deus non est æternus, ergo non habebit totum esse simul, ex vi definitionis æternitatis. At posterius est absurdum. Ergo & prius. Prob. min. Si non habet totum esse simul, ergo habebit, vel esse post non esse, vel non esse post esse. At neutrum dici potest, quia utrumvis dicatur, jam Deus dicitur mutari, ac mensurari tempore, in quo est esse post non esse, non esse post esse, id est, prius & posterius, quia hæc sine tempore intelligi non possunt; hæc enim successio est temporis propria. At Deus successiois est expertus, prius & posterius non agnoscit, ac totum suum esse simul possidet. 3. Si Deus aliquando non fuit, & postea fuit, Ergo factus est ab aliquo: non à seipso: quia quod non est, non potest seipsum producere, ergo ab alio. At sic non est independens, nec causa prima; quod absurdum.

VII. Nunc 3. videamus, *An Dei sit proprium, esse æternum?* Hæc quæstio duplicem potest habere sensum; unum, de inesse, alte-

rum de possibili. Priori sensu quæritur, *An de facto nihil sit æternum à parte Ante & post præter Deum?* Neg. posteriori sensu, *An possit aliquid esse præter Deum tali modo æternum?* Neg. Nam quod hic quidam excipiunt, potuisse mundum ab æterno esse, id in curriculo harum disputationum refutatum est Disp. 19. parte priori & posteriori. Sed hic grave est dubium. *Hominem esse animal,* & omnia prædicata essentialia ab æterno sunt vera, Ergo ab æterno debet illis respondere aliquid esse reale: nam quomodo vera erit hæc enunciatio, *Homo est animal,* nisi ab æterno *homo sit animal?* Ergo aliquid habet esse reale æternum, præter Deum. Resp. Ut hæc res bene explicetur, distincte est procedendum, ac primo notandum, quod triplex sit esse creaturatum, virtuale, cognitum, reale: virtuale vocatur, quod res habent in suis causis: cognitum, quod habent in intellectu: reale, quod habent in seipsis extra causas suas: omnes creaturæ fuerunt in virtute & potentia Dei activæ ab æterno, antequam crearentur: fuerunt quoque in intellectu divino ab æterno, sicut res artificiosæ sunt in mente artificis: at vero in seipsis non fuerunt, nisi cum Deus eas produxit: itaque nulla creatura extra divinum intellectum & extra potentiam Dei activam æterna est. Deinde est esse quoddam essentia, & esse quoddam existentia, & esse quoddam, quod significat veritatem propositionis & connexionem extremorum: jam vero, nullæ creaturæ sunt æternæ, nec secundum esse essentia, nec secundum esse existentia, quia utrumque est esse reale: at vero si creaturæ secundum aliquid esse reale essent æternæ extra Deum, jam Platonis sententia de Ideis obtineret, & darentur universalis in rerum natura separata à conditionibus singularium, quod absurdum est. Quod spectat illud esse, quod significat connexionem extremorum & veritatem propositionis, ut cum dicimus, *homo est animal,* tales propositiones ab æterno quidem sunt veræ, sed tamen non dicunt aliquid esse reale ab æterno: & hoc est quod multis imponit; in istis propositionibus ab æterno veris fundata est veritas in necessaria connexionem & habitudine extremorum, quæ necessaria

cessaria conexio & habitudo extremorum, ante illorum existentiam nihil dicit aliud quam unum aliquid possibile esse de ratione alterius possibile; id est, quando ipsum erit, necessario erit hoc vel illud, quæ veritas æterna potest intelligi absque ullo esse reali ipsorum extremorum: v. c. hæc propositio, *homo est animal*, est æternæ veritatis, sive homo sit

atque existat, sive non: veritas enim ejus in eo consistit, quod non possit esse vel existere homo, quin sit *animal*, & utriusque extremi esse, tantum est possibile, scilicet, hoc extremum possibile, *animal*, est de ratione extremi hujus possibile, *hominis*. Atque sic illam difficultatem dissolvit quoque *Suarez* tom. 2. Disp. Metaph. Disp. 3. i. qui videri potest.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

VIGESIMA-SEXTA,

DE

DEI IMMUTABILITATE.

THESIS I.

Cum Disp. præcedenti de *æternitate Dei* fuit actum, ejus fundamentum posuimus *immutabilitatem*: diximus enim hanc causalem esse veram *th. 6. Quia Deus est immutabilis, ideo est æternus*, ut immutabilitas fuerit, non quidem causa in rigore sumpta, sed ratio saltem demonstrans æternitatem, & causa, ut *Scholasticorum* quidam loqui amant, virtualis seu eminentialis: nam si in omni demonstratione exigeretur, ut effectio per veram causam realiter à se distinctam demonstraretur de subiecto, actum foret de demonstrationibus Metaphysicis, item & de Mathematicis, ubi utrobique non intercedit discrimen reale inter affectiones, principia, sive causas, & ipsum subiectum. Ergo nec ibi, cum æternitatem demonstrarem de Deo, necessum est querere reale discrimen inter subiectum, affectionem, & causam; quod ibi nullum est reale: sed vero quia dubitari possit de causa, qua fuit demonstrata æternitas, sc. de immutabilitate, an ea sit (cum tamen causam dari in demonstrando supponi solet) operæ existimavimus pretium immutabilitatem Dei adstruere hac disputatione, ut præcedenti astructa fuit ejus æternitas.

II. De *Dei immutabilitate* hæc duo excutiemus. 1. *An possit naturali ratione demonstrari?*

quin enim hoc constet ex sacra pagina, nulli est dubium, sed nos Philosophos agimus, non Theologos. 2. *An immutabilitas sit Deo propria, sic ut nulli creaturæ conveniat?* sed primum, quid per *immutabilitatem* intelligamus, videndum est nobis. *Immutabilitas* negat omnem mutationem, omnem motum & variationem, sive exteriorem sive interiorem: itaque cum Deum demonstrabimus immutabilem, eum demonstrabimus, nec generabilem, nec corruptibilem, nec creabilem, nec annihilabilem, nec augmentabilem, nec diminubilem, nec alterabilem, nec mobilem motu locali, nec mutabilem secundum intellectum, aut voluntatem, aut ullam potentiam, aut habitum, aut actionem.

§. 1. *Deum esse immutabilem, ratione naturali demonstrari potest.* 1. Omnis mutatio aut est secundum substantiam aut secundum accidens. Neutro modo competit Deo. Ergo. Non priori modo, quia quod secundum substantiam mutatur, est corruptibile. At Deus seu divina substantia est incorruptibilis, quia principium non habet: omnis enim corruptibilitas à principio est aliquo vel interno vel externo. Ergo. Non posteriori modo, quia in Deo non est accidens. Ergo. 2. Quod mutatur, prius est in potentia quam in actu: Atqui

Atqui Deus non est in potentia unquam, sed semper est in actu & actus. Ergo. 3. Omnis mutatio, aut est in statum meliorem, aut deteriorum, aut parem. Sed nullo istorum modorum mutatur Deus. Ergo. Non in statum meliorem mutari potest Deus, quia, cum sit optimus, habet statum optimum. Non in pejorem, quia sic non foret Deus. Non in æqualem, quia Deus perfectus est, nec patitur æqualem statum aut parem in natura distinctum. 4. Si Deus mutari posset, vel per potentiam, quæ est in altero, vel per potentiam, quæ est in se: non per potentiam quæ est in altero, quia sic dependeret ab altero: non per potentiam, quæ est in se, quia eam non habet; est enim purus actus. 5. Quod mutari potest non est simplex, sed componitur cum eo quod recipit & ad quod tendit. Sed Deus est simplex, quod demonstratum est *disp. select. 21. Ergo.*

IV. Exceptio. 1. In Deo est liberum arbitrium: hoc autem est mutabile ad volendum & nolendum, ut, quod nunc vult, mox possit non velle. Ergo. Deus, sicut Petrum amavit cum ad Apostolatam eum vocavit, ita eundem odit, cum Christum abnegavit: transire autem de amore in odium non potest fieri sine mutatione. Ergo. Respond. Liberum arbitrium non infert in Deo mutabilitatem, uti quidem in nobis est discursus & ratiocinatio, modo in unum, modo in contrarium, libero arbitrio ferimur: ideoque nobis contigit, ex amore in odium, & ex odio rursus in amorem, transire nos mutari. Deus autem cum habeat simplicissimam scientiam ab æterno, nihil de novo vult, nihil de novo acquirit: sed per solam mutationem objecti, dicitur modo velle & amare hunc hominem, alio tempore eundem non amare & odisse: hoc enim fundamentum bene est tenendum, quod Deus idem objectum velit & non velit, amet & oderit (loquimur hic de Deo *ἀποδεχόμενος*) sine aliqua sui mutatione, secundum diversas rationes objecti, quæ aliquam mutationem quidem dicunt in objecto sed non in Deo: quemadmodum nunc vult me Deus scribere vel loqui, at ubi finiero, non vult me scribere vel loqui, mutatione facta in me, nulla in Deo,

quia in ipso idem profusus est iudicium de rebus contrariis & contradictoriis: diversitas enim non est in actu divino sciendi vel volendi, qui idem omnino est; sed diversitas est in re ipsa, quam secundum diversa tempora aliter atque aliter habentem Deus & scit & vult: sed de hoc argumento videatur *Select. Disp. hujus curricula vicefima tota, & vicefima tertie thes. 8.*

V. Exceptio. 2. Multa dicuntur de Deo quæ absque mutatione sui non possunt intelligi. Ergo. 1. Deus est intimè in nobis: sed motis nobis, omnia moventur in nobis: moveri autem est mutari. Ergo. 2. Si Deus annihilaret hunc mundum, & alium crearet alio loco, tum desineret esse in loco hujus mundi & inciperet esse in loco alterius mundi. Ergo mutaretur. 3. Deus de novo creavit mundum, assumpsit naturam humanam. Ergo mutatus est. Probatur consequentia, quia nemo potest transire de uno contradictorio in aliud sine aliqua sui mutatione: sed Deus transiit hic de non create in createm, de non homine in hominem. Ergo. Respond. ad 1. Aliquid est in alio dupliciter: vel per quandam dependentiam à re illa, in qua est, sicuti partes integrales & essentielles sunt in toto, quia dependent ab illo, sicuti & accidentia dependent à subjecto in quo sunt; & talia moventur ad motum ejus, in quo sunt: vel absque ulla dependentia ab eo in quo est, & illud non movetur ad motum ejus, in quo est: sic Deus est in nobis, independenter à nobis: ideoque nobis motis non movetur: Quid? quod sit Deus immobilis; quod de primo motore ab *Arist. in Physicis* est demonstratum. Ad 2. Posita tali causa, Deus non moveretur, nec mutaret locum; neque enim desineret esse in loco hujus mundi, si eum destrueret, neque inciperet esse in loco alterius mundi, si alium conderet; est enim Deus immotus ubique, etiam in spatiis imaginariis, atque extra hoc universum: omnis mutatio foret in creatura, mundo, vel destruendo, vel de novo condendo. Ad 3. Notandum in genere; cum aliqua denominatio advenit alicui per mutationem alicujus rei extrinsecæ, non est necessè ut res denominata mutetur, quemadmodum

id patet in relationibus multis, quæ oriuntur ex sola mutatione termini, nulla facta mutatione subjecti; sic ovo uno existente albo, si alterum oriatur album, acquiritur sine mutatione prioris ovi nova ab ipso relatio & denominatio similitudinis, qua illud prius est & dicitur simile posteriori: sic Petro existente homine, cum oritur Paulus aut alius homo, oritur in Petro, sine ulla ejus mutatione, relatio & denominatio identitatis, qua est idem cum Paulo aut altero homine: sic autem se res habet in creatione & incarnatione, ubi utrobique mutatio est in extremo altero, termino sc. utriusque relationis. In specie: cum Deus creat mundum, non mutatur, quia actio interna Dei qua vult creare mundum non mutatur, nec accedit ad Deum tum nova actio, sed accedit ad rem, quam voluit creare, nova entitas, & Deus non est mutatus ex non agente in agentem, sed res mutata est de non esse ad esse: sicut, ut crasso exemplo hoc illustremus, si sol non ingrederetur per fenestram clausam, & postea, aperta fenestra, ingrederetur, non mutatur sol, sed fenestra ex non aperta redditur aperta: sic Deus non aliter se habet, cum creat, quam antea sese haberet, quia actio Dei non distinguitur ab ejus potentia, nec ab essentia, & hæc omnia æque sunt in Deo immutabilia: & notandum hoc est bene, quando agens idem est, quod sua actio, ut Deus, non mutatur agendo, quia semper est in actu & semper agit. Agens vero, quod non est sua actio, non semper agit; & ideo, quando agit, mutatur. Ad incarnationem quod attinet, facta est mutatio, in humanitate quæ assumpta fuit, sed non in Deo aut secunda Deitatis persona assumente: Deo enim immoto & sine ulla mutatione secundæ Deitatis personæ assumpta est humana natura. *Dices, Deus aut secunda Trinitatis persona acquisivit aliquod ens, quod ante non habuit: Nam humanitas ens fuit.* Resp. Concesso, quid inde? Non tamen ipse Deus acquisivit aut sibi accepit novam perfectionem, sed vere eam acquisivit & sibi accepit humanitas, dum ex non ente facta est ens, & assumpta præterea in esse divinæ naturæ hypostaticum: λόγος, verbum divinum, secunda Deitatis persona, tantum terminavit

istam unionem naturæ humanæ, quando fuit assumpta in *καρὸς οὐκ ἐγένετο λόγος*: & sic accepit novam relationem, sed non novam perfectionem: terminare enim non est nova perfectio: ergo nec accipit mutationem: quemadmodum ego non perficior, non mutor, non moveor, sed immotus maneo, etsi diversimode terminem motum lapidis, qui nunc mihi est dexter, nunc sinister; quemadmodum ego quoque non mutor, si alius homo oritur, ad quem referor, & quam relationem ego termino, cum ille mihi dicitur similis, aut ego ipsi, ex vi generalis fundamenti ante à nobis positi. Quod dicitur, *nihil posse transire de uno contradictorio ad alterum sine aliqua sui mutatione*, falsum est, quod patet exemplo denominationum extrinsecarum, ut quando paries non visus dicitur visus, sine ulla sui mutatione, & relationum earum, quæ oriuntur ex solius termini mutatione. Et quid multis opus est? an non nummus aliquis sine ulla mutatione sui, ex voluntate Principis, ex non pretio fit pretium? Sed secundum hujus disputationis membrum videamus.

V I. §. 2. *Immutabilitatem esse Deo propriam*, sic probari potest. 1. Omnis creatura est aliquo modo mutabilis: ergo immutabilitas est propria Dei. Prob. antecedens. Mutabilitas & mutatio est duplex, vel ad esse, vel in esse, ut cum *Scholasticis* nunc sic barbare loquamur. Prior competit omnibus creaturis, quia omnes creaturæ ex nihilo ad esse sunt ductæ. Mutabilitas & mutatio in esse, duplex est: alia in esse substantiali, quæ generabilibus & corruptibilibus convenit: alia in esse accidentali, quæ omnibus creaturis convenit, quantum ad aliquas earum actiones aut dispositiones; omnis enim creatura est mutabilis secundum esse accidentale. At Deus nullorum modorum est mutabilis: Ergo immutabilitas est proprietas Dei. 2. Si aliqua, præter Deum, creatura foret immutabilis, esset maxime, Primo, materia prima, quæ vulgo dicitur ingenerabilis, Secundo, cælum, quod vulgo dicitur incorruptibile, Tertio, Angeli & animæ rationales, quæ substantiæ cum sint simplices atque immortales, maxime videntur immutabiles. At nihil istorum immutabile

bile est omnino. Ergo omnimoda immutabilitas solius Dei est attributum proprium.

1. Materia prima, aut nulla est talis qualem posuit *Aristoteles*, aut non est ingenerabilis, quippe quæ, si sit, non est distincta à secunda, sed conceptus tantum communis ac genericus omnium materialium particularium, adeoque ens rationis, cui, nec generabile esse, nec ingenerabile esse, convenit. Certe, quod *Aristoteles* sibi imaginatus sit materiam aliquam, quæ neque quid, neque quantum, neque quale foret, & tamens ens, & tamen substantia, &, quod plus est, commune subiectum omnium mutationum quæ sunt, & ultimum in quod resolvuntur, insuper quæ foret ingenerabilis, incorruptibilis, fuit fundamentum astructæ æternitatis mundi: nam ne nunc dicam, mutationem fieri in materia secunda, non prima, si ista materia prima sit ingenerabilis & incorruptibilis *Aristoteli*, qui creationem ignoravit, non minus æterna ipsi esse debet, quam ipse mundus ei æternus est: Et profecto cum mundus ipsi æternus sit, oportet & materiam mundi esse æternam, cum mundus sine materia non sit. Quare videant, quomodo mundi creationem tueantur isti, qui materiam primam ingenerabilem & incorruptibilem esse, ex & cum *Arist.* ejusque mancipiis operose astruunt, & quomodo non ex mero rationis figmento, faciant fere, si non Deum, Deam saltem immutabilem.

VIII. 2. Cælum quidem ab *Aristotele* & *Peripateticis* incorruptibile semper est habitum: sed enim ejus rei falsitas tam aperte convicta est recentioribus Astronomorum observationibus, ut qui cælum amplius incorruptibile asserat pro rerum Mathematicarum ignaro habeatur, ac à nemine ita esse asseri possit, nisi qui eo impudentie veniat, ut omnes astronomorum observationes elevare & tanquam fide indignas rejicere audeat; quod equidem ego à me non impetro ut faciam, qui artificibus, præsertim viris doctis & honestis, credendum in sua arte existimò. Sed argumento probemus invictò cæli corruptibilitatem. In quo generantur novæ stellæ ac novi cometæ, illud est generabile, consequenter & corruptibile. Atqui in cælo generantur, &c. Ergo. In

cælo fuisse generatos cometas novos, 1577. 80. 85. 90. 1607. 1618. stellæ novæ fuisse generatas, ut *Cassiopeæ*, 1572. in *Cygnò*, 1600. in in pede serpentarii. 1605. à *Clavio*, *Tychone*, *Keplero*, aliisque, est observatum ac demonstratum. Negabunt fortasse nonnulli fuisse in cælo, vel illos cometas, vel illas stellæ. Sed ex parallaxi convincuntur. Quæ minorem habent parallaxin, remotiora censentur quam quæ majorem, & quæ nullam, remotissima. At stellæ novæ nullam, cometæ novi multi, minorem habuerunt parallaxin quam luna. Ergo fuerunt remotiores quam luna. Ergo in cælo. Ergo hoc est corruptibile. Nam quæ erit materia cometarum novorum? non ex halatio sublunaris, quippe quæ ultra 13 milliaria à terra non progreditur, ut docent observatores crepusculorum; & cometæ tam magni fiunt, ut absurdum sit illis adscribi materiam terrestrem: non concursus multorum siderum; quomodo enim tam multa ad idem punctum concurrerent? Ergo restat ut dicamus eam esse vibratam ex planetarum corporibus, quæ ubi est congregata, cometæ novus sequitur ductum fere superantis materiæ. sic certe censuit *inchoytm olim Academiæ nostræ lumen. Claviff. D. Willebrordus Snellius in Cometæ 1618. descript. c. 7.* Cometæ sub sole fieri ex effluviis solaribus, qualia manifeste ostendunt faculæ & maculæ solares, quæ irrefutabile sunt corruptibilitatis in cælo testimonium. Materia novarum stellarum pariter est, quæ vibratur, retrocedit, egreditur ex ipsis stellarum, cum scintillat, corporibus: hujus enim materiæ lucentis, ex pluribus stellis per scintillationem vibratæ collectio, novum sidus facere potest: ac stellæ scintillare, scintillando materiam vibrare, ab Astronomis evictum est; imò circa stellæ fieri exhalationes, per tubum opticum observavit, *in nuncio sidereo, Galileus de Galileis*, quod maximum est iterum corruptibilitatis in cælo argumentum: Oriuntur autem novæ stellæ potissimum in via lactea: hic enim locus maxime vibrationi stellarum convenit, quia ibi maxime sunt stipatæ stellæ (nam qui Galaxiam meteororum statuunt cum *Aristotele*, ineptiunt & ab experientia refutantur) unde ibi copiosior materia vibra-

tione stellarum ad novi sideris productionem in unum conjici potest ac compingi.

IX. 3. Angeli & animæ rationales sunt immortales & incorruptibiles natura sua, & à principio interno, & à nulla causa secunda:

at à Deo & ejus potentia ac causa prima corrumpti & annihilari possunt. Sed de Angelis (& de animabus) hoc alias probatum dedimus publicis disputationibus. Deus autem omni modo est immortalis & immutabilis.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

VIGESIMA-SEPTIMA,

DE

IMMENSITATE DEI.

THE S I S I.

IMMENSUM, quoad vocem, idem est, quod non habens mensuram: quemadmodum *infinitum* est, quod non habet fines: & sic hæc duo vocabula fere ejusdem latitudinis sunt in significando. Attamen usus obtinuit nunc apud *Scholasticos*, & *Metaphysicos*; ut infinitatis vox paulo sumatur latius, dicaturque de eo, quod nullos habet fines, limites, terminos, sive essentiae, sive quantitatis, sive virtutis, sive perfectionis cujuscunque: *immensus* vero significet istum infinitatis modum, quo quid est illimitatum, incircumscriptum, irrestrictum, secundum praesentiam ad rem aliam aut ad locum: *Thomas Aquinas* 1. p. *quest.* 8. & *Mag. Sent. Lombardus* 1. *dist.* 37. pro hoc termino *immensitatis*, utuntur hoc, *existentia Dei in rebus*, aut ejus, quod est *ubique* sive *ubiquitatis*. Nonnulli tamen *Scholasticorum*, *immensitatem* Dei distinguunt ab *ejus existentia in rebus* vel *ubiquitate*, & sic satis subtiliter dicunt enim ista se habere, ut actus secundus se habet ad primum, aut ut actus & habitudo ad actum: existentia Dei in rebus & ubiquitas est illis praesentia actualis, immensitas praesentia aptitudinalis, qua Deus aptus est esse praesens in omni re, quando est aut erit: voluntque insuper, immensitatem Deo competere ab aeterno, existentiam in rebus & ubiquitatem solum ex tempore, quo coeperunt esse res creatæ, in quibus existit: Nos hanc istorum hominum distinctionem suo in pretio relinquimus, & rem ipsam explicatum imus.

II. *Immensitatem* Dei *Aquinas* probaturus *loc. cit. art. 1.* hanc adfert rationem. Omne agens debet esse conjunctum passio, in quod agit. Sed Deus est universale agens, efficiens omnia & in omnibus quæ sunt. Ergo etiam conjunctus est & intime praesens in omnibus. Hac ratione utitur ibidem in suis commentariis *Cajetanus*; utuntur & cæteri fere *Scholastici*, & inter alios longissime eam exponit *Suarez Metaph. disp. 30. sect. 7. à num. 3. ad 44.* Verum 1. ipse *Suarez* fatetur *num. 11.* principium, in quo major hujus rationis fundatur, nondum esse efficaciter demonstratum, quamvis ipse sex folia integra fere consumserit circa ejus defensionem & explicationem *disp. 18. sect. 8. 2.* Ex doctrina *Aristotelis*, quam *Suarez* tam copiose exponit de propinquitate agentium ad passia, omnipraesentia Dei non satis efficaciter potest ostendi, quia *Arist.* solum requirit in agente, ad passum propinquitatem: at nostra quaestio nunc est de intima Dei in rebus omnibus praesentia & immensitate. 3. Major falsa est de conjunctione, propinquitate, vel immediatione *suppositi*, de qua tamen impraesentiarum est sermo: an non Sol hæc inferiora illuminat, continuo quodam influxu sine praesentia suppositi? Et similia exempla sunt plura. Quare nos hanc rationem omittentes, aliunde probabimus Dei immensitatem, 1. ex *immutabilitate* *Disp. 26.* asserta. Nullum immutabile potest esse distans ab aliquo loco. Deus est immutabilis.

Erge

Ergo non potest esse distans ab aliquo loco ; quod est esse immensum. Minor supponitur ex *disp. præced.* Major prob. quia omne distans ab aliquo loco potest ad illum moveri, sive à seipso, sive ab alio motore : immutabile non potest moveri. Ergo non potest esse distans ab aliquo loco. 2. Ex *æternitate Disp. 25.* asserta. Deus caret mensura temporis. Ergo & loci : atque adeo sicut omnibus temporibus, ita & omnibus locis est præsens : est argumentum à pari : neque ulla disparitatis ratio reddi potest. 3. Ex *infinitate & perfectione Dei.* In ente infinito debet esse in summo gradu omnis perfectio simpliciter : at posse esse præsentem alicubi, est perfectio simpliciter : quam enim involvit imperfectionem ? debet autem esse in ente infinito in summo gradu : non esset autem in summo gradu, nisi tale ens esset aptum esse ac de facto esset præsens omnibus rebus & locis. Ergo. Atque hæc est *immensitas & ubiquitas.*

III. Demonstrata immensitate Dei, videndum est ulterius, *quo modo* sit immensus : *modus* certe, quo Deus est ubique, inexplicabilis fere est atque ineffabilis, ac facilius dicitur *quomodo non* sit ubique qui ubique est, quam *quomodo sit.* Modus immensitatis, omnipræsentia & ubiquitatis divinæ, non est 1. *quantitativus*, qui fiat corporeæ molis diffusionem, aut quantitatis additione, extensione, multiplicatione, prout in corporibus contingere potest : Deus enim spiritus est. Neque est 2. *localis* aut *circumscriptivus*, ab ambiente seu continente corpore factus, ita ut extra illud continens non sit, qualis est præsentia corporum, loco ita circumscriptorem, ut extra illum non sint ; nam talis præsentia spiritibus creatis denegatur, multo magis Deo : & quod non est quantum, non potest circumscribi loco : & quod circumscribitur loco, commensuratur loco : at Deus nec quantus est, nec loco commensurabilis. Quare Deus *non est in loco ut contentum, neque localiter aut circumscriptive, sed ita ut sit ibi, ubi est illud, quod dicitur locus : quemadmodum (per impossibile) si duo corpora se penetrarent, unum quidem esset ubi esset aliud, unum tamen non esset locus alterius, neque*

unum esset in alio localiter : sic Deus est ibi ubi locus est, non tamen est in eo, quod locus est, localiter. Neque est 3. *definitivus* modus præsentia divinæ : quia hic modus ita definit rem in uno spatio, ut non possit ea esse præsens alteri. At Deus est ita præsens in hoc spatio, ut simul sit in aliis omnibus, ita in hoc mundo, ut, si infiniti essent, in omnibus quoque futurus esset. Sed 4. est *repletivus, indivisibilis, illocalis, inextensus, impermixtus*, juxta quem Deus est in omni re creata totus & in quavis ejus parte, sed totus negative.

IV. Solet alio modo etiam explicari Dei *ubiquitas* aut *immensitas*, aut *omnipræsentia*, juxta verficulum vulgatum : *Enter, præsentem, Deus est & ubique potenter.* Quod sic explicant *Commentatores ad Mag. Sent. 1. dist. 37.* Deus est in omnibus *per essentiam*, quatenus substantia ejus ab omnibus habetur, quatenus omnibus intime illabitur ; *per præsentiam*, quatenus omnia sunt in ejus prospectu, & nuda atque aperta oculis ejus, sicut aliquis dicitur esse præsens in domo, cum omnia, quæ sunt in domo, sunt in conspectu illius ; *per potentiam*, quatenus omnia facit & conservat, sicut rex dicitur esse in toto regno per potentiam, quia potestas ejus ubique operatur, quatenus regit omnia : duo hi posteriores modi sunt improprii & huc non pertinent, sed primus tantum.

V. Speculativa hic sese offert quæstio, à *Scholasticis & Metaphysicis* hic disputari solita, *An Deus non tantum sit in hoc mundo in universis locis realis, sed etiam extra mundum in spatio imaginario ?* ita quidem statuunt *Conimbricenses, l. 8. Phys. 10. quæst. 2. Fonseca l. 3. Metaph. c. 15. quæst. 9. f. 4.* multique alii. Nos cum iis quoque asserimus, Deum actu & vere esse extra mundum ; & quoniam spatium infinitum imaginamur extra coelum, vere Deus est in hoc spatio infinito imaginario : quia quod est immensum, aptum est replere & replet omnia loca vera & imaginaria : & si Deus non esset in spatio imaginariis extra mundum, tum si alium mundum conderet (quod non implicat) vel si hunc transferret in locum alium, aut non esset ibi,

aut acquireret novum locum & mutaretur, quod absurdum. Deus tamen extra hoc est universum, non tanquam in mundo hoc visibili, sed ut excedens universa & potens condere nova entia in istoc spatio imaginario, in quibus intime sit: nam cum Deus dicitur esse in spatiis extra mundum, *id est extra mundum*, potest accipi bifariam; vel sic, ut designet & determinet aliquid reale extra mundum, in quo Deus sit, & ita Deus non est extra mundum, vel potest accipi *id est extra* pro eo, quod est non intra, limitate, quo pacto Deus est extra mundum, quia non limitatur, non coarctatur, intra hunc mundum, non restringitur ad hoc universum, quia ab eo non continetur, non definitur, sed vero ipsum longe excedit. Atque ex hisce etiam intelligitur, Deum non esse in spatiis imaginariis extra res creatas secundum respectum continentis, quia hujusmodi respectus continentis fundatur in efficientia Dei, per quam ponitur in esse res, in qua dicitur existere, per modum, non contenti, sed continentis: ubi ergo nihil efficit, non existit istoc modo: at in spatiis imaginariis nihil efficit Deus. Ergo. Est itaque Deus in istis, ut erat ab aeterno antequam mundum conderet.

VI. Verum enimvero, ut hoc negotium de spatiis imaginariis, & quomodo in iis existat Deus, dextre intelligatur, paulo fusius de eo philosophabimur: est enim difficile & dignum explicatu: procedemus à simili aut potius dissimili. Corpus alicubi existens duplicem respectum significare potest: Primus est contenti ad continens, ut est aqua ad vas in quo existit: secundus est respectus replentis ad id quod erat de se vacuum, quomodo corpus dicitur esse in spatio, & totus mundus dicitur esse hic, tanquam replens hoc totum spatium: atque inter hos duos respectus advertenda est differentia: nam primus terminatur ad rem realem, continentem, distinctam à re contenta: secundus non item: sed est tantum modus quidam corporis, quo replet hoc spatium, & non aliud: ipsum enim spatium, quod repletur à corpore, non est res aliqua, sed est quadam distantia aut vacuitas, apta repleri corpore. Deus neutrum istorum respectuum habet proprie: habet tamen aliquid proportio-

naliter correspondens utrique. Deus non est in aliqua re tanquam contentus ab illa: sed est in omnibus tanquam continens illas virtute activa, qua eas conservat, quæ est eadem cum illa, qua creavit: & hunc primum respectum non habet Deus in spatiis imaginariis extra mundum, quia hujusmodi respectus fundatur in Dei efficientia, per quam res ponitur extra causas. Rursus, Deus est in aliquo spatio tanquam replens illud, sed non modo quantitativo instar corporis, quia Deus quantus non est; loco tamen hujus respectus debemus intelligere in Deo quandam presentiam substantialem, qua per substantiam suam adest omnibus rebus quasi substantialiter replens illas, quia intime inest in omnibus: & hos duos in Deo respectus distinguit intellectus, & intelligit unum non esse alium: nam si (per impossibile) intelligeremus Deum non conservare hunc mundum & intelligeremus nihilominus Dei substantiam infinitam & immutabilem, possemus intelligere substantiam Dei presentissimam rebus omnibus & esse intra omnes: nam substantia Dei infinita ubique est immutabiliter: & si cessaret ejus actio conservandi res, & cessante conservatione posset manere creatura, nihilominus ibi & in creatura Deus esset ac maneret. Hisce animadversis, negamus Deum in spatiis imaginariis habere respectum primum continentis, qui fundatur in creatione & conservatione rerum ad extra; asserimus tamen Deum vere esse in iis presentia substantiali repletiva: neque ad substantialem Dei ac repletivam presentiam in spatio, est necessaria ejus operatio, neque requiritur respectus alicujus creaturæ, termini aut entis realis, quod terminet Dei presentiam substantialem repletivam: & hoc probamus à simili: quia ut corpus repleat aliquod spatium, non est necessarius respectus continentis, id est, ut continetur ab alio corpore: Ergo multo minus in Deo. Probat antecedens. Nam totum hoc universum revera replet hoc spatium in quo est, non tamen continetur ab aliquo corpore, quia extra cælum extimum nullum est corpus ambiens, aut daretur progressus in infinitum: & ponamus Deum condere hominem extra hunc mundum,

mundum; homo iste repletur spatium & tamen non contineretur à corpore: ponamus, Deum annihilare totum aërem & aquam, terra nihilominus repletur suum spatium; licet contineretur à corpore: imo, concipiamus, Deum annihilare omnia sublunaria intra concavum Lunæ, & sibi esse decretum, perpetuo conservare hoc vacuum, certe illud vacuum totum esset plenum substantia Dei: nam non potest concipi, quomodo sit Deus præsens futurus toti cælo, nisi simul præsens sit illi spatio intermedio: & si oculis corporeis videri posset, videretur in isto spatio. Quare iste respectus ad spatium, quod repletur, non requirit rem distinctam extrinsecam ab ipsa re, quæ dicitur esse in spatio, sed solum significat modum intrinsecum ejus, qui non dependet ab aliqua efficientia, neque ab aliqua re extrinseca: & sive spatium, quod repletur, contineat aliud corpus, sive non, hoc nihil facit aut pro aut contra hoc nostrum institutum.

VII. §. 1. Exceptio. *Illud spatium imaginarium est nihil, ergo non potest intelligi Deus esse in illo, quia esse in aliquo dicitur habitudinem ad rem realem. confirmatur: nam ratio, cur Deus ab æterno non fuerit in mundo, est, quia mundus tunc nihil erat.* Resp. 1. In genere, proferendo instantiam in corpore & mundo replente spatium; nam quæro, quomodo in eo sint, si spatium est nihil. 2. In specie, negando consequentiam, & ad probationem dicendo, quod esse in aliquo secundum respectum continentis & contenti, dicitur habitudinem ad rem realem: at esse in aliquo tanquam replens illud, per suam præsentiam, non dicitur habitudinem ad rem realem, distinctam ab ipsa re, quæ ibi dicitur existere: sed solum dicitur in illa modum quandam se habendi, qui est in corporibus ubicatio passiva, in Deo immensitas: ad confirmationem, falsum est illud antecedens, nam Deus ab æterno fuit in isto spa-

tio, quod nunc mundus replet: si enim incepisset esse in hoc spatio, cum mundum concederet demum, fuisset mutatus, quod absurdum. §. 2. Exceptio. *In rebus possibilibus Deus non est, quia nihil sunt, ergo nec in spatiis imaginariis, quæ pariter sunt nihil.* Resp. Est elenchus parium aut similibium. Deus est in rebus, prævia causalitate, & creandi & conservandi, quæ eas quasi continet; at eam non exercet circa res possibles, quamdiu manent tales & sunt in potentia. Et ideo non est in rebus possibilibus, ut sic. At in spatio non dicitur Deus esse in media causalitate, sed per substantiam suam, quæ replet illud: at res possibilis repleri nequit. Ergo. §. 3. Exceptio: *Deus solum est ubi operatur: at in spatio imaginario non operatur.* Ergo. Resp. Vid. th. 2. hujus disp. deinde vera est major de modo existendi in rebus per modum continentis, non de modo existendi secundum præsentiam substantialem & repletivam. §. 4. Exceptio. *In spatio imaginario potest tantum esse aliquid imaginariæ: at ut Deus sit alicubi imaginariæ, est absurdum.* Ergo. Respond. Illud spatium dicitur imaginarium, in quantum illud fingimus & imaginamur per modum entis positivi, ut tale, ad ipsum explicandum: tribuuntur enim ei à mente nostra quædam attributa, ac si ens positivum foret: in re tamen nihil positivum reale dicitur: ac licet nihil sit reale, est tamen suo modo, ut privationes sicut: est enim privatio aut corporis aut rei, quæ in eo esse potest: est enim tanquam vacuum quoddam aptum repleri corpore: vacuum autem privationem significat: & hoc satis est, ut res spatio isto dicatur esse, sicut res dicitur replere vacuum: interim respectu Dei omnia implentis non est vacuum, & Deus in eo est vere non imaginariæ: Quod autem hoc vacuum spatium ac privatio illa ab æterno fuerit, nihil est absurdi: sicut non est absurdum quædam relationes aut modos ab æterno fuisse.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

VIGESIMA-OCTAVA,

DE

ORT. ANIMÆ RATIONALIS.

T H E S I S I.

Cum disputationum harum curriculum instituimus primum, promiscue nos de variis acturos esse materiis, nullo servato ordine, ad solum placitum & libitum Respondentium, disp. pr. indicavimus: atque ita diversas jam sumus explicando persequuti. Inter disputationes jam ante habitas, sexta fuit *De Ortu animæ rationalis*, quam tunc non ex traduce sed à Deo esse nascens, in argumentis aliquot adstruximus: nunc visum est à *Traduciariis* argumentorum, si non omnium saltem præcipuorum, in partem contrariam, instituire, & solutionum fontes breviter proponere.

II. *Argumenta* pro rationalis animæ per traducem propagatione, dum sunt generum, quædam *Theologica*, quædam *Philosophica*. Theologica ex variis Scripturæ locis desumpta ad Theologos ablegamus, nisi quod unicum illud ac tritissimum & à *Traduciariis* fere pro insolubili habitum à peccato originali desumptum, bona Theologorum pace & venia, hic solvere, pretium nobis videatur operæ. 1. Hoc igitur esto decantatissimum pro traduce argumentum. *Si anima rationalis non propagetur à parentibus in liberos per traducem, ergo nec peccatum originale propagari aut traduci poterit: quia non potest accidens traduci aut propagari sine subjecto.* Ad hoc palmarium *Traduciariorum* argumentum variis modis responderi solet à Philosophis pariter ac Theologis: possunt videri variaz variorum solutiones in unum congestæ à *Rob. Baronio*, in *philosophiæ Theologiæ ancillantibus Exercitatione secunda, art. 8. & sequentibus*. Nos, ne aliorum sententis opere exponendis & tempus perdamus & chartam, sic hunc nodum solvimus. *Negamus consequentiam & in pro-*

batione falsam adstrui hypothesein, quod peccatum originale sit accidens, dicimus: atque ut totum negotium clarissime percipiatur, duas hæcæ quæstiones accurate inter sese esse distinguendas censemus. 1. *Quenam concurrant ad peccati originalis propagationem?* 2. *Quenam sit causa proxima efficiens vel deficiens potius, per quam inexistat aut inhereat peccatum originale, Petro aut Paulo immediate, ut ejus singulare peccatum?* *Quemadmodum* longe etiam differunt, quænam concurrant ad generationem? & quænam sit causa proxima geniti? Primam quod spectat quæstionem, concurrunt ad peccati originalis propagationem. 1. Adamus. 2. Singuli homines qui nascuntur. 3. Parentes. 4. Deus. §. 1. Adamus concurrat, ut caput & radix generis humani, quod ipse representavit, dum peccaret. §. 2. Homo unusquisque, qui nascitur, concurrat ad propagationem peccati originalis, tum ut subjectum ejus, tum ut causa directe causans deficiens, propria, proxima, emanativa hujus venenatæ qualitatæ. §. 3. Parentes concurrunt per generationem, quæ est tantum causa sine qua non existeret peccatum originale in hominibus. §. 4. Deus concurrat ad peccati originalis propagationem, & ut creator, & ut iustus iudex, iusta & efficaci providentia; primum efficienter procurando propagationem hominum, producendo corpus, creando animam: sine quo utroque nulla esset peccati originalis propagatio: deinde permitendo, ut omne peccatum, sic & originale, quod sit: denique non suppeditando donum imaginis suæ, quæ non est actio realis & positiva, sed cessatio potius ac deficientia ab actu in Deo ac iusta hominis pœna: intelligimus hic deficientiam non moralem, qua Deus deficit

deficit ab eo quod debuit, sed naturalem (ut loquuntur) qua quis deficit ab eo, quod potuit, sed non, quod debuit: atque hæc omnia, quæ à Deo procedunt, sunt tantum antecedentia, respectu peccati originalis, quod propagatur, & non causæ, adeoque inferunt necessitatem consequentiæ tantum. Atque ut ad secundam quæstionem respondeamus quoque distincte, Deus nullo modo est causa, nec principalis, nec instrumentalis, nec meritoria, nec remota, nec proxima, cur peccatum originale sit in Petro vel Paulo, quamvis sit causa iustæ subtractionis imaginis suæ & sit causa suæ permissionis, itemque productionis animæ ac corporis, ad quæ omnia peccatum originale sequitur, tanquam consequens ad antecedens. Sed nec parentes, qui generant, nec ipsa generatio, sunt causa per se, seu principalis, seu instrumentalis, sed merum sunt antecedens, sine quo non existeret peccatum originale in Petro, aut Paulo: per parentes & generationem enim producit subjectum quidem peccati originalis, Petrus aut Paulus, non vero ipsum peccatum originale: simul ac tamen Petrus est productus aut Paulus, jam statim quoque hoc peccatum originale est, absque quo, ne momento quidem, illi sunt. Itaque proxima causa, non quidem efficiens proprie sed deficiens, per quam inexistat aut inhæreat Petro vel Paulo peccatum originale, est ipse Petrus vel Paulus, & unusquisque homo sui peccati originalis & principium & subjectum simul, & author & possessor est. *Ad probationem*, quod dicitur accidens non posse traduci aut propagari sine subjecto, *respondeo*, peccatum originale non esse accidens, neque tamen substantiam, sed privationem: ideoque non est quærenda positiva & realis causa, quæ reali actione hoc peccatum producat, nam actionis positivæ ac realis terminum oportet esse realem & positivum; sed illa, sive propagatio, sive traductio, peccati originalis à parentibus in liberos, privativa potius est ac moralis, quam positiva aut physica: & concipi debet eo modo, quo traducitur ac propagatur in prolem privatio privilegiorum, paupertas, infamia, propter crimen progenitoris. Atque ex hisce satis liquet inepte hanc quæstionem vulgo proponi; aut

per animam propagatur peccatum originale, aut per corpus? Resp. Per neutrum; quæro enim similiter; aut per animam propagatur paupertas, aut per corpus? respondendum est haud dubie, per neutrum. Sed sicuti iustitia originalis erat totius hominis, ita & peccatum originale: & sicut ista fuisse propagata à toto homine in totum hominem, etiam creante animam Deo, ita nunc & peccatum originale propagatur à toto homine in totum hominem, etiam creante animam Deo: abluide ergo quæritur, per utrum propagetur.

III. 2. Argumentum esto tale. *Si anima hominis non producit virtute feminis, igitur homo non generabit hominem, sed tantum corpus ejus, quia pars est hominis inferior atque ignobilior.* Resp. Homo vere generabit hominem est anima à Deo creatur; 1. Non quod tribuat ei corpus tantum, sic enim generat corpus hominis, non totum hominem, & generatio non est nuda materiæ suppeditatio. 2. Non quod disponat corpus ad receptionem animæ, quia hæc est tantum mutatio ad qualitatem & alteratio, generatio vero est ad substantiam. 3. Non quod ex materia educat aut in ea efficiat animam vegetativam vel sensitivam; nam sic homo non hominem, sed hoc vivens, & hoc animal, seu rudimentum potius utriusque, generaret. 4. Sed quia animam rationalem substantialiter unit, ut jam illa incipiat informare, inhabitare, implere totam materiam corporis: nam generare hominem, est, tribuere esse homini: at esse hominis, neque in anima, neque in corpore tantum, consistit, sed in unione ejus, ut homo vere consistat anima & corpore, homo enim non est talis per alteram essentiam partem, sed per totam essentiam, quæ non est nisi anima & corpore unitis. Instantia 1. *Deus creando animam unit.* Ergo non est opus actione generantis, qua uniat. Resp. Cum Deus creat animam, unit quidem, sed non se solo, verum simul cum generante, concurrendo cum eo per communem concursum ad actionem unitivam, quam generans virtutis feminalis interventu elicit. Instantia 2. *Nulla potest dari actio unitiva ex parte generantis, quia deberet esse spiritalis propter terminum ad quem talem:*

O

at hæc

at hæc à potentia materiali, virtute seminali, proficisci non potest. Resp. 1. A potentia materiali posse elici actionem spiritalem; quando ista actio non est productiva rei spiritalis, sed ejus tantum unitiva. 2. Licet actio illa tendat ad animam rationalem, quæ est immaterialis, versatur tamen circa eam, quatenus est unibilis corpori, & quatenus sic, habet anima rationalis aliquo modo esse materiale, & dependens à corpore; tanquam à materia in qua sit & cui uniatur: quod ut melius concipiatur, notandum est, rationalem animam posse spectari absolute quoad suam essentiam simpliciter, vel relative ad corpus cum quo unitur & cujus est forma: quoad essentiam, à corpore nullo modo dependet; at in quantum forma est, hæc tamen dependet à corpore, ut officium informandi & actuandi exercere nequeat, ut forma esse non possit, nisi cum corpore uniatur: & sic atque sub hoc respectu terminatur actio unitiva hominis in animam: itaque est actio quidem illa, respectu principii agentis, materialis; secundum quid, ratione termini uniendi, spiritalis; quatenus est conjunctio seu unio formæ spiritalis cum subjecto materiali. *Thomas & Thomista generationem substantialem viventis consistere ajunt in pura quadam resultantia ad formam substantialem & totum compositum terminata, ita ut non sit actio distincta à præcedenti alteratione, sed ut ista resultantia naturalis, & forma, & compositum, quæ resultant, sint termini alterationis secundarii, terminus vero ejus primarius sit dispositio ultima & reliquæ ultimæ præcedentes: imo impossibile existimant, ut forma substantialis aut totum compositum producat ab agente actione, quæ directe ad ipsam substantiam terminetur, sed produci volunt tantum indirecte per resultantiam, ut dixi, naturalem, ratione nexus inter dispositiones introductivas & ipsam formam. Videantur de hac sententia, quam latius explicant & propugnant, *Complutenses in lib. de Generat. & corrupt. disp. 2.**

IV. 3. Argumentum est. *Quomodo producit anima vegetativa & sensitiva, eo modo & rationalis; quia est una & eadem secundum substantiam & rem anima. Sed vegetativa &*

sensitiva anima producuntur ex semine. Ergo. Resp. Negamus, vegetativam, sensitivam, & rationalem, eandem, quoad substantiam & secundum rem, esse animam: sed vero hæc animæ in homine sunt distinctæ, & anima vegetativa ac sensitiva formæ sunt, non quidem hominis, sed in homine, disponentes ac subordinatæ, rationalis, principalis ac ultima, & non tantum in homine sed ipsius hominis: quod quia alias est probatum, objectionem hæc solvemus. *Si in homine sint tres anime, vel omnes sunt immortales ac separabiles vel intellectiva tantum.* Resp. intellectiva tantum.

Instantia. 1. *Hinc sequetur, in resurrectione non redire eundem hominem absolute, ut qui duas novas animas accipiat.* Resp. Non sequi hoc, quod infertur. Quia novæ istæ animæ non magis diversitatem inducunt, non magis unitatem & identitatem hominis tollunt, quam novæ formæ accidentales, quæ quotidie novæ inducuntur: & in resurrectione erunt, novus calor, humiditas, temperies; erunt & novæ formæ corporeitatis ac mixti, & totales, & partiales: nam, quoad totales, forma corporis humani perit: accipit enim materia in resolutione varias formas aliorum corporum, pulveris, vermium, &c. partiales quoque formæ, capitis, cordis, brachii, manus, &c. pereunt, quæ in resurrectione novæ inducuntur, & tamen erit idem numero homo: fundamentum hujus rei est, quod formæ disponentes, sive substantiales, sive accidentales, identitatem numericam non mutant, licet ipsæ mutantur. Instantia. 2. *Sequitur novas illas animas damnari, licet nihil mali fecerint, vel salvari, licet nihil effecerint boni: quod cum justitia & veritate Dei nequit consistere.* Resp. Nullo modo sequi illationem: nam nec anima vegetativa, nec sensitiva, sunt subjectum præmii vel pœnæ, sicut proprie non sunt subjectum nec causâ boni vel peccati, sed anima rationalis, uti proprie peccat & bene agit, ita proprie illa punitur vel præmiatur: animæ istæ uti in peccando & bene agendo sunt conditiones tantum & causæ sine quibus non, aut ad summum instrumenta, ita & in præmiando & puniendo: certe, gloria illa cælestis non pertinebit ad partem sensualem aut vegetantem.

Deinde,

Deinde, non sequitur, si hæc temperies & hæc dispositiones sunt, cum pecco, ergo hæc ipsæ debent puniri, aut non idem numero corpus vel homo puniatur: nam pone hominem quem peccare anno vigesimo, puniri centesimo, non sunt tum eadem in ipso temperies, aut eadem dispositiones, & tamen idem numero homo punitur: tota sane temperies corporis humani omnesque ejus dispositiones in

morte intereunt & novæ producentur in resurrectione, & tamen idem numero corpus ac homo puniatur: ita etiam licet novæ animæ sint vegetativa & sensitiva, quam eæ in quibus homo peccavit, idem tamen homo punitur, quia habent se istæ animæ ad hominem, ut temperies ad corpus, utrobique ut dispositio, quæ unitatem ut non facit, ita nec aufert. Similiter de præmiatione est dicendum.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

VIGESIMA-NONA,

DE

SCIENTIA DEI.

THESIS I.

IN Disputationum harum curriculo vigesimam instituimus de scientiæ divinæ immutabilitate; in qua ejus, tum descriptionem, tum partitionem, supposuimus: nunc animus est, ipsam *Dei scientiam* nonnihil latius exponere. Disputat de ea *Aquinas 1. summ. Theol. 14.* & ibidem *Commentatores*, *Metaphysicæ & Pneumaticæ scriptores*, in attributis Dei explicandis; qui authores videri possunt: nos in compendium contrahemus, & pauculis thesibus comprehendemus, quæ diffuse ab iis disputantur.

II. *Esse in Deo scientiam*; non quidem quæ sit qualitas, aut habitus, aut cognitio realiter ab intellectu deducta ex præmissis, uti scientia est in nobis; hæc enim omnia imperfectionem arguunt, quæ à Deo est removenda: sed eam dari in Deo, quæ sit certa & evidens cognitio, eadem cum essentia divina, sicuti & reliquæ sunt affectiones, & non realiter ex præmissis deducta, ex Scripturis est manifestum, at nos rationibus probatum dabimus. §. 1. Omne quod agit propter finem, aut sibi finem præstituit, aut ipsi finis ab alio præstituitur: sed agentia naturalia agunt propter finem, quia uniformiter & certo operantur: ergo aut ipsa sibi finem præstituunt, aut ab alio iis præstituitur. Sed multa agentia natu-

ralia non possunt sibi præstituire finem, quia carent cognitione, ut ignis & aqua &c. Ergo ab alio præstituitur illis finis, in quem diriguntur: sed ille alius non potest esse nisi Deus, qui est causa illorum, & supra omnia illa. Ergo Deus ordinat illa omnia in suos fines. Sed ordinare alia in finem, nequit fieri absque intellectu, scientia, aut cognitione. Ergo Deus est substantia intellectualis, scientia & cognitione utens. §. 2. Omne agens agit propter finem. Deus est nobilissimum agens. Ergo. Hoc præmissis: vel iste finis est alius extra Deum, vel est ipse Deus. Si alius extra Deum, intendit eum, vel per cognitionem, & habemus intentum, vel absque cognitione; si hoc, dirigetur ab alio, quod est contra rationem principii primi, uti est Deus. Si Deus est finis sui ipsius, ergo cognoscit se & appetit se: alioquin non esset finis sui nam finis non est finis, nisi appetatur, non appetitur nisi cognitus: est enim cognitio conditio ad finis causalitatem exercendam necessaria. §. 3. Prima causa continet omnes perfectiones inferiorum in se; alioquin non esset causa eorum. At in inferioribus est scientia ac cognitio. Ergo & in Deo. Plures rationes videri possunt apud *Thom. Aquin. in summa contra Gentes l. 1. c. 44.* & apud *Ferrariensem in commentariis ibidem.*

III. Diximus statim, *scientiam Dei esse ejus substantiam seu essentiam*, quod variis rationibus comprobatur ab *Aquin. contra Gentes l. 1. c. 45. & in summa Theol. 1. part. quest. 14. art. 4.* pro omnibus hæc duæ sufficient. 1. Quicquid formaliter est in Deo, est ipse Deus. Scientia formaliter est in Deo. Ergo. Consequentia certa est: minor patet, quia scire est actio immanens, & manet in ipso sciente: & dicitur quis formaliter sciens à scientia: at si scientia formaliter non esset in Deo, non posset intrinsece Deum denominare. 2. Si Dei scientia non esset eadem cum ejus essentia vel substantia, Deus haberet se per modum subiecti perfectibilis respectu scientiæ, à qua perfici posset, & sic imperfectus foret. At hoc est absurdum. Ergo. Ex quibus liquet scientiam se non habere in Deo, ut potentiam, vel habitum, vel speciem impressam, quia hæc omnia distinctionem fere dicunt realem inter se & sciendi actum.

IV. Si scientia Dei est eadem cum ejus essentia, ergo quousque extenditur divinum esse, & eo usque expanditur divinum scire: unde quodnam sit *objectum scientiæ diviniæ* facile videre est, sc. *Deus ipse & id omne ad quod extenditur divinum esse*: at divinum esse extenditur extra se ad omnia: omnia enim à Deo acceperunt & esse & veritatem. Deus ergo, & seipsum sciet sive intelliget, & omnia illa extra se: imo, se sciendo atque intelligendo simul etiam scit & intelligit omnia alia extra se: dum enim videt essentiam suam & bonitatem suam contemplatur, videt & intelligit, quot modis esse suum & sua bonitas possit rebus communicari: res autem tam variæ in natura fiunt, quam variis modis divina essentia & bonitas communicatur. Itaque, per distinctam essentiam ac bonitatis suæ cognitionem, res etiam omnes & earum naturas ac proprietates cognoscit; nec tantum genera intelligit aut species, sed & singularia atque individua in rebus.

V. Sed de *objecto scientiæ diviniæ* paulo adhuc specialius est philosophandum. Solet illud à Scholasticis dividi in *motivum & terminativum*. *Objectum motivum* scientiæ diviniæ est *essentia divina*: nam quicquid Deus

scit aut intelligit, per essentiam scit aut intelligit, tanquam per rationem & motivam cognoscendi se & alia à se: *objectum terminativum* scientiæ diviniæ est *primarium vel secundarium*: illud est ipsa *essentia divina*; hoc est *omne aliud*, quod non est essentia divina: hinc creature sunt *objecta secundaria scientiæ diviniæ*, quia secundario terminant cognitionem divinam: & quamvis eas cognoscat Deus secundum quod in se sunt, nam cognoscit homines secundum quod homines sunt, non tamen prout in seipsis relucet, sed prout relucet in essentia divina, quia essentia divina rectius repræsentat illas, quam ipsæ creature seipsas repræsentant. Videatur de *objecto scientiæ diviniæ*, tum motivo, tum terminativo, tum primario, tum secundario, *Iob. de Rada controvers. inter Thomam & Scotum parte prima, controrv. 29. art. 1.*

VI. Potest & *objectum scientiæ diviniæ* distinguui in *positivum & negativum*. *Positivum* est ens reale, quod sub ratione veri à Deo scitur ac cognoscitur: cognoscit autem Deus ens reale sub ratione veri ita, ut entitas realis sit quasi materiale, sive illud, quod cognoscitur, veritas sit $\neq$ formale objecti, sive ratio sub qua cognoscitur: *positivum* hoc *objectum* est, tum *Deus*, tum *creatura*, vel *producta*, vel *producenda*. *Negativum* *objectum*, si sic vocare liceat, quod vere *objectum* non est, illud est, quod intellectus Dei non sub ratione positivi entis sed sub ratione non-entis apprehendit: estque *vel pure negativum vel quodammodo privativum*, (verba enim hic nobis desunt fere ad exprimendum) *illud* est, quod cognoscitur à Deo sub ratione *puri non-entis*, id est, talis, quod neque sit de facto, neque esse possit: & ita Deus cognoscit *entia rationis sive ficta & impossibilia*: hoc est, quod cognoscitur à Deo sub ratione quidem non-entis actualis, id est, talis, quod neque est, neque fuerit, neque futurum sit, at tamen deprehenditur in illo, *ratio entis possibilis*, id est, talis, quod Dei potentia producere possit: & ita Deus cognoscit omnia *possibilia*, nunquam tamen extra se producenda.

VII. Sed enim incedamus per omnium, quæ scientiæ diviniæ objiciuntur, classes.
§. I. *Deus*

§. 1. *Deus scit seu cognoscit seipsum, tanquam obiectum primum.* Si enim Deus habet scientiam perfectissimam, ergo oportet ut seipsum primario cognoscat: nam perfectissimæ cognitionis obiectum primum debet esse perfectissimum. Scientia Dei est perfectissima, & Deus est obiectum perfectissimum. Ergo Deus est obiectum primum suæ cognitionis. Ergo seipsum primo cognoscit. Hoc negotium accuratissime explicat *Iac. Carpentarius digress. 3. in Alcinoum pag. 257. & Rada. loc. cit. pag. 456.*

VIII. §. 2. *Deus cognoscit omnia alia extra se, seu, omnes creaturas, quas vult extra se, ita ut vere sint obiectum terminativum scientiæ divinæ.* Deus enim perfectissime cognoscit seipsum, ergo etiam virtutem suam: ergo perfecte cognoscit illa, ad quæ sese extendit ejus virtus. Ergo cognoscit alia à se, quia ad ista sese ejus virtus extendit. Vel sic. Deus cognoscit voluntatem suam, ergo etiam cognoscit omnia, quæ vult: quia voluntas adæquate non cognoscitur, nisi cognoscatur & actus & obiectum ejus. At creaturas omnes extra se vult Deus. Ergo.

IX. §. 3. *Deus cognoscit res universales & singulares, spirituales & materiales.* Probatur. Deus cognoscit res per suam essentiam: atqui essentia Dei est representativa omnium rerum, tum singularium, tum universalium, tum materialium, tum immaterialium. Ergo.

X. §. 4. *Deus cognoscit res, non tantum præteritas ac præsentis, sed & futuras, sive contingenter, sive necessario.* Quod res sciat Deus, & præsentis & præteritas, de eo non controversatur: sed major est dubitatio de scientia futurorum contingentium divina, quam præsentiam alii vocant. Sed & eam asserimus contra nonnullos hic Sophistas, eam vellicantes & in dubium trahentes. Nam 1. si Deus non cognosceret res futuras contingenter, esset in potentia passiva cognoscendi eas: neque enim ulla est ab earum parte repugnantia ut possint cognosci: at Deus non habet potentiam passivam, quia est purissimus actus. Ergo. 2. Certum est, Deum res contingentes, quæ nunc existunt præsentis, cognoscere. Ergo, vel novit eas antequam existerent &

cum essent futuræ, vel ignoravit: si prius, habemus quod volumus: si posterius, ergo, cum postea cognovit, factus est ex non sciente sciens, quod ejus perfectioni repugnat. *vid. Rad. part. 1. controuv. 30. art. 3.*

XI. §. 5. *Deus scit omnes creaturas possibles, etiam eas, quas nunquam voluit producere.* 1. Deus cognoscit suam potentiam. At illa sese extendit ad omne possibile. Ergo cognoscit & omne possibile. 2. Si res possibles à Deo non cognoscantur, ergo Dei scientia non extendet se ad omnia scibilia. Atqui hoc pugnat cum ejus perfectione. Ergo.

XII. §. 6. *Deus cognoscit etiam impossibilia.* Quia Deus non potest cognoscere possibilia, nisi eodem actu simul cognoscat ea, quæ non sunt possibilia: dum enim possibilia apprehendit, negative se sistere cogitur in aliquo impossibili: alioqui, vel omnia possibilia non nosset, vel faltem accurate non nosset. Atque hinc liquet, Deum non habere ideam impossibilem, ut Chimæræ, sed ex idea possibilem cognoscere impossibilia per actum negativum: sic Deus cognoscit Chimæram, cognoscendo tales partes non posse simul conflare: & certe, Deus novit omne verum: at Chimæram non esse possibilem, est verum. Ergo.

XIII. §. 7. *Deus cognoscit entia rationis.* Nam Deus cognoscit omnem actum rationis humanæ & obiectum in quod tendit. At entia rationis sunt per rationis actum & ejus obiectum aut terminus potius. Ergo. Si dicas, ergo Deus etiam facit aut fingit ens rationis. Negamus sequi. Aliud est, facere & fingere ens rationis, aliud cognoscere illud fictum & factum. Posterius Deo adscribimus, prius non item: quia facere ens rationis est imperfectionis, est enim quia mens non potest simul & semel rem omnem & totam intelligere: at intelligere ens rationis est perfectionis: imperfectio enim est, aliquid non intelligere.

XIV. §. 8. *Deus cognoscit mala, sive moralia, sive physica, sive culpæ, sive pœnæ.* 1. Deus circa mala speciales exercet actus bonitatis suæ, ea vel permittendo, vel ordinando, & in pœnam, & in bonum peccantium, &c.

Ergo novit. Deus enim scit, quod vult & agit.
 2. Omnia mala sunt privationes bonitatis.
 Ergo Deus cognoscendo formas bonitatis, cognoscit etiam negationem bonitatis: nam privatio cognoscitur per habitum, ut cæcitas per visum; unde privationes per habitum definiuntur. Dices. *Deus omnia cognoscit per essentiam, tanquam omnia representantem: at peccatum non representatur in essentia divina, quia hæc tantum est idea & fons bonitatis: sicut nec falsitas in veritate, nec nigredo in albedine repræ-*

sentari potest. Ergo. Resp. Malum quidem non representatur à bono tanquam ab exemplari ejus, nam sic bonum esset idea mali. Sicut neq; falsitas representatur à veritate, nec nigredo ab albedine: nihilominus per bonum intelligitur oppositum ejus, malum, quia opposito modo sese habet: itaq; per ideam boni cognoscit, quid sit recessus à bono, & per ideam rectitudinis, quid sit recessus à rectitudine, &c. Quæ de scientiæ divinæ modo & divisione disputari solent, sequens exhibebit disputatio.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

TRIGESIMA,

DE

SCIENTIÆ DIVINÆ MODO AC PARTITIONE.

THESIS I.

Disputatio præcedens in Deo esse scientiam ostendit, & quodnam ejus sit objectum exposuit: nunc scientiæ divinæ modum & partitionem proponemus, exorsî à modo.

11. *Modus scientiæ divinæ est* §. 1. *universalissimus*, quia extendit sese ad omnia scibilia, quorum classes exhibuimus *disp. præced.* §. 2. *perfectissimus*, tum extensive, quia est universalissimus, tum intensive, quia, ut omnia attributa Dei, sic & scientia dicit perfectionem infinitam: hinc vocatur etiam *sapientia*, quæ vulgo dicitur objecti perfectissimi cognitio perfectissima. §. 3. *comprehensivus, quidditativus, adequatus*, quia quodvis objectum sciendo exhaurit, ut nihil relinquat in eo sibi incognitum. §. 4. *clarus & distinctus*, nam vage & confuse cognoscere est imperfectio: at Dei scientia ex §. 2. est perfectissima. §. 5. *verissimus*, quia rem videt eo modo quo est: & in Deo, qui est ipsa veritas, nulla potest reperiri falsitas. §. 6. *certissimus & infallibilis*, quia decipi est ex errore: at in Deum non cadit error, quia esset imperfectus. §. 7. *immuabilis*, quod demonstravimus *disp.* 20. §. 8. *simplicissimus*, quia uno actu & ictu intelligit

quæcunque intelligit: & pugnaret actuum sciendi plurium successio cum ejus immutabilitate & aternitate. §. 9. *non per compositionem & divisionem*, quia compositio & divisio imperfectionem arguit & successionem dicit ac multiplicationem actuum. §. 10. *non per discursum*, quia, sive sit continuus, sive discretus, uterque implicat plures cognitiones, aliisque imperfectionibus est obnoxius. §. 10. *non à priori aut posteriori*, uti nos tali modo cognoscimus, quia Deus non cognoscit unum per aliud, sic enim ex cognitione unius deducere tur in cognitionem alterius, sed cognoscit unum in alio aut cum illo. *non per speciem intelligibilem intellectus superadditam*, nam species intelligibiles intelligentem perficiunt & ad actum traducunt, notantque insuper variam imperfectionem, tum potentiæ passivæ, tum distantæ agentis à passio, tum dependentiæ ab objecto; at hæc omnia longissime ab sunt à Deo. *sed est* §. 12. *per essentiam divinam immediate, omnia Deo representantem perfectissime*, quo respectu illa habet rationem *ideæ*. Sed de *ideis divinis*, aut *essentia Dei*, ut *idea*, alias latius cum Deo decretum est publicis disputationibus agere. Nunc ad *partitionem scientiæ*

scientiæ divinæ ab ejus modo nunc explicato transeamus.

III. *Scientia Dei*, utcumque in se fit una ac simplicissima, pro diversitate tamen objectorum & respectuum ad objecta, distingui solet in *scientiam simplicis intelligentiæ & visionis*: Nostro enim intelligendi modo scientia Dei, vel consideratur respectu possibilium, ut possibilium sunt præcise, quæ scientia determinari potest à voluntate Dei & à libero ejus decreto, vel consideratur non tantum respectu possibilium ut sic, sed etiam respectu futurorum, quæ in aliqua differentia durationis post jam factam determinationem voluntatis futura erant: prior, quod ex vi solius intellectus & independenter à voluntate in Deo fit, *naturalis, abstractiva, indeterminata*, dicitur; altera, quia quasi subsequitur liberum voluntatis divinæ decretum & per modum quandam intuitionis terminatur ad res ipsas, quatenus pendent ex voluntate divina quantum ad futuritionem aliquam, quæ de se respicit existentiam certam, *libera, intuitiva, & determinata*, vocatur: præter has duas tertiam quandam in Deo scientiam excogitarunt *Iesuitæ*, eamque avide arripuerunt *Remonstrantes*, per quam ante omne decretum suæ voluntatis prædeterminantis actum futurum cognoscat, quid liberum arbitrium creatum facturum sit, si in talibus circumstantiis constituatur: oppositum cogniturus, si oppositum voluntas creata, ut potuisset, ita voluisset facere. Una igitur juxta hos est possibilem scientiam, nempe simplicis intelligentiæ; sed duæ sunt futurorum, altera absolute, quæ vulgo *visionis*, altera sub conditione, quæ *conditionata* dici solet: hæc scientia conditionata, cum nec naturalis sit præcise nec libera, sed respectu objecti libera, respectu subjecti naturalis, *neutram & mediam* eam vocarunt, qui invenerunt: nam de genuino ejus parente, haud segnus ac de puero vivo coram Salomone meretrices, ipsi inter sese certant *Iesuitæ, Fonseca, Molina* & alii, dum quisque cerebello suo de partu tam generoso ambitiose gratulatur, ac alter alteri laudem præreptum it. Verum enimverò si monstrum hoc penitus inspexeris, nihil hic nisi Antiquorum terminos regis, & Pelagia-

norum ac Semipelagianorum cramben reporni videbis, nam iccirco tanto molimine astruitur *scientia hæc media*, ut ei superstruatur prædestinatio ex fide aut operibus prævisis, & Liberi Arbitrii idolum supra Gratiam elevetur: Nimirum cum conditionatos humanæ voluntatis motus ab æterno sine ullo præcedaneo decreto præcisciat Deus, quos bene viros libero suo arbitrio videt, ad vitam, alios ad mortem prædestinat; unde prædestinationis habes fundamentum, non in æterno ac gratuito Dei proposito quæsitum, sed domi in arbitrii libertate, ex parte saltem, natum & inventum. Sed enim operæ pretium fuerit variis argumentis monstrum hoc confodere: quod, omissis argumentis ex scriptura petitis, solidis ex Philosophia rationibus effectum dabimus.

IV. §. I. Objectum omniscientiæ infallibilis debet esse necessarium, quia omnis infallibilitas scientiæ fundatur in necessitate objecti; neque dari potest certitudo mentis five subjectiva citra omnem certitudinem entis seu objectivam; omnis siquidem certitudo scientiæ præsupponit certitudinem existentie, si non realem & actualem, saltem idealem & causalem: At objectum scientiæ mediæ nullo modo est necessarium, neque necessitate consequentis, neque consequentiæ; non consequentis, quia nihil in re præcedit quod talem necessitatem caufaret; non consequentiæ, quia sic Petrus positus in talibus circumstantiis & cum talibus auxiliis gratiæ, quæ non necessario aut efficaciter inclinarent ejus voluntatem (nam hæc est illis libertatis natura, ut positus omnibus ad agendum requisitis possit agere & non agere) infallibiliter nihilominus, necessario ad certo, converteretur: conversio enim ista ex conditione futura objectum est illis scientiæ divinæ ac infallibilis, nisi forte mediam suam scientiam in Deo esse infallibilem negare auint: jam vero, hoc contradictionem implicat, ut effectus aliquis sequatur necessario necessitate consequentiæ aut infallibilitatis ex antecedente aut causa, quæ aliter & aliter se potest habere, ac deficere, & impediri per concursum aliarum caularum, nisi talis causa determinetur ad talem effectum ab alia

alia causa superiori, quæ nec deficere potest nec impediri: Sed Deus non determinat causas defectibiles ac impedibiles ad particulares effectus nisi per decretum suæ voluntatis; ergo ante decretum ejus non est necessarium necessitate consequentiæ, aut infallibilitatis, ut voluntas creata, quæ ex natura sua est defectibilis & impedibilis, consentiat objecto sibi proposito, aut convertatur, si ponatur in talibus circumstantiis:

V. §. 2. Propositiones de futuro contingenti secundum se non habent determinatam veritatem, neque etiam sunt determinate falsæ; alioqui tolleretur contingentia, quia contingens, ut sic, se habet omnino indifferenter ad utrumlibet: ergo ante decretum divinæ voluntatis, prædeterminantis liberum arbitrium ad alteram partem contradictionis vel contrarietatis, non est scibile, quid in particulari faciet homo aut libere facturus esset, si confluiret in talibus circumstantiis, sed solum quid facere posset; quia nihil est scibile, nisi sit determinate verum: itaque, si ante decretum voluntatis divinæ non est determinate verum, quod Petrus consentiet si ponatur in talibus circumstantiis, neque id à Deo per scientiam mediam scibile erit. Sed ajunt, dictum hoc, de futuris contingentibus non est determinate veritas, esse falsum, effectumque determinate futurum non excludere indifferentiam causæ, quæ operari possit & non operari, verum actionis, quæ, si secutura sit, etiam si potuisset antea omitti, aliter tum se habere non potest: At hoc non queritur, an actio sequutura sit necessario futura, sed unde ista necessitas? an à terminorum connectione contingentium? an à Dei connectentis efficaci decreto? certe, propositiones hypotheticæ fortiuntur necessitatem ex infallibilitate illationis partium separatarum. At hæc consequentiæ aut connexionis necessitas in futuris conditionatis ante decretum Dei reperiri nequit, sicut nec determinata veritas, ergo non potest hic queri certa aliqua scientia, quia illud sciri non potest, quod ex parte rei omnino non est cognoscibile.

VI. §. 3. Firmissimum argumentum deducitur ex dependentia inter causam primam

& effectus, hoc est, inter creatorem & creaturas: impossibile enim est, ut aliquis effectus vel sit vel intelligatur futurus in aliquo casu, nisi dependenter à suprema causa efficiente. Entia enim omnia creata non sunt nisi tot emanationes à prima causa, qua dependent in esse & in operari, ut à sole radii: At posita hac scientia media, subternitur ei pro objecto libera voluntatis sub tali conditione determinatio, quæ à nulla causa superiori dependet, proficiscitur enim à voluntate creata, tanquam à principio primo determinante, in quam etiam, ut sic, effectus iste reducitur, nam resolvitur non potest in decretum Dei ut in primum determinans, quia jam futurus cognoscitur ante decretum divinæ voluntatis factum, quod tamen prima est universalissima causa efficiens, à qua non minus quam à sua causa proxima dependet effectus omnis, sive fuerit is absolute sive conditionatus: & certe ut se habet decretum Dei absolute in ordine ad futurum absolute, ita se habeat necesse est & decretum conditionatum ad futurum conditionate, nam nulla hic est disparitatis ratio, nihil enim sit, futurum aut factum est independenter à decreto divino: Sed implicat contradictionem ex concessione etiam Adversariorum ut aliquid sit futurum absolute, nisi ex decreto Dei decernentis antea ut tale sit futurum absolute, ergo & implicat contradictionem, ut aliquid sit futurum conditionate nisi præcedat decretum Dei statuentis, ut futurum illud fiat si adimpleatur conditio: omne enim ens, sive sit futurum absolute, sive sub conditione, sive immediate proficiscatur a Deo, sive mediantibus causis aliis, intrinsece dependet ex decreto voluntatis Dei, quia ejus causalitas & providentia ad quodcumque ens in particulari se extendit: At sic scientia media, quæ omne decretum divinum statuitur antevertere, profus tollitur: si enim ante hujusmodi decretum res ne futura quidem sit, neque ut talis à Deo præsciri potest ante voluntatis istum actum. Adde, ex constituta tali rerum serie, hunc ordinem esse sequiturum, ut, quia facturus est homo, faciat & Deus, & quia causa secunda facit faciat & prima, & non contra: cum tamen dicendum sit: Si Dominus voluerit, faciemus hoc aut illud.

VII. §. 4. Scientia hæc media fatum inducit, ut sic loquar, Stoiciffimum, atque adeo compedes injicit divinæ libertati & providentiæ: Nam si Deus ante decretum suum prævideat, quid reapse facturus sit homo in quocunque rerum ordine, si in eo collocetur, omnia evenient necessario & fatali quadam necessitate, vel à casu, respectu Dei: nam ex prævisione futurorum evenient; & prius est quod ipsa sint futura in re, & quod sint hæc aut illa, in tali aut tali rerum ordine, quam Deus illa prævideat, aut quam decernat de iis: Nam res non est eventura, quia Deus voluit aut scivit, sed scivit aut voluit, quia eventura erat: itaque nihil potest disponere divina providentia & potentia, nisi præscito & prius habito voluntatis creaturæ assensu, & expectata ejus ad operandum dispositione, atque adeo prævisâ operatione ipsâ jam futura: At sic Deus, qui ut agens liberrimum vult, statuit, decernit, determinat hoc vel illud, neque ullam habet connexionem necessariam cum creaturis, omnium plane libertate exiit atque potentia: neque enim misereri poterit quorum vult, neque Christum revelare quibus vult, neque aliter disponere contingentia ista, quam sese disposuerunt ante ejus decretum: si enim velit & sinat voluntatem creatam esse liberam ac indifferentem, necesse est voluntatem suam ac concursum contemperet ei, & velit atque operetur hoc, quod ipsa voluerit, & sic ut voluerit; neque enim Deus nolle potest, quod liberum arbitrium, primum determinans, voluerit, salva ejus libertate, cui detractum nimis, si ipsum Deo subiceretur, homines isti putarent, qui voluntatem creatam ut reddant liberam eam faciunt sacrilegam, primæ & infinitæ causæ limites præscribunt arctissimos, atque adeo Deum liberrimum durissima ac plane fatali necessitate constringunt, sic ut ipse non ordinare aut providere rebus, sed providentiam & ordinationem in rebus ipsis inventam ac prævisâ acceptare tantum dicendus sit. Verum quia hæc Adversarios vehementer premunt, paulo etiam subtilius excutiamus.

VIII. §. 5. Si detur scientia media, qua Deus antecedenter ad omne decretum suæ

voluntatis cognoscat futura contingentia conditionata, ergo essentia divina in ideis suis necessario ac naturaliter repræsentabit quædam ex his quæ libere sunt futura, quia repræsentabuntur, non in divinis decretis, sed antecedenter ad ipsa: At hoc absurdum est, & uno absurdo dato multa sequuntur: 1. quod creaturæ non pendeant ex libera electione voluntatis divinæ. 2. quod non possit Deus aliud facere quam facit. 3. quod tollatur omnis providentia & gubernatio libera circa creaturas: si enim creaturæ non libere sed necessario omnino repræsententur ab essentia Dei, & repræsententur ut futuræ cum omnibus suis modis, circumstantiis, accidentibus, & conditionibus, quis locus providentiæ aut liberæ gubernationi Dei? Sed dicunt, aliud esse, repræsentare, & aliud, esse: quod creaturæ sint, habent à divina voluntate, ac proinde libere dicuntur habere esse; quod vero repræsententur, id non habent à divina voluntate, sed ab immensâ & infinita essentiæ divinæ capacitate, quæ, prout præintelligitur voluntati, præhabet in se totum illud, quod per universam durationem æternitatis habiturum est participium entis & rationem entis: sic aliquid regessisse sibi videntur Adversarii; Sed enim hoc aliquid nihil est: Quamvis enim divina essentia repræsentet antecedenter ad decretum realem illam diversitatem creaturarum & omnem modum entis cum suis conditionibus & accidentibus, quod libenter fatemur, hæc tamen repræsentatio est earundem creaturarum, quatenus sunt possibiles & possibiliter futuræ, secundum omnem illum modum, quem habent in ordine ad omnipotentiam Dei. Verum enim vero præter hoc quod possibiles sint creaturæ, aut possibiliter futuræ secundum omnes illas condiciones, etiam de facto sunt eventuræ in re secundum actualem existentiam, quod cū pendeat à voluntate Dei & decreto ejus libero, in quo actualem rerum futurationem prævidet, negamus ante id in ejus essentia aut ideis repræsentari ullius rei veram futurationem, aut actualem existentiam de facto eventuram: nam si Deus decrevisset nunquam producere creaturas, in hoc casu divina essentia non repræsentaret creaturas, ut

vere futuras de facto, cum ordine & habitudine ad realem existentiam earum, sed tantum repræsentaret eas, ut possibiles secundum omnes condiciones, quas habere possent.

IX. §. 6. Denique nec nodos solvit hæc scientia media in concilianda contingentia & libertate arbitrii cum infallibilitate divinæ providentiæ & prædestinationis ac gratiæ efficaciam, sed potius implicat: nam posita tali scientia antecedenter ad decretum Dei prædestinantis bonum usum arbitrii futurum ex hypothesi, sequitur eundem bonum usum liberi arbitrii reducendum esse ad aliquid naturale, à quo detinetur, videlicet, ad constellationem, vel moralem persuasionem, vel individualement complexionem &c. nam quod Petrus v. g. sit potius consensurus quam dissenturus objecto sibi proposito, si constituatur in talibus vel talibus circumstantiis, non refunditur ad aliquod decretum divinæ voluntatis prædeterminantis ut hoc fiat, quoniam objectum scientiæ mediæ & scientia ipsa antecedit omne decretum divinum: nec etiam reducitur in ipsum auxilium gratiæ, quod tale esse volunt, ut non præmoveat efficaciter voluntatem creatam ad alteram partem, sed eam omnino indifferentem relinquat ad opposita: in causa autem omnino indifferenti, ut sic, in quantum non est inclinata efficaciter ad alteram partem, non potest certo & infallibiliter cognosci determinatus effectus, quæ causa quoque est cur non possit reduci in liberum arbitrium sub illo gratiæ auxilio in talibus circumstantiis constitutum; sicut enim se res habet ad esse, ita ad cognosci: nam ab eo quod res est, vel non est, hoc vel illo modo, cognitio dicitur vera vel falsa, determinata vel indeterminata; ergo implicat dari scientiam determinatam, omnino certam & infallibilem de eo, quod neque in se neque in suis causis habet esse determinatum, sed variabile & indifferens ad utrumlibet: nec reduci potest effectus, in objectum propositum voluntati, quia nullum objectum ita efficaciter agere potest in voluntatem ut non maneat illa indifferens

& indeterminata ad utrumque oppositorum, ne scilicet pereat libertas ejus; nec in alium actum priorem voluntatis: nam supponamus, quod ille sit primus actus liber, quid tum consilii? nihil ergo restat, in quod possit prædictus consensus liberi arbitrii in talibus circumstantiis constitui reduci ultimate, nisi in naturalem complexionem, aut proprietatem hujusmodi individui, puta Petri, aut in aliam causam naturalem: Ex quo sequitur, quod voluntas hujus hominis in talibus circumstantiis constituti esset per naturam seu naturaliter determinata ad unum, & sic revera tollitur ejus libertas; nam si naturaliter consentit, tum aliter facere non potuit, ergo non dissentire, ergo positus hæc circumstantiis non est libera. Quod dicant, voluntatem ex se habere, quod possit se determinare ad alteram partem quæ sibi placuerit, difficultatem non aufert; nam licet voluntatis natura consistat in facultate ad utrumlibet, non tamen habet nec potest illi competere ex natura sua, quod se determinet ad consensum talis objecti potius quam ad dissentium, nam alioquin per naturam esset determinata ad unum saltem in talibus circumstantiis constituta.

X. §. 7. Cum ergo scientia media supponat pro objecto vel quod non est, vel quod nullo modo est scibile, effectum ponat non dependentem à causa prima, libertati divinæ ac providentiæ compedes injiciat, libertatem humani arbitrii destruat, tantum abest ut eam providentiæ ac prædestinationi divinæ conciliet, & difficultates omnes hæctenus enarrate facile evitentur, si dicamus præscientiam boni usus liberi arbitrii futuri, ex hypothesi quod illud in talibus circumstantiis collocetur, non antecedere in signo rationis, sed subsequi liberum decretum voluntatis divinæ, à quo participat creatura omnem suam libertatem, relinquatur ante decretum non esse in Deo constituendam talem scientiam mediam, sed eam esse purum putum humani, imo Jesuitici, cerebri figmentum, quod erat demonstrandum.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

TRIGESIMA-PRIMA,

DE

COMMVNIC. PROPRIORVM.

T H E S I S I.

IN curriculo harum disputationum, quarta à nobis fuit instituta de *Proprio*, quod conferri posse diximus, vel cum subiecto in quo est, vel cum subiecto in quo non est: Priori respectu, quæri solet: *An proprium possit separari à subiecto in quo est?* Posteriori respectu, quæri solet: *An proprium subiecto specie diverso, in quo non est, communicari possit?* Utramque quæstionem tum solvimus. Sed posteriorem, quia temporis & chartæ angustia vetabat prolixius pertractare, eam nunc, quod tum promissimus, paulo plenius perfectumur, ut sic fidem datam liberemus: & meretur sane discuti hæc quæstio accuratissime: est enim summæ utilitatis, & insignem lucem fœneratur gravioribus quibusdam controversiis.

II. Ut quæstio, ardua sane ac perdifficilis, de *proprium & communicabilitate & communicatione*, feliciter decidatur, utrumque hoc vocabulum, & *communicabile*, & *communicatio*, accurate debent distingui; quæ utriusque vocabuli distinctiones, & statum controversiæ clarius figent, & fontes erunt multarum solutionum. *Communicabile*, ut à priori ordiar vocabulo, dicitur dupliciter; uno modo per identitatem, alio per informationem. *Communicabile* per identitatem est, quando illud, cui aliquid communicatur, est idem cum eo quod communicatur. Sic universale est *communicabile* & communicatur singulari, quia essentia universalis constituit essentiam singularis, & hujus essentia est eadem reipsa cum essentia illius: & sic concedimus, propria sc. $\mathfrak{F}$ universalis, esse *communicabilia*, & de facto communicari singularibus; nam simul cum essentia $\mathfrak{F}$ universalis propria ejus appropriantur singulari, sunt

que in eo subiective. *Communicabile* per informationem est, quando forma communicari potest & communicatur materiæ. Hic jam quæritur, *an forma, nempe accidentalis, ac propria, subiecti unius, possit communicari ac communicetur, unquam, subiecto alteri specie diverso?* Circa hanc quæstionem plerique facile largiuntur, id fieri non posse, si subiecta sint supposititaliter (ut loqui amant Scholastici) diversa; sic enim accidens migraret de uno subiecto in aliud, quod contra naturam est accidentis; nam migratio, vel in tempore fieret, vel in instanti: utrumvis dicas, accidens naturam tollis: sed vero, si è duobus subiectis fiat unum per unionem realem, quæritur, an tum proprium unius subiecti possit communicari subiecto specie quidem diverso, sed jam arctissime juncto, ac de facto communicetur vi unionis. Multi affirmant; nam tum nullus videtur esse metus, ne accidens migret de uno subiecto in aliud, quia illa duo ante subiecta nunc sunt facta unum subiectum per unionem. Ita quidem tenent *Scheiblerus*, *Meisnerus*, *Jacobus Martini*, *Schroderus*, & omnes ubi quæritatis naturæ Christi humanæ Patroni. Contraria tamen sententia verissima est, quæ ne ista quidem ratione communicari, ac nulla ratione posse communicari propria unius subiecti, alteri subiecti specie diverso, etiam unito tenet: quia, ut essentia unius subiecti uniti, non communicatur nec communicari potest subiecto alteri unito, ita nec proprium, quod essentiam immediate sequitur: & quod communicatur, etiam in tali casu, non est proprium: quia proprium esse & communicari tali modo sunt opposita: quæ duo argumenta, quia latius deduximus *th. 6. disp. 4.* inter hæc

selectas, non persequemur fusius; sed vero Adversariorum sententiam destruemus potius: ea nititur falso fundamento; quasi illa, quæ vel essentialiter vel accidentaliter sunt unita, ea de causa vi unionis unum faciant vel fiant subjectum commune accidentium propriorum. utriusque extremi quod unitur: nam non est mensurandum subjectum ex suppositalitate, nec unitas subjecti respectu accidentium & propriorum æstimanda est ex unitate suppositi, quasi subjectum statim unum fit ac fiat accidentium & propriorum quod unum est ac fit suppositum: in exemplo res erit clarior. Ex igne & ferro fit unum, quatenus unita sunt, & unum quidem compositum ac suppositum, ferrum sc. ignitum, at subjecta manent duo: unum ignis, alterum ferrum: & neutrum alteri sua propria communicat, non magis quam essentiam: ignis quidem in ferro producit calorem, quæ effectio est non communicatio, at calorem sibi proprium retinet, neque magis unum fiunt subjectum per unionem, quam ignis & manus, quæ non uniuntur, quando ignis manum calefacit. utrinque subjecta sunt duo: hic ignis & manus non unita; ignis & ferrum unita. Ex anima & corpore fit unum, at subjecta manent duo: neque corpus vi unionis sua propria, palpabilitatem, visibilitatem, &c. animæ, neque anima sua propria, potentiam intelligendi, sentiendi, movendi, corpori ideo communicat: itaque sive suppositis sint distincta subjecta, sive unum suppositum sint facta per unionem, semper migrabit accidens de subjecto in subjectum, si accidens unius subjecti communicetur alteri subjecto specie diverso: unio enim specificum hoc discrimen non tollit. Et profecto, si proprium unius subjecti, sive uniti sive non uniti, possit communicari subjecto alteri, specie, & quia specie, etiam numero, diverso, poterit una numero forma duas numero materias informare, quæ est mera contradictio; sic enim duo unum forent: proprium enim, accidens est & forma accidentalis respectu sui subjecti. Ergo non potest proprium, quod formæ accidentalis vicem tenet in subjecto, in distinctis numero aut specie esse subjectis. Reponunt

Adversarii, est in uno per se, in alio participative. sed fumus tantum est ac fucus ad occultandam veritatem inventus, ista distinctio. Nam non potest unum numero accidens esse in diversis subjectis, in uno per se, in altero participative, nisi per se sit unum & participative non unum: aut si subjectum sit unum, vel est in eo per se tantum, vel participative tantum. Sic argumentamur: ubi est idem subjectum simpliciter, ibi idem est modus ineffendi subjecto, & consequenter idem modus prædicandi. At vero hic diversus est modus prædicandi, quando dico, ignis urit, & ferrum ignitum urit. Ergo: Cum dico; ignis urit, est prædicatio per se; ferrum ignitum urit, est prædicatio per accidens seu per aliud: ferrum enim ignitum urit, quia in ferro est calor productus; aut cum ferro est ignis, qui urit: itaque concretum hoc, ferrum ignitum, involvit duo subjecta, ignem & ferrum, ut urere igni per se conveniat, ferro vel per accidens, ratione caloris, non communicati, sed in se producti, vel per aliud, per ignem scilicet sibi unitum: Nam utrum dicendum sit, vix liquet: utrumvis tamen dicatur, nihil dicitur, pro eisdem numero caloris, qui inhæsit est in igne, transmigratione aut communicatione aut transitu in ferrum. Si quæras, an ferrum urat, an ignis? quæro item, an corpus hominis edat, incedat, scribat, &c. an anima? Actiones sunt suppositorum, sed ferrum urit, vel per calorem, quem numero diversum in eo produxit ignis, vel per ignem poris venisque suis acceptum artissimeque sibi unitum, quemadmodum spongia humectat per aquam in meatibus suis receptam: utrobique modo loquaris, nihil dicitur pro communicabilitate propriorum.

III. Nunc altera vox *Communicatio* excutienda est & distinguenda. *Communicatio* non uno modo sumitur, uti id accurate explicat *Suarez disp. Met. 34. sect. 5. 11. 54. & seq.* cujus vitula nos arabimus. Est communicatio quædam extrinseca, est quædam intrinseca. Extrinseca, vel intentionalis, vel realis. Intentionalis, per modum finis; quo sensu omne bonum dicitur esse sui communicativum, sui desiderium & amorem excitando, appeti-

appetitumque eliciendo. Realis per modum causæ efficientis, quomodo causa efficiens dicitur se communicare effectui. Communicatio intrinseca est, vel realis, vel secundum rationem seu communitatem rationis: hoc modo posteriori superiori prædicata dicuntur communicari inferioribus, genera specibus, species individuis: est autem illa communitas inferiorum in superiori communitas rationis. Scholastici dicunt, hoc modo esse aliquid communicabile, ut *Quod*, quia superius se totum communicat suis inferioribus, ut conceptus essentialis in quid dicatur de suis inferioribus, & quæcunque eum conceptum consequuntur. Unde communitas est regula; Quicquid est in genere, id omne in singulis speciebus. Communicatio realis est, vel per modum indentitatis, vel per modum unionis tantum. Communicatio per modum indentitatis est in Deo, ubi una numero essentia communicatur tribus personis realiter inter se distinctis. Communicatio ratione unionis, fit: vel supernaturaliter, quomodo λόγος ita se communicavit naturæ humanæ, ut hæc subsistat in λόγος; vel naturaliter: qualis est communicatio unius rei respectu alterius rei per formalem unionem aut conjunctionem aliquam, ut forma communicat materiæ, & materia formæ, pars toti, & sic de aliis: hoc sensu apud Scholasticos dicitur aliquid esse communicabile, ut *Quo*. Nunc hæc ad rem præsentem applicemus, itatumque controversiæ recte enucleemus.

IV. Non quæritur, *An propria generum possint communicari speciebus?* vel, *An propria specierum possint communicari individuis?* vel in genere, *An propria superiorum possint communicari inferioribus?* Quam communicationem Aristoteles μέθεξι vocat, quando in *Topicis*, l. 4. cap. 1. tex. 8. inquit, *Species μετέχουσι suorum generum*. De hoc genere communicationis, quæstio non est. Quando enim proprium dicitur omni, soli, & semper, convenire subiecto, non excluduntur per voculam (*soli*) subordinata seu inferiora: sic propria generis ita conveniunt soli generi, ut convenient nihilominus speciebus & individuis sub hoc genere contentis. Quia enim ge-

nus totam suam essentiam communicat suis inferioribus, fieri nequit, quin simul cum essentia generis communicentur propria, quæ generis essentiam immediate consequuntur & ab ea separari nequeunt: is vero modus communicationis sequitur identitatem essentiæ & nature; quia enim genus non est aliud à speciebus, & species non est aliud à suis individuis, etiam communicatio hæc propriorum generis ad speciem, aut speciei ad individua, non est ut ad rem aliam à se diversam sed ut eandem secundum naturam.

V. Non quæritur quoque, *de communicatione extrinseca*, secundum quam aliud agit in aliud, producendo aliquid, quod sit eadem speciei; quemadmodum calor ignis habet naturam quandam communicativam sui, sed communicatione extrinseca secundum quam multiplicat se, & sui similem, speciei non numero, eundem efficit calorem: ut, si focus instructus communicet suum calorem conclavi & omnibus in eo existentibus. Verum hæc non est communicatio ejusdem proprii, sed productio similis secundum speciem.

VI. Nec quæritur, *An formæ effectum quandam formalem causent, vel in materia vel in composito?* aut, *An ab ea forma nascentur facultates & operationes, tanquam à sua causæ efficiente?* Nam dans formam, dat etiam ea, quæ formam consequuntur: sequuntur vero formam, esse, distingui, operari: non ergo ad hanc facit quæstionem, quando forma vel actus formalis dicitur largiri esse specificum composito, & materiæ, ut sit hoc aliquid per formam: nam & hic, actus ille formalis non est subjective in forma, ut ita transeat de forma in materiam, vel in compositum, quæ esset proprie dicta communicatio; sed est influxus causalis, per quam forma esse confert & largitur ei, ad quod per naturam & à natura est ordinata, ita ut ille actus formalis sit à forma & per formam; non vero existens formaliter & subjective in forma: itaque nec hic est communicatio propriorum.

VII. Nec quæritur, *An partes, concurrentes ad constitutionem totius, conferant toti, quicquid habent, vel essentia, vel virium, vel operationum?*

tionum? Neque enim hic communicatio est proprietatis de subiecto ad subiectum specie diversum : nam partes constituentes totum non sunt subiectum specie diversum à toto.

VIII. Sed quæstio est, *An proprium unius partis aut speciei, alteri parti vel speciei, communicetur? etiam quando uniuntur?* Nos negamus: & ex ipsa vocum vi probamus: aliud est uniri: aliud communicari. Uniri est, in unitatem totius compositi copulari : Communicari est, quando unum sibi sumit, quod est alterius. Anima unitur corpori, sed non communicatur. Partes uniuntur inter sese, sed non communicantur sibi invicem, multo minus proprium unius partis communicatur alteri parti. Ita-

que nec vita animæ communicatur corpori, sed vero animæ ex se in corpore productivam numero vitam, quæ est hominis totius vita. Atque ex hisce liquet perperam vulgo vocem Græcam *κοινωνία* aut *κοινωνία* verti *Communicationem*, cum tantum significet *copulationem*, qua duæ partes ad unius compositi constitutionem copulantur: neque unquam licet à *κοινωνία* sive *κοινωνία* argumentari ad *κοινωνία*, neque valet: Hæ partes & propria partibus aliis earumque propriis sunt copulata, Ergo communicata. Quare illa Communicatio proprii unius subiecti ad subiectum specie diversum merum est figmentum, ad erroris in rebus gravioribus defensionem excogitatum.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

TRIGESIMA-SECUNDA,

DE

ABSTRACTIONE.

THESIS I.

Vulgatum est verbum, & illud verissimum, *solus est Philosophus, qui bene abstractit.* Et in Philosophia moderna frequentissimus est sermo de *Abstractionibus*. Dicitur *Abstractio triplex* constituere triplicem Theoreticæ Philosophiæ partem: an bene, an male, nunc non disputo. *Abstractio objecti à materia singulari per rationem facta*, Physicæ est propria: *objecti abstractio à materia communi per rationem facta*, competit Mathesi: *abstractio vero objecti à materia tum singulari tum communi, partim secundum rem, partim secundum rationem*, convenit Metaphysicæ: sic vulgo philosophamur. Dicitur genus abstrahi à speciebus, species ab individuis, univertale à singularibus, subiectū ab accidentibus, relatio à relato, natura à re naturali, suppositivitas à supposito, abstractū à concreto, &c. Ea via ac ratione abstrahendi in super habita, gravissimi exiunt errores. Quare utilissimum fuerit *Abstractio- nis naturam* semel ob oculos ponere, quod

hac disputatione conabimur.

II. *Abstractio*, Græce *ἀφαίρεσις*, idem significat, quod *separatio*: estque *rei vel rationis*, vulgo, *realis vel mentalis*: per illam res à se separatur atque abstrahitur, ut piscis ab aqua, albor à pariete: per hanc, ea quæ in re conjuncta sunt, non reapiunt, sed mente, sed ratione, separantur & à se invicem abstrahuntur: & sic dividuntur: quod fit iterum dupliciter: vel, ut mens sive ratio unum ex iis, quæ conjuncta sunt, apprehendat, cæteris non apprehensis: vel, ut mens duo aut plura simul conjuncta simul apprehendat, sed apprehendendo, alterum de altero removeat, tollat, neget: *prior abstractio* vocatur *simplex seu præcisionis*, sitque apprehensione mentis simplici, *posterior* dicitur *composita seu negationis*, sitque complexa mentis apprehensione, aut divisione. Ex gr. si quis hominem concipiat, qui quidem pater sit, non concepta relatione ad filium, dicitur illa *abstractio simplex*: at si quis hominem concipiat.

cōcipiat non esse patrem, qui tamen sit pater, est abstractio *composita*: nam prior ille hominem solummodo concipit, & nihil amplius; at hic alter, & hominis conceptum format, & paternitatis, & hæc duo dividit, iudicans, hominem non esse patrem, seu paternitatem homini non convenire. Composita abstractio falsa est, cum dividit ea, quæ conjuncta sunt: at simplex abstractio omni caret falsitate. Atque de hac abstractione simplici intelligendum est illud vulgatum, *Abstractum non est mendacium*: Quod axioma petitum est ex *Arist. l. 2. Phys. §. 18. ἰδὲ ἐν τῷ ψαδῷ τῶν χαλεπῶν*, id est, *non committitur falsum ab iis qui abstractunt*. Sed de abstractione simplici, quæ omnium maxime nomen abstractionis meretur, non nihil fusius nobis est philosophandum.

III. In abstractione simplici duo necessaria sunt. 1. Ut quæ abstrahuntur conjuncta sint. 2. Ut inter se aliquo modo sint distincta: conjuncta esse debent, quia quæ conjuncta non sunt nullo modo possunt abstrahi, sed ipsa jam sunt abstracta: nemo enim abstrahit nivem à nigrore, aut nigrorem à nive: quippe quæ inter se sunt separata: distincta debent esse, si non re, ratione saltem ratiocinata: quæ nullo modo distincta sunt, nullo modo abstrahi possunt: idem enim qua idem non potest abstrahi à seipso.

IV. Conjunctorum in re per mentis abstractionem simplicem divisio spectatur vel inter subordinata, sive inter superiora & inferiora, vel inter coordinata, sive inter subjecta & adjuncta, ac quæcunque simili modo sese habent: atque hinc oritur duplex abstractio: nempe vel *superiorum ab inferioribus*, vel *adjunctorum similiumve rerum à subjectis*: vulgo dicitur, *abstractio est ab inferioribus vel à connotatione subjecti*.

V. *Abstractio superiorum ab inferioribus* non solum locum habet in substantiis, sed & in accidentibus: Nam sicuti humanitatem considerare possumus, quæ quidem est in Socrate, Platone, aliisque individuis humani generis, non considerata tamen individuali differentia, qua Socrates à Platone & quodlibet individuum à quolibet individuo ejusdem

speciei distinguitur: ita etiam concipere possumus colorem aut arborem in genere, non consideratis individuis coloribus aut arboribus, qui sunt in hoc aut illo individuo subjecto: sic arborem & colorem consideramus, cum dicimus colorem esse genus, arborem esse speciem. In hanc sententiam nobis preit *Arist. lib. 3. de Anim. §. 9.* cum ait. *Ἄλλο ἐστὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ μετρίον εἶναι, καὶ ὕδωρ καὶ τὸ ὕδαρ εἶναι. ἕτω δὲ ἐφ' ἐτέρων τῶν αἰσθ.* id est, *Aliud est magnitudo & magnitudinis essentia, item aqua & aque essentia: atque ita in aliis multis.* Ubi videt univusquisque, illum non in aqua solum, quæ est substantia, sed & in magnitudine, quæ accidens est, naturam designare, ab inferioribus abstractam, cum ait *τὸ μετρίον εἶναι καὶ τὸ ὕδαρ εἶναι*: istoc enim loquendi modo communem rerum naturam ab inferioribus abstractam designare consuevit. Sic dixit *l. 2. de Anim. §. 37. τὸ εἶναι τοῖς ζῴοις τὸ εἶναι ἐστ.* id est, *Vivere est viventium essentia, in qua scilicet omnia viventia conveniunt, quatenus vivunt.*

VI. *Abstractio ab inferioribus fit per præcisionem vel differentiam individualis vel differentie specificæ*: abstractio superiorum ab inferioribus habet locum in individuis, quando v. c. abstractis seu præcisus, i. e. non conceptis differentiis individuantiibus, quibus natura humana restringitur ad Socratem, ea concipitur sine Socrate: ubi tamen nota, non abstrahi individuum, sed speciem infimam ab individuo: nam impossibile est concipi individuum quæ tale, non concepta differentia individuali: at ista natura, quæ in Socrate est individua, potest abstrahi ab illis differentiis quibus ad eum restringitur & individuatur: abstractio superiorum ab inferiorum habet item locum in generibus & speciebus subalternis, imo & in generibus summis, quæ omnia à suis differentiis ac divisivis abstrahi possunt, in quantum concipi possunt iis non conceptis: dico notanter, *divisivis*: quia ut aliqua species concipiatur, non concepta differentia specifica constitutiva, impossibile est: at genus concipi, non concepta differentia specifica constitutiva, possibile est. Ex. gr. potest animal concipi non concepta rationalitate, differentia animalis,

malis divisiva: at ut homo concipiatur, non concepta rationalitate, differentia hominis constitutiva, fieri non potest.

VII. *Abstractio à subjecto seu connotatione subjecti*, convenit & formis rerum, & adjunctis, cujuscunq; ordinis ac conditionis, sive sint positiva sive negativa, vel privativa, interna sive externa, absoluta sive relata: & licet forma sit de essentia rei formatæ, id est, totius compositi, ideoque ab illa non possit abstrahi, materiæ tamen communis adjunctum est, eique competit eodem fere modo, quo cætera adjuncta subjecto: Loquimur vero hic de forma materiali: immaterialis enim illa forma, hominis anima rationalis, non tantum à materia omni & communi abstrahitur abstractione mentis simplici seu præcisionis, de qua hic agimus, sed & complexa seu negationis, atque insuper abstractione reali: extra omnem enim materiam separata & abstracta reipsa existit, post mortem superstes: sed formæ materiales, quæ extra materiam omnem existere nequeunt, ac ne quidem abstrahi à materia communi abstractione complexa seu negationis, possunt tamen à materia abstrahi abstractione simplici ac præcisionis, non minus quam accidentia à substantiis reliquaque adjuncta à subjectis: possumus enim animam vegetantem considerare non considerato hoc aut illo corpore, sicuti & circulum, considerato ære aut ligno, aut quacumque alia materia, quemadmodum consideramus alborem non considerato nive aut cerussa, aut vestem non considerato corpore vestito, aut paternitatem vel causalitatem non considerato homine qui est pater vel causa: hoc sensu, Aristot. alibi dixit, *accidentia deserviri ἐξ ἀφαιρέσεως, ex abstractione, in abstracto dicunt vulgo, & in idea sua.*

VIII. *In adjunctorum abstractione à subjecto, discerni debet inter adjuncta propria & communia.* Propria adjuncta hic appello, quæ soli alicui subjecto conveniunt: ut etiam omni & semper conveniant, hoc in loco non est necessarium. Quemadmodum vero formæ materiales aliter sese habent ad materiam, aliter ad rem formatam: ita aliter sese habent, in hoc negotio abstractionis, adjuncta communia, aliter propria: sicuti formæ non possunt ab-

trahi à rebus formatis (ea enim abstractio contradictionem implicaret) ita quoque non possunt adjuncta propria abstrahi à suo subjecto proprio, sed tantum ab iis quæ sub subjecto proprio continentur: simitas v. g. naso competit & soli naso, ideoque non potest concipi non concepto naso. Quare, sive similitatem dicas, sive simum, sive nasum simum, res eodem redit: ut vero sese habet nasus ad similitatem, ita omne subjectum ad suas proprietates: nulla ergo proprietates concipi potest, subjecto suo non concepto. Et certe, cum subjectum contineatur in definitione proprietatis (nam proprium dicitur de subjecto in secundo modo dicendi per se, teste Arist. l. 1. *Post. Anal. cap. 4. §. 31.*) si proprium abstraheretur à suo subjecto, abstraheretur à sua definitione, atque adeo à seipso, & à sua essentia: at definitum à sua definitione, à seipso, à sua essentia, homo ab animali & rationali, abstrahi non potest. Quorsum ergo, dicat aliquis, *Proprietatibus sunt tribuæ voces abstractæ, si non possunt abstrahi à suo subjecto ullo modo?* Respond. Voces istæ abstractæ significant proprietates, non quidem sine subjecto, sed sine subjecto particulari aut singulari, nam cum similitatem dicimus, voce abstracta curvitatem significamus, non quamcunque, sed eam solam, quæ est nasi, nec eam tamen quæ est in naso Socratis aut Platonis, sed quæ est in naso quocunque. At adjuncta communia, sicuti ad nullum certum subjectum determinata sunt, ratione cujus debeant deserviri, ita quoque abstrahi possunt à subjecto quocunque. Interim, sicuti adjuncta, quatenus adjuncta sunt, subjectis suis differunt à se invicem, idque, vel specie, si sint propria; vel numero, si sint communia: ita quoque abstrahuntur ab inferioribus atque à singularibus, quia & quatenus abstrahuntur à subjectis: ita ut, cum de adjunctis sermo est, abstractio à subjecto & ab inferioribus non magis differat, quam esse & inesse in accidentibus. Et proprietates quidem universales abstrahuntur à singularibus, atque omnino ab inferioribus, quando universale subjectum ab inferioribus abstrahitur. Sic simitas abstrahitur ab inferioribus, quando concipitur in naso generatim sumto, non in naso hoc aut illo singulari:

at adjuncta communia abstrahuntur à singularibus, quando concipiuntur, non tantum non concepto hoc aut illo subiecto singulari, sed etiam non concepto hoc aut illo subiecto in specie: ut si quis concipiat alborem aut sphaeram, non tantum non concepto hoc singulari alboris aut sphaerae subiecto, sed nec considerato ligno, auro, argento, aut ullo alio determinatae naturae subiecto, in quo albor aut sphaera inesse solet. Ex quibus apparet, adjuncta communia esse magis abstracta, quam propria: quoniam illa abstrahuntur ab omni subiecto determinati generis: haec non item: includunt enim subiectum determinati generis, sed non hoc aut illud in individuo.

IX. Notandum hic est porro, abstractionem à subiecto esse reciprocam, ut sicuti adjunctum à subiecto, ita subiectum ab adjuncto possit abstrahi: at superiora ab inferioribus, sed non item inferiora à superioribus, abstrahi possunt: quia superiora dicuntur de inferioribus primo modo dicendi per se, teste Aristot. l. 1. post. Anal. c. 4. §. 31. Potest quidem concipi natura animalis non conceptis speciebus, homine videlicet & bruto: at homo aut bestia concipi non potest, non concepto animali, quia homo & bestia, est animal utrumque: contra, sicuti adjunctum potest concipi, non concepto subiecto, vel singulari, vel determinati generis: ita quoque subiectum potest concipi, seu singulare, seu determinati generis,

non concepto adjuncto: nec refert, sitne adjunctum commune an proprium: nam sicuti potest concipi corpus non concepto nigrore, aut nix non concepto albore; ita Petrus aut homo potest concipi, non concepta ridendi facultate, aut non concepta fimitate.

X. *Discrimen* tamen adhuc est aliquid inter subiectum proprium & communium adjunctorum. Subiectum adjuncti proprii, sive singulare sive determinati generis, licet absque contradictione concipi possit non concepta proprietate, non potest tamen concipi ea negata: at subiectum adjuncti communis, sive singulare sive determinati generis, sine contradictione concipi potest, non solum adjuncto non concepto, sed & negato: atque in eo adhuc differt subiectum proprii adjuncti à subiecto differentiae specificae institutivae, ut est species omnis, atque adeo ipsa proprietas à differentia specifica constitutiva: nam species, puta homo, non potest concipi, ne quidem non concepta rationalitate, at potest concipi non concepta risibilitate; & potest concipi non tantum non concepta, sed & negata eruditione. Haec, quae de Abstractione nunc sumus philosophati, interviunt admodum illustrandae disputat. trigess. & quartae, de proprio, in harum select. serie: & in universum fenerantur insignem lucem quaestionibus per universam Philosophiam difficillimis.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

TRIGESIMA-TERTIA,

DE

B O N O .

T H E S I S I .

Tenentur homines omnes, ex naturali instinctu, Boni desiderio: pauci tamen cognoscunt rationem Boni, in quod feruntur. Operæ fecerimus pretium, si, quid sit Bonum, quod ita ab omnibus expeti solet, in aperto ponamus: at vero hoc ipsum praestare, difficultatis plenum est opus propter varian-

tium Philosophorum judicia: jaciamus tamen aleam, & rationis filum, quo nos ducit, sequamur. Explicabimus igitur post vocem, Boni quidditatem, in quo illa consistat, proprietates, & varias ejus distinctiones.

II. Quod nos hodie Bonum dicimus, veteres olim Duonum dixerunt. Festus. Duonum

Q

num, Bonum. & è veteri poeta citat; simul *duo-*
na eorum portat ad naves. Unde autem *Duo-*
num fuerit dictum, quod bonum nunc vo-
 camus, optime explicat *Camerarius* in suis
 Problematis, cum dicit *Duonum dici à duo-*
bis. Acute sane: quia bonum duo dicit: &
 ipsam entitatem rei, quæ denominatur bona,
 & aliquid, quod bonitas connotat, ad quod
 prædicta entitas relata hanc ipsam denomi-
 nationem boni sortitur, quæ relatio est propen-
 sio, inclinatio, capacitas, convenientia, aut
 similis connexio cum tali entitate. Sed hoc
 ex iis, quæ statim sumus dissertaturi, clarius
 patebit. *Bonum* græce καλόν & ἀγαθόν. Κα-
 λόν δὲ τὸ καλόν, quia animos vocat & trahit,
 ad se appetendum: ἀγαθόν, quasi ἀξιον ἀγαθῶν
 εἶναι, dignum valde ad quod curramus. *Hæc*
de voce.

III. *Quidditas boni, seu ratio formalis bo-*
ni, in qua consistit, est *bonitas*: quæ quid sit,
 & quid enti adjiciat, (agimus enim de bono &
 bonitate transcendentali) tam multiplici sen-
 tentiarum varietate est disputatum, ut vix
 invenias exitum. Nos primum, quid non sit,
 mox, quid sit, exponemus. §. 1. *Bonitas Tran-*
scendentalis non est ipsum ens quod bonum dicitur,
nec novum ens ab ente bono distinctum.
Non prius, quia sic non esset affectio entis:
 essent enim bonitas & ens bonum, voces sy-
 nonymæ Grammaticis dictæ: & abstractum
 diceretur de concreto: & foret prædicatio
 identica: quæ omnia falsa sunt. *Non posterius,*
 quia, si illa bonitas foret novum ens, iterum
 esset bona, quia omne ens bonum est, & hæc
 secunda bonitas iterum foret bona, quia ens,
 & sic daretur progressus in infinitum. §. 2. *Boni-*
tas tamen transcendentalis includit ens, quia
 ejus est affectio, eique aliquid adjicit, non qui-
 dem ens novum, ut dictum est, multo minus
 qualitatem, quæ accidens est & species veri
 entis; sic enim in bono, consequenter in Deo,
 foret compositio ex duobus entibus: *addit*
tamen aliquid, non vero nihil, quia nihil non
 est affectio entis; præterea nihil non distin-
 guit ens: bonitas distinguit ens. §. 3. *Illud a-*
liquid, quod bonitas adjicit enti, non est priva-
tiō, quia bonitas non dicit, quid ens non sit,
 sed potius quid ens sit: *non est denominatio ex-*

terna, quia non dicit, quomodo aliquid extra
 ens bonum se habeat ad ens bonum, sed po-
 tius, quomodo ens bonum se habeat ad se aut
 ad aliud, ut statim dicemus; *non est relatio ra-*
tionis aut ullum ens rationis, quia bonitas est
 in rebus & ens est bonum citra ullam fictio-
 nem vel operationem mentis nostræ; *non est*
modus, quia non est attributum entis absolu-
 tum, sed respectivum, ut *th. 1.* indicatum
 & pluribus statim indicabitur: *sed est relatio*
realis, quæ non dicit, ens reale, sed aliquod
 non-ens, respectum scilicet, reperiri in ente
 reali, citra intellectus operationem. §. 4. *Hic*
respectus, quem bonitas adjicit enti, *non con-*
sistit in entis boni ordine ac relatione ad voluntatem
seu appetitum, quæ *Scheibleri* l. 1. *Met. c. 10.*
 & multorum, ac fere communis est opinio;
 quæ ideo rationem formalem boni, ipsam pu-
 ta bonitatem, constituit in appetibilitate, alle-
 gata hic *Arist.* ex l. 1. *Eth. c. 1.* autoritate,
 ubi inquit, *Bonum est, quod omnia appetunt.*
 Sed hæc opinio & autoritas facile refutan-
 tur. Quocunque enim in realiqua, qua ta-
 lis est, datur aliquid prius, illud non potest
 esse illius rei ratio formalis. Atqui appetibi-
 litate in bono, qua tali, datur aliquid prius.
 Ergo &c. Et, Effectus non potest esse de ra-
 tione formali causæ suæ. Atqui appetibilitas
 est effectus boni. Ergo &c. Minor utrimque
 probatur. quia non ideo quod quid appeti-
 bile est bonum est, sed, quia bonum est, ap-
 petibile est: nempe omne bonum appetibile
 est, quia conveniens est ei qui appetit. Quod
 attinet autoritatem *Aristotelis,* notum est,
 eum *loco cit.* non à priori Boni essentiam per
 definitionem explicare, sed à posteriori per
 proprietatem aut effectum qualicumque mo-
 do declarare. §. 5. *Respectus, quem bonitas*
addit enti, atque ipsa formalis ratio boni, con-
sistit in convenientia: & , Ens est bonum
 quatenus est conveniens. *Sed quam & ad*
quid convenientiam notet bonitas, non tam
 facile est explicatum. Nos in re obscura per-
 spicuitati, quantum poterimus, studebi-
 mus.

IV. *Bonitatem esse sitam in convenientia,*
 communis loquendi modus demonstrat: di-
 cimus enim, hoc aut illud esse alicui bonum,
 quia

quia ei conveniens est: eruditionem bonam homini, aquam bonam piscibus, quia illa homini, hæc piscibus est conveniens: præterea id sic demonstratur. Quicquid est ratio & causa appetibilitatis potentialis & actualis appetitionis, est ratio formalis boni. Atqui convenientia alicujus rei est ratio & causa &c. Ergo &c. Major nota est; ideo enim aliquid est appetibile & appetitur quia bonum est. Minor quoque certa est; nihil enim appetibile est vel appetitur, nisi quod & quia nobis est conveniens, vel aliis, quibus appetitur. Sed quæ aut qualis est convenientia, in qua ratio formalis boni consistit? Præceptor noster Cl. D. Burgerjancius l. 1. c. 20. Bonitatem consistere ait, in convenientia entis cum alio. Sed quomodo Deus tum dici potuit bonus ante creationem, quandoquidem nihil fuit cum quo conveniret? Ego malim sic dicere. Convenientiam entis considerari, vel respectu sui, vel respectu alterius. quam distinctionem prolixè inculcat *Metaph. disp. 10. sect. 3. Suarez.* Illo modo bonum dicitur, quod est conveniens sibi ipsi; hoc modo bonum dicitur, quod est conveniens alteri. Utroque in modo convenientiæ formalis ratio boni consistit. Et sic Deus ante creationem bonus, & post creationem bonus, & creaturæ omnes bonæ dici possunt. Hæc mea de bono sententia, eadem est *Guinandi Rutgersii in Institutionibus Metaph. l. 1. c. 17.* cujus verba, quia explicationem continent suæ ac meæ sententiæ, non pigebit hic adseribere. Hæc, inquit, convenientia, quam bonum commotat, consideratur quandoque in ente, respectu sui ipsius, quatenus videlicet per quandam reflexionem ejusdem ad se ipsum, concipimus entitatem rei ut sibi ipsi convenientem & amabilem, juxta illud vulgatum ex *Arist. 8. Eth. c. 5.* Amabile bonum, unicuique autem proprium. Ergo etiam conveniens est & amabile, & quidem maxime, quod maxime alicui est proprium, quale certe est ipsa entitas, qua unumquidque intime ac essentialiter constat: aliquando autem solet prædicta convenientia considerari respectu alicujus alterius, quod vere & à parte rei distinctum est ab eo quod bonum denominatur: utriusque exemplum potest esse in calore, qui denomi-

natur bonus, 1. Quidem, quatenus ipsa entitas caloris sibi ipsi est valide conveniens & amabilis, ut qui expetit conversationem sui esse, quatenus illud tuetur ac defendit, si necesse est.

2. Denominatur calor bonus, quatenus est conveniens valdeque proportionatus igni. Et quidem juxta utrumque hunc modum convenientiæ denominatur ens bonum transcendentaliter, hoc est, tali bonitate, quæ sit passio entis. Hæc *Rutgersius*, cui adslipulamur.

V. Proprietates boni sunt. 1. *Appetibilitas & amabilitas*, quia omne bonum propter convenientiam suam est amabile & appetibile: & non tantum sui amore excitat in aliis, ut appetatur, sed etiam seipsum amat, seipsum appetit, sibi que in suo esse complacet: unde oritur. 2. *Conservatio sui*, quia enim bonum se amat, studet etiam sese conservare. 3. *Communicabilitas*, quippe bonum est sui communicativum. 4. *Defensio sui & odium adversus corruptionem sui*; bonum enim se tuetur contra vim externam. 5. *Propensio in similia*: bonum enim amat sui simile: Ex hisce proprietatibus boni maxime considerabilis est appetibilitas, quæ habet se ad bonum, ut visibilitas ad colorem. *Appetibili respondet appetitus proportionatus*: appetibili præsentis appetitus complacentiæ: appetibili absentis appetitus desiderii, de quibus fuse *Rutgersius loco cit.* Hinc fluxit ista boni descriptio. *Bonum est quod omnia appetunt. Eth. 1. c. 1.* Est vero quadruplex appetitus, à quo bonum appeti potest. Est 1. *naturalis*, rebus inanimatis proprius: licet hunc in illis observare, quando similibus delectantur, quando se conservare nituntur, quando pro universi salute laborant. 2. *Datur appetitus imatus in corporibus animatis non sentientibus*, qui animæ vegetantis est appetitus: hujus operationes in plantis conspicuæ sunt. Cur braccia rutam adeo adversatur, ut juxta eam feri nolit? ex appetitu hoc est; quia enim sui desiderio tenetur, rutam ut sibi malam fugit. 3. *Datur appetitus animalis*, qualis est brutorum, qui cum imaginatione conjunctus est, & tanto boni desiderio tenetur, ut ne in fomno quidem otiosus videatur. Hinc frigus si sentiant inter dormiendum animalia, tegumentum quærunt ac

loca calidiora. 4. Est *rationalis* appetitus, qui non tantum ad bona singularia, ut tres priores, sed & ad universalia sese extendit, sectaturque etiam ea, quæ à sensibus sunt remota: sic eruditionem appetit homo & summum bonum. *Respectu quadruplicis hujus appetitus bonum dicitur appetibile.*

VI. *Divisiones boni admodum sunt variae.*

1. *Bonum est aliud per essentiam, aliud per participationem: illud est, quod à seipso & per seipsum est bonum, diciturque bonum infinitum, independens, increatum, quale est Deus, qui à nullo suam bonitatem accepit: hoc est, quod à Deo bonitatem accepit, diciturque bonum finitum, dependens, creatum, quale est creatura: hæc licet non sit per essentiam bona, est tamen secundum essentiam bona, id est, essentia est principium bonitatis; bonitas enim sequitur essentiam: verum, ut essentia creaturæ, secundum quam est bona, à Deo est participata, ita & participata est ejusdem bonitas.*

VII. 2. *Bonum est vel Theologicum vel Philosophicum: illud spirituale est, & supra vires hominis collocatum: estque vel summum, absolutissima hominis felicitas: vel intermedium, ut dona spiritualia, regeneratio, justificatio, sanctificatio, &c. hoc, philosophicum puta bonum, est vel naturale vel morale: illud est, quod consentaneum est naturæ prout naturaliter operatur & operari potest, ut sanitas: hoc est, quod convenit rei ut libere operatur, ut virtus.*

VIII. 3. *Bonum est verum vel apparens: illud est, cui revera inest bonitas, quæ inesse existimatur: hoc est, cum non inest re ipsa bo-*

nitatis, quæ inesse existimatur. Hæc distinctio utilissima ad quarundam objectionum solutionem; ut cum malum appeti volunt quidam, quia mors expetatur: at illa, tum bonum apparens est.

IX. 4. *Bonum est aliud simpliciter vel in se, aliud alteri vel ad aliud. Bonum simpliciter multis modis dicitur tale. 1. Per ordinem ad apparens; & sic idem est quod verum bonum. 2. Per ordinem ad singulare, & sic idem est cum bono universalis. 3. Per ordinem ad bonum per participationem, & sic idem est cum bono per essentiam. 4. Per ordinem ad inferius & subordinatum bonum, & sic idem est cum bono summo. 5. Hic dicitur, quod semper, absolute, & ubique, atque omni est bonum. Bonum alteri vel ad aliud, quod certo tempore est bonum, nec ubique nec omni est bonum. sic quatuor pedes habere, bonum est asino vel bovi, non homini vel gallinæ: facere jacturam bonorum, bonum est, tempore tempestatis, ut vita fervetur: vinum bonum est homini, sed non omni, neque enim convenit febricitanti.*

X. 5. *Bonum est honestum, jucundum, utile. Honestum, quod rationi recte est congruum, & ex se ac propter se expetitur. Jucundum, quod, quia amorem sui conciliat vel sensui vel rationi, expetitur. Utile, quod propter aliud bonum, ad quod acquirendum infertur, expetitur. Sed de hac boni divisione & aliis, videantur *Authores Metaphysici, Systematici & Questionarii.* Hoc pro coronide moneo, has non esse divisiones omnes in diversas res & species bonorum, sed pleraque vel unius boni in diversas formalitates, vel ipsius vocis in plures significationes.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

TRICESIMA-QUARTA,

Quæ est prima,

DE

FORMIS.

THESIS I.

NULLUS in tota Philosophiâ difficilior est locus, quam de *Formis*, ut jure merito *Julius Scaliger Exercit. 307. sect. 12. omnem nostram in Philosophiâ scientiam*, propter *Formarum cognitionem rudem & confusam*, nihil aliud esse quam *umbram in sole*, dixerit. Hinc est, quod ab *Aristotelis* tempore in hunc usque diem tam ferventi tempore studio agitur de *Formis* controversia, quæ fere huc redit omnis. *An Forma in rebus naturalibus sit substantia, eaque diversa, ab altero rei naturalis principio, Materia.* Atque hæc de omnibus, præter *rationalem Animam*, *Formis* instituitur quæstio: quin enim hæc sit substantia immaterialis, à Corpore, substantia materiali, diversa ac distincta, & ex Scriptura per revelationem & ex natura per ratiocinationem, sanioribus constat Theologis ac Philosophis. De reliquis itaque *Formis* & nos hanc quæstionem ventilabimus. Negantem plerisque ante *Aristotelem Philosophis antiquioribus* placuisse hic sententiam, affirmantem *Aristoteli* alluuisse, locis ejus adductis, referunt *Comibr. l. 1. Phys. c. 9. quest. 10.* qui cum omni caterva *Scholasticorum* eam quoque sequuntur. Fateor equidem ab aliquot jam seculis hanc *Affirmantium* opinionem invaluisse, atque illas egisse radices in multorum animis, ut, qui contra sentiunt, in ipsa censeantur *Philosophiæ principia* impingere, omnisque veritatis fundamenta subruere: Atque utinam hic stetitset judicium! longius item est. Non erroris tantum aut falsitatis quibusdam præcipitantis nimium judicii hominibus habentur rei, qui *negantem* quæstionis propositæ partem defendunt, sed impieta-

tis insuper: ac jam dubitari cœptum est & disputari, An cum bonis moribus & pietate opinio consistat negans? atque adeo fere excommunicationis fulmen negantibus pro terriculamento objicitur. Sed bene est, quod non isti morum & pietatis exactores & censores sint constituti. Dandum hoc est & condonandum nostri temporis vitio, quo homines quidam (qui, nisi quod ipsi sentiunt, nihil rectum censent) ex innoxiiis in *Philosophiâ* opinionibus impietatem statim norunt exculpere aut hæresin etiam: quam utramque, à sententiæ, *Formas* esse substantias (excepta semper *Anima* rationali, quod semel ac semper dictum esto) à materia diversa, negantis *Authoribus*, ut semel & serio amoliremur, visum fuit aliquot disputationibus ventilandas proponere pro *Negante* sententiæ rationes *Guilhelmi Pembellii L. A. M. & Concionatoris wexmarænsis*, Collegii *Magdalenensis* apud *Oxonienfes* quondam alumni, *virii*, ut titulus habet operum ejus *Anglicorum, divini*, & ut habet titulus *Enchiridii ejus Oratorii, facundissime pii*, ex ejus de *Formarum Origine* tractatu. Nemo *Authorem* hunc, vel *impium*, vel *hæreticum*, nisi insigni & calumnia & mendacio, dicere fuerit ausus, quippe qui hæreseos fundamenta contra nostri seculi *Pelagianos* in suis *Vindiciis gratiæ* mascule destruxit, justitiam inhærentem contra nostri temporis *Phariseos* in suis *Vindiciis Fidei* funditus subvertit, pietatis fundamenta contra *Atheos* in suo de *Providentiâ Dei* tractatu & gravissimis in *Ecclesiasten* & *Zachar. Prophet.* explanationibus variisque *concionibus*, solidissime jecit. Et ostendant semel, si possunt,

sint, *Affirmantes*, quodnam fidei, pietatis, salutis, fundamentum evertat, in quod Decalogi aut verbi divini præceptum impingat, sententia negans. Equidem tam pretiosa hic est *Negantibus* animæ suæ salus, tam chara fides, tam cordi veritas, tam curæ pietas, quam *Affirmantibus* esse possit. Sed tandem ipsum audiamus differentem *Pembelium*.

II. Vexatissima est illa inter *Physicos* Quæstio, de *Formarum* Origine, quomodo, quo principio, oriuntur & Materiam adfocientur. Quæ quantum & discentium ingenia exercuerit, testatum faciunt tot doctorum hac de re commentationes, atque, post tam claras, ut videbatur, huic veritati prælatas faces luminæque admota, summa animorum caligo & incertitia, qua adhuc cingimur. Hæremus in cortice, & in natura vestitum exterminumque accidentium ornatum novimus, & miramur, at corpus ipsum & intimam essentiam medullam querimus & ignoramus: vel potius, an non in scirpo nodum? illud anxia indagine vestigantes, quod nisi in *Philosophorum cerebri libri*que, in *Natura est nusquam*. Ita plane est, cæcutientes nimirum acute cernimus, atque illud scire satagimus, quod nec esse *Natura agnoscit*. Intelligo illud *Physicorum de Formis placitum*: quod est *Antiquitate & omnium Præjudicio* satis confirmatum videatur, tamen cum potius ut *Postulatum* quam ut demonstratum ab *Aristotele primo Inventore*, ejusque *Seftatoribus*, sumatur, non erit immodesti sed φιλαλλῶδες, illud penitus introspexisse, atque examinasse, quid firmitatis habeat hoc fundamentum, cui tot in omni *Philosophia dogmata* innituntur.

III. *Aristoteles*, rejectis aliorum ante se placitis, tria rerum communia Princip. statuenda esse, docuit, *Constitutionis* duo, *Materiam & Formam*, *Transmutationis* unum, *Privationem*. Quam triadem Posteritas venerata est, & fere ἀσάλευτος retinuit. Merito autem erroris suspecta est hæc doctrina, & à multis contrarium; qui *Privatione*, de sede, quam occuparat, detrusa, binarium tantum Principiorum numerum agnoverunt. Quam hoc justa fecerint lege, sufficere uno aut altero exemplo demonstrasse. *Privatio est principium transmutationis*, inquit *Aristot.* At quale principium?

Intueamur exemplum, & *Naturam non Notiones seftemur*. Aqua mutatur in Aerem. Hujus mutationis principium est *Privatio*, vel *quatenus* est Absentia formæ Aëris in Aqua, vel *quatenus* est Aptitudo in materia Aquæ ad recipiendam formam Aëris: ex istis enim duabus partibus constat definitio *Privationis*. *Non priori respectu*: nam Absentia formæ (fatentibus ipsis *Aristotelicis*) est merum Non-ens, nihil habens positivi: ipsum abesse est non-esse, nec magis ens est mera Absentia Formæ Aëris ab Aqua, quam absentia formæ Aëris ab Auro, hoc est, purum putum nihil. Quis autem sanus dicit, Non-ens esse principium transmutationis Corporum Naturalium? *Non posteriori modo*: quia 1. sic *Privatio* non est *Privatio*: merus est & *Rei & vocis abusus*, vocare aptitudinem & capacitatem subiecti, nomine *privationis*: perinde ac si dicas, *Carendi due sunt partes, Carere & Habere*: Illa enim *Aptitudo*, est qualitas vere positiva, quæ habetur & possidetur à subiecto: nempe, vel una *simplexque qualitas*, ut *Potentia passiva* Materiam primæ, per quam vere disponitur ad recipiendam formam quæcumque, vel *mixta qualitatū congerie* in corporibus, sive mixtis, sive simplicibus, per quam ad unam formam magis quam ad aliam disponuntur, ut in Aqua humiditas & tenuitas faciunt eam aptam ad aeris magis quam alterius corporis: At quis vel unam qualitatem, vel multarum debitam mixturam sine absurditate vocaverit *Privationem*? 2. Et si vera ista Capacitas & Aptitudo requiratur ad omnem transmutationem, ut *Conditio necessaria* in subiecto transmutando (nec enim ex quolibet ligno fit *Mercurius*) non tamen recte dicitur principium transmutationis. Anne ideo res mutatur, quia mutari apta est & capax? Minime certe, neque in artificialibus, neque in naturalibus. Sed hic recurritur ad solemnem distinctionem duplicis Principii. 1. *Effectivi* virtute sua agentis, & 2. *Occasionalis*, ansam quasi præbentis: Et, hujus posterioris farine est *Privatio*. Sed hac distinctione parum consultitur huic causæ, ut ex sequentibus palam fit.

IV. §. 1. Non ferendum est hoc *Aristot.* πνεύμα, qui fundamenta totius *Philosophiæ*

phæ jaciens, & *principia*, tum constitutæ, tum transmutatæ, naturæ accurate investigans, neglexerit *causam efficientem*, in qua virtus transmutativa corporum latet, atque ejus loco *occasionem* tantum prehenderit, cuius nulla ex se est efficacia, non *αεξν'* sed *αφερευη* dicenda fuerit Privatio. §. 2. Nec *Occasio* quidem est, quod ad primam Privationis partem, cui tamen hæc distinctio solet applicari: *Sive enim Aquam, integræ adhuc sua forma sive jam corrupta*, spectemus, neutro modo Absentia formæ est occasio mutationis: *non primo*; nam Absentia formæ Aeris, in Aqua adhuc manente integræ, non magis *Occasio* dici potest mutandæ aquæ in aerem, quam mutandæ illius in ignem aut terram: *non secundo*; nam Absentia formæ Aeris in Aqua corrupta, non est *Occasio*, cur introducatur magis forma aeris quam forma ignis: *nec absentia formæ Aeris*, in aquam introducibilis, est *Occasio* cur introducatur; nam & terræ quoque forma absens est, & introducibilis, aliquandoque in aqua corrupta inducitur: *nec denique absentia formæ simpliciter Occasio* est, cur alia, qualis sit, intronmittatur: *illud enim figmentum est*, ut sic ostendi potest. In transmutatione Aquæ in Aerem, necessario secundum *Peripat.* doctrinam, dandum est aliquod *Instans*, in quo & non ante forma aquæ recedit: ut enim generatio, sic corruptio fit in instanti; forma siquidem est indivisibilis, & tota accedit receditque in momento. *Bene habet.* Ante illud igitur *Instans* in Aqua non erat ulla privatio. Jam vero, cum avolat forma aquæ, advenit Aeris forma, vel in eodem instanti, vel in diverso. Si in eodem, nulla potest intercedere privatio, si quidem ante illud aqua non erat privata sua forma, & in ipso illo instanti admittit formam aeris. Itaque hoc pacto occidit privatio, sed oritur interim major difficultas. *Quomodo in uno & eodem instanti, eadem materia aquæ, possit habere duas formas specificas Aquæ & Aeris.* Cujus difficultatis nulla plane solutio dari potest stante *Physices Peripateticæ* constitutione. *Sin dicas*, hoc fieri diversis instantibus, intercedente aliquo privationis tempore, succutis hoc dicto *Physiologia Aristot.* fundamenta, quæ volunt im-

possibile esse, ut *Materia* vel ad momentum informis existat. *Quare cedat foro Privatio*, nec amplius in Naturæ triumviris accenseatur. *Aptitudo* quidem & *Capacitas* illa *Materiae*, esto aliquo modo *Occasio* legum naturæ novandarum; *Principium non est*: *Privatio non est*. Hujus autem nothi loco substituitur *γυγιον* illud omnium transmutationum principium effectivum, sc. *pugna contrariarum qualitatum*, quarum adversa dimicatio, alternaque aut mutua victoria, & post eam concordia temperie, sed disproportionata *δυσμεγεια*, fons est & radix, unde existunt omnes, quæcunque in natura naturaliter fiunt, generationes & corruptiones. Hoc clarius demonstrabitur in sequentibus. *Id secundum Peripateticorum Principium* diligentiori examine subjicimus: quod *Forma* est.

V. Duo sunt *Constitutionis rerum Principia*, *Materia* scilicet & *Forma*. *Materia* agnoscimus, de *Forma* quærimus, *Ea est* (inquit *Peripatetici*) *Principium activum*, quod cum *Materia* constituit *compositum substantiale*. Habes essentiam, vide ejus elogia & proprietates. *Est substantia*, & quidem *precipua pars essentialis compositi*: *divinior & dignior natura quam Materia*: *composito dat esse*; *Agere, Distingui, Nomen*: *est generalis & corruptibilis*: *educitur de finu seu potentia materiae*: *in sensus non incurrit*: *consistit in indivisibili*: *nec minuitur pro varia compositi quantitate*: *est immateriata & tamen materiae necessitate ligata*. Cape quoque divisionem. *Est Forma, alia Prima reliquis antecedens, communis omnium corporum naturalium, quatenus sunt naturalia*: *alia Secunda, primam sequens, propria particularium corporum secundum diversas species*. Hæc sunt breviter, quæ *Physici* de *Forma* tradunt, pauca ea quidem, attamen ejusmodi, quæ tum inter se, tum cum fundamentis naturalis scientiæ ab *Aristot.* positis parum consentiunt. Illud primo scrupulum injicit, sublesta hic agi fide, quod inter tot, de *Materia*, altero principio, controversias, libros, disputationes ultro citroque scriptas habitasque, parum aut nihil fere de *Formarum* natura reperias in *Physicorum* Commentariis. Aliquid in genere disputatur in *Communi Physices* parte, ubi è regione *Materiae forma* tractatur:

at fit

at fit ita leviter & perfunctorie, ut cognoscas eos umbram non veritatem petere, inter ipsas disputantium manus avolantem & evanescentem. In reliqua *Philosophia*, donec ad *Hominem* perventum erit, altum de ea silentium, exceptis quibusdam, de *Cæli* & *Elementorum Formis*, otiosis speculationibus. An hoc fit, quod *Formæ* natura & notitia magis in obscuro sit quam *Materiæ*? Nequaquam sane. Conferamus paritatem utriusque & privilegia *Formæ*. Forma in sensu non incurrit; neque Materia: utriusque cognitio ab intellectu solo pendet: fatentibus *Peripateticis*, & docentibus, materiam non cognosci nisi duplici instrumento, Probationis necessariz à transmutationibus successivis commune aliquod subiectum requirentibus, & Proportionis ab arte factis ex materia varie effigiata constantibus. Quare mirum est eos, qui de *Materiæ* essentia proprietatibusque tam multa disputarunt & definiunt, noluisse *Formæ* naturam accuratius eisdem subsidiis inquirere. Nec erat, cur hic magis hebescerent oculi, si digniorem & clariorem *Formæ* naturam spectemus. Quid enim? Materia est perfectibilis, Forma perfectio: illa, potentia, nuda, pura passiva potentia (sic ajunt): at Forma est Actus. Materia est debilis entitatis fere aciem intellectus fugientis; at Forma, divinum est quid, ipsam essentiam dans, nedum habens. *Materiæ* propria sunt, potentia patiendi & recipiendi quidvis, & quantitas interminata, at actio nulla; *Formæ* autem, mille sunt Actionum Qualitatumque differentiz, quæ sensum intellectumque non leviter perfringunt. Quid igitur causæ esset, quod tot præsentibus auxiliis tantillum in *Formarum* cognitione profectum sit, in *Materiæ* tantum. His illud adde, quod qui de Angelorum essentia summa subtilitate & audacia pronunciarunt, quorum essentia ægrius à nobis percipitur, illi *Formarum* disquisitionem penitus ferè neglexerint. Verum ne suspitioni huic justæ nimium dedisse videamur, accedamus ad rationes, quibus adversum receptam *Formæ* doctrinam sic argumentari possumus.

V I. *Forma* Corporis naturalis, est vel *Substantia*, vel *Accidens*. Si *Substantia* sit, erit vel

Materialis & *corporea*, vel *Immaterialis* & *spiritualis*. Hæ divisiones sunt immediatæ, & ex terminis oppositis, toto genere differentiibus, constant: ita ut ineptè diverticulum quærat, in distinctione *Substantiæ* in *perfectam* & *imperfectam*, aut in *Gradus* quosdam *intermedios* inter *Substantiam* & *Accidens*, inter *Materiam* & *Spiritum*, quos neque *natura* neque *Philosophia Peripatetica* ullo modo admittit: puritas enim purissima *Materiæ* non eximit rem è gradu rerum *materialium*, nec speciem variat: illa entitas *Media* inter *Substantiam* & *accidens* ne concipi quidem potest, & certe novum requiret *Predicamentum*. Nec illud de *Perfectione* aut *Imperfectione* *Substantiæ* magis è divisione *Predicamenti* *Formam* quam *Materiam* exterminat, qua imperfectius nihil. Sunt itaque secundum *Philosophiam Peripateticam*, & naturam quidem ipsam, distributiones illæ irrefragabiles: ex quibus sic procedo. *Forma, nec est Substantia Materialis, nec Immaterialis: Ergo ne omnino quidem Substantia est.* Probatio instituetur per partes.

V II. *Forma non est Substantia Materialis & Corporea*. Ostendo his rationibus. §. 1. Quod materiam corpusque informat, illud non est materiale & corporeum. Atqui *Forma* materiam corpusque informat: est enim ejus officium informare. Ergo &c. Vis hujus argumenti in eo consistit, ut intelligatur, quid sit *Informare*. Hoc autem est: Omnes *Materiæ* partes ita permeare, atque omnibus vel minimis sese immiscere, ita ut unicuique essentiam & vires speciei convenientes tribuat. Dico impossibile esse, ut *Substantia* aliqua *materialis*, à materia corporum distincta, materiam illorum per minimas sui particulas ita pervadat. Contradicit hoc *Natura*, que vetat omnem penetrationem dimensionum, hic necessario concedendam, si materia (id est *Substantia materialis*) materiam permeet, cum omnis *materiæ*, cujuscunque demum sit subtilitatis, quantitas semper sit *accidens* inseparabile.

V III. §. 2. Omne materiale & corporeum est per se quantum & divisibile. Atqui *Forma* non est per se quanta & divisibilis. Ergo &c. *Major* manifesta est ex discrimine inter *Cor-*

pus & Spiritum. *Minor est ex omnium Philosophorum placito, qui statuunt, formas quantitatis esse expertes & in indivisibili consistere. Quam verum sit illud dogma, non opus est nunc exquirere, sufficit hoc loco has contrarias sententias inter se commisisse.*

IX. §. 3. Nihil generabile & corruptibile est materiale & corporeum. Atqui omnis Forma (humana excepta) est generabilis & corruptibilis. Ergo nulla forma &c. Veritas *Majoris* clarissima est; tum ex communi *Aristotelicorum* sententia, assistentium materiam nullo modo generari & corrumpi posse, sed ortus & interitus immunem persistere in perpetuum; tum etiam experientia: fieri enim non potest in transmutationibus, ut vel minimus materię pulvisculus corrumpatur in nihilum, vel generetur ex materia non præexistente: Quicquid in rebus est materiale (intelligo Essentiam, non inherentiam, nam sic Accidentia sunt materialia) illud, sicuti divina virtute ex nihilo extitit, ita nulla naturali vi in nihilum redigitur. At, quod *Minor* ait, Formę quotidie corrumpuntur & annihilantur, atque de novo generantur, idque virtute agentium naturalium. Affirmant hoc omnes, atque ipsa etiam Transmutationis veritas. Nihil ergo in Formis materiale est.

X. §. 4. Evertitur hoc pacto illud *Principiorum* *peripateticorum* ab *Aristotele* positum, scilicet, *Principia debere esse contraria*, quia quicquid fit, fieri ex contrariis necesse est: ubi per *Contrarietatem* non intelligit illam proprie di-

ctam (alibi enim dicit substantiam substantię non contrariari) sed talem diversitatem & distinctionem, per quam principia corporum constitutiva ita differunt, ut essentia proprięque iisdem non communicent: nam ex uniformi, aut duabus uniformibus substantiis, nihil nisi uniforme generatur. Atqui, si Forma quoque sit materialis, Materia & Forma, non tantum non contraria, sed ne diversa quidem dici possunt: eadem siquidem erit utriusque Essentia, gradibus tantum majoris aut minoris puritatis & subtilitatis distincta; qui plane non sufficiunt ad tollendam uniformitatem.

XI. §. 5. Tollitur quoque hoc modo illud *Formarum* privilegium, quod sint *fontes & origines omnium actionum*: Cum enim operationes sint à forma, formę autem essentia sit materialis, necessario sequitur, materiam quoque esse activam & actionum principium: erit siquidem Forma, Materia quędam actiuosa, vigoris & virtutis plena, per quam potens est Materiam corporis torpidam & ignavam actuare & excitare. At unde ista Virtus? necesse est, ut sit immediate ab ipsa formę materia: nam si ab alio oriatur, jam Forma non erit principium, quia datur aliquid prius. Sicut enim materia prima ex se habet quantitatem, sic & Forma vires ex se ortas, non ab alio mutatas, possidet. Atque hoc plane repugnat omnium *Peripateticorum* consensui, qui docent à Materia, quęcumque demum sit, oriri meram Passionem, eamque esse omnis possibilitatis radicem.

Disputationum ex Philosophiã selectarum

TRIGESIMA-QUINTA,

Quę est secunda,

DE

F O R M I S.

THESIS I.

Itafere cum *Philosophia* comparatum est & *Scholasticorum* abeunt sententia, magno hodie, ut, quę dogmata à receptiori *Schola* cum supercilio fastidiri soleant. *Quare*

R

pericu-

periculum est, ne hæc *Cl. Pembellii*, *nostra*, *aliorumque formas negantium*, opinio, vel eo ipso nomine, in reprehensionem sit incurfura, quod novitatem quandam apud nostros Philosophos olere videatur. Sed vana hæc foret reprehensio. In rebus fidei ac *Theologicis*, ne quid detrimenti capiat, vel fides vel pax, vel veritas Christiana, à novarum opinionum pruritu profus est abstinendum, imo ad certam hic regulam & normam est loquendum, ne verborum licentia errorem gignat aut impietatem. At vero in rebus naturæ ac *Philosophicis*, in pulvere Scholastico, ubi in nullius verba juratur, ubi citra, vel pacis, vel salutis, vel pietatis dispendum, in utramque licet ire partem, major est concessa, tum sentiendi, tum loquendi, libertas: Nec tam hic Authorum nomina, quam rationum momenta, sunt spectanda. Quod tamen non sic accipi velim, quasi non plurimum esset veri & rei, in *Antiquis Philosophis*. Sed hoc volo. Ne unquam novitas veritati sit fraudi. Veritas nunquam propter novitatem est deferenda aut repudianda. Quin contra, novitas veritatem commendat, & animus noster novæ opinionis admiratione excitatur. Et, quæ hodie vetera sunt, olim atque aliquando fuere nova. Præclare *Horatius*:

Quod si tam Grajæ novitas invisâ fuisset,

Quam nobis, quid nunc esset vetus? aut quid haberet,

Quod legeret, tereretque viritum publicus usus?

Et non minus præclare hujus seculi *Poëta* eximius.

Si meruit veri vindex audire Novator,

Mome! Novatorum est primus Aristoteles.

Meo quidem calculo, vitium est maximum in philosophando, vetustatis gratia, ea defendere, quæ aut vera non sunt, aut probanda minus. Illud *Pythagoræorum* (*αὐτὸς ἔφα*) procul abesse vult magnus dicendi Magister *Marcus Tullius Cicero* l. 1. de *Natura Deorum*. De literis bene mereri cupientibus obest plurimum, uti & iis qui dicere aut docere volunt, id ratum habere, quod à veteribus Philosophis judicatum acceperunt: Definunt enim suum adhibere iudicium. Quam magno animo

Aristoteles ipse, omnium *Antiquorum*, atque ipsius adeo *Platonis*, opiniones impugnaverit, videre est l. 1. *Phys.* & l. 1. *Eth.* c. 6. & passim in aliis lib. Neque hoc unquam *Philosopho* imputatum ad culpam fuit. Neque unquam tot ac tanta ornamenta & adjumenta *Philosophiæ* subministrasset tantus *Author Aristoteles*, si destinatis veterum sententiis (quæ jam olim quondam quasi vim veritatis, autoritate sola & ætate, obtinissent) sese addidisset: sed ut scriptum reliquit *Eth.* l. 1. ad *Nicom.* ita egit ac philosophatus est: *Amicus Socrates, Amicus Plato, sed magis amica veritas.* Ad hoc *Philosophi* dictum, quin & præceptum, me compono: ita sum homo & sic philosophari soleo, ut plus apud me valeat ratio quam *Authoritas*, etiam *Aristotelis*, qui amicus quidem, sed magis amica veritas. At ne *Aristotelis* quidem *Authoritas* nobis deest. Videatur l. 6. *Metaph.* c. 3. ubi postquam dixisset, *Substantiæ, & scias* in Græco, vocem dici quadrupliciter, sic ait, *μέλισσι δὲ δὲ καὶ εἶναι εἰς αὐτὸ τὸ ὑποκειμένον ὡς ἔσονται. τοῦτον δὲ, πρῶτον ἄρ' ἴνα, ἢ ὕλη λέγεται: ἄλλο δὲ πρῶτον, ἢ μερῆ: τρεῖτον δὲ, τὸ ἐκ τῶν ἄλλων δὲ τῶν ἄλλων, εἶον τ' ἡμετέρον τῶν δὲ μερῶν, τὸ ἡμέτερον τ' ἰδέον: τὸ δὲ ἐκ τῶν ἄλλων, τ' ἀνεξετάστου τὸ σύνολον.* Videtur enim maxime esse substantia subjectum primum; tale autem modo quoddam dicitur, materia: alio modo, forma: tertio, id quod ex his constat. Dico autem, materiam ut æs, formam ut figuram speciei; quod autem ex his constat totum, ut statuum. Assumo jam. Atqui figura statuum non est substantia ab ære diversa. Ergo nec forma corporis naturalis ab ejus materia est substantia diversa. Unde statim post duas lineas: *Νεὴ μὲν εἰς τὴν αἴσθησιν, τὸ ποτ' εἶναι ἢ εἶσι, ὅτι τὸ μὴ κατὰ ὑποκειμένον, ἀλλὰ κατὰ τὸ πρῶτον.* Nunc igitur quasi figura (i. e. rudis *Mimera*) dictum est, quidnam sit substantia, scilicet, id quod de subjecto non dicitur, sed de quo dicuntur cætera. Assumo. Atqui illud quod de subjecto non dicitur est materia, de qua, & forma & accidentia dicuntur. Ergo materia est substantia, non forma nec accidentia. Et post duas iterum lineas. *Εἰ δὲ μὴ αὐτὴ sc. ἢ ὕλη, εἶσι, τίς ἔστιν ἄλλα, ἀφ' ὧν.* Si enim illa sc. materia, non est substantia, quæ erit alia, fugit nos. At, si tibi forma fuisset, substantia à materia

materia diversa, non id quæfivisses, ð bone Aristoteles: namque habuisses aliam. Et, materiam solam esse substantiam, egregio probat argumento Philosophus: ἀπειραυμένων ὅς τ' ἄλλων, ἢ φαίνεται ἕδον ὑποκείμενον. Sublati enim omnibus, nihil videtur remanens. Quasi sic argumentetur Philosof. Id quod omnibus sublatis manet, est substantia; quæ auferuntur, non sunt substantiæ: sed reliquis sublatis manet materia: quæ auferuntur sunt formæ & accidentia. Ergo &c. Unde disertis verbis post lineas 6. aut 7. concludit. Ὡς τε τὴν ὕλην ἀνάγκη φαίνεται μόνω εἶσαι ἐπεὶ σκοπεύοις. Quare materiam necesse est videri solam substantiam, hoc pacto considerantibus. Lib. 8. Metaph. c. 6. verbis pene ultimis. Ἐὰν δὲ, ὡς περ εἴρηται, καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ὕλη, καὶ ἡ μορφή, ταυτὸ, τὸ μὲρ δύναμι, τὸ δ' ἐνεργεία; & paulo post. καὶ τὸ δύναμι, καὶ τὸ ἐνεργεία, ἐν πᾶσι ἴσιν. Est vero, ut dictum est, & ultima materia, & forma, idem: illud quidem potentia, hoc actu. Et, quod potentia, & quod actu est, unum quodammodo sunt. Quid clarius? materia autem potentia est, forma actu. Notetur autem, quod dicat Aristoteles materiam & formam esse ἐν καὶ ταυτῷ. Ταυτῆος Arist. lib. 4. Metaph. c. 9. ἐστὶ ἐνόητος ἡ ἕνεια, unitas essentia. Ergo Materia & Forma unam habent essentiam: non ergo duæ sunt substantiæ distinctæ. Ergo &c. l. 1. Phys. c. 7. t. 69. Ὡς δὲ αὐτὸς ἀνελευνῆται χαλκός, ἢ αὐτὸς κλίβανος ξύλον, ἢ αὐτὸς τὸ ἄλλο π τῶν ἐχόντων μορφήν: ἕως αὐτῆς ἴσιν ὕλη, αὐτὸς ἕσται ἕξι, καὶ τὸ τῆδε π, καὶ τὸ ἄν. Vt enim ad statuam æs, ad lelicam lignum, vel ad aliquid aliud eorum quæ formas habent; ita ipsa sc. materia ad essentiam se habet, & quod est hoc quippiam & hoc ens. Assumo. Atqui æs tantum est substantia, lignum tantum est substantia, non vero statuæ aut lelicæ forma in æs aut lignum introducta. Ergo nec Forma in materiam introducta substantia fuerit. Atque ea similitudine sapius utitur alibi Aristoteles. Sed ab eo ad Cl. Pembelum redeamus, qui sic porro ratiocinatur, & postquam Formas non esse substantias materiales demonstravit Disp. præcedenti, nunc nec esse immateriales aut spirituales, sic probat.

II. Quod forma non sit Substantia Immat-

rialis & Spiritualis, evincitur firmissimis rationibus, desumptis à formarum generatione & corruptione.

§. I. A Formarum generatione. Qua in ridiculum plane est, quam misere se aliosque torserint Philosophi. Summa omnium in hoc negotio speculationum huc redit. *Formas non induci sed educi ex materia*: Nimis enim absurdum visum est dicere, formam auri, lapidis, plantæ, &c. primo extra Materiam factam esse ab externo agente, deinde veluti vehiculum in materiam importari. Spinosis absurdus horret hæc opinio: posse formas rerum separatas existere. plus conferre agens externum quam semen in generatione, &c. Quare in eo fixus est baculus, *Formas omnes* (humanam excipe) è materia educi. Verum hic admodum sudatur in explicando hujus educationis modo, nec adhuc certi quippiam statuitur. Nos breviter omnia comprehendentes sic argumentamur. Si Forma educatur ex materia, fiet hoc, vel ex Aliquo præexistente in Materia, vel ex Nihilo. Si prius, erit illud Aliquid, vel ipsa Materia Essentia, vel Accidentia quædam illius. Per partes agamus.

III. Forma non oritur ex Essentia Materiae. Contradicunt hæ rationes. 1. Quicquid ex materiæ Essentia oritur, illud necessario est materiale; uti, quicquid ex aëre nudo fit, illud est aëreum. At Forma non est materialis, uti demonstratum est. Disp. super. Ergo &c. Vel si Forma sit immaterialis, impossibile est ut fiat ex essentia Materiae: fundamentum siquidem ponitur in Philosophia. Immaterialiale ex Materiali per agentia Materialia) ut sunt ea quæ Formas educunt) generari non potest. Illa enim materia, ex qua constituitur Forma, ad quemcunque demum puritatis, claritatis, & tenuitatis gradum, velut in alembico, elevetur, Materia tamen est & remanet. 2. Funditus subruitur illa altera Principiorum lex ab Aristotele & sectariis lata; Principia ne fiant ex se mutuo. Atqui fient, si ex Materiæ substantia conflectur Forma.

IV. Forma non oritur ex Accidentibus Materiae. Confirmant hæc argumenta, contra opinionem eorum omnium, qui dicunt, *Formas educi de potentia, de sinu, de gremio Materie.*

terix. Ubi intelligunt, credo, histerminis, *Accidentia & Qualitates* quasdam Materix. At non hinc Formis origo est. Nam 1. Substantia fiet ex Accidentibus; Forma substantialis ex accidentalibus Materix proprietatibus. Quod absurdum quam dissonet, *Peripateticarum* aurium esto iudicium. Aut, si ex Accidente nihil generetur nisi Accidens (quod verum est) Forma erit Accidens, utpote ex Accidentibus facta; at hoc quoque *Peripatet.* monstrum est. 2. Forma non erit primum principium corporis naturalis: siquidem ex priore facta est, videlicet, ex Accidentibus Materix, quæ potius, quam Forma, Principii loco habenda sunt. Hac quoque ratione evertitur altera *Principiorum* lex, *Principia ne fiant ex aliis.* At forma fiet ex Accidentibus. 3. Particularius quærat, quænam sint hæc accidentia Materix, quæ *Gremii Sinusque* nomine vocantur. Certe, tria sunt, aut nulla. 1. *Potentia passiva.* 2. *Quantitas interminata.* 3. *Prævia dispositiones.* Quod ad duo priora, risu dignus est, si quis dicat, *Formas oriri & fieri*, aut *ex Potentia passiva* sive aptitudine & capacitate Materix ad Formas recipiendas, aut *ex interminata illius Quantitate.* Mera sunt ista deliria. Ergo forte *ex præviis dispositionibus* fit. Hoc verisimilius dicitur, sed hic caute advertendum est, nos hæc *tenus non de existentia, sed de substantia* Formarum quærere, non quo Agente in Materia existant, sed *ex qua essentia & substantia sint & constituantur.* Itaque etfi fortassis præviæ dispositiones & qualitates in materia *secunda* præparata, ut in materia auri, lapidis, feminis, concurrant per modum Agentis ad productionem formæ Auri, &c. non tamen possunt concurrere per modum constituentis ad condendam illius substantiam & essentiam. Siquidem præviæ dispositiones sunt tantum Accidentia: at Forma secundum *Peripateticos* est substantia & quidem Immaterialis, quæ ex Accidentibus tanquam materia constitui nequit: Aut si constituitur, erit quidem Forma Immaterialis, sed immateriale Accidens, non immaterialis & incorporea Substantia. Hæc de *priori parte Argumenti*: videl. *Formam non fieri ex Ali-*

quo præexistente in materia: sequitur membrum posterius.

V. *Forma non fit ex Nihilo.* Ita enim Formæ in Materia productio non esset generatio sed creatio: quod sine maxima absurditate concedi non potest: tolleretur enim discrimen inter Animam rationalem & Formas cæteras, quarum etiam vilissimæ opus haberent ad existentiam creatione essentia: daretur immediatus & supernaturalis Dei concursus ad omnem generationem, creando & infundendo formam; aut tribuenda esset naturalibus Agentibus vis creandi substantiam ex nihilo, quæ solius Dei est propria; præcipue in substantiis Immaterialibus (ut Formis) quarum essentia Materialibus longe dignior est. Atque hoc in loco *Philosophis* aqua plane hæret, *interrogatis*, sive de inanimatis, sive de animatis Formis: *Sintne actu in materia & qua educuntur?* ut Forma auri in materia ex qua generatur, Forma pulli in ovo. Hic æstant & sudant. *Insunt, & non insunt. Existunt, & non existunt. Insunt, sed non actu.* Nam sic, *ajunt*, nihil de novo generaretur, cum Forma actu & Materia actu existant: *Neque plane non insunt;* nam sic crearentur. Ergo *insunt potentia.* Contradictio. *Insunt*, id est possunt inesse (*Insunt*, actum significat, *potentia*, actum negat) *Insunt in suis causis.* Et hoc *ἀντὶ τῶν αἰτίων.* *Insunt in suis causis*, id est, causæ insunt, per quas possunt aliquando inesse. Rursus. *Insunt habitualiter, non actualiter*, ut scientia in Geometra dormiente. Inepta distinctio, quatenus huic negotio applicatur. Habitualis enim rei inexistencia actuali non opponitur: scientia enim in Geometra dormiente actu inest, etfi non quoad actus & exercitia. Num & Formæ sic? *Substantia earum & actus primi actu insunt in Materia, sed operationes & secundi actus impediuntur & dormitant?* Nec hoc volunt, quia absurdum est dicere; Formam auri esse actu in Materia ex qua generabitur aurum: sic esset aurum antequam esset, aut Fomam aëris esse actu in aqua transmutanda antequam actu transmutetur in aërem; aut formam animalis esse actu in semine, nec tamen semen posse dici animal. Omnia hæc sunt *ἀσύνετα*, ut & tota ista *Philosophorum*

porum de Formarum Substantialium è materia eductione contemplatio. Persequamur alterum argumentum.

VI. §. 2. *A Formarum corruptione*, qua omnes, quotquot præter animam rationalem sunt, damnantur. Unde sic arguitur. 1. Nulla substantia immaterialis est corruptibilis. Omnes Formæ sunt corruptibiles. Ergo nulla formæ sunt immateriales. *Majoris* (intellige eam modo naturali) probatio est invicta ex ipso *Peripato* petita. Omne agens & patiens debent convenire in genere, id est in materia, inquit *Aristoteles*. Inter ea igitur, quæ differunt materia, nulla est Phylca actio aut passio. Atqui materiale & spirituale sic differunt. Ergo, illud in hoc agere, hoc ab illo pati non potest. Fieri itaque non potest, ut aliquod agens naturale & corporeum, formas rerum immateriales, agendo corrumpat, totasque penitus aboleat, & in nihilum reducat, virtute aliqua materiali. Eiusdem virtutis est, substantiam è nihilo creare & in nihilum reducere. Quare in omni corruptione, aut concedendus est extraordinarius & supernaturalis Dei actus, in abolitione formæ, etiam muscæ unius miserulæ, aut affirmandum, ordinaria agentia naturalia habere vim agendi in formas easque annihilandi: quod absurdum est ipsi etiam *Peripateticis*. 2. Cum omnis substantia immaterialis sit excellentior materiali, in genere Formarum res contrario plane modo se habebit. Ignobilis enim & ignava materia firmiorem stabilioremque essentiam habebit quam vel præstantissima bruti anima: Materia pulicis, nulla arte, nulla mutationum vicissitudine, potest annihilari: at vel nobilissima leonis anima uno ictu occidit & in nihilum abit. Magnum hoc & notabile discrimen non levem semper mihi excitavit suspicionem, *Formas, non inter substantias, sed inter acci-*

dentia, esse numerandas, quæ ut videmus ortui & interitui in singula momenta sunt obnoxia.

VII. Accedunt his à generatione & corruptione desumptis argumentis aliæ rationes. §. 3. Repugnat communi sensui & sano intellectui & hæc formarum immaterialitas. Quis enim sobrius dixerit, esse in lapide, in auro, substantiam aliquam spiritualem, à materia distinctam. *Spiritus lapidis, Spiritus auri*, portenta sunt in Philosophia, nisi Chymico sensu capiantur. At *Spiritus hominis* recte dicitur.

VIII. §. 4. Omnis substantia divisibilis est materialis & corporea: Forma est substantia divisibilis. Ergo &c. *Majior* est ex ipsius naturæ dictamine, divisio enim sequitur quantitatem: & quantitas est indivisa materiæ comes. *Minor* manifesta est in divisione omnium totorum homogeneorum, ut auri, &c. nec non heterogeneorum quorundam, ut in avulso ab arbore ramusculo ex se recrescente, &c. Quod si objiciatur, aliquid etiam incorporeum dividi posse, ut albedinem in charta, omniaque accidentia ejusmodi, quæ tamen quantitate & materia carent. Respondemus, longe maximum discrimen esse, inter spiritus immaterialesque substantias & accidentia immaterialia: illarum enim essentia consistit in indivisibili, tam necessario nexu inter se colligata, ut recedente parte tota pereat (si *Metaphysicis* credamus,) at non sic Accidentium. Stet itaque immota hæc reciprocatio. *Omnis Substantia Spiritualis est indivisibilis: &c, Omnis Substantia Indivisibilis est Spiritualis: Quicquid ἀλόγως obstrepant Conimbric. 2. de Anim. c. 11. quæst. 8. artic. 3. Atque è contrario, de substantia Materiali. Cujus argumenti tanta vis est, ut Formas è classe substantiarum in ordinem Qualitatis videatur posse cogere.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

TRIGESIMÆ - SEXTÆ,

Pars prior, quæ est Tertia,

D E

F O R M I S.

T H E S I S I.

TΟΙΣ ΚΑΤ' ΑΛΛΗΓΙΑΝ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥΣ ΜΟΝΟΝ Τ' ΑΛΛΗ-
 ΞΕΣ ΠΡΑΪΝ, docet Philosophorum & Mar-
 tyrum Sanctissimus *Iustinus & Philoso-
 phus & Martyr. in 2. pro Christianis Apologia.*
 Sola veritas ingenii humani patus est. Veri-
 tatem attingit, qui de rebus incorrupte iudicat.
 Vera sapientia est, rem existimare unam-
 quamque qualis ipsa est. Quod nec faciunt,
 nec facere valent, qui *Affectibus* indulgent aut
Præiudiciis. Utrisque liberandus est animus,
 quibus ad solidam rerum sapientiam, magnis
 passibus, grassari est propositum. *Affectus* dico
 hic eos animi motus, qui rationis jugum
 excutiunt, ab ejus tramite exorbitant, ei ne-
 bulas offundunt & caliginem. *Præiudicia* vo-
 co, de rebus sensibilibus per sensum solum,
 ante plenum perfectumque rationis usum,
 præhabita iudicia. Quæ si veritatis acquiren-
 dæ sint obstacula, multo magis erunt, quæ à
 teneris formamus, de rebus in sensum non in-
 currentibus, ex proportionem ad res sensuales aut
 etiam à contrario, iudicia. Tale est, quod de
Formis in sensum (ut placet *Peripateticis*) non
 incurrentibus receptum est apud omnes fere
 placitum: ac jam *gemina disputatione* debella-
 tum: Hac *tertia*, quid pro hoc commento An-
 tistites præiudicatæ Philosophiæ adferre va-
 leant, *Pembelius* nosster porro edisseret, ac
 postquam *Formas* non esse materiales substantias,
disp. 34. nec immateriales, *disp. 35.* probavit,
hac, esse Accidentia, probabit, & contra-
 ria argumenta refutabit.

II. §. *Omnis forma corporis naturalis (anima rationali excepta) est accidens aut accidentium multorum mixtura, Temperamentum vulgo dictum, & præterea nihil.*

III. Hujus Theſeos veritas patet. 1. Ex remotione membri alterius oppositi in prima divisione, allata *Theſ. 6. disp. 34.* Si enim Forma est, vel Substantia, vel Accidens, & evictum sit, uti est, eam non esse Substantiam, nec materialem, *disp. 34.* nec immaterialem, *disp. 35.* relinquitur ergo, ut sit Accidens. 2. Ex perpetua analogia inter Formas istas & Accidentia, quæ tanta est, ut errore aliquo Veterum sit factum, quod eorum naturæ eadem in dissimiles divise sint. Ecce parallelismum §. 1. Accidentia generantur & corrumpuntur, de novo oriuntur & in nihilum abeunt, uti ratio & experientia dicunt: Eadem quoque est Formarum lex in horas nascentium & evanescentium. §. 2. Accidentia diffunduntur per totum subjectum, & minimas materiæ particulas penetrant, atque pro ratione subjecti quanti & divisi, ipsa quoque quantitatem & divisionem fortiuntur: Non ovum ovo similis, quam hac in re Formæ Accidentibus, diffusæ item & divise per materiam. §. 3. Accidentia dependent à materia in esse & in fieri, ita ut extra subjectum ne ad momentum quidem temporis existere possint. An non & Formarum est eadem conditio, quæ, cum sint immateriales (uti & Accidentia) ita tamen cum materia quoad essentiam, & existentiam, *σπέρμας ἀνάγκης* nexu vincuntur, ut extra eam plane Nihil sint: Atque, ut Accidentia, non migrant quoque de subjecto in subjectum. Ex quibus clarum est, non esse tantum Formæ & Accidens similitudinem, sed etiam identitatem.

IV. §. *Formas esse Accidentia & non Substantias,*

stantias, præter rationalem Animam, liquet ex refutatione argumentorum, quæ in contrarium adduci possunt, quorum præcipua sunt, quæ sequuntur.

V. 1. *Omne compositum substantiale requirit materiam, & formam substantialem, ex quibus componatur. Corpora naturalia sunt composita. Ergo habent materiam, & formam substantialem.* Resp. infirmitas hujus argumenti elucescit ex falsitate Majoris propositionis, quæ oritur ex male intellecta Compositionis natura: Cum enim duplex sit compositio, vel ex Substantia & Accidentibus, vel ex Substantia & Substantia: falso creditum est, omne corpus naturale componi, ex duabus substantiis genere diversis. Veritas breviter sic se habet. In Corporibus simplicibus, Cælo videlicet & Elementis, est nuda tantum compositio Substantiæ, Materiæ, scilicet, & Accidentium variorum, diversis *ουζωγίας*; in materia unitorum. In Corporibus mixtis, five animatis, five inanimatis, est compositio, partim Substantiæ & Accidentium, partim diversarum substantiarum: *Diversarum* dico, non essentia sed accidentalibus differentiis: ut sunt substantiæ quatuor elementorum, quorum materia, una essentia, qualitatibus quadruplex, concurrit in compositione mixtorum. Denique in homine solo, est compositio diversarum substantiarum genere differentium, videlicet Corporis, Substantiæ materialis, & Spiritus, Substantiæ immaterialis. Itaque dicimus, Corpora naturalia esse composita, & quidem substantialem, ab una parte, scilicet Materia, non utraque: Forma quidem inest sed accidentaliter illa, non substantialem (Anima rationali semel & semper excepta) Et revera, nulla potest dari ratio idonea, cur necessitas naturæ id exigat, ut corpus nequeat constitui, sine concursu duarum substantiarum essentialiter distinctarum. Sufficit plane unica materiæ substantia variis distincta & ornata Accidentibus, ut in Elementis.

VI. 2. *Quicquid materiam actuat, ponit in specie, existentiam eidem tribuit, illud est substantia. Atqui forma facit ista omnia. Ergo forma est substantia.* Resp. Vitium hujus argumenti est in *majori propositione*, quæ sententia

est, aut ambiguae, aut falsæ. *Quid enim est materiam actuare? Quid est, ponere in specie? quid est, existentiam dare? Illo actuandi termino, necessario intelligitur; vel Formam dare materiæ esse actuale, ut sit actu Ens & substantia; vel Formam dare Materiæ esse actuosum, ut, quæ ex se nuda torpet, efficacibus induatur qualitatibus. In priori sensu falsum est, Formam actuare materiam: cum enim materia sit substantia, omnisque Substantia sit ens per se subsistens, utique Materia, per se, non per accidens, non per aliud, non per Formam, suam actualem subsistentiam habeat. Dico, per Formam: cum forma enim subsistit: at ita Forma non magis actuat Materiam, quam Materia Formam, quæ non subsistit nisi cum Materia quoque. Posteriori sensu verum quidem est, omnem actuositatem & efficaciam esse in substantia Materiæ ab aliqua Forma superveniente: sed manet tamen dubium, *Quid illa Forma sit? & An necessario omnis actio & agendi vis debeat immediate à substantia aliqua profuere?* de qua quæstione in argumento alio dicendi locus erit. Atque hinc patet, quid sit, *Ponere in specie, & Existentiam dare?* Eo nihil aliud intelligitur, quam quod Materia rerum omnium, quæ ex se actu existit ad omnem effigiem formamque indifferens, variis vestita Accidentibus & Accidentium temperamentis, existat tali modo & specie: nec secus ac massa cære, ex se existens: postea in varias imagunculas efficta, existit sub hac aut illa specie animalculi. Ubi, ut non est opus nova substantia ad novam & specialem existentiam, sed tantum inductione novi accidentis, figuræ scilicet, ita in materia rerum naturalium, communiter in mundo, existente, non opus est nisi mutatis & copulatis Accidentibus ad dandam specialem sub hoc aut illo modo existentiam. *Quod vero hic dicant nonnulli, Materiam ex se actu non existere, ridiculum est. Quasi dari posset aliqua Substantia, ex qua mundus sit, & quæ extra mundum non est, in mundo tamen actu non existat. Sed fallit particula (ex se) in eum detorta sensum, ac si, quod ex se existit, illud separatim existeret: Hoc vero ineptum est; materia existit conjuncta cum forma, ex se tamen**

tamen, non à forma habet existentiam: imo, si verum dicere volumus, in genere rerum corporearum sola Materia ex se existit: Accidentia siquidem ex se neque essentiam neque existentiam habent. Formæ, secundum Peripateticos ipsos, dependent à Materia & in esse, & in fieri, & in existere. Sola igitur Materia ex se & est & existit, etsi non exitat sola. Nec hic dicendum: ergo universale per se existit: siquidem Materia particularis est substantia in toto mundo una & unica.

VII. 3. A quo omnes in Materia operationes profiunt, illud est substantia. A Forma proveniunt omnes operationes. Ergo Forma est substantia. Resp. Hic quoque in Majori error est, inde, ut credo, ortus, quod Philosophi, dum ex una parte Materiam per se torpescentem omnique desitutam vigore spectant, ex altera parte Accidentis naturam ut debiliorem leviolemque deprimunt, putarint aliam quandam Naturam excogitandam esse, Virtutis & Virium plenam, quæ actionum omnium fons esset: atque hanc Formam nominarunt. At falluntur; neque opus erat recurrere ad Formam aliquam substantialem, ut ratio redderetur operationum, quæ sunt à corporibus naturalibus: sufficienti ad hoc Accidentia. Dico enim, Accidentia immediate & per se posse agere, & non in virtute alicujus formæ substantialis: quod clarum fiet inductione omnium primarum qualitatum, ex quarum temperie oriuntur secundæ. Lux diffundit se per perspicua omnia & illuminat obscura. In virtute cujus Formæ? Num Solis? Atqui & cæteræ stellæ lucent, quarum Forma est à Sole diversa secundum Peripateticos. Num in virtute corporis luminosi? Nugæ. Carbunculus, ignis, candela, omnia sunt corpora luminosa. An eadem horum omnium Forma substantialis? Non dicent, opinor. Si dicant esse, quatenus sunt luminosa: velim etiam dicant, quid sit illa Forma corporis luminosi quatenus luminosum. An non Lux ipsa? nisi forte dicent, tot esse in corpore formas substantiales, quot reperiuntur Accidentia; scilicet, aliam esse Formam corporis quatenus Colorati, aliam quatenus Sapidi, &c. quod infans est proximum. Lux igitur, in quocunque

corpore sit, se propria virtute diffundit. Calor calorem generat ac urit; cujusnam Formæ efficacia? Num Formæ ignis? Atqui, ut aqua Solis ardore calefacta calefacit, sic & plumbum, lapis, aut aliud quodvis corpus ardori Solis objectum: inter quorum ignisque Formam, longum est intervallum. Ignis urit, sic & ferrum non candens modo sed & nigrescens. Num ambo urunt virtute ejusdem substantiæ? Minime. Alia ignis, alia ferri Forma est. At in ferro est ignis. Hem! Corpus in corpore! At est in poris ferri. Scilicet, in densatissimæ chalybis aut in compactissimi densissimique auri lamina pori sunt, per quos igneum corpus penetret ferrum aurumque, idque per minutissimas utriusque partes, siquidem nulla pars est ferri calefacti, quæ non urat: oscitanter Philosophantur, qui poris istis virtutis rem salvam esse judicant. Quid ergo? Calor ubicunque est, propria & insita sibi virtute se exerit, calefaciendo & urendo, pro ratione gradus illius, quem obtinet, & subjectæ rei, in quam agit. Et ut obiter dicam, ignis nihil est aliud quam calor intensus in quocunque tandem corpore. Dico, intensus, non summus: infra enim summum gradum (quem nescimus) ignis esse potest; quia alius alio calidior est in eadem quantitate: imo & descendendo vix novimus infimum gradum caloris, infra quem ignis nullus est, siquidem, quod unius rei respectu est ignis urens, id alterius respectu vix est calor tepescens. Sed hæc subtilius persequi non est hujus loci. Pergamus. Frigiditatis in terra, in aqua, in glacie, in aere hyberno, effectus sunt iidem, extinguendi caloris, condensandi corpora &c. At formæ in singulis sunt diversæ. Quare à nullius Forma dependet frigiditas, in exercitio propriæ virtutis suæ. Siccitas terræ & ignis (secundum Peripateticos ficti) similiter arefacit aquam injectam: at Formæ hic quoque differunt. Idem est in humiditate Aquæ & Aëris. Denique descensus communis est aquæ & terræ, ascensus aëris & ignis: ille à gravitate, hic à levitate ortus: in utroque genere principium motus erit immediate in Accidentibus, gravitate & levitate, non autem in Formis, quæ diversæ sunt in utroque, Paritate

litate eadē manente. Plura addi possent. at hęc
satis confirmant conclusionem, vid. *Operatio-
nes in corpore naturali posse effici ab Accidentibus*

*solis in materiam impressis sine ope alicujus for-
mę Substantialis à qua virtus eorum dependeat.*
Ita quoque huic argumento nervi inciduntur.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

TRIGESIMÆ-SEXTÆ,

Pars posterior, quę est Quarta,

DE

FORMIS.

THESIS I.

DE Formis instituta à nobis disputatio, etsi à modernis longius recedat Philosophis ac Scholasticorum gente, propius tamen ad Aristotelem & prisci Lycei proceres accedit, à quibus longissime absunt Arabes & Latini Aristotelis Interpretes. Quid quod penitus Formas, vulgo receptas, ignorarint ante Aristotelem Philosophi, qui eas introduxerunt primus, sed male censetur, uti id *disp. 35.* est ostensum. Et non pertraxissent Aristotelem in hanc sententiam interpretes, si inter Formas Physicas & Logicam earum definitionem distinxissent. Sed ut pervetur hęc, Formas esse Substantias (Animam rationalem semper excipimus) Negantium opinio ab Affirmantibus impugnetur ulterius, ac *Cl. Pembelium* porro argumentorum ictus retundentem, videamus.

II. 4. Quod essentialiter distinguit unam speciem ab alia, illud est Substantia. Sed Forma essentialiter distinguit &c. Ergo &c. Resp. Solutio hujus argumenti facilis est. Major propositio fallit, quę vult omnem essentialem distinctionem fieri per aliquod Substantiale: nam etiam Accidentia distinguuntur inter se essentialiter, ut virtus & color: sed & in Substantiis res clara est. Essentialiter distinguuntur, quę differunt definitione. In definitione corporum naturalium duo sunt; Genus, id est Materia communis, in qua omnia corpora conveniunt; Differentia, consistens in Accidentibus materiam istam variantibus. Illud

in definitione est Substantiale, hoc Accidentale, sed tale, quod sufficit ad essentialem distinctionem. Quid enim? cum dicunt Physici (*ignis est corpus simplex*) ubi genus & materia (*calidissimum & levissimum*) ubi differentia est ab accidentibus essentialibus; an non essentialē satis discrimen ponitur, inter ignem, & corpus frigidissimum & gravissimum? etsi enim discrimen sit ab Accidentibus, non est tamen Accidentale, sed necessarium, internum, & essentialē. Quare dico, quod Accidentia sint primo & per se causę distinctionum internarum in corporibus naturalibus, atque definitionem corporum naturalium essentialē ingrediantur, ut non opus sit, ultra Materiam & Accidentia, quicquam præterea in corpore naturali anxie querere: quorum simplicem vim & mixturam si exacte habemus perceptam, nescio, an aliquid deesset ad plenam naturę cognitionem. Sed hinc fundi nostri est calamitas, quod Philosophi, dum omnium in natura virium & operationum originem, in Forma, nescio qua, Substantiali collocant, hujus autem Formę scientiam impossibilem esse fatentur, sensu & experientia cogente, incuriosius se gesserint in contemplanda Accidentium natura, eorumque viribus & varietatibus indagandis, contenti scilicet, in quolibet corporis affectu effectuque paulo difficiliori, dixisse, *Est à Forma.*

III. 5. Forma non suscipit gradus nec variatur. At Accidentia eorumque Temperatura

potest variari & gradus suscipere. Ergo Forma, non Accidens, non Temperamentum est. Major inde confirmatur; Quia rei definitio variari non potest, quæ tamen variata Forma necessario mutatur. R. Majorem plane negamus; & quamquam antiquo errore principii fere loco habeatur, tamen & convelli & refelli posse non dubitamus: ejusque etiam probationem rejicimus; affirmantes, ut Formas, ita & rerum definitiones, consistere intra aliquam latitudinem, non, ut vulgo voluit, in puncto indivisibili: Quod in omnibus corporibus, tum simplicibus, tum mixtis, tam animatis quam inanimatis, ostendi posset. Exemplo fit, elementorum & transmutatio in se invicem & mixtio, in corporibus oriundis ex iis: in utroque genere evincitur, illud, quodcumque fit in elementis, quod Formæ locum obtinet, necessario intensiois & remissionis gradus admittere. Terræ gleba macerata in aqua, antequam in eam mutetur, varias & diuturnas requirit prædispositiones & præparationes, quibus omnibus peractis insitat ipsum transmutationis instans. Queritur hic, An Forma terræ post tot præparationes maneat tamen integra & invariata usque ad ipsissimum transmutationis momentum? Quis sanæ mentis affirmaverit? cum sublatis aut diminutis propriis accidentibus Formæ integritas sibi consistere nequeat; & si in transmutatione elementorum mutua, qualitibus fractis, Formæ non frangantur, etiam tum, cum eis pereundum fit per transmutationem; cur in mixtione, ubi Formæ manent, necessaria tamen esset refraçtio earum? deinde in mixtione concurrunt quatuor elementa & manent in mixto: Manent igitur Qualitates an Formæ? Utræque. Si enim periissent, unde queso, ð bone, reviviscerent in resolutione mixti? At manentne integræ & in gradu intensio? Minime gentium. Ambæ confusæ & probe confusæ ad symmetricam & proportionem harmonicam rediguntur: & Formas quidem necessario sic reundi, ajunt, quia, qualitates ab eis profluentes imminutas & debilitatas esse, sensus ipse testatur. At vero, num Forma remitti potest, num substantia suscipiet magis & minus? Hic res in luto hæret. Nec quisquam, qui verita-

tem ex puteo extrahat, præter Zabarellam repertus est. Is expedit audacissimæ distinctionis funiculo: sic. Substantia potest variari cum mutatione speciei, sed non sine mutatione speciei. Formæ elementorum variantur primo, non secundo modo. Nihil extra est in nucle durum, si quid aliud intra hujus distinctionis latibulum cernas quam caliginem & tenebras meas. Forma elementi in mixto remittitur cum variatione speciei: i. e. Exempli gratia, Forma aquæ in mixto est minus Forma aquæ quam extra mixtum, & tamen est Forma aquæ, quia aqua cum sua Forma manet in mixto, & tamen in mixto non manet aqua nec aqua dicenda est, quia mutavit speciem, i. e. essentiam suam, & in aliud corpus transiit. Quis tulerit crudas hæc contradictiones? Consultius tamen putavit Zabarella in obscurissimæ distinctionulæ speciem se recipere, quam videri velle principia ab antiquis posita ad clariorem veritatis lucem examinare. Nobis hoc piaculum non est. Quare omisissis jejunis istis speculationibus, quæ intellectum veri cupidissimum misere ludificantur, asserimus, Formas elementorum recipere gradus, & intra latitudinem aliquam intendi posse & remitti, & quia sic variantur, nullo modo esse substantias, sed meras qualitates earumque in debito gradu mixturam, supra vel infra quam proportionem elementa non sunt. Frustra itaque sunt otiosæ illæ quæstiones, de Formis elementorum, de earum integritate in mixto, de generatione & corruptione instantanea, seu de accessu & recessu Formæ Substantialis in momento. Aqua non in instanti aut fit aut definit esse aqua, sed in tempore, per gradus perfecta aut corrupta qualitatum Temperatura. Similiter in Mixtis; in ligno, lapide, pomo, carne, & in putrescentibus, ut corruptio procedit, per gradus, ita terminatur in temperamento: quod si ultra ultimum proportionis gradum vitietur, sequitur mixti dissolutio, soluto unionis vinculo: & hoc, fatentibus Aristotelicis, non Forma sed qualitatum mixtura est. Atqui, ôggerunt, variantur rerum definitiones, si variantur Temperamenta: illa autem sunt constantes. Resp. Pueriliter & absurde. Nempe hinc error: Definitiones rerum conduntur, rebûs.

rebus ipsis in sua perfectione consideratis, inde mentis operatione abstractæ habentur, velut æternæ & constantis veritatis. At si res, prout in natura non ut in intellectu sunt, spectemus, an non variante natura variabitur Naturæ definitio? Notionalis illa & abstracta rei definitio manet, etiam re non existente, ut rosæ in hyeme: at realis aliqua applicatio fieri non potest, rebus aut non omnino aut aliter se habentibus. Quam absurdum hoc est affirmare, flores flaccidos, rosam marcescentem, pomum putrescens, lignum ad cariem pronum, carnes fœtidas, aut animal ægritudine & *divulgata* tabescens, æque perfecte definiri, ac definiebantur in integritate sua? Hi somnia sua definiunt, qui res, non prout in natura existunt, describunt, sed pro suo ipsorum conceptu & imaginatione. Nunquid mutatis qualitatibus mutabitur essentia, & tamen variatis non variabitur? Nobis certo constat: quicquid est in elementis mixtiffve Substantiale aut Materiale, illud invariatur manere: quicquid Accidentale seu Formale, illud mutari, generari, corrumpi, per quosdam gradus, secundum quos rerum ipsarum definitio varianda est. Sed quia insolens videtur, Animam vegetantem & sentientem, ad Accidentia & Temperamenta referre, quæ pro utriusque Substantia produci possunt Argumenta, dissolvenda sumis speciatim Cl. Pembelius.

IV. 6. Si anima sit Temperamentum, tum omne corpus erit animatum, quia in omni corpore est Temperamentum. Resp. Levisimum est argumentum: cui hoc responsum sufficit: procedit ex meris affirmativis in secunda figura: itaque est fœdus paralogismus.

V. 7. Temperamentum mutatur pro ætate, loco, victusque ratione. Anima non mutatur. Ergo non est temperamentum. Resp. Hoc argumentum ex parte thes. 3. attigimus, & de Minore in genere ostendimus, Formas per gradus mutari & variari posse. Sed hic amplius duplex est error notandus argumenti hujus. Prior est, quod non distinguitur inter Totalem seu Essentialem & Partialem seu Gradualem Temperamenti mutationem. In totali non tantum mutatio aliqua sed corruptio Animæ ac-

cidit. Quare nihil est ad rem. In partiali, secundum Peripateticorum principia, Magis & minus non variant speciem. Esto exemplum in temperamento plantæ tenellæ & adultæ, in nativo & alieno solo consistæ. Hic temperamentum non mutatur in aliud aliquod diversæ speciei, sed variatio est in gradibus perfectionis eadem specie manente, & hoc non obstante, constat Formæ unitas, etsi non similibus operationum vigor. Alter error est, quod ab homine ad alia viventia incommodus est, ut hic fit, trajectus: nempe, in homine, diversimode variato Temperamento corporis, Forma prorfus est invariabilis, quia alia est hominis & aliorum viventium Anima: non sic in cæteris, ubi anima cum Temperamento coincidit.

VI. 8. Si anima sit temperamentum, tot erunt in planta aut animali anima, quot diversa conspiciuntur temperamenta: alia ossis, alia nervi, alia carnis, alia corticis, alia ligni anima erit. Sed in vivente est unica tantum anima. Ergo anima non est Temperamentum. Respond. Minor propositio est falsa, etiam secundum doctrinam quam plurimorum Peripateticorum, docentium, duas ad minimum in planta, & tres in omni animali animas essentialiter distinctas reperiri, formas vero inanimatas, five (ut vocant) Mixti, etiam multo plures. Quare secundum illos, pluralitas formarum & animarum Substantialium in uno composito nihil absurdi continebit: quoad nostram vero sententiam, multo minus; qui pluralitatem Substantialium in Mixto non agnoscimus, sed sub identitate Materie diversitatem Temperamentorum sic ponimus, ut omnia interim vivifica in plantis & animalibus esse fateamur.

VII. 9. Si anima esset temperamentum qualitatum in humoribus & spiritibus, tum non posset frænum injicere corporis perturbationibus ejusque impetum cohibere, sed eum semper sequeretur. Atqui ipsa experientia docet, animam esse corporis moderatricem. Ergo &c. Resp. Hoc argumentum nihil aliud evincit, quam in homine quidem dari Substantiam aliquam à corpore distinctam, puta animam rationalem, quæ facultates inferiores Vegetativas &

Sensitivas pro arbitrio suo regat & aliquomodo coerceat. At in plantis & brutis, ubi simile imperium plane non cernitur, illa Substantiarum diversitate non est opus. In his enim anima non solum sequitur, sed est ipsum, Temperamentum: in homine sequitur quidem ejus propensiones *plerumque (juxta ritum illud, Mores animi sequuntur temperamentum corporis)* sed cursum moderatur quando vult.

VIII. *A quo sunt nobilissime illæ operationes Percipiendi & Judicandi de rebus sensibilibus, Imaginandi & Memorandi, illud Accidens esse non potest. At ab anima brutorum sunt istæ operationes. Ergo &c. Respond. Pro solutione hujus argumenti, notandum est breviter: Omnes istas operationes esse mere organicas atque in materiali aliquo subjecto fieri, & ab eo dependere: & propterea nullibi nec esse, nec esse posse, nisi ubi organum istud reperitur: Organum vero illarum est Spiritus animalis, pura, clara illa, lucida, & agilis Substantia: hujus copia maxima & purissima est in capite, in hoc igitur & sedes est sensationis omnis. At quæritur de Principio. Dico, spiritum istum animale, esse non tantum organum, sed, primum principium omnis sensationis: nempe in spiritibus duo sunt: Materia & Qualitatum vivacissimarum mixtura: In qualitatibus est prima causa & origo, in Materia est primum subjectum & organum sentiendi: in utriusque conjunctis consistunt omnes Apprehensionis, Phantasia, & Memoriae vires, quas in brutis cernimus. Dabitur hoc quidem, Spiritus hocse esse immediatum instrumentum omnis sensationis, siquidem in spiritibus solis species rerum sensibilibus imprimuntur & inhærent, per spiritus huc illuc deferuntur, & vel minima spirituum turbatio impedit, maxima corrumpit sensationem*

omnem: at vero nullam esse aliam substantiam in brutis, quæ his spiritibus utatur ut instrumentis sentiendi, ipsi vero sint prima sentiendi causa, hoc non dabitur. Sed necessario dandum est: illa enim alia Substantia, quam animam vocant, erit vel materialis vel immaterialis. Si materialis, erit vel purior vel impurior spiritibus. Non prius, quia spiritibus nihil est purius in genere rerum materialium: nec posterius verum est, quia absurdum est adscribere principium sentiendi impuriori materiæ & negare puriori. Si immaterialis sit, recurrunt omnia dubia disp. 35. allegata. Si istes, esse supra naturam purissimæ Materiæ vel exquisitissimis Qualitatibus ornata, Judicare, Meminisse, Appetere, Fugere, &c. Dico, quod non; Neque id nobis magis mirum videri debet in perfectioribus animalium temperamentis, quam multa non minus admiranda effecta in ipsis inanimatis, quæ ab ipsorum temperamento procul dubio pendent, etsi sit imperfectus. Illud præterea Aristotelis axioma, Nullum simile percipitur à simili, hic locum non habet, cum talis sit spirituum, & puritas quoad materiam, & temperies quoad qualitates, ut in omnibus sensibilibus, quæ bruta possunt percipere, nihil simile reperitur: neque etiam ubique veritatem obtinet hoc axioma: siquidem nec oculus oculum, nec anima animam, nec intelligentia intelligentiam hoc pacto perciperet. Atque hæc sunt quæ de Vegetante & Sentiente, Animabus, ac de Formis, in genere, differentem vidimus Cl. Pembelium, qui inde ad Animam transit rationalem, quam immortalem esse & cælitus infundi porro docet. Verum, quia de ejus Origine & Ortu ex professo disputatum est, in selectarum harum disp. curriculo, disp. 6. & 18. labore reliquo superfedemus.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

TRIGESIMA-SEPTIMA,

DE

PRINCIPIIS CORPORUM NATURALIUM CONSTITUENTIBUS, ET PRODUCENTIBUS.

THESIS I.

Destruimus receptam, sed contra *rationem* & contra *Aristotelem*, *Formarum doctrinam*, *disp. præcedentibus*, quod non aliquo contradicendi studio, non gloriæ aliqua cupidine, sed solius veritatis inveniendæ gratia, est factum: dux nobis fuit in hoc certamine Philosophico *Cl. Pembelius*, cujus sententiam de *Corporum naturalium constitutione* examinandam proponere, fuit visum, ut *ἀναρκεσθῶ* sequatur *κατασκευῆς*: facile enim est, recepta rerum destruere principia; at veriora adstruere, hoc opus, hic labor est. Hæc igitur *Cl. Pembelii* fuit mens, quæ sequitur.

II, *Principia* Corporum tria sunt: *Constitutionis*, duo; *Materia* five Subjectum, & *Accidentia*: *Transmutationis* unum, *Accidentium contrarietas*.

III. *Materia* est, totum & omne illud, quod in corporibus naturalibus est Substantiale: estque indifferens ad omnia & capax omnium Accidentium, sed tamen non est simpliciter radix & fons eorum omnium: verum origo Accidentium est, quæ ipsius Subjecti, scilicet immediata creatio vel concreatio potius.

IV. *Accidentia Materiæ* sunt duum generum. 1. *Alia consequuntur* illius essentiam & eidem coexistunt ex interna naturæ necessitate, ut *Potentia passiva*, *Extensio* seu *quantitas*, *Locus*, *Tempus* seu *duratio* successiva. Atque horum Accidentium fons & radix dici potest *Materia*, quia proxime in illius essentia radicantur. 2. *Alia constituunt* existentiam illius in certa aliqua specie, ut omnes qualitates primæ & secundæ; quæ in *Materia* non inerant primum ex necessitate naturæ, sed ex

arbitrio creantis; poterat *Materia* sine iis esse, sed inducebantur ad distinctionem illius in varias species: Utrumque genus Accidentis Materiæ imprimitur immediate, nec opus est substantia aliqua intermedia, qua interprete Accidens Materiæ societur. Ut vero qualitates inhærent immediate in *Materia*, ita à qualitatibus immediate profluunt operationes & operandi vires.

V. *Cæli Materia* & *Substantia* communis est, cum *materia* & *substantia* omnium corporum inferiorum, & *Accidentia* primi generis communia possidet: sed in *Accidentibus* secundi generis differentia est inter *Cælum* & *Sublunaria*, videlicet, in *discrepanti copula* primarum & secundarum qualitarum, *lucis*, *caloris*, *levitatis*, & *tenuitatis*. At de *Cælo* nihil fere certi adhuc norunt *Philosophi*.

VI. *Elementa* sunt tria, *Aer*, *Aqua*, *Terra*; nec pluribus est opus ad mixtionem corporum: imo duobus forte res ista peragitur, *Aqua* & *Terra*. Hæc elementa essentialiter inter se distinguuntur propriis & peculiaribus qualitatibus *εὐζωγίας* à *Creatore* immediate *Materiæ* inditis: in *Terra* copulantur, *Frigiditas*, *Siccitas*, *Densitas*, *Gravitas*, & *Consistentia*: in *Aqua* uniuntur, *Frigiditas*, *Humiditas*, *Densitas* remissior cum *Gravitate* & *Fluore*: in *Aere* denique vinciuntur, *Caliditas* remissa, *Humiditas* debilis, *Levitas*, *Tenuitas*, & *Fluor summus*. *Ignis* nihil est nisi calor intensior, five in aliquo elementorum five in corpore mixto fit. *Calor* in *Aere* & in omnibus mixtis (in quibus calore opus est) est partim implantatus in primæva creatione, partim infusus à *Sole*, vero ac solo, si quod sit, *Elemento*

mento Ignis, & unico caloris fonte in inferioribus: implantatus verò calor sine infuso citò marcesceret.

VII. *Compositio rerum* est duplex: prima est ex Materia nuda & qualitatibus primis simplicioribus, ut in Cœlo & Elementis; secunda, ex Materia sic qualificata, & novis qualitatibus Mixturis, oriundis ex prioribus, ut in omnibus corporibus Mixtis. Qualitatum in Elementis illa est Copula quæ esse potest simplicissima: quare in eam semper fit resolutio. At qualitatibus in Mixtis mixtæ sunt copulæ ex simplicibus: quemadmodum de coloribus vulgo ajunt, Albedinem & Nigredinem fieri ex mixtura varia perspicui cum opaco; medios autem colores oriri ex mixtura albedinis & nigredinis.

VIII. *Mensura* modusque omnium *Temperamentorum*, & Simplicium & Mixtorum, datus est & fixus in prima creatione: à quibus primitivis exemplaribus si natura erret excessu defectuque, monstrum & deformem quid fit.

IX. *Generare* sibi simile, non viventis folius sed generaliter omnium qualitatibus activarum est proprium, sive simplices illæ & solitariae sint, sive copulatae in certa combinatione. Qualitates vero hæc ita sibi diffusivæ & similibus generativæ sunt, ut necessario Materiam sibi proportionatam efficiant, quo liberum habeant suarum virium exercitium: itaque vis plastica seu formatrix immediate & primò in ipsis qualitatibus fundatur, quæ, quo sunt simpliciores, eo simpliciores & magis uniformem materiam configurationem postulant; quo autem pluribus qualitatibus diversarum mixturis complicatæ & compositæ sunt, eo magis variam & difformem partium materialium effigiationem requirunt & producant. Mixtio, quo longius descendit à simplicitate, eo exquilitior est & subtilior, quia magni est artificii, tot qualitatibus & combinationum differentias in unam *κρᾶσιν* vincire: atqui tanto infirmior est mixtura, quanto magis composita est, quia pluribus constat qualitatibus contrarietatibus: hoc in metallis, plantis, animalibusque inter se invicem comparatis, cernitur.

X. In *viventibus* est reciproca tempera-

menti propagatio, ex Semine, *Viventis*; ex *Vivente*, *Seminis*. Vis prolifica & vivifica in semine, non est ab aliqua substantia immateriali & spiritali, quæ semini adhæreat vel inhæreat, sed à solarum qualitatibus ingeniosa & subtili temperatura in Materia pura & spirituosiore: Hæc vis actu inest in semine sed tamen sopita est, nec actu agit, nisi admoto patiente aut potius coagente, in & à quo virtus ista excitetur; perinde, ut piper calidum est in se, urit tamen non nisi saliva admixtum; atque copiosi & fortes spiritus, qui in hordeo, tritico, aut quovis alio grano semineve latent, facile extrahuntur arte stillatoria, si aquam pauculam admisceas ignemque admoveas.

XI. In *Plantis*, Terra feminibus futuram veluti in Matrice præbet, tum calorem à sole acceptum, tum humorem aptum suppeditando; quibus calidi humidique seminum spiritus acciuntur, & inflati turgent, materiamque extendentes partibus & proportionibus idoneis virtute sua effigunt.

XII. In *Animalibus Oviparis*, etsi sit opus Mare & Fœmina ad generationem Ovorum fœcundorum (nam subventanea sunt à sola fœmina) ad generationem tamen Pulli sufficit vis calor, sive animantis cujusquam, sive pulveris, fimi, solis, fornacis: quia enim in Vitello Humoris est satis ad Nutrimentum, opus tantum erit calore externo ad excitandas spirituum & Caloris vires generativas in albumine.

XIII. In *Viviparis*, opus est utroque sexu ad efficiendam unam seminis massam generationi idoneam: & mas & fœmina active concurrunt, ille magis, hæc minus; copulatis & exquisite mixtis utriusque feminibus, spirituosissima totius massæ substantia aucta & inflata per calorem uteri & humorem menstruum varie se commovet, dilatando, condensando, effingendo reliquâ materiam ignavio-rem, pro qualitatibus & operationum necessitate.

XIV. Ad generationem *Viventis* absolute & simpliciter semine opus non est: sed sufficit Qualitatum Vivificarum mixtura & concursus, etiam in alia materia; ut patet in plantarum propagatione, in earum, & animalium, ex materia putri genitura.

XV. Sum-

XV. Summatim, *Animæ*, *Vegetativæ* in *Plantis*, & *Sensitivæ* in *Brutis*, five Generales illæ, quibus *Plantæ* & *Animalia* sunt, five Speciales, per quas in species certas distinguuntur, sunt tantum *Temperamenta* nobiliora *Qualitatum* actuosiorum in *Materia* subtili, pura & spirituosâ, five illa femine propagata, five alio modo conflata. Atque hæc est *Cl. Pembellii* de principiis *Corporum* naturalium sententia: quam eandem tenent *Hollandi Fratres Bootii* in *Philosophia Naturalis reformata, Academia Lugduno-Batavæ* ante sexennium inscripta, c. 2. *sect.* 2. & *Gorleus Vlerajestinus* in *Exercitationibus Philos. Exerc.* 14. Verum quia charta superest, placet in aliorum quoque *Philosophorum* sententias circa naturalium corporum principia inquirere.

XVI. *Telestus* in *lib. de Natura rerum*, & *Campanella* in *Reali Philosophia Epilogistica, Calorem & Frigus* una cum *Materia* faciunt prima omnium corporum naturalium principia, ex eorumque actionibus omnia in *Physicis* derivant atque explicant. Afferunt. Deum in medio spatii vacui posuisse *Materiam*, i. e. corpus inconstructum, aptum ad constructionem recipiendam, eique apposuisse duas causas agentes, *Calorem* & *Frigus*, qua in communem Massam, ut suam efficerent, agentes, duo Mundi corpora prima effecerunt, *Calor*, sc. *Cælum* ex *Materia* devicta & attenuata, *Frigus Terram* ex portione correpta & condensata: quæ sunt duo prima elementa, ex quibus secunda, *Aërem* & *Aquam*, & deinceps reliqua omnia pro sua sapientia condiderit rerum omnium conditor Deus. Quærat aliquis, quid de horum *Italorum Telestii & Campanellæ* sententia statuamus? Nos, ut *Materiam*, quæ omnium *Philosophorum* consensu Principium est, nec negari ulla ratione potest, quamvis non talis, qualem finxit *Arist.* libenter admitimus, *Formamque* rejicimus, nisi quis velit *Logico* secundæ notionis vocabulo hic esse contentus, ita non acquiescimus in solo *Calore* & *Frigore*, ut altero cum *Materia* principio utroque, rati, non sufficere illa, corporum naturalis, proprietatibus, & operationibus explicandis, nec esse prima, ut decet esse principia.

XVII. *Franciscus Patritius* in *Novâ*, quam

condidit 1588, *Philosophia, sic philosophatus est.* *Philosophia*, studium est sapientiæ. Sapientia est Universitatis cognitio. Rerum universitas constat ordine. Ordo priore constat & posteriore. Si quis à posteris philosophari cœperit, rerum ordinem confuderit, eisque fibique tenebras offuderit. A primis ergo philosophandi initium nobis esto. A primis; cognitivne an ab incognitis? si ab incognitis incipiamus, sequentia incognita erunt omnia. De incognitis nulla nobis condetur *Philosophia*. A cognitis ergo initium sumendum. Cognitio omnis à mente primam originem; à sensibus exordium primum habet. Inter sensus, & naturæ nobilitate, & virium præstantia, & actionum dignitate, *Visus* est primarius. *Visui* prima & primo cognita, sunt; *Lux* & *Lumen*, Eorum ope & opera plurimæ patefcunt rerum differentia. *Lux* & *lumen* statim natis sese offerunt. Per hæc prisci homines, sublimia & media, & ima conspexerunt: conspecta sunt admirati: admirando sunt contemplati; contemplando sunt philosophati. *Philosophia* ergo, luminis, admirationis, contemplationis, proles est verissima. A *Luce* ergo, eisque prole *Lumine*, rerum sensibilibus præstantia omni primis, primarioque sensui primo cognitis, *Philosophiæ* nostræ prima jaciamus *Fundamenta*. *Lux* in *Corporibus* quibusdam cernitur, in aliis non cernitur: corpora ergo distinguenda. *Corporum* igitur alia sui natura lucida sunt, *Sol*, *Stellæ*, *Ignis*. Alia sui natura sunt opaca, *Luna*, *Terra*, *Nubes*. Alia neque lucem habent neque opacitatem; utramque tamen in se recipiunt, neutram vero retinent, *Æther*, *Aer*, *Aqua*. *Lucida*, luce sua plena, alienis tenebris sunt impervia. *Opaca*, tenebris plena suis, alieno lumini non sunt pervia. *Diaphana*, propriis, & lumine & tenebris, carentia, alienis, & lumine & tenebris, permeantur, & c. Hæc fusius porro persequitur, qui præter *Materiam* corporum nullum aliud agnovisse principium videtur, quam *Lucem*, *Patritius*. Sed vero nobis non placet, qui *Lucem* pro substantia non agnoscimus, multo minus pro *Forma* substantiali, multo adhuc minus pro *incorporeorum* & *corporum* æque simulachro & imagine, ac natura media corpora inter & substantias incorporeas

corporeas, uti eam facit *Patritius l. 1. Panagiæ.*

XVIII. *Comenius* in sua *Physicæ synopsi*, Principia Corporum naturalium facit, *Materiam, Spiritum, Lucem.* Materia ipsi definitur, substantia corpulenta; per se bruta & tenebrosa, corpora constituens. *Spiritus*, Substantia subtilis, per se viva, invisibilis & infensibilis, corpora inhabitans ac vegetans. *Lux*, substantia per se visibilis, & mobilis, ac lucida, materiam penetrans, eamque recipiendis spiritibus præparans, atque ita corpora efformans. Ergo, quo quid plus habet *Materiæ*, eo plus habet corporis, opacitatis, & immobilitatis, ut Terra: quo quid plus habet *spiritus*, eo plus habet vigoris & durabilitatis, ut Angelus: quo quid plus habet *Lucis*, eo plus habet *Formæ* & mobilitatis, ut Sol. *Materia* in Mundo est primum ens: *Spiritus* primum vivens: *Lux* primum movens: & sic omne Mundi corpus est ex *Materia*, per *Lucem*, in *Spiritu*. *Materia* est Principium Passivum mere: *Lux*, activum; *Spiritus*, anceps: respectu enim *Materiæ* est activum, respectu *Lucis* Passivum. Hæc *Comenii Philosophia*, præterquam quod *Lucem* faciat substantiam, quod tamen destructum præter alios vide *Wendel. in Phys. General.* *Spiritus* insuper facit vivum, universalem Mundi corporumque in Mundo formam atque animam, quod à *Wendelino* in *Cosmologia* refutat, nobis quoque improbat.

XIX. *Basso* in *Philos. naturali sua l. 1. intent. 1. art. 3. & 5.* ad Corporis naturalis generationem ac constitutionem nihil requirit aliud, quam minutissimas Particulas diversæ naturæ, ex quarum conjunctione res construantur & fiant, & segregatione destruantur & intereant; has atomos vocat art. 6. & à Deo ponit creatas, ne fortuitum hic earum absque Dei providentia concursum quis fingat. Atque ex iisdem, tanquam solis principiis corporum producentibus ac generantibus, inter se motis, varioque modo agitatis, conjunctis, segregatis, proprietates omnes naturæ atque operationes explicat, *Basso*, recentes duo, sed nobilissimi *Philosophi, Iob. Chrysoptom. Magnenus Acad. Ticinensis Professor Medicus in suo Democrito redivivo, & Claudius Berigardus*

Lycei Patavini Philosophus in Circulo Pisano. Atque hæc sententia, vel vera est vel veritati proxima.

XX. Sed enim, quæ causa est tot dissensionum & tantæ incertitudinis circa Corporis naturalis principia? Resp. Radix & fons mali est (ut verbis utar *Gerardi de Neufville* in præfatione suæ *Physicæ generalis*) quod homines, qui veritati in *Physica* inquirendæ operam navant, non satis adhæreant sensui atque experientiæ, mediæque ab istis incitiis rite scientiam excitandi non recte adhibeant, sed, vel auctoritatibus aut præconceptis opinionibus præoccupentur, vel loco certorum principiorum vanas atque invalidas ratiunculas sectentur, quæ ut plurimum numero non pondere æstimantur: Accedit ignava quædam in iis sui Dissidentia & stulta Credulitas, ex quo *Aristotelem* nimium suspexere, & rerum naturalium principia ab ipso inventa supposuere: unde credentes omnia uni *Aristoteli*, nihilque aliud, quam quod ipse novierit, nosse volentes, dum hoc tyrannicæ servitutis jugum non excutiant, spem sibi præcunctant optimorum inventorum, & quod dolendum est serio, optima sæpe ingenia à veri inveniendi studio & via abstrahunt, atque soli *Aristoteli* (atque utinam *Aristoteli* tantum, ac non ineptis & rerum omnium imperitis *Scholasticis*, vocabulorum, terminorum, ac distinctionum *Magistris*) adhærescere compellunt, & aliquid ultra eos sapere prohibent, quod ipsi ultra non sapiant. Verum enimvero tollendum hoc est malum, idoneo medio ac remedio, quod fiet si ad sensum, rationis, ac scripturæ dictamen, philosophemur, & Philosophiam Peripateticam ac Scholasticam, multis partibus defectam, multis modis intricatam, multa vocum barbarie foedam, multis ambagibus prolixam, multis opinionibus erroneam, multis assertionibus infrugiferis repletam, reformemus, emendemus, restauremus, quod faciendum esse & quomodo, præter *Comenium* in præfatione suæ *Physicæ & Prodomo Pansophiæ* atque illustrem *Verulamium* in *Instauratione magna & Augmentis scientiarum*, nobiliora hodie ingenia clamant, probant, tentant. Et cur hic non Patres potius antiquiores, qua Latinos, in philosophando imitamur, quam se-

quioris

quioris ævi nugaces, ac modernos Scholasticos? *Sancti Patres*, inquit *Premondus in Anatomia hominis c. 1. Philosophiam Platonis prætulit Aristoteli*: & cur Veterum ante Aristotelem circa principia rerum naturalium opiniones non magis inquiruntur & sola Aristotelis placita ut oracula accipiuntur? *Patres antiqui*, dicit *Claud. Berigardus, Circ. Pis. 3. in lib. de Orr. & Inter. Arist. Philosophia Aristotelis non utebantur, antequam Carolus Magnus eam in scholis explanandam proposuisset*: & quia hæc in omnes scholas est invec̄ta, usus obtinuit, ut ejus principiis utamur in philosophando, sed tanquam hypothesi, quemadmodum Astronomi, ad motus celestium corporum explicandos, utuntur hypothesi circulorum, concentrici, excentrici, epicycli, &c. at vero nemo Astronomorum hoc exigit, ut hisce hypothesibus Astronomicis fidem adstringamus: sic nec necesse est, ut hypothesibus Aristotelicis fidem obligemus, & cæca credulitate accipimus pro principiis veris, quæ, vel non examinavimus, vel vera esse nondum deprehendimus aut clare percipimus. Quæ enim lex, quæ ratio, legis anima, hoc præscribere valeat? quidni liceat Aristotelis principia examini subjicere nobis, ut ipsi licuit Veterum ante se examinare principia? atque utinam examinasset tantum; ac veteres ante se Philosophos ratione vicisset, non imperio, non contemptu: quod cum fecisse integro libro ante sexennium demonstravit *Paganinus Gaudentius, Pisanus Professor*, in quo, *Aristotelem passim contentissime de Antiquis sapientibus fuisse locutum, in capita eorum dicta ac convitia projecisse, falsas opiniones affinxisse, quo solus in regno Philosophico imperaret, per varias Philosophiæ partes fuisse probat*: atque hic Veterum contemptus causa est, cur hodie illorum opiniones, circa Naturalium corporum Principia, inquirere, vix operæ videatur pretium; & inquisitæ ac deprehensæ fere repudientur, quia ab Aristotele sunt rejectæ: quæ Aristotelis dictatura, si intra Philosophiæ cancellos sese continuisset, lenius ea ferri posset: at vero Theologiæ etiam fines perrupit; quod ex sequenti annexo liquet.

ANNEXUM.

Aristotelis Philosophia, si ex solo hauriatur Aristotele, & Philosophi dogmata ex Græco ejus contextu, propriisque verbis ac sententiis, colligantur, non ex mala sepe ejus versione aut ineptis Interpretum, præsertim Scholasticorum, commentis, multum continet bonæ frugis, nunquam tamen ejus Authoritas Rationi est præferenda, multo minus divinæ Autoritati adæquanda, aut ei præponenda, ne dum ut ejus paganisui SS. Theologiæ immisceantur, quod factum esse à Thoma Scholasticorum principe, reliquaque Barbarorum caterva, scripta eorum restantur: atque adeo invaluerat Aristotelis in Theologia Authoritas seculis istis caliginosis, ut pro axiomate haberetur, Nemo sit Theologus sine Aristotele, & qui Aristoteli contradiceret, Theologiam crederetur enervare: quod Petro Ramo suo tempore fuit objectum, adhuc ante seculum: unde factum est, ut magnus Lutherus Theologiam reformaturus initium fecerit à minuenda & infringenda Aristotelis in Theologiæ autoritate, quod epistola variæ Lutheri adhuc Canobitæ, ad socios Johannem Langum, Georgium Spalatinum, Jodocum Ifenacensem, &c. annis 1516. 1517. 1518. data, satis superque significat, & præclara illa apud Augustinianos inchoat Heydelbergæ, 6. Kal. Maii 1518. ab ipso habita disputatio, in qua inter 40. positiones, tum Theologicas tum philosophicas, 29. hæc extat: Qui sine periculo velit in Aristotele philosophari, necesse est ut ante bene stultificetur in Christo. Videatur tomus quoque primus Operum lat. præsertim in explic. 8. præcepti, ubi hæc ejus sunt verba. Miserum est genus hominum quod sese per Philosophiæ Aristotelis falsissimum nomen decipit & fatigat, cum Aristotelem neque intelligant ipsi neque doceantur; falsis interim & fictis commentariis piis in Christo animas occupant & onerant; imo illudunt potius, dum hoc esse Philosophiam prætendunt quod non est, meraque sectantur nugas. Quin non Lutherum solum, sed ex Pontificiis ipsis non paucos, commovit nimia Aristotelis Authoritas. Vid. Melch. Canum, Episc. Canariens. in loc. Theol. edit. Col. 1574.

I. 10. Campanellam Monachum Ord. Præd. in prologo Instaur. Scient. Paris. 1637. Carumclum Lobcowitz. Abbatem Melrosensem in Præfatione Philosoph. rationalis & realis, edit. Lovan. 1642. Ludovic. Vivem, in septem de corruptis artibus, & quinque de tradendis disciplinis libris Lugd. Batav. recusus, 1636. Franciscum Patritium in discussio-

nibus Peripateticis, Basileæ 1581. Johannem Picum Patrum & Johannem Franciscum Picum Mirandulæ Comites in operibus editis Basil. 1601. præsertim in Examine vanitatis doctrinæ Gentium. Laurentium Vallam in sua reconcinatione Dialecticæ & Fundamentorum universalis Philosophiæ. 1509. Apud Ascensium.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

TRIGESIMA-OCTAVA,

DE

DEFINIT. FORMÆ ARISTOT.

THESIS I.

Dixit præcedens circa finem Disputatio, Aristotelis Philosophiam, si ex Græco ejus textu propriiſque proponatur & exponatur verbis, multum continere bonæ frugis. Quare, tres Definitiones Formæ, quas diversis habet in locis Philosophus, ex ipſo, missis Scholasticorum interpretamentis, explicatas dare nunc est animus, quo ejus hic mens planior fiat. Definitiones istæ tres extant; Prima, 2. Post. & Analy. c. 3. Forma est, τὸ πῆ εἶναι. Secunda, 2. Physic. c. 3. & 4. Metaphysic. c. 2. Forma est, λόγος ἢ πῆ εἶναι. Tertia, 1. de Gener. Animal. cap. 1. Forma est, λόγος ἢ εἰσίας. Quæ omnes tres definitiones sensu conveniunt, sed tertia est omnium clarissima: in qua duæ occurrunt voces explicandæ, λόγος & εἰσίας. De singulis agemus singularitè, ac primum de posteriore, ὑστερον ἄεθρον.

II. Οὐσία ab εἶναι descendit, uti Latinum vocabulum, quod Græco respondet, *essentia*, ab *esse*: ita ut εἰσίας proprie vi vocis significet *essentiam*, quamvis Aristoteles c. 5. Categ. & alibi non semel vocem εἰσίας restringat ad significandam ὑπαρξιν substantiam: & sic Accidentium non esset εἰσίας: verba ejus cap. cit. sunt. Οὐσία δὲ εἶναι ἢ κυριώτατά τε, καὶ ἀσάπτως, καὶ μέγιστα λεγόμενης ἢ μήτε καὶ ὑποκειμένη πρὸς λόγος, &c. & paulo post, πᾶσα δὲ

εἰσία δοκεῖ τὸδε πὶ σημαίνει. Queritur, Utrō sensu vox εἰσίας sumi debeat in definitione Formæ? Resp. Utrōvis sensu sumas, nihil peccatur, neque aliquid excipitur, ad formas asserendas Substantias à Materia distinctas. Si vocem εἰσίας reddas per *essentiam*, cum Forma dicitur *ratio essentiae*, eo non significatur, formam esse substantiam à materia distinctam; imo eo potius contrarium significatur: quomodo enim Forma dici queat *ratio essentiae* ipsius materiae, si habeat *essentiam* propriam à materia & ejus *essentia* distinctam? potestne fieri, ut ex duabus rebus diversa & distincta *essentia* præditis una res dicatur *ratio essentiae* alterius rei? potestne leo dici *ratio essentiae* equi? Si per vocem εἰσίας intelligas *Substantiam*, cum forma dicitur λόγος εἰσίας, idem est ac si dicas, *forma est ratio substantiae*: quandoquidem vero forma est materiae forma, eo ipſo materia ponitur esse substantia, non forma: nisi quis rem ac substantiam cum substantiæ ac rei *ratione* & λόγος confuderit: sicut *ratio entis*, *essentia*, ipsa non est *ens*, *ratio hominis*, *humanitas*, non est *homo* (aut daretur progressus in infinitum) ita *ratio substantiæ*, sc. *Forma*, ipsa non est substantia. Sed hæc omnia clariora erunt ex iis, quæ de λόγος dicemus.

III. Λόγος varia significat apud Græcos, & ne

& ne dum significationes recenseamus, interdum *sermonem* significat, eumque vel *περὶ φωνῆς*, foras prolatum & *externum*, vel *ἐν τῷ φρενί*, intus conceptum & *internum*, interdum *rationem*. Ratio ista vel in *mente* nostra est vel in *rebus* ipsis. Ratio five *λόγος* in *mente* nostra vel significat *ratiocinandi* aut intelligendi *facultatem*, veluti cum homo dicitur *ζῶον λογικόν*, vel ipsum *λογισμὸν* seu intelligendi ac ratiocinandi *actum*. Ratio five *λόγος* in *rebus* sumitur tripliciter. 1. pro *argumento* seu *termino medio* in syllogismo, veluti cum *Arist.* c. 29. l. 2. *Post. Analyt.* dicit omnem scientiam esse *μετὰ λόγου*, intelligentiam seu assensum principiorum esse *ἀνευ λόγου*. 2. Pro *χρῆσὶ aliqua entis sine ulla vi inferendi* aut probandi, veluti cum ab *Euclide* l. 5. *Elem.* *λόγος* five ratio dicitur, duarum magnitudinum ejusdem generis quædam secundum quantitatem habitudo, & Analogia rationum similitudo. Quod ab *Euclide* de quantitate, hoc de omnibus omnino rebus dici potest, ut ratio five *λόγος* sit omnium rerum mutua quædam habitudo, & Analogia sit rationum in rebus similitudo. 3. Pro modo quo *res unaquæque menti* objicitur cognoscenda. Hæc postrema acceptio vocis *λόγος* latissime patet, & priorem suo ambitu comprehendit: diversa enim rerum habitudo efficit, ut aliter atque aliter res ab intellectu nostro concipiuntur atque intelligantur. *Forma*, ut hæc omnia applicemus, non est *λόγος* τῆς εἰσίας, prout *λόγος* significat *sermonem*, nec prout notat *rationem* quæ est in *mente*, nec prout indicat *argumentum tertium*, sed prout indiget *habitudinem variam materie*, & *modum*, quo pro *varia habitudine varie* objici potest *menti*. Et sic forma nihil est aliud ex hac definitione *Aristotelis* quam *Barbarorum Formalitas*, *quidditas*, *ratio formalis* aut *quidditativa*. Atque hinc liquet, quam inepte, ex hac formarum & rationum formalium multiplicatione, multiplicaverint totidem entia totidemque substantias, easque à materia diversas, *Scholastici*. Sed paulo adhuc ulterius de *Formis* & *λόγους* τῆς εἰσίας est philosophandum.

IV. Quæritur, Unde hi *λόγους* τῆς εἰσίας, tam

varii, in *re una*, oriuntur? Resp. Ex humanæ mentis imperfectione, quæ cum tanta sit, ut nequeat mens uno conceptu distincte intelligere, quod in se unum est, fit, ut intellectura objectum suum, illud distrahat, & quod unum est, quamvis unum sit, pluribus sibi que invicem dissimilibus conceptibus intelligat. Quid magis est simplex, quam Deus? & tamen Deum concipimus, ut Deum, ut immentum, ut æternum, ut sapientem, ut misericordem, ut justum, &c. & concipimus, non solum pluribus, sed & dissimilibus multumque inter sese diversis conceptibus: conceptus enim divinæ justitiæ multum differt à conceptu, quem facimus de divina misericordia; estque alter alteri prorsus dissimilis: & sic in aliis divinæ essentiae attributis concipiendis, conceptus sapientiæ differt à conceptu omnipotentiae, &c. Atque hæc omnia sunt totidem *λόγους* τῆς εἰσίας in Deo: unde & dicitur in Deo ab ipso distingui & inter se τῶν λόγων, *rationes*, quia licet in se & Deo omnia sint unum, sunt tamen objecta distinctorum conceptuum nostri intellectus, qui *λόγους* seu *rationes* appellantur, quasi dicas, *rationes concipiendi*. Hinc & ipsa illa objecta, quatenus ratione differunt, externa denominatione, *rationes entium*, *λόγους* εἰναι, vulgo *conceptus objectivi* vocantur, quia scilicet τῶν λόγους five *rationibus concipiendi*, id est conceptibus animi nostri, objiciuntur, indeque distinctionem capiunt. Atque hæc sunt *formæ ac rationes essentiae* in *re unaquæque*.

V. Hæc Philosophia plane est *Aristotelica*: quippe *Aristoteles* non uno in loco docet, unius ejusdemque rei esse varias rationes & *λόγους* εἰναι, seu τῆς εἰσίας. Sic dicit i. *Phys.* *materiam* & *privationem* esse unum numero, *distingui vero* τῶν λόγων seu *ratione*, quia scilicet alius est conceptus *materiæ*, ut est *materia*, & alius, ut est *privata*. Ex. gr. cum quis *Musicus* sit ex *ἀμύσῳ*, *subjectum* istius mutationis est *homo*, *privatio ἀμύσῳ*: *homo enim* ex *ἀμύσῳ* fit *musicus*: itaque licet *homo* & *ἀμύσῳ* sint idem numero, ἕτεροι tamen τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀμύσῳ τῶ εἰναι, ἕτεροι ὁ λόγος τῆς εἰσίας, id est *alia est hominis, alia ἀμύσῳ seu musicæ imperiti, essentia aut ratio*

essentia. l. 1. *Phys.* §. 67. Simili modo loquitur *Philosophus* l. 5. *Ethic.* c. 1. De *Justitia* & *virtute* universa. ἐπὶ ἑνὸς ἢ αὐτῆς, inquit, τὸ εἶναι εἶναι ἢ πρὸς αὐτὸ ἀλλ' ἢ πρὸς αὐτὸς ἕτερον, δικελευσμένη ἢ ὑποκειμένη ἐξ ἑστέως, ἀποδείξις δὲ ἐστὶν. id est, illa eadem quidem est, sed *essentia* non est eadem sed quatenus ad aliud est, *justitia*: quatenus talis habitus, absolute *virtus* dicitur. Similia loca extant apud *Aristotelem* plurima, quibus nihil significatur aliud, quam ejusdem rei esse plures λόγους seu *rationes* ἢ ἑστίαις. Etenim etiam eadem res est, quæ subjicitur formis & quæ iis privata est, ut homo & ἀνὴρ ☉: eadem qualitas est, atque idem habitus, qui & *virtus* & *justitia* universalis dicitur: sed *rationes* ἑστίαις λόγοι τῆς ἑστίαις καὶ τῆς εἶναι inter sese differunt.

VI. Verum enimvero; Ulterius hic quæri potest, Unde proveniat, ut quod in se est unum atque indivisum, pluribus iisque distinctis ac dissimilibus conceptibus concipi possit? Resp. Id provenire ex comparatione unius rei cum alia: cum enim in illa comparatione apparet, quomodo unumquodque sese habeat ad aliud, mens istos modos seu comparationis capita distinguit, & unumquodque seorsim considerat, atque concipit. Singuli itaque isti modi, seu singula comparationis capita, sunt singule *rationes*, secundum quas una eademque res distinctis conceptibus intelligi potest: totidemque sunt λόγοι ἢ ἑστίαις vel εἶναι. In comparatione spectatur *Convenientia*, *Diversitas*, & *respectus* seu *Relatio*. Quando ergo mens id seorsum concipit, in quo res cum aliis convenit, relicta differentia, vel id, in quo ab aliis differt, relicta convenientia; vel cum rem concipit cum relatione ad aliud, distinctos format unius & ejusdem rei conceptus, qui sunt totidem λόγοι εἶναι καὶ ἑστίαις. Itaque

omnes rerum λόγοι, vel *rationes* *essentia*, aut in *convenientia*, aut *relatione* sunt sitæ, quatenus res secundum eas à mente distingui & distinctis conceptibus intelligi possunt. Ex gr. Homo, vel ut animal, vel ut homo, vel ut Pater, considerari potest: quatenus consideratur ut animal, cum bestiis convenit; quatenus ut homo, ab iis differt: quatenus ut Pater, ad filium refertur: atque hæc quidem sola *ratione* distinguuntur & λόγοι ἢ ἑστίαις: licet enim homo sit una eademque res, tribus tamen distinctis modis, *rationibus*, seu λόγους, obijcitur menti, & tribus diversis dissimilibusque conceptibus concipitur: alius enim conceptus est hominis, cum concipitur ut animal: alius, cum concipitur ut homo: alius, cum ut pater. Ista ergo tria, hominem esse hominem, hominem esse animal, hominem esse patrem, & similia, quid esse possunt, quam λόγοι ἢ ἑστίαις in homine, *rationes* *essentia*, secundum quas homo dissimilibus notionibus ac conceptibus apprehenditur aut saltem apprehendi potest? Atque hi diversi in una eademque re λόγοι ἢ ἑστίαις, fundamentum distinctionis *rationis* *rationis* ratiocinatæ, quæ innititur non nisi cujusque rei cum altera comparatione: qua fit, ut in eo, quod unum est, appareant quasi multa, quæ à se invicem abstrahi per mentem & distingui possunt, prout cum alia re conveniunt, aut ab alia re differunt, aut etiam prout vario respectu ad rem aliam referuntur.

VII. Ex hisce omnibus hoc inferimus, toto cælo errare illos, qui *formas* *quasdam substantiales*, *distinctas* à *materia*, astructum eunt ex definitione formæ *Aristotelica*, qua definitur λόγοι τῆς ἑστίαις, aut ex alia simili. Sed absurditas istius illationis satis patet ex iis, quæ jam differuimus.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

TRIGESIMA-NONA,

DE

LEGE IN COMMUNI.

T H E S I S I.

Nullum fecimus in harum disputationum curriculo ordinem: sed prout in manus incidit, nunc hæc, nunc illa materia, ita eam pertractavimus, ad arbitrium fere Respondentium: postremo nos exercuimus in *Formarum* explicatione; quæ ad *Physicam* fere pertinet: jam ad *Politicam* defletemus, & naturam indagabimus *Legum*, sine quibus nulla Respublica rite recteque administrari potest: Lex enim anima est Reipublicæ, cujus influxu vegetabili vivit, nutuque gubernatur magnum hoc corpus. Sed legum necessitatem, dignitatem, majestatem, *Rhetores* eloquantur: nos earum naturam *Philosophice* explicabimus, post *ὀνομασολογίαν* *περὶ νομοτολογίαν* subjuciendo, quod faciendo & de *Philosophis*, & de *Theologis*, & de *Iure-Consultis* bene merebimur.

II. *ὀνομασολογία* legis absolvitur ejus *Etymologia*, *Synonymia*, & *Homonymia*. *Etymologiam* quod spectat; *lex* derivatur juxta nonnullorum sententiam à *legendo*, id est, *deligendo*; nam verbum *legendi* etiam significat *deligere*, teste *Varrone*. l. 5. de *Ling. Lat.* vel quod sit multorum consultatione & consensione *delecta*, vel quod ex multis, quæ possunt constitui, una *Lex* sit ad id, quod factum est opus, *delecta*. Hæc *Etymologia* placet *Ciceroni* l. 1. de *Legibus* & l. 2. de *Nat. Deor.* Alii tamen *legem* dictam volunt à *legendo*, quatenus ab omnibus *legi* & cognosci debet: leges enim tabulis incise parieti affigebantur, ut à populo legerentur. Sic *Isidorus* l. 2. *Etym.* c. 10. & l. 5. c. 3. Alii, ut *Scholastici*, & inter eos *Aquinas* 1. 2. *quest.* 90. *art.* 1. *legem* derivant à *ligando*, eo quod ad obedientiam vel poenam *obliget lex*; & quod is, qui legem fert, subditos ita obstringat, ut agere cogat juxta id, quod

sua lege constituit; nam *lege* condita tenentur, id est *ligantur* populi.

III. *Synonymiam* quod spectat, *Lex* græcè dicitur *νόμος* ὁ δὲ νόμος ἐν νόμοις, à *distribuendo*, quod suum cuique tribuat: *Picolom. grad.* 10. *Philos. de Moribus*, c. 23. notat *νόμος* à *νόμος* vel *νόμος* dici posse, vel quatenus *lex* à divina *mente* prodiens per humanam *mentem* in urbes emanat, unde & *mens urbium* dicitur, vel quatenus bona cum *mentis* observantia omnibus est tenenda: sed illa Græcæ vocis origo durior est & longius petita. Ebraicè dicta est *תורה*, quod nonnulli derivant à *תורה*, id est *ordinare*, *considerare*, *explorare*: *תורה* enim est *ordo*, *ratio*, *ordinatio*: nam exploratio prudentem rem indagat, cum ordinatissime procedit: sed rectius alii deducunt à *דור*, quod est *docere*, quia sc. *lex doceat*, quid sit agendum, quid fugiendum, ut sit *doctrina*, *institutio*, *prescriptio*, *ratio*, *dispositio*, *judicium*, *statutum*, &c.

IV. *Homonymiam* quod attinet, *lex* vocabulum valde est *homonymum*. In *Scripturis* sumitur, nunc pro forma *Politix* *Judaicæ*, nunc pro tota *scriptura* *V. T.* nunc pro *lege* *moralis*, nunc pro *secunda* *legis* *moralis* *tabula*, nunc pro *legis* *moralis* *rigore*, nunc pro *lege* *ceremoniali*, nunc pro *forensi*, & multis adhuc aliis modis, de quibus consulantur *Theologi*. Apud *Philosophos* tribus fere sumitur modis: 1. significat quamvis *doctrinam* aliquid *prescribentem*, & quamlibet *conventionem* ac *conditionem*. 2. idem significat quod *jus*: unde fit *ut jus*, ita quoque *lex* dividitur in *naturalem*, *divinam*, *humanam*, &c. de quo postea. 3. Sumitur *lex* strictius, ut est idem, quod *jus scriptum*, differtque à *consuetudine*, quæ vulgo dicitur *scriptum jus*. *Lex* hoc modo sumta aliquando

accipitur ut est *quodlibet jus scriptum*, id est jus vel iustum cujuslibet Magistratus, vel Principis, vel alterius potestatem habentis, sive sit jus *Canonicum* & *Ecclesiasticum*, sive sit *civile*: aliquando accipitur; prout à canone, id est Ecclesiastica constitutione seu decreto, distinguitur, & tum *lex* solum, est *jus scriptum civile*: quo sensu *Legiflas* vocat vulgus *Juris Civilis Interpretes*, *Canonistas juris Ecclesiastici Enarratores*. Jura civilia, vel sunt totius populi, id est Senatorum, Patritiorum, & omnium civium leges; vel sunt Plebiscita, vel Senatus consulta, vel Principum constitutiones sive Rescripta; vel Magistratum edicta, vel Prudentum responsa: aliquando accipitur *Lex*, prout est *jus scriptum civile, distinctum à Plebiscitis*, &c. Nos *Legem* hic *impræsentiarum* accipimus *sensu secundo*.

V. Πεγαμωλογία, post nomen excussum, proponet nobis *Legis definitionem & divisionem*. *Lex Arist. in Rhetorisis ad Alexand. c. 1.* definitur, λόγος ἀεικέρως καὶ ὁμολογίῳ κοινῶν πόλεως; μὴνῶν πῶς δεῖ πράξαι ἐκείνη, id est, Ratio communi consensu civitatis definita, ostendens quomodo unumquodque sit agendum. *Ciceroni l. 1. de leg.* Certa ratio, quæ jubet ea quæ sunt facienda, prohibetque contraria. *Aquinati l. 1. 2. quæst. 90. art. 1.* Regula & mensura, secundum quam inducitur aliquis ad agendum vel ab agendo retrahitur: & art. 4. Ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata. *Papiniano IC. Commune præceptum, virorum prudentum consultum, delictorum, quæ sponte vel ignorantia contrahuntur, coercitio, communis Reip. sponso.* Nobis videtur omnium optime, brevissime & accuratissime definiri, præceptum æquum superioris, subditum ad agendum vel non agendum obligans. Præceptum, quasi genus est: æquitas, excludit injusta imperia, quæ non nisi per abusum leges nominantur: obligatio, subditi promulgationem, aliaque includit.

VI. Ut vero *Natura Legis* expressa definitione tanto capiatur melius, observandum est, legem omnem variis quasi ex partibus esse compositam: namque in ea est, primo, judicium sive actus intellectus legislatoris, quo

judicat faciendum esse aliquid aut non faciendum, obligandumque esse subditum: *secundo* decretum seu actus voluntatis, quo eum obligare constituit: *tertio*, promulgatio, qua subdito indicatur: *quarto*, intelligentia subditi, qua obligationem suam agnoscit, & sua culpa ignorat, si ignorat: *denique* est ipsa seu objectum, circa quod judicium vel luntaque tam legislatoris quam subditorum versatur. Hoc objectum, à Deo hominibusque cognitum, vocatur *Lex*, terminusque c. divinæ jussionis, & humanæ obediendi: quæ itaque vulgo hic disputantur, *Sine le. opus intellectus an voluntatis*, ea non sunt necessaria, quia lex utrumque complexitum Deus enim aut superior quicunque legem fert, intelligit hoc esse imperandum, & imperare, & imperat: lex imperata & demanda intellectum simul & voluntatem hominis constringit ac dirigit & regulat: Ex hi manifestum est, Legem tribus spectari modis. 1. *secundum se*. 2. *ut est in Legislatore*. 3. *ut est in subdito*. Si *Lex* in se spectetur, nihil est aliud quam quædam regula mensura, quæ nos dirigit & obligat in nostris actionibus: ostendit enim quid agendum quid omittendum, & simul obligat, ut, quod agendum est, agamus, quod omittendum omittamus: itaque duo sunt officia legis: unum est, dirigere seu illuminare, alterum, obligare: *lex enim dirigit vel illuminat*, quatenus e regula humanorum actuum: *obligat*, quatenus tenemur eam regulam sequi ac servare sive illa obligatio oriatur ex natura rei, ut legibus naturalibus, sive oriatur ex voluntate & potestate superioris, ut fit in legibus positivis, de quo negotio postea. Si *lex* spectetur, *ut est in legislatore*, nihil est aliud, quam actus ille, quo Legislator judicat, vult, & imperat, ut hæc aut illa regula à subditis servet. Si *lex* spectetur, *ut est in subdito*, nihil est aliamquam judicium practicum, quo subditus dicat hanc vel illam regulam esse servandam à superiore aut legislatore datam. Quando tem dicimus legem interdum spectari *secundum se*, non debet illud ita sumi, quasi modo sit in superiore vel inferiore (est enim illis *objective* seu per modum objecti c

gniti & voliti) sed quod non consideretur, ut est in illis *subjective* per modum actus intellectus aut voluntatis, sicut consideratur 2. & 3. modo. Lex enim 1. modo spectata est proprie obiectum intellectus practici voluntatis, non simplex, sed complexum: v. c. hoc complexum, *factum est fugiendum*, est regula voluntatem dirigens in agendo, postquam intellectus eam percepit & iudicavit esse sequendam itaque *lex in se* spectata *fundamentaliter* est in rebus ipsis, *objectively* in intellectu & voluntate, *subjective* in voce, tabulis, scripturis, tanquam in signo.

VII. *Definitionem* Legis excipit ejus *Divisio*, quæ multis potest institui modis. *Scholastici* legem dividunt in *eternam*, *naturalem*, *humanam*, *divinam*. *Eterna* sumitur, aut fufius & latius, aut pressius & strictius. *Latius* sumta, est mens & ratio divina, quæ cuncta sapienter & recte disposita constanti & certo ordine gubernat, ut constitutos sibi fines assequantur; cui legi universa, quæ sunt ex nihilo condita, subjiciuntur; *pressius* vero, est ratio divina, recta & bona præcipiens, prava & mala prohibens; & ab hac una lege universæ aliæ leges, sc. *naturalis* & *humana*, derivantur. *Naturalis* lex, est rectæ rationis præscriptum in bonis agendis & malis fugendis. *Humana* lex, est certi alicujus hominis potestatem habentis jussum, idque vel *Canonicum* sive Ecclesiasticum, quod consistit in rebus ad bonam Ecclesiarum administrationem pertinentibus, vel *Civile*, quod consistit in rebus, quæ ad Civilem Reip. gubernationem attinent. *Divina* lex est, quam Deus per seipsum ad homines tulit: atque hæc duplex est, *Vetus* & *Nova*: *Vetus* triplicis generis præcepta continebat; *Ceremonialia*, de rebus sacris ad divinum cultum pertinentibus; *Judicialia*, de rebus civilibus ad rectam populi curam & administrationem spectantibus; *Moralia*, ad singulorum hominum mores componendos juxta rationis præscriptum. *Nova* continet præcepta fidei; & quæ *Evangelica* vocant *Scholastici*: *Apostolo* *Gentium* dicitur *Lex fidei*, ad Rom. 3. 27.

VIII. Alii, præter *Scholasticos*, legem dividunt, sicut & ipsum jus, in legem, *Naturæ*,

Gentium, & *Civilem*. *Lex naturæ* est id, quod ratio hominis (est enim ratio hominis natura) naturaliter (id est, ex principiis nature inlitis & sua luce notis) præscribit, cujus tamen aliquod vestigium quasi, est etiam in animantibus, vel cæteris quoque rebus, qui est instinctus à natura inlitus: qualia sunt hæc, quæ sequuntur. *Vim vi repellere, seipsum tueri, sibi salutaria querere & noxia fugere*, &c. *Lex gentium* est id, quod recta ratio naturali omnes gentes, id est homines omnes docet, præcipit vel prohibet: cujus vestigium nullum est in brutis animantibus rebusve aliis, qualia sunt, *religio & cultus Dei, honor vel obedientia parentibus præstanda, ac cætera Decalogi præcepta*: Hac lege sunt introducta rerum dominia & bella, civitates fundatæ, erecta fœdera, institutæ captivitates & servitutes hominum, constituti reges, creati magistratus, inita commercia, & contractus, depositi, mutui & commodati, locati & conducti, emptionis & venditionis, societatis, &c. *Lex civilis* est jus civile scriptum, quod constat sex partibus, nempe Legibus, Plebiscitis, Senatus-consultis, Edictis *Prætorum*, Constitutionibus Principum, Responis Prudentum. *vid. Institut. Juris Justinian. l. 1. tit. 2.* Hic tenendum ac notandum est illud: *Juris-consultos & Theologos*, si non in re, saltem in modo loquendi discrepare, circa *legem naturæ & gentium*. *Juris-consulti* vocant *legem naturæ*, id quod homini commune est cum brutis: *gentium*, id quod hominibus solis inter se est commune: & sic *præcepta legis moralis ad gentium*, non ad naturæ *legem* pertinebunt, non enim sunt homini communia cum brutis: *Theologi legem naturæ* vocant id, quod instinctus naturæ docuit homines, quatenus sunt animalia rationalia (& hoc appellant alii, *jus naturale primævum vel primarium*) *legem gentium*, id quod natura docuit hominem quatenus est animal sociale (& hoc appellant alii, *jus naturæ ortum aut secundarium*) & sic ad *legem naturæ* pertinebunt *præcepta legis moralis*, quia obligant hominem simpliciter & in se consideratum, sive in societate aliqua constituitur, sive non: cum leges gentium non obligent hoc sensu hominem,

nisi

nifi quatenus est *ipſū. Piccolominius grad. 10. c. 23. Philoſophiæ de Moribus*, adhuc aliam habet legum *diviſionem*; & alii forte adhuc alias. Sed miſſis omnibus, putamus commodiſſime *Legem* generaliter dividi, in *Æternam*, quæ notat ſapientiam & decretum Dei

de regimine rerum; *Naturæ*, quæ per generationem implantatur; *Humanam*, quæ à ſuperioribus & Magiſtratu fertur; *Divinam*, quæ à Deo vel immediate vel per Moſem fuit mandata ac promulgata, juxta ea quæ ſunt dicta th. 7.

Disputationum ex Philoſophiâ ſelectarum

QUADRAGESIMA,

DE

LEGÆ ÆTERNÆ.

THEſIS I.

Divifiſimus *Diſp. præced. th. 7. & 8. legem* in *æternam, naturæ, humanam, & divinam*; de quibus ſingulatim diſſeremus in poſterum, excepta lege divina, quæ non Philoſophici ſed Theologiſti eſt fori; quare eam ad Theologos relegabimus. Atque ut ordine procedamus, impræſentiarum de *Legæ æternæ* agemus; ac primum ambiguitatem removebimus, ne illa in ipſius rei tractatione negotium faceſſat.

II. *Lex æterna* ſumi poteſt duobus modis. 1. Pro quavis regula practica neceſſariæ & æternæ veritatis, ad quam naturaliter obligamur, ut, *Deum eſſe colendum, parentes eſſe honorandos, nemini eſſe faciendam injuriam*, &c. Hæ enim regulæ ſunt leges omnino immutabiles, ac proinde æternæ, & hoc ſenſu multæ ſunt leges æternæ. 2. Sumitur pro actu divinæ mentis, quo concipit & judicat illas regulas ſervandas eſſe à creatura cum voluntate eam obligandi. Hoc ſenſu legem æternam accepit *Thomas, 1. 2. qu. 93. art. 1.* cum ait, *eam nihil eſſe aliud quam rationem divinæ ſapientiæ, ſecundum quam dirigit omnium creaturarum motus & actiones in ſuos fines*. Ut enim in Deo eſt ratio rerum creandarum, quæ dicitur *Idea*, ſic etiam eſt in ipſo ratio rerum gubernandarum, quæ dicitur *lex æterna*; & ſicut ratio rerum creandarum nihil eſt aliud quam conceptus divinæ mentis, quo concipit rem & judicat, quomodo illa ſit faciendâ, ſic

ratio rerum gubernandarum, quam vocamus legem æternam, nihil eſt aliud, quam conceptus divinæ mentis, quo concipit & judicat quomodo unaquæque creatura debeat ſuas functiones obire, adjuncta ſimul voluntate eam obligandi vel imprimendi inclinationem ad ſuam regulam ſervandam. Profecto, ſi in Rege aut Principe particulari, multo magis in Deo, Rege & Principe univerſali, oportet eſſe quandam gubernandi normam & regulam, vel aliquam rationem, ſecundum quam omnium rerum adminiſtratio inſtituatur: Deus enim eſt ſapientiſſimus: quare nihil agit temere: ergo quoque omnia ab æterno diſpoſuit, & in ſeipſo modum concepit, quo œconomiam mundi inſtituere & præſertim actus humanos moderari ac dirigere vellet. Cum vero omnis gubernandi norma generali ſenſu *lex* dicatur, non male quoque æternam iſtam, de Mundi regimine, rationem, in & à divina mente conceptam, Legem appellamus, & quidem æternam, quia mens divina nihil novum in tempore concipit, ſed æternum habet de rebus omnibus conceptum; neque enim Deus primum poſt conditum mundum de ejus œconomia cogitavit, ſed ab æterno, uti rerum creationem decrevit, ita creaturarum gubernationem diſpoſuit. Hæc itaque ratio, in divina mente ab æterno concepta, de modo regendi mundum & dirigendi omnes actus creaturarum, dicitur & eſt *lex æterna*.

Atque

Atque hinc liquet, *Legem æternam à providentia divina, non re sed ratione sola differre*: Lex dicitur, quando ut norma gubernandi concipitur: *Providentia*, prout est universalis cura Dei, res omnes conservantis, & omnibus providentis, de mediis, ad operandum & finem suum consequendum, necessariis.

III. Cum *Lex æterna* sit ratio & norma divinæ gubernationis, facile liquet, quænam legi æternæ subjiciantur: scil. quæcunque divino regimini subduntur, ad legem æternam pertinent eique subsunt, quippe quæ tam late pateat atque ipsa Dei providentia. Versatur ergo lex æterna circa res creatas omnes, racionales & irracionales, circa actiones in communi, specie, & individuo, necessarias & contingentes, bonas & malas: nihil enim huic æternæ legi est exemptum: ratio est, quia, cum omnia gubernentur à Deo & ad fines suos dirigantur, etiam modum concepit ab æterno, quo omnia gubernari & dirigi debeant: quod nihil est aliud, quam *Lex æterna*.

IV. *Lex æterna*, utcunque respectu Dei sit una & simplex, respectu tamen diversarum rerum, quæ diverso & alio atque alio modo gubernantur, multiplex dici & aliqua ratione dividi potest: nempe in generalem & specialem. *Generalis* est ratio gubernandi creaturas omnes ut sunt creature. Quarum si consideretur esse, oritur, ex lege æterna, conservatio: quæcunque enim creavit Deus, eadem ab æterno conservare constituit, atque in tempore conservat: si earum consideretur operari, oritur, ex lege æterna, concursus seu cooperatio, qua Deus ab æterno decrevit cooperari & in tempore concurrat cum creaturis operantibus, concursu tum prævio tum simultaneo, & ad agendum eas præmovendo & cum illis agentibus cooperando. *Lex æterna specialis* est, ratio divina, aliquid in & cum creaturis efficiendi, vel aliquid simpliciter iis permittendi. Possit dici *Lex æterna effectiva & permissiva*. Illa circa bonas actiones, hæc circa malas est occupata. De actionibus bonis tria statuit lex æterna in Deo. 1. Præcipere eas ante opus. 2. Cooperari in ipso opere & coefficere. 3. Remunerari post opus. De actionibus malis tria pariter decernit. 1. Eas prohibere ante-

quam fiant. 2. Permittere ut fiant & cum fiant. 3. Punire postquam factæ sunt. Atque hæc eadem sunt cum iis, quæ de *Providentia Dei* vulgo traduntur, à qua, ut diximus, lex æterna non nisi ratione differt: est enim illa vulgo, *generalis & specialis*: atque hæc *effectiva boni ac permissiva mali*.

V. Quæri hic potest, *Quomodo lex æterna cognoscatur?* Resp. 1. *In sese* cognoscitur à solo Deo. 2. *In effectibus* cognoscitur à nobis, quia lex æterna & temporalis executio in objectis conveniunt: quando igitur observamus modum, quo Deus universum mundum omnique creaturarum actus gubernat, colligimus facile & intelligimus, talem ab æterno fuisse in divina mente conceptum: quæcunque enim & quomodo in tempore Deus exequitur, ea & eo modo ab æterno exequi decrevit per rationes legis suæ æternæ: unde, quæ in tempore facit aut permittit, ea facere & permittere æterna lege constituit. 3. Cognoscitur *per impressionem*, mediante lege naturæ: Hæc enim partialis est expressio legis æternæ: quicquid enim requirit *νόμος* ἡμῶν, *lex naturæ* *instita*, illud quoque sancivit *νόμος* ἰσῶν, *lex æterna*. 4. Cognoscitur *per revelationem* ex libro scripturæ, in quo magna æternæ legis portio & ratio gubernandi res omnes patefacta est. Sed hic modus cognoscendi Legem æternam, ut est omnium perfectissimus, ita ab instituto Philosophico ac nostro est alienus & ad Theologiam pertinet.

VI. Quæri etiam hic solet; *Verum omnes aliæ leges deriventur ab æterna?* Resp. Affirm. cum *Thom.* 1. 2. *quæst.* 93. *art.* 3. & ratio ejus est, quia ut virtus secundi moventis derivatur à virtute primi moventis, sic omnis ratio gubernandi, quæ est in gubernatoribus inferioribus derivatur à ratione gubernatoris supremi: sed lex æterna est ratio gubernationis in gubernatore supremo. Ergo ab ea derivantur reliquæ leges, quæ sunt rationes gubernationis in gubernantibus inferioribus. Et hoc speciatim liquet in legibus naturæ ac positivis. *Lex naturæ*, prout in nobis est, derivatur à lege æterna, prout in Deo est: Est enim partialis expressio legis æternæ: Nam lex naturæ est dictamen rectæ rationis, quo judi-

camus hanc aut illam regulam practicam æternæ veritatis esse servandam, ut, v. c. *Deum esse colendum* : at hoc dictamen derivatur ab æterno dictamine divinæ rationis, quo Deus ab æterno judicavit illas regulas practicas esse servandas, atque in hoc dictamine rationis divinæ consistit ratio æternæ legis. Ergo lex naturæ, prout est in nobis, derivatur à lege æterna, ut est in Deo. Omnes insuper *leges* positivæ derivantur à lege æterna, quia potestas humana, qua conducuntur *leges* humanæ, est à potestate divina : & quid sunt humanæ constitutiones aliud, quam iniquæ ordinationes, nisi ab æterna lege deducantur ?

VII. Quæri adhuc solet, *An lex æterna sit mutabilis* ? Resp. Hoc ipso, quod lex æterna dicatur, immutabilis est : omne enim, quod æternum est, immutabile est. cum illa sit divinæ gubernationis norma, aliarum legum fundamentum & mensura, omnis boni fulcrum, si illa sit mutabilis, omnia pessum irent, omnis ordo, omnis salus universi, & verus *ἡ νόμος ἡ νόμος* tolleretur : nec tamen lex æterna dicitur, immutabilis ex parte objecti & rei, quam præscribit (quasi omnia, quæ per illam præscripta sunt, sint immutabilia) sed solum ex parte Dei, quia is ab æterno & invariabiliter præscribit, quod præscribit, etiamsi id ad tempus tantum sit duraturum : etenim, ut scientia Dei est æterna, & tamen non quicquid per illam cognoscitur est æternum, ita intelligendum quoque est, per legem Dei æternam aliquid nihilo minus temporale posse constitui : unde observationes veteris foederis quamvis ad tempus tantum essent duraturæ, fuerunt tamen per legem Dei æternam constitutæ.

VIII. Denique & istud quæri amplius potest, *An lex æterna contingentiam auferat* &

necessitatem inducat ? Resp. Minime : etiamsi enim ea, quæ lege æterna sunt præscripta, fiant, & eo modo fiant, quo sunt præscripta, non tamen hinc tollitur è mundo à rebus contingentia : quippe lege æterna non tantum actus sancitus est, ut fiat, sed & modus, quo fiat : Deus enim ab æterno statuit, non tantum conservare omnia ac gubernare, sed vero insuper statuit id facere, congruenter naturis rerum singularum : qualis itaque est rerum natura, ut & convenienter ei operetur, res, lex æterna sancit, nimirum, ut necessaria agent necessario, libera libere, contingentia contingentem, & sic porro. Verum id quidem est, si id, quod fit, spectetur in ordine ad legem æternam, secundum quam fit, omnino fit necessario & eo modo quo lex æterna præscripsit ; sed illa necessitas est tantum immutabilitatis, quæ contingentiam non tollit, quia hypothetica est & non absoluta necessitas : at nulla necessitas hypothetica contingentiam minuit vel aufert. Et necessitas, quæ oritur in rebus vi legis æternæ est ejusdem plane generis, atque est ea, quæ oritur in rebus vi præscientiæ divinæ aut decreti. At neutra harum contingentiam aufert. Ergo nec eam tollit necessitas oriens ex lege æterna ? Et quid multis est opus ? *πῶς ἂν* hic fitum est, quod putetur nulla necessitas stare posse cum contingentia : quo nihil est falsius : imo contra omnis necessitas hypothetica, sive ex hypothesi antecedente, sive ex consequente, sive ex concomitante, convenit optime cum contingentia. At necessitas in rebus & actionibus humanis ex lege æterna est necessitas ex hypothesi antecedente. Ergo concludimus, eam nihil impedire contingentiam in rebus & causis secundis, quæ harum etiam respectu tantum est æstimanda.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum
 QUADRAGESIMA-PRIMA,

D E

L E G E N A T V R Æ.

T H E S I S I.

Aternam legem explicatam Disputatione præcedenti excipit *Lex Naturæ*, quam hac Disputatione pertractabimus, primum vocem, mox rem, enucleatur. Duæ hinc sunt voces: *Lex & Naturæ*. De priori actum est satis *Disp.* 39. Vox altera, dupliciter accipitur, vel pro *Naturæ Universalis*, quæ est series & ordo communium causarum, vel pro *Naturæ particulari*, nempe *humana*, seu pro naturali hominis constitutione & conditione. *Lex Naturæ universalis*, sunt communia Naturæ universalis statuta, quæ ipsa in rerum naturalium productione observat: *Lex Naturæ particularis*, sunt principia juris, homini innata & implantata. Illa naturalium; hæc motuum operationum est norma: illa parit discrimen monstri & perfecti; hæc turpis & honesti: Illius exempla sunt: *Naturæ nihil facit frustra, non efficit per plura quod potest efficere per pauciora, operatur quamdiu potest & quantum potest*, &c. Hujus exempla sunt. *Honeste vivendum est; nemo ledendus; suum cuique est tribuendum*, &c. *Impræsentiarum Legem Naturæ sumimus, non Universalis, sed Particularis.*

II. Queritur primo, *An sit aliqua lex Naturæ eo sensu, quo dicimus, per quam homo nonnulla de discrimine honesti & turpis absque prævia institutione cognoscat?* Resp. Nihil est decantatius in Philosophorum Scholis, quam generalia quædam principia homini per naturam esse nota, quæ vulgo appellantur *νομοί* *ἔννοιαι*, communes notiones, notitiæ innatæ vel naturales, prolepses, notiones anticipatæ, prima & communissima axiomata; atque hæc quidem duum statuuntur generum, quædam *theoretica*, alia *practica*, quorum illa *νόσος*, hæc *πρόληψις* humanæ fundamentum censentur:

Theoretica sunt, esse Deum, & quidem unum, justum, potentem, providum, &c. quodlibet esse vel non esse, totum esse majus sua parte, quæ sunt æqualia uni tertio esse inter se æqualia, causam præcedere suum effectum, &c. *Practica* sunt, honeste agendum esse, Deum esse colendum, parentes honorandos, unicuique suum tribuendum, &c. Quamvis autem horum principiorum veritas & origo naturalis, proferri indubitata esse debeat, reperti tamen fuere, qui ea pronunciata omnia, vel per experientiam & inductionem, collecta esse, vel ad nos per institutionem, famam, & traditionem hominum sibi perpetuo succedentium, pervenisse existimaverint. At plane aliter Cicero in *Orat. pro Milone*. *Est quædam, non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus, ad quam, non docti sed facti, non instituti sed imbuti sumus.* Agnoscimus ergo & nos, homini principia quædam, theoretica, & practica de Dei cultu & honestorum discrimine, sine institutione prævia, innotescere, partim ex creaturarum adpectu & per usum rationis proprium (quam vulgo vocant *notitiam naturalem acquisitam seu objectivam*) partim per impressionem naturalem & quædam imaginis divinæ reliquias, menti humanæ à prima nativitate inhærentes & implantatas (quam vulgo dicunt *notitiam naturalem instinctam seu subjectivam*). Atque hæc principia practica sic cognita nobis, sunt *lex Naturæ*, quam esse, vel sola sufficienter probat naturalis peccatorum agnitio: omnes enim impii, etiam inter Gentiles, post perpetratum scelus, agnoscunt sese deliquisse, & timore corripiuntur ac metu poenæ. Unde hoc, nisi quod legem aliquam sese violasse sentiant? At

quam? non semper latam & scriptam; cum & illi timeant, qui vel hac carent, ut barbari, vel non curant, ut præfracti, vel in occulto peccant, ut dolosi: Neque Lex Mosaica hic allegari potest, cum Gentiles illa destituantur. Quare, sequitur omnino, *legem aliquam dari conuatum*, cujus transgressio in sceleratis hominibus operetur istam anxietatem.

III. Queritur secundo, *Quid sit hæc Naturæ lex?* Resp. In tres fere hic abeunt sententias Philosophi. Nonnulli eam esse *actum*, quidam *potentiam*, alii *habitus* esse, existimant. Sed vero *actus esse nequit*, nudus ac merus: hic enim in fluxu consistit ac transit: at lex naturæ non est tale ens fluidum ac transiens, sed naturæ infixum ac permanens, & non minus inhæret in anima infantis quam adulti, dormientis quam vigilantis. At ab infantis & dormientis anima rationali nulli actus proveniunt. *An ergo lex naturæ fuerit potentia?* Sic quidem existimant nonnulli, qui notitias quasdam naturales dici volunt, non quod menti realiter, ceu quiddam distinctum, impressæ sint, sed quod intellectus, ab objectis excitatus, facultate propria, illas eliciat, & sine præceptore, veluti formet. His lex naturæ nihil est aliud, quam *δυναμις κερικη* circa principia ista generalia, quæ sese exerit, quam primum usus rationis accedit: quo tempore, quia nonnulla statim ut vera & bona apprehendimus, non aliter apparet, ac si animo ipsi naturaliter illa essent implantata, cum tamen, ut illi volunt, nihil ei infuit aliud, quam *δυναμις* illa *κερικη*, & vis apprehendendi ac colligendi. Verum enimvero nobis *Lex Naturæ* à facultate ista *κερικη* videtur esse distincta, & significare insuper *conuatum quendam & in-generatum habitum*, vel certe aliquid habitui *ἀνάλογον*. Atque hoc sic probari potest. Quod fuit *Lex Naturæ* in protoplastis, id quoque est in nobis: neque enim ante & post lapsum differt *νοία* sed tantum perfectione, quod ibi perfecta fuerit & distincta, hic imperfecta sit & obscura. At vero *Lex Naturæ* in protoplastis ante lapsum non fuit facultas intelligendi aut *κερικη*, sed quiddam ab ea distinctum, & vel habitus, vel aliquid habitui *ἀνάλογον*: nam tuit in iis pars imaginis, quæ nec in anima

nec in animæ facultatibus solis consistebat, sed in sapientia & iustitia ac sanctitate, con-creatis animæ: Ergo & in nobis *Lex Naturæ*, quæ imaginis illius rudera adhuc & superstites reliquias notat, non mera fuerit potentia, sed vel habitus vel aliquid instar habitus, in intellectu residens, quò facilitatur ad assensum præbendum principiis istis practicis, de quibus ante fuit sermo.

IV. Queritur tertio, *An Lex Naturæ diversa sit à lege morali Mosaica?* Resp. Conveniunt; 1. Efficiente generali; utriusque enim author Deus est: 2. Materia; verlatum enim utraque circa bonum honestum & morale: 3. Forma; quod præcepta continent utraque, quibus honestum præcipitur & turpe vetatur. Differunt; 1. Tempore; *Lex naturæ* prior est, Mosis posterior: 2. Modo; *Lex Naturæ* non scripta, Mosis scripta est: 3. Subjecto; illa omnibus hominibus est lata, hæc solis Judæis: 4. Perspicuitate; *Lex naturæ* est nonnihil obscura & indistincta, Mosis perspicua & distincta: Hinc lex etiam Mosis, quia perfectior est, peccatores magis convincit & accusat, quam *Lex naturæ*. Hæc tamen utriusque ab utraque discrepantia nihil impedit, quo minus *omnia præcepta legis morales pertineant ad legem naturæ*, licet non eodem modo, nec eadem claritate, de lege naturæ esse deprehendantur.

V. Queritur quarto, *An omnes actus virtutum per legem naturæ imperentur?* R. Actus virtutum considerantur, vel in genere, quatenus boni sunt, vel in specie, quatenus tales sunt: imperantur omnes à lege naturæ, quoad genus, non quoad speciem: lex naturæ suadet in genere, ut honeste vivamus, & turpia vitemus: ad speciales casus & particulares actus virtutum, pro varia ratione circumstantiarum, non descendit: nam quid opus fuisset lege morali & tot legibus humanis, si omnes actuum honestorum species à lege sola naturæ præscriberentur? 2. Actus virtutum sunt, vel morales simpliciter, vel Evangelici: illos lex naturæ imperat, hos plane ignorat: suadet v. c. fortiter esse pro patria pugnandum, cuique suum tribuendum, Deum naturaliter esse colendum; at, in Christum credere, non item: Quicquid enim ad nostram spectat redemptionem, illud tantum

tantum ex lumine, verbi revelati, non rationis naturalis, accipitur: ideoque *lex naturæ neminem salvat*, & qui lege naturæ quosdam Gentilium servatos aut servandos volunt, legis naturæ usum latius extendunt quam oportet.

VI. Quæritur quinto, *An lex naturæ apud omnes sit eadem?* Resp. 1. Aliud est, lex naturæ, aliud, legis usus vel applicatio. Lex ipsa quatenus est habitus animo innatus atque inhærens, apud omnes est eadem, tam enim huic, quam illi aut illi ingeneratur, tantum numero differt, specie convenit: sicut enim omnes & singuli homines habent eandem specie animam, & easdem specie facultates, non autem numero, ita & easdem specie, non numero, notitias naturales æqui & iniqui, eundem principiorum habitum, eandem naturæ legem, omnes possident & singuli. Quod vero spectat legis usum & applicationem, magna hic est varietas: quia enim non omnes æqualiter educantur, nec omnes in virtutis stadio pariter currunt, hinc fit, ut diversa sequantur judicia, actumque eundem, alii probent, alii improbent, non quod lex naturæ in se diversa sit, sed quia homines eandem naturæ legem non eodem modo applicent, & quia ex iisdem principiis diversas conclusiones eliciunt. 2. Circa usum legis naturæ duplices occurrunt notiones; quædam sunt primariæ, quas principia, quædam secundariæ, quas conclusiones, appellant. Principia sunt per se nota & apud omnes immota axiomata, *ut Deum cole, neminem lade, quod tibi non vis fieri, id alteri ne feceris*, &c. Conclusiones sunt, quæ ex principiis illis interventu rationis per discursum colliguntur, suntque, vel communes, quæ immediate fluunt ex principiis, vel speciales, quæ longiore discursu egent, nec ultro sequuntur. Ipsa principia & conclusiones communes non variant inter homines: conclusiones speciales, propter corruptam hominum naturam, & educationis pravitatem, aliivse de causis, multum variant. Ut verbo absolvamus, *Lex naturæ apud omnes eadem est ratione sui*, in quantum est habitus, & quoad communia principia; eadem non est, ratione applicationis & quoad conclusiones speciales ex ea educendas.

VII. Quæritur sexto, *An lex naturæ mutari possit?* Resp. Tribus modis mutatio hæc intelligi potest. 1. *Per additionem*, ut, si aliquid addatur legi naturali, quo sensu, mutari & mutatam esse legem naturæ, nullum est dubium: nam addita est lex divina & humana. 2. *Per sui defensionem*, ut, si desinat obligare, & si non amplius legis rationem habeat: & sic mutari nequit, quia lex naturæ est particula voluntatis divinæ quæ immutabilis est: ut enim Deus essentiam non mutat, sic nec sententiam: at sententiam mutaret, si legem, quam naturæ nostræ inscripsit, ut esset norma operum nostrorum, abrogaret, & ab ejus obligatione nos liberaret: atque hoc est quod vulgo dicitur: *jus naturale non variatur tempore, sed immutabile semper manet*; unde Aristot. lib. 4. Eud. c. 5. ἀνίτητος dicitur, seu immobile, quia ubique eandem vim habet, quemadmodum ignis & hic & apud Persas urit. 3. *Per abolitionem & deletionem*, quatenus lex naturæ ex mente hominis tollitur: hoc pacto, lex naturæ mutata est per lapsum primorum parentum, non quod in totum sit abolita aut deleta, sed quod perfectæ legi naturæ successerint scintillulæ tantum aliquæ, quæ tamen amplius nec delentur nec abolentur, quia vult Deus in hominibus superesse legem, à qua semper ad mortem usque, si male agant, accusentur, si bene, excusentur: interim licet sic nunquam deleatur nec deleri possit, quoad principia & conclusiones communes, quoad speciales tamen deleri potest & sæpe deletur.

VIII. Quæritur septimo, *An circa legem naturæ possit fieri dispensatio?* Resp. 1. *Nulla hic potest fieri dispensatio ab homine*. Dispensare enim hic est, obligationem legis removere certo casu, extra quem alioquin obligaret. At ejus est tantum obligationem legis removere, cujus est legem ferre: nam destruere & astruere, figere & refigere, unius sunt ejusdemque. At lex naturæ non lata est ab homine, sed à Deo humanæ menti insita & impressa. Ergo nullus hominum circa eam dispensare potest. Sed 2. *Potestne id Deus?* Respond. *Dispensatio proprie dicitur aut improprie. Proprie*, cum approbatur & præcipitur

actus, qui adæquate & secundum omnes suas circumstantias est contra legem: Et tali modo Deus non dispensat circa legem naturæ: quia sic Deus præciperet & approbaret peccata. Ex. gr. Lex naturæ monet, Deum esse colendum. Circa hanc legem si Deus dispensaret, posset omissionem cultus sui, actumque contrarium puta odium sui, præcipere atque improbare; quod est impium. *Improprie* fit dispensatio, cum præcipitur & approbatur actus, qui quidem videtur esse legi naturæ contrarius quoad materiale, non tamen est, si circumstantiæ & conditiones omnes attendantur & examinentur: sic Deus interdum dicitur dispensare circa legem naturæ. v. c. Lex naturæ est. Non licet rem alienam accipere, quamdiu aliena est, invito Domino: attamen præcepit Israëlitis Deus, ut vasa Ægyptiorum auferrent; verum hic dispensatio facta

fuit non proprie circa ipsum præceptum legis naturæ, quod semper obligat, sed circa materiale ipsius actus: nempe, quæ vasa erant Ægyptiorum, ea Deus, omnium rerum dominus, voluit esse Israëlitarum ex donatione libera, & auferri ut mercedem debitam, quam non exolverant Israëlitis Ægyptii. Atque hæc est *dispensatio improprie dicta*, quæ vim obligandi à lege naturæ non tollit: pari modo respondendum est ad exemplum Abrahami, cui contra naturæ legem, ut filium occideret, fuit à Deo mandatum: quippe, nec ibi fuit dispensatio proprie dicta, sed mutatio materiæ circa quam lex versatur: & quæ vita Isaac non erat subiecta potestati privatæ Abrahami, ea subicitur ipsi ut instrumento divini beneplaciti ab eo, qui vitæ necisque est arbiter ac Dominus. Sed de lege Naturæ hæc nunc suffecerint.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

QUADRAGESIMA-SECUNDA,

DE

LEGE HUMANA.

THESIS I.

Exposita *Lege*, tum *æterna*, tum *naturæ*, sequitur exponenda *Lex humana*, quæ sic dicitur quod *ab hominibus* feratur in salutem Communionis, vel civilis, vel sacræ: illa, Respublica, hæc Ecclesiæ; illa Civium, hæc Fidelium est complexio: utraque certis gubernatur *legibus*: legis enim nervi sunt, quibus dispersa hominum multitudo in unum quasi corpus ligatur: Atque hinc *leges humane* oriuntur duplices, scilicet *Politice*, & *Ecclesiasticæ*, quarum illæ mundanum & civile, hæc sacrum & divinum spectant regimen. Nos, omnis legis Ecclesiasticæ, de solis agemus *civilibus*: illæ enim ad Theologiam, hæc ad *Philosophiam* ac *Politicam* pertinent.

II. *Legem civilem* Jurisconsulti distinguunt à *Plebiscitis*, *Senatusconsultis*, *Prætorum edictis*, *Principum constitutionibus*, &

Jurisconsultorum responsis, quod liquet ex *Iur. fit. Iur. lib. 1. tit. 2.* ubi, quid singulis significetur, fusius explicatur. Nos impræsentiarum vocem *Legis* tam stricte non accipimus, sed latiori sensu, pro omni constitutione humana à civibus observanda. Itaque definitur nobis *Lex civilis*, *constitutio legi naturali conveniens*, & *habens publicam auctoritatem*, *prescribens aliquid*, quod sit à *subditis necessario observandum in salutem & commodum communionis*.

III. Quæri hic solet §. 1. *An leges civiles condere utile sit & necessarium? An non melius Resp. ab optimo Rege quam ab optima lege administraretur?* Atque de hac quæstione acriter inter se digladiantur *Politici*. Nos censemus *melius & tutius Remp. administrari si secundum optimam legem à Magistratu regatur quam si ab*

si ab optimi Regis arbitrio sine lege ulla administraretur: nam per id tutius administratur Resp. quod affectibus caret, quam quod affectibus agitatur: at lex nullis affectibus est obnoxia; Magistratus contra: adde, quod Lex sit norma & regula iustitiæ, quovis Magistratu & Rege, etiam optimo, iustior: Denique, nullum foret jus firmum & certum; quod enim uni videretur iustum, alteri non item, & sic jus atque æquitas varie perturbaretur. Quare omnino utile & necessarium pronunciamus, ut leges condantur civiles; ac sententiæ nostræ fidem facit communis omnium Rerump. experientia, quæ docet, nullam existitisse aut extare civitatem, quæ non leges suas habuerit ac constitutiones particulares: & legum necessitatem loquitur diversitas civium, quorum non omnes ultro virtutem sequuntur, sed maxima plerumque pars vitium indulget: legibus ergo, pœnas minantibus, vel maxime opus est, ut improbi, si non virtutis amore, supplicii saltem timore à vitio deterreantur & in officio contineantur. Quin, ut mundus sine sole, corpus sine anima, ædificium sine fundamento, non consistit, ita nec Respublica sine legibus.

IV. Quæritur §. 2. An decreta plebis pro legibus haberi debeant? Movet hanc quæst. Arist. l. 4. Pol. c. 4. & text. 32. 33. 34. 35. negativam concludit. Nos decreta plebis distinguimus in necessaria & non necessaria: illa sic voco, quæ facit plebs, quando Magistratus dissentit & leges vel ferre vel exequi ex diffensione intermittit: tali enim casu licet prudentioribus ex populo, reliquis consentientibus, decreta quædam ex tempore facere, & pro legibus ad tempus retinere: quæ, si postmodum confirmantur à Magistratu ad unitatem ducto, tum & ipsa mutantur & in legum naturam abeunt. Non necessaria plebis decreta appello, quæ legibus opposita & à populo factiose in Magistratus invidiam constituta sunt: quæ sane pro legibus nullo modo sunt habenda: nam leges in certis & universis, decreta populi in incertis & singularibus verfantur; ideoque illæ firmæ sunt & immutabiles, hæc infirma & continuæ mutationi obnoxia: præterea, vulgus imperitum est,

& affectum plerumque sequitur ducem, non rationem: & per decreta sua, non salutem promovet & tranquillitatem publicam, sed dominium affectat tantum, & Magistratus potentiam studet infirmare. Quare decreta plebis talia pro legibus non habentur.

V. Quæritur §. 3. An consuetudo obtineat vim legis? Resp. Per consuetudinem intelligitur, frequentia longi temporis similium actuum in Rep. Ea est, vel vitiosa, ac legibus & rectæ rationi contraria, vel laudabilis, legibus & rectæ rationi conveniens: illa vim legis non obtinet: neque enim multitudo errantium errori facit patrocinium: hæc si à Magistratu permittatur, neque claro quopiam edicto tollatur, paulatim vim legis acquirat, imo à lege tantum differt modo, quod lex scripto tradatur, consuetudo usu obtineatur. Duo interim hic extrema sunt vitanda. 1. ne consuetudo aliqua subito recipiatur. 2. ne recepta subito immutetur. Utrumque enim cum periculo est conjunctum: si enim consuetudo populi cito approbetur, licentiâ fit deterior; si approbata mox mutetur, seditionibus ansa datur. Notandum vero, consuetudinem nullam ex se habere vim legis, sed tum demum, si adfit Principis consensus, si sit rationalis, si longo tempore recepta: quantum vero temporis requiratur, ut vim legis obtineat consuetudo, definitum non est.

VI. Quæritur §. 4. An lex civilis ex hominis ratione prodeat, an vero ex naturæ deducatur fontibus? Resp. Duo hæc non sunt divellenda, sed conjungenda: & utrumque debet concurrere in lege civili; & naturalis æquitas; & humana ratiocinatio: illa facit, ut lex civilis sit iusta; hæc, ut ad Reip. conditionem aliasque particulares circumstantias sit accommodata. Lex civilis iusta non foret nisi responderet legi naturæ: imo in tantum est lex & iusta, in quantum de lege naturæ derivatur: quod vero spectat ejus speciale determinationem, illa est à consilio & ratione hominis; hic enim spectanda est conditio populi, cui fertur; attendendus finis, ob quem fertur; considerandæ circumstantiæ aliæ, ob quas fertur: omnia vero hæc expendere, rationis est.

VII. Sed hic quæritur §. 5. *An cuiusvis hominis Ratio possit legis politice esse effectrix?* Resp. Cum Thom. Aquin. 1. 2. quæst. 90. & Scholasticis negando: & ratio duplex dari potest. 1. *A fine legis civilis*: hic non est alius, quam bonum commune, & salus totius Reip. Hinc sic argumentamur. Quibus finem legum procurare incumbit, iis & leges, ceu media finis obtinendi, ferre competit: sed finem legum, curam gerere boni communis & salutem Reip. procurare, est, non cuiusvis privati, sed magistratus: alioquin discrimen tolleretur inter Magistratum & subditos, ac mera existeret confusio. Ergo & leges, ceu media ad istum finem, præscribere ac ferre, non est privati cuiusvis, sed Magistratus. Sicuti exercitus dispergitur, si quis miles gregarius locum suum deserere caterosque instruere velit: ita Resp. brevi tempore nihil erit nisi dispersa multitudo, si cuilibet civium leges figere liceat, & refigere. 2. *A proprio legum*, quod est vis coactiva: hæc enim si deest, & sua deest legibus authoritas: quis enim observet legem, si ad servandam legem obligatus non sit, aut ab obsequio cogi non possit? At vero, *obligare & ad observationem legis cogere, non est privati sed magistratus*: ergo & leges obligantes condere, non est privati sed magistratus.

VII. Quæritur §. 6. *Num ad legem humanam requiratur promulgatio?* Resp. Affirmando: nam qui secundum normam aliquam agere debet oportet prius ejus notitiam possideat: quomodo enim civis conformabit actus suos regulæ quam penitus ignorat? quomodo poenas dabit violationis, si lex neque sit proposta, neque ipsi cognita? non sane voluntatem Principis transgreditur subditus, cui ea numquam est manifestata: hic valet illa Maxima. *Vbi nulla legis, puta humanæ, cognitio est, ibi nulla est prævaricatio*, scilicet voluntaria & cum obligatione ad poenas conjuncta.

VIII. Quæritur §. 7. *An lex, sc. humana ac civilis, etiam obliget Principem ipsum & non solum subditos?* Resp. *Quin Princeps obligetur lege divina & naturali*, nullum est dubium: illa Principem Deo, hæc rationi recte subjicit. Quod attinet *leges humanas*, ex sunt vel com-

munnes vel speciales. *Communes eas* voco, quarum observatio non solis convenit subditis, sed cadere etiam potest in Principem, ut de affinitatis gradibus jure humano prohibitis, & & similes. *Speciales* dico eas, quarum observatio cadit in subditos ut privati sunt, quales sunt leges, de nonnullis contractibus, de processibus, & id genus aliis. *Hiscæ legibus Principem solum*, asserimus. Princeps enim quorsum servaret legem, quæ personam ejus non tangit sed tantum subditos, ut privati sunt? *Quæstio* igitur tota est de *legibus istis communibus humanis*, an Principem obligent? Hic vis duplex legis est discernenda: una *coactiva*: altera *directiva*. *Vis coactiva est*, cum rigore & metu poenarum facienda imperantur, ita ut, nisi quis obtemperet legi, gravem poenam & animadversionem incurrat: hoc modo, Princeps legibus dictis non obligatur, sed solutus est: quis enim à Principe poenas exigit? cum nemo sit eo superior aut potestatem in eum acceperit. *Vis directiva est*, quando lex agenda præcipit & ad agendum obligat non per interminationem poenarum, sed eo quod se juri naturæ & rectæ rationi congruere ostendat, adeoque ad observationem sui civiliter invitatur, non serviliter cogitur. *Hoc sensu Princeps legibus humanis civilibus solutus non est*: quin bono potius exemplo ipsi præeundum est suis subditis, qui tanto erunt obsequentiores legibus latis, quo viderint, Principes ipsos carum esse observantiores. Huc spectat illud Catonis. *Feras legem, quam ipse tueris.*

IX. Quæritur §. 8. *An leges humanae obligent conscientiam?* Resp. Ardua est hæc quæstio, & quæ non sine explicatione potest decidi. Per *conscientiam* intelligimus, *internum testimonium animi & sensum judicii de nostris vel bene vel male factis, quem perpetuo comitatur vel lætitia vel metus*. *Obligare conscientiam, est*, legem talem præscribere, cujus transgressio lædit ipsum internum cordis sensum, ut quis proprio judici convincatur se peccasse & poenas promeruisse. Hæc *obligatio conscientie* sit, vel *proprie* sub metu offensionis Dei, vel *improprie* sub metu offensionis hominum. *Oblig. proprie dicta, est vel generalis vel specialis*. *Generalem* voco, cum lex, non ratione sui & in specie obligat

obligat conscientiam, sed mediante tantum generali præcepto, quod consequenter violatur, si lex aliqua specialis non observetur. Sic, qui particulari statuto Principis non obsequitur, ille transgreditur legem generalem de honorandis Parentibus & obedientia Magistratui debita, & consequenter atque in genere suam lædit conscientiam. *Specialem* nuncupo, cum lex aliqua ratione sui & immediate obligat conscientiam, qualis est lex, de non assumendo nomine Dei in vanum, de sabbatho sanctificando, &c. Porro *conscientiæ obligatio* est, vel *absoluta*, vel *hypothetica*. *Absoluta* est, cum lex simpliciter conscientiam obstringit adeo ut sine offensione Dei nullo respectu nullo in casu omitti queat. *Hypothetica* est, quando non simpliciter sed cum conditione obligat, nempe, si detur scandalum, si violetur ordo & decorum. Denique *obligatio conscientiæ* est vel *directa* vel *indirecta*. *Directa* est, cum legis prævaricatio in ipsum Deum fertur & cultui divino directe ac per se adversatur. *Indirecta* est, cum legis transgressio per se & proxime Deum Deive cultum non attingit, sed remote tantum, quatenus generali ordinationi Dei resistitur, ejusque ministri contemnuntur: veluti, *directa* est offensio, cum ipsa Principis persona afficitur contumelia: *indirecta*, cum Legati persona, in qua Princeps læditur. Sed & *leges civiles* distinguendæ

veniunt. *Quædam sunt graviore*, de rebus arduis institutæ, & spectantes, aut pacem publicam, aut conservationem societatis politicæ, aut defensionem puræ religionis, &c. *Quædam sunt leviores*, ut de purgamentis urbium, de modo emendi & vendendi, de non gerendis armis, de non agendis excubiis, &c. His præmissis, quætionem sic decidimus. 1. *Leges politicæ, siue sint leviores, siue graviore*, *specialiter, absolute, directe, & proprie non obligant conscientiam*; quia secundum speciem, & proxime atque immediate, nec à Deo sunt, nec de rebus agunt divinis; nec Magistratus, qui illas leges fert, ullam potestatem accepit in conscientias, quæ iis dominari & per leges suas possit eas obligare cum comminatione mortis æternæ, nisi obediant: hoc enim est, *directe atque absolute obligare conscientias*. 2. *Leges politicæ, præsertim vero graviore*, *generaliter, hypotheticæ, & indirecte conscientiam semper obligant*: quia Magistratus, leges ferens, est Dei ordinatio, minister, Legatus, cui propter Dominum & conscientiam est obsequendum: deinde, quia leges politicæ, si justæ sint (tales enim tantum accipimus) fundantur in lege morali ac naturæ, & sunt rivuli ex istis fontibus deducti: denique, ab iis pax publica & societas humana dependet: & hanc utramque qui turbat, scandalum præbet, legem Dei violat, adeoque conscientiam lædit.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

QUADRAGESIMA - TERTIA,

DE

ANIMÆ RATION. IMMORT.

THESIS I.

DE *Anima Rationali* frequens in Scholis ac Libris Philosophorum instituitur Disputatio; interdum de ejus *Essentia*; alias de ejus *Origine*, aliquando de ejus *Potentia*: nobis nunc placuit in ejus inquirere *immortalitatem*, & eam probatam dare ac demonstratam *ratione naturali*. Qui hoc nego-

tium pertractarunt Philosophi, & multi admodum sunt & multa congestere argumenta, ex *sacris, metaphysicis, moralibus*, atque *authoritatibus* insuper *Genzilium*, tum *Græcorum*, tum *Arabum*, tum *Latinorum*. Videatur ex multis, *Marcellus Ficinus* in libris suis de *Animarum immortalitate*; *Hannibal Rosellius* in

Asclepium Mercurii Trismegisti lib. 6. Commento 1. Iohannes Cottunius de triplici statu animæ; ex nostris, Alstedius in Encyclopædia, Pneumaticæ parte 4. c. 2. Crocius Syntagm. l. 2. c. 3. qui fufillime hanc rem sunt profecuti: Imo Fortunius Sicutus volumen in folio confcripfit, quo, folius Aristotelis autoritate & ratiocinio, Anima Rationalis Immortalitatem demonftrat: Nos Authores illos omnes, eorumque atque aliorum ratiocinia, in suo relinquentes pretio, Animæ Rationalis Immortalitatem, ex Phyfica ejus operatione, demonftrabimus, fi prius ambiguitatem hujus vocis [immortalis] removerimus.

II. §. 1. *Immortale, aliud est à parte ante, quod de novo non est productum, aliud est à parte post, quod, licet de novo inceperit esse, in perpetuum tamen durabit: priori modo Deus dicitur immortalis, & quidem solus. 1. Tim. 6. 16. secundo modo Anima hic quæritur Immortalitas. §. 2. Immortale est, vel simpliciter, quod nullo prorius modo definere potest, quicunque demum is est, & vocatur à quibusdam immortalale per naturam, quatenus ejus naturæ repugnat ullo modo definere, quo sensu soli iterum Deo immortalitas est tribuenda; vel immortalale est secundum quid, quod certo modo definere nequit ex se, scil. vi naturæ suæ, sed potest tamen definere, si à Deo annihilatur, ac vocatur immortalale per gratiam: hoc sensu Anima rationalis est immortalis. §. 3. Interdum dicitur immortalale, per naturam, quod intra naturam nullum habet corruptionis principium; per gratiam, quod licet habeat intra se corruptionis principium; specialiter tamen Dei actione à corruptione conservatur: sic, anima rationalis est, immortalale per naturam; animal, mortale per naturam, quia non tantum ab extrinseco sed & ab intrinseco corrumpi potest: nempe, quia in eo est calor depascens humidum, ex temperie indita ac insita corrumpitur, etiamsi Deus influxum suum non inhibeat, aut ab extrinseco id corrumpat: quare si animal, v. c. equus conservaretur in æternum, esset immortalis per gratiam. Status Controversiæ nostræ est: An Anima humana sit Immortalis, à parte post, & non per gratiam, sed per naturam, sensu po-*

steriori ac §. 3. scil. ut in se non habeat principium mortalitatis, mortis, aut corruptionis? Affirmamus & probamus à propriis ejus operationibus, & sic procedimus.

III. Quicquid est spirituale & à materiæ contagio liberum, illud est immortale. Atqui Anima rationalis est spiritualis & à materiæ contagio libera. Ergo &c. Consequentia clara est. Si enim Anima est spiritualis, non educitur ex potentia materiæ, nec ab ea dependet, non modo in fieri, sed nec in esse, quia proprium & peculiarem subsistendi modum fortitur: ergo separata à corpore conservari potest: ergo non moritur extincto corpore, proindeque est immortalis: confirmatur consequentia: si anima est spiritualis, est expers contrarietatis, quia contrariæ omnes qualitates sunt materiales: ergo nihil est, à quo ab intrinseco corrumpi possit vel interire: denique, si anima est spiritualis, est ejusdem naturæ cum Angelis, proindeque omnino simplex & indivisibilis in partes separabiles, sive essentialia, sive integrales. At quod ita simplex est & indivisibile, est immortale & incorruptibile. Ergo & anima erit talis. Angelus licet sit compositus, ex potentia & actu, genere & differentia, non tamen ex partibus separabilibus, sive essentialibus, materia & forma, sive integrantibus: sic nec anima: porro, corruptio & mors fit per dissolutionem unius ab alio, v. c. corruptio ligni per dissolutionem ac separationem formæ ligni ab ejus materia, & mors equi per avulsionem formæ equi ab ejusdem corpore; ergo supponit compositionem ex multis partibus separabilibus. Quod igitur talibus partibus caret, id immortale est. At quod spirituale est, talibus partibus caret. Ergo, quod spirituale est, est immortale. Hæc fuit Major, ac jam probata. Minor fuit. Atqui anima humana est spiritualis. Ergo & immortalis.

IV. Restat, ut nunc hanc Minorem probemus, quod Anima humana sit spiritualis. Id vero non melius probatur, quam ex ejus operationibus, quæ à posteriori indicant, quale sit principium à quo proficiuntur: quia, si hæc sint independentes à corpore & spirituales, etiam sine dubio, & anima fuerit (à qua oriun-

oriuntur) independens à corpore & spiritua-
lis: si contra hæ sint materiales & à corpore
fundamentes, & anima talis fuerit. Atque hoc
fundamentum sternitur ab ipso *Aristotele*
lib. 1. de Anima, text. 13. Si est, inquit, aliqua
animæ operatio propria, continget utique ipsam
separari: si vero nulla est propria ipsius, non
utique erit separabilis. Hoc ergo est ἀνεπίσταντος.
An anima rationalis nullam habeat propriam
sibi actionem & à corpore independentem? Nos
affirmamus: Adversarii negant, & negationis
sux probationem instituunt ex alio loco Arist.
l. 3. de Anima, text: 39. ubi dicit & docet, ne-
cessario intelligentem speculari phantasmata.
Unde sic argumentantur. Si ulla fit actio pro-
pria animæ & independens à corpore, erit in-
tellectio: Sed illa non est. Ergo &c. Probant
Minorem: Si intellectio non fit sine phantasia
aut phantasmate, Ergo vera est Minor, quia
phantasia est facultas corporea, & exercetur
corporis adminiculo, sicut ipsum phantasma
est corporeum. Sed verum est prius. Ergo &
posterius.

V. Hujus argumenti solutio sic satis exer-
cuit Doctorum ingenia. *Cajetanus*, concessa
majori, negat minorem, & inquit: *Anima rati-*
onalis nullam habet actionem sibi propriam &
à corpore independentem, dum est in corpore, ve-
rum est, extra corpus, falsum est: & sic à corpore
potest separari. Sed hæc distinctio, objectio-
nem non solvit, sed eludit, nec ad mentem est
Aristotelis, qui vult investigare, *An anima sit*
separabilis à corpore & immortalis? at que utitur
ejus operatione tanquam medio à posteriori,
quia formæ ex suis actionibus dijudicantur.
At, que so, an animæ operatio potest esse aptum
medium ad demonstrandam ejus separabilita-
tem, scil. ea, quam exercet à corpore separata?
egregius sane demonstrandi modus! probabit
Cajetanus, animam esse separabilem à corpo-
re, quia separata à corpore operatur sine cor-
pore: supponet separatum, ut probet separa-
bilem: quin potius ea actione, quam anima
exercet in corpore, tanquam medio à poste-
riori & nobis notiori, ad animæ conditionem
indagandam, uti debuisset. Sed, *quomodo talis*
actio elicit in corpore sit animæ propria & à
corpore independens, hoc opus, hic labor est.

VI. Alii aliter ergo hunc nodum solvunt,
& ajunt, *actionem* aliquam, puta *intellectio-*
nem, aliunde, puta à corpore, dependere, vel
tanquam à *subjecto & efficiente*, uti visio pen-
det ab oculo, vel tanquam ab *objecto & occa-*
sione, uti eadem visio dependet à pariete viso:
addunt, animæ propriam dici *actionem* illam,
quæ à sola anima *efficienter* fit, & in ea sola
tanquam in *subjecto* recipitur, uti est *intel-*
lectio, licet tamen ex accidenti, & ratione status
seu unionis cum corpore, non possit illa infi-
tui nisi ad præsentiam alicujus materialis &
occasione phantasmatis tanquam *objecti*: atque
ita *intellectio* est *propria anima*, quia ab ea sola,
& non à corpore, *efficienter* elicitur, & in ea
sola *subjective* recipitur, non autem in aliquo
organo corporeo, licet *objective* dependeat à
phantasmate tanquam *objecto*. Et talem actio-
nem, puta *intellectionem*, esse *actionem animæ*
propriam, inde liquet: 1. Quia talis operatio
est communis animæ & corpori, quæ à cor-
pore dependet quoque tanquam à *subjecto*:
quemadmodum visio dependet ab oculo: at
intellectio non dependet sic ab ullo organo
corporis *subjective*. E. 2. Illa est operatio
communis animæ & corpori, quæ fit cum
corpore; illa fit cum corpore, per quam cor-
pus patitur: per illam corpus patitur, quam
in se recipit: Ergo illa est tantum communis
corpori & animæ actio, quæ pendet etiam à
corpore *subjective*: hinc, quæ non dependet à
corpore *subjective*, ea non est corpori com-
munis, sed animæ propria. Atqui *intellectio*
non dependet à corpore *subjective*, quia ab ea
corpus non patitur, &c. Ergo &c.

VII. Ad objectionis positæ th. 4. *Mino-*
rem Resp. negando, Majore concessa: ad *Mi-*
noris probationem dicimus, si *intellectio* sit à
Phantasia & phantasmate absolute, i. e. opus
phantasiæ tanquam causæ *efficientis*, aut in ea
tanquam in *subjecto*, *intellectio* non erit ani-
mæ propria nec independens à corpore, quia
phantasia est facultas materialis. At vero (quæ
est solutio minoris in probatione) *intelligere non*
est actio à phantasia elicitæ efficienter, nec de-
pendet ab ea ut à subjecto, sed efficitur à solo
intellectu & in eo solo recipitur ut in *sub-*
jecto, licet, propter unionem cum corpore,

anima non operetur per intellectum, quin prius operata fuerit per phantasia, ita ut ex operatione per phantasia, & ad phantasma præsentiam, excitetur ad operandum per intellectum: quæ mens est *Aristot.* dicentis, oportet intelligentem speculari phantasmata. Quare Minorem istam (*Intellectio non fit sine phantasia*) paucioribus verbis velim distingui, *initiative & conditionaliter*, concedo: *effective & subjective*, nego: vel sic: intellectio non fit, nisi prius phantasia operata sit, ejusque operatio, sc. phantasma, est conditio, ad cujus præsentiam fit intellectio, *circa res sensibiles externas, & singulares*, concedo: *circa alias*, nego: nam anima sine conversione ad phantasma seipsam, aliave sibi conjuncta, intelligere potest. Sed hoc ut intelligatur, ulterius progredimur.

VIII. Dicimus ergo, *non tantum intellectiōnem omnem animæ ita propriam esse in hac vita, ut non tantum à phantasia nunquam perdeat tanquam ab efficiente vel subjecto, sed insuper quadam ne dependeat quidem à phantasia seu phantasmate tanquam ab objecto aut occasione*: talis est intellectio Dei, & Angelorum, & sui, quæ fit ab anima: & pone, animam accepisse per infusionem, aliarum rerum quocumque species, & aliunde fieri objectorum propositionem, quam per phantasia, an non poterit fieri intellectio? Ad prius excipiunt *Adversarii*: intellectum non percipere res spirituales, Deum, & Angelos, seipsum, nisi ex analogia rerum corporearum & secundum objecta materialia, quæ in phantasia formantur, ergo non sequitur Animam intelligentem, quia intelligit res spirituales, esse spirituales. Respond. sequela est optima: & ratio est, quia cum cognitio nihil sit aliud quam rerum imago in animo cognoscente expressa atque percepta, fieri nequit, ut animus noster aliquid cognoscat spirituale, immateriale, incorruptibile, nisi ipse sit spiritualis, immaterialis, incorruptibilis: potentia debet habere sibi subiectum proportionatum: ideoque, si intellectus foret potentia, atque materialis, animus noster, ne intelligeret quidem immaterialia, & spiritualia: quod dicitur, *animum intelligere res spirituales, ex analogia materia-*

lium, & secundum objecta ac phantasmata corporea; illud aut gratis dicitur & non ita fit, quod quis deprehendet, si in animi suis res spirituales intelligentis conditionem penitus intueatur, aut si fit, hinc est, quod magno cum errore de rebus spiritualibus fere corporeos formet mens humana conceptus. Quicquid fit: speculum, in quo relucet rei imago, oportet, cum ea re proportionem habeat, alioquin in ea exprimi non potest, sed intellectus noster, & animus cognoscens, in istarum speculi est, in quo imagines rerum etiam spiritualium imprimuntur. Ergo &c. Qui fit, ut in speculo corpore rerum tantum corporearum imagines resplendant, non autem spiritualium? neque enim imago animi nostri, speculo tali potest recipi, ut quidem recipitur corporis & faciei nostræ: ratio nulla est alia, quam quia non est proportio inter speculum corporeale & animum spirituale. Unde fit, ut oculis tantum corpora percipiat non spiritus? quia corporeus est & non spiritualis. Cum ergo animus humanus substantias spirituales & immortales intelligat ac contempletur, recte eum quoque esse spirituales & immortales, concludimus.

IX. Sed & ulterius demonstramus, *intellectum animi, dum adhuc corpori alligatur, in intelligendo ne dependere quidem à phantasmate tanquam ab objecto*: quid enim? an non potest abstractis jam & habitis speciebus intelligibilibus, iisque apud sese conservatis, sine ullo phantasmatum interventu ullave conversione ad ea, elicere aliquam intellectiōnem, puta simplicem rerum, quas apud sese obtinet, contemplantationem, independentem à corpore, non solum, ut à subjecto, sed & ut ab objecto? Sane non videtur quid obstet: cum nec intellectus sit impeditus; & cum objectum sit præsens; sc. species intelligibiles jam diu abstractæ & in intellectu existentes, in quibus objectum relucet. Præter hæc omnia, cum quispianaturam universalem, *genus aut speciem*, intelligit: cum de uno aliquo universali aliud prædicat, ut *homo est animal*: cum contempletur, *ens dicaturne univoce an analogice de substantia & accidente*: quodnam phantasma eo pertingit? quodnam est phantasia:

phantasiæ hic ministerium? cum phantasmata sint singularium, hæc sint universalium, Denique, cum animus nosse intelligit seipsum, qua phantasmatum ope eget? quippe intelligens species immateriales in se existentes, intelliget sui ipsius naturam immaterialem; adeoque, cum sibi intime præfens sit, nullis eget ad sui intellectiõnem phantasmatis. Atque hæc sola sui cognitio, nuda, clara & intuitiva, absque ullo phantasmatum adjuncto facta, est sufficiens argumentum,

ad probandum, quod animæ rationali conveniat operatio propria & independens omnimodo à corpore: unde & infero, spirituales ei convenire essentiã, & consequenter esse immortalem, nam modus operandi sequitur modum essendi. Atque hoc argumentum præ omnibus aliis maxime urget in sua demonstratione de animæ immortalitate doctissimus *Sirmondus*, qui hoc egregie extendit, & ab exceptionibus Adversariorum solide vindicavit.

Disputationum ex Philosophiã selectarum

QUADRAGESIMA-QUARTA,

DE

I N G E N I O.

T H E S I S I.

SI quid pulchrum, si quid amabile, si quid magnificentum, in rerum natura suscipiunt mortales, præclarum est & excellens *Ingenium*: quod tamen, quid sit, etiam ingeniosissimi, qui eo sunt præditi, vix explicare, sunt vel aggressi vel ausi. *Alexander Aphrodisiensis*, Peripateticorum Princeps, per *ingenium* intellexit *Deum*, quem *intellectum* vocavit *agentem*, & immediate in nostro corpore operari voluit. A quo non abludit *Ovidius*, cum canit: *Est Deus in nobis, agitante calefactus illo.* *Averroës* *Intelligentiam* sive *Angelum* singulis hominibus assistere ad intellectiõnem promendam, ut nautam ad navim gubernandam, sensit. *Plato* existimavit, animam à Deo rerum omnium cognitione imbutam corpori alligari, quæ postmodum ejus deturpata commercio, obliviscatur omnium, ac per ætatis gradus denuo reminiscatur. *Astrologi* vim insitam *caelestium* corporum homini tribuere robur ad cogitandum statuerunt. Ex quibus omnibus palam sit, *Ingenium* supra naturæ fastigium ab illis *Philosophis* fuisse habitum & tanquam divinitatis particeps: Quare dignissimam judicavimus *Ingenii* contemplationem & in ejus naturam inquisitionem, licet illa in

obscurò sit posita & multis difficultatibus perplexa: sed difficilia, quæ pulchra: & difficultatem hic compensat utilitas: quid enim est utilius, quam naturam ejus, quo omnia cognoscimus, bene cognitam habere? Sed ad rem ipsam.

II. *Ingenium* dicitur, quasi, *ingenitum*, Græce τὸ ἐμφυτόν, quod venit à φύσει, nascor: unde τὸ πρῶτον, quod aptum natum, vocat *Cicero* & *natura insitum*, quale est *Ingenium*, quod est *Ingenitum*, ideoque sic quoque appellatum, transsumta quasi denominatione ex *Genio*, qui à Veteribus *Deus* habebatur, custodia hominum adstant, & cum iis genitus, imò & parens illorum ac genitor: unde & *Generales Dii* profluxere, qui, quod cura illis rerum gerendarum commissa putaretur, postea & *Geruli* sunt appellati: duplex vero singulis *Genius* apud illos fuit, fuit bonus ac malus, à quorum altero impelli ad virtutes hominem, ab altero ad scelera in flecti, existimabant. Ex his igitur translato nomine vocatum est *Ingenium*, vis illa, in hominibus insita, intelligendi, agendi, seipsum & alios regendi, virtutes vel vitia perpetrandi, quibus in rebus sæpe alter alteri multum præstat. Hæc de voce.

III. Quid sit *Ingenium* & in quo sit situm, tam est obscurum, quam clarum est, illud esse: &c, quia pauci admodum *Philosophi* ingenium, in ingenio explicando, exercuere, tanto id explicatu est difficilium. *Arist. Ethic. Nicom. l. 3. c. 5.* ait illud esse vim eligendi ac discernendi recte, quod vere bonum est: alibi videtur vocare solertiam, *l. 1. Post Anal. c. ult.* inquires, eam esse virtutem inveniendi medium in tempore non perfecto. *Cicero lib. 5. de Finibus, docilitatem & memoriam uno ingenii nomine ait contineri.* *Iulius Scaliger de Subtil. Exerc. 1.* ingenium statuit esse vim intellectus, qua difficultia cognita facile comprehenduntur. *Possevinus in Bibliotheca sua selecta lib. de Cultura Ingeniorum, c. 10.* describit illud, esse indolem, qua facile aut difficulter res aut artes addiscuntur. In eo itaque videntur omnes convenire, ut Ingenium consistat, in cognoscendi celeritate, promptitudine, ac facilitate. Verum quot & quæ ad hanc facilitatem occurrant, equidem difficilimum est explicatu: non enim satis constat, an hæc facilitas soli attribui debeat intellectui, an vero alteri etiam cognoscendi facultati, ut phantasia? an dependeat ejus vigor ab organo, an à solo intellectu? &c. Ideoque explicandum videtur primo, quomodo fiat intellectio? ac tum secundo, quomodo fiat facilis intellectio, in qua Ingenium collocatur?

IV. Ut modus intellectiois teneatur, *sensiois* modum prius explicatum dabimus: nam uti recte docet *Arist. l. 3. de Anima. text. 30.* Sicut sensus se habet ad sensile, ita intellectus ad intelligibile. Atqui sensus se habet ad sensile, ut potentia passiva; patitur ab objecto: visio v. c. non fit nisi colore agat in visum, qui propterea dicitur in colore alterari, alteratione perfectiva non corruptiva, dum speciem coloris ad se transmissam recipit: eodem modo fit intellectio; nam & intellectus patitur ab objecto, & alteratur, alteratione perfectiva, dum speciem objecti in se recipit quoque: differt tamen à sensu, quod sensus determinatum quoddam entis genus sentiat, vulgo sensibile vocant ac singulare & materiale, at intellectus & sensibilia & insensibilia percipit, & universalialia & immaterialia: deinde sensus in sentiendo dependet à corpore tanquam ab or-

gano, & absque ejus adminiculo nunquam sentit; ita visus organo eget in videndo, oculi puta temperie: at intellectus in intelligendo, nec à corpore nec ab organo ullo ejusve temperie dependet: si enim intellectus in & cum organo intelligat, erit qualis, id est, cum aliqua corporis qualitate seu temperatura commixtus, quæ esset ei ratio & conditio recipiendi species intelligibiles, sicut temperies aquea oculi est ratio recipiendi species colorum in visu, qui in & cum oculo operatur: at vero sic intellectus esset commixtus corpori; nec omnia intelligeret: & *Aristot.* merito *1. de Anim. text. 92.* ait, ne fingere nos quidem posse, quam partem corporis occupet intellectus.

V. Ut porro intellectiois facilitatem explicemus, iterum ad *sensiois* recurremus: hæc recta est & facile perficitur, cum & objectum in debita fe habet ad sensum distantia, & medium est bene dispositum, & organon est bene temperatum: eodem modo si & intellectus medio uteretur & organo, intellectiois facilitas ex utriusque habilitate desumi deberet; nunc cum careat utroque, sola remanet intelligendi facultas & objectum, ex quibus intelligendi facilitatem possumus arguere: quando sc. ea maxime sibi invicem sunt proportionata, facillima etiam emergit intelligendi actio seu cognitio: ex parte quidem objecti, ingens ad intellectioem accedit facilitas si illud ita fuerit affectum ac dispositum, ut ex ejus obtutu statim possit intellectus cognoscere ejus essentiam: in illa tamen objecti aptitudine, ut quam facillime cognoscatur, non est proprie situm *Ingenium*, sed in aliqua insuper eminentiori etiam intellectus virtute, quod ex *th. 3.* ubi *Ingenium* collocatum fuit in intelligendi facilitate, sic probari potest.

VI. Si ingenium sit vis facile comprehendendi ac discurrendi, oportet eam vim ab anima ipsa promanare, quia vis seu virtus & potentia idem sunt: at potentia animæ ab ipsa anima promanat: si igitur ingenium sit talis animæ intellectivæ potentia, etiam ab illa emanabit, ut effectus à causa: ergo optimum ingenium à perfectissima anima intellectiva. Ergo ingenium, ac præstantis, causa non est sola objecti intelligibilis aptitudo, sed ipsius animæ

animæ atque intellectus eminentia & præstantia. Si dicas: *ergo inter animas rationales ejusdem speciei una erit perfectior altera essentialiter, habebitque in uno individuo perfectiorem intellectum quam in altero, quia ingenium non est in omnibus idem, sed in uno præstantius in altero minus.* Resp. Nihil hic est absurdum; & hæc sententia est præstantissimorum inter Scholasticos, Magistri Sent. in 2. l. distinct. 17. & Thomæ Aquinatis, 1. part. quæst. 85. art. 7. Sum. Theol. quos sequitur ex recentioribus Ruvius l. 2. de Anim. c. 3. quæst. 3. Et nos cum ipso.

¶ VII. Ex iis, quæ sunt dicta, patet, Ingenium in hominibus nasci, non acquiri: est enim ingenium; & excellentia intellectus ab ipso Deo, auctore naturæ, ipsi animæ à prima creatione indita & concreata: ideoque differt ab intellectu in habitu, ut vocant, qui consistit in habilitate quadam frequentatis intelligendi actibus comparata, quam intellectus antea non habebat: intellectus enim frequenter intelligendo contrahit sibi habitum atque aptitudinem intelligendi, quæ deinceps multo citius ac promptius circa rerum notitiam ac contemplationem versatur: sed hæc acquisita intelligendi celeritas differt ab inhata, in qua ingenium consistit.

VIII. Sed hic quæritur, An ingenium sit solus intellectus, an non etiam sit phantasia? Resp. Quamvis intellectus ejusque connata in intelligendo celeritas, quæ ingenium dicitur, in quibusdam intellectationibus, rerum puta universalium, & immaterialium, Dei, Angelorum, ac sui, nullo modo à corpore dependeat, nec tanquam à subjecto nec tanquam ab objecto, ut superiore disp. de Anima immortalitate est demonstratum; quia tamen in cognitiones singularium ac materialium speculatur phantasmata, & sic aliquo modo dependet à phantasia & à cerebri ac spirituum animalium imo & sensuum exteriorum recta dispositione, dici potest, hæctenus Ingenium etiam pertinere ad Phantasiam, quatenus in iis rebus intelligendis, quorum phantasmatis prius eget, multum celeritatis atque agilitatis confert recta organorum dispositio: nisi illa celeritas intellectui allata & illata ex bonitate phantasmatum, phantasie, & sensuum exte-

riorum, magis facere ad intellectum in habitu quam ad ingenium dicatur.

IX. Ut sit, sedulo cavendum est à sententia Galeni, ne ita Ingenium Phantasie alligetur, ut à temperamento fluere & constitui dicatur: sic enim & intellectus & anima ipsa rationalis à temperie penderet: quod quomodo non consistat cum ejus immortalitate, disp. præced. est probatum. Galeni sententiam tenet Johannes Huartes Hispanus, Vir subtilis, in Scrutinio ingeniorum, qui omnem ingeniorum naturam ex organi temperie vult pendere, cap. 2. imò proprio intellectum organo potiri posse ad operandum, salva tamen ejus immortalitate, demonstrare conatur, cap. 10. sed vero intellectum nulli organo adstringi posse, salva immortalitate, satis evictum est disp. superiori. Hoc impræsentiarum addimus: quod omne recipiens debet esse denudatum à natura recepti: non debet intellectus esse immerfus & immixtus materiæ, nec alligatus organo corporeo: quia sic corporea & materialia non intelligeret. Excipit Huartes, negando consequentiam: quia idem sequeretur de parte animæ sensitivæ, quod organica cum sit & annexa qualitatibus materialibus non posset objecta percipere materialia: at, inquit, falsum est id in tactu, cujus licet organum conflatum sit ex quatuor qualitatibus, calore, frigore, humiditate, siccitate, optime tamen singulas percipere valet: idem ostendit in oculo, qui licet coloratis sit præditus particulis, colores tamen omnes indistincte cognoscit: ergo pariter intellectus, licet sit alligatus organo, nec denudatus à materia, per hoc tamen non recte infertur, quin materialia possit intelligere. Resp. ad except. 1. de tactu: quod in qualitatibus primis duo sint consideranda, ipsarum puta mediocritas & exuperantia: tactus organum consistit tantum in quadam ipsarum mediocritate, quam propterea nequit sentire, quia sic recipiens permixtum esset cum natura recepti: earum igitur exuperantia duntaxat à tactu percipiuntur, ut quibus organum ejus est denudatum, quippe quod sola illarum mediocritate perficitur; quæ est ipsa Arist. solutio, 2. de Anim. tex. 118. Ex tactus igitur actione manet in suo robore assumptum illud ex Aristotele: Omne recipiens, debet

debet esse nudatum à natura recepti. Sed nec infringitur exceptione 2. qua dicitur, *oculum, qui coloratus est, nihilominus recipere & percipere colores.* Resp. Oculum à prædominio esse aqueum & diaphanum, & ejus coloratio ab aquo & diaphano tam est debilis ac tenuis, ut negare quis possit, esse colorationem, & oculum coloratum; quemadmodum multa dicuntur insipida, quorum sapor fere imperceptibilis est, non quod omni plane desituantur sapore: sic ipse *Arist. l. 2. de Anim. t. 71.* inquit, *illud vocari invisibile, quod videri vix potest.* Oculi itaque partes sunt tam debiliter coloratæ, ut externorum colorum perceptio & receptio, ab ipsarum colore removeri nequeat, aut impediri.

X. Sed videamus, quomodo *Huartes* probet c. 10. *intellectum gaudere posse organo, ut corruptioni tamen & mortalitati non sit obnoxius.* Summa quidem probationis vis in hoc argumento consistit. *Sicut Dæmones quibusdam se subjiciunt qualitatibus materialibus, per quas in corporibus degunt & agunt, nec tamen ipsarum temperamento destructo corrumpitur substantia Dæmonum; ita etiam anima rationalis, licet adstricta temperamento & organo, quia, inftar Dæmonis, spiritalis est & incorporea, minime, abolito hujusmodi organo, corrumpitur.* Resp. Hoc de Dæmonibus assumptum simile, duplici de nomine indignum est hominis Philosophi acumine. 1. Quis ignorat, Dæmonem, cum propter infanda hominum

scelera, & arcana, sed justa Dei judicia, permittitur ipsorum corpora obsidere, prævias nullas requirere dispositiones, quia est forma assistens & supernaturalis, diverso modo sese habens ab anima rationali, quæ est forma informans & naturalis: quare à forma assistente, ad informantem, nulla est sequela. 2. Dato, quod Dæmon, qui est forma assistens, obseffurus hominem, talem apparatus materiæ requirat, qualem exigit anima, quæ est informans, cuique tamen vel leviter erudito patet, quod aliud sit, existentiam formæ, aliud, operationem considerare: pro illa requiritur in materia apparatus necessarius, pro hac organum: Dæmon & anima, etiam si indigeant illo, non tamen hoc; quia ille refertur ad totum corpus in quo existunt, hoc unam tantum notat corporis partem qua operentur: sed hoc organo, hac parte corporis, ad operandum non eget Dæmon, quia ne anima quidem, quod ex *Disp. priore* notum est, quia sic nulla ratione, vel Dæmonis, vel animæ mortalitas vitaretur. Citavimus *disp. præced.* dictum *Aristotelis l. 1. de An. t. 13.* *Si contingit animam operari sine corpore, est separabilis: si non contingit, est inseparabilis: & ratio est: quia dum anima utitur corpore seu organo, destructo organo cessat ipsius animæ operatio: ergo vel ipsa etiam destruitur, vel manet otiosa: neutrum rerum natura admittit.* Ergo. Sed hæc ad argumentum *Huartis* suffecerint.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

QUADRAGESIMA-QUINTA,

DE

COGNITIONE.

THESIS I.

Actum fuit *disp. præced.* de *Ingenio*, quod constitutum fuit in facilitate cognoscendi, nunc de ipsius cognitionis ratione, modo, ordine, certitudine, incertitudine, evidentia & perfectione, quædam proponere fuit

vifum, methodo arbitraria & tumultuaria: nulli enim ordini in hoc selectarum disputationum curriculo nos adstrinximus: ideoque nunc per *serôs & cæciorôs* procedemus, cum alias per quæstiones fere incedamus.

II. §. 1. *Omnis cognitio fit per similitudinem.*
 1. Id est: nulla potentia cognoscens aliquod objectum cognoscit, quin aliquam similitudinem de illo in seipsa formet: est enim cognitio nihil aliud, quam representamentum rei cognitæ in potentia cognoscente, seu assimilatio potentiam cognoscentis & objecti cogniti: quæ tamen assimilatio non est naturæ (nam intellectus immaterialis cognoscit res materiales, quoad naturam sibi dissimiles) sed intentionis secundum speciem: *Scholastici* suis terminis ajunt intelligi, similitudinem objectivam & intentionalem, non entitativam aut physicam. Nonnulli distinguunt inter cognitionem positivam & negativam: illam volunt solam fieri per assimilationem, hanc per dissimilationem: Alii similitudinem faciunt, unam essentiali formæ ad formam, quo pacto homo unus convenit cum alio qui habet formam similem, & talis similitudo facit univocationem: aliam imitationis vel representationis, quæ non causat univocationem, & talis sufficit ad cognitionem: quemadmodum inter imaginem pictam & hominem est similitudo imitationis aut representationis, nec tamen sunt univoca: & ita Deus creaturam, intellectus humanus materialia cognoscit: licet isti cum hisce non conveniant univoce. Denique & illud hic noto; cognitionem non tam fieri per similitudinem, quam esse ipsam actualem similitudinem rei, quæ cognoscitur: quo sensu optime 3. de Anim. tex. 37. dixit *Aristoteles*; *intellectum intelligendo fieri omnia.*

III. *Intelligere est quoddam pati.* 1. Hæc thesis desumpta est ex *Aristotele*, l. 3. de Anima. text. 12. & 1. illud pati debet capi non proprie sed æquivoce: non enim intelligere est motus physicus (qui est actus imperfecti) sed intentionalis: patitur ergo intellectus, dum species recipit: unde 2. patet, thesin non esse intelligendam de quolibet intellectu, sed de eo, qui est in potentia ad intellectiōnem, & speciem recipit, quæ objecti est similitudo: hinc, Dei intelligere, non est pati, cum intellectus divinus non sit in potentia ad intellectiōnem, & non intelligat per speciem. Licet vero intellectus non solum patiatu sed etiam agat, ipsum tamen intelligere, magis sonat

causalitatem passivam quam activam, & magis vel materiale vel formale quam effectivam. Nam intellectus denominatur intelligens, non quatenus elicit, sed quatenus recipit intellectiōnem, sicut paries non dicitur albere, nec aqua calere, qua efficiunt, sed qua recipiunt, seu quatenus habent alborem & calorem: & ob eam causam *Philosophus* intelligere magis per pati quam per agere descripsit. Videantur interpretes ad textum *Arist.*

IV. *Contingit multa scire, non tamen cogitare.* 1. Dicitur est *Aristot.* l. 2. Topic. c. 10. l. 32. quod varias subiit explanationes. *Hurtadius de Mendoza disputat.* 5. de Anima. sect. 7. §. 55. sic exponit: ut scire ipsi habitum significet & cogitare actum: itaque comparat *Aristoteles* actus habitibus: non tamen negat plures actus simul, neque unum actum de pluribus objectis, sed ait in nobis existere plures habitus simul & de pluribus objectis, quam actus. Sic ille *Ruvius* dicit testimonium *Aristotelis* esse intelligendum de pluribus ut plura sunt, hoc est, ut diversa & nullo modo convenientia. Ex utroque juncto hæc interpretatio possit conflare: ut scire referatur ad habitualem cognitionem, cogitare ad actualem, & illud sit plurium, quia intellectus habitualiter cognoscit plura: hoc non sit plurium ut plura sunt, quia, si quando contingit plura simul cogitari, cognoscuntur ut in aliquam unitatem coeunt, vel ratione habitudinis, vel ratione ordinis, vel ratione convenientiæ, vel alio aliquo modo, qui unitatem secum conferat: ut vero cognoscuntur, uti plura, deberent uno actu attingi prout plura. Alii simpliciter dicunt, non contingit plura simul cogitare diversis actibus, verum est, quia simul esse non possunt plures actus: at uno actu plura cogitari possunt objecta. Sed simplicissima videtur expositio, si dicamus *Aristot.* hoc tantum velle probatum, quod scire & cogitare non sit idem, quia contingit multa scire, nec tamen multa cogitare: nam potest quis scire omnes conclusiones *Euclidis*, nec tamen omnes cogitare simul: non tamen negat *Aristoteles*, quin aliquando plura cogitare possimus, præsertim si in unum coeant. Atque sic inter scire & cogitare idem

erit discrimen, quod inter imaginari & simpliciter intelligere, est nonnullis. Simpliciter intelligo & scio, chiliogonum mille lateribus constare, sed non possum mihi imaginari & ut præsentia cogitare illa mille latera; sicut possum triangulum & scire & intelligere quod tribus constet lineis, & imaginari omnes tres lineas & ut præsentia cogitare. Aut scire idem fuerit Aristoteli, quod Scholasticis est apprehendere, & cogitare, quod comprehendere est illis: contingit enim plura apprehendere, sed non eadem semper comprehendere.

V. Qui rem intelligit aliter, quam est, eam non intelligit: & Qui rem intelligit aliter, quam est, intelligit falsum. *Exd.* Utraque thesis sano sensu vera est: prior, si rem intelligit sumatur de apprehensione simplici: posterior, si de complexa: nempe, qui rem aliter intelligit, quam est, eam non intelligit, quia, dum aliter intelligit, aliter repræsentatur; dum aliter ea repræsentatur, non ipsa intelligitur, sed aliquid aliud intelligitur: nam id intelligitur, quod intellectui repræsentatur: porro, qui rem intelligit aliter, quam est, falsum intelligit, quando rei intellectæ attribuit quod in ea non reperitur. Hoc est, quod vulgo dici solet: *primæ mentis operationi nunquam subesse falsum, sed quidem secundæ.*

VI. Cognitio intellectiva certior est quam sensitiva. *Exd.* 1. Non tam respectu potentia (quia ita certo adheret sensus suo objecto sensibili proprio, quam intellectus intelligibili) quam quidem ex parte objectorum: objectum enim sensus est multipliciter variabile, at vero objectum intellectus est magis invariabile, quia universalia intelligit & spiritalia, sensus cognoscit tantum singularia & materialia: quin & respectu substantia singularis, sensibilis, ac materialis, cognitio intellectus est certior quam cognitio sensus, quia hic solum extrinseca & accidentia attingit, ille vero intrinseca & intimam rei essentiam penetrat. 2. Si ipsæ etiam potentia, qua tales, spectentur, non in ordine ad objecta, adhuc intellectiva est simpliciter certior sensitiva: quia hæc in cognoscendo multis de causis impediti potest à certitudine, ne eam obtineat, nempe, vel à mediis distantia, vel ab ejus pro-

pinquitate nimia, vel ab organi indispositione, &c. intellectus vero, licet decipi possit, non tamen tot de causis, nec tot deceptionibus subjacet: ne nunc dicam, nos per intellectum scire, id est, cognoscere *ἀποδεικνύειν*, cognitione certa, infallibili, evidente, non item per sensum; de quo vide egregium c. 3 r. l. 1. *Post. Anal. Arist.* Atque hinc sequitur, certiorum esse in nobis notitiam necessariorum quam contingentium: cum enim certiora sint necessaria quam contingentia, cognitio, quæ est necessariorum, erit etiam certior, quam quæ est contingentium; quia cognitio proportionatur objecto; & certitudo Mentis seu subjectiva dependet à certitudine entis seu objectiva.

VII. Certius cognoscitur, de quo non potest dubitari, quam illud de quo potest dubitari. *Exd.* Certitudo & dubietas privative opponuntur & se mutuo excludunt: sicuti ergo, quando omnis dubietas excluditur, cognitio est maxime certa: ita, quo magis excluditur, magis est certa, quo minus, minus: sicuti enim unum oppositorum magis tale sit, quo minus de opposito suo participat, ita & certitudo cognitionis est major, quo minus permiscetur dubietati, & illa maxima, quæ omnis dubietatis est experta. *Scholastici* hoc sic extulerunt. Certior est cognitio, quæ minus formidinis habet: quia formido repugnat cum certitudine: at dubitatio conjuncta est, cum formidine partis oppositæ: qui enim dubium assensum præbet conclusioni, formidat, ne pars opposita sit vera.

VIII. Dubitare est ignorantis. *Exd.* Ideo enim dubitamus, quia nescimus rei certitudinem, & ignoramus, an ei subit salitas: hinc, quia in Deum non cadit ignorantia, nec dubitatio: & ubi non est ignorantia, nec dubitatio esse potest: nihil minus dubitatio participat ignorantiam, non absolutam & secundum omnem gradum, sed secundum aliquem minimum assensus aut firmitatis in assensu gradum: nam dubitatio supponit aliquam cognitionem de illa re, de qua dubitatur; non enim dubitamus de eo, quod plane nescimus; hinc significanter dicimus, dubitationem participare ignorantiam aliquam, quia non omnem cognitionem excludit: hinc illud

tritum.

tritum. De quo nihil scitur nihil dubitatur. Vid. *Arist. l. 3. Met. text. & interpretes.*

IX. *Ad id, quod est supra naturam, intellectus humanus non habet aliquod medium ad illud evidenter cognoscendum.* *ex.* Quia illa evidenter cognoscuntur, quorum causa videtur: at, quæ supernaturalia sunt, causam in natura non habent, qua cognosci possent: sic enim non essent supernaturalia. Unde nulla mysteria fidei evidenter cognoscuntur, attamen certo, firmiter, & infallibiliter; quia omnis erroris & dubitationis expers est revelatio divina, per quam cognoscuntur, cui falsum subesse nequit: præterea, si evidenter mysteria fidei cognosci possent ab intellectu humano, etiam ab infidelibus cognoscerentur, nec fides esset necessaria, atque adeo non esset *ἡ πίστις ἢ μὴ βλέπομένων sed ἢ βλέπομένων.* Contra naturam & descriptionem fidei ab ipso Deo in sacris litteris relicta.

X. *Tunc cognoscitur res perfecte, cum, sicuti est, attingitur.* *ex.* Perfecta cognitio consistit in perfecta commensuratione ipsius cum objecto; idcirco cognitio debet in sese habere repræsentative etiam modum essendi ipsius objecti: nam rem cognosci, sicut est, nihil est aliud, quam repræsentari, sicuti est; tunc autem repræsentatur sicuti est, quando intellectus repræsentative continet esse objecti; unde tunc cognoscitur perfecte, quando, sicuti est, cognoscitur: quod ut plenius intelligatur, non requiritur, ut intellectus aut scientia habeat modum existendi, quem habet res; nam qui cognoscit lapidem, non habet modum existendi, quem lapis: itaque illud sicut similitudinem significat, non proprietatem: uno verbo: oportet, ut res ita se habeat, quoad esse reale, sicuti sese habet cognitio in esse repræsentativo.

XI. *Nihil cognoscitur nisi secundum modum, quo est in cognoscente.* *ex.* Quia ea, quæ cognoscuntur, non secundum sui naturam cognoscuntur, sed secundum cognoscendum facultatem: cognitio itaque non dicitur finita aut infinita à re cognita finita aut infinita: sic licet Deus ab intellectu creato cognoscatur, non ideo tamen objecto infinito cognitio correspondens infinita est, quia cogno-

scantis facultas & vis finita est: &, quodeunque recipitur, ad modum recipientis recipitur: cognitio est receptio rei cognoscendæ secundum esse intentionale in cognoscente. Ergo, &c.

XII. *Cognitio, an est, præsupponitur ad, quid est.* *ex.* Vulgatum est Axioma ex *Arist. l. 1. Post. Anal. peritum*: & ratio est, quia quæstio, *an est*, est fundamentum omnium, quæ de re aliqua cognosci possunt: præsupponitur cognitio, *an est*, vel in se vel in sua causa: nec enim scire, *quid est*, semper præsupponit rem esse in propria existentia, cum de rebus etiam non existentibus sciri possit, quod fuit; sed tunc præsupponitur cognitio existentia, si non præsentis saltem vel præhabita, vel futura, si non actualis, saltem possibilis. Nunquam tamen Axioma illud extendendum est ad *quid nominis*: in eis enim, quorum natura occulta est, priusquam sciatur, an sint, oportet scire, quid sit, quod significetur per nomen: hoc autem provenit, quia conceptus significantur per nomina, cumque res in modum proferre nequeamus, earum loco verba substituímus; idcirco mediis nominibus in rerum cognitionem deducimur: unde & oportet nominum ac verborum scire notiones, antequam, an & quid sint res, cognoscatur.

XIII. *Prius cognoscuntur magis universalia quam minus universalia, prius communia quam particularia.* *ex.* Utrumque verum est, sed diverso genere cognitionis & vario respectu. 1. Si singulare comparetur ad universale, prius ipso cognoscitur, quia intellectus assuevit fere sequi cognitionem sensuum, qui versantur circa singulare; ideoque & intellectus prius ordine intelligit singulare quam universale: quod confirmatur; quia universale fit ex præsupposita cognitione singularium, à quibus universalia abstrahuntur; ergo prius debent cognosci singularia quam universalia. 2. Si rationes universales individuata seu particularisatæ comparentur inter se in ordine ad cognitionem distinctam, prius percipiuntur minus universales: ratio est, quia primo ab intellectu percipitur, quod primo ex vi cognitionis sensitivæ repræsentatur: sed primo repræsentatur gradus infimæ speciei, ergo

& prius cognoscitur : hinc , cum videmus Perrum , prius cognoscimus esse hominem quam esse substantiam . 3. Si rationes universales individuatae & particularisatae comparentur in ordine ad cognitionem confusam , prius cognoscuntur magis universales , quia , quo magis est cognitio confusa , eo mi-

nus distincte representat objectum , ergo representabit secundum rationes magis universales , quia cognitio distincta tendit prius in rationes minus universales : ergo quoad cognitionem confusam prius cognoscuntur magis universalia , quam minus , & communia quam particularia .

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

QUADRAGESIMA-SEXTA.

DE

C A V S A L I B E R A .

T H E S I S I .

Disputaturi de *Causa Libera* , primum vocis ambiguitates enarrabimus , mox rem ipsam explicabimus . *Liberum* dicitur , 1. quod non est subditum subjectumve alteri , libereque agere potest quod libet : quæ vulgo *libertas* vocatur à *servitute* . 2. *Liberum* est , quod à nemine pendet , vel , quod liberum est à cura & inspectione ac gubernatione alterius , quæ vulgo *libertas independentiæ* vocatur : his duobus modis solus Deus absolute est *iber* : unde ens liberrimum , plane ἀνεξέστωσιν est ac dicitur , utpote supra quem nihil est , qui supremus omnium est Dominus , à quo creaturæ pendet , cujus majestati atque imperio & gubernationi omnia penitus subiecta sunt . Huic libero seu libertati geminæ opponitur *servum* , *subditum* , *servitus* . 3. *Liberum* dicitur , id , quod licite fieri potest , quod libere admitti potest vel omitti , τὸ ἐξῆς , quo libere uti vel frui possumus , quod non est interdictum , à quo non arcemur aut impedimur , quod in arbitrio nostro constitutum , permixtum , concessum , licitum est : huic tertio generi libertatis , opponitur *interdictum* , *prohibitum* , *illicitum* : hæc etiam libertas , qua quis legibus est solutus , non cadit in creaturam . 4. Accipitur *Liberum* pro immuni & vacuo , ut cum quis dicitur liber pavore , metu , &c. huc referenda est , libertas à culpa & miseria , quæ vulgo dicitur *libertas gratiæ & gloriæ* , quarum

illa est , qua quis vacat culpa , criminibus , & peccatis , hæc , qua quis immunis est à pœnis : sed nec hæc est libertas , quæ causam hic denominat liberam . 5. *Liberum* dicitur , quod est indifferens subjective , seu quod ad nullum oppositorum est determinatum aut definitum , sed quod se æque habet ad utrumque & utrumque recipere valet : hujusmodi libertate prædita dicitur materia prima , & vocatur vulgo *libertas* atque indifferentiæ *passiva* ; quæ hic causam liberam non facit : causa enim libera est causa efficiens , non subjectum patiens . 6. *Liberum* dicitur , quod est ἀνάγκαστον , incoactum , non-violentum , spontaneum , quod non cogitur , sicut se habet omne , quod per & secundum naturalem inclinationem & principium intrinsicum agit vel patitur : vocatur vulgo *libertas à necessitate* , verum improprie , quatenus necessitas sumitur pro coactione : sed enim hæc improprie est necessitas : tale genus libertatis convenit non tantum hominibus , sed & brutis , imo & rebus inanimatorum , ut quidem vulgo loquimur , adeoque necessitatem omnem non excludit , nedum naturalem , sed coactionem tantum aut violentiam , cui opponitur . 7. Sumitur *libertas* , prout opponitur necessitati naturali , & *liberum* sic dicitur , quod non est definitum ad agendum , sed quod per se est indifferens , ut possit & differre & variare actionem , id est , ut possit agere & non agere .

agere, & aliter atque aliter agere, quia agit ex deliberatione & certo consilio: quæ libertas est hujus loci, & causam denominat ac constituit *liberam*: & hæc est libertas, quæ vulgo dicitur *libertas à necessitate physica & à bruta determinatione*. Hæc de voce.

II. Rem quod spectat, *Libertas à necessitate physica* has duas requirit in causa libera conditiones. 1. Ut causa libera sit indifferens ad varias actiones & effecta, non determinata ad hoc vel illud. 2. Ut, quicquid & quomodo-cunque agat, semper agat præeunte mentis iudicio & consentiente voluntate: itaque *causa libera* bene definitur, quæ *consulto causat*, seu, *quæ potest agere, quando, quantum, & quomodo lubet*. Quæ definitio ut intelligatur, paulo plenius de *Libertate* est philosophandum.

III. *Libertas*, à *libendo* dicta, est *facultas agendi quod lubet*. Facultas, non *Ethica*, qua legibus alicui indulgetur, sed *Physicam*, quomodo quis habet facultatem navigandi mare (hoc enim nulli est vetitum) sed *Physica*, qua quis alicui potest, vel animi, vel corporis adminiculo, vel ope illorum bonorum, quæ fortunæ vulgo, licet male, vocantur: sic homo robustior facultatem habet occidendi hominem minus robustum, non *Ethicam*, neque enim hoc legibus est permittitur, sed *Physicam*, quatenus corporis robore alteri prævalet. Hæc autem *Physica facultas* est, quæ *libertatem constituit*, & *qua causa libera potest agere, quantum, & quomodo lubet*: estque in homine adeoque omni creatura rationali tenuis admodum & valde imperfecta: in solo Deo amplissima & perfecta, ideoque summa libertas in Deo est summum ejus omnipotentia argumentum. Homo quicquid facit libere facit, quia pro libitu facit, sed, quia non potest omnia, imperfectam habet libertatem: agit tamen, ex iis quæ agere potest, quod libet, quando & quantum & quomodo libet. Deus quoque, quicquid agit, libere agit, sed quia potest omnia agere, perfectam habet libertatem: homo tamen, etsi minus sit liber Deo, vere tamen est liber, quia vere dominium habet in suas actiones & vere ad agendum sese determinat; quod quomodo fiat, explicandum est porro.

IV. Duobus modis homo sese determinat, ad agendum vel non agendum, & ad agendum hoc vel illud: quod enim est determinatum, est indifferens ad plura, quæ inter sese opponuntur, vel contrarie, vel contradictorie: & ad utrumque sese determinat causa libera, sicut ad utrumque oppositionis genus est indifferens: indifferens circa non agere & non agere solet vulgo vocari *libertas contradictionis seu exercitii*, quia agere & non agere opponuntur contradictorie, sc. ut exercere actum & non exercere: indifferens circa non agere hoc vel illud, solet dici *libertas contrarietatis seu specificationis*, quia contraria sunt, agere hoc & agere aliud oppositum, ac specie differunt: ita est in homine potestas amandi objectum propositum vel non amandi, quæ est libertas contradictionis, quia potest homo amare vel non amare, id est, cohibere actum amoris, potest exercere actum amoris & non exercere: sed præter potestatem amandi & non amandi objectum propositum, etiam homo potest odisse objectum: est ergo in ipso etiam potestas objectum vel amore prosequendi vel odio prosequendi, quæ est libertas contrarietatis, quia potest homo actus contrarios amoris & odii elicere, non quidem *in sensu composito*; quasi simul possit & amare & odisse objectum, quæ Scholasticis vulgo dicitur *potentia simulata*, sed *in sensu diviso*, quia homo, qui nunc amat objectum, etiam tum, cum amat, potentiam habet idem objectum odio prosequendi, cum lubebit, cum mens dictabit, quæ Scholasticis vulgo dicitur *simultas potentia*: & ista *simultas potentia*, id est, potestas agendi vel non agendi, agendi hoc vel contrarium, *in sensu diviso*, cum mens præscribet, est vera ac mera libertas, quæ non est in brutis aut ullis rebus, quæ agunt ex necessitate naturæ, sed in solo homine creaturisque rationalibus, quæ solæ, istam simultatem potentia, & indifferentiam utramque cum rationis præscriptione, possident.

V. Scholastici solent hanc indifferentiam & libertatem, tum contradictionis, tum contrarietatis, speciatim explicare *in actibus voluntatis*, qui sunt vel contrarii, ut *velle & nolle*, vel contradictorii, ut *velle & non-velle*,

nolle & non-nolle : differunt vero multum *non-velle & nolle* : non velle enim nudam tantum dicit negationem volitionis, nolle præter negationem volitionis dicit insuper actum positivum contrarium volitioni : in quantum itaque voluntas potest velle & non velle, habet libertatem exercitii, in quantum potest velle & nolle, habet libertatem specificationis : Sed non est putandum, istam libertatem utriusque generis tantum reperiri in voluntate, quin reperitur quoque in intellectu, adeoque & facultatibus inferioribus : intellectus non tantum potest intelligere vel non intelligere, judicare vel non judicare, sed vero & intelligere hoc vel illud, judicare hoc vel illud : sic & locomotiva, inferioris animæ facultas, potest ambulare, vel non ambulare, & potest ambulare versus orientem vel versus occidentem, aut ambulare vel actum contrarium elicere : huc facit actionum causæ liberæ usitata Ethicis distinctio in *elicitas & imperatas* : aliud enim est ambulare, actio imperata, aliud judicare aut velle ambulare, actio utraque elicita : actiones elicite, sunt propriæ, intellectus & voluntatis, imperatæ, aliarum facultatum. In utrisque & elicitis & imperatis actionibus est libertas atque indifferentia ad utrumque oppositorum, sive contrarietatis, sive contradictionis : atque amplius *libertatis subjectum, non est sola voluntas*, ut vulgo statuunt, *non intellectus, sed totus homo*, licet interim libertas homini non foret tribuenda, nisi intellectu & voluntate esset præditus : itaque intellectus & voluntas, sunt libertatis subjectum primariû, quia primo iis inest, reliquæ facultates, secundariæ, quia hæc libertas inest beneficio priorum. *Totus ergo homo liber est & Causa Libera*, non vera hæc aut illa facultas, sed vero totum suppositum : quia totus homo dominium habet in suas actiones, totus se determinat, cum ante esset indeterminatus : Quod adhuc ulterius est exponendum.

VI. Distinguendum hic est accurate, inter dominium, quod causa libera exercet ab objecto in quod dominium exercet : item, inter actum determinandi causæ liberæ & id quod determinatur. Imperium aut dominium, quod causa libera exercet, est actio elicita intellectus

præctici ac voluntatis : objectum, in quod dominium aut imperium exercetur, est actio imperata. Actio quoque eadem est & intellectus præctici & voluntatis, qua causa libera ad agendum sese determinat : actio imperata est id, quod determinatur. Sed hic scrupulus oritur non levis de ipsâ actione voluntatis elicita, de ipsâ volitione, quid sit statuendum? An in ipsam quoque voluntas exercet imperium, seseque ad eam determinat? an vero actio voluntatis elicita aliunde determinatur? sic ut ipsa dominium non exerceat in suam actionem, sed vero alia facultas, puta intellectus præcticus? Prius quidem, nempe voluntatem determinare seipsam, ad volendum & non volendum, ad volendum hoc vel illud, & sic ipsam dominium exercere in suas actiones elicitas, statuerunt omnes illi, qui causam liberam definiverunt tantum per indifferentiam & non etiam per lubentiam cum ratione, qui causam liberam definiverunt simpliciter, quæ positis omnibus ad agendum requisitis indifferens manet ad agendum vel non agendum, ad agendum hoc vel illud, hoc vel illo modo, &c. & sic omittunt præcipuam partem libertatis, in definiendo, quæ est, ut ut agat ex prævia deliberatione rationis, cum lubet. Sic *Suarez, Fonseca, Lessius, Molina, & Jesuitæ* omnes philosophantur, qui libertatem causæ liberæ collocant in ipsa ista indifferentia, qua positis omnibus ad agendum requisitis, posito etiam intellectu præctici iudicio ultimo, voluntas tamen potest agere vel non agere, & agere hoc vel illud, adeoque potest seipsam determinare : & hinc solum voluntatem formaliter liberam faciunt, actionesque ejus solas formaliter liberas dicunt, facultatum aliarum adeoque ipsius intellectus actiones vocant liberas per denominationem extrinsecam. Verum enimvero hæc sententia tam gravibus urgetur incommodis, ut facile defendi nequeat, quod alias ostendimus *Colleg. Ethic. disp. 10. de Motivo voluntatis*, & natura causæ liberæ hoc modo male explicatur : quocirca statuimus, voluntatem non determinari à seipsa, sed vero à dictamine intellectus præctici, ab ultimo ejus iudicio, ad actiones elicitas, & tum demum causa erit vere libera, cum

cum aget quantum libebit, id est, cum vollet, quantum ex rationis præscripto est statutum: at si stante rationis iudicio voluntas possit non velle, jam causa libera non aget, quantum libet, quia non aget ex præscripto rationis, lubentia enim (ut sic loquar) respectum dicit ad rationem: Atque in hac lubentia rationis primario ac formaliter libertas est sita: illa enim cum adest, jam adest libertas, sive accedat indifferentia, sive minus. Quare cum *th. 2.* diximus duo esse, quæ libertatem causæ liberæ constituant, indifferentiam & lubentiam rationis, hoc sic capi volumus, ut lubentia rationis per prius & magis quam indifferentia libertatem constituat, cum indifferentia in rationis lubentia indeterminata, qua quod lubet intellectus dictamini agimus, fundata sit, & à causa libera abesse possit, rationis lubentia non item: potest enim intellectus esse determinatus, ut non possit non iudicare, imo ut non possit non iudicare hoc objectum esse prosequendum, & tamen potest esse causa

libertatis in agenti libero, & facere potest causam liberam, quemadmodum sese habet intellectus Angelorum & Animarum Beatarum: Angeli enim & Beatæ Animæ non possunt non iudicare, Deum esse amandum, & ex iudicio determinato non possunt non amare Deum, & tamen libere Deum amant, quia plenissima rationis lubentia amant: nam amant, quia lubet: lubet, quia intellectus dicitur, licet vi gratiæ confirmantis in isto statu glorificationis non possit non dictare. Ergo, ut concludamus libertas non consistit proprie in ista indifferentia, in qua vulgo collocatur, sed præcipua ratio libertatis est sita in spontaneitate seu lubentia cum ratione, secundaria est in indifferentia, quæ tum locum habet, cum iudicium intellectus est indifferens: at hoc non semper est indifferens, non sane circa finem ultimum, qui tamen libere expetitur. Ergo à libera causa abesse potest indifferentia, non autem lubentia cum ratione.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

QUADRAGESIMA-SEPTIMA,

DE

CAUSA LIBERA.

THESIS I.

Naturam *causæ liberæ* exposuit Disputatio præcedens, eamque absolvi docuit spontaneitate seu lubentia rationis & indifferentia iudicii, magis tamen illa quam hac. Sed quandoquidem de libertate hominis potissimum sumus philosophati, videntur restat, *an sub hac causa libera etiam comprehendi valeat Deus?* Quod Deus agat ex ratione, nulli est dubium, cum sit ipsa sapientia: & hæcenus agit libere, non quod deliberet aut consulat ad modum hominis, sed vero: sine deliberatione aut discursu, ac simpliciter potius apprehensione, sapienter, & rationaliter agit. Verum enim vero, *an Deo etiam conveniat altera pars libertatis, sc. indifferentia,*

Certe hic difficultas est aliqua, ac satis gravis. Cavendum enim est sedulo, ne indifferentia aliqua adscribatur. Hoc igitur hac disputatione explicatum dare conabimur, *quæ indifferentia Deo competat, quæ causis liberis creatis, Angelis & hominibus.* Quod ut præstemus, ante omnia oportet, indifferentiam, quæ libertatem causæ liberæ facit, distinguere, & distincte de Deo ac causis creatis libens enunciare.

II. Duplex est *indifferentia*, altera *negativa*, altera *privativa*. *Indifferentia negativa* indifferens dicitur illud, quod secundum se non est magis determinatum ad hoc objectum quam ad illud, ad operandum quom ad non operandum: & hoc modo Deus aut voluntas divi-

divina, antequam statuisset creare mundum (ut secundum signa rationis pro nostro concipiendi modo hæc distinguamus; nam de prioritatem temporis hic non loquimur, qui scimus Dei decreta non minus esse æterna quam ipsum Deum) in illo priori signo rationis antequam quasi statuisset actu creare mundum, erat Deus secundum se indifferens ad hanc partem vel illam, ad creandum vel non creandum, aut etiam ad creandum alium mundum quam hunc, quia non magis determinata erat divina voluntas secundum se ad unum quam ad aliud, decernendum de mundo creando, & sic creando, quam ad non decernendum. Hæc autem indifferencia non importat in Deo aliquam imperfectionem aut privationem alicujus perfectionis: nam Deus non perficitur in seipso per hoc, quod se determinet ad producendum aliquid extra se, sed tota perfectio ponitur in creaturis, quæ per divinam voluntatem ponuntur in esse. Et hinc Deus libere produxit creaturas, libere dilexit creaturas, quia creaturæ non habent necessariam connexionem cum bono divino, sic ut bonum divinum salvari possit ac salvetur citra creaturas: & sic recte dicunt Scholastici, *Voluntas divina, quæ ex se necessitatem habet, quatenus naturaliter ac necessario determinata est ad amandum bonum divinum, libere determinavit se ad objectum ad quod habet habitudinem non necessariam.*

III. *Indifferencia privativa* dicitur indifferens illud, quod est aptum perfici ac determinari per aliquem, sive determinetur ac perficiatur à seipso, sive ab alio: & hujusmodi indifferencia præsupponit in ipsa potentia aliquam imperfectionem seu potentialitatem: unde & hæc indifferencia soli potentia creatæ convenire potest. Invenitur vero hæc indifferencia privativa in potentia creatæ, aut passiva tantum, aut activa simul & passiva. Indifferencia, quæ adjungitur potentia passivæ tantum, est sicut indifferencia, quam habet materia prima ad quam formam substantialem vel illam, aut hanc habet subjectum respectu albedinis vel nigredinis, quam recipit: hæc enim indifferencia est solum passiva, eo quod nec materia prima concurrat effective ad pro-

ductionem formæ substantialis, nec subjectum concurrat active ad productionem albedinis, sed solum in genere causæ materialis, recipiendo ac patiendo. Indifferencia adjuncta potentia, quæ partim est activa, partim est passiva, sic dicitur, quod potentia sit indifferens, passive seu patiendo in ordine ad unum, active seu agendo in ordine ad aliud: sicut intellectus in in ordine ad speciem intelligibilem ab objecto productam habet rationem potentia & indifferentiæ passivæ, quia recipit in se speciem illam, & indifferens est ad recipiendam speciem hanc vel aliam: idem intellectus in ordine ad actum intelligendi habet potentiam & indifferentiæ activam, quia potest intellectionem exercere vel non, & exercere hanc vel illam: similiter voluntas, quatenus producit actus liberos volendi & non volendi & nolendi, habet potentiam & indifferentiæ activam; quatenus eisdem actus immanentes, quos producit, recipit, habet potentiam & indifferentiæ passivam, quia potest recipere & non recipere, & recipere hunc vel illum. Iam hæc applicemus.

IV. *Indifferencia privativa*, quæ dicitur *passiva*, non est de ratione formali causæ liberæ, si causa libera consideretur analogice secundum rationem communem, ut Deo tribuitur simul & creaturis intellectuales, esse causam liberam: nam in Deo reperitur, quicquid est de ratione formali causæ liberæ: at ista indifferencia privativa passiva in Deo non reperitur, sicuti nec in eo reperitur indifferencia privativa, quæ partim est activa & partim passiva, ob eandem rationem, quia indifferencia passiva, uti & activa ac passiva simul, potentialitatem, quæ perfici potest, includit, quæ imperfectio est quedam: at omnis imperfectio à Deo longissime est removenda: sc. si in Deo daretur indifferencia, aut passiva tantum, aut passiva simul & activa, Deus non foret purus actus; & sic non esset infinite perfectus: interim tamen est in Deo vera libertas, quia libertas est perfectio simpliciter, ac per consequens formaliter in Deo, sicut sapientia est simpliciter: formaliter vero nihil est in Deo, nisi quod pertinet ad Dei formalem, essentialem,

lem, & intrinsecam rationem: cum ergo indifferentia passiva non sit in Deo, nec passiva quoque & activa simul, in quo tamen Deo formaliter est libertas, ultro sequitur, neutram esse de ratione formali libertatis ac causæ liberæ.

V. Præter indifferentiam negativam, & privativam, quæ vel est passiva tantum, vel passiva & activa simul, utraque imperfectio- nem involvens, datur *indifferentia* quædam *activa tantum*, sicut est indifferentia, quam habet artifex aliquis ad faciendum opus ali- quod artificiale vel non faciendum, & ad faciendum hoc opus artificiale vel aliud. Hæc indifferentia activa, quæ importat posse agere & non agere, & posse agere hoc vel illud, ut & indifferentia negativa, nihil imperfectio- nis ex natura sua involvunt, & sunt de formali ratione libertatis & causæ liberæ, quando & quoties illa est indifferens; neque enim causa libera semper est indifferens, licet omnis ali- quando circa quædam objecta sit indifferens, quod disputatione præcedenti fuit ostensum. *In Deo*, ut causa libera, reperitur *indifferentia negativa & activa*, in creaturis rationalibus *in- super passiva*, quia creaturæ sunt; nam omnis causa libera creata, cum non sit purus actus, nec sit libera per essentiam, sicut est Deus, verum per participationem, habet aliquam potentialitatem, quæ potest perfici per diver- sos actus; sed omnis potentialitas, quæ potest perfici per diversos actus, habet aliquam in- differentiam passivam in ordine ad eosdem actus. Ergo in omni causa creata libera, est præter indifferentiam activam aliqua indiffe- rentia passiva, in Deo non est. *Sed qua ratione, esse causam liberam, & libertas, atque adeo in- differentia, Deo debeat tribui, & Angelis, & Homini, speciatim videamus.*

VI. §. 1. Deus, ut solus est perfectissimæ in- telligentia, ita solus est perfectissimæ liberta- tis, nec ab ulla alia causa dependet: Angeli & homines ita sunt liberi & actionum suarum domini, ut nihilominus à Deo dependeant, ejusque nutu regantur ac flectantur: unde creaturis quidem liberis, Angelis & Homini- bus *τὸ ἐξ ἑαυτοῦ*, Deo autem soli *τὸ ἀπὸ τῆς θεοῦ* competit: libere igitur agere in creaturis ra-

tionalibus, non est, independentem seu ex nul- lius gubernatione agere, aut esse primum sui movens, sed est *ἐν ἑαυτοῦ αἰετῶς* agere, motu voluntatis spontaneo, secundum rationem, ex prævio consilio & judicio: at in Deo libere agere, est independentem agere. §. 2. Liberrima Dei voluntas ex perfectione naturæ suæ, quæ volendo, eligendo, à vero bono aberrare non potest, ab æterno immutabiliter ipsa sese determinavit ad unum genere, puta bonum tantum: ad unum vero specie aut individuo, h. e. ad hoc vel illud bonum, contingenter quid- em, ita nimirum, ut ex libertate sua ad aliud vel aliud bonum sese determinare potuerit, ex hypothesi vero æterni consilii, immutabiliter ejus voluntas est determinata: unde in Deo cum absoluta libertate consistit absoluta im- mutabilitas: in creaturis vero quibusdam in- venire est quoque aliquam necessitatem im- mutabilitatis stantem cum libertate, sed non in omnibus nec semper: sc. Angeli boni ex perfectione gratiæ ac gloriæ, in qua sunt con- firmati à Deo, immutabiliter voluntates suas bonas determinant ad unum genere, hoc est, ad bonum tantum; licet ad unum specie vel individuo contingenter sese habeant: contra Angeli mali ex perfecta & completa malitia immutabiliter voluntates suas malas determi- nant ad unum genere, i. e. ad malum tantum; contingenter vero ad unum specie vel indi- viduo, i. e. ad hoc vel illud vel aliud malum: liberrime igitur illi bene, hi male, volunt & agunt; atque in utrisque libertas cum necessi- tate immutabilitatis est conjuncta. Quantum ad Hominem, de eo distincte respondendum est, pro distinctione status illius; ante lapsum, qui creationis, integritatis, & innocentia dicitur; post lapsum, qui defectio- nis, peccati, ac corruptionis dicitur; post regenerationem, qui gratiæ & refectionis, post resuscitationem, qui vel gloriæ vel condemnationis dicitur: pro hoc, inquam, diverso hominis statu, liber- tas ejus subiecta fuit necessitati immutabili- tatis & non fuit: in statu creationis & gratiæ non est ulla in eo necessitas immutabilitatis, quo vel bonum tantum, vel malum tantum, utrumque immutabiliter velit: sed in statu peccati ac condemnationis est necessitas im-

mutabilitatis ad malum tantum; in statu gloriae ad bonum tantum. Verum quandoquidem hoc negotium de natura causae liberae recte intellectum est fundamentum gravissimum in Theologia quaestionum de natura Liberi Arbitrii recte decidendarum, age, distinctissime per classes, *utrumque libertatis atque indifferentiae modum, tum quoad exercitium seu contradictionem, tum quoad specificationem seu contrarietatem, de Deo, Angelis, Homini- bus, enunciemus.*

VII. De Deo observandae sunt haec propositiones. 1. Quoad libertatem aut indifferentiam contradictionis seu exercitii, non fuit, nec est voluntas Dei ad actum volendi, quatenus est actus absolute & in genere sumtus, indifferens, nec illum suspendere potuit Deus enim nunquam esse potuit sine actu volendi. 2. Nec fuit, nec est, ad actum volendi, indifferens Dei voluntas, quatenus notat ordinem ad objectum Dei intrinsecum & absolute necessarium, puta illius essentiam, sapientiam, bonitatem, &c. nam Deus, nec potest, nec potuit, haec non velle. 3. Quoad libertatem aut indifferentiam specificationis seu contrarietatis, h. e. velle & nolle, eligere & repudiare, prout velle & nolle & similes actus Dei notant ordinem ad objectum externum, sc. creaturas, earumque existentiam, hi actus Dei non sunt absolute necessarii, sed indifferentes: potuit enim absolute res, quas voluit, nolle, & quas noluit, velle, quas elegit, potuit repudiare, quas repudiavit, eligere; quamvis ex hypothesi, postquam & quatenus eas semel voluit vel noluit, propter immutabilitatem suae voluntatis, non possit non velle, non possit non nolle. 4. Quoad contrarietatem aut specificationem in ordine ad actus malos vel bonos, circa hos non est voluntas Dei indifferens uno eodemque actu, quia Deus, qui est summum bonum, tantum potest moraliter bona & iusta velle, sicut moraliter mala & iniusta tantum potest nolle, & quidem utrumque tantum bene: quamvis ad haec vel illa bona facienda vel non facienda, ad haec vel il-

la mala impedienda vel non impedienda, absolute indifferens sit ac fuerit.

VIII. De Angelis haec propositiones notandae veniunt. 1. Ratione libertatis atque indifferentiae, tum contrarietatis, tum contradictionis, circa bonum & circa malum, Angeli boni ante confirmationem in gratia, & mali ante confirmationem in malitia, fuerunt indifferentes, tam ad velle quam ad non velle aut nolle, tam ad eligendum quam ad repudiandum, tam mala quam bona, tam male quam bene. 2. Post confirmationem, in gratia quidem, Angeli boni amiserunt indifferentiam contrarietatis circa bonum & malum: nam determinantur ad bonum tantum; in malitia vero, Angeli mali amiserunt quoque indifferentiam contrarietatis circa bonum & malum: nam determinantur tantum ad malum: retinent vero utrumque haecenus indifferentiam contrarietatis, quatenus boni ad hoc vel illud vel aliud bonum in specie & individuo, mali ad hoc vel illud vel aliud malum in specie & individuo, indifferenter sese habent.

IX. De homine sunt tenendae haec propositiones. 1. In statu creationis & gratiae seu regenerationis, voluntas hominis quoad utramque speciem indifferentiae & contrarietatis & contradictionis, circa bonum vel malum, indifferens est, & indeterminate sese habet. 2. In statu peccati, item condemnationis, indifferens non est ejus voluntas circa bonum & malum, sed determinata ad malum: similiter in statu gloriae indifferens quoque non est ad bonum & malum, sed determinata ad bonum; & haecenus amisit indifferentiam contrarietatis. 3. At retinuit eandem contrarietatis indifferentiam, quatenus in statu peccati & condemnationis, ad hoc vel illud vel aliud malum in specie atque individuo volendum, in statu gloriae ad hoc vel illud vel aliud bonum in specie atque individuo volendum, indifferenter sese habet. Sed haec de natura *Causae Liberae*, hac & praecedenti disputatione, discussisse sufficit.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

QUADRAGESIMA-OCTAVA,

DE

ENTE REALI.

THESIS I.

Nihil est tritius voce *Ens*: nullus in Philosophia terminus usitator, quam *Ens reale*: & tamen quid sit *Ens* atque *Ens reale*, quid vocibus istis debeat intelligi, tam est obscurum quam quod est obscurissimum. Videtur fere nihil esse notius ente atque adeo ente reali: & tamen nihil fere est ignotius. Edidit de *Ente & Essentia* tractatum *Thomas Aquinas*: in hunc, commentarium conscripsit *Thomas Cajetanus*: in hujus commentarios alios iterum commentarios evulgavit *Raphaël Rypa*: agunt de *Ente & Ente reali*, *Suarez*, *Fonseca*, & qui ex hisce duobus omnia solent compilare, moderni *Metaphysici* initio *Metaphysices*, cum de objecto *Metaphysices* philosophantur, agunt item de eo multi ex *Logicorum* filiis, cum objectum *Logicæ* utentis remotum docent esse *Ens* & non *Ens*: & tamen, si dixerō, neminem hæctenus ex isto Philosophorum vulgo exposuisse clare & distincte, quid *ens* & *ens reale* sit, quid sub istis vocabulis concipi debeat, fortassis à veritate non aberravero: Et, si dicendum est, quod *res* est, quia clarus ac distinctus *Entis* atque *Entis realis* conceptus ex receptis hodie Philosophis haberi nequit, id in causa est multarum & confusio-nis & tenebrarum in Philosophia. Nos vocem primum, mox rem ipsam more nostro, quantum poterimus, perspicue explicabimus.

II. *Ens*, ut hinc ordiar, deductum est à verbo *sum*, ad imitationem Græcorum, apud quos ὄν deducitur quoque à εἶναι: sæpe autem fit, ut ὄν à relicta significatione participii induat usum ac rationem nominis, ac præcipue in *Philosophia*: veluti cum *Aristoteles* ait, scientiam quandam esse, quæ speculatur ὄν ὄν, ὄν ὄν. *Met. c. 1.* sic dicitur *lib. 1. Eth. c. 6.*

Τὰγαθὸν ἰσχυρῶς λέρεσθαι τῶν ὄντων, bonum tot modis dici, quot *ens*. Et *Plutarchus lib. 1. de Plac. Philos. ἀναγκαῖον τὸν τέλειον ἄνδρα καὶ φαεινὸν εἶναι καὶ ὄντων καὶ πρακτικῶν καὶ δέοντων*. Oportet perfectum virum, i. e. Philosophum, ea contemplari quæ sunt & facere quæ faciendæ sunt. Ad istum modum factum est, ut *Latini Philosophi*, invita Latinitate, à verbo *sum* participium *Ens* formaverint, quod tantundem fere valet atque existens, idque postea quoque, relicta significatione participii, usurpari cœpit ut nomen, pro eo, quod *Res* latine dicitur amplissimo significato, sub quo etiam *Personas*, *actiones*, & id genus alia includit: nam aliàs, *res* à *personis* & *actionibus* distinguitur, ut in *Jure* & passim alibi. Sed, dicat aliquis, si *res* idem significat, quod *ens*, quid atinebat vocem hanc fingere invita Latinitate? *Resp.* Fortasse, quia minus ambiguitatis est in voce barbara *Ens*, quam in voce latina *Res*: Et licet hæc ratio non sit satis urgens, ut ego quidem existimo, nunc tamen fieri non potest, ut hac voce *Ens* abstineamus, quandoquidem apud omnes hodie Philosophos usu recepta est: & notum est illud, *Verba valent usu*.

III. Cum *Ens* sumitur, ut participium, non est idem significatione, ac cum sumitur, ut nomen: nam cum sumitur, ut participium, pertinet ad quæstionem ἔστι ἔστι, *an sit*: at cum sumitur, ut nomen, referendum est ad quæstionem ἔστι ἔστι, *quid sit*: cum enim quippiam dicitur *Ens* notione participii, nihil aliud dicitur, quàm illud esse sive existere, quo solvitur quæstio, *an sit*: at si vim habeat nominis, esse *ens*, non significat esse aut existere, sed non esse non-ens, quod ad quæstionem, *quid sit*, referendum est: Cum autem definitio tribui possit etiam iis, quæ non sunt, h. e. quæ non existunt,

sequitur, ens positum pro nomine latius patere, quam quando acceptum pro participio significat id solummodo, quod actu existit.

IV. Porro, cum ens sumitur notione participii, ea solum entia dici possunt, quæ actu existunt: at cum sumitur ut nomen, iis etiam tribuitur, quæ non actu, sed potestate atque in suis causis tantum sunt; & quæ ita sese habent, ut rosa tempore hyberno & mundus antequam esset conditus: Ea enim entia sunt, sumta voce *Ens* ut nomen, quæ intelligi quæque definiiri possunt: At rosa tempore hyberno intelligi ejusque essentia concipi ac definiiri potest, & Deus mundum nondum conditum cognovit ab æterno: Ergo entia etiam tunc, cum non sunt actu, dici quoque possunt, ac revera quoque sunt entia, licet revera actu non sint.

V. Hic tamen observandum est illud, cum ea, quæ actu non sunt, entia dicuntur, enunciationes ejusmodi, etiam si forma sint categoricæ, sensu tamen esse hypotheticas: cum enim dicimus, *Rosa aut Mundus est ens*, propositiones istæ habent hunc sensum: Rosa aut Mundus, si sit aut cum est in rerum natura, est ens: atque hoc modo judicandum est de omnibus enunciationibus ἢ καὶ αὐτῶ, sive sint primi, sive secundi modi: quæstio enim, qua quæritur, *an res sit*, prior est ea, qua quæritur, *quid aut qualis res sit*, ut docet *Aristoteles lib. 2. Post. Anal. cap. 2.* Itaque nihil potest pronunciarî de quopiam, quod pertinet ad quæstionem *quid sit* aut *qualis sit res*, nisi constet aut saltem supponatur *rem esse*: ideoque cum ens pertineat ad quæstionem, qua quæritur *quid res sit* (distinguit enim rem ab omni eo quod non ens est) non potest illud de quopiam affirmari, nisi quod actu sit aut supponatur esse: at si ens, quod non actu sed potestate tantum est, in se consideretur, atque ut est in potestate, haud magis dici potest ens absolute, quam cadaver hominis dici absolute homo. Qui enim dicitur ens, quod non est, & quidem tunc atque eatenus, quando & quatenus non est? Atqui, quod non actu sed potestate est, revera non est: esse enim absolute & esse potestate, opponuntur, ut esse & non esse. Ergo quod non actu sed potestate tantum est,

quatenus consideratur, ut est potestate, non potest dici ens absolute, sed tantum ens in potentia.

VI. Et hoc insuper notandum est, vocem *Ens*, cum nominis significationem habet, interdum late sumi pro eo omni quod non est omnino nihil, ita ut etiam entia rationis, rationes entium, privationes, corruptiones, & id genus alia, entia dicantur istoc significatu: sic accipitur *lib. 3. Metaph. c. 3.* ubi *Philosophus* sic ait. Τα ἄλλα δὲ, ὅτι ἐστὶν, λέγεται, ἢ ὅτι ὁππότε ἐστὶν, ἢ ὅτι ὁδὸς εἰς ἐστὶν, ἢ φθορῆς ἢ στερήσεως, ἢ ποιότητος, ἢ ποιητικῆς, ἢ γενετικῆς ἐστὶν, ἢ ἢ ὡς τῶν ἐστὶν λεγόμενων ἢ τῶν πρὸς ἀποφάσεις, ἢ ἐστὶν, id est, *Quaedam dicuntur entia, quoniam substantia sunt, quedam, quoniam sunt affectiones substantiæ, alia quoniam via sunt ad substantiam, aut corruptiones, aut privationes, aut qualitates, aut quia vim habent efficiendi vel gignendi substantiam, aut ea, quæ ad substantiam dicuntur, aut quia horum alicujus negationes sunt, vel etiam ipsius substantiæ.* Interdum vox *Ens* strictius sumitur, pro eo, quod vere est in rerum natura, quod veram, realem, ac sibi propriam essentiam habet; vulgo *ens reale* dictum: atque hoc sensu, entia rationis, rationes entium, privationes, corruptiones, generationes, & id genus alia, entia dici nequeunt. Atque eundem fere ad modum de Ente philosophatur *Aquinas lib. de Ente & Essent. c. 1.* & præsertim *Summ. Theol. p. 1. quæst. 48. art. 2.* ubi cum quævisisset, *Vtrum malum inveniat in rebus?* & sibi objecisset. *Ens & res convertuntur.* Si ergo malum est ens in rebus, sequitur, quod malum sit res quedam: Quod est contra prædicta. sic respondet. *Ad secundum dicendum, quod sicut dicitur in 5. Metaph. Ens dupliciter dicitur: uno modo, secundum quod significat entitatem, prout dividitur per decem predicamenta: & sic convertitur cum re, & hoc modo nulla privatio est ens, unde nec malum. Alio modo dicitur Ens, quod significat veritatem propositionis quæ in compositione consistit, cujus nota est hoc verbum, E S T. Et hoc est Ens, quo respondetur ad quæstionem, An est: Et sic cæcitatem dicimus esse in oculo vel quamcumque aliam privationem, & hoc modo etiam malum dicitur ens.*

ens. Propter hujus autem distinctionis ignorantiam, aliqui considerantes, quod aliqua res dicuntur male, vel quod malum dicitur esse in rebus, crediderunt, quod malum esset res quaedam. Hæc Thomas: sed de Voce satis, nunc ad Rem ipsam accedamus.

VII. *Ens strictè sumtum seu reale*, non est unicum quid, quemadmodum id statuisse Parmenidem & Melissum docet lib. 1. *Phys.* c. 2. *Aristoteles*: qui n contra, ens reale multiplici varietate est diversum: atque hoc tam est manifestum, ut nesciam an aliquid dici possit manifestius. *Quid* enim? si omnia sint unum, nec quicquam à quopiam diversum est, nullus erit ortus aut interitus, nulla mutatio, nullæ causæ, ac proinde nulla quoque scientia. Deinde sic argumentatur *Aristoteles*. Ens est ex eorum numero, quæ dicuntur πολλαχῶς (nam vel substantiam significat, vel quantitatem, vel qualitatem, vel aliud quid eorum, quæ de substantia prædicantur) ergo non potest ita unum esse, ut careat omni multitudine: *Qui* enim dicunt omnia esse unum, aut intelligunt omnia unum esse nomine tenus, aut quoad rem. De nomine non est controversia, sed de re ipsa. Si ergo ens velint esse re ipsa unum; vel intelligunt unum genere, vel specie, vel numero: priora duo non tollunt multitudinem, si quidem utrumque dicitur de multis. Si omnia velint esse unum numero, vel substantiam intelligunt sine accidente, vel accidens sine substantia: non substantiam sine accidente, quia quædam substantia, scilicet finita, nunquam est sine accidente: non etiam accidens sine substantia, quia nullum accidens potest existere sine substantia; Si verò intelligant substantiam accidente vestitam, jam erit quædam entium multitudo ac diversitas. Hæc est sententia fere Disputationis, quam *Aristoteles* insinuat contra *Melissum* Parmenidemque lib. 1. *Phys.* c. 3.

VIII. *Verum* enim verò non deest fortasse, quod reponi posset, si quis *Melissi* Parmenidisve causam fusciperet ac patrocinium. Dicit enim posset, omnia substantiam esse, accidentia non esse entia, sed modos tantum, aut λόγους aut σχήματα substantiarum. Et certe mihi vix dubium est, quin quantitas eadem sit rei-

ipsa cum substantia corporum & sola ratione ab ea differat. Qualitates motus dici possent substantiæ, vel extensæ, vel intelligentis, & utrobique modi operandi: Relationes, actiones, passionnes, & quæ sequuntur rerum in categoriis classes, jam diu à multis Philosophorum ex censu & numero entium sunt remotæ ac proscriptæ. Itaque τὸ πολλαχῶς λέγεσθαι, quod enti ab Aristotele tribuitur, non videtur satis firmum argumentum ad probandam entium multitudinem: nam πῶς πολλαχῶς λεγόμενα, significant quidem multa: sed probandum erat porro, illa multa re ipsa & non sola ratione distingui. Ut igitur argumentum firmum sit, probandum est, aut accidentia esse entia vera & re ipsa à substantiis diversa (quod & ante *Aristotelem* olim & nunc temporis à multis negatur) aut ipsas substantias re ipsa à se invicem esse diversas. Quod posterius quidem tam est manifestum, ut multa probatione non egeat: nam, ut accidentia præteream (quæ an sint entia distincta à substantiis, jam nunc disputare non libet) substantiæ saltem aliæ ab aliis sunt diversæ: alia est substantia intelligens, spiritus; alia est extensa, corpus; aliud est Deus, & aliud sunt res à Deo factæ: aliud est homo, aliud lapis: quid enim? an homo non est ens? an non & lapis? & tamen homo non est lapis: an non Deus est ens? an non & spiritus? an non creatura est Ens? an non & corpus? attamen Deus non est creatura; & spiritus non est corpus: nec vice versa. Est ergo aliqua entium multitudo.

IX. Sed si hoc tam manifestum est, dicat quispiam, quis credat veteres illos sapientes ac Philosophos, *Parmenidem* *Melissum*ve, simileve heroes, cordatos mehercule mortales, tam pueriliter ineptaque philosophatos fuisse, ut omnia ens unum esse statuerint? Me quidem quod attinet, non tam sinistre sentio de viris tam præclaris, iisque assentior, qui existimant *Aristotelem* non satis candide veterum dogmata recensuisse, & adversus verba potius quam adversus sententiam eorum disputasse. *Quid* ergo voluerunt, cum dixerunt omnia esse unum tantummodo? Nihil aliud profecto, quam quod verissime dici potest, esse,

esse, unum tantummodo *ESSE*, idque sempiternum, immutabile, ac divinum; cæteraque omnia in perpetua generationum ac corruptionum vicissitudine esse posita, ideoque nunquam proprie dici posse *esse*, sed semper fieri, gigni, interire; indeque concludebant, non posse ea proprie dici *entia*, siquidem *Ens* ab *esse* dicitur; nihilque vere *ens* dici potest,

nisi quod potest dici esse. Sed quicquid sit de Veterum sententia, de qua videatur inter Græcos *Aristotelis* Interpretes *Simplicius ad cap. 2. & 3. l. 1. Phys.* illud conitat, & jam evictum esse, ens non esse unicum, sed vere dari in *Ente* reali diversitatem & multitudinem. Cætera de *ente reali* sequens absolvet disputatio.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

QUADRAGESIMA-NONA,

DE

ENTE REALI.

THESIS I.

QUæ præcessit Disputatio, ea *Ens* non unicum, sed *Entia esse plura*, demonstravit: multa enim sunt quibus nomen & natura Entis convenit: sed videndum nunc est, in quo sit sita illa communis natura & ratio *Entis*, qua plura sub suo complexu continet ac comprehendit, & quomodo ad inferiora contrahatur: quod quidem explicatu tam est difficile, quam quid est in universa Philosophia: hic enim omnia sunt plena caliginis, ut vix videre detur, ubi pes figi possit, & fundamentum solidum poni. Nos in re obscura perspicuitati pro virili studebimus.

II. Ante omnia statuendum est, *Entia realia* omnia, modo revera sint talia, uno conceptu ac notione comprehendendi posse, quæ non representet certam entis realis speciem aut certum ens in specie, Deum aut creaturam, substantiam aut accidens, sed quæ representet aliquid, in quo hæc omnia conveniunt. Atque hoc nobis notissimum est; ipsa enim nos docet experientia, audita voce entis mentem nostram à multitudine retrahi & ad quandam unitatem reduci, intellectumque nostrum formare unum communemque omnibus entibus conceptum, ac representantem ens, non ut tale est aut tale in specie, sed ut est ens simpliciter. Præterea voces istæ, *ens* & *ens*, primum sunt adhibitæ, non ad significandum substantiam aut accidens, aut aliam

naturam determinatam vel contractam, sed ad significandum id, in quo omnia entia conveniunt. Quare cum voces sint *σύμβολα τῆ ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων*, i. e. *notæ affectionum*, sive conceptionum, quæ sunt in anima, ut loquitur *Aristoteles cap. 1. de Interpret.* omnino sequitur, hisce vocibus respondere unum conceptum in mente, quo intelligitur id, quod proxime atque immediate per hæc voces significatur. Si dicas, voces hæc ambiguas esse; ideoque non unum quippiam sed multa simul significare, ac proinde non esse necesse, ut iis unus respondeat conceptus: id quidem facile confutari potest. Demus enim eas voces esse ambiguas: hoc solummodo observandum est, eas non fuisse adhibitæ primum ad significandam hanc vel istam entis speciem, mox ad significandam entis speciem aliam, & sic forte fortuna totum entis ambitum hisce vocibus fuisse comprehensum: sed vero statim atque hæc voces, *ens* & *ens*, in usu esse cœperunt, harum vocum primo usu, quicquid est, fuit designatum: quod fieri non potest, si mens unum conceptum communem omnibus entibus non formaverit.

III. Porro, quod si mens nostra non dividatur nec distrahatur in conceptus plures, concepto eo, quod nomen & notio entis importat, sed unum ac communem omnibus entibus formet conceptum, facile videre est, quod

quod omnia ergo entia aliquo modo inter sese convenient; quippe uni conceptui necesse est ut respondeat unum objectum: debet enim esse proportio ac convenientia inter conceptum & objectum quod concipitur: ideoque si *ens* uno conceptu concipiatur, quo aliquid representetur omnibus entibus commune, utique oportet à parte entis aliquid dari in quo omnia entia convenient & uniantur, alioqui representatio falsa foret. Sed verum est prius, *ex thes. præced.* E. & posterius. Hanc nostram ratiocinationem tali tibicine fulcit *Vir Cl. præceptor ac prædecessor noster, D. Fr. Burgerisd. Metaph. l. 1. c. 2. th. 10.* Aut enim, *inquit*, communis illius omnium entium conceptus objectum, erit communio quædam omnium entium *inter se*, aut aliquid ex propriis particularium entium, puta, *Substantiæ & Accidentis, Dei & creaturarum*, rationibus, collectum, & aggregatum: Hoc posterius manifestum falsum est: nam cum objectum ex multis particularibus objectis aggregatum est, *sc. absque aliqua communiione aut unione*, conceptus quoque mentis aggregatus esse debet ex multis conceptibus, quorum singuli singulis objectis respondeant: *conceptus enim debent objectis suis esse similes, eaque sic representare, ut sunt, & non aliter quam sunt.* Ergo concedenda est quædam omnium entium communio ac convenientia, secundum quam uno aliquo conceptu promiscue possint ab intellectu apprehendi.

IV. *Suarez*, & vulgus *Philosophorum*, qui ipsius vitula arant, hanc doctrinam sic efferrunt. Ajunt, dari *unum conceptum entis*, tum *formalem*, tum *objectivum*. *Conceptum formalem* vocant ipsum mentis actum sive notionem, qua rem objectam apprehendit atque cognoscit: *conceptum objectivum* appellant rem ipsam, quæ conceptu formali cognoscitur, atque in mente representatur, & quidem quatenus menti objicitur atque ab ea concipitur. Ex. gr. si quis hominem concipiat certo quodam modo, puta, qua animal est, illa notio, quæ in anima formatur, cum hominem concipit, ut animal, est conceptus formalis: homo vero ipse, quatenus ut animal concipitur, vocatur conceptus objectivus. *Quamvis*

autem res eodem redeat, & sententia nostra à nobis *th. 3.* exposita non sit diversa à sententia *Suarezii* aliorumque, sub istis tamen terminis eam non proposuimus, quia abstinendum judicamus, quantum fieri potest, ab ineptis vocibus & inutilis loquendi modis, quibus *Philosophia* recepta tota est deformata: in illo sane numero est illa conceptus distinctio: omnis enim conceptus est conceptus formalis, h. e. forma quædam mentis, qua res sibi objectas immateriali modo refert ac representat: res objectæ nullo modo conceptus est, nec conceptus dici potest, ne externa quidem denominatione: denominationes externæ dicuntur de rebus oratione obliqua & *παρωρισ*, non autem oratione recta & *συνορισ*: non enim dicimus, *miles est vestis aut gladius*; sed *est vestitus aut gladius*. Ad istum quoque modum, res objectæ menti non potest dici conceptus, sed concepta *παρωρισ*, h. e. id quod concipitur. Sed pergamus.

V. Constat ergo, dari omnium entium quandam communionem atque convenientiam in eo, quod sint entia: hic nunc quaeritur, In quo hæc communio & convenientia omnium entium sit sita? Errant, qui eam ponunt in sola communiione nominis, quod *ens* & *ens* de omnibus entibus prædicetur: nam hæc nominis communio non sufficit ad efforandum unum conceptum omnibus omnino entibus communem: Nec melius sentiunt, qui entis naturam communem collocant in aliquo, quod sit extra rationem entis: nam quod extra rationem entis est, id nihil est, aut certe non ens; at entia non possunt in nihilo aut in non ente venire: nam si sumas ens late acceptum, illud & nihil opponuntur contradictorie, tanquam ens & non ens: si ens sumas stricte pro ente reali, quemadmodum nos impræsentiarum fumimus, etiam ens reale & non ens reale contradictorie opponuntur. Restat ergo, ut omnium entium realium convenientia & communio generalis in ente, collocetur in proprio entis actu, per quem ens reale revera est ens & tale, per quem distinguitur non solum ab eo quod est nihil, sed & ab eo quod non est ens reale: nam dari quippiam, quod, tamen non sit revera ens reale,

reale, non tamen est nihil, quod medium vocant negationis inter ens reale & nihil, evinctum relationes, denominationes externæ, entia rationis, rationes entium, modi existendi & operandi, actiones omnes, &c. Confistit ergo communis ratio entis realis in proprio ejus actu: hic est *ESSE*: ens enim & esse sunt conjugata: Sed cum duplex sit *esse*, vel *essentiæ*, vel *existentiæ*, entis realis actus proprius consistit in *τὸ* esse *essentiæ*: potest namque Ens reale abstrahi ab esse *existentiæ*, ab esse *essentiæ* non potest, ideoque omne Ens reale est secundum esse *essentiæ*, & quicquid est secundum esse *essentiæ*, illud est Ens reale: sicuti è converso, non Ens reale, non est secundum esse *essentiæ*, & quod non est secundum esse *essentiæ*, illud est non-ens-reale. Notandum vero hic à nobis intelligi, *esse* secundo adjectum, veluti cum dicimus, Deus est, Homerus non est sed fuit: nam esse tertio adjectum, nihil est aliud quam copula prædicati cum subiecto, quæ etiam non-enti reali & *τὸ* nihil competit: veluti cum dicimus, nihil est non-ens, cæcitas est privatio, & id genus alia.

VI. Sed hic scrupulus oritur gravis. *Si esse secundo adjectum is solummodo conveniat, quæ actu sunt in rerum natura sive quæ existunt, non est ratio communis entis realis quod ab existentia abstrahi per mentem potest. Sed verum est prius. Ergo & posterius. Prob. min. Quia non recte dicitur, Rosa est, cum nulla rosa existit: certe Logici docent, quod esse secundæ adjectionis sit idem quod existere: Ergo, si diceretur rosa esse, cum non existit, diceretur esse, cum non est: jam vero ens reale non tantum comprehendit ea quæ actu sunt, sed & ea quæ sunt potestate, h. e. quorum natura non repugnat, actu esse. Esse secundi adjecti, ut loquuntur vulgo, non videtur esse ratio communis, in qua omnia entia realia conveniunt. Ista objectio sic solvi potest: τὸ εἶναι sive esse, secundo adjectum idem sane est quod existere: nec tribuitur iis, quæ non sunt actu seu quæ non existunt; & quæ actu non sunt, solemus vulgo vocare non entia, id est non existentia: eadem tamen, quæ non existunt, possunt dici esse, id est entia realia, ex hypothesi; quia tunc sunt entia realia, cum actu sunt, aut cum fuerunt, aut cum erunt. Ens*

igitur reale, & proprius ejus actus, esse *essentiæ*, abstrahi quidem potest ab esse *existentiæ* abstractione præcisionis, sed non item negationis: at quæ sunt non entia realia, abstractione negationis abstrahuntur, & ab esse *existentiæ* & ab esse *essentiæ*: illud autem esse seu esse *essentiæ*, in quo entis realis actum ponimus, nihil est aliud, quam quo Ens veram habet essentiam & est in rerum natura; tale autem est, quod est extra mentem, nec situm est in respectu, voce aut modo.

VII. Communis illa natura & ratio entis realis, in qua omnia entia realia conveniunt, determinatur & contrahitur ad inferiora, & in suas quasi species dividitur per convenientes differentias: quæcunque enim inter se in communi aliqua natura conveniunt, si ea inter se quoque distinguuntur, per differentias distinguuntur, quæ communi naturæ adjiciuntur: istæ differentiæ entis realis non sunt entia realia, neque communem rationem entis realis includunt: *Genus non attribuitur differentiis, sed eis, de quibus differentia dicitur, ut docet Aristoteles l. 6. Top. c. 6.* Ideoque cum ens reale sit, quod dividitur, differentiæ dividentes non possunt esse entia realia. Et certè, si differentiæ entis realis sint entia realia, in eo quod sint & quatenus sunt entia realia, inter se conveniunt: in quo ergo inter sese differunt? aut si non differant, quomodo possunt ens in species dividere? si entia sint realia & tamen differant, per alias differentias differre debent, & illæ rursus per alias, atque ita vel in infinitum est progrediendû, vel dandæ erunt differentiæ, quæ entia realia non sunt. An ergo differentiæ istæ nihil omnino sunt? Ne hoc quidem: nam quæcunque inter se conveniunt, non possunt à se invicem distinguuntur per illud, quod omnino nihil est. Quæ enim distinguuntur *τὸ* nihil, ne distinguuntur quidem, sed sunt reipsa unum: superest ergo, ut entis realis differentiæ, cum ipsæ nec sint entia realia nec nihil, sint aliquid medium, & quidem negationis, inter ens reale & nihil. *Si dicas, tale medium non dari:* Resp. non tantum nullæ erunt entis realis differentiæ, sed nullæ quoque communes ejus affectiones, nulla ejus principia, quibus affectiones de ente reali de-

mon-

monstrentur: quinimo tota evertetur Metaphysica, ac verborum tantum erit scientia, non rerum. Verum quia non-nemini fortasse paradoxa videbitur hæc opinio, una atque altera ratione eam confirmemus.

VIII. §. 1. Una affectio entis realis differt ab alia; puta unitas à veritate, veritas à bonitate: nam licet verum sit, quicquid unum est, & bonum sit, quidquid verum est, unitas tamen veritas non est, nec veritas bonitas, nec illa prædicatio identica est, qua dicitur unum esse verum, aut verum esse bonum. Atqui unum, verum, bonum, non distinguuntur per id, quod revera est ens reale (nam ens reale in iis omnibus & ex æquo includitur, in eoque inter sese conveniunt) non etiam distinguuntur eo quod nihil est (nam quæ distinguuntur eo quod nihil est, omnino non distinguuntur.) Ergo concedendum est; aliquid includi in affectionibus entis realis, quod nec ens reale sit, nec nihil. Neque vero solum in rebus Metaphysicis, sed & Mathematicis & Physicis fit est philosophandum.

IX. §. 2. Mathematicæ scientiæ versantur circa definitam quantitatem: hæc subiectum est. Affectiones, quæ de quantitate demonstrantur, ab ipsa quantitate aliquo modo distinguuntur: non sunt ipsa quantitas; neque nihil omnino; nec tamen entia sunt realia ab ipsa quantitate diversa, nam si essent entia realia, vel substantiæ forent vel accidentia: atqui substantiæ non sunt affectiones accidentium, imo ne substantiarum quidem: si sint accidentia, quantitati inhærebunt, quia acci-

dentis esse est inesse illi, cujus accidens est: atqui affectiones quantitatis non inhærent quantitati; quia accidens non inhæret accidenti: quantitas autem accidens est, ex communi sententia. Si respondeas, quantitatem non distingui à re quanta; ex eo inferam, affectiones quantitatis quoque non distingui recipià à quantitate: ac proinde non esse entia realia à quantitate diversa; nec tamen nihil sunt. Ergo concedendum est quippiam, quod non fit nihil omnino, nec tamen ens reale, quod erat demonstrandum. Simili modo liceret argumentari ex Physicis; sed charta vetat, & hæc suffecerint.

X. Totum hoc negotium, ceu in tabella, sic representari potest. *Ens*, ut nomen, *significatione lata*, est idem quod *aliquid*, & opponitur contradictorie *quod nihil*, quod idem est ac non *ens*; neque hic datur medium negationis. *Ens late sumtum*, subdividi potest, in *ens strictè sumtum*, vulgo *reale*, & *aliquid* quod non est ens reale sed ei oppositum, nec tamen nihil, quod impræsentiarum vocamus *medium negationis* inter ens reale & nihil, aut non-ens reale. Atque hoc non est unius conditionis, sed multiplici varietate diversum; adeo ut difficilius sit hanc non-entium realium, quam verorum entium realium multitudinem ad certas classes revocare; præsertim cum in entibus digerendis habeamus, quos sequamur, at in explicandis & distinguendis hisce non entibus per in via sit eundum. Sed de iis alias agere licebit: nunc de *Ente reali* gemina disputatione hæc discussisse satis esto.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

QUINQUAGESIMA,

DE

ENTE RATIONIS.

THESIS I.

Disputatio gemina de *Ente reali* non incommode videtur exceptura una de *Ente rationis*, quod à *ratione* nomen habet, quia ad *rationem*, h. e. mentem seu intellectum nostrum dicit aliquem respectum

& habitudinem, non quod à *ratione* affectione aliqua reali fiat, nec quod *rationi* ut *subiecto* in sit, sed quod rem consequatur in quantum *rationi* nostræ cognoscenda proponitur: nam ens rationis trifariam dicitur, prout trifariam

A a

pendet

pendet à ratione. Quædam enim entia rationis dependent à ratione *effective*, sive tanquam à causâ efficiente; qualia sunt, quæcunque ab aliquo mentis actu vel habitu proficiuntur: huc pertinent primum, omnes res artificiosæ: deinde, quæcunque ad mores pertinent, ut virtutes & vitia moralia, eorumque effecta: his opponuntur ea, quæ necessitate naturæ eveniunt, aut casu: hæc enim non à ratione, sed sine ratione, vel etiam præter aut contra rationem, fieri dicuntur. Alia dependent à mente sive ratione *subjective*, seu tanquam à subjecto, ut disciplinæ aliique similes habitus, & qualitates, quæ menti ut proprio subjecto in hærent. Alia denique dicuntur à mente dependere *objective*, nimirum, quia rebus competunt easque consequuntur, quatenus & quoties menti seu *rationi* cognoscendæ obijciuntur. Si entia rationis sumantur prima ac secunda significatione, quæ vel *effective* vel *subjective* dependent à mente, sunt entia realia; vere ac proprie sic dicta: nam & τὸ εἶναι proprius entis realis actus, τὸ εἶναι, & τὸ πᾶσι, & τὸ ἕν εἶναι sui essentia, illis convenit. Præterea affectiones entis realis in iis reperiuntur, unitas, veritas, bonitas. Sed vero entia rationis tertia significatione accepta, nec essentiam habent veram nec existentiam: eorum enim esse in mentis consistit fictione: oriuntur enim ex eo, quod res unaquæque menti obijciatur, & ab ea certa ratione cognoscatur.

II. Dari entia rationis *objective*, haud difficulter probari potest, si observetur, dum generum esse ea, quæ rebus tribuuntur: nam longe alia rebus conveniunt, ut sunt, & alia, ut res à nobis intelliguntur & cum aliis rebus comparantur. Quæ rebus conveniunt, ut sunt, entia sunt realia: quæ vero iisdem conveniunt, ut à mente apprehenduntur, sunt entia rationis. Ex. gr. homo, ut homo, est animatus, sensu præditus, bipes, risibilis, &c. sed ut ab intellectu intelligitur, tanquam pars quædam animalis, quæ ei subsit, dicitur esse subjectum & species animalis: illa priora, esse animatum, esse bipedem, &c. sunt entia realia: esse speciem, esse subjectum, &c. sunt entia rationis: non enim hæc conveniunt homini, quatenus homo est,

sed quatenus ab anima intelligente intelligitur, & cum animali comparatur. Similiter virtus, qua virtus, est habitus, & mediocritas, & qualitas: at si ab intellectu comparatur cum fortitudine, temperantia, justitia, & cum iis, quibus communiter inest, & quibus attribuitur, attributum earum & genus dicitur: priora hic iterum, esse habitum, esse mediocritatem, esse qualitatem, sunt entia realia; posteriora vero, esse attributum, esse genus, sunt entia rationis.

III. Porro cum mens nostra prius feratur in res ipsas, quam in earum cum rebus aliis comparationes, ideo rerum ipsarum conceptus apud *Logicos* dicuntur *intentiones primæ*: sed conceptus eorum, quæ rebus conveniunt, quia ab intellectu intelliguntur, vocantur *intentiones secundæ*: nempe, quia mens nostra primum aciem intendit suam in rem ipsam, ut est; secundo autem loco, in ea, quæ illi conveniunt, ut intelligitur. Et vocabula, quibus primi conceptus significantur, vocantur *nomen intentionis primæ*, ἀνωρονομασία: illa vero, quibus significantur conceptus secundæ, *nomen secundæ intentionis*, δευτερονομασία: homo, animal, bipes, sunt voces primæ intentionis; genus, species, subjectum, attributum, secundæ intentionis. Sed de his consulantur *Logici* veteres & recentiores.

IV. Ut vero natura entium rationis conditioque intelligatur melius, explicandum est, quo modo in rebus mentis ope orientur. Intellectus ergo author est entium rationis, eaque gignit ac producit intelligendo, i. e. formando conceptus sive notiones objectarum rerum. *Notiones* vulgo dividuntur in primas & secundas. *Primæ* repræsentant res ipsas ita uti sunt in se: *secundæ*, prout certa ratione menti obijciuntur, ab eaque concipiuntur, vel potius repræsentant modum ipsum, quo res concipiuntur: jam vero, facit entia rationis mens, non secundis, sed primis notionibus, & facta secundis apprehendit atque intelligit, cum in seipsum reflexa concipit, quomodo primis notionibus res objectas conceperat: itaque rationis entia recte dicuntur effecta primarum notionum & objecta secundarum.

V. *Notiones primæ*, vel *absolutæ* sunt vel comparatæ. *Absolutæ* voco, cum intellectus unam-

namquamque rem seorsim & sine ulla habitudine ad alias concipit : *comparatas dico*, cum concipit, quomodo res unaquæque se habeat ad alias: non sunt autem entia rationis absolutis sed comparatis notionibus: hujus tamen comparatæ intellectiōnis terminus non est ens rationis, h. e. ex hac comparata intellectiōne non oritur ens rationis ita, uti calor ex calefactione: sic enim entia rationis forent entia realia: sed comparatæ intellectiōnis terminus proprius, atque internus, est conceptus ipse sive notio prima objectum certa ratione representans: hujus enim representationis vi oritur ens rationis in ipso objecto. Ex. gr. cum intellectus Petrum apprehendit & Paulum, apprehensos inter sese comparat, ex comparatione deprehendit utrumque esse hominem; rejectis deinde attributis iis, quibus inter sese differunt, humanitatem seu naturam humanam in abstracto concipit; tum ista conceptione dicitur in & de homine formare illud ens rationis, quod *speciem* vocant *Logici*: *speciem enim esse*, non convenit humanæ naturæ aut homini in & per se, sed vero naturam humanam consequitur, cum intellectus eam, ab hominibus singulis eorumque differentiis individuanti- bus abstractam, in communi ratione concipit, in qua singuli homines conveniunt & quodammodo unum sunt: ubi jam intellectus repercussus & in seipsum reflexus, secunda vice intelligit se intelligere naturam humanam, eo, quo dictum est, modo, h. e. à singulis hominibus abstractam, dicitur formare *nationem secundam*, quæ naturam non representat humanam, sed vero modum illum sive rationem, qua naturam humanam conceperat, h. e. qua promiscue sese habet ad Petrum, Paulum, aliosque singulares homines. Quod de natura dico humana, id pariter de omnibus rebus accipiendum est, quæ pluribus rebus sunt communes: unum enim idemque rationis ens multis admodum rebus ac pene omnibus attribui potest, quia nimirum uno eodemque modo pleræque res cum aliis comparari possunt: nam ut homo se habet ad Petrum & Paulum; ita se habet canis ad Phylacem & Melampum; pirus ad hanc vel illam

pirum; justitia ad justitiam Aristidis & Socratis, & sic porro.

VI. Entia rationis totuplicia sunt, quotuplices sunt rationes entium, sive quotuplici modo res unaquæque cum alia re conferri ac comparari potest; itaque sicuti rationem illam, qua res est pluribus communis, *speciem* vocamus; ita rationem illam, qua res est communis speciebus pluribus, appellamus *genus*; rationem illam, qua res nullam habet communiter, nuncupamus *individuum*; qua ab alio pendet, *effectum*: qua aliquid confert ad alterius rei ortum, *causam*; qua alii subicitur, *subjectum*: qua alteri adjungitur, *adjunctum*. &c. Neque vero singula duntaxat rationis entia, sed multa simul, reperiri possunt in rebus singulis: una enim eademque res genus esse potest, subjectum, causa, totum, & quid non? nimirum, quia una res potest multis modis cum alia conferri, ideoque diversimode intelligi.

VII. Ex hisce ita expositis facile liquet, entia rationis non fingi aut formari ab intellectu nostro temere ac pro libero arbitratu, sed certo modo ac lege. sequetur enim in efficiendis entibus rationis *λόγους ἢ εἰσας* seu rationes entium, quæ sunt sitæ in *ῥήσιν* sive respectu & habitudine rei objectæ cum rebus aliis. Res sic se habet. Quotiescunque mens nostra res sibi oblatas percipit, quæ *ῥήσιν* seu habitudinem aliquam habent & quatenus habent, toties efficit ens rationis secundum rationem istius *ῥήσιν* seu habitudinis: vel, ut clarius loquar, toties ens rationis in re intellecta resultat ex eo, quod intellectus eam sub ista ratione sive cum ista *ῥήσιν* conceperat atque apprehenderat. Quid igitur tandem fuerit ens rationis? an intellectio ipsa? neutiquam: an conceptus, qui in mente per intellectiōnem formatus? nequaquam: an res concepta? minime: an *ῥήσιν* rei intellectæ cum rebus aliis, seu ratio, qua menti objicitur? ne hoc quidem. Quid ergo? Ens rationis, præter hæc omnia est aliquid aliud, quod oritur in re intellecta, ex eo quod intellectus res primum apprehendat, apprehensas comparet, comparatas secundum certam *ῥήσιν*, habitudinem, ac rationem intelligat: ideoque

entia rationis non sunt, nisi quando intellectus operatur, & intelligit: ac si intellectus definat intelligere, definit quoque esse ens rationis: ita in totum à ratione dependet ens rationis: ideoque non immerito sic dicitur.

VIII. Hæc omnia cum sic se habeant, cavendum est sedulo, ne *entia rationis* & *rationes entium* inter sese confundantur: nam multum adhuc differunt: quippe rationes entium sunt in rebus citra & ante omnem mentis actum, imo sunt propria mentis in intelligendo objecta, aut modi potius, sub quibus res menti obijciuntur: at entia rationis mentis nostræ operationem sequuntur, eaque mediante rebus accidunt: itaque rationes entium fundamenta sunt, quibus entia rationis sunt innixa. Rationes enim entium sunt modi, quibus res certis conceptibus obijciuntur, & quando res secundum modos illos ac rationes intelliguntur, entia rationis in illis vi istius intellectiōnis oriuntur & resultant: itaque sicuti conceptus intellectiōnesque nostræ sequuntur rationes entium, sic entia rationis sequuntur conceptus intellectiōnesque nostras; ideoque hocce modos, sub quibus res cognoscendæ menti obijciuntur & ab ea cognoscuntur, *entia rationis* consuevimus appellare, non solum, quia mentis operatione fiunt quæ *ratio* quoque dicitur; sed etiam, quia entia rationis sequuntur *rationes rerum* mediante intellectiōne: Philosophorum vulgus diceret, entia rationis & à *ratione ratiocinante*, quæ est intellectiō, & à *ratione ratiocinata*, nominari, quæ est ratio in rebus.

IX. Atque ex hisce omnibus satis apparet, quam perperam *Suarez* & ejus compilatores plurimi, *Negationes*, *privationes*, atque *entia ficta*, ut *Chimæras*, *Centauros*, inter entia rationis retulerint ac referant. 1. Quod nihil est, non est ens rationis: quia nihil discrimen nullum infert in rebus: at entia rationis discrimen in rebus inferunt: Atque negationes omnino nihil sunt, quatenus sunt negationes. 2. *Privationes*, licet non sint omnino nihil, attamen nihil ponunt, sed aliquid auferunt à re, sed entia rationis aliquid ponunt in re: nam de rebus affirmate dicuntur, ut rationes entium, relationes, denominationes externæ,

modi, &c. & ideo, in quantum entia rationis veris entibus affirmate tribuuntur, in tantum quoddam quasi esse positivum habent: quemadmodum enim quædam sunt *quasi* entia, ita quoque illis non quidem esse, sed *quasi* esse competit: at privationes nullum habent esse positivum; imo illis nec esse nec *quasi* esse tribui potest sed potius non esse. 3. Entia ficta, aut spectantur secundum hypothesein, aut extra hypothesein, juxta quam finguntur: si ficta considerentur secundum hypothesein esse hoc, quod finguntur esse, entia sunt vera proprieque dicta: sin considerentur extra illam hypothesein, non sunt vera entia, sed omnino nihil: illud enim, quod fictio representat, omnino nihil est: quin imo si non sit, nihil non erit ens fictum.

X. Sed enim, ut tandem defungamur in natura Entium rationis indaganda, *Quid* denique erit ens rationis? Resp. uno verbo. *Non est nihil, non ens reale, sed medium negationis*, inter utrumque, quale dari *disp. præcedens* evicit. *Non est ens reale*, quia in rebus oritur solummodo vi mentis rationes entium distinguuntur singularique singulis conceptibus apprehenduntis, prout illud nunc fuse est explicatum. *Non est nihil*, quia intelligi potest: at nihil, quia nihil, intelligi nequit: deinde unum ens rationis distinguitur ab alio; aliud enim est ens rationis, quod *genus*, aliud quod *species* appellatur, aliud quod *subjectum*, aliud quod *prædicatum* dicitur, &c. At in nihilo nullum potest esse discrimen. Si obijcias, *entia rationis intelligi atque inter se distingui, non quatenus sunt entia rationis, sed quatenus distinctis rationibus entium inveniuntur*, non est difficile, exceptionem istam confutare: licet enim entia rationis sequantur rationes entium, ab iisque habeant diversitatem, adeo ut sine iis, nec esse, nec intelligi, nec distingui possint; non sequitur inde tamen, quod nihil omnino sint: imo sequitur, quia entia rationis rationes entium mentisque nostræ conceptus sequuntur, ea non esse nihil, sed aliquid à rationibus entium mentisque nostræ conceptibus diversum. Atque hæc naturæ *Entium rationis*, de quibus tam frequens in *Philosophia* est sermo, enunciandæ satis fecerint.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

VOLUMINIS SECUNDI,

PARS SECUNDA,

D E

INHÆR. ACCID. ACTVALI.

T H E S I S I.

Xposuimus disquisitioni publicæ quinquaginta variis de materiis disputationes, ex Philosophiâ selectas, in unum posita volumen redactas: sed quia tam fertilis est utilissimum quæstionum Philosophiâ, ut nunquam desit nova disputandi materia, ne animus & ardor Philosophiæ Studioforum sufflaminetur, visum fuit de novo alias iterum materias seligere, aut jam ante disputatas uberius persequi, aut multas ante καὶ ἄλλοις διατριβῆς pertractatas, nunc ἀναορθοστασιῶς easdem tractare: utemur vero jure nostro ac libertate consueta, in manus sumendo, nunc hanc, nunc illam, nunc aliam materiam, prout inciderit; & nulli nos adstringendo, nisi soli & uni rationi, servando semper heroicum illud Aristotelis dictum, ἄμιχος Σωκράτης, ἄμιχος Πλάτων, (amicus, ad idem, ipse Aristoteles) sed magis amica veritas. Afferuimus Disp. select. vol. præliminari secundam, inhærentiam actualem & non aptitudinalem, esse essentiam accidentis, idque rationibus probatum dedimus: quia vero in hanc veritatem incurrit, Eustachius, Raco, Toletus, Conimbricenses, Suarez, Hurtadus, Arriaga, Oviedo, & qui hodie manibus juventuris teruntur, ex Scholasticorum & Philosophorum vulgo, omnes, ut illa adversus impetum adversæ partis præmuniatur, argumenta contraria nunc dissolvimus: præsertim quod hæc Adversariorum opinio tanto molimine ab iis defendatur, ut in suo Transsubstantiationis figmento, accidentia panis & vini post consecrationem sine suo subiecto, consequenter sine inhærentia actuali, existere

& manere divinitus, tueantur. Sed rem aggre diamur.

II. §. Obj. 1. *Essentia rei cujusque prior est existentia. Inhærentia actualis non est prior existentia accidentis. Ergo, &c.* Resp. 1. *Neg. maj.* & ratio est, quia essentia respondet quæstioni quid sit, existentia quæstioni an sit; ut ergo *n* quid sit, præsupponit, an sit, ita essentia supponit existentiam; imo nihil potest dici essentiam habere, nisi aut existentiam habeat, aut habere, habuisse, vel habiturum, supponatur: ita ut essentia non possit concipi sine existentia: de actuali essentia, seu ea, quæ tribuitur rebus actu existentibus, nihil est dubium: de potentiâ essentia, seu ea, quæ tribuitur rebus, non actu sed potentia existentibus, certum quoque est, quia licet essentia rerum possibilium abstrahatur ab existentia actuali, non tamen negat eam, sed connotat, ac semper respectum ad eam dicit; ita ut essentia rebus possibilibus non tribuatur, nisi cum respectu ad existentiam, quatenus res scilicet possibiles existere possunt aut supponuntur. Resp. 2. *Neg. min.* quia inhærentia actualis non est tantum, quæ accidens actu inhæret cum existit, sed & qua inhæret actu concipitur, cum existere concipitur: sicut ergo prius est, concipere, rem esse, id est, habere essentiam, quæ eam actu ac constituit in certo entium ordine, posterius vero est, concipere rem essentiam, actuatam, extra causas poni, ita prius est, concipere, accidens esse, id est, habere essentiam, quæ accidens actu et constituit in ordine accidentium, non substantiarum, quod facit inhærentia actualis,

Posterius vero est, concipere, accidens esse positum extra causas, seu existere: Et sic inhærentia actualis est prior existentia accidentis.

III. §. Obj. 2. *Relatio aut respectus non est de essentia absoluti. Inhærentia actualis est relatio aut respectus. Ergo non est de essentia absoluti. Sed accidens est absolutum quid. Ergo, &c.* Resp. ad maj. Relatio prædicamentalis non est &c. Vera est maj. Ad min. Inhærentia actualis est relatio prædicamentalis. Neg. min. est enim transcendentalis, qualis est inter causam & causatum, subjectum & adjunctum, &c. hoc autem modo omne ens, non tantum accidens, sed & substantia, est relatum quid, quia saltem ad Deum refertur tanquam ad causam. At hæc relatio transcendentalis nihil impedit, quo minus talia relata vere sint entia absoluta: at vero esse ens absolutum & esse relatum prædicamentale pugnant, quia hujus essentia tota consistit in referri ad aliud, illius non item: idem autem non potest simul referri ad aliud & non referri.

IV. §. Obj. 3. *Si inhærentia actualis potest abstrahi ab accidente, Ergo non est essentia accidentis. Sed potest abstrahi. Ergo.* Resp. Neg. min. non potest, nec abstractione præcisionis, nec negationis. Prob. min. *Quorum unum potest concipi, altero non concepto, ea possunt à se invicem abstrahi, saltem præcisive: Sed accidens potest concipi non concepta inhærentia actuali. Ergo.* Resp. Neg. min. Potest quidem aliquid concipi & intelligi de accidente, affectio aut attributum aliquod, non concepta inhærentia actuali accidentis; sed non potest accidens in sua natura conceptu essentiali intelligi qua accidens, non concepta aut non inclusa in illo conceptu inhærentia actuali; sicuti non potest concipi homo, nisi in conceptu illo includatur rationale. Prob. min. *Quantitas est accidens. Quantitas potest concipi non concepto subjecto. Mathematicus enim abstrahit quantitatem à subjecto. Ergo aliquod accidens potest concipi non concepto subjecto, seu quod idem est, non concepta inhærentia actuali in subjecto.* Resp. Ad hunc syllogismum multa responderi possunt. 1. *Questio est de Accidente in genere, an hoc intelligi possit non intellecta actuali*

inhærentia in subjecto: hoc autem argumentum agit de accidente in specie, de quantitate. 2. *Mathematicus non cognoscit ipsam quantitatem, naturam puta illius accidentis in specie; hoc enim facit Physicus, qui eam cognoscit, ut est affectio corporis naturalis; Sed Mathematicus quædam tantum attributa cognoscit de quantitate, quæ de ea demonstrat. At nos agimus impræsentiarum de cognitione ipsius Accidentis naturæ.* 3. *Malè confunduntur ista duo; sc. Accidens potest cognosci aut concipi, non cognito vel non concepto subjecto, &, accidens potest concipi non concepta inhærentia in subjecto: nam aliud est, cognoscere subjectum, aliud, cognoscere esse in subjecto: non requiritur ad cognitionem accidentis cognitio subjecti, sed hoc tamen necessario cognosci debet, quod sit in aliquo ut in subjecto.* 4. *Distingui potest inter conceptum confusum & distinctum: potest quantitas cognosci aut simile accidens confusa cognitione, non concepto subjecto, sed ejus natura distincte cognosci nequit, nisi cognito aliquo subjecto, & eam esse accidens cognosci nequit, nisi simul cognoscatur eam esse in aliquo subjecto.* Disputari hic posset, an quantitas sit verum accidens: Verum illud nunc supponimus, quod tamen falsum esse seq. disp. demonstrabimus.

V. §. Obj. 4. *Si inhærentia actualis sit essentia accidentis, Ergo accidens necessario semper inest subjecto. Sed hoc est falsum. Ergo & illud.* Resp. 1. *Neg. min.* Nam accidens necessario in aliquo semper est subjecto, sc. cum est: cum enim non est, nihil mirum est, quod non sit in subjecto. 2. *Neg. maj.* Nam non sequitur: si actualis unio cum materia sit essentia formæ, Ergo necessario forma semper unitur: si actu per se existere sit essentia substantiæ, Ergo necessario semper substantia actu per se existit: sed id sequitur: quod substantia, cum erit, actu existet per se, forma, cum erit, actu unitur: sic & accidens, cum erit, actu inhærebit subjecto. Et notandum est, quando essentia aut pars essentiæ dicitur de essentiato, animal aut rationale de homine, per se existere de substantia,

stantia, esse in subiecto de accidente, quod inde non sequatur, res illas necessario existere, quia veritas talium enunciationum necessarium non fundatur in existentia sed in connexione necessaria extremorum, & necessitas talium enunciationum non est absoluta sed hypothetica: non enim dico, hominem necessario existere, cum dico, homo est animal, sed cum existet, existiturum animal, & non aliam entis speciem: sic non dico, accidens necessario existere in subiecto, aut substantiam extra subiectum, cum dico, accidens actu inhaeret subiecto, aut, substantia subsistit per se, sed dico, cum accidens existet, inhaerebit actu, & cum substantia existet, subsistit per se.

VI. §. Object. 5. *Existentia non est de essentia alicujus entis. Inhaerentia actualis est existentia accidentis (aut modus saltem existentiae) Accidentis est ens creatum. Ergo. &c.* Respond. Ad hoc argumentum, sic satis intricatum, non nulli respondent, negando majorem cum distinctione essentiae dicunt: Existentia non est de essentia actuali alicujus entis creati, falsum est. Existentia non est de essentia possibili entis creati, verum est. Sed mihi quidem ista distinctio non satisfacit: Nam essentia possibilis seu entis in potentia est eadem cum actuali seu entis actu: eadem enim est essentia rosea nunc non existentis, & aetate existentis. Quare si existentia sit de essentia actuali entis creati alicujus, erit de possibili ejusdem essentia. Ego malim dicere ad majorem, eam male proponi: Nam quid hoc est dicere? existentia est de essentia entis creati. Aut significat, idem esse existentiam rei creatae, quod est essentia ejus, aut, idem concipi concepta essentia, quod concipitur concepta existentia: utrumvis dicant, nisi multum distinguant, inepte loquuntur, si non falso. Est quidem existentia idem cum essentia, quatenus non est res aut modus alius distinctus ab essentia, non tamen idem significat essentia quod existentia: nam essentia respondet quaestioni, quid est, existentia, an est, quae ut diversae sunt quaestiones, ita diversimode ad eas responderetur per essentiam & existentiam. Deinde essentia indifferenter competit enti

in actu & in potentia: existentia non nisi enti in actu: unde, secundum si dicant, idem concipi concepta existentia, quod concipitur concepta essentia, falsum dicunt: sunt enim plane dissimiles & diversi conceptus essentiae & existentiae in rebus creatis, quae dissimilitudo & diversitas fundatur in indifferentia ista essentiae ad utrum actu esse & potentia, quae non item convenit existentiae, & in diversitate quaestionum, an sit & quid sit. Resp. 2. Neg. prius membrum minoris: Nam inhaerentia actualis non limitatur hic à nobis hoc sensu, quasi significet absolute, accidens semper inhaerere; sed hypothetice, cum est, tum inhaerere: nam cum non est, tum non inhaeret: itaque actualis inhaerentia non significat actualem constitutionem accidentis extra causas, sed significat naturam modumque accidentis, qualis sit natura accidentis futura, cum illud extra causas constituetur, quomodo se sit habiturum, an per se sit existiturum, an in alio ut subiecto futurum. Clarius & uno verbo. Inhaerentia actualis dicitur, aut qua actu inhaeret accidens, cum se. existit, aut qua actu inhaerere concipitur, cum non quidem existit, sed existere aut existiturum concipitur. Atque ex hisce haud difficulter solvitur sequens argumentum.

VII. §. Obj. 6. *Si inhaerentia actualis sit essentia accidentis, Ergo, quando actu non inhaeret, non habebit essentiam. Sed hoc est absurdum, quia entia, cum actu non sunt, habent tamen essentiam; haec enim abstrahitur ab existentia.* Resp. Neg. conseq. Quia per inhaerentiam actualem, quam dicimus esse essentiam accidentis, intelligimus, non tantum inhaerentiam, qua actu & de facto inhaeret subiecto, cum est atque existit, sed &, qua actu inesse concipitur, cum existere aut fore concipitur: Inhaerentia enim actualis dicitur eo sensu, quod omnis essentia non-nullis Philosophis dicitur actualis, non quod omnis essentia semper existat, (est enim essentia quaedam potentialis, quam res non-existent habet) sed quia omnis essentia semper actuatur, sive sit entis in potentia sive entis in actu, i. e. esse & esse tale largitur in certa specie, licet res essentia

fiata nondum existat, quod patet exemplo rosæ & hominis, quæ per essentiam actuantur, i. e. in certa classe collocantur entium, licet nondum existant: sic inhærentia dicitur actualis, quia de factò ac revera actu accidens, i. e. in certo genere entium reponit, utcumque nondum existat. Et, ut summatim omnia complectar; Essentia accidentis dicitur consistere in inhærentia actuali, non hoc sensu, quasi accidentis essentia sit, semper actu esse atque existere, & sic actu inhæreret, sed sensus est, ut ante dixi, hypotheticus. sc. Accidens si est, cum est, est in subiecto actu: cum dicitur essentia hominis consistere in actuali unione animæ & corporis, non ea phrasi significatur, animam semper actu uniri corpo-

ri, aut hominem semper existere, sed hoc tantum innuitur, quod non possit concipi hominis essentia, nisi concipiatur unio (non possibilis, tum nondum concipitur homo) sed actualis, quemadmodum non potest concipi formæ materialis essentia, nisi ejus concipiatur actualis quoque cum aliqua materia unio: ita quoque inhærentia actualis est essentia accidentis, quatenus hæc concipi nequit, nisi concipiatur ejus inhærentia actualis in subiecto, quod erat demonstrandū. *Eustachii, Raconis, Conimbricensium* Objectiones alias refutat Ecclesiæ Clericæ in Gallia Pastor, Vir Doctissimus, *D. Petrus Fitanius Solon*, in *divine ac transnaturalis suæ Philosophiæ Exercitationibus nobilissimis, quæ non satis possunt commendari.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

S E C U N D A,

D E

QVANT. IDENT. CVM MAT.

T H E S I S I.

Supposuimus *Disp. præced.* *Quantitatem esse accidens entitate ac re ipsa distinctum à substantia*: quæ quidem vulgaris est *Philosophiæ* sententia. Verum enimvero, ut multa sunt in eâ recepta quidem, non tamen protinus vera, ita sese res quoque hic habet: neque enim *quantitas* (intellige continuam, de qua nobis sermo est tantum) *realiter nobis distingui censetur à materia, neque diversum ab ea ens esse videtur: quod xalavov suavivov* probatum imus.

II. §. I. Si *quantitas* sit ens realiter distinctum, oportet istius distinctionis realis assignare aliquod fundamentum. Sed illud assignari non potest. Ergo. *Prob. min.* Vel enim fundamentum illud est, in separatione reali quantitatis à materia, vel est in diversitate conceptuum realium. Sed neutrum dici potest. Ergo. *Min. prob.* Quia *quantitas* sine

materia, aut *materia* sine *quantitate* reperta nunquam fuit, quin ne reperiri quidem potest: Nam quod hic rarefactionis & condensationis exemplum proferant quidam, ad id dicimus, vel quantitatis tantum terminos mutari, manente eadem *quantitate* ipsa, vel rarefactionem fieri per appulsam novarum particularum aut corpusculorum, & condensationem per earundem aut eorundem expulsiorem, & sic manere eandem corporis, quod rarefit aut condensatur, *quantitatem*, quæ fuit prius. Et sane, si *quantitas* aut existit aut existere potest separata ab omni *materia*, atque illa fuerit accidens ex sententia *Adversariorum*, utique accidens existet aut existere poterit extra subiectum suum, cujus contrarium, & *Disp. select. Vol. 1. Disp. præliminari secunda, & hujus Vol. Disp. præced.* est demonstratum. Si *materia* potest existere aut existit sine *quantitate*

quantitate, subjectum poterit existere aut existet sine proprietate. Sed subjectum & proprietates separari nequeunt, quia sese mutuo ponunt & tollunt; habent enim se ut causa emanativa & effectum, quod alias fuit ostensum. Ergo. Si realis distinctio quantitatis à materia fundetur in diversitate realium conceptuum, profecto ex hac diversitate conceptuum, non potest deduci diversitas essentialium; nam de re una eademque possunt formari conceptus reales vel realiter diversi; Deus enim potest concipi, ut ens, ut bonum, ut verum, ut sapiens, ut vivens, neque tamen entitas, bonitas, veritas, sapientia, vita, dicunt diversa in Deo entia. Sic Petrus concipitur, ut homo, ut animal, &c. neque tamen, humanitas & animalitas &c. dicunt diversa in Petro entia. Itaque diversitas conceptuum non arguit diversitatem rerum, sed modorum tantum, aut, ut loquuntur vulgo, formalitatum, seu rationum formalium, aut quidditatum.

III. §. 2. Si quantitas sit ens à materia realiter distinctum, aliquam entitatem superaddet substantiali entitati materiae. At quæ hæc erit? vel superaddet materiae partes, vel distinctionem partium, vel divisibilitatem, vel extensionem. Sed nihil horum. Ergo. *Non superaddit materiae partes* Quantitas, licet fissentiam plerique Thomistarum: quia materia ex se & per se seu per suam entitatem, non autem per aliud ens à se distinctum realiter, partes habet: alioquin materia ex se & per se seu per suam entitatem esset simplex & indivisibilis, quia simplex dicitur, ens partibus carens, & indivisibile, quod non habet partes, in quas possit dividi: At materia ex se & per se, seu per suam entitatem, non est simplex & indivisibilis: sic enim in essentia sua non distingueretur à spiritu, & corpus, materia hominis, quoad entitatem, non distingueretur ab anima rationali: & totius Oceani materia non haberet plures partes quam una maris gutta, sc. utraq; ex se: nam quod nullas partes habet ex se, ut materia, ex sententia Adversariorum, illud non habet plures partes, quam aliud: & materia Oceani esset tota in toto & tota in qualibet parte: nam quod indivisibile est, ubi est, ibi est totum per essentiam: & materia elephan-

tis non erit capax recipiendi plures partes quantitatis, quam materia muscæ; si enim materia est ex se simplex & indivisibilis, æqualem habet capacitatem recipiendi quantitatem: & quales erunt istæ partes, quas materia superaddet quantitas? vel substantiales, vel accidentales? Si substantiales, Ergo quantitas ipsa non erit accidens, sed substantia, aut saltem identificabitur cum ea, neque erit ens distinctum ab ea: quod enim est accidens, illud non potest dare esse substantiale substantiæ. sc. formaliter, uti hic fieret. Si accidentales, Ergo materia erit accidens: nam partes identificantur cum toto, vel adæquate, vel inadæquate: accidens autem nullo modo potest identificari cum substantia.

IV. *Sed nec quantitas dat materiae distinctionem partium.* Nam quod substantia, quæ est sub quantitate manus, sit alia & distincta, quam quæ est sub quantitate pedis, (una enim potest corrumpi altera permanente) id non est à quantitate, distincta ab ipsis substantiis illis partialibus corporis: quia, sicut res quælibet per se ipsam est ens, ita per se ipsam est unum ens, i. e. indivisum in se, & divisum, seu distinctum, à quolibet alio: nam ens & unum non distinguuntur re ipsa: ideoque, cum quælibet pars materiae per se ipsam sit ens, etiam est una per se ipsam; atque adeo per se ipsam est indivisa in se, & divisa à quolibet alia parte materiae: ergo non per quantitatem distinctam à se realiter. Et, quid est, esse res distinctas? nihil aliud, quam, hanc esse hanc, & illam esse illam: At partes materiae per se ipsas habent, ut hæc sit hæc, & illa sit illa, atque adeo hæc non sit illa. Ergo partes materiae per se ipsas distinguuntur, & non per quantitatem realiter ab iis distinctam.

V. *Sed nec quantitas addit materiae divisibilitatem:* atque hoc fluit ex præcedenti: sic enim argumentamur. Quicquid habet partes distinctas ex se & non per aliud, illud est divisibile in eas per se & non per aliud. Sed materia habet partes distinctas per se & non per aliud. Ergo & est divisibilis in eas per se & non per aliud; consequenter, divisibilitas non est à quantitate, ut illa est ens aliud distinctum à materia.

VI. Sed nec quantitas superaddit materiae extensioni. Quia per se ipsam est extensa materia, & non per aliud à se distinctum: nam quantumvis illa mutetur, quin annihiletur atque auferatur quodeunque est in materia, calor, color, odor, & omne quod in ea invenitur ac cogitari potest, modo remaneat materia, manebit & quantitas, quia manet extensio: & hæc manet, quia manent partes extra se invicem: & hæc manent extra se invicem, quia, annihilato quocunque tandem alio, partes materiae, v. c. cereæ, aut corporis humani, remanebunt eodem loco, quo erant ante annihilationem. 1. Excipit *Ruvius* l. 1. *Phys. c. 3. quest. 2.* annihilata quantitate alicujus materiae, puta cereæ aut corporis humani, eas confluras in punctum. Resp. Annihilationem, sicuti & creationem, fieri in instanti. Ergo annihilata quantitate alicujus materiae, ejus partes, v. c. corporis humani caput & pedes, confluerent in punctum in instanti: punctum vero illud distat à capite ac pedibus: quomodo ergo possunt partes fluere ac moveri (nam hic motus aliquis concipi debet localis) ad punctum à se distans in instanti? hoc explicet *Ruvius*. Non fit, nec fieri potest, transitus ab uno extremo ad aliud, nisi per medium: & fluxus iste partium materiae ablata quantitate ad punctum distans, cum sit motus localis, necessario erit successivus: Ergo non fit, nec fieri potest in instanti. Et punctum illud imaginarium tantum est ac Mathematicum: neque alicujus substantiæ materialis, nedum plurium materiae partium, capax, neque plures partes materiae intra angustias Mathematici puncti contineri possunt: & cum punctum sit indivisibile, quomodo id continebit plures materiae divisibiles partes divisas? 2. Excipit *Suarez Disp. 40. Metaph. sect. 4. Hurtadus Disp. 13. Metaph. sect. 4. Arriaga Disp. 5. Metaph. sect. 1.* & *Jesuitæ* alii. Ablata aut annihilata quantitate, partes materiae, v. c. corporis humani, remanebunt eodem loco atque antea, & retinebunt extensionem, non quantitativam sed entitativam: aut si partes ponantur in eodem loco, & sese penetrent, non retinebunt extensionem externam, actualem, in ordine ad locum, sed tantum internam, aptitudinalem, in

ordine ad se. Resp. 1. Extensio interna, opposita ad externam, est extensio ficta & chimerica. 2. Nec extensio entitativa, opposita ad quantitativam, datur in rerum natura. 1. Extensio externa est multitudo partium actu diversa loca occupantium: unde vocatur extensio partium in ordine ad locum. Extensio interna est multitudo partium in eodem loco existentium, unde vocatur extensio partium in ordine ad se. Sed hæc posterior contradictionem dicit in adjecto, & ponit oppositum in apposito: Nam extensio non est extensio, nisi partes sint extra se invicem, una extra aliam, & sic ab omnibus Philosophis definitur: sed quæ extenduntur tantum extensione interna, non habent partes extra partes, sed intra partes: nam non occupant spatium divisibile, sed sunt in puncto indivisibili: at in puncto partes non sunt extra se invicem: & implicat, partes, materiae, v. c. humani corporis, esse extensas, & esse in puncto: stultum quippe est, ponere pedes ubi est caput, &c. quare illa sive interna, sive aptitudinalis, sive partium in ordine ad se extensio, est ἀδιεργόυλον, figmentum, contradictionem involvens. 2. Extensio entitativa est illis multitudo partium naturaliter penetrabilium: quantitativa est multitudo partium naturaliter impenetrabilium. Sed Resp. 1. ad hominem argumentando. Quantitas est entitas, & ens, & accidens, distinctum à substantia & materia, ex hypothesi *Adversariorum*. Ergo extensio quantitativa est entitativa: Male ergo opponuntur. 2. Corpus & spiritus in hoc potissimum distinguuntur, quod spiritus sit penetrabilis cum qualibet alia re, quia caret quantitate, corpus sit substantia impenetrabilis, quia habet quantitatem; At, si corpus esse possit cum sola extensione entitativa, non erit substantia impenetrabilis: nam illa penetrationem non impedit: & sic nullum erit discrimen inter substantiam materialem & immaterialem, quod est absurdum. 3. Hæc duplex extensio utrimque distincta, plena est absurditatum & contra omnem rationem. Quandoquidem extensio entitativa non impedit penetrationem, ut voluit *Sophista*, ponamus, Deum annihilare quantitatem hujus mundi, nihil

nihil novi agendo circa ejus substantiam, quam faciunt realiter distinctam à quantitate; mundus ita remanebit eodem loco, ut tamen omnes ejus partes sese invicem penetrare possint, nec loco aut spatio distinguantur; sic poterit totus mundus cum omnibus partibus suis poni sub ungue meo; & mons ac camelus poterunt intrare per foramen acus, quod tamen ἀδύνατον censetur in Euangelio: & unus homo poterit ebibere universum mare, si ponamus, maris omnes partes sese invicem penetrasse, quippe, quæ tum omnes contineri possunt uno scypho; si enim in puncto, multo magis in scypho: atque idem homo possit simul comedere centum boves, si ponamus iterum eorum partes entitative tantum extensas sese invicem penetrasse, aut penetrasse frustum panis; & sic vel centum alias absurditates ex hac fictitia extensione entitative colligere datur. *Quin* & contra sensum est: supponamus enim ferrum aliquod, habens extensionem entitativam, non quantitativam, omnibus tamen qualitatibus suis præditum, atque inter eas ponamus in ferro duritiem. Durum autem definitur id, quod difficile cedit tactui; & quod resistit manui prementi: sicuti molle definitur id, quod facile cedit tactui, nec resistit manui prementi. At, si ferrum illud penetrare possit manum tangentem ipsum & prementem, non resistet manui prementi nec tactui: & sic durities ejus sensu percipi nequibit. Iterum, ponamus terram tantum entitative, & non quantitative exten-

sam: ponamus omnes ejus partes penetrari inter se & cum nuce aliqua: tota terra erit inclusa nuci: at cum terra sit gravis, omnes equi, boves, cameli, & omnia animalia simul juncta, non poterunt trahere aut de loco movere istam nucem, propter resistantiam, quam faciet, terræ, nuci inclusæ, gravitas. Denique hoc ratiocinio rem conficiamus. Si detur duplex extensio, una entitativa, quam habet materia ex se, altera quantitativa, quam habet à quantitate realiter distincta, cur non liceat fingere duplicem substantiam, unam entitativam, quam habeat substantia ex se, & per quam constituatur in esse substantiæ, per se subsistentis, alteram qualitativam, quam habeat à qualitate realiter distincta, & per quam subsistet accidentibus, aut aliis prædicatis? cur non liceat fingere duplicem rationalitatem, unam entitativam, quam homo habeat ex se & per quam constituatur in esse hominis, alteram qualitativam, quam habeat à certa quadam qualitate, & per quam ratiocinetur? Si ridiculum est, uti revera est, ponere duplicem ejusmodi subsistentiam aut rationalitatem, æque est absurdum, ponere duplicem talem extensionem. Ergo, ut concludamus, una tantum est extensio, & ea actualis, externa, quantitativa, partium in ordine ad locum, & non distincta realiter, nec diversum ens ab ipsa materia: quod utrumque ut demonstrandum erat, ita nunc demonstratum est. Argumenta decem *Pererii*, l. 10. c. 1. *sue Physicæ generalis*, & aliorum, refutabit ἀναδουή.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

T E R T I A,

D E

ARISTOT. SUMMI BONI & VIRT. DEFINITIONE, & VIRTUTUM CONNEXIONE.

T H E S I S I.

Duplex fere res *Ethicas* tractandi est ratio, ὁ ἀρετικὴ & ἀποδεικτικὴ: illa institui-

tur per virtutum & vitiorum παραδείγματα, & per præcepta, hortationes, ac monita, quæ.

quid sit faciendum, quid fugiendum, proponunt: hæc virtutum vitiorumque definitiones, divisiones, causas, effecta, adjuncta, opposita, & quæcunque ad accuratam explanationem faciunt, adducit. Priorem agendi rationem secuti sunt *Socrates, Plato, Epictetus, Plutarchus, Cicero, Seneca*, & historiarum, apologorum, comœdiarum, ac tragœdiarum scriptores: posteriorem viam ingressi sunt, *Aristoteles, Thomas, Bonaventura, Scotus, Cajetanus*, & tota *Scholasticorum, Summistarum*, ac *Sententiariorum* caterva. Hi morum originem ac naturam diligenter perscrutati, subtiliter de virtute & vitio disputant: illi virtutem & vitia non tantum explicant, sed præsertim ad illam adhortantur, ab hisce dehortantur, mortale hominum genus. Quamvis autem inutilis sit *Philosophia Practica* docendæ modus, qui nec vitia amolitur, nec virtutes format; quemadmodum *Medicinæ* nullus est usus, quæ valetudinem non expellat adversam, nec reducat prosperam; (est vero *Ethica* animi humani pharmacum veluti & *Panacea*) mos tamen nunc obtinuit ferme, ut magis de rebus moralibus disputetur, litigetur, quam ut de iis ad vitam recte instituendam præcepta tradantur: atque hæc consuetudo invaluit magis, postquam *Carolus Magnus*, Authoribus aliis rejectis, *Aristotelem* solum in *Scholas* introduxit atque *Academias*, quas vel fundavit, vel privilegiis bonisque auxit ac locupletavit, duratque etiamnum, postquam in *Aristotelem* eundem, tanquam in *Philosophando Ducem*, & *Philosophorum* veluti *Deum* quendam, conversæ sunt *Academiae* omnes atque *Scholae Illustriores*.

II. Possem hic multis istud *καυχήτης* detegere, & noxam revelare: nam *Philosophia* moralis, non mentis est exercitatio, sed perturbationum medicina: est ratio recte vivendi, non subtiliter disputandi: diligens contemplatio passionum non pellit timores, non temperat cupiditates, non reprimat iras: nec minutè in pervestiganda essentia *Virtutis* subtilitates, nec acutè difficultatum de *Virtutis* subjecto spinæ & trix, animum à morbis suis & vitiis extricant aut liberant, nec homines reddunt fortes, temperantes, mansuetos, ju-

stos: *Philosophus* vero *Moralis*, inter sapientiæ suæ opera detinetur, non inter vocabula, multoque iuste agere, quam de justitiæ propria & dilucida definitione litigare; & revera, rimari definitiones, solvere objectiones, distinguere ambiguitates, neminem facit meliorem: hic tamen *Ethica* finis est scopusque. Sed vero quam sit infelix *Aristoteles* dux in rebus ipsis *Moralibus* tractandis, quam ad ejus ductum non possint sese hodie componere docentes ac discentes, uno alterove specimine explicatum dare, operæ fuerit pretium: quod non odio insectandi *Philosophum* fiet, sed ut eorum hodie tantum sententiam explodamus, qui soli *Aristoteli* consecrari, tanquam mancipia, *Philosophos* omnes, volunt, in *Philosophia* tam *Theoretica* quam *Practica*: quod, quam fiat injuste in posteriori, age ostendatur.

III. Ordinum à fine ultimo & Summo bono. Hoc secundum *Aristotelem*, est actio virtutis. Sed vero actio secundum virtutem cum vera & suprema felicitate nihil est commune. Felicitas illa est stabile quid, & ut *Aristoteles* loquitur ipse, *περίοδον ἢ*, permanens quid: sed actio statim evanescit: atque ea desinente, homo desineret esse felix, felicitatemque veluti vestem deponeret, alia actione resumturus. Felicitas est bonum *τέλειον*, omni ex parte integrum atque perfectum: sed virtutis actio non est talis, neque enim omnis simul est, aut tota eodem tempore exercetur, sed una actio alteri succedit: Felicitas est ultimus finis: sed actio non est finis, verum via ad finem, cum sit motus: at omnis motus habet aliquem finem, scilicet terminum, ad quem tendit: unde hic potius est finis; & actio, non felicitas, sed via est ad felicitatem, &c, si liceat sic loqui, felicitatio. Et ipse *Aristoteles* hoc fundamentum jecit in proœmio *Ethicorum*, cum dicit, *Omnis actio bonum quoddam expetere videtur*: atque hoc fundamentum non debet postea convellere, sui oblitus, ponendo felicitatem in actione, sed ponere eam debuisset in illo bono, quod per actionem expetitur, & acquiritur, ac possidetur: & sane, nemo agit, ut agat, sed ut aliquid consequatur, nec bibit quis, ut bibat, sed ut sitim pellat, nec fortiter quis pugnat, ut pugnet, sed ut provideat civium salutem & Reip.

Reip. bono. Quare non actio consentanea virtuti est felicitas, sed aliud quid.

IV. Sed videamus, an felicitas *medii* ad summum bonum obtinendum, sc. *Virtutis*, naturam exposuerit *Aristoteles*. Ait, *Virtutem esse habitum cum recta ratione electivum*: sed hic iterum ex se ipso refutari potest: nam si felicitas est actio secundum virtutem, ergo virtutem debuisset definire habitum agendi, seu activum, non eligendi, seu electivum, ad felicitatem comparandam: præterea non ex pluribus electionibus, sed ex pluribus actionibus *Aristoteli* generatur Virtus; neque tamen excludi volumus, habitum eligendi aut electionem, à virtute, nam qui habet agendi habitum, habet etiam eligendi; sed hoc est quod dicimus, non in habitu eligendi sed in habitu agendi esse sitam virtutem, quippe inter electionem rectam & actionem, ut quidem illos actus distinguunt, unum ut elicatum & internum voluntatis, alterum ut imperatum & externum, *Aristotelici*, impedimentum potest cadere, interveniente sc. cupiditate, vel ira, vel simili affectu: Et in homine incontinente, ut eum describit *Philosophus*, est recta ratio & recta electio (nam recte cognoscit recteque eligit,) non tamen est virtus, quia aliter agit, quam cognoverat & elegerat.

V. Dices. Extat alia definitio Virtutis apud *Aristotelem*: definitur enim ipsi, *Mediocritas circa perturbationes & actiones*. Sed hæc descriptio potius est qualiscunque. Ac primo, mediocritas circa actiones non est differentia virtuti propria, sed ei cum artibus omnibus communis; omnes quippe artifices excessum vitant & defectum in agendo. Secundo, non est virtus mediocritas circa passiones, nisi ex accidenti. Quemadmodum enim medicina non est proprie mediocritas circa medicamenta & alimenta, sed habitus restituendi valetudinem, ita v. c. mansuetudo non est mediocritas inter multum & parum irasci, sed est habitus recte tuendi sese ab externis injuriis. Addimus, mediocritatem hanc nihil esse aliud, quam privationem excessus & defectus: sed privatio, habitus forma esse nequit: & forma virtutis est posita in conformitate quam habet ad suam regulam, rectam ratio-

nem, aut legem nature: hæc vero conformitas, nec semper, nec solum, nec præcipue, consistit in mediocritate: denique virtus non admittit excessum, quia talis est, neque enim potest nimis intendi: nam quod dicant, *virtutes quasdam modum excedere, cum exercentur, quando non debent, in quod obiectum non debent, loco & tempore, quo non debent, &c.* Resp. ibi excessum committi, vel in materiali illo, quod virtus commune habet cum vitiis, vel in circumstantiis tantum actionis: At dicunt, *Virtus est mediocritas circumstantiarum, & in iis tenenda*. Sed hæc plane instabilis ratio est mediocritatis; cum virtutis ratio stabili & fixa debuisset assignari: nec satis erit, dicere, *agendum esse, ubi, quando, & quantum oportet, &c.* Sed docendi erant homines, quoniam modo esset agendum: quod non facit *Aristoteles*, sicut idem quoque de *consultatione* differit quidem & *electione*, sed non docet, quomodo consultandum sit aut eligendum: itaque si voluisset *Philosophus* nos certis fixisque vestigiis quasi manu ducere ad cognitionem perfectam virtutis, tubantem istam, vagam & inconstantem mediocritatem, à circumstantiarum variantium varietate dependentem, tanquam vinculo aliquo constringere, figere, & claris ac constantibus notis eam reddere intelligibilem, debuisset: quemadmodum in medicina, non tantum dicitur, activa esse applicanda passivis, contraria esse contrariis curanda, sed docetur insuper, quænam sint uni morbo, quænam alteri tollendo necessaria: ita in *Ethicis* dicendum non tantum est, agendum esse, ubi, quando, & quantum oportet, sed & docendum est, quo modo in singulis virtutum actionibus sit procedendum: ut merito iustissimoque jure de se ipso dixerit *Philosophus*, se in libris suis, non pinxisse virtutem, sed ut figuram quandam, pingui tantum Minerva, adumbrasse. Atq; hæc si sic sese habeant, quam præclare locaverit fundamenta Philosophiæ moralis *Aristoteles*, qui nec finem ultimum vere assignavit, nec medium ejus, virtutem, vere explicavit, cæcus est qui non videat: quid expectandum est, de toto edificio & structura integra *Ethicæ doctrinæ*, cujus fundamenta tam male sunt facta? sed specialia erroris in *Aristotelis* moralibus specimina,

mina, extant non pauca: pro multis unum fumamus.

VI. Docet *Aristoteles*, *Virtutes omnes stabili commubio esse inter sese junctas ac connexas, ut qui unam habet, habeat & reliquas*. Sed hæc sententia ab ipsa experientia, à communi hominum opinione, & à recta abhorret ratione: nam experientia non tantum in singulis hominibus, sed in populis totis, alias atque alias existeri virtutes demonstrat. *Spartani* fortes erant ac temperantes, sed injusti; *Massilienses*, iusti ac temperantes, sed non fortes; *Romani* fortes ac iusti, sed non temperantes. *Alexander* fortis fuit, sed intemperans. Sed & ratio repugnat, ex ipsa *Aristotelis* hypothese deducta: si enim virtutum habitus ex frequenti actu exercitio sunt, pauper aliquis per totam vitam, evadet quidem temperans, sed nunquam liberalis; & alius, cui per omnes vitæ annos occasio deest fortiter aliquid agendi, nunquam evadet fortis: & cum tam multe & tam diversæ sint virtutes morales, quis in omnium & singularum actibus exerceri possit, præsertim, cum multis natura, multis materia, multis occasio desit, eas exercendi. Dicunt, *omnes virtutes, una prudentia, tanquam communi vinculo, copulari*: sed hoc probandum prius erat, esse unam prudentiam, qua ceu communi vinculo copulentur virtutes: quid si dicamus, in tot species prudentiam esse dividendam in quot dividitur ipsa virtus, & aliquem esse prudentem in bello, qui non sit in eroganda pecunia, & alium esse prudentem in cibo potuque usurpandis, qui non sit in suum cuique tribuendo: itaque tam diversi sunt prudentiæ gradus & species quam Virtutis, & falsum est, prudentiam, virtutum Moralium omnium normam ac directricem, esse unam secundum speciem specialissimam: sed dato, non concessio, quod sit talis: non sequitur, ideo virtutes omnes esse inter sese connexas: sicut non sequitur, omnes lineas ducibiles ad idem centrum, esse connexas, quia potest fieri, ut non actu ducantur; ita quoque possunt omnes virtutes esse copulabiles cum prudentia, ut tamen non omnes actu copulentur, quia non omnes virtutes acquiruntur à nobis in hac vita, imo ne fieri quidem potest, cum sic redde-

remur perfecti: at ne sanctissimis quidem hoc contingit, quia regeneratio in hac vita est imperfecta: sed hanc ignoravit *Aristoteles*, ideoque virtutes omnes actu connecti dixit *7. Eth. c. 1.* si non in gradu continentiæ, aut temperantiæ, ut loquuntur *Scholastici*, saltem in gradu excellentiæ seu heroico: unde idem gradus Virtutis assignant tres, unum incipientium, alterum proficientium, tertium perfectorum: in primo statu, passiones vehementer insurgunt in rationem, sed ipsa vehementer quoque resistit; in secundo pacatiores sunt passiones, minorque est earum & rationis pugna: in tertio plane repressæ sunt & subactæ passiones, & nulla amplius est earum & rationis lucta. Atque, ut sic *Genilis* philosophetur *Aristoteles*, condonari potest, qui corruptionem naturalem ignoravit, sed ut sic philosophentur *Christiani*, uti fecere *Scholastici*, atque utinam non alii quoque & quidem Reformati, peccatum est irremissibile: nisi funditus hi homines labem tollant originalem, quod facere videntur, cum perfectionem in benefaciendo, quam lex exigit, & ultra quam exigit, homini, in operibus puta supererogationis, attribunt: hunc tamen errorem non aliunde hauserunt quam ex *Aristotele*, cui nimium mordicus adherent.

VII. *Aristoteles* quidem *6. Eth.* ad perfectionem actionis rectæ moralis requirit, 1. Ut ratio practica vere judicet de expetendo & fugiendo. 2. Ut appetitus cum illo vero iudicio consentiat, id est, ut appetitus prosequatur, quod ratio expetendum præscribit, ut averse- tur idem, quod fugiendum eadem jubet: quoties hæc duo concurrunt, perfecta est virtus. Contra, si ratio occæcata judicat turpia esse prosequenda & honesta fugienda, atque appetitus cum illo erroneo iudicio consentit, perfectum est vitium: sed evenit plerumque, ut ratio & appetitus dissideant, & ut, cum ratio recte judicat, appetitus tamen repugnet & reluctetur: quod si in illo conflictu ratio vincit, & appetitus, licet renitentem, sibi parere facit, est semivirtus, quæ *Aristoteli* vocatur continentia: si ratio vincitur, & passiones faciunt contrarium rectæ rationi, est semiviti- um, & vocatur *Aristot.* incontinentia: sic ex quadruplici combi-

combinatione rationis & appetitus, derivat Aristoteles virtutes & semivirtutes & semivirtutia, & Scholastici suum triplicem virtutis statum, continentiam seu incipientiam, temperantiam seu proficientiam, excellentiam seu perfectiorum.

VIII. Verum non ex qualibet combinatione principiorum cogitabili per intellectum exiit principiatum, sed tantum ex combinatione possibili à parte rei. Atqui illa prima combinatio rationis rectæ & appetitus recti, quæ tollit omnem pugnam eorum inter se, & virtutem collocat in statu excellentiæ, hominesque reddit perfectos, non reperitur in ullo subjecto, ne in sanctissimis quidem, qui tantum habent exilia initia hujus perfectio-

nis: & est virtutis tantum idea, & perfectio, non possibilis, sed excogitabilis tantum, & non reale ens, sed ens tantum rationis, ab ea factum factumque, qualis est resp. Platonis in 10. ejus libris descripta: at vero Philosophandum fuerat Aristoteli & Scholasticis de Virtute, non uti erat in idea & imaginatione, sed ut invenitur in hominibus. Et qui hanc Aristotelis & Scholasticorum retinent opinionem de virtutum connexionem ex Philosophis nostratibus, illi imprudenter ea collocant fundamenta in Philosophia, quæ sunt nocumenta in Theologia: quod sedulo est cavendum. Alia specimina & plura Aristotelis errorum circa res Morales nunc exponere non libet.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

Q U A R T A,

D E

ACCID. DISTINCT. à SVBST.

T H E S I S I.

Quantitatem continuam seu Magnitudinem, non esse accidens aut ens à substantia quanta seu materia realiter distinctum, demonstravit hujus Curriculi Disputatio Secunda; nunc idem de Quantitate discreta seu Numero, Tempore, Qualitatibus, cæterisque Accidentium speciebus, demonstratum imus.

II. Ac Numerum quidem ex numero verorum entium, & Accidentium realium, emerunt multi ex ipsis Peripateticis: ex antiquioribus Aureolus & Gregorius Ariminenfis, ex modernis Fonseca l. 5. Metaph. cap. 13. quest. 4. Suarez disp. Metaph. 42. Conimbr. ad cap. 3. l. de Categoriis qu. 2. art. 1. Horum ratiocinia eo contendunt, ut probent, numerum quantitatem non esse, nec veram ejus speciem, aut quia non sit ens reale, aut quia non sit ens per se unum: at quod in aliqua Categoria, ut species, collocatur, debet esse ens reale & unum per se. Numerum non esse ens

reale, probant sic. Quod ex puris negationibus constat, non est ens reale. Sed numerus ex puris constat negationibus. Ergo. Prob. Min. Quod ex meris constat unitatibus, constat ex meris negationibus: quia unitates sunt negationes: nam ideo unum quodque unum dicitur, quia est non divisum ac non distinctum à se: esse autem non-divisum, aut non distinctum, est negatio. Assumo. Atqui numerus constat ex unitatibus. Ergo. Adversarii, ut numerum ens reale tueantur esse, ajunt, eum esse speciem quantitatis tanquam accidentis realis, non quidem univocam, sed tamen analogicam. Resp. 1. supponunt, omnem quantitatem esse ens & accidens reale; quod est *ἄνευ ὁμοειδούς*, imo falsum: nam si continua non sit talis, ut probatum est *Disp. sec.* nec discreta sit talis, ut jam probamus, utique nulla est talis. 2. juxta doctrinam Aristotelis & Aristotelicam, species Analogæ in Categoriis non recipiunt.

recipiuntur: Ergo ne tum quidem numerus erit verum ens & reale accidens, etsi quantitas in genere talis esse ponatur, quia sub quantitate, ut species univoca, non continebitur.

3. Quomodo numerus, obsecro, erit species quantitatis tanquam entis realis, sive univoca, sive analogica? an secundum materiale suum, an secundum formale? At neutrum dici potest. Ergo. Materiale numeri est unitatum collectio: Formale vero est unitatum collectarum ordinata quædam dispositio. At neque hæc collectio unitatum, neque earum dispositio & ordo, species quantitatis dici possunt, si quantitas sit ens reale, quia modi sunt, qui ab entibus realibus contradistinguntur: sed quantitatis species modi esse nequeunt, verum debent esse entia realia (& dici solent secundum Aristotelicos) si ipsa quantitas sit ens reale.

III. Sed ulterius sic argumentamur. Si numerus sit ens & reale, ergo tale invenietur in Deo. Sed hoc est absurdum. Ergo. Certe in Deo reperitur Personarum numerus ternarius, ex communi fide & verbo Dei. Unde ortum duxit vocabulum, *Trinitas*. Excipiunt *Adversarii*, hunc Personarum in communi essentia divina numerum ternarium esse transcendentalem & non prædicamentalem. sed hoc est, rem vocum distinctione eludere, quod Sophistis nostris solenne est: ita cum relationem esse accidens negat sanior & purior Philosophia, quia illa invenitur vere in Deo: est enim Pater verum relatum, Filius verum correlatum, generatio verum fundamentum, juxta illud ex Sacris notum, *Ego hodie genui te*, ubi & *relatum & fundamentum & correlatum* vere indicantur: clamitant in adversum infani & impuri Sophistæ, non est relatio prædicamentalis. Quid igitur? an transcendentalis? Sed tam impudentes non erunt, ut hoc dicant: nam transcendentales relationes (sunt verba *Suarezii disp. Met. 47. sect. 3. num. 10.*) non ad certum aliquod prædicamentum, sed ad omnia genera entium pertinent. An ergo paternitas ad omnia genera entium pertinebit, & esse Patrem, tribuetur Quantitati, Qualitati, &c. At, inquit, *Paternitas in Deo est relatio divina & supernaturalis, ideoque non est prædicamentalis, quæ est accidens & ens reale.* Contra.

Quare non sit prædicamentalis relatio, paternitas in Deo, etsi sit divina, ac supernaturalis, cum habeat omnia ad prædicamentalem relationem requisita, subjectum, fundamentum, terminum, proprie & vere dicta? Sed hoc negotium alias discutiemus. Redimus ad *Numerum*: & porro dicimus, ex vulgato Axiomate, *Entia non sunt multiplicanda sine necessitate*, nullam hic esse necessitatem, ut duplicem admittamus numerum, prædicamentalem ac transcendentalem: si dicant, *nos cogi, quia numerus prædicamentalis est ens reale, quale in Deo admitti non potest*, mera est petitio principii: hoc enim in questione est, imo ipsum illud quod negamus, numerum sc. prædicamentalem esse ens reale; quia contra dicimus, eum esse affectionem ac modum, qui entia aut entium potius collectionem consequitur. Ita *numerum* ex verorum entium numero nunc exegimus: & *magnitudinem* Disp. secunda: verbulo & *Tempus* ex verorum entium choro ejiciamus.

IV. *Tempus non esse ens reale*, facili opera probatur: Nam aut sumitur Metaphysice, pro temporalitate, & sic omni enti, atque etiam Deo, convenit, cui tamen accidentia non conveniunt. Tempus Metaphysicum existentiam sequitur, quæ vel maxime est in Deo. Deus enim existit in omni tempore, creaturæ tantum in aliquo, vel præterito, vel præsentem, vel futuro. Aut Tempus sumitur Physicè, pro numero seu mensura motus; sic non magis erit reale, quam ipse numerus, vel, quem mensurat, motus, qui cum sit actio, tantum est modus entis realis in fieri: sic ergo concludimus. Quemadmodum numerus non est ens reale, quia unitates, ex quibus constat, non sunt entia realia; hæc non sunt entia realia, quia unitas in genere non est ens reale; hæc non est ens reale, quia est affectio transcendens entis realis, alioquin iretur in infinitum: sic nec tempus est ens reale, quia sequitur existentiam, nec hæc est ens reale, quia est principium transcendens entis realis in genere, alioquin iretur iterum in infinitum.

V. Sed ad *Qualitatem* transeamus. Ejus quatuor vulgo ponuntur species satis notæ.

Secun-

Secundam & Quartam ex entium realium ambitu proſcribere ante me multi, præſertim *Nominales* ac *ſcotiſta* inter *Scholæſticos*, quod videre eſt apud *Faventinum*, *Hurtadum*, *Arriagam*, & non ita pridem *Prædeceſſor* ac *Præceptor venerandus*, *D. Burgerſd.* in *Metaph.* l. 2. c. ult. th. 12. Sed ad primam & tertiam Qualitatis ſpeciem ipſe offendit, offenderunt & reliqui. *Nos omnes in univerſum Qualitates, eſſe vera entia à ſubſtantiis diſtincta, negamus, & ordine ſuo probamus.*

VI. *Habitus* eſt qualitas adventitia ad operandum bene vel male, ſumendo voculas illas, tum *Ethice*, tum *Phyſice*: eſtque vel corporis, vel animi. *Corporis*, ſi detur, (neque enim hoc nunc diſputamus) comprehendit ſanitatē, morbum, &c. At ſanitas & morbus conſiſtunt in recto aut vitioſo temperamento partium, in *διεξία & κακότητι* earum: at hæc diſpoſitio non eſt aliud, quam modus iſtarum partiū, qui à partibus tanquam ſubſtantiis modificatiſ non diſtinguitur ut ens reale: quippe modus negat ens reale, alioquin idem modificaretur per ſe ipſum. At poſitiſſima difficultas eſt in habitibus animi. Hi ſunt vel *acquiſiti* vel *inſuſi*: at *neutri ſunt entia realia*: quod idem dicendum de concreatis, & connatis, ſi ſint; de quo alias diſputandi erit locus. *Habitus animi* acquiſiti, ſunt vel *intellectuales* vel *morales*: utrique acquiruntur crebris actionibus, quæ ipſæ cum non ſint entia realia, neque habitus iis acquiſiti poſſunt eſſe tales: nihil quippe eſt in effectu niſi quod ſit in cauſis, vel formaliter in cauſis univocis, vel eminenter in cauſis æquivocis: ſed actiones, cauſæ habituum acquiſitorum, neutro modo ſunt entia realia: ergo nec habitus tanquam effectus iis acquiſiti ſunt ejuſmodi. Sed in *inſuſis animi habitibus* accidentium realium & entium à ſubſtantiis diſtinctorum præſidium reperitur. Imo vero, nihil minus. Nam ſi acquiſiti tantum ſunt modi operandi, ideog; non entia realia: nec inſuſi erunt entia realia, quia quæque tantum ſunt modi operandi: omnis enim habitus, ſeu acquiſitus, ſeu inſuſus, largitur tantum facilitatem in agendo: at facilitas illa quid eſt aliud quam modus? ſed modus nullus eſt ens aut accidens reale, nec eſſendi nec ope-

randi, quod demonſtratum vide à *Burgerſd.* cap. 7. lib. 1. *Met.* & nos brevi demonſtrabimus in harum diſputationum ferie. Neque tamen modus, aut id quod eſt modus, ſeu eſſendi, ſeu operandi, nihil eſt aut nihil addit ſubjecto quod modificat: hoc enim ſi verum foret; figura nihil adderet quantitati, & figuræ rei quantæ variatâ, nihil eſſet variatum: ſeſſio, Petro antea ſtanti nihil adderet, & cum mutatur ſeſſio Petri in alium ſitum, ut ſcilicet evadat ſtans, nihil mutabitur, adeoque totum prædicamentum ſitus nihil continebit, ſi modus ſit nihil, nam ſitus eſt tantum *modus* partium in corpore; exiſtentia cum ſuperadditur eſſentiæ, nihil ſuperaddetur; ſubſiſtentia cum ſuperadditur enti, ut ſit vel ſubſtantia ſimpliciter, vel ſubſtantia prima, prout illa vox ſumitur vel latius vel ſtriſtius, nihil ſuperadditur enti fuerit; finitas cum ſuperadditur enti reali ut ſit creatura, nihil quoque ſuperadditum fuerit; actus, potentia, contingentia, neceſſitas, &c. nihil fuerint, ſi modus nihil eſt aut nihil addit enti. Et niſi *modi* atque alia quædam admittantur, quæ nec ſunt ſubſtantia, nec accidentia, nec entia realia, nec nihil, ſed quæ ſint media negationis utrimque interjecta, actum eſt de tota *Metaphyſica*; quippe Entis in genere principia, eſſentia & exiſtentia, & ejus affectiones, unitas, veritas, bonitas, localitas, temporalitas, ſuntne ſubſtantia, ſuntne accidentia, ſuntne entia realia? quicquid dixeris, erraveris. At ſuntne nihil? Neque hoc dici poteſt. *Quin* perierit quoque *Matheſis* tota ſimul & *Phyſica*, ſi non admiſeris medium aliquod inter ſubſtantiam & accidens, inter ens reale & nihil: nam affectiones, quæ de quantitate continua ac diſcreta, & quæ de corpore demonſtrantur, nec ſunt ſubſtantia, nec accidentia, imo ne quidem entia realia, neque tamen nihil ſunt. Sed de hoc negotio alias latius. ſufficit demonſtrare impæſentiarum, non valere hanc conſequentiam; *Quod* non eſt accidens, eſt ſubſtantia: nec hanc, *Quod* non eſt ens reale, eſt nihil: & habitum omnem, ſive acquiſitum ſive inſuſum (eadem eſt ratio connati & concreati) licet non ſint accidentia, non ideo fore ſubſtantias, licet non ſint entia realia, non ideo

esse nihil. Potentiam & impotentiam naturalem proxime sequens examinabit & ex munere Accidentium & Entium realium eliminabit disputatio.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUINTA,

DE

ACCID. DISTINCT. à SVBST.

THESIS I.

Removimus ex *Accidentium & Entium realium* censu, *Quantitatem, & Qualitatis speciem primam, Habitum;* transimus ad secundam, quam faciunt *Potentia & impotentia Naturalis*. Definitionem utriusque aut divisionem multiplicem hic non exponemus, sed supponemus: adeoque simpliciter, potentiam *nullam esse Accidens & Ens reale distinctum à Substantia*, probabimus.

II. §. 1. Si potentia naturalis sit ens reale & accidens distinctum à substantia, aut erit *activa* aut *passiva*. Sed neutra est, quia res possunt agere & pati per se ipsas aut per suas entitates. Ergo. Verum utrumque divisionis membrum penitus inquiramus. Si potentia *passiva* est ens reale & accidens distinctum à substantia, vel est *objectiva*, vel *subjectiva*, id est, vel illa potentia respiceret efficientem, vel formam, seu substantialem seu accidentialem. Si *objectiva potentia passiva* sit ens reale & accidens distinctum à substantia, ergo erit in aliquo subjecto: at potentia objectiva ibi collocatur, ubi nullum est subjectum: est enim potentia rei nondum existentis. v. c. Mundus antequam existeret aut creatus esset, erat in potentia objectiva, respectu Dei creatoris; *objiciebatur* enim ipsi, ut creabilis aut creandus potius, quod utrumque respectu mundi significat potentiam passivam. Hæc ergo potentia objectiva, qua poterat à Deo mundus condi ante sui creationem, vel erat in Deo, vel extra Deum. Non in Deo, quia nihil est in Deo passivum: omnis enim potentia, quæ Deo adscribitur, activa est: Non extra Deum,

quia nullum ante creationem mundi existebat ens reale, in quo tanquam in subjecto hæc potentia in hæsisset. Ergo neque potentia illa fuisset: tantum abest, ut accidens esset à substantia realiter distinctum. Præterea potentia objectivæ respondet existentia seu actus entitativus. Sed nullum ens reale aut verum accidens præcedit actum entitativum seu existentiam rei, sed potius eam præsupponit. Ergo.

III. Si *potentia passiva subjectiva* sit ens reale & accidens distinctum à substantia, *vel erit materia ad suam formam substantialem, vel subjecti ad suam formam accidentialem. Non prius:* nam 1. Potentia & Actus sunt in eodem genere juxta *Aristotelem & Aristotelicos*, ita ut, si actus aliquis sit substantia, & potentia erit substantia, si actus aliquis sit accidens, & potentia erit accidens. Sed actus ille, quem respicit subjectiva materiæ potentia, est forma substantialis, ut volunt *Peripatetici*, & altera pars compositi. Ergo & potentia illa ad illum actum erit substantia, non accidens: & hoc est fortasse, quod barbarus voluit *Commentator, Averroes*, cum dixit, *Materia substantiatur per posse*. 2. Argumentamur ad hominem. Actus & potentia, ex sententia *Adversariorum*, opponuntur tanquam habitus & privatio. At habitus & privatio, ex sententia *eorundem*, ad eandem reducuntur Categoriam. Ergo cum forma substantialis sit substantia, sic assentibus *ipsisdem*, & potentia subjectiva ad eam talis erit. Ergo non accidens.

IV. Si *potentia passiva subjectiva substantia* ad

ad formam accidentalem, fit accidens & ens reale à substantia distinctum, *vel erit respectu omnis formæ accidentalis*, id est, accidentis, *vel respectu alicujus*. Non respectu omnis, quia sic ipsa hæc potentia, de qua impræsentiarum ægimus, quæ *Adversariis* est accidens, aliam quoque potentiam, quæ pariter foret accidens, ante se requireret in subiecto, & sic daretur processus in infinitum, à quo natura abhorret: Præterea & quantitas, priusquam in subiecto reciperetur, potentiam quandam, ut accidens realiter à substantia distinctum, requireret: at quantitas juxta *Peripateticos* immediate & proxime inhæret materiæ, absque ulla præcedanea potentia. Ergo. *Si talis potentia passiva subiectiva, ut accidens realiter distinctum, exigitur ad quædam tantum accidentia recipienda*, quæro, si unum accidens possit inhære subiecto & informare substantiam sine media potentia passiva subiectiva, cur non omnes? nulla enim major videtur esse ratio in uno quam in alio accidente, ut ad unum recipiendum in subiecto requiratur potentia quædam passiva subiectiva distincta à substantia, & non requiratur ad aliud. Et, si hæc talis potentia requiratur, ut ratio receptiva accidentium in subiecto, aut erit quantitas, aut accidens aliud. Prius nolunt. Si posterius volunt, quandoquidem hæc potentia statuitur in ordine ad varia accidentia & genere distincta, non erit hæc potentia prædicamentalis, aut qualitas, aut secunda tantum species qualitatis, sed transcendentalis, & per omnes qualitatum, imo accidentium, vagabitur species. At potentia transcendentalis, ne ipsis quidem *Peripateticis*, est accidens aut ens reale. Ergo, &c.

V. *Si potentia activa sit ens reale & accidens distinctum à substantia, vel erit entis increati vel creati: non increati*, quia repugnat ejus simplicitati ac perfectioni, ut in Deo sit ens reale & accidens ab ejus substantia distinctum: non creati, quia *vel incorporei erit, vel corporei: si incorporei, vel erit Angeli vel Animæ rationalis: sed neutrius natura exigit: utriusque enim eadem hic est ratio. Quod Angeli non exigant potentiam activam distinctam à sua substantia vel essentia, sic evincimus: nam hæc, vel faceret ad Angelorum perfectionem, vel ad eo-*

rum imperfectionem: omnis enim entitas realis alteri adjuncta, vel illud perficit, vel ejus perfectionem minuit. Sed non facit ad perfectionem Angelorum potentia activa realiter distincta ab eorum substantia, quia Deus, qui est agens perfectissimum, sine talibus potentiis intermediis operatur: unumquodque autem eo est perfectius, quo accedit propius ad Deum. Si ad imperfectionem Angelorum facit ista potentia activa, removenda potius est: deinde, quælibet forma statuitur vulgo, subiectum, in quo est perficere. Ergo hæc dici nequit facere ad imperfectionem Angelorum. Denique, si essentia aut substantia Angelorum requiratur à se distinctam potentiam activam, ergo & formæ accidentales, quæ sunt agentia imperfectiora, requirunt tales potentias. Atqui hæc non requirunt, sed immediate agunt. Ergo. Et quo indicio innotescit hæc activæ potentiæ ab Angelorum essentia distinctio realis? an sensu? sed nec Angelorum essentia, nec potentia, est objectum sensus. An ratione? sed ratio magis contrarium colligit. Nam natura nihil facit frustra. Sed frustra est ponere potentiam activam, cum essentia Angelorum sufficiat. Sed hoc ipsum negant *Adversarii*: imo negant ullius rei creatæ essentiam, esse immediatum principium operationis, aut posse producere ullam immediate à se ipsa actionem. At enim quæro, quomodo rei creatæ aut Angelorum essentia producat potentias activas realiter à se distinctas? vel enim oportet intermedias & priores potentias ponere, quarum inventu potentiæ activæ producuntur, vel hæc potentiæ activæ producuntur immediate. Si prius, erit progressus in infinitum. Si posterius, quidni & operationes ipsæ immediate producuntur, æque atque potentiæ activæ, ab essentia aut substantia? nam æque facile producentur à natura cujusque rei immediate operationes, ac potentiæ. Et hoc eodem argumento omne discrimen reale potentialiarum intelligendi & volendi ab anima rationali tollitur, quod fufius deducemus, nisi id jam fufè factum esset à *Scoto* & *Scotistis*. Vide inter alios *Fabrum Faventinum* in *Theorematis Logicis & Phisicis* ad mentem *Scoti*, & *Iohannem de Rada* in suis controversiis inter *Thomam* & *Scotum*.

VI. Si potentia activa in ente requiritur corporea, ut ens reale & accidens distinctum à substantia seu essentia, vel requireretur, tanquam conditio & dispositio & præparatio agentis, vel tanquam causa agens aliqua intermedia. Si prius dicant, hoc probandum prius foret, non gratis dicendum: nam non videtur nobis esse opus tali dispositione, quia, ut diversa agentia inter sese distinguuntur essentiis, sic ad diversas operationes determinari possunt per sese sine preparatione prævia aut media: Cur enim magis fuerit alienum à ratione, essentiam ex sese immediate ordinari ad proprias suas operationes, quam eandem ex sese immediate ordinari ad proprias suas potentias. Præterea, hæc potentia activa entis corporei illud disponens ac præparans, vel est natura prior ipsa essentia & substantia, quam disponit ac præparat ad operandum, vel simul est cum ea, vel est ea posterior ac sequitur; si primum dicant, effectus erit prior causa: si secundum, substantia non erit prior naturâ accidente, contra proprium illorum axioma: si tertium, potentia hæc activa, essentiam seu substantiam entis corporei disponens ac præparans, est supervacanea: eum enim in finem in agentibus hæc collocatur potentia, ut illa disponat, præparet, ac determinet ad operationem talem, vel talem: sed si hæc potentia sequitur essentiam aut substantiam entis corporei agentis, jam hæc fuerit præparata, disposita, determinata, ante adventum talis potentia: itaque frustra ponitur. Postremo, ex ipsâ hominis notatione videtur colligi posse, hæc potentias esse modos tantum & non accidentia aut entia realia: appellantur enim dispositiones, præparationes, conditiones, determinationes, ad operandum. At vero, quid aliud sonant ista vocabula, quam modum operandi?

VII. Si potentia activa requiritur distincta ab entis corporei & agentis essentia seu substantia, ut causa agens aliqua intermedia, in absurdum incidunt, quod ante tetigimus: nam, dum ipsam potentiam agendi producit essentia aut substantia agentis, vel immediate producet, quod ipsi negant cadere in ullam creaturam, vel in infinitum dabitur processus, quod à Philosophia & ratione recta est alie-

num. Atque ex hisce omnibus conspicuum est, nullam esse necessitatem ponendi potentias vegetativas & sensitivas realiter distinctas ab anima & aequæ.

VIII. Cl. D. Burgerdicius L. 2. Met. c. ult. tb. 13. Potentias naturales in duas classes dispescit: quasdam oriri dicit ex primis qualitatibus, ut sunt vires corporum vita carentium, & has, vera accidentia, atque entia realia à substantiis distincta, facit: quasdam nihil habere commercii cum primis qualitatibus asserit, uti sunt potentia Angelorum & Animæ rationalis, & has à substantia ejus rei, cujus sunt potentia, distingui negat. Quod spectat potentias vegetativas & sensitivas, circa eas vacillat, tandem tamen eas easdem cum ipsa animarum substantia concludit: quod ex primis qualitatibus non oriuntur quidem, sed in operando tantum spiritu utantur vitali & animali, qui ex elementaribus qualitatibus oritur ac gignitur uterque. Sed enim, nihil est necesse, potentias etiam illas, quæ ex primis oriuntur qualitatibus, & sunt corporeæ, facere entia realia atque accidentia distincta ab essentia & substantia corporum. Nam, si ipsæ qualitates primæ, ex quibus oriuntur istæ potentia, non sint accidentia vera aut entia realia, nec erunt potentia naturales ex iis ortæ. Sed verum est prius, uti hoc probabimus *Disp. seq.* Ergo.

IX. Si potentia naturalis nulla, nec activa, nec passiva, nec subjectiva, nec objectiva, nec Dei, nec creaturæ, nec Spiritus, nec corporis, sit ens reale aut accidens à substantia & essentia distinctum, multo minus erit impotentia naturalis: nam aut intelligitur istac voce, privatio potentia, aut potentia imbecillior. Si prius, nulla privatio est ens reale aut accidens verum. Si posterius, non aliis opus est argumentis, quam quæ sunt allata contra potentiam naturalem simpliciter: quod enim verum est de potentia forti ac majori, id quoque de diminuta & minori verum esse censendum est. Quomodo ergo potentia naturales, si non sint entia realia & vera accidentia, distinguuntur à substantia seu essentia? An ratione ratiocinata? an modaliter? an formaliter? Resp. omnibus istis distinctionum generibus, prout

vores istæ & termini diversimode accipiuntur. Cæteras Qualitatis species, non esse entia

realia nec vera accidentia à substantiis distincta, docebit *Disq. seq.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

S E X T A,

D E

ACCID. DISTINCT. à SVBST.

T H E S I S I.

IAM duas Qualitatum species profligavimus, & ex Entium realium numero eiecimus, *Habitus & Potentiam Naturalem*, ad reliquas debellandas, atque extra *Accidentium chorum relegandas*, nos accingimus. Offert sese primum, *Patibilis qualitas*, atque in ea *lux sive lumen, color, sonus, odor, sapor, qualitas tactilis, calor, frigus, &c.* *Lucem seu lumen* non esse qualitatem, nec accidens, sed substantiam ac corpus quoddam tenuissimum, jam ante Aristotelem docuere Veteres, Empedocles, Democritus, Epicurus, alique, & Recentiores omnes, qui generosis Philosophantur, nec cæca ducuntur Aristotelis obedientia. Lux enim vel ocissime movetur: moveri autem est proprium corporum: celeberrime reflectitur à specula communi aut alio corpore; sed sola corpora reflexionem patiuntur: lux quoque refringitur: at hoc quoque est corporum: partes lucis coeunt & congregantur in certis speculis & disgregantur in aliis: congregari autem & disgregari, solis corporibus convenit. Nec aliena est hæc sententia ab *Aristotele*, quod vel ex unico *Probl. 12. sect. 15.* liquet, ubi quaerens Philosophus, cur solis umbra extrema videatur tremere, respondet, id fieri corpusculorum concursione, aut forte quod solis motus sit incertus: unde putant aliqui Aristotelem voluisse, quod lumen constaret corpusculis volatilibus, quæ celerrime moverentur & agitentur. *Colorem* formaliter sumtum, non distingui realiter à luce vel lumine, sed esse ipsum lumen receptum in corpore

opaco, patet, quia oriente lumine oriuntur, occidente occidunt, variante variantur colores, & pro varia refractione aut reflexione lucis varie colorata videntur objecta, quod experientia est comprobatissimum, & patet in prisma seu trigono vitreo, in phiala, quæ aquis limpidis est repleta, & in aliis corporibus, varios colores exhibentibus, pro luce diversimode reflexa aut refracta. Et quid aliud sunt Iridis colores, quam varie reflexum aut refractum lumen? Neque ullus negare potest, ipsam lucem esse, quæ colores creat in collo columbæ, in cauda pavonis, in nube rorida, cum istiusmodi res non habeant in se varios colores illos: nec est, quod dicas, ejusmodi colores, sive iridis, sive colli columbæ, sive caudæ pavonis, sive trigoni vitrei, esse tantum apparentes & cito transeuntes, qui differunt à veris & fixis coloribus existentibus in aliis corporibus: nam, vel omnes sunt veri, vel omnes sunt apparentes tantum, cum omnes à luce formentur; nam res non illuminatæ nullum habent colorem, nullusque in tenebris est color; usque adeo verum est illud Poëtæ, *nox abstulit atra colorem*. Et hanc ob causam corpora opaca in superficie tantum habent colorem, quia ibi tantum recipiunt lucem vel lumen, (neque enim hæc distinguimus) in interioribus partibus non item: unde secto pomo oritur color in partium superficie, propter receptum lumen, qui antea non erat: Lumen autem recipi in superficie corporum & ab ea reflecti, ipsa evincit

experientia. Si enim foli ex adverso oppo-
natur corpus læve, in superficie ejus lu-
men receptum apparet: fol si per vitrum mi-
cet, lumen consistere conspicitur in pa-
riete. Qui autem vulgo dicuntur veri colores
& alii apparentes, ii non diversas colorum
species arguunt, sed majorem tantum mino-
remve luminis incidentis durationem. Si er-
go lux aut lumen fuerit substantia, & talis
erit color.

II. *Sonus* qualitas non est, nec accidens:
sed est ipse aër attritus formatusque in parvas
moles, vel, nihil est aliud, quam corpuscula
innumera exigua, confimiliter figurata, orga-
nique Auditus confimiliter ferendi capacia,
quæ à pulsatis corporibus magno cum impe-
tu exiliunt. Quemadmodum enim lumen ni-
hil est aliud, quam corpuscula tenuissima ner-
vum opticum impellentia, ita sonus nihil est
aliud, quam subtilissimæ aëris, aquæ, alterius-
ve corporis particulæ, à quibus impelli potest
& solet auris membrana. Corporeitas, ut sic
loquar, soni probatur, quia sola corpora reflexi-
onem patiuntur: at sonus sæpius reflectit-
ur, quod docet Echo: deinde sola corpora
moventur & progrediuntur: at sonus progre-
ditur & regreditur: præterea, sonus habet vim
afficiendi auditum, & efficiendi vel volupta-
tem vel dolorem, prout concinnus est aut in-
concinnus: atqui illa voluptas vel dolor ex eo
oritur, quod corpuscula aërea mota deliniant
vel exasperent organum audiendi, pro condi-
tione laxitatis vel asperitatis, qua configuran-
tur: & hanc configurationem agnovit *Aristo-
teles*, cum in *Problematibus* dixit, vocem tan-
tum esse aërem configuratum; Denique son-
us imminuitur & aliquando confusus evadit,
ob corpusculorum diductionem in longo
progressu, & divaricationem in transitu per
septum densius: quæ omnia sonum esse cor-
pus, sed quod motum est, vel movetur, satis
commonstrant.

III. *Odores* esse spiritus seu halitus odori-
feros, atque adeo substantias subtiles ex corpo-
ribus fragrantibus procedentes, Antiqui olim
docuere, docent Recentiorum multi: docet
Experientia: quin *Aristoteles* ipse *lib. de sensu
& sensibili*, odorem vocat fumidam exhalatio-

nem. Et si odore medicamentis quidam pur-
gari solent, si alii odore alimenti nutriri pos-
sunt, certe substantias esse nemo dubitaverit:
quippe quæ ab odoribus fieri non possent, nisi
substantiæ quædam forent corporeæ: quomo-
do enim alimentum converteretur in sub-
stantiam viventis? Adde, quod odores pro-
grediuntur ac moventur lentius sono, movent
olfactum, cumque afficiunt voluptate aut do-
lore, imminuant progressu, ipsæque res
odoratæ detrimentum aliquod substantiæ pati-
untur, per exhalationem odorum, qui magis
effluunt, cum res odoriferæ sunt fractæ, con-
trita, aut per ignem resolutæ, quam cum sunt
integræ: quæ omnia, fumos halitusque illos
non esse nisi subtiles substantias profilientes
& effluentes ex rebus odoratis, satis superque
evincent.

IV. *Sapores* esse substantias corporeas, si
odores sint tales, certo certius est, quia adhuc
crassiores sunt odoribus, iisque adeo conjun-
cti, ut, ubi unus est, ibi & alter sit, neque sunt
nisi in corporibus mixtis: etiam si enim ter-
ram misceas cum aqua, nunquam inde exur-
get, vel odor, vel sapor: si dicas, corpus non-
nunquam alium habere saporem, alium odo-
rem; respondeo, illud fieri, vel quia nares &
lingua sunt diversi temperamenti, ut, quod
huic gratum est, illi sit ingratum, quemad-
modum hic & ille homo diversum habent in
linguis temperamentum, quia qui sapor huic
placet, illi displicet; vel quia diversæ sunt in
corpore partes, tenuiores & crassiores, & hæc
aliud habent temperamentum quam illæ: est
enim odor in partibus tenuioribus, sapor in
crassioribus: uterque nihil aliud quam cor-
puscula quædam varie configurata & mota,
olfactum gustumque afficientia.

V. Restant expendendæ *qualitates tactiles*,
calor, frigus, &c. Calor est nihil aliud, quam
corpusculorum insensibilium motus varius &
celer. *Frigus*, eorundem motus minor ac re-
missior. Intelligimus, actualem calorem, &
actualem frigus. Qui illum definiunt, qualita-
tem activam homogeneam congregantem &
heterogeneam disgregantem, & hoc, qualitatem
homogeneam & heterogeneam congregantem, à
posteriori describunt utrumque (an vere, nunc
non

non est inquirendi locus) nam illa vel congregatio vel segregatio vi majoris vel minoris motus instituitur. Calor & frigus, tactiles dicuntur qualitates, quia tactu percipiuntur: cum enim particulæ insensiles alicujus corporis varie celeriusq; moventur, quæ nostri corporis particulæ, sentitur calor; cum moventur tardius, sentitur frigus. *Humiditas*, puta actualis, est, cum particulæ aquæ vel alterius liquoris sensibilis, in corpore stabili, ita ejus poris insunt, ut ipsis inhæreant. *Siccitas* actualis est, cum stabilium corporum pori nullis particulis sensibilis liquoris replentur, sed solo aëre vel subtili materia. Tangitur humiditas, cum corpora stabilia percipiuntur perfusa liquore sensibili: tangitur siccitas, cum nullo sensibili liquore prædita esse percipiuntur. *Craffitiæ* & *tenuitas*, sequuntur majorem vel minorem magnitudinem particularum insensibilium, ex quibus corpora crassa & tenuia componuntur. *Densitas* & *raritas* respiciunt poros seu intervalla, quæ inter particulas insensiles interjacent, diciturque densitas, cum inter illas corporis particulas paucula sunt intervalla; raritas, cum multa: oritur utraque, tum à calore, tum à frigore. *Gravitas* & *levitas*, nihil est aliud, quam motus tarditas & celeritas motus, in particulis materiæ crassioribus & compactioribus, variaque figura affectis: quæ cum à subtiliori materia ad celeriores compulsionem sunt aptæ, celeriusque moventur, dicuntur graves; cum ad tardiores compulsionem magis sunt idoneæ, tardiusque moventur, dicuntur leves: unde gravia corpora deorsum tendunt vehementius, levia imbecillius; cum alterutrum fieri à tactu percipitur, sentitur vel gravitas vel levitas. *Durities* oritur ex particularum insensibilium firmissima adhæsiōe; *Mollities*, ex earum adhæsiōe minus firma: unde dura corpora sunt magis stabilia; mollia, minus stabilia. *Stabilitas* existit, ex quacunq; tandem particularum in corpore insensibilium adhæsiōe: *fluiditas* con-

tra, ex earundem disjunctione. Estque vel *aquositas*, quæ oritur ex partibus fluidis, sed lævibus & oblongis, inter se repentibus; vel *oleaginositas*, quæ ex particulis iisdem, sed ramosis, existit; vel *viscositas*, quæ indicat, particulas illas ægre, lente, ac difficulter à se invicem disjungi. *Levitas* sequitur particularum motum in corporis superficie æquali. *Asperitas*, in inæquali. Sed longum foret nimis omnes qualitates tactiles in specie hic recensere, & quomodo ex solo motu, figura ac magnitudine particularum insensibilium in corporibus existant, exponere, & id fecit luculentissime doctissimus Regius in fundamentis Physices, c. 5. Ergo ad quartam speciem Qualitatis transeamus, formam & figuram.

VI. *Figura* vulgo definitur, *qualitas orta ex terminatione magnitudinis*. Sed enim, si magnitudo non sit accidens, nec ens reale, si nec termini ejus sint talia, si nec ipsa ejus terminatio, multo minus fuerit ens reale, aut accidens, figura, quæ inde oritur. Atqui nec magnitudo nec ejus termini sunt entia realia aut accidentia, quod ostensum disp. 2. hujus curricula, nec ejus terminatio; hæc enim vel est relatio vel actio: sed neutra est ens reale aut verum accidens. De priori liquebit disp. 7. de posteriori, disp. 8. *Forma* est figura cum colore: sed si nec figura nec color est ens reale aut verum accidens, ergo nec forma fuerit. Sed verum est prius, ex hac disp. Ergo & posterius. Atque ita qualitates omnes ex entium realium verorumque Accidentium numero exclusimus. Sed dicit quis, Hæc nova sunt, & contra Aristotelem: Resp. utrumque falsum esse, & hanc Philosophiam esse antiquiorem ipso Aristotele, quin esse ipse Aristoteles, præ aliis ostendit Claudius Berigardus in Circulo Pisano. Quid multis?

*Si meruit veri vindex audire novator,
Mome! novatorum est primus Aristoteles.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

S E P T I M A,

D E

ACCID. DISTINCT. à SVBST.

T H E S I S I.

DE folio deturbavimus Entium realium, *Quantitatem* & *Qualitatem*: minus difficultatis erit in reliquis Accidentium speciebus ex numero Entium realium removendis. De *Relationibus* quidem id jam ante multos ostendimus annos *disp. select. vol. 1. disp. 5. th. 7.* Verum quia hoc obiter tantum est actum tum temporis, jam paulo plenius idem tractandum nobis censuimus.

II. §. 1. Omne ens reale simplici & incomplexa mentis apprehensione concipitur, unoque mentis actu & ictu intelligitur: Sed relatio non sic concipitur aut intelligitur. Ergo non est ens reale. *Major probatur.* Quod in se est simplex & incomplexum, id etiam simplici & incomplexa mentis apprehensione intelligitur ac concipitur: siquidem objectum potentia debeat esse proportionatum: At ens omne reale est simplex in se atque incomplexum: nam omne ens reale est unum; quippe unum & ens reale reciprocantur; habent enim se ut subjectum & proprium: atqui quod est unum, est indivisum in se: porro quod est indivisum in se, est simplex & incomplexum: Quod vero ens incomplexum & in se simplex simplici mentis actione percipiatur, non complexa, vel Tyronibus Logica constat, ex definitione thematis simplicis & complexi; complexum enim est, quod pluribus notionibus affirmatione aut negatione copulatis intelligitur verum vel falsum: simplex contra, quod unica mentis actione apprehenditur & non judicatur verum vel falsum; simplici enim mentis apprehensioni falsum subesse nequit, ut recte Metaphysici docent. *Minor syllogismi primi sic probatur.* Quod collati-vo actu mentis intelligitur, id non simplici &

incomplexa mentis actione concipitur: sed relatio collati-va mentis actione intelligitur. Ergo &c. Minor iterum probatur. Quis enim intelligit conjugium, nisi maritum & uxorem intelligat, & inter sese conferat? neque enim potest *χίσις* & habitudo duorum mutua intelligi, nisi duobus extremis intellectis & inter se collatis: Nam ex hac collatione demum ipsa extremorum *χίσις* & habitudo intelligitur. At ubi duo extrema concipiuntur & eorum inter se *σχίσις* & habitudo mutua, ibi complexam actionem intellectus, non simplicem; ibi operationem mentis secundam, & iudicium, & affirmationem & negationem, non primam, seu simplicem apprehensionem, locum habere, quis non videt? Jam vero, relatio nihil est aliud, quam duorum extremorum, mariti puta & uxoris, *σχίσις* & habitudo mutua, unde & relata vocantur Arist. *μετέωρα*, quæ ad aliud, sc. referuntur: ideoque relatio intime includit extrema, quæ ad se invicem, unum ad aliud, referuntur. *Ex-cipiantur*, præcisi-va mentis operatione, seu abstractione simplici, abstrahi relationem à subjecto & termino, extremis, & sic cognosci intellectione incomplexa. Resp. Illud fieri non posse: nam nihil abstrahitur à sua essentia aut ratione formali & essentiali, sed essentia relationis ejusque ratio formalis & essentialis est, ut sit habitudo ad aliud, subjecti ad terminum, relati ad correlatum, ac vice versa, quod fuse & invicte demonstravimus *Disp. 5. vol. 1.* Ergo non potest abstrahi abstractione præcisionis, ac simplici à subjecto & termino, extremis suis.

III. §. 2. Nullus ordo est ens reale. Sed relatio omnis est ordo. Ergo nulla relatio est
ens

ens reale. *Major* aperta est. Ordo corporum in mundo, hominum in Ecclesia aut exercitu, præceptorum in arte, librorum in Bibliotheca, rerum in prædicamentis, personarum in Trinitate, non est ens reale: & sic de omni ordine dicendum. Neque scio quenquam Philosophorum hic contrarium statuere, neque ut statuat, ratio recta permittit. Sed relatio est ordo: sive enim *σχίσμα* dicas, sive ordinem, sive habitudinem mutuam, idem dicis. Ergo &c.

IV. §. 3. Nullum ens reale collocandum est in Deo, præter Deum: nihil enim, i. e. nullum ens reale, est in Deo, quod non sit Deus. Sed in Deo sunt relationes, & personales & essentielles, & propriæ singulis personis & omnibus ac toti essentiæ communes. Ergo &c. *Primum*, est ordo & *σχίσμα* mutua in Deo: inter Patrem, qui genuit ab æterno, & Filium, qui genitus est ab æterno: inter Patrem, & Filium, spirantes, & Spiritum sanctum, qui processit ab utroque, utrumque ab æterno. Neque hic *exceptio* valet, quam profert vulgus Philosophorum, esse hanc divinam relationem supernaturali, atque alterius ordinis: nam resp. Est quidem supernaturalis, quatenus nobis non innotescit naturali intellectus lumine, sed fide ac revelatione supernaturali: est quoque divina, quatenus est in Deo, & relatio, ideo vulgo barbaris dicta, ad intra, attamen est vera relatio prædicamentalis, non minus, atque relatio Patris ad Filium & vice versa in Philippo & Alexandro. Nam subiectum hic est verum, Deus Pater, terminus verus, Deus Filius, fundamentum verum, generatio, definitio relationis vera, est enim *σχίσμα* hic & habitudo mutua unius ad alium, Patris ad Filium: est enim alius Pater, alius Filius, licet non aliud & aliud. *Deinde* & relationes essentielles sunt in Deo, quas, barbara *Scholasticorum* gens, ad extra vocat: est enim Deus creator: & hoc vere de eo dicitur, estque subiectum, quod refertur Deo; terminus est creatura, ad quam refertur vere, & non per mentem: fundamentum est creatio, in Deo activa, in creatura passiva: Creatorem autem & creaturam esse relata, nemo inficias iverit, nec tantum secundum dici sed & secundum

esse: Quare enim Pater & Filius magis sint relata secundum esse, quam creator & creatura? An non creator, hoc ipsum quod est, creaturæ est? an non creaturæ est creator? An non totum esse creatoris est, referri ad creaturam, ut totum esse Patris est referri ad filium? Ne *Scotus* quidem, *doctor subtilis*, hic discrimen invenerit. Sed dicent fortasse, esse relationem transcendentalem creaturæ ad creatorem. Quid? ergone hæc relatio omnes pervagabitur categorias? Ergone etiam quantitas & qualitas una creabit aliam, & altera creabitur ab altera? At ego dixeram, creationem soli Deo esse propriam, ac ne homini quidem aut Angelo, ne dum quantitati aut qualitati, aut ulli alterius Categoriarum enti, competere. Sed *ulterius*, etiam si relatio Creatoris & creaturæ foret relatio transcendentalis, necdum tamen ens reale foret; nam ne relationes quidem transcendentales sunt entia realia: est relatio transcendentalis inter ens & unitatem, veritatem, bonitatem, attributa sua, tanquam inter subiectum & adjunctum proprium. At quis dixerit, eam relationem esse ens reale? cum ne ipsæ quidem illæ affectiones, unitas, veritas, bonitas, sint entia realia: si enim forent, affectiones esse non possent, nec de ente prædicari; aut ibitur in infinitum; & unitas, & veritas, & bonitas, habebunt aliam unitatem, veritatem, bonitatem, cum hæ affectiones omni enti reali conveniant, & cum eo reciprocentur: & cum relatio transcendens causæ ad effectum, accedit ad Philippum generantem, Petrum ædificantem, &c. anne novum accedit ens reale ad utrumque? sunt hæc deliræ mentis somnia.

V. §. 4. Omne ens reale, præter Deum, producitur aliqua actione. Sed relatio nulla producitur actione. Ergo. *Major* certa est: si enim relatio in genere sit ens reale, cum non sit idem quod Deus, qui, ut sic, est ens absolutum, & ens improducentum, debet illa aliqua actione produci, & ab alio: nullum enim ens reale à seipso fit vel est. *Minor* probatur. 1. Auctoritate Aristotelis, quæ maximi est roboris apud ejus sequaces & adulescentes *Scholasticos*, 5. *Phys.* c. 2. ubi dicit, *ad relationem non esse motum*. 2. Nato Alexandro, à quo produ-

ducitur illa paternitas in Philippo? Non ab Alexandro, qui nondum agere potest, cum nascitur aut simul atque natus est: non ab ipso Philippo: si enim Philippus paternitatem producit in seipso, pater esse posset, antequam gigneret Alexandrum: quid enim impediret? non Alexander: necdum enim agere potest in Philippum. Sic, dum litteram scribo in aliqua charta, quamdiu est una atque unica, nulli potest esse similis aut dissimilis; sed si alteram scripsero, erit prior huic vel similis vel dissimilis. A quo producitur hæc similitudo vel dissimilitudo? Non à littera posteriori; nulla enim esse aut cogitari potest actio in litteram priorem: quomodo hæc posterior producat relationem, ens (ut volunt Adversarii) reale, in littera priori, subjecto alio, & quidem quod ab ipsa posteriori littera distat? Non à manu; nam hæc, cum produxit litteram posteriorem, nullam exercuit actionem in priorem: at omne ens reale per actionem fit. *Dicent*, produci à priori littera relationem similitudinis in se ipsa: at prioris litteræ nulla est actio: ut non dicam: nihil posse esse causam efficientem realis entis in se. *Dicent*, relationem oriri per resultantiam quandam. Sed omne ens reale producitur actione transeunti, non per resultantiam naturalem. *Excipiant*. Atqui potentia naturales & proprietates, ut risibilitas, per resultantiam naturalem oriuntur, Ergo & relationes sic possunt oriri. Resp. 1. Eas ex entium realium numero eiecimus disp. 4, hujus curriculi. *Quare nulla est consequentia*, ab illis ad relationes, si hæc sint entia realia. 2. Licet potentia naturales & proprietates essent entia realia, dici potest, quod sint adjuncta suorum subjectorum, & non effecta suarum causarum: multi enim Philosophorum, nec male, causam emanativam, qua effectum produci volunt per resultantiam naturalem, ex numero causarum proscribunt. 3. Adhuc tamen ista potentia & proprietates aliqua actione producuntur, si non causæ emanativæ, & subjecti, in quo sunt, proximi, saltem causæ remotæ & superioris: quæ enim causa dat ac producit formam, dat ac producit consequentia ad formam: & sic qua actio-

ne producitur anima, eadem producitur potentia, & proprietates ejus. *Dicent denique*, eadem actione produci relationes, qua producuntur termini. Resp. absurdum est, unam eandemque individuum ac simplicem actionem, terminari immediate, & ad terminum relationis & ad ipsam relationem, si & terminus & relatio sit ens reale: & facile quidem est, concipere mutationem & motum in littera secunda, tanquam termino similitudinis vel dissimilitudinis inter se & primam, cum illa secunda scribitur à manu; sed quomodo quis concipere valeat, eadem actione scribentis manus, produci adhuc unum ens reale, relationem similitudinis vel dissimilitudinis inter litteram utramque? sic facile est, concipere mutationem & motum in Alexandro tanquam termino paternitatis, quæ est in Philippo, imò & facile est, concipere mutationem & motum in Philippo, qui per generationem Alexandri ex non generante fit generans; sed quomodo quis concipere valeat, eadem actione generantis Philippi, produci adhuc duo entia realia, relationem Patris ad Filium in se & relationem Filii ad Patrem in Alexandro? Si unquam valet hoc Axioma, valet hic. *Entia non sunt multiplicanda citra necessitatem*. Quare recte ait *Burgesius*. *Met. l. 1. c. 6. relationes pleraque suboriri aliqua mutatione, sed quæ vel est in termino, vel, si sit in subjecto, relationem ea esse posteriorem*. Et sane, non mutatur res, quia fit relata, sed fit relata, quia mutatur.

VI. §. 5. Pariter possumus argumentari à corruptione. Nullum ens reale à seipso potest corrumpi naturaliter. Sed relationes sunt entia realia, ex mente Adversariorum. Ergo. Quando ergo defuncto Hectore Priamus definebat esse pater, à quo istud ens reale, si diis placet, paternitas in Priamo est extincta? an ab Hectore? An fortassis ab Achille, qui interrimendo Hectorem simul interfecit paternitatem in Priamo, qui longe ab Achille aberat, & sic una actione interfecit duo entia realia, alterum, substantiam, Hectorem, alterum, accidens, paternitatem in Priamo. Sed hæc tam farua sunt, ut refutationis me pigeat, recensionis pudeat.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

O C T A V A,

D E

ACCID. DISTINCT. à SVBST.

T H E S I S I.

SCilicet, is nunc superest labor, ut receptæ Philosophiæ, pro *Actionis, Passionis, Vbi, Quando, Situs, Habitus*, entitate reali, copias difilemus, quod faciemus uno halitu: Hoc tanto nobis erit facilius, quanto ad ipsam veritatem accedunt propius Adversariorum non-nulli, qui hæc Categorias sex, non nisi modos, aut relationes, aut denominationes externas, continere asserunt, & sic ipsi ex Accidentium verorum numero ejiciunt: quippe nec modi, nec relationes, nec externæ denominationes, entia sunt realia, multo minus, accidentia: nam substantias non esse ea, in confesso est.

I I. *Actionem & Passionem, non esse entia realia*, sic probamus, (nam inter sese non distinguunt realiter, ipsi consistuntur Peripatetici) Si actio & passio sunt entia realia, vel sunt entia necessaria, vel contingentia: non necessaria, quia aliquando non fuerunt, & possunt aliquando non esse; & sic forent Deus, quia solus Deus est ens necessarium. Erunt ergo contingentia: si sic, habuerunt suum produci & producere: quia entis cujusunque contingentis natura hæc est, ut aliquando non fuerit, ideoque aliquando factum sit; at non potest esse factum, nisi aliquando datum sit ejus fieri: hoc ejus fieri, est passio, & ejus facere, est actio. De illo ergo fieri & facere, produci & producere, iterum quærendum est, an sint entia realia? si sic, redibit eadem quæstio, dabiturque progressus in infinitum, qui ut evitetur, statuendum est omnino Actionem & Passionem non esse entia realia: quod tanto magis confirmatur: quia nihil sunt aliud, quam ipsum rerum fieri & fluxus ejus quod fit: nunquam enim sunt, sed semper sunt, &

earum existere, est fieri. Atqui entia realia aliquando sunt & existunt. Ergo, cum actio & passio nunquam sint & existant, ne entia quidem realia dici possunt.

I I I. Actio & Passio, si sint entia realia, habent aliquod esse: illud est vel increatum, vel creatum. Increatum non est, quia actio & passio ab aliquo sunt, & initium habuerunt. Si earum esse sit creatum, & creatio erit ens creatum: nam creatio est actio & passio, unde vulgo in activam, quæ Dei est, & passivam, quæ creaturæ est, dispescitur. Si creatio, activa & passiva, i. e. creare & creari, est ens aut esse creatum, præfens erit præteritum: quippe creare & creari significant tempus præfens: at ens vel esse creatum, connotat præteritum: sed ut idem sit præfens & præteritum, contradictionem implicat.

I V. Porro, si actio & passio sunt entia realia, vel sunt absoluta, vel relata, vel partim absoluta, partim relata. Si relata, non sunt realia entia: nam relata, qua talia, seu potius, ipsas relationes, non esse entia realia, disp. præced. 7. est ostensum. Si actio & passio sint duo entia absoluta, cum non sint futuræ substantiæ, erunt accidentia: si sic, vel erunt ambæ in agente, vel simul in patiente, vel, altera in agente, altera in patiente. Non potest dici primum, quia sic idem agens, & agens esset propter actionem, & patiens propter passionem, & duas oppositas rationes simul sustineret. Consequentia est clara, quia omne accidens subjectum, in quo inhaeret, denominat. Ergo, si actio & passio, ut duo vera accidentia, inhaereant agenti, agens denominabunt & ut agens & ut patiens. Non potest dici secundum, quia eadem redibit difficultas. Nec

E c 2

potest

potest dici tertium, vel actio erit in agente & passio in patiente, vel vice versa. Non prius, quia hoc contradicit *Aristoteli*, quod non patiuntur Adversarii: nam *Philosophus in Physicis* dicit, motum seu actionem esse actum hujus in hoc: contradicit rationi: Nam, quod est ab aliquo, non est in illo: Actio est ab agente: Ergo non in agente. Et, vulneratio ac verberatio sunt actiones: at quis dicet eas esse in vulnerante ac verberante? posterius vero dicere, ut actio inhæreat patienti, passio agenti, omni absurditate est absurdus. Sed, nec esse, partim absoluta, partim relata entia, actionem & passionem, omnes confitentur, & per sese est manifestum.

V. Denique, nullus motus est accidens verum aut ens reale distinctum à termino ad quem. Sed actio & passio sunt motus. Ergo. Major est *Peripateticorum* plerorumque: qui enim ex iis, inter motum & terminum, realem adhuc ponunt distinctionem, illi tamen non ita inter se distingui eos volunt, ac si duo essent entia realia inter se distincta, sed duas tantum esse realitates asserunt, sic ut distinctionem realem inter ea non denominent à parte extremorum, quasi extrema distinctionis, motus & ejus terminus ad quem, sint duo entia realia, sed eam sic vocant, quod non sit per mentis operationem distinctio inter motum & terminum ad quem, est enim inter ea distinctio, qualis est inter modum separabilem & rem modificatam aut modificandam: quia vero modus non est nihil, nec ipsum, quod modificatur per motum, non est nihil, sed utrumque est res, saltem sumta voce hac in significatione latiori, prout idem est quod *aliquid* seu *ens* late acceptum, pro eo quod non est nihil, ideo bene dicitur distinctio inter motum & terminum ad quem realis: due vero realitates, i. e. quidditates (ui loquuntur barbari) vel formalitates, vel rationes formales aut quidditivæ, non faciunt entia realia distincta. Ergo nec motus fuerit ens reale distinctum à suo termino ad quem. Ergo nec actio aut passio, quia nihil sunt aliud quam motus, termini ad quem, & modus, quo fit: quæ erat *minor*; nec probatione eget, quia per se manifesta est, & ab omnibus admittitur.

VI. Atque hæc, quæ differuimus, maxime premunt *Peripateticos*, si vera sunt, quæ disputavimus, *disp. præced. 2. 4. 5. 6.* Nam, si actio & passio non sunt nisi motus termini ad quem, nec motus distinguatur à termino ad quem, si terminus ad quem non sit ens reale verumque accidens, nec motus erit: si motus non fuerit; nec actio aut passio erunt. Sed terminus ad quem motus, non est ens reale, nec verum accidens. Ergo nec motus erit, qui cum eo identificatur. Minor probatur: Nam *Aristoteles* agnovit tantum motum, ad *Quantitatem*, qui dicitur *Accretio* vel *Diminutio*, ad *Qualitatem*, qui dicitur *Alteratio*, ad *Ubi*, qui dicitur *Motus localis* seu *Latio*. Sed nec *Quantitas* est verum accidens aut ens reale, ex *disp. 2.* nec *Qualitas*, ex *disp. 4. 5. 6.* nec *Ubi*, ut statim demonstrabitur. Motum ad substantiam non agnovit *Aristoteles*, nec *Aristotelici*, sed generationem & corruptionem vocant *mutationes* momentaneas. At, licet motus forent, non tamen ideo actio & passio generandi & corrumpendi, essent entia realia aut accidentia vera, sed modi tantum, quibus substantiæ fierent atque interirent naturaliter. Sed modus nullus, non essendi, multo minus operandi, qualis hic est uterque, est ens reale aut accidens distinctum. Hoc enim si admittas, & in Deo posueris entia realia & vera accidentia, quod est impium, & omnem simplicitatem sustuleris ex rerum natura, atque adeo omne ens erit compositum, ex entibus realibus, subiecto & accidente, si omnis modus sit ens reale, & accidens verum; quod est absurdissimum: nam nullum datur ens reale, quod non sit unum: at unitas modus est: nullum datur, nisi, vel per se subsistat, vel sit in alio ut in subiecto, vel dependeat ab alio ut ab efficiente, vel à nullo dependeat talimodo, vel sit necessarium vel contingens: *At* vero hi sunt modi existendi. Actio autem & passio sunt modi operandi: At hi tam parum sunt entia realia quam modi essendi, cum minoris & adhuc exilioris sint entitatis, quam isti.

VII. Sed tempus est, ut *Vbi*, *Quando*, *Situm*, & *Habitu*, ex entium realium & verorum Accidentium libro deleamus: quod *facciemus*

ciemus una & communi fitura. Si hæc quatuor forent entia realia, vel absoluta essent, vel relativa. Non absoluta: quia omne ens absolutum, vel aliqua actione transmutativa producitur, vel ab alio ente jam producto emanat: omne enim ens productum aliquam exigit causam producentem. Hæc vero quatuor actione aliqua non producuntur: Nam qualis illa foret, vel generatio, vel corruptio, vel accretio, vel diminutio, vel alteratio, vel motus localis? at hæc quatuor non sunt producta per generationem vel corruptionem, quia sic forent substantiæ: Nam hæc actiones ad substantiam terminantur: nec per accretionem & diminutionem, quia sic forent quantitates: hæc enim actiones terminantur ad quantitatem: nec per alterationem, quia sic forent qualitates: hæc enim actiones terminantur ad qualitates: nec per motum localem, quia hæc actiones tantum terminantur ad Ubi: Ergo non ad Quando, nec ad Situm, nec ad Habitum. Dices. Ergo saltem Ubi erit ens reale & verum accidens, quia actione transmutativa producitur. Resp. negando consequentiam, quia Ubi est tantum modus existendi in loco, quo res finitæ alicubi esse dicuntur: & omne quidem ens reale actione transmutativa producitur; sed non omnis actio transmutativa terminatur in ens reale. Atque ex hisce patet, Ubi, Quando, Situm, & Habitum, non esse entia absoluta: sed nec

sunt relata, nisi secundum dici aut transcendentia. Sed nec relata, qua talia, nec relationes, siue sint secundum esse, siue secundum dici, siue sint prædicamentales, siue transcendentales, sunt entia realia aut accidentia vera, ut seq. disp. demonstratur. Ergo, nec Ubi, nec Quando, nec Situs, nec Habitum, sunt entia realia, aut accidentia realia: quod erat demonstrandum.

ANNEXUM.

Tria sunt, quæ humanam scientiam absolunt, Dei, Naturæ, Artis, cognitio: quæ querenda est homini Philosopho, quantum in hac vita fieri potest, perfecta: perfecta est, cum vera est: vera est, cum res cognoscuntur uti sunt: ita cognoscuntur, cum cognoscuntur, uti factæ sunt: res quælibet facta est ad ideam suam, i. e. ad certam quandam rationem, per quam id esse potuit, quod est: omnia ergo, quæ fiunt, ad ideam fiunt; siue sint opera Dei, siue Naturæ, siue Artis: Ars ideam operum suorum mutuatur à Natura; hæc à Deo; Deus à semetipso: Deus igitur effingendo mundum, seipsum effigiat, ut omnino proportionata sit creatura Creatori: idea itaque rerum in Deo sunt, ut in Archetypo, in Natura, ut in Etyppo, in Arte, ut in Antitypo. Hisce bene cognitis, omnia cognita erunt; quæ naturæ lumine cognosci possunt: & circa hæc explicandas, versandum est Philosopho & Philosophiæ.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

NONA,

DE

VSV PHILOSOPH. IN THEOL.

THESIS I.

EA rerum præstantissimarum est conditio, ut, quanto præclarior illarum est usus, tanto perniciosior earundem sit abusus. Quid Evangelio, Deique verbo præ-

stantius? hoc ipsum, bene utentibus est odor vitæ ad vitam, male utentibus est odor mortis ad mortem. Nihil salubrius valetudini est usu vini; nihil magis noxium ejus

abusu: ita & *Philosophia* insignem habet sui usum in Theologia; sed, si quis ea abutatur, in venenum convertitur. Quanta sit *Philosophia* in Theologia utilis, ad terminos bene explicandos, res distincte proponendas, disputationes rite instituendas, Doctissimorum, hæc de re, Virorum testimonia, Theologorum scripta Polemica, & quotidiana experientia, satis superque ostendunt, ut hoc in dubium vocare hominis sit parum in facultate utraque versati. Quantum vero Theologiæ nocuerit *abusus Philosophiæ*, hæreticorum & sectariorum libri abunde demonstrant. Et quis nescit, omnia hodie, & à multis retro seculis, in Theologia disputari sub *terminis Philosophicis*, quos si quis rejecerit in totum, metus est, ut unquam feliciter sit cum Adversarium partium ulla congressurus. Quare de decreto est hac disp. *Philosophiæ usum* in rebus Theologicis aperire.

II. Ut terminos, quemadmodum oportet, explicemus primum: Per *Philosophiam*, non intelligimus impræsentiarum, otiosarum quæstionum, ineptarum altercationum, inutilium nugarum, barbarorum terminorum, futillum distinctionum, gentilium, hujus vel illius Ethnici, sive *Aristotelis*, sive *Platonis*, commentorum farraginem; sed verò ea voce denotamus, *rerum divinarum & humanarum notitiam, quanta haberi potest naturali intellectus lumine*; vel, *artium, scientiarum, & prudentiarum, compagem*: atque hanc *Philosophiam* spectamus, non in aliquo subjecto, vel in concreto, sed in abstracto &, ut loquuntur, in *idea sua*: ne Philosophorum vitia, quod vulgo fieri solet, impudentur Philosophiæ. Per *Theologiam* intelligimus, non simpliciter fidem & Religionem Christianam, quæ omnibus fidelibus, doctis pariter & indoctis, est communis, sed *doctrinam de Deo rebusque divinis, ab ipso Deo traditam, quæ Religionis Christianæ dogmata, & explicat, & probat, & propugnat ac contra oppugnatores defendit*. Hæc *Theologia*, vel est *extraordinaria*, per immediatam Sp. Sancti illuminationem & revelationem accepta, qualis fuit in Prophetis & Apostolis, vel *ordinaria*, quæ per diligentem verbi divini inquisitionem, sedulam scrutationem, con-

tinuam meditationem, & Theologiæ scriptorum lectionem, studio & labore cum adminiculo Sp. Sancti est acquisita. *Ad hanc Theologiam*, hoc posteriori modo sumptam, esse *non utilem solummodo, sed & necessariam, Philosophiam, asserimus*, idque, tum *subjecti cognoscens*, tum *objecti cognoscendi* ratione, illud præparando, hoc illustrando.

III. *Subjectum Theologiam cognoscens* est homo, qui triplici fere modo versatur circa res Theologicas, sc. vel eas simpliciter percipiendo, vel perceptas probando, vel probatas propugnando & defendendo. Hisce enim tribus circumscriptur Theologus & Theologia actibus: atque in iisdem Theologiæ studiofium mirum in modum juvat *Philosophia*, dum hæc ingenium ejus in percipiendo reddit promptum, in probando solidum, in defendendo & propugnando acutum & expeditum. Quem usum sui cultoribus *Philosophia* præstat per nobilissimum illud omnis scientiæ comparandæ organum, *Divinam Logicam*, quæ mentem nostram dirigit in cognitione rerum, sive eas apprehendamus simpliciter, sive apprehensas enunciemus, sive enunciatas probemus, sive probatas propugnemus & defenditemus. Atque *hunc Philosophiæ*, animum nostrum ad Theologiæ studium felicius instituendum *preparantis, usum* latius ostenderem, nisi ipsa experientia, atque ipsissima hæc Academia nostra, id satis probatum darent: videmus enim, quam difficulter res Theologicas percipiant, quam hæsitent, titubent, balbutiant atque inepte sese gerant, in earum veritate probanda, quam turpiter sese dent, ac causam deserant, & cum rubore & dedecore ex arena se subducant, cum, adversus Adversarii cujuscumque oppugnationes, fidei dogmata & religionis Christianæ articulos sunt propugnaturi & defensuri, qui *Philosophiæ cultu animum suum non præparaverint*. Contra, quam sine molestia ac difficultate difficillimas & molestissimas in Theologia quæstiones percipiant, quam dextre proponant, quam accurate probent, quam ordinate argumenta disponant, quam solide defendant veritatem impugnatam, quam malecule solvant Adversariorum objectiones, qui *Philosophiæ nostræ notitia*

notitia, non tincti leviter, sed plene imbuti sunt.

IV. *Objectum cognoscendum* sunt *res* seu *materie Theologicae*, quæ occupant Theologia studiosum, vel circa sui *διδασκαλίαν* vel circa sui *ἐλαστικότητα*, id est, vel veniunt apprehendendæ per terminos simplices, & apprehensæ enunciandæ per terminos complexos, & enunciandæ probandæ per syllogismos, vel veniunt propugnandæ & ab Adversariorum oppositionibus vindicandæ. Quod spectat terminos simplices, si vel in Bibliis inveniuntur, vel extra Biblia, in Patribus, & Scholasticis, ac Theologis, Theologiam excolere, & nunc & olim, confuetus. Qui in Bibliis inveniuntur; vel tantum sunt Biblici; ut, *Iehova, Christus, Mediator, Spiritus Sanctus, Electio, Iustificatio, Vocatio, &c.* ad quorum intellectum Philosophia nihil confert; vel ita in Bibliis reperiuntur, ut simul occurrant & explicentur in Philosophia; ad horum intelligentiã quã maxime utilis est Philosophia. Ita *Exod. 3. 14. אלהים אלהים* & *Apoc. 1. 8. ἐγώ εἰμι ὁ ὢν.* Et *Gen. 1. vers. ult.* Vidit Deus cuncta quæ fecerat & erat valde bona. Ubi occurrunt duo termini Metaphysici *Ens & Bonum*: & quam frequens extat in sacris litteris mentio *calorum, stellarum, aëris, aque, terræ, nivis, grandinis, pluvie, nubium, fluminum, metallorum, gemmarum, piscium, animi, animantium, ciborum mundorum & immundorum, aliorumque terminorum Physicorum.* Quis situm urbium, montium, ac regionum describet, quis descriptionem terræ sanctæ intelliget, quis, quid Orion, quid Plejades, in *Iobi historia*, explicabit, nisi *Mathematicis* adjutus. Et, *Virtutum omnium, Fortitudinis, Temperantiæ, Liberalitatis, Iustitiæ, Veracitatis, & oppositorum vitiorum nomina*, an non sunt *Ethici* fori. Quæ de conjugio, marito, uxore, liberis, servis, de rege, regno, magistratu, subditis, legibus, præmiis, pœnis, bello, pace, &c. in verbo Dei differunt, an non sunt terminis *Oeconomicis & Politicis* enarrantur? Atq; ad hosce omnes, tum ex Theoretica, tum ex Practica Philosophia desumptos terminos explicandos, maximam utilitatem confert *Philosophiæ* cognitio. Qui extra Biblia, tum apud Patres, tum apud Scholasticos, aliosq; *Theologiæ scriptores*, occurrunt terminis simpli-

ces, ad res Theologicas explicandas adhibiti sunt admodum multi, & fere innumeri, & accepti ex omnibus Philosophiæ partibus, præsertim ex *Metaphysica, essentiæ, existentie, subsistentie, inherentie, substantie, suppositi, personæ, accidentis, potentie, actus, effectus, dependentie, subordinationis, principii, totius, partium, causæ moralis, physicæ, meritorie, impulsivæ, instrumentalis, entis positivi, privati, concreti, abstracti, finiti, infiniti, completi, incompleti, simplicis, compositi, univerialis, singularis, communicabilis, incommunicabilis, subjecti, adjuncti, signi, signati, relationis, actionis, unitatis, distinctionis, &c.* à quibus nec abstinere, nec abstinere quidem, etsi vult, ullus potest Theologus: pariter termini Philosophici sunt, *localitas, temporalitas, dimensionum penetratio, animæ potentie vel facultates, liberum arbitrium, &c.* Quos omnes ex *Philosophia* mutuo sumit *Theologia*, & à studioso jam cognitos supponit: unde *Philosophiæ* usus satis est clarus circa simplices terminos. Ut hi termini Philosophici tuto & absque omni erroris periculo applicentur rebus Theologicis explicandis, tria circa eos sunt observanda; eorum 1. *Abstractio*. 2. *Analogia*. 3. *Imperfectiois remotio*. Omnes enim termini Philosophici simplices, cum sunt applicandi Deo & rebus divinis, 1. *Abstracti* debent à statu in rebus creatis. 2. *Analogice* tantum conveniunt Deo & creaturis, 3. *Liberari* debent ab omni imperfectioe: atque tum tuto & pie possunt adhiberi, quia non eadem ratione applicantur Deo & creaturis. Considerentur termini *Metaphysici, Ens ac Substantia*: qui ambo conveniunt Deo & creaturis: sed non est eadem ratio, vel entis, vel substantie, in Deo, quæ est in creaturis; in illo est independens, in hisce dependens. Spectentur termini *Physici*. *Generatio* tribuitur Deo in Sacris, & corpori naturali in *Physicis*: sed non est eadem ratio generationis in Deo & corporibus naturalibus. Attendantur termini *Ethici*. *Iustitia, misericordia, pœnitentia, ira*: &c. hi aliter tribuuntur Deo, aliter creaturis, quod nemo ignorat: & sic de aliis quoque terminis est iudicandum. Sed speciatim tribus regulis instruat *Theologiæ* studiosum, ut pie & Christiane

riane terminis utatur in rebus Theologicis, & sic tuto philosophetur.

V. Circa *abstractionem* hæc teneatur regula. *Natura terminorum non est iudicanda ex conditione creaturarum, sed ex conceptu univ[er]sali.* Terminus univ[er]salis dupliciter potest considerari. 1. secundum conceptum proprium. 2. secundum statum in certo subiecto. Multa conveniunt termino ratione subiecti, quæ in ejus conceptu univ[er]sali non requiruntur. Sic in termino, *Persona*, duo possum considerare, 1. Conceptum univ[er]salem, qui definitione personæ exprimitur, 2. Conditionem in certo subiecto, v. c. in homine. Jam vero, Personæ in homine convenit, quod unam numero ab aliis distinctam essentiam importet; ita Petrus persona est, & habet unam numero essentiam ab essentia Pauli distinctam: at hoc non convenit Personæ secundum conceptum univ[er]salem. Idem iudicandum est de termino, *Generatio*, qui in conceptu proprio, quem definitio exprimit, plane non importat essentiam generantis ab essentia generati distinctam, interim, prout consideratur in rebus finitis, semper cum illa distinctione essentiæ est conjunctus. Philosophus vero Christianus de terminorum natura, non ex conditione hujus vel illius subiecti iudicat, sed abstrahit naturam in se considerandam; atque ex hoc principio optime novit occurrere hæreticis, quando generaliter aliquid de termino enunciant, quod ipsi tantum convenit, quatenus in ente finito reperitur, uti faciunt in hisce enunciationibus: *quot sunt substantiæ singulares, tot sunt personæ: quot sunt personæ, tot sunt essentiæ: ubi una numero est essentia, ibi unatantum est persona: omnis natura individua est incommunicabilis: unum numero singulare non potest esse tribus commune: unitas essentiæ numericæ & generatio consistere nequeunt: communicabilis essentia incommunicabilis quoque est substantia, &c.* Quæ omnia similiaque effata verificantur in creaturis, sed illegitime ad essentiam individuum ac personam generaliter referuntur, cum, à speciei attributione ad genus univ[er]saliter, non valeat consequentia, uti non valet: Omnia animalia, quæ sunt homines, sunt rationalia: Ergo omne animal est

rationalis. Uti ergo conceptus animalis univ[er]salis non includit rationalitatem, licet in homine semper rationale cum animali conjungatur, ita generatio in suo conceptu univ[er]sali non includit diversitatem essentiæ generantis & generati, licet in rebus finitis cum ea conjungatur.

VI. Circa *Analogiam* hæc teneatur regula. *Termini Metaphysici analogice de Deo & rebus divinis usurpantur: intelligitur vero analogia attributionis, qua Deo absolute & primo competunt, creaturis secundario & per habitudinem ad Deum.* Ita cum dicimus, *Deum esse ens & substantiam*, analogice hoc explicandum est, quod nimirum Deus sit ens & substantia, independenter & absolute, reliquæ res sint entia & substantiæ dependenter.

VII. Circa *remotionem imperfectionis* hæc teneatur regula. *Termini, qui respectu nostri ac ratione impositionis, primo conveniunt creaturis, cum Deo & rebus divinis debent applicari, prius sunt liberandi & purgandi ab omni imperfectione.* Ratio patet, quia infinita est distantia Dei tanquam entis perfectissimi, à creaturis: ideoque imperfecti nihil ipsi attribui potest. Si ergo terminus, qui primo est impositus creaturis, ideoque aliquid imperfectionis involvit, debet attribui Deo, omnis imperfectio ab eo est removenda prius: ita cum loquimur de Dei attributis, quod in Deo sit *justitia, sapientia, bonitas*, removeamus, quicquid imperfectionis hæc creaturæ important, nempe, *esse in alio, ut accidens, crebris actionibus acquiri, distinctum esse ab essentia justis, sapientis, boni, &c.* Cum dicitur, *personam in divinis generare personam*, removeatur omnis imperfectio, quæ invenitur in generatione humana: quod ubi factum fuerit, in fumum abibunt omnes ratiuncule, quibus generationem, in divinis, hæretici impugnant. Et profecto, cum necesse habeat Philosophus, etiam in iis versans, ad quorum cognitionem mens humana naturaliter potest pervenire, ut terminos ab imperfectione liberet, antequam Deo attribuat, multo magis, cum in arduis fidei mysteriis terminos, primo creaturis impositos, adhibet, labem imperfectionis auferre tenetur: quod nisi

nisi fiat, rerum fit confusio, & nefanda divinis mysteriis infertur injuria.

VIII. Nunc *usum Philosophiæ* videamus circa *Themata complexa*, ex terminis simplicibus conflata, five sint simpliciter enuncianda, five probanda. *Enunciantur*, vel terminis mere *Biblicis*, vel ex parte *Philosophicis*. Unde nata est *questionum Theologicarum distinctio in puras, & mixtas*. *Puræ* quæstiones, ex terminis solum *Biblicis* constantes, atque iisdem enunciatae, ex Bibliis solum probantur, quamvis quoad modum probandi, quoad illustrationem earum à similibus, quoad rationes quasdam secundarias, aliquis *Philosophiæ* circa eas usus esse possit. Sed *mixtarum*, & termino Theologico partim, partim *Philosophico* constantium, & sic enunciatarum, *intelligentia*, ex parte etiam ex *Philosophia* accipi debet, atque probari etiam ex ea potest. Sic v. c. *ipsum Trinitatis mysterium*, ex *Philosophia*, nec cognosci, nec probari potest, sed hæc circa illud mysterium quæstiones, ex *Philosophia* & cognosci debent, & probari possunt. Sc. *An persona Trinitatis sint modi existendi, an relationes? An realiter, an ratione, an modaliter, distinguantur inter se & ab essentia divina? sic & plures circa Deum & res Theologicas sunt quæstiones. An essentia Dei sit de ejus essentia? An duæ naturæ in Christo faciant duas hypostasas? An substantia possit esse sine propria substantia? An propria unius naturæ sint alteri in Christo communicabilia? An Deus sit peccati author vel causa? An peccatum originale sit ipsa corrupti hominis substantia? An habitus? An privatio? An quid positivum? An Deus concurrat cum actionibus omnibus creaturarum etiam malis? An Scriptura sit perfecta norma ac mensura fidei? An reprobatio & electio sint absolutæ an conditionatæ? An decreta Dei sint libera an contingentia, an necessaria & immutabilia? An Christi corpus vere ac realiter sit præsens in pane & vino, atque in illa mutatum, vel sub illis lateat, & sic sit in pluribus locis? &c.* quæ omnes quæstiones & *Metaphysicæ* & *Physicæ* auxilio egent ad intelligentiam sui. Sed & *Philosophia practica* in partes venit & subsidium enodandis hisce similibusve quæstionibus Theologico-Philosophicis tum intelligendis, tum con-

firmandis: verbi causa. *An liberum arbitrium sit eadem facultas cum intellectu & voluntate? An detur summum in hac vita hominis bonum? An detur status heroicus & excellentiæ virtutum, in quo plene perfectæque ratio dominetur affectibus? An virtutes omnes sint inter se connectæ? An parentum tutorumque consensus sit de necessitate conjugii, an de honestate tantum? An separatio quoad thorum & mensam faciat divorcium? Quousque in linea collateralis sit prohibitum conjugium? Quod regiminis genus maxime conveniat Ecclesiæ militanti, Monarchicum, Aristocraticum, an Democraticum? An Christianis liceat bellum & Magistratum gerere, &c.* Quas quæstiones nec intelligit, nec confirmabit, *Philosophiæ rudis*.

IX. Sed nunc *Philosophiæ usum* circa *ἡθικῶν* quæstionum Theologicarum videamus, ut hæc non tantum propugnentur sed ab exceptionibus *Adversariorum* vindicentur, eorumque objectiones refutantur: certe, qui vel obiter insepexit veritatis & Religionis Christianæ hostium libros, & argumenta eorum perulstravit, negare non potest, quin arma sua petant, tam ex *Philosophiæ* promtuariorum, quam ex *Bibliorum* penu? Insuper omnium sint, inter Pontificios, Bellarminus & Becanus: inter Socinianos, Gossavius & Crellius: inter Arminianos, Vorstius & Episcopus: inter Lutheranos, Meiserus & Hesselbenius: quorum sophismata & argumenta ut quis solvat, citra *Philosophiæ* auxilium, frustra sperabit. Concludimus ergo, *Philosophiam*, si legitime applicetur, utilissimam esse & maxime necessariam *Theologiæ*, quod erat demonstrandum.

A N N E X A.

1. *Philosophia ex Theologia est perficienda, non contra.*
2. *Non de recta ratione, ex cujuscunque hominis, nec de Philosophia, ex hujus vel illius Philosophi mente, judicandum est.*
3. *Sæpe fit, ut idem terminus aliter accipiat in Theologia, aliter in Philosophia.*
4. *Philosophia dogmata fidei non demonstrat, sed illustrat.*

5. Quousque se extendit ratio, eousque & Logica.

6. Principia universalissima vera sunt in omni disciplina.

7. Non facile principii alicujus universalitati fidendum est.

8. Quando propositio aliqua dubia est,

tum prima ratio est habenda Sacra Scriptura.

9. Philosophus, de posse norvit quidem in rebus supra naturam, esse autem ignorat.

10. Axiomata specialium disciplinarum ultra objecta suarum disciplinarum non debent extendi.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum.

Voluminis Secundi.

D E C I M A,

D E

ABVSV PHILOS. IN THEOL.

T H E S I S I.

VSum Philosophiæ in Theologia exposuit Disputatio præcedens, abusum ejus hæc exponet. Per Philosophiam ac Theologiam quid intelligatur, explicatum est *th. 2. Disp. præced.* Atque eodem sensu, utraque hic à nobis sumitur vox: ac sub illa significatione, multiplicem Philosophiæ in Theologia abusum, hac disp. ostendemus.

II. § 1. *Abusus Philosophiæ in Theologia est pessimus*, cum ejus Principia, axiomata, definitiones, canones, præcepta, adhibentur ad demonstranda mysteria fidei, ad fidem ipsam circa ea stabiliendam: sed enim, quæ sunt mære revelationis, ea per Philosophiam demonstrari, eorumque fides per illam stabiliri, nequit. Per quod medium fides circa mysteria salutis excitatur, per idem stabilitur. Sed non excitatur per Philosophiæ præcepta cognita aut demonstrationes Philosophicas. Ergo nec iis stabilitur. Quid? quod magis iis destruat. Nulli enim magis adversati sunt fidei in Christum & mysteriis nostræ salutis credendis, quam inter Gentiles Philosophi. Et ab omni ævo id deprehensum est, idiotas, & cætera ignaros homines ac simplices, nudo Dei verbo contentos, longe fuisse aptiores ad credendum mysteriis fidei, quam subtilissimos Philosophos. Hic valet illud *Apostoli, Anima-*

lis homo non capit ea, quæ sunt Spiritus Dei: & Ratio captiva ducenda est sub obsequium fidei; & illud Chrysostomi, Christianos volentes accipere firmitatem fidei veræ ad nullam rem confugere docet, quam ad sacram Scripturam. Itaque frustra sunt, qui Trinitatem, extra Dei verbum, ex Philosophia demonstrari posse existimant, atque hoc agunt, sed in vanum. Impudentissimi sunt Scholastici, qui cum Magistro sententiarum, Petro Lombardo in l. 1. sent. & Thoma Aquinate in 1. part. summ. Theol. & contra Gentiles, tam irreverenter, in Mysterium illud admirandum atque adorandum S. S. Trinitatis irruunt, & tam audacter ex Philosophia determinant multa, non aliter ac si Mysterium illud penitissime infexissent. Equidem non possum illud premere aut celare, exhorrescere animum, quotiescunque in Commentatoribus ad Lombardum & Thomam lectito disputationes ab illis institutas circa Deum ac Trinitatem. Inspiciat quis Suarezium, Vasquezium, Valentiam, Smisingium, ac si non mecum detestabitur, audacissimas, quin & profanas ac divina majestate indignas, eorū decisiones, quovis pignore decertavero.

III. §. 2. *Pessimus item Philosophiæ in Theologia abusus est, quod circa alia fidei dogmata atque articulos, circa quæstiones & contro-*

versas

verfias (præter myſteria fidei ac ſalutis) Theologicas, illa ſibi magiſterium aſſumat, cum miniſterium ei conveniat: non debet Philoſophia inſtar Heræ dominari Theologiæ, ſed inſtar ancillæ ſervire: Theologia inſtar Saræ eſt, Philoſophia inſtar Hagar. Theologia regina eſt omnium facultatum & diſciplinarum, Philoſophia pediſſequa. Itaque invertunt ordinem, *Lombardus, Aquinas, Scotus*, & omnes de grege illo *Scholastici*, qua veteres qua recentiores, dum articulos fidei probantur, quæſtiones Theologicas decifuri, rationes *Philosophicas* atque authoritates *Aristotelis* præmittunt verbo *Dei* & *Autoritatis divine*, atque ita *dominum Aristotelem* ſequitur non paſſibus æquis *Dominus Israelis*. Non me contineo, quin referam, quod relatu tamen eſt impium, ſed ex quo dominium Philoſophiæ in Theologiam nimis quam clare videre eſt. Cum ante annos præterpropter centum in Pariſienſi Academia res ſacræ diſputationis incudem ſubirent, ac calide diſputarentur, quotiens ex ſacris litteris divinus allegaretur inter opponendum textus, promptum erat ac paratum effugium, Chriſtianiſ auribus atque ore indignum: *Spiritus ſanctus in verbo Dei captus ſe plebejo attemperat, familiaris loquitur ac ſimplicius*, & (horreſco referens) *ſacræ litteræ, naſi inſtar cerei, quovis ſteſſi poſſunt ac traduci*. Verum quotiens ſacer *Aristotelis* textus adduceretur, totiens perturbati omnes ſtare ac percuſi diſpicere, ut veritati *Theologiæ* ac divinæ profanum conciliarent *Philosophum*. Sudatum tum fuit ac laboratum, non aliter quam ſi Hannibal ante portas. Eouſque caput extulerat ſupra *Theologiam Philoſophia*. Quod ita quoque commovit magnum iſtum Philoſophiæ reformatorem *Petrum Ramum*, ut non tantum doluerit ac deteſtatus fuerit iſtam impietatem, ſed maximo molimine, rerum omnium, famæ, bonorum, ac capitis etiam periculo, tam impie Philoſophiam obviam iverit: unde inter crimina, in ipſum intentata, obiectum fuit maxime, *quod contradicendo Aristoteli Theologiam emendaret*. O tempora, o mores! Audiebatur ex Sorbonitarum pulpitis ac perſonabat hæc vox, *nemo Theologus evadet ſine Aristotele*: Quod dictum etiam

tempore *Lutheri* in Germaniæ obtinebat *Academiis*, qui *Tom. 1. Lat. oper. contrarium* confidenter aſſeruit. *Error eſt*, inquit, *dicere; ſine Aristotele non fit Theologus: imo Theologus non fit, niſi ſine Aristotele*. Veriſſime profecto, ſi *Aristoteles* ſic honoretur, ſic doceatur, ſic narretur, ſic explicetur, uti tempore *Lutheri* & *Rami* factum fuit. Atque utinam hodie non idem fieret apud Pontificios. Si *Aristotelis* & *Philosophorum* authoritas in rebus Theologicis fuiſſet plus immunita, longe felicius negotium Reformationis proceſſiſſet. Digniſſima obſervatione omni ſunt verba *Lutheri* adhuc *Cænobitiæ*, in *Epiftola* quadam ad *Iodocum Iſenacenſem* ſcripta 1518. ex *Monasterio Erfordenſi*. *Vt me reſolvam*, inquit, *ego ſimpliciter credo, quod impoſſibile ſit reformari poſſe Eccleſiam, niſi funditus Scholaſtica Philoſophia, uti nunc habetur, eradiceatur, & alia ſtudia inſtituantur*. *Tibi videor non eſſe Logicus, nec forte ſum: id autem ſcio, quod nullius Logicam timeo, in defendenda iſta ſententia*, &c. ac ſimilia habet in aureis illis *Epiftolis*, quas ad ſocios & alios Monachos ſcripſit, paulo antequam magnum illud Reformationis opus aggrediretur.

IV. §. 3. *Peſſimus Philoſophiæ in Theologia abusus eſt*, cum articuli fidei vel negantur, vel in alienum ſenſum detorquentur, quia non conveniunt cum definitionibus aut axiomatibus rerum Philoſophicarum, cujus criminis rei ſunt *Sociniani*, qui principia rationis ac Philoſophica faciunt normam ac menſuram fidei ac credendorum, qui S. S. Trinitatis, Incarnationis, Reſurrectionis ejuſdem numero carnis, aliaque ſalutis myſteria, & fidei dogmata, rejiciunt, quod cum *Philosophicis* definitionibus ac principiis non conveniant: quaſi vero Philoſophia ſit decempeſeda, amuſſis, ac libella, ad quam exigenda ſit fides. Ita, quia *Aristoteles univerſale definiit, quod de pluribus ſua natura prædicari aptum eſt, ſingulare, quod de uno tantum*, negant Deum naturam ſua prædicari de pluribus perſonis, quia ſingulare eſt ens, & ſic Trinitatem tollunt: eandem evertunt ex retentis definitionibus *convenientiæ realis & rationis*, ex *Aristotele*, qui ait, *illam eſſe, qua quaſi plura conveniunt in eodem tertio, hanc, qua actu plura*: At, ſi Trinitas

fit, inquit Antitrinitarii, cum personæ tres sint de facto & revera atque actu plures, convenient in essentia divina convenientia rationis, quod Trinitarii non admittunt, aut, inquit, si personæ tres in Trinitate conveniant in essentia divina convenientia reali, & non per mentem, ut volunt Trinitarii, non erunt actu plures, sed quasi plures, quod iterum non admittunt Trinitarii. Et sic in aliis fidei articulis malunt isti homines potius factam tectam servare veritatem *definitionum* ex *Aristotele Philosophicarum*, atque abnegare veritatem articulorum fidei, quam ut iis reiectis dogmata fidei admittant ac credant. At ego malim totum *Aristotelem*, cum omnibus suis atque omnium *Scholasticorum* definitionibus & principiis Philosophicis, abjicere & abjurare, quam vel hilum vel pilum detrudere, de ullo articulo, mysterio, vel dogmate fidei credendo. Itaque aut conciliari debent principia Philosophica cum dogmatibus & rebus fidei, aut, si non possint, rejicienda sunt potius, quam vel tantillum derogetur fidei ac veritati revelatæ.

V. §. 4. *Pessimus est Philosophiæ in Theologia abusus*, cum ea ponuntur illic fundamenta, quæ hic sunt nocumenta, cum istæ opiniones & sententiæ afferuntur ac defenduntur in Philosophia, quæ sunt semina & occasiones & causæ errorum in Theologia. Ita autem hodie fit in libris Philosophorum, quos nocturna diurnaque manu versat Philosophiæ studiosa juvenus. Inspiciantur, *Eustachius*, *Raco*, *Conimbricenses*, *Ruvius*, *Toletus*, *Arriaga*, *Oviedo*, *Hurtado*, *Suarez*, *Fonseca*, &c. an non ad Theologiæ suæ *Pontificiæ* & *Antichristianæ* *Idolatriæ* patrocinium Philosophiam suam instituerunt ac reliquerunt. Quid quod *Tellez* titulum suæ Philosophiæ audacter ponat, *Summa Philosophiæ universæ cum Theologicis questionibus*, qui hodie inter Philosophos agitantur. *Logica* & *Metaphysica* *Scheibleri*, *Philosophia sobria* *Meisneri*, an non ea tradunt, quæ erroribus circa veritates Theologicas tuendis inferviunt? Qui vel hos, vel illos, inspexerit tantum, næ ille necum pronunciabit idem, modo ab omnibus præjudiciis & affectibus liber sit ac vacuus. Unde quæso tot hærefes, sectæ,

diffidia, & opinionum in rebus Theologicis monstra, ab antiquis ac recentioribus arrepta, ac pertinacissime defensa? An non ex fundamentis in Philosophia male collocatis? ut non male id genus *Philosophi Tertulliano* dicti sint *Patriarchæ hæreticorum*. An non ex Philosophiæ vanæ, barbaræ, inficetæ, falsæ, *Scholasticorum* penu atque armamentario, arma in Theologiam ac Religionem Reformatam atque in nos depromunt, quibus pugnant, *Pontificum Adulatores*, *Lejolitæ*, ac reliqua *Monachorum* turba, qui uti nec *Papæ*, ita nec *Aristotelis* auctoritatem, eripi sibi patiuntur. An non ex ejusdem corruptæ *Philosophiæ* pharetra tela in nos jaculantur & vibrant *infausti Socini* *Truax* defensores atque *hyperaspistæ*? An non hinc copias suas instruunt, qui *Sacramentario* tot jam annorum bello, pro *ubiquitatis* *Helena*, tanquam pro aris dimicant ac focis? Quid? Quod illi etiam ipsi, qui ex *Reformatæ* *Ecclesiæ* matris suæ gremio egressi, *quinquarticulane suæ* *crambes* condimenta ex *hujus Philosophiæ* thecis quærent? Quod ex *scientia eorum media*, *liberi arbitrii adæquæ*, *decretis conditionatis*, aliisque id genus gemmis, ex sterquilinio hoc erutis, cuivis est notissimum. Sola *Suarezianæ* *Metaphysicæ* *Lectio*, imprudenter nimis, & nimio animi affectu, instituta, in turpissimos ac perniciosissimos errores abripuit *Conradum Vorstium*, quod tam putida, de compositione, quantitate, accidentibusque in Deo, aliisque nunc non recensendis, *Philosophemata*, ultro legenti testantur. Tantum valent *Philosophorum Scholasticorum* scripta, nisi proba ab improbis, quæ longe maximam faciunt partem, fecerantur: scilicet, multa sunt axiomata *Philosophicæ*, non ex rei veritate deducta, sed in *Scholasticorum*, hominum otioforum, cerebro nata, pravum in sensum detorta, male ac cum *Philosophantium* gravissimo, in rebus Theologicis, damno, accepta & arrepta; qui *Philosophiæ* in *Theologia* abusus non est postremus.

VI. §. 5. *Pessimus Philosophiæ in Theologia abusus est*, quod novi termini ac phrasæ novæ ex *Philosophia* in *Theologiam* introducuntur, citra ullam necessitatem, sub quibus nova sæpe latent, atque erronea foventur dogmata.

dogmata. Nam; *Qui fingit nova verba, simul nova dogmata fingit.* At vero sicut entia non sunt multiplicanda præter necessitatem, sic, nec vocabula, nec modi loquendi, præsertim in rebus Theologicis, ubi caute est loquendum, & ut animos fidelium, ita & voces eadem eorum esse, oportet. Atque hic iterum videas luxuriantes *Scholasticos*, qui innumeram farraginem terminorum, phrasium ac distinctionum novarum, & absque necessitate, in Theologiam inducere atque intulere. Quid? Quod innovandi terminos studium in ipsa improbetur Philosophia; necum in Theologia. Multis minus placet *Campanella Philosophia*, quod novos invehat terminos: cuius culpæ reatu quoque tenetur *Caramuel Lobcowitz in sua Philosophia.* In Theologia sane loquendum est cum Deo & verbo ejus: comprehendit enim *παι λόγια & θεῶν.* Nolim tamen proscribi receptos ex Philosophia, ac præsertim Logica, terminos ac *πυρολογήματα*, sine quibus controversiæ Theologicæ, nec intelligi, nec decidi possunt, à quibus abstineri nequit, vel ob illam solam necessitatem, quam nobis faciunt Adversarii religionis ac veritatis Christianæ, qui sub iis controversias Theologicas proponunt ac pertractant, & sæpe venenum propinant incautioribus. Quare illorum, sive Terminorum, sive *πυρολογημάτων*, usus, sed sobrius, & ex hypothesi, per Adversarios, necessarius, retinendus omnino est.

VII. §. 6. *Pessimus Philosophiæ in Theologia abusus est, cum axiomata specialium in Philosophia disciplinarum ultra objecta earum, ad res Theologicas, & non sui circuli, extenduntur: atque hinc proceditur Axioma, quod aliquid possit esse verum in Philosophia, & idem esse falsum in Theologia, ac vice versa.* Sed enim si fines ac limites ferventur utrimque qui servari debent, si Philosophia intra pomeria, septa atque sphæram suam, sese contineat, nec indiscriminatum ac promiscue, absque distinctione, axiomata Philosophica applicentur rebus Theologicis, deprehendetur idem esse verum in Philosophia, quod est verum in Theologia, & contra: Verum enim vero consonat, nec pugnat veritas revelata cum veritate demonstrata: ac multa sunt supra ratio-

nem, quæ non statim sunt contra eam. Verum est in Philosophia & secundum naturæ ordinem; *Virgo non parit*: sed & verum est in Theologia & supra naturæ ordinem; *Virgo parit.* Atque hoc totum negotium optime exposuit *Keckermannus in præcognitis Philosophicis.* Quid restat? Nisi ut Philosophia, optimo Dei dono, recte utamur in Theologia, secundum regulas præscriptas *disp. præced. 9.* abusum ejus sedulo caveamus ex his, quæ nunc à nobis sunt *hac disp. dicta ac dissertata.*

ANNEXA.

1. *Philosophia Theoretica nullis conjecturis niti debet: Sed ejus veritates catenatim ex principiis evidentissime deduci necesse est.*
2. *In prima mentis operatione, simplici sc. apprehensione, nulla datur falsitas, ideoque falsum, nec clare, nec distincte, percipi potest.*
3. *Ratio illa est bona, recta, sana, quæ ab omnibus præjudiciis & affectibus pravus est vacua, atque non in vitæ communis usu, non circa res fidei, sed in contemplando & inquirendo certam rerum extra se positarum existentiam ac veritatem simplicem, omnia à teneris per sensus de iis facta judicia in dubium primum vocat, ut ex dubitatione dehinc certi quid eliciat: quæ sententia, Aristotelis auctoritate l. 3. Metaph. c. 1. exemplo, ac praxi in variis libris, est comprobata.*
4. *Quia sensus deficit sæpe & aberrat, ejus judicia examinanda & corrigenda sunt à ratione.*
5. *Veritas revelata rationis examini non est subjecta.*
6. *Fides & scientia possunt esse simul, de eadem propositione, in eodem intellectu.*
7. *Deum esse, lumine naturæ perspicuum est.*
8. *Deus sua essentia existit.*
9. *Omnia creata positivo Dei influxu conservantur.*
10. *Deus non est causa erroris, nec ullius mali.*
11. *Essentia rerum sunt immutabiles.*
12. *Mens non indiget semper Phantasmatis ad suas perceptiones.*
13. *Mens corpori non tantum assistit, sed ei unita est.*
14. *Existentia rerum corporearum nullo modo est dubia, recte Philosophanti.*

15. Scepticorum Philosophandi ratio, qua dubitant & in dubitando persistunt, nec unquam ex dubitationibus ad rerum veritatem emergunt, à vera Philosophia est alienissima.

16. Vera Philosophia & solida rerum scientia est, cum res sensu apprehensa, mente ac ratione dijudicantur, atque sic cognoscuntur, uti sunt, certo.

17. Cognitio omnis fit per ideam, quæ non est una, sed multiplex, alia innata, alia acquisita, alia ficta.

18. Sensus, cum tantum versentur circa accidentia, in nullius substantiæ notitiam Philosophantem inducunt.

19. Sensus tantum docent, quod sit id, quod calorem, lucem, odorem, &c. vocamus, non vero quid sint.

20. Certæ rerum cognitionis fundamentum est rerum analysis vera, qua res per suos & genuinos artus & in partes resolvitur.

21. Partes rei cujuscunque cognosci possunt, non tantum resolvendo, sed & componendo, & cum aliis conferendo.

22. Unde triplex est cognoscendi, qua mens utitur, Methodus, Analytica, Synthetica, Syn-critica.

23. Analysis, incipit à toto composito & definit in particulas minimas ac simplicissimas.

24. Synthesis, incipit à minimis & simplicissimis definitque in compositissimis ac toto.

25. Synchronis, confert integra integris, partes partibus, *ἡ ἀπὸ τοῦ ὅλου εἰς τὰ μέρη*.

26. Usus triplicis hujus intellectualis Methodi est, clara & distincta rei cujusque perceptio, quæ ut habeatur, jungendæ sunt hæ methodi in cognoscendo, non confundendæ.

27. De re, vel non vel negligentius, cognita, vel non expensa, vel non cum aliis collata, judicium prolatum, judicii abortus est.

28. Præjudicium, est judicium de rebus sensibilibus habitum per sensus ab ipsa infantia ante plenum perfectumque rationis usum, vel pronuntiatum ante rationis examen.

29. Hæc infantia ac pueritiæ præjudicia à Philosophante & veritatis studioso, jam rationis adulta ac judicii firmati, ut cognitionem veritatis incomplexæ de rebus sibi compareret, abjici debent, ac possunt.

30. Hæc unica est, vera, germana, solida, Philosophandi ac veritatis invenientiæ via, & ratio omnem dubitationem funditus ex animis Philosophorum, hominumque omnium, eradicandi.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

U N D E S I M A,

D E

USU METAPHYSICÆ IN DISCIPLINIS ALIIS, AC PRÆSERTIM THEOLOGIA.

T H E S I S I.

V Sum Philosophiæ in Theologia exposui *Disp. 9.* abusum *disp. 10.* nunc visum fuit, Philosophiæ primæ usum speciatim ostendere, non tantum in Theologia, sed & in aliis disciplinis; ut ejus studium, quod nimium (proh dolor) multis pro vili habetur sub pedibusque jacet, excitetur, atque animi Philosophiæ stu-

diorum inflammentur, ad eam serio sedulo-que excolendam.

II. *Vtilissima est Metaphysica, quinimo necessaria, ad plenam perfectamque Physicæ ac Mathematicæ cognitionem, utpote quibus objecta & principia sibi sua largitur ac demonstrat. Atque ut de objecto sive subjecto dicamus primum, quoniam*

niam omnis scientia sumit subjectum suum esse, & esse hoc, five hanc ejus esse definitionem, ut docet *Aristoteles lib. 1. Post. Analyt. cap. 10. §. 75.* atque hæc non sint ita nota per se, quin aliqua indigeant declaratione vel probatione, oportet, declarationem istam aut probationem petere ex aliqua priori scientia. At ex qua? si non ex Metaphysica? Hæc igitur definitiones *confirmat*, quibus explicatur, quid sit illud, quod unaqueq; scientia tractat, siquidem definitiones istæ, ex terminis prioribus atque universalioribus, quos sibi vendicat Metaphysica, necessario debent esse constare. *Probat* etiam uniuscujusque scientiæ subjectum esse, sed ita ut in illa sine demonstratione sumitur: non sumitur autem actu existere in rerum natura (id enim ad scientiarum constitutionem non est necessarium, nisi in ea, quæ de Deo est) sed hoc sumitur tantummodo, ut sciatur in quo rerum gradu ac genere ejusmodi subjecta collocentur. Hoc ergo Metaphysica *declarat ac probat*, cum tradit rationem entis atq; essentia, & insuper diversa entis genera ac gradus distinguit, sub quibus scientiarum subjecta continentur: illius autem subjectum, qua parte agit de ente in genere, à nulla priori scientia demonstrari aut declarari potest, quia nihil est ente superius.

III. *Quomodo Metaphysica probat reliquarum scientiarum principia*, vel etiam sua, paulo difficilior est explicatu: Nam principiorum notitia *ϋ̄s* dicitur *Aristoteli*, isque in nobis non demonstratione, sed inductione, atque *ἀνδρὸς λόγῳ* gignitur, ut docet *Aristoteles lib. 2. Post. cap. ult.* Ut igitur hæc res intelligatur, observandum est primum & ante omnia, duo esse genera principiorum, quæ in scientiis usurpantur: quædam sunt profus *ἀμεσσοὶ* & *ἀμεσοδύνατοι*; alia mediata quidem sed adhibentur, ac si immediata forent, eo quod jam ante demonstrata sint: Nihil autem ad scientiam interest, sintne propositiones, quæ sumuntur inter demonstrandū, profus indemonstrabiles, an jam ante demonstratæ: hoc liquet ex ipsa definitione demonstrationis, apud *Aristotelem lib. 1. Top. c. 1.* Nihil etiam refert, an hæc secundi generis principia in eadem scientia demonstrata sint (veluti cum Mathesis atque aliq;

quoque scientiæ ex prioribus suis propositionibus, jam demonstratis, sequentium demonstrationem instituunt) an in scientia priori Metaphysica: Itaque Metaphysica dicitur demonstrare principia scientiarum reliquarum, quoniam illæ propositionibus in Metaphysica demonstratis utuntur pro principiis: Ex. gr. Metaphysica demonstrat, Nihil à se ipso fieri: hoc Physicus habet pro principio. Itaque in his principiis nulla est difficultas.

IV. *Quod reliqua spectat*, quæ omnino sunt *ἀναπόδεικτα*, notandum est, quid discriminis sit, inter modum, quo *ϋ̄s*, & inter eum, quo Metaphysica, dicitur versari circa principia. At *ϋ̄s* quidem versatur circa principia, ut principia sunt, sine ullo discursu aut rationatione, sed simplici apprehensione veritatis, quæ in iis est: At Metaphysica non versatur circa principia, ut principia sunt, sed ut aliquo modo induunt naturam conclusionum, eorumque veritatem apprehendit intercedente aliquo discursu, quo mens in ea assensione, quam jam principiis adhibuerat, juvatur ac confirmatur.

V. *Discursum* istum instituit Metaphysica tribus modis. Nam *primo* accuratam instituit explicationem illorum terminorum, ex quibus principia constant: ideoque illa evidens atque distincta terminorum notitia est veluti medius terminus, quo principiorum veritas probatur: Ex. gr. cum proponitur hoc principium, *Totum est majus sua parte*, non potest certe fieri, ut intellectus ei non assentiatur: attamen cum Metaphysica hoc accurate explicat, quid nomine *totius* & *partis* significetur, intellectum in ista assensione non parum confirmat: nam cum axiomatum notitia in animo nostro generetur ex notitia terminorum, omnino sequi videtur, ut quanto distinctius intelliguntur termini, tanto etiam magis ac firmius mens amplectatur principiorum veritatem. *Alter* modus probandi principia est *δὲ ἀδύνατον*, per deductionem ad absurdum: Omnia enim probari possunt per hoc axioma: Fieri non potest, ut idem de eadem re simul affirmetur & negetur. *Tertio* modus est probandi per quandam reflexionem mentis in se ipsam: sic colligimus principia vera esse, atque:

atque etiam *ad τὴν ἰσότητα καὶ ἀναπόδεικτον*, quia sentimus sine ulla demonstratione à natura nos trahi ad iis assentiendum. Atque his quidem modis dicitur Metaphysica confirmare principia, alioquin *ἀναπόδεικτα*, non quod assensionem, qua mens sine discursu principiorum veritatem jam ante admiserat, reddat evidentiorum aut certiorum, sed quod novum assentiendi modum priori adjiciat, nempe assensum *διανοητικόν*, cum prior sit *νοητικός*.

VI. Atque hoc quidem modo versatur Metaphysica circa principia sibi propria, quæ pertinent ad totum entis ambitum; at non dum apparet, quomodo hac in parte præsit cæteris scientiis particularibus, ratione principiorum, quod erat explicandum. Respondeo, particulares scientias, Physicam & Mathematicam, universalibus istis principiis Metaphysicis uti ad demonstrationes suas firmandas aut constituendas: quibus enim Metaphysica utitur in tota entis ac sua latitudine, ea reliquæ scientiæ applicanc ac restringunt ad rem singularem subiectum. vid. *lib. 1. Post. Anal. c. 10. lib. 3. Met. c. 3. lib. 11. Met. c. 4.*

VII. In *Philosophia practica* minus apparet, quem usum Metaphysica discipulis præbet: est tamen aliquis, si non alibi, saltem ea in parte, in qua de pietate sermo est: nam licet plena perfectaue descriptio pietatis non aliunde quam ex sacris litteris haurienda sit, ad Philosophiam tamen moralem pertinet ostendere, quid ex principiis sua natura notis possit de pietate sentiri ac statui absque revelatione. Hæc principia in Metaphysicis traduntur: nam cum pietas oriatur ex eo, quod quisque de Deo sentit, primum oportet animo imbui veris, de Deo ac rebus divinis, opinionibus: atque hæc ex Metaphysica debent hauriri, ut quæ de Deo agit & rebus divinis, quatenus lumine naturali debent innotescere: si objicias, multos Metaphysicos fuisse impios, id nullius est momenti: Nam hoc non fit vitio Metaphysicæ, sed hominum Metaphysicæ præditorum.

VIII. *Nulla autem disciplinarum plus debet Metaphysicæ quam Logica.* Hujus enim munus est, mentem dirigere in cognitione rerum occupatam. Ad eam rem opus est instrumentis

quibusdam, quibus mens dirigitur: ista instrumenta sunt omnino quatuor, definitio, divisio, syllogismus, & methodus. Horum instrumentorum natura ususque doceri non potest, nisi multis rebus assertionibusque Metaphysicis assumtis. Ex. gr. nemo potest definire, dividere, aut argumentari absque cognitione causarum. Itaque ex Metaphysica debet petere Logica, quid & quotuplex sit causa, & quæ sint in unoquoque genere differentiarum. Eodem modo de rebus aliis, quibus res ad se ipsum referuntur, statuendum videtur: sunt enim omnes istæ considerationis *Metaphysicæ*, quas *Logica*, quantum ad instrumentorum confessionem & usum necessarium, id est, omnes mutuatur à *Metaphysica*, & sine operosa probatione admittit ac præsupponit: nempe eo modo, quo Medicina plurima sumit ex Physica, quæ ad artis suæ finem atque usum sunt necessaria cognitu: unde vulgatum illud: ubi Physicus definit, ibi Medicus incipit. Ut ergo Medicina ars quædam est quæ ex Physicis propositionibus derivatur, ita quoque rationis ars sive Logica ex Metaphysicis fontibus deducitur.

IX. *Quin ipsi adeo Theologiæ est utilissima scientia Metaphysica:* nam tametsi omnia illa, quæ sunt creditu, factu, speratu, necessaria, perfectissime sint in sacris libris revelata, nihilominus tamen præclara quædam res est, & jucunda, & utilis, si quis intelligat ea, quæ in sacris litteris credenda præcipiuntur, cum recta ratione consentire, aut certe cum ea non è diametro pugnare: neque enim iis assentire, qui, cum se ab Adversariorum laqueis expedire nequeunt, huc se recipiunt, ut dicant, non omnia esse vera in Theologia, quæ sunt vera in Philosophia, aut vice versa: quo nihil potest dici ineptius: una enim est & simplex veritas, quæ secum nunquam pugnat. Ad illam veritatis harmoniam in omnibus rebus intelligendam, haud dubie valde necessaria est *Metaphysica*.

X. Atque ut hoc non præmam, quid faciendum erit, si nobis res sit cum ejusmodi hominibus, qui Scripturæ Sacræ auctoritatem defugiunt? Certe, si hos erudire velimus, non ex sacris litteris, sed ex natura rerum disputandum

tandum erit : quod nemo melius præstare poterit, quam *Metaphysicus*. Atque in eo imitabimur *Apostolum Paulum*, qui hoc præsidiosus fuit adversus *Epicureos* & *Stoicos Philosophos*, ut patet ex *Altorum* cap. 17. & *adversus omnes gentes* cap. 1. & 2. *ad Rom.* Si quis autem eo redigatur, ut probare debeat, Deum esse, indigebit haud dubie *Philosophia* aut *Metaphysica*; nam *Theologia* non probat, sed supponit, Deum esse, aut si probat, in eo *Philosophia* ac *Metaphysica* utitur : nam quicquid *Theologia* probat, qua talis, id sacrarum literarum autoritate probat : hæ enim principia sunt & norma *Theologiæ*. Atqui sacræ quoque litteræ præsupponunt, Deum esse : habent enim autoritatem suam, atque ἀξιωματικῶς, ex eo, quod sint divinitus inspiratæ. At, cui non est persuasum esse Deum, ei quoque non potest esse persuasum, sacræ Scripturam esse θεοπνευματικῶς, nec patietur ille se ejus autoritate constringi.

XI. Sed ut profanos omittam homines, inter eos ipsos, qui sacrarum litterarum autoritatem recipiunt, admodum necessaria est *Metaphysica*, præsertim in disputationibus, cum de sacræ scripturæ sensu movetur controversia : licet enim non sit melior aut certior

interpres scripturæ quam ipsa scriptura, cum de locorum quorundam sententia ambigimus; quando tamen de scripturæ controversia sententia non potest inter partes convenire ex scriptura, solent singuli ad rationes concurrere *Philosophicas* sive *Metaphysicas*, in quibus si quis parum versatus fuerit, nescio an satis idoneus dici debeat divinæ veritatis patronus. Si enim de *Omni præsentia* corporis Christi sermo sit, aut de *Transsubstantiatione*, non contemnenda præsidia peti possunt ex *Philosophia*, præsertim ex *Metaphysica*; ad ejusmodi opinionum monstra profliganda. Contra, cum *Trinitatem* *Hæretici* oppugnant, Christi satisfactionem, unionem hypostaticam, resurrectionem ejusdem numero corporis, ex *Philosophia* petitis copiis, quis se iis opponet, quis profligabit, si *Metaphysicæ* sit ignarus? sed quid verbis opus est? cum videamus, eos ipsos, qui *Metaphysicam* improbant, imo oppugnant, inter quos est *Ameſius*, valde perite *Metaphysica* uti, cum id *Adversariorum* importunæ objectiones postulant, atque etiam aliàs; quod clarum est documentum, & argumentum ad hominem, quo probatur, *Metaphysicam* esse summe necessariam *Theologo*, quod erat demonstrandum.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

D U O D E C I M A,

D E

CAUSÆ EFFICIENTIS DIVISIONE, IN PROCREANTEM ET CONSERVANTEM, EMANATIVAM ET ACTIVAM.

T H E S I S I.

CUM scire sit rem per causam cognoscere, & is sit felix, qui rerum potuit cognoscere causas, & inter causas sit præstantissima *Efficiens*, non inconsultum erit, aliquot disputationes dare, ex pendendis *hujus causæ divisionibus*. *Causa efficiens* multis modis dividitur, pro varia efficiendi ratione, ordine, ac modo :

hinc enim omnis efficientis causæ divisio petenda est, præter unam, quæ petitur ex causato, & non ex causandi modo: atque hæc est *divisio causæ efficientis in procreantem & conservantem*, ubi causa conservans eadem sæpe causalitate conservat, qua procreat, ut Deus, qui eadē causalitate & creat & conservat; in causato tamen

G g

tamen

tamen est aliquid discriminis: nam causatum causæ procreantis est esse, quatenus opponitur *non-esse*; causatum causæ conservantis est esse continuatum, quatenus opponitur *esse incipienti*: procreans dat esse incipiens, conservans dat esse continuatum: quantum ergo discriminis est inter initium rei, & ejus continuationem, tantum discriminis est inter causam procreantem & conservantem. Procreans ergo causa efficit rei existentiam, conservans rei existentis durationem.

II. Ex dictis videre est errorem *Timpleri* & *Keckermanni*, eliminantium causam conservantem ex numero causarum efficientium, quasi non det esse effectui, cum omnis causa aliquid esse effectui largiatur: certe causa conservans dat vera causalitate esse effectui, si non novum, dat esse continuatum, quod per procreationem non fuit productum, & aliquomodo distinctum est ab eo esse, quod per productionem fuit tributum. Res sic se habet. Quod procreatur, habuit ante procreationem non-esse, nunc habet esse: quod procreatum est, non potest procreatione continuari; ergo hic datur conservatio, & conservationi respondens esse, quod per procreationem non fuit productum, nempe esse continuatum: per conservationem vero non debet intelligi negatio nuda corruptionis, quasi conservare nihil sit aliud, quam non-corrumpere, ut quidem *Taurellus*, sed impie, existimavit, qui non alio modo Deum conservare mundum putavit, quam quod non corrumpere: nam plus dicit conservatio: dicit influxum perpetuum in hoc esse, quod per procreationem fuit productum: alioquin ego possem dici Petri, vel Pauli, vel alterius conservator, nempe, quia cum habeam potentiam occidendi illos, non Ethicam quidem sed Physicam, non facio tamen, siquidem non corrumpto esse illorum, quod possem tamen, sed non possum idcirco dici conservare Petrum aut Paulum in suo esse: Sol cum conservat lumen, non tantum non destruit illud, sed vero perseverat influendo in illud per radios suos: itaque conservans causa vere influens & est vera causa.

III. Ex causandi modo varie solet dividi causa efficiens: prima *diviso* nobis erit in *acti-*

vam & *emanativam*, quam nunc pertractabimus. *Emanativa* est, quæ sua existentia causat, à qua effectum immediate emanat. *Activa* est, à qua effectum producitur mediante actione. Inter causam emanativam & effectum nulla intercedit media causalitas; ita ut hic tantum duo sint, causa, causatum: in activaria sunt, causa, causalitas, causatum, & hæc inter sese distincta. In emanativa, ipsa causæ existentia est ejus causalitas, & contra: itaque causa emanativa posita, impossibile est non poni effectum; at vero causa activa posita, non statim effectum poni est necesse; & ratio est, quia causæ activæ existentia salva esse potest, & causalitas ejus, actio puta, inhiberi, & impediri, ita ut maneat causa activa quoad existentiam, non tamen operetur: at vero in causa emanativa id fieri nequit, quia ipsum *non* existere causæ emanativæ, est causare; existere enim, & causare, in causa emanativa, est unum & idem: ideoque Deus non potest concurrere ad conservandam existentiam causæ emanativæ, quin simul conservet ejus causalitatem, siquidem causalitas ejus diversa non est ab ejus existentia; posita autem causalitate in causa, effectum non poni, est impossibile: causalitas enim non convenit causæ, nisi cum actu causat: at cum actu causat, effectum quoque actu esse debet, si non in facto esse, saltem in fieri: itaque contradictio est in adjecto, cum nonnulli asserunt, proprietates posse separari à subjectis, salvo manente subjecto, cum proprietates emanent à subjecto, ejusque existentia causentur: imo, Deo ipsi hoc impossibile, ut statim demonstravimus: quamdiu enim conservatur existentia, conservatur causalitas, quamdiu conservatur causalitas, conservatur effectum: atque hinc contradictio est, ut ferrum non sit grave, ignis non sit calidus; calor enim & gravitas tolli non possunt, nisi ferrum & ignis tollantur, cum existentia horum sit existentia proprietatum, quæ ab iis emanant: at vero effecta seu actum secundum istarum proprietatum (urere & moveri deorsum) tolli, nihil vetat.

IV. Queritur hæc, *An causa emanativa sit causa procreans, an vero conservans?* De causa activa nihil est dubium, quin illa sit & procreans

creans & conservans. De causa emanativa dubitari potest. Resp. eam esse tantum causam conservantem. Ex. gr. lux, quæ emanat à sole, non procreatur à sole, sed conservatur tantum: causa vero procreans lucis est causa procreans solis: eadem enim & subjecti, & proprietatis, est causa procreans: subjectum ipsum est tantum causa conservans suæ proprietatis, non quasi Deus causa procreans à conservatione excludatur: sed Deus est causa procreans & conservans lucis simul; ipse Sol est causa, non procreans, sed conservans tantum suæ lucis: ignis quoque est causa conservans tantum caloris sui in se; causa procreans caloris est eadem quæ ignis, nimirum ille, qui ignem genuit ac produxit: gravitas à generante procreatur ista actione, qua rem gravem producit; causa conservans gravitatis est ipsa res gravis: itaque causa procreans causæ emanativæ est causa etiam effecti, quod emanat, non per actionem aliquam aliam, sed per eandem, quatenus ex actione causæ procreantis, quæ causam emanativam producit, necessario per simplicem quandam atque internam emanationem, resultat ac sequitur effectum causæ emanativæ: unde ipsa actio causæ procreantis, respectu effecti causæ emanativæ, quod producit producendo causam emanativam, *resultantia* vulgo dicitur, atque à propria actione distinguitur, qua ipsa causa emanativa à causa procreante producit. Exempla jam dedimus in productione subjecti & ejus proprietatum; ex quibus illud quidem, puta subjectum, dicitur fieri per propriam actionem causæ procreantis, hæc vero, puta proprietates, dicuntur fieri per actionem ex priore actione ejusque termino, nimirum subjecto, naturaliter resultantem; quæ resultantia proprie, propter intrinsicam ac necessariam connectionem cum priore actione ejusque termino, & quia est ab eodem agente principali (nam qui dat formam, dat consequentia ad formam) & quia ordinarie in eodem instanti cum priore actione ejusque termino conjuncta est, ut propria & per se actio, non reputatur; & ideo, ut à priori distingatur, dicitur *resultantia*. Hujus resultantiæ seu emanationis, quæ causam emanativam denominat ac constituit,

natura satis profecto est obscura, & non nihil adhuc in aperto poni meretur.

V. Requiritur ad resultantiam seu emanationem, de qua loquimur, ut effectum, quod emanat ac per ejusmodi actionem resultantem producitur, tanquam terminus, ab eo, à quo resultare dicitur, id est, à subjecto suo proficiscatur per modum principii à suo principio, ut effectum sit principium, subjectum sit principians: non enim sufficit nuda successio, quando uni pereunti aliud succedit; alioquin etiam ex forma corrupti resultare dici posset & emanare forma geniti, & contra, quod est absurdum: nec tamen quævis consecutio talis formæ aut effecti, resultantia dicitur, sed præterea necesse est, ut sit Physica, h. e. vere sit in rebus: nam Metaphysica consecutio, quæ tantum est in nostris conceptibus, quæ scilicet inter res, quæ actualiter & reipsa idem sunt, una à nobis concipitur tanquam alterius ratio (ut, si dicam, in Deo esse intellectualem, sequitur, esse spirituale) hæc, inquam, consecutio non est vera resultantia, quia inter principium & principiatum hic non est vera ac realis distinctio, sed virtualis tantum seu rationis cum fundamento in re: verum ne sic quidem adhuc qualiscunque inter res distinctas consecutio sufficit ad constituendam resultantiam seu emanationem, sed requiritur ulterius, ut ista consecutio sit causalis, h. e. per propriam efficientiam: nam si sit illativa tantum, videlicet, quia posito uno ponitur alterum, propter naturale debitum, ut loquuntur *Scholastici*, i. e. quia ita fieri debet per naturam, quæ sic constituit, quo pacto quantitas vulgo sequitur dicitur materiam, non tam proprie resultantia, aut emanatio, quam connaturalitas dicenda est, ex mente Scholasticorum: dicitur tamen vulgo emanare à materia aut resultare quantitas, quia aliter exprimi nequit modus, quo à materia quantitas oritur: & sane quare non debeat sic dici, nisi fortasse quis velit, inter materiam & quantitatem intercedere potius notionem & relationem subjecti & adjuncti potius quam causæ & causati, atque ideo voces resultantiæ & emanationis refugiat, quod causalitatem & vim aliquam significant, quæ quantitas à materia efficiatur.

VI. Nunc causam spectemus activam, quæ causat per actionem, cujus causalitas est actio, distinctum quid ab ipsa existentia cause: hoc in dubium trahitur, an verum sit? sed probari facile potest. Causalitas causæ est hoc ipsum per quod causa attingit effectum productionem, per quod constituitur actu causans & influens in effectum producendum: jam vero actio est id, quo causa efficiens activa attingit effectum effectique productionem, quo constituitur actum causans, & influens in effectum producendum. Ergo. Probatum minor. Cum efficiens solum habet potentiam agendi, nondum est actu causa: at vero cum illam potentiam exequitur, est actu causa: non autem potest exequi, nisi per actionem: nihil enim fingi potest præter ac supra potentiam agendi in efficiente, quam actio. Ergo actio constituit efficientem causam activam actu causantem. Ergo actio est causæ efficientis activæ causalitas. Certe quicquid est ante actionem, id insufficientis est, ut efficientem activam denominet actu causam: quicquid est post actionem, eo omni nondum existente, sicuti nondum existit, quamdiu causa efficiens adhuc operatur, adhuc tamen causa efficiens activa est actu causans: si ergo omne, quod ante actionem est, omne, quod post actionem est, non possit causam efficientem activam denominare actu causam, relinquatur, ut id, quod causam activam actu causam denominat ac constituit, nihil sit aliud quam actio ipsa; atque adeo actio ipsa sit causalitas causæ activæ, quod erat demonstrandum.

VII. Objici potest; ipsam actionem esse effectum causæ; pendet enim ab efficiente: ergo non potest ejus esse causalitas, cum distinctio sit inter causalitatem, & rationem qua effectum producitur, & ipsum effectum, quod producitur. Ad hoc dupliciter responderi potest. 1. *ἡ ἀπογενεσις*, concedendo actionem esse effectum, & tamen dicendo, quod esse possit ac sit efficientis causalitas: hoc enim verum est de aliarum quoque causarum causalitatibus, nempe & quod à suis causis pendeant, & quod sint ratio activa per quam producantur effectus: atque hoc patet exemplo unionis: quæ & à forma est pendetque, & formæ causalitas est: unde sicut

ad producendam unionem, quæ formæ causalitas vulgo dicitur, forma non exigit causalitatem, hac priorem, per quam unio fit ab illa, ita actio ab efficiente activa est, & est causalitas ejus, nec prærequirit causalitatem aliam in efficiente activa, per quam ab efficiente producatur aut ab ea fluat potius. 2. *ὡς ἀπογενεσις*, negando actionem esse effectum; actio non est effectum, sed via ad effectum: agens enim non agit ut agat, sed ut agendo aliquid diversum ab actione producat: aliqui dabitur progressus in infinitum, si actio, ut effectum, producatur per causalitatem aliam, illa causalitas iterum actio erit, & illa actio, ut effectum, aliam causalitatem requiret, quæ iterum erit actio, & sic porro in infinitum: nescio tamen, an utraque responsio satisfaciat.

VIII. Totum hoc negotium paulo penitus inspiciamus. Actio causatur à causa activa, & quidem immediate, absque ulla alia priori actione. Ergo causa activa aliquomodo est causa actionis: sed non est actionis causa activa, quia daretur progressus in infinitum. Ergo erit actionis causa emanativa, quod nemo hæctenus dixit: aut concedendum est tertium genus causæ inter emanativam & activam. Profecto, ut verum fatear, si hæc divisio causæ efficientis in activam & emanativam sit immediata, ut non detur tertium genus causæ efficientis medium, est difficultas maxima: nam calefactio certe causatur ab igne, ergo, vel ut à causa activa, vel ut ab emanativa: si ut à causa activa, dent actionem priorem, qua calefactio producatur: quam si quis dederit sine processu in infinitum, erit mihi magnus Apollo: si ut à causa emanativa, ergo calefactio ab igne tolli non potest salvo igne: at vero tolli posse nemo hæctenus negavit, cum sit actus secundus & operatio. Ego sane, quo me huc veritam, nescio. Post serium rei totius examen fere huc devenio, ut dicam, non actionem tolli, sed actioni in subiecto sive patiente impedimentum poni, quo minus sentiantur: nam calor est proprietas ignis, & ita quidem ut semper sit principium activum: itaque putem ab igne semper emanare calorem, à calore semper etiam emanare actionem, quæ non potest esse alia quam calefactio aut ultio: & quo-

quotiescunq; calefactio aut ustio separari videtur à calore aut igne, ut factum videtur esse in fornace Babylonis, tum non revera calefactionem aut ustionem separari à calore, à quo emanat, uti nec ipse calor, qui emanat ab igne, separatur ab eo, sed puto, tantum poni impedimentum in subiecto patiente, & positum fuisse à Deo in corporibus juvenum trium in fornacem Babylonicam injectorum: nam eodem tempore potest fieri, ut objectum unum calefiat & comburatur, at alia objecta non item: sicut, eodem instanti, qui extra fornacem Babylonicam steterunt, & calefieri & comburi potuerunt, non potuerunt calefieri ut nec comburi tres juvenes in eam injecti, ut

testatur historia *Dan. 3.* quæ calefactio ac combustio, eodem instanti, tum separata fuerit ac non separata in eodem igne: quod est impossibile & contradictorium: nempe separata fuerit, quatenus ignis non combussit injectos juvenes, non separata, quatenus ignis combussit injicientes. Itaque *fortassis* accedunt proxime ad veritatem, qui sustinent, causam activam sic dici respectu effecti per actionem producti, eandem dici causam emanativam & esse respectu actionis, quæ à se emanat, & qua effectum producit. Sed, *fortassis*, dico: quia ego, ut sum liberioris ingenii ac judicii, cogitationes meas tantum propono, sententiam unicuique relinquo liberam.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA-TERTIA,

DE

CAUSA IMMANENS. ET TRANS.

THESIS I.

Immanens causa est, quæ producit effectum in seipsa. Transiens, quæ producit effectum extra se: idque, vel ex nihilo, seu subiecti, seu termini, estque *creans*, vel ex præcedente materia habili, estque *immutans*, atque hæc pro ratione termini ad quem variis insuper dividitur modis, de quibus *Physici. Aristoteles* immutantem causam tantum agnovit, quia semper *efficientem* definit in ordine ad motum, quæ *primum movet*, quæ *principium motus est*: Creantem non agnovit, quia mundus apud ipsum æternus est: an immanentem agnoverit, dubium est.

II. Vulgaris multorum *Philosophorum* error est, causam immanentem & emanativam confundere, cum tamen inter sese multum distinguantur: nam immanens est causa activa, & distinctam habet ab existentia sua causalitatem: causa emanativa distinctam ab existentia sua causalitatem non habet: ceterum hoc ha-

bet causa immanens commune cum causa emanativa, non quidem omni, sed aliqua, nempe interna, ut simul sit agens & patiens, id est, producens effectum & recipiens idem in se ipsa. Ex. gr. Intellectus conceptus format & formatos conceptus recipit in se: unde actus causæ immanentis, si causa immanens consideretur ut causa efficiens, dicuntur actiones: si causa immanens eadem consideretur, ut subiectum patiens, dicuntur qualitates: sic intellectio & volitio sunt & actiones & qualitates: in quantum producuntur ab intellectu ac voluntate, sunt actiones: in quantum in iisdem subiectantur, sunt qualitates.

III. Longe alia ratio est causæ transeuntis, cujus effectum est extra ipsam causam, sive effectum post actionem causæ transeuntis permaneat, sive non permaneat, modo fuerit in alio subiecto, quam in quo est causa. Adducam exempla aliquot, ubi, & distinctum in

causa immanente ac transeunte agendi modum, & hujus divisionis usum videre licebit. In generatione & corruptione alia actio locum habere nequit, quam transiens; nihil enim seipsum generat; nihil sui interitus causa est. In alteratione, quæ ad corruptionem tendit, similiter actio transiens deprehenditur, quia necesse est, ut qualitas inhærens per contrariam qualitatem expellatur: in alteratione vero, qua res perficuntur, actio immanens frequentius animadvertitur; ita actio immanens est, qua res quælibet suæ conservationis studiosa pro qualitatum suarum integritate pugnat, ut cum aqua frustum frigus recuperat. In accretione & diminutione videtur utraque actio concurrere, & immanens, & transiens. Denique in motu locali actio transiens sese offert, & deprehenditur in inferioribus, quatenus motum cæli sequuntur: at quando gravia & levia suum locum repetunt, videtur hoc fieri per actionem immanentem: dico, videtur, quia incerta hic sunt multa & obscura. Sed causæ transeuntis naturam paulo penitius inspiciamus.

IV. *Causæ Transeuntis* vulgo assignari solent tres conditiones. 1. est; quia causa transiens semper producit effectum in alio, ideo à patiente semper debet esse realiter distincta. 2. est; debet esse conjuncta cum patiente. 3. est; debet patienti esse dissimilis.

V. §. 1. *Causa transiens debet reipsa distinguì à materia, subjecto, seu patiente.* Ratio est, quia causa transiens est causa activa, quæ agit cum motu: at in motu movens à mobili re ipsa distinguitur: *Quicquid enim movetur, ab alio movetur*: est axioma receptissimum ex *Arist. l. 7. & 8. Phys.* Cujus axiomatis hæc reddi potest ratio. *Nihil simul actu esse potest & potentia.* At vero, quod movet, actu est, quod movetur, potentia est. Ex. gr. *Quod calefacit, actu calidum est, vel actu saltem est*: nam agere præsupponit esse: quod calefit, potentia calidum est: si quid ergo moveretur à seipso, id actu simul & potentia tale esse deberet, id est, deberet esse tale & non tale. Ergo, si idem non possit moveri à seipso, quia idem non potest simul esse actu & potentia, causa transiens quoque non potest esse eadem cum

patiente, sed necessario est aliquid diversum ac distinctum ab eo, *vel ut totum à toto, vel ut pars à parte, vel ut pars à toto*; nam non est existimandum, quod distinctio causæ transeuntis à patiente, sit diversitas tanquam inter duo supposita: quinimo sufficit, si sit inter duas partes unius suppositi realiter inter sese distinctas; ita, licet suppositum idem fuerit, actio nihilominus partium diversarum inter se mutuo, non immanens, sed transiens erit. Ex. gr. loqui & ambulare sunt actiones transeuntes, non quod agens & patiens sint diversa supposita, sed unius suppositi partes utrobique sint distinctæ: in ambulando, pars una corporis movet aliam: in loquendo, phantasia impellit spiritum, spiritus musculos, musculi diaphragma, diaphragma pulmonem, pulmo aërem, aër dentes, qui sonum edunt: hic causa transiens est diversa à patiente, ob partium in uno supposito diversitatem à se mutuo.

VI. *Quæri hic solet & potest non incommode, quousque extendi debeat hoc axioma Aristotelis. Quicquid movetur, ab alio movetur.* Quod generaliter sine ulla exceptione sumi non debeat, puto satis esse clarum. 1. enim non habet locum in causis emanativis. 2. neque in immanentibus. 3. non liquet, quomodo gravia & levia moveantur ab alio, cum movetur motu progressivo. Qui existimant sufficere, ut agens à patiente distinguatur secundum rationem agendi & recipiendi, non esse necessarium autem, ut distinguantur secundum entitatem absolutam, sic ut fieri possit, ut una eademque res sit agens & patiens, sed per facultates ac rationes diversas, sive illæ sint inter se realiter diversæ, sive se habeant ut includens & inclusum, qui hoc, inquam, statuunt & sic opinantur, illi frustra sunt, & à mente Aristotelis longissime aberrant; is enim citatum axioma adhibet ad demonstrandum primum motorem, quæ demonstratio infirma fuerit, nisi axioma accipiat de reali distinctione inter movens & mobile. Ut ergo hujus axiomatis sensum assequamur, distinguendum est, inter principium principale seu remotum, & minus principale seu proximum. Deinde sunt constituendæ 4. distinctæ causarum efficientium classes. 1. est earum,

earum, quæ caufant per emanationem. 2. quæ agunt actione immanente. 3. quæ agunt actione spiritali, seu ut alii loquuntur, spiritali, ut sunt motiones locales Angelorum. 4. quæ agunt actione physica, ut sunt corpora naturalia, materialia, & quanta. Denique potest aliquid duobus modis moveri, 1. per se, uti moventur corpora naturalia. 2. per accidens, quæ moventur ad motum corporum, ut accidentia. Hic nunc sermo est, de priori genere motus, non de posteriori. Hæc applicemus.

VII. In emanatione proximum efficiens à passo distinctum non est, potest tamen effectum ejusmodi reduci in efficiens remotum, quod realiter à passo distinctum sit. Quicquid enim rei debetur necessario in primo instanti sui esse, id à generante non minus proficitur, quam res ipsa: Atqui quod per emanationem procedit ab aliqua re, id rei debetur necessario in primo instanti sui esse. Ergo effectum, quod emanat, non minus à generante aut create proficitur, quam principium à quo emanat: sed de hoc negotio actum est disp. præced. Porro in actionibus immanentibus & spiritalibus motionibus, agens, neque proximum neque remotum, realiter à patiente distinguitur: non proximum, eadem enim facultas ejusmodi actiones elicit ac recipit: non etiam remotum, quia hæ actiones, non generant, sed ipsis formis ac facultatibus, à quibus proxime procedunt, adscribendæ sunt; siquidem non necessario debentur rebus in ipso generationis momento, neque ex vi generationis rebus conveniunt. In solis ergo actionibus Physicis, id est, caufarum transeuntium, agens à patiente distinctum est, idque vel proximum, vel remotum, & vel ut totum à toto, vel ut pars à parte, vel ut pars à toto, & distinctum realiter.

VIII. Opponit se huic axiomati Scotus, & adversus rationem allatam ait, verum illud quidem esse, quod nihil possit esse in actu & potentia formaliter, sed potest idem esse in actu virtuali seu eminenti & in potentia formali. Ita Scotus, merum orbes & caliginem per terminos suos barbaros oculis objicere solet: hoc vult: potest idem habere vim eminentem ad efficiendam aliquam formam, & capacitatem simul ac potentiam ad eam formam recipien-

dam; ut, si motus, qui actu & formaliter calidus non est, sed virtute & quasi eminenter, calorem producat, quem ipse motus aut potius principium movens suscipere queat; nam ponamus sic, ut mentem ejus explicemus. Resp. ut aliquid in se agat, & non moveatur ab alio, non sufficere, ut habeat actum virtuale & potentiam formalem, quemadmodum Scotus loquitur; quod patet experientia in vino & pipere: vinum enim & piper habent vim aut virtutem eminentem ad calorem efficiendum & potentiam etiam formalem, sed non calefaciunt tamen, nisi vinum commisceatur cum intrinseco calore animalis, & piper quoque, nisi prius alteretur & excutitur, conjunctione cum patiente, quod ab utroque diversum est: deinde nulla omnino res est in actu virtuali, ad illam formam, quæ ipsi est naturalis, ut hoc effugium Scoti sit vanum.

IX. §. 2. Causa transiens debet esse conjuncta patienti, quod fit duobus modis, vel propinquitate seu immediatione suppositi, vel propinquitate seu immediatione virtutis: priori modo, agens conjunctum est passo, cum duo corpora se mutuo tangunt, ut cum aqua manum abluat: posteriori modo, cum duo corpora distantia in se mutuo agunt diffusa virtute per medium, ut cum Sol calefacit hæc inferiora diffuso calore per ærem. Immediatio virtutis iterum duplex est. 1. ut actio agentis per intermedium diffundatur ad extremum, non ex necessitate causalitatis partis proxime patientis in partem remotam, sed solum ex necessitate ordinis, id est, ut clarius loquar, non quia agens postulat, ut pars proxima patientis concurrat secum ad actionem in partem remotam, sed quia passum applicatum agenti, necessario patitur prius in parte propinqua quam in parte remota. 2. ut agens prius agat in partem propinquam passu, & per per partem propinquam, tanquam per instrumentum, in partem remotam. Hæc applicemus.

X. Dico 1. Non semper requiritur propinquitatem aut immediationem suppositi inter agens & patientem in actione transeunte. Atque hoc multis experientiis clarum est: sufficit illa de Sole, qui supposito hæc inferiora non attingit, in quæ agit. Dico 2. dari non posse actionem in distans,

distans, nisi prius actio recipiatur in medio: & probatur. Agere præsupponit esse: itaque agere certo loco præsupponit esse illi loco conjunctum, vel supposito, vel virtute: alias nulla ratio dari posset, cur non possit agens naturale agere in distans per passum vacuum, quod tamen Philosophi plerique impossibile judicant; negant enim motum in vacuo fieri posse. Dico 3. necesse esse, ut agens eadem virtute atque actione continua, qua agit in distans, incipiat agere in medium sibi propinquum & per totum medium actionem suam diffundat usque ad passum distans: Si enim agens ageret alia actione & virtute in medium, alia in passum distans (ex gr. si ignis ageret per siccitatem in medium, per calorem in passum distans) tum essent duo agentia, non materialiter, sed formaliter sicut in diversa, quia actio siccitatis in medium per accidens plane coheret cum calore, quo agit in distans, ignis: ideoque dico, plane necesse esse, ut sit una eademque virtus, una eademque actio continua, qua agens agat in distans pariter & in medium: cum dico unam virtutem, non intelligo unam entitatem, sed unum principium adequatum unius actionis, etiam si coalescat cum pluribus formis, vel subordinatis, vel coordinatis: similiter, cum dico, actionem continuam, non intelligo continuitatem Physicam, sed vero continuitatem secundum ordinem causalitatis: sic Sol eadem virtute eademque actione continua

agit, in visceribus terræ, & in toto medio, licet in corporibus sibi proxime subjectis producat tantum lumen, in aëre lumen & calorem, in terræ visceribus calorem tantum. Dico 4. probabile esse, medium, per quod agens agit in passum remotum, sæpe esse instrumentum, non instrumentum separatum, sed conjunctum in causando. Dico 5. fieri posse, ut agens per propinquam partem agat in remotam, non tanquam per instrumentum, sed tanquam per medium, necessarium tantum ad continuitatem actionis.

XI. §. 3. *Agens patienti debet esse dissimile, in actione transeunte. Dissimilitudo hæc intelligitur bifariam, aut quoad speciem, aut quoad gradum. Quoad speciem agens patienti dissimile est, cum patiens habet qualitatem specie distinctam à qualitate agentis, ut si patiens sit frigidum & agens calidum: quoad gradum, quando agens habet eandem qualitatem specie quam habet patiens, sed tamen gradu differentem, ut, si agens sit calidum, ut sex, patiens calidum, ut duo; Cum alterutra harum dissimilitudinum obtinet, jam datur actio, in causa transeunte: si neutro modo agens patienti est dissimile, nulla actio dari potest, ne tum quidem etiam, cum agens habet majorem agendi vim & efficaciam; ita ferum candens non agit in flammam, licet sit efficacius, & ratio est, quia non est calidius; nam pono calorem utrobique intensissimum.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA-QUARTA,

DE

CAUSA LIBERA.

THESIS I.

DE Causa libera actum est disp. select. vol. primi disp. 46. & 47. atque ibi Causæ liberæ notionem veram ac definitionem, disp. 46. & quomodo esse Causam liberam, Deo,

Angelis, ac homini, competat, disp. 47. exposuimus. Libertas causæ liberæ vulgo in duobus collocatur; in indifferentia & lubentia rationis: est enim, quæ potest agere quicquid, quando, & quantum

quantum lubet: quicquid, quando, & quantum, significant indifferentiam: lubet, significat rationis lubentiam. Atque hæc magis constituit libertatem, quam indifferentia, quia indifferentia in rationis lubentia indeterminata, qua, quod lubet intellectus iudicio ultimo, volumus atque agimus, fundata est. De rationis lubentia, quam alii vocant spontaneitatem cum ratione, satis est dictum *disp. cit. & Collegii Eth. disp. 9. 10. & 11.* Ostendimus ibi, causam liberam ideo agere liberrime, quia agit id, quod lubet, lubet vero id quod ratio dicitur, pro iudicio suo, quod aliud etiam dicitur potest ac iudicare, & ista iudicii indifferentia, omnis indifferentiæ in causa libera, in ejus voluntate & actionibus, est radix, voluntas enim tum est indifferens, quando & quoties intellectus est indifferens in iudicando, qui non semper est talis, non in nobis circa finem ultimum, non in Christo fuit respectu obedientiæ Patri præstitæ, non est in Angelis aut Beatis Animabus respectu amoris, quo Deum venerantur; quin intellectus indifferentia sublata, quæ ante fuit, acposito jam dictamine determinato, & lato, omnibus circumstantiis expensis, iudicio ultimo, non est voluntas adhuc indifferens, sic ut possit non velle aut aliud velle, ac de facto non velit aut aliud velit, quam intellectus dicitur: hanc tamen voluntatis indifferentiam, etiam sublata intellectus iudicantis indifferentia & posita jam ejus determinatione, ad libertatem Causæ liberæ exigit *vulgus Philosophorum*, quam vocant indifferentiam in sensu composito, quia illa in voluntate simul componatur cum determinatione & non-indifferentia intellectus: ita volunt, posito dictamine ultimo intellectus practici, nisi voluntas in sensu composito possit contrarium actum elicere, ac nisi actu sæpe eliciat, volunt & statuunt eam non fore liberam: pariter concludunt omnes *Patroni Liberi Arbitrii, Veteres & Novi Pelagiani, Iesuitæ, & qui eorum vitula arant inter egressos ex medio nostri*, nisi voluntas humana, posita jam præmotione Dei præsentæ ex præcedaneo ejus decreto, non tantum in naturalibus, moralibus, civilibus, sed & in spiritualibus ac supernaturalibus, adhuc possit aliud velle, quam

quod Deus decrevit ut illa vellet, & ad quod volendum eam movet, non fore liberam: scilicet malunt isti homines aliquid derogare Dei potentia, ut non fit omnipotentia, quam vel tantillum detrahere huic voluntatis indifferentiæ. Certe, si Dei motioni præsentem in voluntatem humanam ad hoc volendum resisti possit à voluntate pro innata sibi libertate, ut hoc non velit, jam Deus non omnia poterit; non enim poterit, ut voluntas humana illum actum producat, ad quem eam ex decreto suo æterno movet; quia, scilicet, læderetur ejus libertas; nempe, hæc *adiaphoria*, indifferentia, pro qua, tanquam pro Helena, ita pugnant, ut salva maneat hæc Regia, etiam si Regi Regum Deo aliquid detraheretur. Itaque visum fuit operæ pretium, & utilissimum ad naturam Causæ liberæ intelligendam, penitus dispicere, quo sensu hæc indifferentia sit admittenda, quo non, & quatenus in ea libertas consistat, quatenus non: ne juventus Philosophiæ studiosa errores imbibat ex Philosophia vulgari, qui obfunt Theologiæ salutari: nam certum est, illos omnes, qui Liberi Arbitrii, & olim & nunc circa spiritualia & supernaturalia, extiterunt Hyperapistæ, ejuisque vires hic defenderunt, id fecisse ex falsa notione libertatis, arrepta ex Philosophia vulgaribus, qui omnes collocarunt libertatem in sola *adiaphoria*, indifferentia, qua causa libera, positis omnibus ad agendum requisitis, potest agere & non agere, aut ita agere unum, ut & contrarium agere possit, etiam in sensu composito, i. e. ut sæpe contrarium agat: Quæ libertatis ac causæ liberæ descriptio, in Iesuitarum cerebro nata, nec Aristoteli, eorum in Philosophiâ, nec Thomæ Aquinatis, in Theologia, *Dilectoribus ac Papis*, fuit cognita. Sed rem ipsam agamus; & quo sensu & quando aliqua indifferentia in voluntate & causa libera poni debeat, excutiamus: nam, ut vulgo à receptis proponitur *Philosophis*, tolerari nec potest, nec debet.

II. Sententia Adversariorum hæc est. *Indifferentia causæ liberæ est, ut postis omnibus requisitis antecedenter ad actum liberum, etiam dictamine intellectus practici ultimo, & influxu actuali, quo Deus insuit in liberum hominis arbitrium, voluntas tamen creata possit etiam*

in sensu composito, operari illum actum & non operari, possit, dico, possit iis omnibus, suspendere illum actum aut etiam elicere contrarium: itaque dicunt ulterius; esse necessarium ad veram libertatem & usum illius, ut dictamen, quo intellectus voluntatem ad hoc, & motio, qua Deus movet voluntatem ad consensum, possint stare ac simul esse & componi in eadem causa libera in eodem libero arbitrio ac voluntate creata, cum actu voluntatis ad aliud & sensu contrario: & sic intelligitur illis sensus compositus, cum juxta eum, positis omnibus prærequisitis, causam adhuc liberam, & voluntatem liberam manere asserunt: sed vero intelligitur pessime; quod ut demonstreremus, duo sterneremus fundamenta.

III. §. 1. Fundamentum primum petemus ex ipso Aristotele 9. Met. & Thoma Aquin. ad istum locum, ideoque rejici ab Adversariis non potest: nempe hoc est; *Quod in omni causa libera simul sit potentia ad utrumque oppositorum, non tamen est in ea potentia ad opposita simul habenda:* ita in homine est simul potentia ad ambulandum & sedendum, ad assentiendum & dissentiendum, quæ sunt opposita disparate vel contrarie, ad volendum & non volendum, operandum & non operandum, quæ sunt opposita contradictorie, sed non est in homine potentia ad ambulandum & sedendum simul, ad assentiendum & dissentiendum simul, ad volendum & non volendum simul, ad operandum & non operandum simul: & ratio est: nam potentia ad unum actum non repugnat potentia ad actum disparatum vel contrarium, imo nec repugnat actui disparato vel contrario: sed duo actus disparati vel contrarii repugnant inter se, nec possunt de eodem subjecto singulari verificari, sunt enim, ut Scholastici loquuntur, impossibiles: sicut nec duæ enunciationes contradictoriæ verificari possunt de eodem subjecto singulari: sed vero verificari possunt de eodem subjecto singulari, potentia ad actum hunc & actus disparatus vel contrarius: itaque causa libera creata, ut est liberum arbitrium hominis, non solum antequam determinetur ad unum actum, i. e. in sensu diviso, sed etiam in ipso instanti, in quo à Deo determinatur,

& in quo per intellectus practici judicium ultimum voluntatem determinat suam, ad hunc actum, i. e. in sensu composito, simul habet potentiam, qua potest libere producere actum alium: & sic sensus compositus bonus est ac verus: sed non habet potentiam tamen ad actum oppositum simul habendum; & sic sensus compositus est malus ac falsus, quia duo actus oppositi simul eodem tempore, in vel ab eadem potentia, esse non possunt, sed tantum successive: & hinc ortum traxit illa vulgo à Theologis & Philosophis recepta distinctio, de similitate potentia & potentia similitatis: Est in causa creata libera, similitas potentia ad operandum vel non, & ad operandum hoc vel ejus oppositum: nam per hoc, quod causa libera operetur unum actum, non destruitur libera ejus facultas, nec tollitur indifferentia suæ potentia, quam habet ad operandum actum oppositum si velit, vel quam habet etiam ad non operandum: similiter per hoc, quod non operetur pro hoc instanti talem actum, non amittit ideo potestatem operandi talem actum; Verum non est tamen in causa libera, nec esse potest potentia similitatis ad actus disparatos, contrarios, vel contradictorios, nam hi sunt impossibiles, id est, simul in eodem subjecto, aut ab eodem, esse nequeunt: & sic patet, quis sit sensus compositus, quis divisus. Verum quia hi termini in hoc negotio & alibi frequentissime usurpantur, paulo plenius eos excutiemus.

IV. *Sensus compositus, est proprius enuntiationis modalis compositæ. Sensus divisus, est proprius enuntiationis modalis divisæ. Enumeratio modalis composita est, in qua dictum subijcitur & modus prædicatur: & hæc facit sensum compositum, ut, Album esse nigrum, est possibile. Modalis divisiva est, in qua modus interponitur inter partes dicti: & hæc enuntiationis modalis facit sensum divisum, ut, Album possibile esse nigrum. Hinc facile patet, ad veritatem modalis enuntiationis compositæ seu in sensu composito, de modo possibili, requiri, ut extrema, quæ ponuntur in dicto enuntiationis modalis, sint compossibilia in eodem subjecto: hac enim ratione enuntiationis talis de possibili,*

possibili, dicitur composita, aut in sensu composito, quia nimirum extrema dicti componit seu simul ponit in eodem subiecto, mediante copula de possibili; ut in enunciatione, quam proposui, *Album esse nigrum, est possibile, dictum* modalis hujus enunciationis est totum illud, *Album esse nigrum*, cujus dicti unum extremum est, *Album*, alterum, *Nigrum*. Ut ergo hæc propositio sit vera in sensu composito, necessario requiritur, ut sit possibile, idem subiectum singulare simul esse album & nigrum; & propterea ista propositio, quam posui, est falsa in sensu composito, quia scilicet propositio de inesse, per quam hæc modalis immediate regulatur & probatur, sc. *Album est nigrum*, est falsa & prorsus impossibilis: ideoque, quando ex ista pura enunciatione fit modalis de possibili composita, fit enunciatio falsa: At, si fiat enunciatio de possibili divisa, vera erit, quia sensus divisus est iste, quo forma, quæ significatur per unum extremum, ponitur in subiecto, & dicitur forma, quæ per alterum significatur extremum, divisim, successive, & tempore alio, in subiecto poni posse, non verò simul, aut eodem tempore: sic, *Album possibile est esse nigrum*, i. e. subiectum, quod nunc formam habet albi, potest formam nigri suscipere & esse nigrum, tempore alio. Hæc applicemus. *Dicimus ergo*, Causæ liberæ competere indifferentiam in sensu diviso, non vero in sensu composito, quomodo hic sensus nunc est explicatus, i. e. dicimus, causam liberam creatam, jam motam à Deo, ad assentiendum aut operandum, non posse in sensu composito, aut dissentire, aut non operari, uti & voluntas mota ab intellectu practico non potest, in sensu composito, non velle, & tamen, causa libera est talis ac manet talis, & voluntas est ac manet libera, quia utrumque potest in sensu diviso: nam motio illa Dei actualis & actualis dissensus creaturæ (idem dicendum est de motione intellectus practici & volitione actuali voluntatis) non possunt simul poni eodem tempore in eadem causa libera, quia est sensus compositus: sed motio illa Dei ad assentiendum & potentia dissentendi, omnino simul poni possunt, & hic est sensus divisus: nam motio Dei actualis &

actualis assensus, non tollunt à causa libera potentiam dissentendi, i. e. indifferentiam in sensu diviso, sed tollunt actualem dissensum, i. e. indifferentiam in sensu composito; quod ulterius sic probatur.

V. Sensus compositus non est ille, quo forma importata per unum extremum ponitur in subiecto, sed quo duæ formæ importatæ per utrumque extremum simul ponuntur in eodem subiecto: sicuti cum dicimus, *Album potest esse nigrum*, in sensu composito, non significamus, quod albor sit aut esse possit in aliquo subiecto seorsum, vel quod nigror sit aut esse possit in aliquo subiecto seorsum, sed sensus est, quod albor & nigror simul sint compossibiles in eodem subiecto: & propterea illa enunciatio in sensu composito est falsa, quia impossibile est, ut aliquid sit simul album & nigrum. Pariter quoque cum dicimus, *causam liberam motam à Deo ad assentiendum, non posse dissentire in sensu composito* (idem dicendum est de voluntate mota ab intellectu practico ad volendum) non significamus, quod motio ista Dei sit aut esse possit in causa libera, & quod dissensus seorsum sit aut esse possit in eadem causa libera, qui sensus est divisus, & admittitur à nobis: sed hoc significamus, quod motio ista Dei ad assentiendum & dissensus actualis non possint esse simul in eadem causa libera, qui sensus est compositus, & à Nobis negatur, ab Adversariis ponitur, motionem Dei ad assentiendum & dissensum actualem simul esse posse assentientium; sed pessime, quod ex ipsis Adversariis, argumento ad hominem, ut vocat, probabimus.

VI. Quoties *Adversarii* premuntur vi argumentorum, quibus vulgo probari solet, cum infallibilitate præscientiæ divinæ non posse flare arbitrii humani libertatem (nam supposita præscientiæ, qua Deus præcivit, Petrum esse consensurum, impossibile est, ut Petrus dissentiat, alioquin Dei præscientia falli posset) quoties, inquam, *Adversarii* sic premuntur, solent respondere, id esse impossibile in sensu composito, quia videlicet repugnat, hæc duo simul esse vera, quod scilicet Deus sciat Petrum consensurum & nihilominus Petrus non consentiat aut dissentiat; &

tamen volunt, per præscientiam divinam, quando jam Petrus consentit, non tolli ejus, aut liberi arbitrii, aut causæ liberæ, libertatem; similiter ergo & ego dico, Causam liberam ad assentiendum motam à Deo (idem semper intelligendum est de voluntate mota ab intellectu practico, quod semel monitum esto) non posse in sensu composito dissentire, & tamen libertatem non tolli à causâ libera: sensus est, quod implicet contradictionem, hæc duo simul esse vera, sc. ut Motio Dei ad consentiendum sit in homine & homo dissentiat, quamvis semper possit dissentire: & hæc est ejus libertas, & si quæ in illo est, hæc à *adiazphogia* seu indifferentia, ut homo, posita determinatione Dei atque intellectus sui ad assentiendum, possit dissentire, qui est sensus divinus ac noster, non vero actu dissentiat, qui est sensus compositus & adversarius. Sed hæc adhuc clarius patent ex sequentibus.

VII. §. 2. Secundum fundamentum hoc est, quod, cum *causa libera* ab Adversariis desinitur, *quæ positis omnibus ad agendum requisitis potest agere vel non agere, agere hoc vel illud*, in sensu composito, illud dupliciter intelligi possit. 1. ita, ut compositio fiat inter requirita ad operandum & ipsam operandi & non operandi potentiam: & tunc sensus compositus est, quod potentia operandi & non operandi stet simul in eodem subjecto cum antecedenter requisitis ad talem talis potentie operationem certam: & hic sensus compositus est verissimus, & cum libenter admittimus. Sed 2. ita potest intelligi, ut compositio fiat inter requirita antecedenter ad talem actum certum & inter carentiam talis actus certi aut actum contrarium: & tum sensus compositus hic est, quod omnia prærequirita, & ex parte Dei, & ex parte intellectus practici, ad operandum talem actum particularem, & carentia ejusdem actus aut actus contrarius, possint esse atque aliquando sint simul in eodem subjecto, in eadem causâ libera. Et hic sensus compositus admittitur ab Adversariis, à Nobis rejicitur. Nos hæcenus admittimus, sensum compositum, quatenus in eadem causâ libera simul cum Prærequiritis & motione Dei prævia ac simultanea consistit & conspirat amice

facultas seu potentia, qua possit operari vel non operari & operari hoc vel illud, sed ut simul stet, quod positis iis omnibus de facto non operetur aut operetur contrarium, diserte negamus, ac fieri non potest. Sane nullum ex prærequiritis, quin ne motio quidem Dei, seu prævia seu simultanea, qua efficaciter determinatur causâ libera ad agendum ac de facto agit, & agit hunc actum particularem ac certum, tollit ab ipsâ facultatem aut potentiam ad non agendum aut agendum oppositum, sed tantum hoc efficiunt prærequirita, decretum & præscientia ac motio Dei, tum prævia, tum simultanea, ut causalibera, cum possit operari & non operari & operari hoc vel aliud, infallibiliter tantum & nihilominus libere operetur hunc actum certum & particularem: itaque compositionem inter prærequirita & carentiam talis actus certi aut actum contrarium non admittimus, & tamen servamus libertatem causæ liberæ factam tectam, ac, quod plus est, servamus indifferentiam, quousque servari potest ac debet: nempe, hæc sunt impossibilia, ut pro eodem instanti temporis in eadem causâ libera omnia sint antecedenter requisita ad productionem talis actus, & causâ libera istum actum non producat aut producat contrarium, & nihilominus cum hac impossibilitate stat vera simul libertas, imo & indifferentia causæ liberæ, quia, licet maneat compositio inter prærequirita & ipsam potentiam agendi, in sensu composito, hæc tamen compositio & hic sensus compositus indifferentiam à causâ libera non auferunt, quia non tollunt potentiam agendi, sed vero eam ponunt, nam actum tantum contrarium aut actus negationem solum eunt sublatum; manet quoque indifferentia in sensu diviso, ut fuit explicatum.

VIII. Quia vero exempla valde illustrent, exemplo totum hoc negotium declarabimus. Causa libera, puta homo, producat actum dilectionis vel fidei: inter prærequirita est efficax Dei decretum, quo Deus decrevit, ab æterno, ut homo talem actum produceret, & ejus motio in tempore, qua hominis voluntatem præmoveret ad eundem actum: in ipso enim movemur, & ille efficit velle & operari:

rari : sed cum efficaci decreto ac motione Dei non stat simul, ut causa libera non producat illum actum, vel dilectionis, vel fidei, aut ut eliciat actum contrarium, vel odii, vel infidelitatis, & tamen libere producat istum actum imo etiam ea libertate, quæ est sita in indifferentia; potest enim in sensu diviso illum actum non producere, quatenus, si non poneretur decretum aut motio efficax, eum non produceret: potest etiam in sensu composito illum non producere, quatenus, cum jam producit eum ex prædeterminatione decreti ac motionis divinæ, retinet nihilominus potentiam non producendi: nam ista potentia per decretum & motionem divinam non auferitur, sed tantum actus contrarius illi, odium aut negatio dilectionis, infidelitas aut negatio fidei in actu secundo, seu negatio F credendi.

I X. Atque hæc maximi sunt usus & momenti in Theologia: v. c. impossibile est, hæc duo esse simul vera: Spiritus Sanctus vult aliquem movere ad actum dilectionis aut fidei, & ille tamen non diligit nec credit: At vero ex sententia Adversariorum hæc sunt verissima: quia illis motio Spiritus Sancti & negatio actus eliciendi aut non elicere actum, simul componi & stare possunt, nimirum, ut liberi arbitrii $\alpha\delta\iota\alpha\phi\omega\sigma\iota\alpha$, indifferentia in sensu composito, salvetur: hinc dicunt; resisti posse operationi Spiritus Sancti per vires liberi arbitrii: hinc dicunt, hominis cor moveri posse à Deo cum intentione ut gratiam consequatur, ut convertatur, & tamen de facto, posse non consequi gratiam, posse non converti: nimirum, alioquin homo non foret causa libera, non foret ei liberum arbitrium. Sed vero, Nos, negando illam sensus compositi in libero arbitrio $\alpha\delta\iota\alpha\phi\omega\sigma\iota\alpha$, decreti, scientiæ, motionis divinæ, infallibilitatem ac certitudinem, adstruimus, nec tamen naturam liberi arbitrii destruimus, ut illi quidem, sed falso existimant, licet actus secundos ejus & vires exercitas negemus: Manet enim libertas causæ liberæ, quamdiu manet lubentia rationis, quin hic amplius est, & duplex quidem indifferentia, una in sensu diviso, altera in sensu composito, quatenus est compositio inter prærequisita quæcunque, etiam prævias Dei ope-

rationes, & inter potentiam ipsam agendi & non agendi, non vero, quatenus est compositio inter prærequisita & inter ipsum actum contrarium aut negationem actus, ut Jesuitæ volunt & omnes qui pro libero certant arbitrio. Ergo nos non omnem à causa libera indifferentiam ubique & semper excludimus, sed vero duplicem agnoscimus: tertiam, sensus compositi Jesuitici, rejicimus. Nunc porro videamus, unde indifferentia causæ liberæ, cum in ea reperitur præter spontaneitatem cum ratione, ortum ducat.

X. Causæ liberæ indifferentia tota fundatur ac radicatur in indifferentia intellectus practici, qua judicat objectum propositum, esse vel amandum vel fugiendum, prout convenientiam habuerit cum agente vel non, prout ad finem ultimum vel adducit vel abducit: nam qui istam indifferentiam in sola locant voluntate, ut faciunt illi, qui voluntatis libertatem perire putant, nisi indifferens maneat, ad volendum vel non, & ad volendum hoc vel contrarium, etiam posito dictamine intellectus practici ultimo, in sensu, ut ajunt, composito, illi toto errant cælo: nam in voluntate nulla est indifferentia, nisi illa prius fuerit in intellectu: nam voluntas intellectum sequitur, ab eoque ad volendum ac nolendum determinatur; ideoque ita se habet ad objecta & actiones suas, prout ab intellectu ducitur ac regulatur: cum igitur intellectus est indifferens, & voluntas quoque est: cum intellectus non est indifferens, nec voluntas est: intellectus non est indifferens circa res omnes; sic nec voluntas: intellectus non est indifferens circa finem ultimum, sic nec voluntas: intellectus enim non potest non judicare, finem ultimum esse amandum, & voluntas quoque non potest non eum amare; sic & nulla utriusque est indifferentia circa media, quæ necessariam cum fine ultimo seu summo bono dicunt & habent connexionem: at vero circa illa media, quæ non habent necessariam cum fine ultimo aut summo bono connexionem, indifferens est intellectus & indifferens quoque voluntas: itaque, quas res esse bonas vel malas judicat intellectus $\alpha\pi\omicron\beta\epsilon\lambda\lambda\omicron\upsilon\tau\omega\varsigma$, sine deliberatione, ab iis necessario movetur

movetur ac determinatur: ab intellectu determinato non potest non determinari voluntas: quæ vero res sub deliberationem cadunt, circa eas à tali determinatione liber est intellectus, & indifferens, liberrimeque pro iudicii sui indifferencia præscribit eligendum voluntati hoc vel illud medium, quod cæteris præstare iudicat, voluntas ex præscripto intellectus iudicantis agit, & vel hoc vel illud medium eligit, quod ab intellectu iudicio aliis est prælatum. Voluntas cum sic agit, potentiam non agendi non amittit, sed eam retinet,

ac potest, etiam cum agit, non agere, si intellectus non præscribat, aut aliud agere, si intellectus aliud præscribat: si nulla res inter propositas intellectui placeat, omnes rejicit, & voluntas nihil appetit, quia intellectus nihil suo iudicio præscribit. Quare, ut concludam, causa libera est indifferens, quando ex indifferenti rationis præctica iudicio agit; quod si, non indifferens, sed determinatum fuerit, adhuc manet libera, modo agat, ut agit semper, quod intellectui lubet, videtur, approbatur, iudicatur.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA - QUINTA,

DE

CAUSA EFFICIENTE PER SE ET PER ACCIDENS.

THESIS I.

NON inter postremas est *Causæ Efficientis* divisio, in eam, quæ est *per se*, & eam, quæ est *per accidens*. Causa Efficiens per se est, quæ effectum producit *naturæ suæ aut consilio consentaneum*: causa efficiens per accidens est, quæ effectum producit *naturæ suæ aut consilio dissentaneum*.

II. Notandum est, *per se* & *per accidens*, duobus modis de causa efficiente enunciari, eique tribui: *vel ratione ipsius causæ, vel ratione effecti*. *Tò per se causæ efficienti adscribitur, ratione ipsius causæ*, cum illa effectum producit, qua est talis, i. e. ea ipsa virtute, à qua denominatur: *clarus*, cum effectum refertur ad principium tale, à quo ipsa causa nomen habet, v. c. si Architectus ædificet, aut Musicus canat, uterque est causa per se, ut *Tò per se* refertur ad ipsam causam, quia causat uterque effectum, qua est talis: *per se* ædificare enim proficitur à peritia ædificandi, principio tali in Architecto, quod ipsum Architectum denominat; ita *per se* canere proficitur à tali principio, quod Musicum talem facit ac de-

nominat. *Tò per accidens Causæ Efficienti tribuitur, ratione ipsius causæ*, cum illa effectum producit, non qua est talis, i. e. non ea virtute, à qua denominatur, sed alia, quæ per accidens causæ efficienti superveniat; *clarior*, cum aliquod attributum addit causæ efficienti, præter virtutem propriam, à quo tamen effectus non est. v. c. si aliquis, qui Architectus est vocatione, simul Musicam calleat, & canat, & dixerit, Architectus canit, aut, qui Musicum proficitur, ædificet, uterque causa est efficiens per accidens ut *per se* per accidens referatur ad causam, Architectus in canendo, Musicus in ædificando, quia actio & scientia canendi adiungitur ei, qui per se ædificat, est enim is Architectus, & actio ac scientia ædificandi adiungitur ei, qui per se canit, est enim is Musicus: itaque, quando Musicus ædificat, proficitur à Musicò, causæ per se canendi, ædificatio, quæ tamè non est à Musicò, aut peritia canendi, quæ ipsum Musicum denominat, sed aliunde, nam Musicus quidem ædificat, sed non qua est Musicus, ideoque per accidens causa est ædificationis: sic Architecto, causæ per se ædifi-

ædificandi, cum canit, per accidens actio canendi oritur ab Architecto, quia non oritur à peritia ædificandi, quæ ipsum denominat Architectum, sed aliunde: nam Architectus quidem canit, sed non qua Architectus, ideoque per accidens causa est cantationis.

III. *Tò per se causæ efficienti adscribitur, ratione effecti*, quæ sine suo potitur; *Tò per accidens*, cum sine suo frustratur: Illa finem assequitur, cum effectum producit, quod intendat, si fuerit causa libera, aut quod naturæ suæ & inclinationi naturali convenit, si fuerit causa necessaria: hæc sine suo excidit, cum effectum producit, quod, aut cum intentione sua ac consilio, aut cum natura sua ac naturali propensione non convenit: Ergo. *Tò per se causæ efficienti tribuitur, ratione effecti*, cum causæ agentis, juxta intentionem voluntariam aut propensionem naturalem, effectus respondet, ut sic & principio agendi conveniens; *ti per accidens* eidem tribuitur, ratione effecti, cum effectui, per se ex intentione aut propensione causæ agentis producto aut producendo, adjungitur effectus alius, præter aut intentionem aut propensionem: sic piscatoris effectum per se est piscari, & piscationis pisciumque capturæ causa per se est piscator, ratione effecti, quia hoc effectum respondet ejus intentioni, intendit enim piscari: at huic piscationi per se intentæ opponatur effectus alius, non intentus, veluti extractio aurei tripodis; hic effectus erit per accidens, quia oritur præter intentionem causæ, & piscator est causa per accidens, ratione effecti; sic natura, cum producit effectum sibi simile, est causa per se, ratione effecti, quia effectum respondet propensioni naturali & qua agit, & quo protendebat ipsa; at, si monstrum producat, est causa per accidens, ratione effecti, quia illud non respondet propensioni ejus naturali, neque enim illa propendebat eo ut monstrum produceret, sed monstri effectio, ut effectus alius, præter propensionem causæ naturalem, adjungitur effectui per se intento.

IV. *Causa efficiens per accidens, ratione effecti*, subdividi solet in *fortuitam & casualem*, vulgo *fortunam & casum*. Effectum per accidens, quod adhæret effecto per se causæ libe-

ra, est effectum fortuitum: effectum per accidens, quod adhæret effecto per se causæ necessariae, est effectum casuale. *Causa ergo fortuita, est causa libera per accidens*, in quantum effecto ejus per se intento annexitur effectum aliud non intentum, sic causa fortuita inventi tripodis est piscator. *Causa casualis, est causa per accidens necessaria*, in quantum effecto per se causæ naturalis apponitur aliud effectum præter naturalem propensionem causæ, ut cum tegula decidens de tecto lædit prætereuntis caput; nam præter propensionem naturalem lapidis id est, ut lædat prætereuntem, & tamen hoc ipsum est conjunctum cum effecto lapidis per se, quod est moveri ad centrum suum.

V. *Casus* interdum sumitur late pro omni causa per accidens, & sic fortunam sub se comprehendit, & sic, quicquid est à fortuna, à casu est; non vero omne quod à casu est à fortuna; interdum sumitur *stricte* prout fortunæ opponitur; & tum casu agit causa, quæ, quando per se agit, non tamen agit per intellectum ac voluntatem, sed per propensionem naturalem tantum; fortunâ agit causa, quæ, quando per se agit, per intellectum agit & voluntatem: ideoque hæc, quando per accidens agit, effectum producit præter aut scientiam aut voluntatem, i. e. quod aut non præscivit aut non ante decrevit; illa, quando per accidens agit, effectum producit, ad quod ante non propendit.

VI. *Quæri hic commode potest: An Deus possit dici efficiens per accidens ullius effecti?* Resp. Deus nullius effecti est causa per accidens, sed omnium, quorum est causa, est causa per se: quia hoc derogat summæ Dei sapientiæ, ut aliquis effectus dicatur fieri à Deo, præter ejus, aut scientiam, aut intentionem: *Qui dicunt, Deum esse causam per accidens aliorum peccatorum*, solent proferre, quod Deus condiderit voluntatem in homine, & voluntas sit causa peccati: quod vero est causa causæ est causa causati, si non per se, saltem per accidens: & sic Deus, qui est causa voluntatis peccantis, erit saltem per accidens causa peccati; absit blasphemia dicto. Sed enim isti homines non satis percipiunt, quid sit causa efficiens

efficienti per accidens. Causa enim per accidens, quæ producit effectum præter consilium atque intentionem: itaque, quando causa libera producit aliquid aliud, quam quod producere intendit atque decrevit, est causa per accidens: at qui Deus sapientissimus nihil præter intentionem producit; quæ enim præter intentionem *eveniunt*, præter expectationem eveniunt & minime opinantibus, quod ignorantiam arguit: at eam Deo tribuere, impium est: *Deus igitur nec peccati nec ullius rei est causa per accidens*; sed quæ producit omnipotentissimus, eorum omnium est causa per se: peccati vero causa est, nullo modo; nec per se, quia malum non facit, (nec enim à lege deficit, cum lex ei non sit posita; at malum est *à propria* illegalitas) nec sua efficientia positiva terminari potest in privationem; at malum privatio est bonitatis moralis; neque per accidens, quia nihil accidit præter ejus notitiam, consilium, intentionem, decretum. Sed vero Deus multa efficit per se, ut actiones omnes naturales, etiam eas, ad quas peccata esse secutura, aut potius quas peccata esse concornitura novit, & novit, quia decrevit, ut sequerentur aut concomitarentur, non quidem se efficiente (neque enim omnia, quæ decrevit fore, efficit, neque argumentatio valet ab efficacia decreti ad efficientiam rei decretæ) sed se permittente: itaque actionum, quæ subsistentur peccato, seu *materialis*, ipsius peccati, Deus est causa per se, at vero ipsius peccati, seu malitiæ, vitiositatis, illegalitatis, irregularitatis (& ut barbare loquar cum Barbaris) peccaminositatis in actionibus, Deus, nec per se causa est, nec per accidens, quia plane causa non est: interim quod in actione hac aut illa hominis peccantis sit peccatum, in abstracto sumtum, id non est præter Dei aut notitiam aut intentionem; Deus enim non tantum præcivit, sed & voluit, imo præcivit quia voluit, peccatum fore. & licet oderit peccatum, ut malum inhonestum, ut privationem reſtitutionis moralis actionibus humanis inesse debita, ut transgressionem legis suæ, ut aversionem à se tanquam summo bono, illud tamen decrevit fore, ac voluit, existere in re: sum natura suo modo, nam existentia proprie

est entis realis & à causis efficientibus, at peccatum est non ens reale & à causis deficientibus, quæ male vocantur cause, quia virtutem aut vim proprie nullam conferunt sed eam negant (voluit, inquam, existere, tanquam medium illustrandæ misericordiæ suæ in illo condonando & justitiæ in puniendo: nam fieri peccati, à Deo est volitum decretumque, tanquam bonum utile, & ex natura sua ordinabile, & à Deo ordinatum, ut medium conducibile ad finem, gloriam manifestandam suæ misericordiæ ac justitiæ, novit enim ex tenebris eruere lucem: creatio mundi fuit à Deo volita ac decreta est, tanquam medium illustrandi suam potentiam, bonitatem, & sapientiam) nec tamen Deus ullo modo aut sensu, nisi cum summa ejus injuria aut blasphemia, potest dici causa per se peccati, quia non intendit aut voluit ipse facere, cum ne facere quidem possit, sed, ut ab aliis fieret, tantum permittit: quod permittit, non est aliquid conferre ad peccati productionem, sed aliquid non conferre, & negare gratiam specialem ad peccatum vitandum necessariam, quam cum conferre Deus non tenetur, cum ab ea conferenda deficit, deficientia est non moralis aut culpabilis, qua quis deficit ab eo quod debet, sed Physica, qua quis deficit ab eo, quod potest, licet potentiam istam ad actum traducere non tenetur: At vero causa efficiens per se est, quæ ita vult & intendit aliquid, ut ipsa faciat illud. Ergo, ut concludam, cum Deus peccatum non faciat, nec facere possit, utcunque ab æterno voluerit atque intenderit peccatum fore ac fieri, atque ipsam malitiam actionis male decreverit exituram, ut medium utile fini suo obtinendo (qui est gloria sua) peccati tamen causa per se dici non potest: & multo minus causa per accidens, 1. quia causa ejus est nullo modo, cum non faciat illud, sed tantum ex decreto suo fieri permittat: at causa per accidens vere facit, efficit, producit, effectum, licet præter intentionem suam: piscator vere extrahit aureum tripodem, hoc est, effectum illud vere producit: at Deus peccatum non producit ullo modo. 2. causa per accidens, præterquam quod vere agit, ita tamen agit, ut agat præter inten-

intentionem: Atqui, ut vere agere respectu peccati, i. e. vere producere peccatum, non convenit Deo, ita nec convenit ipsi, agere præter intentionem. Prius in sanctitatem Dei impingit, posterius in sapientiam ejus incurrit & omniscientiam tollit: Quæ omnia sunt blasphemata & horrenda.

VII. Restat, ut fortunam & casum cum providentia Dei conciliemus: nam hic quoque nonnulli faciunt naufragium veritatis, dum sic argumentantur. *Si omnia fiunt juxta Providentiam Dei, ergo nulla datur fortuna aut casus, & per consequens, male ad causas per accidens referuntur.* Resp. A positione Providentiæ divinæ ad fortunæ aut casus everfionem, nulla est sequela: Nam quod respectu causæ primæ, Dei, fit consulto ac destinato & ex prævio ejus consilio, idem tamen respectu causæ secundæ, creaturæ, fieri potest inopinatum, ex improviso, & præter ejus vel intentionem vel propensionem naturalem: Nam casus & fortuna, seu causæ per accidens fortuitæ ac casualis, tantum sic dicuntur & dividuntur respectu causarum secundarum, non primæ: nam Dei respectu, qui omnia, quæ fiunt, quocumque modo fiunt, bene vel male, necessario vel contingenter, ex intentione creaturæ aut propensione aut præter eam, ab æterno decrevit ac prædeterminavit, atque hinc præscivit futura & tali modo futura (nam Deus non tantum ab æterno prædefinivit rerum futuritionem sed & modum futuritionis) nihil potest dici fieri fortuna vel casu, nihil quoque per accidens, sed quæcunque fiunt, quocumque modo fiunt, Dei respectu per se, non quidem Deo illa semper efficiente, sed quædam tantum interdum permittente, ut hoc jam fuit dictum. Atque hinc natus est Canon Logicorum ac Philosophorum. Omnis effectus per accidens, respectu scilicet causarum secundarum, reducitur ad aliquam causam per se, sc. primam, Deum, à quo intenduntur & cognoscuntur effectus omnes fortuiti & casuales, ad quos concurrunt effective, & defectus morales, ad quos concurrunt permissive. Sed quia, ob hunc canonem assertum in *Systemate Logico*, laboriosissimus & doctissimus *Keckermannus Scheiblero* misere vapulat, ope-

ræ est hunc breviter ad partes vocare & examinare.

VIII. *Hæc sententia satis Calviniana est, inquit Scheiblerus Lutheranus Top. cap. 3. num. 72. pergit. Imprimis enim aliquando effectus per accidens sunt peccata, quæ, non nisi Calvinistice, ad primam causam tanquam causam per se reducuntur.* Sed in hac crassa atque invidiosa ac falsa *Scheibleri*, sola invidia & *Calvini ac Calvinianorum* odio turgentis, censura multa reprehendi possunt. Non dicam, inepte ipsa peccata effectus ab ipso dici, cum non habeant causam sui efficientem, sed deficientem, quæ non est causæ proprie dictæ, sed fortassis causæ sine qua non aut conditio antecedens, quemadmodum sol deficiens ab Horizonte nostro illuminando non est causæ proprie dictæ tenebrarum, sed causæ tantum sine qua non seu conditio antecedens: sed hoc transeat cum cæteris ejus erroribus: Verum nego ipsi, à *Keckermanno, Calvino, aut quocumque Calvinianorum*, peccatum, hoc sensu, reductum unquam ad Deum, tanquam ad causam efficientem per se, sed tantum ad Deum tanquam permittentem in tempore & permittente volentem ab æterno: itaque hæc est mens *Keckermannii*, & omnium, quos odio Calvinianorum nomine proscindit; quod, peccata fieri, non est præter Dei notitiam aut intentionem, qui permittit: alioquin permitteret, quod nec sciret nec vellet fieri: at Deus, & novit, & voluit, peccatum fieri, se non efficiente, sed permittente: quo sensu non per accidens se habet Deus ad peccata, cum fiunt, sed per se, non tamen quatenus causæ proprie dictæ efficiens, sed ut deficiens, & causæ sine qua non & per modum antecedentis ad peccatum ut consequens, non tamen per vim causalitatis; nam peccata non fierent, nisi Deus fieri permitteret, Deus non permitteret, nisi permittente decrevisset ac præcivisset: at Decretum Dei permissivum mali, tam est efficax & immutabile, quam est effectivum boni, & præscientia mali futuri tam est infallibilis, quam futuri boni: hoc tantum est discriminis, quod Decretum Dei circa bonum sit ejus causæ efficiens per se accedente divina potentia, at decretum Dei circa

malum non fit causa per se efficiens ejus, sed tantum conditio & hypothesis antecedens absque causalitate ipsam permissionem & malum permissum, quod quia nec fit, nec permittitur, præter Dei voluntatem decernen-

tem aut intellectum præsentem, non potest vel fieri vel permitti per accidens respectu Dei. Sed hæc ad retundendam Scheibleri calumniam, & de Causa per se & per accidens, suffecerint.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Volæminis Secundi,

DECIMA-SEXTA,

DE

DIVISIONE CAUSÆ EFFICIENTIS IN PRINCIPALEM ET MINUS PRINCIPALEM.

THESIS I.

SI quæ est *Divisio Causæ Efficientis* explicatu difficilis, ea est in *Principalem & minus principalem*: Nam difficulter explicari potest, in quo ratio formalis utriusque consistat, & quomodo à se invicem distinguantur. Certe *Suarez, Disp. Met. 17. sect. 2. explicaturus rationem formalem causæ efficientis principalis*, suo more prolixissime rem agit, qui vi deri potest. Nos, omittis variorum sententiis, mentem nostram breviter explicabimus.

II. *Causa efficiens principalis* est, quæ effectum producit virtute propria, & ex se proportionata ac sufficienti, ad productionem effecti, ut non egeat virtute alterius causæ secundæ, à qua elevetur, adjuvetur, præmoveatur, promoveatur, utpote quæ existat cum effecto ejusdem ordinis vel etiam superioris, nunquam deterioris, quia ejus virtus tanta est, qua effectum producit, ut in ea contineatur quicquid in effecto est. Dicitur autem continere effectum in virtute causæ dupliciter, vel formaliter, vel eminenter. *Formaliter*, cum effectum & causam efficiens sunt ejusdem naturæ specificæ. *Eminenter*, cum non sunt ejusdem naturæ specificæ. Cum effectum continetur in sua causam efficiente formaliter, vocatur illa causam univoca, cum eminenter, æquivoca; utraque principalis: at cum neque formaliter, neque eminenter, continetur in causam effectum, dicitur illa causam, minus-principalis.

III. *Causa* definitur vulgo *Univoca*, quæ producit effectum sibi similem specie, ut ignis ignem. *Æquivoca*, quæ producit effectum alterius speciei, ut Sol Murem: illa, sc. univoca, quatenus talis est, determinata est ad unum effectum in specie; alioqui non erit univoca: hæc, sc. æquivoca, potest esse universalis in causando plures effectuum species: itaque, ut causam dicatur æquivoca, duo vulgò requirunt Philosophi; unum ex parte causæ, alterum ex parte effecti. Ex parte effecti, ut effectum sit alterius speciei quam causam, uti est mensa & arcularius, cœlum & Deus: ex parte causæ, ut causam æquivoca sit ordinis eminentioris quam effectum: Deus enim est aliquid eminentius quam cœlum, & arcularius quam mensa. Sed enim non videtur secunda hæc conditio esse vera. Quid enim? an Sol, qui ad generationem viventium concurrat, ut causam æquivoca, est eminentioris ordinis, quam effectum? an non vivens dignior Sole, licet ad productionem Muscæ aut Scarabæi Sol concurrat, ut causam efficiens principalis æquivoca. Scilicet, vivus canis est præstantior mortuo Leone, & generatim, quicquid vita est præditum, longe est excellentius & præstantius eo, quod vita destituitur: itaque gratis hoc dicitur, causam omnem æquivocam esse eminentioris ordinis quam est effectum, cum hoc fallat

fallat in Sole, in cœlo, & aliis, si intelligatur de entitate seu essentia, tum causæ, tum effecti.

IV. Causa minus principalis vulgo dividitur in impellentem & instrumentalem: illa, in procatartica & proëgumenam. Procatartica est, quæ efficientem extrinsecus impellit ad agendum. Proëgumena, quæ intrinsecus efficientem causam, in qua est, impellit, proritat, disponit, ad agendum. Instrumentalis est, quæ per virtutem insufficientem & improporcionatam influit in effectum, & non nisi elevata, præmotâ, ac promotâ, ad agendum, à virtute alterius causæ principalis secundæ.

V. Quæri hic potest, *An bene Deo, causæ in agendo principali, adiungatur causa procatartica, quæ extra Deum, ipsum tamen ad agendum impellat*; nam quin proëgumena ipsi recte adscribatur, nullum est dubium: ita recte dicimus, Bonitatem & Misericordiam Dei esse causam impellentem proëgumenam, ob quam voluerit redimere genus humanum; siquidem id, quod impellit hic Deum, in ipso est. At vero, an aliquid, quod extra Deum est, recte eum impellere dicatur ad hoc aut illud agendum, & respectu Dei se habeat ad modum causæ procatarticæ, quo sensu nonnulli Theologorum in locis suis communibus dicunt, miseriam humani generis fuisse causam impulsivam externam in Deo, ad Christum dandum in mortem, Meritum Christi esse causam procatarticam justificationis, inquiri non sine causa potest, & an non tutius & rectius loquendum sit; præsertim cum videamus, hanc loquendi formulam, ob humanæ mentis in Divinis imbecillitatem, & linguæ balbutiem, hæctenus toleratam, in prætextum errorum verti atque eorum defensionem trahi. Hinc enim est, quod Heterodoxi quidam Philosophi ac Theologi, statuentes aliquid extra Deum tanquam causam impulsivam externam, electionis statuerint causam procatarticam, fidem ac perseverantiam in fide prævisam, reprobationis vero, infidelitatem & impenitentiam finalem similiter prævisam; alii merita & bona opera asseruerint causam impellentem externam respectu Dei eligentis ac justificantis: quod tam longe abest à

rei veritate, ut ne Meritum quidem ipsius Christi causa fuerit in Deo externa impellens, vel electionis vel justificationis: ita libertas loquendi abiit in licentiam. Sed vero, nullam dari causam proprie impulsivam externam extra Deum, quæ ipsum impellat ad volendum hoc vel illud, quodcunque tandem fuerit, sic probamus.

VI. Si detur extra Deum causa procatartica seu impellens externa, ob quam velit hoc aut illud, oportet illud sit creatura, aut aliquid creaturæ, creatum, aut concreatum. Sed hoc est absurdum; nam sic aliquid creatum melius foret & majus Increato illo Ente, quia eo esset prius, & Ens Increatum esset minus & posterius. At Deo nihil est prius, & eo nihil majus aut melius cogitari aut esse potest. Ergo & absurdum est illud, sc. Voluntatem Dei habere causam extra se, à qua ad volendum impellatur. Et Scholastici optime dixerunt, nullam esse causam assignandam Divinæ Voluntatis ex parte actus volendi, licet possit assignari ratio ex parte volitorum, in quantum sc. Deus vult, unum esse propter aliud, ita ut sit ordo causalitatis & prioritatis inter ipsa objecta volita, non tamen sit ordo prioritatis & causalitatis inter objectum volitum & volitionem divinam, incipiendo ab objecto volito & progrediendo ad ipsam volitionem: hoc sensu rectissime dicunt, Deus vult, hoc esse propter hoc: sic, unum, quod vult, est causa alterius, quod vult, sed unum non est causa, ob quam velit alterum; & male loquuntur, qui sic dicunt, Deus propter hoc vult hoc, propter fidem vult vitam æternam electis conferre; Deus vult quidem, propter unum esse aliud, sed cur velit unum esse propter aliud, neutrum causa est volendi, sed ipse sibi: itaque vult Deus, vitam æternam esse, & conferri electis, propter Christum & fidem in Christum: sed nec Christus, nec fides in Christum, est causa ipsius volitionis, qua & ob quam velit, vitam æternam dare electis; verum Christus & fides in Christum, est causa rei volitæ, sc. vitæ æternæ, quam vult Deus electis dare: motus & impulsus ad hoc volendum, non ab aliqua causa externa, aut Christo ipso aut fide in Christum, aut meritis bonorum operum, sed à

bonitate sua, quæ interna impellens causa seu prægumena dici solet: ideoque, nec Christus mediator, nec fides in ipsum prævisã, nec bona opera, possunt dici causa impulsiva electionis ad vitam æternam, istius sc. volitionis, qua Deus salutem voluit nonnullis, voluit tamen, iis salutem & vitam æternam contingere, propter Christum & fidem in Christum, quin & propter bona opera; id est, voluit, ordinem causalitatis & prioritatis, in rebus istis volitis esse atque inter eas, ut Christus sit causa salutis, voluntæ electis, & fides itidem esset causa salutis, voluntæ iisdem, imo & bona opera essent quoque causa salutis, voluntæ à Deo suis; unaquæque causa in suo ordine, sed causa tamen: nihil tamen istorum trium est causa volitionis, qua Deus salutem voluit quibusdam. Quod bona opera causam etiam facio salutis, nemini mirum videri debet, quia loquor hic & nunc de salute possidenda, non impetranda: at salutis possessio tam parum obtineri potest sine bonis operibus, quam sine fide, imo quam sine Christo: ad vitam enim æternam non sufficit, ut quis fidem habeat in Christum, sed & ut bonis operibus fidem istam exprimat.

VII. Ad causam procatarticam referri solent hæc 4. *Objectum, Occasio, Causa Meritoria, & Author sive causa moralis.* *Objectum* demum huc spectat, cum non tantum est terminativum actionis, sed & motivum, ut cum dicimus, *Objecta movent sensus*: at si ratio terminandi tantum spectetur in objecto, non item movendi, ad adjunctum pertinet externum; objecta terminantia solum sunt tribuenda Deo, non item moventia. Sic objectum creationis, conservationis & providentiæ divinæ, est mundus cum omnibus in eo contentis. *Occasio* vix causæ nomen meretur aut titulum, quia vix est invenire ullam ejus causalitatem, nisi talis dicatur loci temporisve commoditas, (quemadmodum dicimus, *ocasio facit fures*,) quæ ipsa tamen ad adjuncta potius externa pertinet. Est enim, præter objectum & signum, illa ejus species, quæ circumstantia dicitur. *Meritum* hæcenus causa dici potest, quatenus qui bene meretur de alio, eum obstringit ad retaliandum, red-

holiendum, & gratias agendas. *Author sive causa moralis* dicitur, quæ dat effectui esse; non quidem realiter & effective in eum influendo, sed vel applicando activa passivis, vel saltem non impediendo effectum, cum debeat ac possit, vel inducendo causam aliam & inclinando eam per rationem moralem, hortationem, dehortationem, suasionem, dissuasionem, precationem, comminationem, &c. ad aliquod agendum vel non agendum: Huic morali Causæ, minus principali, impellenti, externæ, opponitur Causa Physica, quæ per realem influxum dat esse effectui, ut causa principalis, ut cum Deus creat Angelum.

VIII. Quæri sub explicatis statim terminis solet, *Verum Deus sit causa conversionis, Moralit tantum, an vero etiam Physica?* Veritatis & sanæ Philosophiæ hostes, moralem tantum causam conversionis faciunt Deum, ut partes aliquas relinquunt libero arbitrio, cui hac sua sententia potiores in conversione partes quam ipsi Deo tribuunt: Si enim Deus sit causa conversionis, tantum moralis, erit tantum ejus causa, minus principalis, impulsiva, externa, procatartica; & liberum hominis arbitrium, si sit conversionis causa Physica, erit ejus causa principalis (sc. Deus deprimendus est, ut liberi arbitrii idolum, in negotio salutis, erigatur) quin & homo plus faciet in conversione sui, quam Deus, quia Deus tantum agere moraliter, docendo, suadendo, hortando, dehortando, comminando, precando, &c. homo se convertet Physice & reipsa. At vero Scriptura Sacra Deo adscribens conversionem nostram, dicit eum in nobis creare cor novum, præscindere præputium cordis, largiri Spiritum novum, &c. quæ actionem designant Physicam: & eadem, Deum omnia facere in conversione, asserit, hominem nihil, quando dicit, nos ex Deo nasci, ex Spiritu Sancto regenerari, vivificari, qui eramus mortui, Deum eximere nobis cor lapideum, dare cor carneum, legem inscribere cordibus nostris, &c. quæ ostendunt, Deum in conversione agere solum, cum ista nusquam tribuantur homini, ac contra nihil ei tribuatur, quam quod non sit idoneus ex se vel ad cogitandum aliquid boni. Sed manum de tabula, ne in messem

messum Theologicam falcem immittamus nostram.

IX. *Instrumentum* est, quod agit supra vires, & per virtutem, sibi quidem inhaerentem, sed insufficientem & improporcionatam effectui producendo, ideoque eget, adjumento, elevatione, præmotione, promotione, & applicatione, alterius causæ, puta principalis secundæ, ad talis effectus productionem: unde vulgo dicitur agere in virtute causæ principalis, qua phrasi non significatur, quod causa instrumentalis aliquam virtutem à principali accipiat, qua sibi communicata operetur, etiam absente causa principali, ut instrumentum tamen ejus; hoc enim de ratione instrumentalis causæ nullo modo est: sed, sive à causa principali virtutem suam accipiat, sive aliunde acceperit, id nihil facit ad rationem instrumenti, sed vero agere in virtute causæ principalis secundæ & elevari ab ea, est agere supra vires, supra virtutem, supra qualitates inhaerentes, & causæ principalis secundæ, auxilio, motione, directione, præsentia, adjuvari.

X. Distingui solet vulgo instrumentum, in *conjunctum* vel *separatum*: atque intelligitur utrumque, vel quoad *suppositum* atque *entitatem*, vel quoad *virtutem* seu *causalitatem*. *Instrumentum conjunctum causæ principali quoad suppositum* sive *entitatem* dicitur, quod causæ principali unitum est, vel per contactum, vel per realem unionem, vel per aliam præsentiam, ut manus homini. *Separatum quoad entitatem & suppositum* est, quod illo modo, quoad

suum esse sc. non est unitum causæ principali, ut lumen receptum in medio, instrumentum est secundum esse separatum à sole, sed conjunctum tamen Soli quoad causalitatem, quia ad illuminandas partes aeris remotiores indiget influxu actuali Solis. *Conjunctum secundum virtutem aut causalitatem instrumentum* dicitur, quod indiget actuali influxu agentis principalis, ut penna eget influxu manus. *Separatum quoad causalitatem aut virtutem* est, cum absente agentis principalis influxu operatur, ut semen à generante deciduum utroque receptum. Verum enimvero, tale instrumentum quoad activitatem separatum ab agente principali, quod tamen ut instrumentum ejus agat, licet in Moralibus forte detur, in Phisicis datur nullum: & seminis exemplum id non probat, quod cum operatur & agit, jam utero receptum, in conformatione foetus, patre, vel absente, vel distante, vel extincto, non agit amplius, ut instrumentum generantis, sed ut causa principalis: nam instrumenti ratio hæc est, ut non agat, nisi motum ab alio: sunt diferta verba *Arist. l. 8. Phys. c. 5. l. 37.* Atqui aliud illud, sc. generans; à quo moveri deberet semen in conformatione foetus, abest, distat, extinctum est. Ergo non agit ut ejus instrumentum: itaque ex hoc exemplo, instrumentum Phisicum à causa principali separatum, quoad activitatem, causalitatem, virtutem, non evincitur, nec ullo alio exemplo aut ratione evinci potest: quod in conflictu, si necesse est, ostendere fumus parati.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA-SEPTIMA,

DE

CAUSÆ EFFICIENTIS DIVISIONE IN PRIMAM ET SECUNDAM.

THESIS I.

EX variis *Causæ Efficientis divisionibus* non est postrema, qua dividitur in *Primam & Secundam*. *Prima est*, quæ non pendet à priori. *Secunda*, contra. *Prima est vel absolute talis,*

*talis, vel in suo genere. Illa est, quæ à nulla plane alia pendet, & à qua omnes aliæ pendent, non tantum quatenus operantur, sed & quatenus fiunt ac sunt, estque solus Deus: hæc, à qua pendent omnes aliæ Cause ejusdem generis & ordinis: sic Cælum est prima causâ in genere & ordine causarum naturalium & materialium. Causa, quæ pendet ab alia, dicitur inferior: & illa, à qua pendet, superior. Dependet vero una causa ab alia triplici modo, vel dum fit, vulgo, in fieri, ut Filius à Patre, vel dum existit, vulgo, in esse, ut lumen à Sole, vel dum operatur, vulgo, in operari, ut calamus à manu, vel omnibus tribus modis, ut creaturæ à Deo. Hæc Causarum efficientium dependentia à se invicem, inferiorum à superioribus, vulgo dicitur subordinatio: estque ea duplex, essentialis seu per se, & accidentalis seu per accidens: illa est, qua causâ inferior dependet à superiori, non tantum quando causât, sed quatenus causât effectum tale, ac sub talibus circumstantiis singularibus: hæc est, quando vel causâ inferior non dependet à superiori in causândo, sed tantum in fiendo aut essendo, vel, licet dependeat à superiori, etiam in operando, non tamen dependet ab ea, quatenus operatur effectum tale ac sub talibus circumstantiis singularibus. In Causis essentialiter & per se subordinatis, valet receptissimus ille Canon, *Quod est causa cause, est causa causati; in causis accidentaliter seu per accidens subordinatis, non item.**

II. *Dependentia causarum secundarum à prima, creaturarum à Deo, ratione & fieri, dicitur creatio, ratione τὸ esse, conservatio, ratione τὸ operari, cooperatio seu concursus: & fundatur hæc triplex creaturarum à Deo dependentia in triplici earundem indigentia seu imperfectioe: scilicet, 1. Res creatæ non sunt puri actus: talis enim solus est Deus: entia autem non pure actualia possunt esse sub esse possibili, & aliquando fuerunt: ad hanc igitur actualitatem, quam habent, postquam actu sunt, devenire nequeunt, nisi extrahantur primum de potentia objectiva seu de esse potentiali, aut possibili, aut potestativo, quacunque vocum barbararum uti placuerit: illa autem rerum de non esse ad esse transductio fit*

per creationem, & sic occurritur primæ creaturarum indigentia, qua, cum non sunt, indigent & esse, ut sint sive existant. 2. Res creatæ, postquam factæ sunt, indigent Deo, ut retineant illud esse, quod acceperunt per creationem, nam hoc illis amitterent iterum, nisi aliunde sustentarentur. Huic indigentia atque imperfectioe, qua ne ad momentum quidem persistere valent ex se & sibi relicta creaturæ, succurrit Deus per conservationem. 3. Res creatæ, sicut seipsas nequeunt producere, sicut ex se non sufficiunt, ut persistant in esse accepto, ita multo minus sufficiunt, ut ex se & per se solas operentur: ideoque non minus in operando, quam in persistendo, aut fiendo, à causa prima dependent; & huic indigentia atque imperfectioe creaturarum in agendo, quatenus nulla est primum se movens, sed agit mota ab alio, obviam it Deus cooperatione sua seu concursu. Verum quia dubitari solet, *Utrum hæc triplex creaturarum à Deo dependentia in τὸ fieri, esse, & operari, ratione naturali possit innotescere, singularitatem eam probabimus.*

III. §. 1. *Quicquid est, hoc ipsum quod est, per participationem, illud etiam est ab eo, cui per essentiam convenit esse tale: Ex. gr. ferrum ignitum, quia per participationem est tale, habet illud esse ignitum ab igne, qui per essentiam est ignitus. At vero omnia alia, præter Deum, sunt id ipsum, quod sunt per participationem, non sunt suum esse, ut Deus, sed participant illud. Ergo habere debent illud esse ab eo, quod habet esse per essentiam, qui est Deus; Hic enim solus est ens per essentiam: si esse aut essentiam habent ab eo, sc. Deo; ergo datur creatio: aut detur alius modus, quo exponatur defluxus & dependentia & esse participati, ab eo quod habet esse per se. Dicitur autem id habere esse per se, quod ita est actu, ut non possit non esse; & hinc dicitur illud existere per essentiam, quia ita essentia est ipsi τὸ existere quam quævis alia prædicata: quod sic existit, à seipso est, nec ullo indiget ut existat: tale ens est Deus. Cætera omnia, cum ex se possint esse & non esse, non existunt per essentiam: quod autem est ejusmodi, ab alio est: & à quo, nisi à Deo?*

Nam

Nam deveniendum est ad unum, quod à nullo est, nisi quis processum velit admittere in infinitum, quo nihil absurdius. Si à Deo sunt cætera omnia, quomodo? non nisi per creationem. Aut ostendatur via alia, per quam res sint; quæ ante non erant; quæ esse suum participarint. Nam cum ex se illud non habeant, omnino aliunde accipere debent. At qua ratione accipient nisi per creationem? Ergo datur creatio.

IV. §. 2. Sed enim, postquam res suum esse à Deo acceperunt per creationem, nulla videtur causa, cur tum adhuc amplius ab influxu ejus actuali dependeat. Nulla enim res semetipsam privat suo esse, quia, postquam semel facta est, studiose se conservat, modo per actionem contrariam non destruat. Ergo nulla videtur esse opus conservatione Dei. Verum eam dandam esse, naturali ratione sic probamus. Deus potest omnes suas creaturas, quas fecit, annihilare: ad Omnipotentiam enim Dei spectat, ut possit res, quas condidit, in nihilum redigere, si velit. At vero res annihilari nequeunt actione positiva, quia actio positiva tendit ad aliquod esse, & non ad aliud non-esse, in quod tamen tendit annihilatio. Ergo annihilari tantum possunt influxus positivi subtractione, ablatione, negatione. Sed annihilatio iste fieri non potest per solam subtractionem influxus, nisi res à tali influxu positivo ante penderent. Ergo datur influxus positivus Dei in esse creaturarum, quamdiu sunt. At hic nihil est aliud quam conservatio. Et modus essendi sequitur modum fiendi: ideoque, quemadmodum creaturæ dependent ex intrinseca sui necessitate à Deo dum fiunt (nihil enim seipsum facere potest, sic enim idem esset & non esset) ita non minus dependent à Deo cum jam factæ sunt & existunt: quia tam sunt entia per participationem, cum sunt, quam cum fiunt: & , quam parum semet ipsas facere valent, tam parum seipsas possunt conservare citra Dei influxum: nam si creatura se ipsam se solâ possit conservare, vel quoad horæ quadrantem tantum, potest quoad horam; si quoad horam, potest quoad diem; si quoad diem, potest quoad annum; si quoad annum, potest quoad

seculum; si quoad seculum, potest quoad plura; & sic se possit facere æternam. Et impium est, ullam entitatem vel ad momentum temporis subtrahere conservationi divinæ, quia ens omne, si sibi relinquatur, statim in nihilum ruit, & redit in nihilum quod fuit ante nihil.

V. §. 3. Ex stabilita, naturali intellectus lumine, tum creatione, tum conservatione, sic probamus Dei cooperationem seu concursum. Modus operandi est proportionatus modo essendi & fiendi: hinc, si omnes causæ secundæ dependent à prima in fieri & esse, etiam dependebunt ab ea in operari, ita ut non minus hæc influat in illarum operari, quam in earum fieri & esse. Sed verum est prius ex th. 3. & 4. Ergo. Ratio hæc confirmatur ab absurdo. Si Deus non influat in actionem causæ secundæ, ergo actio causæ secundæ, ut sit, non postulat influxum Dei. Atqui hoc est absurdum: nam actio causæ secundæ ens est suo modo, si non ex se, saltem beneficio termini ad quem, cum quo identificatur & à quo non distinguitur realiter. Sed omni enti, ut sit, necessarius est influxus Dei seu causæ primæ: omne enim ens & quicquid habet rationem entis, quod diversum est à Deo, dependet ab eo: hoc enim est enti omni, præter Deum, essenziale & specificum, in quo à Deo, qui solus est independens, omne ens aliud distinguitur. Ergo & actio seu operatio causæ secundæ dependet à prima. At hæc dependentia creaturæ in operando à Deo, nihil est aliud quam Dei concursus seu cooperatio.

VI. Tria hic proferri solent, quæ breviter solvi debent. §. 1. Si detur influxus Dei in actionem causæ secundæ, aut idem erit cum ea aut diversus: Non idem, quia impossibile est, eandem numero actionem produci à duobus immediatis agentibus numero distinctis: non diversus, quia per eum, aut totus effectus causæ secundæ produceretur, aut pars ejus: si totus, actio causæ secundæ est frustranea; si pars, ergo partim erit effectus à causa prima, partim à secunda, eruntque causæ partiales, nec agent secundum idem. Resp. Influxus causæ primæ & actio causæ secundæ est eadem actio, & tota est à Deo, & tota à creatura, non partim

partim ab illo, partim ab hac, & ab iis simul, tanquam à duabus causis totalibus, non partialibus, sed subordinatis, non coordinatis: quando autem ex duabus causis concurrentibus, una est universalis, altera particularis, una prima, altera secunda, aut una alteri quovis modo subordinata, potest unus idemque effectus & actio procedere à duobus agentibus, & quidem immediate: nec sequitur causam secundam esse frustraneam, si actio tota & effectus producat à causa prima: nam eadem tota & idem totus producit à secunda, ab illa ut universali & prima, ab hac ut particulari & secunda.

VII. §. 2. Si detur influxus Dei in actionem causæ secundæ, perit hujus libertas: quia hoc influxu posito, necessario movetur voluntas, nec ei relictum est, velle & non velle, agere & non agere, & sic actum est de ejus libertate. Resp. Tota hæc objectio fundatur in mala intelligentia libertatis, quæ vulgo collocatur in indifferentia ista, volendi & non volendi, agendi & non agendi, etiam posito influxu Dei, & prævio & simultaneo: sed pessime, uti disp. 14. hujus Curriculi est ostensum, & Consequens falsum est, posito cōcursu Dei, libertatem voluntatis tolli, nec ratio subjuncta vera est; nam necessitas, qua voluntas

mota à Deo per influxum actualem, necessario vult & agit, quia hypothetica est, profecta ex hypothese externa concursus, tum prævio, tum simultanei, libertatem non tollit, quam sola aufert necessitas interna, quemadmodum id disp. cit. fuse est explicatum.

VIII. §. 3. Si causæ secundæ nihil agent, nisi actu cooperante prima, sequitur, omnes causas secundas esse instrumenta Dei. Hoc est absurdum. Ergo & illud. Resp. Neg. majorem. Causæ enim secundæ, in stricta & propria significatione instrumenti, uti deo egimus disp. 17. hujus Curriculi, non operantur ut instrumenta Dei, licet ejus influxu ad operandum egeant, sed sunt suarum actionum causæ principales, quia vires sufficientes habent ad operandum in ordine causarum secundarum, nec producant actiones, & effecta se nobiliora, nec ab aliis creaturis ad agendum elevantur, applicantur, determinantur, licet præmoveantur à Deo. At in causâ instrumentali, præter prævium Dei & simultaneum influxum, requiritur, ut ab alia causâ secunda & sui ordinis ad agendum attollatur & ad effectum se nobiliora, quod se solâ attingere nequeat, & ad quod vires sufficientes non habeat. Sed de hoc negotio disp. præced. actum fuit.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

DECIMA - OCTATA,

DE

DIVISIONE EFFICIENTIS CAUSÆ IN PRIMAM ET SECUNDAM.

THESIS I.

Disputatione præcedenti asseruimus & probavimus, Causis primæ actiones tres, Creationem, Conservationem, & Concurrentem. De Creationis æternitate impossibili, actum fuit gemina Disp. in Curriculo Disp. select. vol. primi, sc. 19. per duas ejus partes. Nunc in-

quirere placet in quæstionem hanc. *An ulli creaturæ possit tribui creatio, vel ut principali causæ vel ut instrumentali? Sunt Philosophi, qui utroque modo id fieri posse existimant. Ita sensit, qui hodie omnium fere Philosophiæ studiosorum manibus teritur, Carolus d'Abra de Ra-*

de Raconis, in tertia parte sue Philof. qui postquam pronunciavit, *Creaturam posse causam esse instrumentalem creationis*, hanc insuper propositionem format. *Potest Creatura esse causa principalis creationis alicujus entis creabilis*: Quæ verba miror à *Christiano*, ut haberi vult hic *Philosophus*, & quod plus est, à *Concionatore Regio*, ut se scribit esse, proficisci potuisse. Quid enim hoc est aliud, quam ex creatura facere creatorem, est causa secunda primam? sed solenne est *Pontificiis* ἀποθάρσυναι instituire, & creaturas, ut sic loquar, Deificare. Alii *Philosophorum*, creaturam posse creare ut causam principalem, negant, ut instrumentalem, admittunt. Ita præter impium *Draconem Philosophi* fere omnes vulgo recepti, etiam illi, qui *Reformati* audiunt: inter quos quoque est *Scheiblerus*: nimirum, ut *Sacramenta operari physice per modum causæ instrumentalis in gratia regenerantis productione, quæ ipsis est creatio, sustineant*. Hoc enim est argumentum *Scheibleri*. *Ejusdem est*, inquit, *Virtutis, κτίσειν τὸ ἀκακίσειν, creare & regnerare*: quia igitur creaturæ, ut *Sacramentis*, competit regenerare instrumentally, etiam eis competit creare instrumentally. Videre hinc est, quam caute sint legendi vulgares *Philosophi*, quibus mos est fere ut talia dogmata cudent in *Philosophia*, quæ patrocinentur suis erroribus & opinionibus in *Theologia*. Nos adversus utrumque hunc errorem juventum *Philosophicam* muniemus.

II. §. 1. *Nulla datur virtus finita, quæ sese extendat ad omne objectum creabile*. Quia nulla datur creatura tantæ perfectionis, quin dari possit creatura usque perfectior ac perfectior, nulla tamen tam perfecta, ut Deus. At virtus, quæ se extendit ad omne ens creabile, debet esse tantæ perfectionis, ut ea non possit dari perfectior, quinimo requiritur perfectissima, adeoque infinita, quia extendit se ad omne ens creabile. Amplius; Omnis virtus finita, creata est: Ergo si detur virtus finita, quæ possit se ad omne objectum creabile extendere creando, poterit & seipsam creare, & in seipsam terminari creando, quo nihil potest cogitari absurdus.

III. §. 2. *Nulla datur virtus finita, quæ possit absque dependentia à causa infinita virtutis*

quicquam agere, nedum creare. Quia omnis virtus finita est creata: sed omnis virtus creata est causæ secundæ: atqui omnis causa secunda dependet à prima, non tantum in fieri & esse, sed & in operari, uti hoc *Disp. præced.* est ostensum. Sed dicent *Adversarii*, dicimus creaturam dependere nihilominus à Deo, etsi eam faciamus causam principalem creationis, si non omnis, saltem alicujus entis creabilis. Dico ergo,

IV. §. 3. *Nulla datur virtus finita, quæ per modum causæ principalis proxime dependentis à prima possit creare certum ordinem & certam speciem verum creabilium*. Quia uti ad producendum aliquid ex potentia passiva ad actum entitativum requiritur aliqua virtus activa, ita quo remotior est potentia illa magisque distat ab actu, eo major requiritur virtus agendi. Sed in creatione respectu entis creabilis nulla supponitur ac præcedit potentia passiva: est enim creatio productio substantiæ ex nihilo, vel subiecti vel termini ad quem producendi. Ergo, si eo major requiritur virtus finita, quo minus præcedit potentia passivæ rem producendam, ergo ubi nihil potentia passivæ præcedit, ibi requiritur virtus producendi maxima adeoque infinita: At in creatione nihil præcedit potentia passivæ. Ergo. Hæc consequentia fundatur in distantia, inter ens creabile & nihil. Quæcunque habent finitam distantiam, habent aliquam inter se rationem ac proportionem. At ens creabile & nihil non habent aliquam inter se rationem aut proportionem. Ergo non habent inter se distantiam finitam. Ergo infinitam. Ergo opus est virtute in finita, ut aliquid ex non ente ens fiat, seu ut aliquid ex nihilo producat, vel creetur. *D' Abra de Raconis* cum *Iohanne Duns Scoto*, ex quo hoc mutuatus est, dicit esse falsum, quod detur distantia infinita inter ens creabile & nihil: & opponit, quod ens infinitum longius distet à nihilo quam ens finitum, ac proinde creatura, quæ est finita, non distet infinitè à nihilo: & distantia inter Deum & nihil, est utrimque infinita, & à parte Dei positive, & à parte & nihil negative: At distantia inter ens creabile, quia finitum est, & inter nihil, infinita est tantum à parte & nihil & negative, sed non à parte entis creandi

creandi & positive. Resp. Sufficit, si infinita sit distantia inter ens creabile & nihil à parte $\bar{f}$ nihil, qua nihil in infinitum removeatur & abeat ab ente creando, ut nullus entitatis gradus in $\bar{f}$ nihil includatur, ut nihil omnem entitatem entis creandi neget, & actualem & potentialem: nam $\bar{v}$ nihil dicit infinitam abyssum nihilitatis, omnem entitatem & entitatis gradum excludens: sed potest etiam aliunde roborari & alio tibi cine fulciri nostrum argumentum, ut vis consequentiæ nostræ non tam nitatur, distantia infinita inter ens creabile & nihil, quam proportionem, ut sic dicam, quæ est inter ens & non ens, aut potius, ut loquamur rectius, quæ nulla est inter ens seu virtutem producendi, & nihil seu terminum à quo productionis; ut hoc sit fundamentum, quo fundetur consequentia nostræ, quod nulla sit proportio inter virtutem finitam & nihil; & ideo virtus finita non potest creare, i. e. producere rem ex nihilo: & tum hoc erit argumentum. Omni passivæ potentiæ respondere debet activa virtus ei proportionata, ideoque, quo remotior est potentia ista, eo major debet esse virtus agendi, ut statim fuit dictum. Ergo, ubi potentia passiva sine ulla proportione recedit ab actu, uti fit in eo quod est nihil, ibi etiam virtus activa sine ulla proportione debet augeri. i. e. debet esse infinita. Atque ut hoc argumentum tanto sit robustius, hoc fundamentum substernimus. Quod omnis virtus finita fervet aliquam proportionem ad aliam finitam. Hoc posito, sic pergimus. Sicut inter ens & nihil nulla est proportio, saltem ex parte $\bar{f}$ nihil, ita inter virtutem activam, quæ producit aliquid ex nihilo, & inter eam, quæ producit aliquid ex ente, nulla est proportio. Sed inter quælibet agentia potestatis & virtutis finitæ est proportio. Ergo agens ex nihilo oportet esse infinitæ virtutis, siquidem ad illud agens finitæ virtutis nullam dicit proportionem, sed tantum ad agens aliud virtutis finitæ. Atqui esse agens infinitæ virtutis in nullam cadit creaturam. Ergo neque in creaturam cadit, aliquid producere ex nihilo, i. e. creare. Et profecto, cum ipsum nihil sit infinitum & indeterminatum negans, continens totum & omne non esse, nulla res aut causa

potest habere vim, virtutem, jus, potestatem, facultatem, efficaciam, in ipsum nihil, nisi ea res quoque sit infinita & indeterminata positive, continens in se totum & omne esse. At talis res & causa, quæ totum & omne continet esse, est solus Deus, ut qui solus est infinitus & indeterminatus positive (nam qui materiam primam & in ea quantitatem faciunt indeterminatam & infinitam, intelligunt id negative, quatenus est neque quid, neque quantum, neque quale, & , qui mundum statuunt indeterminatum & infinitum, aut potius indefinitum, id intelligunt respectu mentis humanæ & rationis nostræ, quæ fines & terminos mundi assignare nequit, non respectu entis & ipsius mundi, nam corpus, materia, & quantitas, infinitæ molis, sua mole ruunt) Ergo, solus Deus creare potest, nulla vero creatura, quod erat demonstrandum. Præterea, sicut Deus aliqua ex suis attributis communicat creaturis, ut sapientiam, justitiam, sanctitatem, bonitatem, &c. quædam vero minime, ut esse independents, immensum, æternum, ita verisimile est, præter actiones, quas Deus communicat creaturis, uti sunt, velle, intelligere, aliquam esse actionem propriam Dei, ut Deus est, incommunicabilem creaturis, qualis est, aliquid producere ex nihilo, seu creare. *Quid?* quod per creationem, ut sibi propriam, ab aliis rebus omnibus se distinguit Deus, quæ creare non possunt. uti videre est *Iob. 38.4. & seq.* atq; alibi. Sed Sacra non attingimus, contenti Philosophicis egisse rationibus.

V. Denique per inductionem sic argumentamur, pro eo quod nulla creatura possit creare ut causa principalis creationis. Omnis creatura est, vel materialis, vel spiritualis. Neutra creare potest. Ergo. Substantia materialis, si creare potest, vel per materiam faceret, vel per formam, vel per accidentia. Non per materiam; partim, quia hæc non est activa; partim, quia tanta perfectio, quantum creatio indicat, plane pugnat cum tanta imperfectio- ne, quantum materia præ se fert: neque etiam per formam creare potest substantia materialis, quia forma illa esset principium creandi, aut materiam, aut formam aliam, aut compo- situm:

fitum : non posset creare materiam , quia forma est posterior materia , & ordine naturæ supponit illam , ut ipsa esse possit : non formam aliam , quia produceret , aut spiritualem , aut materialem ; non spiritualem , quia non potest excedere suum ordinem ; non materialem , quia producere formam materialem , est , producere formam dependentem , à materia , seu à subjecto ; sed creare est actio , quæ à nullo subjecto aut materia dependet , saltem à nullius materiæ aut subjecti potentia : non potest ergo forma substantiæ materialis creare , vel materiam , vel formam : ergo nec compositum , quia hoc creari non potest , nisi ab eo qui etiam potest creare materiam & formam : Non etiam potest substantia materialis esse principium creationis , per sua accidentia , quia si forma materialis non potest esse principium creandi , propter naturalem dependentiam , quam habet , à materia , multo minus poterit accidens esse principium creationis ; quod & magis est dependens à materia & minus perfectum . Ergo substantia ma-

terialis nullo modo potest creare . Sed an potest substantia immaterialis creare ? si ulla potest , hæc potest : sed neque hæc potest . Si posset creare Angelus ; aut per naturam posset , & sic crearet necessario ; at creatio non est actio necessaria aut naturalis ; aut libere posset , si libere , ergo media intellectuione & volitione ; at non potest creare Angelus , per intellectuionem & volitionem ; nam intellectuio & volitio , sunt accidentia aut modi saltem accidentales , & actiones internæ : sed accidens aut modus accidentalis , non potest esse principium creandi substantiam , & creatio est actio externa ; præterea intellectuionis & volitionis Angelicæ terminus est intra Angelum ; at creationis terminus est extra createm . Ergo neque Angelus potest creare . Si non possit Angelus , multo minus poterunt creare substantiæ aliæ immateriales , ut Animæ rationales . Ergo nulla substantia , nec materialis , nec immaterialis , creare potest , ut causa principalis , quod erat demonstrandum contra Racorem & alios .

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi ,

DECIMA-NONA,

DE

DIVISIONE CAUSÆ EFFICIENTIS IN PRIMAM ET SECUNDAM.

THESIS I.

PRobavimus *Disp. præced.* nulli creaturæ creationem tribui posse , ut causæ principali restat , ut nunc expendamus , an creatio ei tribui possit , ut causæ instrumentali ? Resp. Quod non . §. 1. Nam instrumentum , ut proprie sit activum , necesse est , ut habeat formam aliquam ac virtutem activam , qua activè agat in suo ordine , quod patet in ferra , securi , & aliis instrumentis artis ; in calore naturali animalis , cum operatur ut instrumentum ignis in producendis carnibus : & ratio id docet ; actus secundus necessario præsupponit actum pri-

um , operatio formam ac virtutem activam à qua egreditur : sed nulla forma aut virtus activa creaturæ potest attingere creationis terminum , etiam instrumentaliter . Ergo . *Prob. min.* quia illa forma aut virtus agendi instrumentalis creaturæ , vel erit materialis , vel immaterialis . Sed neutra potest esse creationis principium , ut *thes. ult. disp. præc.* est ostensum : quod licet probatum ibi sit de causâ principali creationis , non minus tamen verum est de instrumentali : nam hoc manet , sive principalis fuerit causâ creationis , sive instru-

instrumentalis, creatura, cum sit futura forma & virtus activa creaturæ, quæ ad creandum concurrat, finita tantum erit. At forma & virtus activa finita non potest attingere terminum creationis, qui est infinitus, ut ostensum est *ib. 4. disp. præced.* quod si id non possit præstare creaturæ virtus ut causâ principalis, multo minus ut instrumentalis.

II. §. 2. Instrumentum non adhibetur à principali agente, nisi ut per propriam suam actionem aliquo modo disponat materiam ad productionem effectus, quem agens principale intendit, ut patet in malleo & instrumentis aliis. Sed ad productionem ejus, quod creatur in instanti ex nihilo, nulla dispositio potest præcedere: ubi enim reciperetur? an in nihilo? At deberet præcedere subiectum, in quod operari valeat dispositio instrumentum. Sed nihilum, quod præcedit rem, quæ creatur, & ipsam creationem, negat subiectum. Ergo. Si dicas, esse materiam inhabilem, nihilominus virtus causæ instrumentalis ad istam inhabilitatem tollendam non affurgit. Concludimus itaque, creaturam ne quidem instrumentaliter concurrere posse ad creandum.

III. Objectio hic quædam solvi debet. *Creatura potest cooperari Deo per modum instrumenti in faciendis miraculis. Ergo & in creatione: nam tam illic quam hic requiritur virtus infinita. Estius in Mag. sent. l. 2. dist. 1. respondet, quod motus creaturæ, cujus opera utitur ad miraculum Deus, sit operatio ejus dispositiva, ad effectum causæ principalis, non quidem naturaliter ei competens, sed quatenus ad hoc à Deo assumitur. Sed enim ego dicerem, ne quidem per potentiam obedientialem elevatam à Deo, ullam creaturam, ut instrumentum adhiberi in miraculis. Instant. *Christus adhibuit lutum & salivam, cum cæco visum restituit.* Resp. Inde non sequitur, illa fuisse instrumenta: sed contra, sequitur, illa non fuisse instrumenta, quia illa, quæ adhibuit Christus, nullo modo potuerunt operari dispositivè ad visum restitutionem, & ideo non fuerunt instrumenta, nec esse potuerunt: quin visum potius sustulissent, quam ut ejus restitutionem promovissent: ideoque tanto magis*

virtus Christi divina in isto miraculo eluxit: quemadmodum enim interdum nihil est usus ad faciendâ miracula, ut ostenderet virtutem suam divinam, ita interdum adhibuit illa, quæ nullo modo poterant esse instrumenta, ut & hic vis sua divina pateret. Instant. *Apostoli & Prophetæ miracula pararunt. Atqui hi fuerunt virtutis finitæ. Ergo.* Resp. Non fuerunt causæ physice in faciendis miraculis, sed morales vel causa sine qua non: nam orando, sive externe, sive interne, vi suæ fidei à Deo impetrarunt, ut Deus per illos, ad illorum verba, præsentiam, vel tactum, miracula fecerit, non tanquam per instrumenta cooperantia Physice sed moraliter tantum. Alii respondent, verba Prophetarum & Apostolorum, ad quæ facta sunt miracula, fuisse tantum signa indicantia, quid Deus faceret, non vero instrumenta physice operantia. Instant. *Verbum Dei est instrumentum regenerationis, nam illud dicere hic nudum signum, nimis est crudum. At regeneratio nostri tam fit ex nihilo quam creatio: est enim nova creatio: præterea, productio gratiæ, quam quoque vocant vulgo creationem, instrumentaliter attingitur à creaturis.* Resp. Et verbum Dei, & is, qui illud proponit, ambo sunt instrumenta moralia tantum, in nostri regeneratione: ipse Deus est causa ejus Physica, aut, ut rectius loquar, hyperphysica. Sacramenta sunt gratiæ signa ac sigilla eam confirmantia, non instrumenta Physica eam producentia. Instant. *Si homines scelerati possunt vera miracula facere, ut instrumenta physica, Ergo non requiritur hic virtus infinita. Sed possunt. Patet in historia Pharaonis: & in Evangelio, dicuntur in nomine Jesu ejecisse Dæmonia.* Resp. 1. Distinguat inter miracula & mira. Miraculum, est quod præter ordinem totius naturæ creatæ fit: & hoc à solo Deo proficiscitur. At cum aliquid fit præter ordinem naturæ creatæ nobis notæ, per virtutem creatam, nobis ignotam, id quidem mirum est in oculis nostris, & miraculum dicitur apud vulgus hominum, non tamen est tale respectu Dei: Hinc multa fiunt à Magis ipsique Dæmonibus, nobis mirabilia, non tamen in se miracula, sed admiranda tantum, quia non excedunt vim omnem naturæ. At Miraculum proprie dictum est actio Dei, evidens ad sensum,

sum, universæ naturæ creatæ vim excedens. Quare in historia Pharaonis, mira quidem sunt præstita à Magis, sed non miracula proprie dicta, præsertim cum fuerint facta in mendacii stabilitationem: at Deus gratiam miraculorum concedere non solet in falsæ fidei confirmationem, quia veritas ipsa, ut mentiri nequit, ita mendacium miraculis comprobare non potest: mira v. faciunt Dæmones 1. per motum localem, quia mirabili celeritate polent, & vi ac fortitudine supra omnes humanas vires. 2. applicando activa passivis, eaque commiscendo per causas naturales. sed 3. mira fiunt à Dæmonibus per Magos, commovendo spiritus, sanguinem, & humores in corporibus humanis, unde spectra, imagines, & simulachra rerum, quæ in his conservantur, in ipso motu coram phantasia seu imaginatio-
ne feruntur, & ea ratione atque ordine, quò turbator spiritus ea connectit: ac sic fere præstigiis suis & circulatoriis deceptionibus, ope Dæmonum, ludunt & illudunt sensibus humanis mendaci specie Magi, ut, quæ facta minime sint, homines decepti facta existiment. Atque tribus fere modis hic agit Dæmon, mutando, aut objectum, ut si ex aère vel aliis elementis corpora effingat quædam, quæ talia judicentur esse, qualia apparent, aut medium, illud aliqua qualitate inficiendo, ut species per medium delatæ objectum, non quale est, repræsentent, aut organon, phantasi-
am, hominum valide commovendo ac perturbando, ut existiment se videre & audire, quod non existit, quemadmodum & in somniis nobis contingit. Certe per vitiatam phantasi-
am, etiam ex morbo solo, varie illudi hominibus experientia docet; quanto magis si vitiatam ad phantasi-
am accedat Dæmonis operatio fallax. Resp. 2. Deum uti scelestis hominibus, ut instrumentis moralibus, in quibusdam effectis, ut, v. c. in prædicatione Verbi sui, in administratione Sacramentorû, quidni iisdem eodem modo utatur in miraculis patrands, v. c. in ejectione Dæmoniorum; cum miracula sint quid minus, quam prædicatione Verbi aut administratio Sacramentorum, quandoquidem Verbum, & Sacramenta sunt media salutis, miracula non item.

IV. Secundam Causæ primæ actionem fecimus *disp.* 17. hujus curricula *Conservationem*, quæ distingui solet in *directam vel indirectam, positivam vel privativam*, quam alii vocant *negativam*, alii *permissivam*. Illa fit per influxum realem, hæc consistit in non destructione. *Queritur, in utro consistat Conservatio divina? Nicolaus Taurellus*, Philosophus in multis egregius, sed in hoc negotio imprudenter impius, Deum non aliter conservare mundum scripsit, in suo *Metaphysicæ Triumpho*, & alibi, quam quatenus eum non privat suo esse, quod habet. Verum enimvero, conservat Deus non tantum permittendo, ut res sint ac maneat eo flatu, quo semel creavit, sed positive insuper influendo & continuando illud esse, quod semel dedit, omnino sicut Sol conservat lumen suum, quod primum procreavit, continua radorum sparsione. *Prob.* Si Deus non conservet res in fluxu positivo & directo, non poterit Deus res annihilare. At potest res annihilare. Ergo. *Conseq. prob.* Annihilatio non consistit in aliquo positivo, quia tendit ad non esse rei simpliciter: qui enim rem annihilat, facit ut non sit: consistit ergo annihilatio, in aliquo privativo: si annihilatio privat subjectum, aliquo privabit; nam privatio dicit alicujus, & quidem positivi, negationem. Atqui annihilatio non privat rem, nisi eo, quo conservabatur in esse. Ergo illud, quo conservabatur in esse, erat aliquid, & quidem positivum; conservatio ergo influxus est positivus, ipsa vero annihilatio est istius positivi influxus privatio, negatio, absentia.

V. *Quæri hic solet, An conservatio & creatio Causæ primæ sint due diverse numero actiones? Resp.* quod non: sed est una eademque numero actio, unde etiam conservatio optime dicitur continuata creatio: & *prob.* Conservatio nihil addit creationi nisi perman-
sionem in influxu inchoato: hæc mansio non est nova entitas: alioqui tot novæ entitates & conservationes erunt fingendæ, quot sunt momenta, quibus res conservatur: at hoc absurdum est. Ergo. *Quemadmodum*, quando incipio videre aut intelligere, & permaneo in videndo & intelligendo, est una eademque

visio & intellectio, quæ postquam cœpit, aliquamdiu durat: ita creatio est inchoatio influxus divini, conservatio tantum est permanentia in influxu inchoato. Porro, si creatio & conservatio sunt actiones distinctæ, creatio primum cessaret, antequam conservatio inciperet: quod si fieret, rogo: vel eodem momento incipit conservatio, quo cessat creatio, vel alio: non eodem, quia tum res simul crearetur & conservaretur, i. e. eodem momento acciperet esse & haberet, i. e. haberet & non haberet: non haberet, quatenus crearetur; haberet, quatenus conservaretur: si conservatio incipiat in momento sequenti post creationis cessationem, cum inter duo momenta sit interjectum tempus, res, isto intermedio tempore, nec crearetur, nec conservaretur. At hoc est absurdum. Ergo & absurdum est, ut creatio & conservatio sint duæ actiones Dei diversæ: aliqua tamen inter eas est distinctio, sed rationis tantum ratiocinatæ seu cum fundamento in re; atque hoc patet, vel ex ipso loquendi modo diverso: nam, 1. res non dicitur conservari in primo instanti, in quo creatur, nec creari post primum instans reliquo tempore, quo conservatur. 2. creatio connotat novitatem essendi (est enim hæc de ratio-

ne ejus) sed conservatio non item: creatio significat negationem esse præhabiti, conservatio notat possessionem esse præhabiti: esse autem rationis tantum discrimen, probatur ex termino utriusque, & creationis, & conservationis, eodem: nam creatura ut existens in primo instanti, cum creatur, & eadem, ut existens reliquo tempore, cum conservatur, ratione tantum à se ipsa potest distingui: idem est dicendum de creatione & conservatione, quæ eadem est actio, sed ratione à se ipsa distinguitur, prout ipsi termini: nam quæ ratio est terminorum ad quos, eadem est actionum, quia illi cum his identificantur. Dices. *Quare ergo diversa sortiuntur nomina, creatio & conservatio, si sint eadem actio.* Resp. Ob respectus diversos & diversam connotationem ad creaturæ esse, vel inchoatum, vel continuatum. Dices. *Si conservatio est idem quod creatio, Ergo res semper erit in fieri. Atqui hoc est absurdum.* Ergo. Resp. Tã fieri interdum significat novitatem essendi, i. e. de novo incipere, & sic verum est, creaturam non semper fieri, interdum significat actualem dependentiam creaturæ in esse, sic creatura semper fit, quia semper actu dependet à Deo, & servat esse sibi continuum per continuum Dei influxum.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA,

DE

DIVISIONE CAUSÆ EFFICIENTIS IN PRIMAM ET SECUNDAM.

THESIS I.

Divisionem causæ efficientis in Primam & Secundam, Disputationibus tribus persecutimus, & Disputatione quidem I. Causæ primæ adstruximus actiones tres ex lumine naturæ, Creationem, Conservationem, & Concursum. De Creatione, præter ea, quæ erant disputata disp. 19. partibus duabus Curriculi prio-

ris, disputavimus insuper disp. hujus Curriculi, 18. & 19. de potentia creandi, possitne illa communicari creaturis, per modum causæ, seu principalis, seu instrumentalis? & utrumque negavimus, ac negationem nostram probavimus. De Conservatione quaesivimus, utrum illa consistat in positivo & reali influxu, an vero tantum

in non destructione? & sine eadem cum creatione, an diversa numero actio? disp. 19. nunc hæc 20. restat, ut circa concursum Causæ primæ quædam inquiramus. Ac quamvis materia hæc videatur fere exhausta à nobis disp. 7. 8. 9. 10. 11. in priori Curriculo de ea institutis, attamen ejus fertilitas aliquid adhuc reliquit pro spicilegio. *Dari Concursum causæ primæ disp. 7. prioris Curriculi, quid sit, disp. 8. quod præter simultaneum detur prævius. disp. 9. 10. explicatum est: & contra prævium, objectiones, quæ adferri solent, disp. 11. solutæ sunt. Quod Dei concursus sit determinans, & non determinabilis, particularis, non universalis, expofitum est, disp. 10. & 11. Nunc, circa concursum prævium, Analecta quædam sunt colligenda, hæc disp. Duobus ergo tibicinibus, præter allata olim fulcra, concursum Dei prævium fulcimus.*

II. §. 1. Si, quoties voluntas creata aliquid non vult, ideo non vult, quia Deus non determinat eam ad volendum, concursu sc. prævio, ut velit, ergo, quoties aliquid vult, ideo vult, quia Deus eam determinat concursu prævio, ut velit. *Consequentia manifesta & per se nota est: contraria enim contrariorum sunt consequentia: Unde bene demonstravit Brawardin. in præclaris illis de Causa Dei contra Pelagium libris, Quod, sicut in omni non actione Deo & creaturis communi, prius est, Deum non velle, quam creaturam, ita in omni actione iis communi, prius est, Deum velle, quam creaturam. Assumo itaque. Sed, quoties voluntas creata non vult aliquid, ideo non vult, quia Deus concursu suo prævio eam non determinat, ut velit. Ergo, quoties voluntas aliquid vult, ideo vult, quia Deus concursu suo prævio eam determinat, ut velit. Datur itaque Concursus Dei prævius. Minor ab Adversariis negabitur, quam oportet ut confirmemus: Quod si fecerimus, vicerimus. Si quoties voluntas creata non vult, sequitur 1. Quod Deus eam non determinet ad volendum, 2. Quod simul verum sit, quod hæc suspensio determinationis divinæ causa sit sine qua non & antecedens, cur non velit, Ergo quoties voluntas non vult aliquid, ideo non vult, quia Deus non determinat eam, ut velit.*

Sed quoties voluntas creata non vult aliquid, sequitur 1. Quod &c. 2. Quod simul verum sit, quod &c. Ergo &c. *Consequentia iterum manifesta est, quia posita causa sine qua non aut posito antecedente ad quod necessario sequitur consequens, ponitur effectus aut defectus potius: quemadmodum posito recessu solis à nostro horizonte necessario consequuntur tenebræ: si itaque suspensio determinationis divinæ sit causa sine qua non & antecedens ad quod necessario sequitur, quod voluntas non velit, certe quoties voluntas non vult, ideo non vult, quia Deus suspendit determinationem suam, i. e. quia negat concursum prævium & prædeterminantem. Sed minor iterum nobis probanda venit: ea bitembris est. Prius quidem membrum per se notum videtur, nec multa probatione indigere, sc. quoties voluntas creata non vult aliquid, Deum non determinare eam ad volendum: si enim determinaret eam, jam vellet: Deo enim determinanti quis resistit, aut resistere valeat? Ergo, quando non vult, id signum est, eam non determinari hoc tempore à Deo ad volendum. Sed alterum minoris membrum unice nobis probandum est: sc. suspensionem determinationis divinæ esse causam sine qua non & antecedens, cur quis non velit. Aut hæc est causa &c. cur quis non velit, sc. suspensio &c. aut danda est alia causa sine qua non & antecedens, ex parte Dei, aut omnino nulla datur: hoc est, ut clarius me exprimam, aut Deus omnino non poterit antecedenter voluntati creatæ efficere, ut ea non velit; aut, si poterit, non tamen hoc faceret, suspendendo determinationem suam in voluntatem creatam, sed alio modo: aut, concedendum est, meram suspensionem determinationis divinæ sufficere ad hoc, ut voluntas creata non velit aliquid. At horum primum dici non poterit, quia hoc derogat omnipotentia divinæ, quæ extendit se ad omnia, quæ non implicat contradictionem. Sed hic nulla implicatur contradictio. Verum, præterquam quod inconueniens sit omnipotenti Deo derogare istam potentiam, qua possit antecedenter voluntati creatæ efficere, ut ea non velit, probo insuper, Deo istam potentiam denegandam*

gandam non esse. Potest Deus antecedenter voluntati creatæ efficere, ut ea velit: habet enim imperium, ut in omnem creaturam; ita præsertim in voluntatem humanam: neque hoc à *Suarezio*, *Arminio*, aut quocunque concursus prævii, particularis, & determinantis, hoste, neque ab ullo mortalium, negari potest. Quæ enim Dei, qui omnia potest, erit potentia, si tantum non possit antecedenter voluntati creatæ efficere, ut illa velit? Si vero id possit Deus, poterit &; ut non velit: nam qui potest efficere, ut quis faciat aliquid, proculdubio & potest efficere, ut idem non faciat: imo hoc posterius aliquanto minoris est potentia quam illud prius; nam multo facilius potero cohibere proximum, ne aliquid faciat, quam illum impellere, ut illud faciat, imo hoc sæpe non potero, & prius potero. Ergo omnino poterit Deus antecedenter voluntati creatæ id effectum dare, ut ea non velit. Sed jam *queritur ulterius*. An hoc præstaret, suspendendo suam determinationem, vel alio modo. Non potest hoc præstare alio modo, quod sic proba. Si Deus non efficeret antecedenter voluntati creatæ, ut ea non velit, suspendendo suam determinationem, sed alio modo, tum vel, quia omnino non faceret hoc actione suspensiva, sed potius id faceret positiva actione, vel, quia licet hoc faceret actione suspensiva, qua aliquid suspendit, id est, negat, non tamen hoc faceret, suspendendo, i. e. negando determinationem suam, sed suspendendo, i. e. negando aliquid aliud. Atqui horum neutrum dici potest. Ergo Deus hoc faceret, sc. ut voluntas non velit, suspendendo suam determinationem. *Probo minorem*, sc. neutrum modum Deo convenire in efficiendo, ut voluntas creata non velit: non priorem, sc. ut Deus dicatur actione positiva efficere, ut illa non velit: nam, si per actionem id præstaret positivam, tum actio Dei positiva terminaretur ad non ens, sive, ad negationem entis alicujus, puta, actus volendi, requireretur actio positiva. Sed hoc est absurdum: quippe, si positio actus divini requireretur ad non-velle creaturæ, ergo à contrario, negatio actus divini requireretur ad velle creaturæ, quod nihil potest cogitari ineptius. Sed nec

secundus modus efficiendi, ut creatura non velit, Deo convenit, sc. ut id præstet, actione quidem suspensiva, verum non suspensione suæ determinationis, sed alterius alicujus: Nam quod voluntas creata non velit, ex parte Dei, fiet per suspensionem, aut concursus divini, aut alicujus tertii: non fiet per suspensionem concursus divini, quia is tantum simultaneous agnoscitur ab *Adversariis*, & sic non fieret ista suspensio concursus divini antecedenter voluntati creatæ, sed subsequenter potius aut saltem simultanee ac concomitanter, quia ipse concursus divinus expectare actionem voluntatis humanæ, sequi, aut saltem concomitari, illis dicitur, unde & nomen simultanei & concomitantis concursus illi est inditum. Tertium aliquid dari præter concursum Dei, cujus suspensione fiat, ex parte Dei, ut creatura non velit, sub nullius imaginationem hæctenus cadere potuit, & vero fingi non potest. Restat ergo ultimum Minoris *membrum* concludendum, sc. ut Deus dicatur efficere antecedenter voluntati creatæ, quod ea non velit, sola suspensione, determinationis suæ, seu concursus prævii determinantis, & non actione positiva, nec suspensione alicujus alterius tertii. Ergo *concludo repetito primo syllogismo*. Si suspensio determinationis divinae, seu concursus prævii determinantis, sit causa sine qua non & antecedens, cur voluntas creata non velit, ergo ipsa determinatio divina seu concursus prævius determinans erit causa, cur eadem velit. Sed verum prius ex jam probatis. Ergo & posterius. Ergo datur talis concursus, quod erat demonstrandum.

III. §. 2. Alterum pro concursu Dei prævio, particulari, determinante, argumentum nostrum hoc est. Si Deus concursu prævio non determinet voluntates nostras, nec erit omniscius, nec omnipotens. Consequens est absurdum. Ergo & antecedens. *Probo majorem, quoad prius membrum*, sc. de omniscientia. Si Deus non certo sciat actus liberos voluntatis nostræ futuros, nisi à se prædeterminentur, ergo si eos concursu suo prævio non prædeterminet, non certo eos sciet, & sic non erit omniscius. Sed Deus certo scit. &c.

Ergo &c.

Ergo, &c. *Consequentia clara est. Minor sic prob.* Nolle actum liberum futurum v. c. voluntatis meæ, est, nosse, me tale quid voliturum, atque adeo est, nosse, me ad istam volitionem pro certo tempore determinatum. Sed Deus non novit istam determinationem, sublato concursu prævio, prædeterminante. Ergo eodem sublato, non novit, quod ego sim libere voliturus, & sic non erit omniscius. *Major hujus syllogismi certa est, Minor probatur.* Aut Deus, sublato concursu prævio & prædeterminante, novit voluntatis meæ determinationem in seipsa, atque adeo in me, aut in determinatione voluntatis suæ, atque adeo in se: Non in determinatione voluntatis suæ, quia sublato concursu prævio aufertur voluntas Dei determinans; si enim Deus non concurrat prævie determinando me, neque voluit me prædeterminare; si enim voluisset, fecisset; omnia enim, quæ voluit, fecit; si non voluit me prædeterminare concurrente, non potest nosse aut scire determinationem voluntatis meæ in voluntate sua determinante, quæ non est: Ergo novit voluntatis meæ determinationem in seipsa, id est, in me: aut, si hoc est absurdum, ut est absurdissimum, cum plane non novit, & sic non erit omniscius. *Probo* verò esse absurdissimum, ut quis dicat, Deum voluntatis meæ determinationem nosse in se ipsa, id est, in me: quia absurdissimum est, ut Deus scientiam suam mutuatur à creaturis, ut creature ipsi sint objecta motiva cognitionis: sed si aliter non novit determinationem meæ voluntatis, quam in se ipsa, i. e. in me, mutuatur scientiam suam à creaturis, sc. à mea voluntate, suntque ipsi creature, i. e. mea voluntas se determinans ad volendum, objectum motivum cognitionis. Ergo, cum non liceat dicere, quod Deus cognoscat actum liberum voluntatis meæ futurum, in determinatione voluntatis meæ, nec, quod eum cognoscat in determinatione vo-

luntatis suæ, quæ nulla est, concursu prævio & prædeterminante sublato, ergo plane non cognoscit, consequenter, non est omniscius. *Probo nunc alterum membrum Majoris, de omnipotentia. Qui non potest omnia, quæ non involvunt contradictionem, is non est omnipotens.* Sed si Deus non determinet concursu prævio voluntates nostras, non potest omnia, &c. Ergo &c. *Probo Minorem.* Deus, sublato concursu prævio & determinante, non potest producere consensum meæ voluntatis, faciendo certissime, ut consentiam & velim id, quod ipse voluerit, ergo non potest omnia. *Probo Antecedens.* Deus tantum potest producere, quod in se habet & continet. Sed consensum meæ voluntatis, supposita sententia *Adversariorum*, negantium prævium Dei & prædeterminantem concursum, non habet nec continet in se, quod probo: unumquodque est, in quantum est determinatum: sed determinatio meæ voluntatis non est in Deo; quia, ex hypothese *Adversariorum*, Deus non determinat meam voluntatem: ergo consensus voluntatis meæ, ut hoc velim, non est in Deo. Ergo non potest eum producere. Ergo non est omnipotens.

IV. Ad argumentum hoc thesi 3. propositum, gemino cornu, quod *Adversarios* non ferit sed conficit, nihil potest responderi aut excipi, quam hoc unicum, quod vulgo adferri solet, Deum scil. per tubum opticum scientiæ mediæ penetrare & cognoscere quid sit factura voluntas humana, si sub hac aut illa conditione ponatur, & inde Deo esse cognitum, quid ipse possit. Sed vero exceptio falsum supponit, & fingit scientiam mediam inter scientiam simplicis intelligentiæ & visionis, quam immanem belluam, *Iesuitarum & Remonstrantium* Helenam, multis telis confodimus, *disp. 3. Curriculi prioris disp. select.* Stet ergo, maneat, æternumque perseveret, *Causæ primæ influxus prævius & prædeterminans.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum.

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-PRIMA,

DE

CAUSÆ EFFICIENTIS DIVISIONE IN PRIMAM
ET SECUNDAM.

T H E S I S I.

VTi *disp. preced.* Concursum causæ i. prævium & prædeterminantem, olim *vol. i. Disp. select. 9.* ac *10.* assertum, & *11.* ab *Adversariorum* objectionibus vindicatum, duobus in super tibi cinibus fulcivimus; ita eundem, ut particularem, & influentem, in esse actionis physicæ, non tantum genericum, sed & specificum, atque individuale, & non determinabile à causa secunda, sed determinantem ipsam, *disp. 10. cit.* adstructum, & ab impugnationibus contrariæ partis liberatum *disp. 11. cit.* denuo sub examini incudem vocare est animus, præsertim, quod hoc monstrum concursus divini, illimitati, indeterminati, indifferentis, communis, & universalis, in *Pelagianorum* veterum cerebro natum, à recentioribus tenerime exceptum, non possit satis configi, ne *Philosophos* & *Philosophantes* in posterum transversos agat. *Concursum ergo divini, univversalis, sive determinationem, sive contractionem, sive limitationem, ad certam in specie, quin ad unam numero, actionem, philosophice examinemus.* Nam *Philosophiæ* ab una parte usum; ab altera parte abusum, videre hic licebit: sic procedo.

II. Omnis limitatio & contractio naturæ communis, ad certam speciem, est, vel *Metaphysica*, seu, ut alii loquuntur, *Logica*, vel *Physica*. Limitatio *Physica*, est materiæ per formam. *Metaphysica*, seu *Logica*, est contractio generis per differentias. *Metaphysica* seu *Logica* concursus Dei universalis limitatio & contractio, ad certam actionis speciem, hic locum habere nequit; neque enim concursus Dei, genus est; sed est influxus quidam specialis & singularis à Deo proveniens in

causam secundam, ejusque actionem: præterea, concursus causæ secundæ, ut volitio nostra, est etiam quid singulare: at duo singularia, ut sunt concursus divinus & humanus, non possunt concurrere in unum, ut genus & differentia ad constituendam speciem unam: Si ergo hæc contractio & limitatio *Metaphysica*, seu *Logica*, locum habet in concursu Dei generico, univversali, indifferente, limitando, contrahendo, determinando, oportet dicere, quod concursus Dei sit genus contrahibile, concursus causæ secundæ differentia contrahens, & hinc unum specie concursum ad unam specie actionem, v. c. ambulationem, conslari: quod nemini absurdum videri non potest, & ab unoquoque *Philosophiæ* Tyrunculo refutari. Notum est ex *Logicis*, quod omnis species sit unum per se: omne unum per se constituitur ex actu & potentia: ex duobus actu existentibus constituitur unum per accidens: sed concursus Dei & Creaturæ actu existunt: ergo ex iis constituetur unum per accidens. Rursum, quod ex genere & differentia oritur, est quiddam univversale: atqui univversale, ut sic, non existit in rebus extra animam. Sed concursus Dei & Creaturæ sunt concursus particulares, in rerum natura existentes: ideoque ad speciem constituendam coalescere non possunt. Non potest ergo concursus causæ primæ, univversalis, & indifferens, contrahi aut limitari, per concursum causæ secundæ, contradictione aut limitatione *Metaphysica* vel *Logica*, quæ est generis per differentiam in species: sed fortasse contrahetur ac limitabitur, contractione & limitatione *Physica*, à concursu causæ secundæ particulari & deter-

& determinato, sicuti forma limitat materiam: sed neque hoc dici ullo potest modo: Nam, si concursus Dei sit veluti Materia, concursus creaturæ veluti Forma, multo dignior foret & nobilior concursus causæ secundæ quam primæ; forma enim præstantior censetur materia, & materia appetit formam, ait Aristoteles, ut forma appetit esse mas. At hoc iniquum est, dicere, quod concursus causæ secundæ longe sit nobilior concursu causæ primæ. Præterea, limitatio materiæ per formam tantum habet locum, in generatione corporum, non autem actionum, quæ simplices sunt formæ & nequam admittunt compositionem. Adhæc, materia prima est genericum quid, & ex natura sua indifferens; concursus Dei non est quid genericum, sed ex natura sua singularis, à principio singulari procedens, & ad singulare quid terminatus.

Concludo. Concursus ergo Dei, nullo modo contrahi aut limitari potest: &, Concursus Dei, ut contrahibilis, ut universalis, ut indifferens, ut determinabilis à concursu creaturæ, commentum est, præter omnem rationis sobrietatem, excogitatum; & nullibi in Philosophia fundatum.

III. Sed cum concursus Dei à concursu creaturæ determinari nequeat, determinatione Physica, nec Metaphysica aut Logica, videamus, an aliud genus determinationis detur, quod melius quadret huic negotio. Philosophantur nonnulli hic de determinatione activa & passiva. Consideremus utramque, an præsentis negotio accommodari valeat. Activa determinatio fit, quoties artifex determinat instrumentum, in illud agendo. Sic non potest dici causâ prima determinari à secunda, sed contra: nam prima non est instrumentum secundæ. Passiva determinatio fit, quoties materia determinat actionem agentis. Ex. gr. Lignum parum idoneum ad formam ab artifice intentam recipiendam, actionem artificis determinare dicitur, ad enormitatem formæ; nam non ex quolibet ligno fit Mercurius, ut habet vulgatum verbum: sic charta humida determinat scriptoris actionem ad scripturam deformem & incompositam: sic eadem Solis operatio, pro varia

materiæ dispositione, ceræ videlicet aut luti, determinari dicitur ad varios effectus, vel liquefactionem vel indurationem: in hisce materia determinat operationem Solis, non tamen agendo in Solem aut operationem ejus, sed patiendo tantum à Sole ejus in fluxum juxta capacitatem atque naturam suam, sine renisu tamen aut reluctatione contra operationem Solis, quemadmodum materia sæpe renititur operationi artificis, quia Sol sc. non intendit aliter agere quam secundum Naturam rei uniuscujusque suam. Videamus, an concursus Dei utrolibet modo determinari possit à concursu creaturæ? Non potest determinatione activa, quia sic causâ secundâ ageret in primam. Atqui causâ secundâ non agit in primam, neque voluntatem Dei Physice movet ad producendum actum voluntas creata: nam sic fieret, ut causâ prima subiceretur causæ secundæ in operatione Physica, & consequenter, non prima foret, sed secunda, quia non obtineret in agendo partes primas sed secundas. Verum super hæc, quomodo hoc faciet voluntas creata, ut Deum determinet active in concurrente ad certam actionis speciem? vel id faciet volendo, vel aliquid aliud agendo. Non faciet id volendo, nec facere potest, quia actus volendi est actus immanens: determinatio Dei, qua determinaretur à creatura active, actus transiens: volitio nullam habet vim transeundi in aliud nisi imperando: at vero imperat facultatibus inferioribus corporisque membris, non Deo: ergo hæc activa determinatio, qua concursum Dei determinat voluntas creata, non potest esse volitio. Sed nec actio alia esse potest: nam à voluntate nulla alia proficitur immediate, quam volitio: &, quænam, quæso, actio creaturæ transiret in Deum, eumque ad agendum determinaret? quomodo ageret in concursum Dei? cum actio, puta Dei concursus, non possit esse subiectum aut objectum determinationis creaturæ. Sed videamus, an non hic obtinere valeat determinatio passiva, ut sic Deus in agendo à creaturis determinetur. Verum enimvero ne hoc quidem ullo modo dici potest: Nam, si voluntas creata determinet concursum Dei

indifferentem determinationem passiva, quomodo cera actionem Solis differentem determinat ad liquefactionem, ergo Deus statuetur agere, aut in ipsam voluntatem creatam, aut in voluntatis creatæ influxum, quod Sol agit in ceram, dum cera eum determinat, aut dum ille determinatur à cera ad liquefaciendum. Sed ipsi Adversarii negant, Deum tali modo agere, in voluntatem creatam, aut in ejus influxum: dicunt enim, Deum concurrere, non influendo aliquid, in causam secundam, aut in ejus actionem, non operando aliquid in ea, sed operando aliquid cum ea: si enim agnoscerent, Deum aliquid operari in causa secunda, vel in ejus actione, jam concursum prævium admitterent, quem rejiciunt: nam statuunt, Deum tantum operari cum causæ secundæ actione: expectans enim operationem creaturæ, quam per tubum opticum scientiæ mediæ prævidet aliquando futuram, si hæc in hisce aut illis conditionibus ponatur, cum ea adest, suum concursum conjungit solummodo, & simul cum illa operatur, ac proinde non potest determinari à concursu causæ secundæ determinatione passiva, ut determinatur Solis actio à cera; nam tum deberet Deus, prius natura, non tempore, (nam de prioritare temporis hic nunquam loquimur) deberet, inquam, prius natura influere in causam secundam, aut in ejus actionem, ut ab ea determinari suus concursus & influxus possit. Sed hoc non admittunt Adversarii: quare & rejiciant necesse est, istam concursus divini determinationem passivam, velint, nolint, utpote qui in influxu Dei in causam secundam ejusque actionem fundatur, & non in ista simultanea divina operationis conjunctione.

IV. Sed pergamus ulterius, & probemus in super, posito influxu Dei, in ipsam causam secundam, & in actionem causæ secundæ, (unus enim idemque influxus est, pro terminorum diversitate, ad quos respectus dicit diversos, juxta nostrum concipiendi modum distinctus tantum) posito, inquam, isto Dei influxu, quem *disp. præc. & in priori curriculo disp. select.* astruximus, adhuc tamen non est dicendum, quod concursus Dei à causa secun-

da determinetur determinationem passiva, nec ratione ejus, quod Deus influat in ipsam voluntatem creatam, nec ratione ejus, quod influat in actionem ejus.

V. Quod Deus influendo in ipsam causam secundam, non determinetur ab ea, determinatione passiva, sic proba. Si Deus influat in voluntatem creatam, ergo non determinatur ab ea passive, sed vero ipse illam determinat active. *Prob. conseq.* Quia creatura non potest reniti aut resistere creatori. *Dices. At sic cogetur voluntas.* Resp. Minime: nam Deus non potest agere in voluntatem contra naturam ejus; eam destruendo: At voluntas cogi non potest: quia voluntas coacta non est Voluntas, estque contradictio in adjecto: ideoque, si Deus voluntatem creatam moveret ad volendum, si ve ad nolendum, hæc tamen convenienter naturæ vellet aut nollet id, ad quod; vel volendum, vel nolendum, esset à Deo de terminata. Sed, *dicent Adversarii, hoc fieri secundum voluntariam Dei dispensationem, quippe qui vult operationem suam modificare per concursum Voluntatis creatæ, & sic Deus ab ea determinatur passive, quemadmodum Solis actio modificatur à cera in liquefactione, & ab ea ad liquefaciendum determinatur.* Resp. Est elenchus parium: hæc enim à parte Dei & Solis non habent se similiter: Nam quæro ex illis, qui istam concursus divini modificationem & passivam à concursu creaturæ determinationem statuunt; utrum Deus creaturam moveat, tantum ad agendum in genere, ita ut voluntas creata à seipsa accipiat & habeat, quod moveatur hoc motu in specie, ut Adversarii volunt, an vero à Deo moveatur, tum ad agendum in genere, tum ad agendum hac specie motus, qua agit, uti nos statuimus. Prius, quod Deus creaturam tantum moveat ad agendum in genere, & non ad speciem actionis, jam *disp. 10. & 11. vol. prioris disp. select.* refutatum est olim, & omnino falsum est: tum, quia creatura tam indiget moveri ad agendum in specie, quam in genere, cum species perfectior sit genere: tum, quia influxus Dei, cum sit influxus singularis, non potest terminari ad naturam genericam: tum denique, si voluntas creata non indiget influxu

fluxu & concursu Dei ad agendum actum, secundum speciem actus, vel non indiget eo, ad agendum actum secundum speciem actus, vel in genere Naturæ, vel in genere Moris. Non potest dici prius, quia quisquis indiget concursu & influxu Dei ad naturam actus genericam producendam, etiam indiget eo ad producendam actus naturam specificam, quia natura actus generica produci nequit nisi producta natura ejusdem specifica, utpote in qua includitur; univ'ersalia enim existunt & continentur in particularibus & singularibus; genera in speciebus, & species in individuis. Posterius quod spectat, speciem puta, aut naturam specificam actus, in genere Moris, negamus, bonum & malum esse species actus moralis, licet vulgo sic dicantur, uti id refutatam est, *vol. 1. disp. select. 11.* sed sunt tantum accidentia actionum naturalium, quæ extrinseca solû denominatione actionibus conveniunt; omnis enim actio denominatur, aut bona, aut mala, quatenus fit, vel conformiter legi, vel ei difformiter, actionem eandem aut præcipit, aut vetanti: ideoque, si constiterit, Adamum eguisse influxu & concursu Dei ad comestionem, certam in genere naturæ speciem actionis, ante interdictum Dei, qui fieri potest, ut non indiguerit eodem influxu & concursu Dei ad comestionem eandem, ut est species actionis in genere naturæ, post interdictum Dei? Ergo Deus, non tantum movet in genere, sed & in specie atque etiam in individuo, ad agendum hunc actum naturalem, particularem, singularem. Quod si verum est, ut verum esse demonstravimus & nunc & alias, infero ergo: Ergo Deus nullo modo determinatur passive à causa secunda, dum eam præmoveret ad actum, non tantum, in genere, sed & in specie, atque in individuo, in genere naturæ, verum ipse determinat active causam secundam; nam ista præmotio, iste influxus in causam secundam, est ipsa Dei, causam secundam prædeterminantis, prædeterminatio: tantum abest, ut ejus influxus passive determinetur ab ipsa causa secunda.

V I. Verum enim vero, nec Deus determinatur in concursu suo passive à causa secunda,

ratione ejus, quod influat in actionem ipsam causæ secundæ: quod fuit membrum posterius *lib. 4.* & sic probo contra omnes illos, qui in concursu simultaneo concurrentis Dei & causæ secundæ existimant aliquid esse in concursu Dei, quod determinetur à concursu creaturæ. Si concursus actualis Dei, ac simultaneus, determinatur ab actione causæ secundæ concurrentis, ergo actio causæ secundæ prior erit, non quidem tempore, sed natura saltem, ipso concursu Dei simultaneo, quia determinans prius natura est determinato. Atqui actio causæ secundæ non est prior, ne natura quidem, concursu Dei simultaneo; quia una eademque est actio concurrentium, Dei & creaturæ, qua v. c. ambo concurrunt ad ambulationem, ac proinde una non est prior altera; consequenter, non potest actio causæ primæ determinari ab actione causæ secundæ. Quod non sint duæ actiones, sed una eademque actio, concursus Dei & creaturæ, licet ratione agentium, à quibus proficiuntur, diversæ concipiantur, alias & alibi fuit demonstratum. Certe actio sumit distinctionem à termino; est enim via & motus ad terminum: ac proinde, ubi fuerit unus & idem terminus, uti est hic in concursu Dei & creaturæ, una tantum est actio.

V II. Sed, quærat aliquis, si concursus Dei simultaneus non determinetur à concursu creaturæ, an ergo concursus creaturæ determinetur à concursu simultaneo Dei? quemadmodum ostendimus, creaturam determinari ad agendum, active à concursu Dei prævio, an non pariter eam determinet, cum influit non tantum in potentiam ejus agendi; sed in actionem ipsam? Resp. Nullo modo: & fictitia tantum est determinatio, quæ statuitur à quibusdam, qua Deus concurrente concursu simultaneo creaturam dicitur determinare: Nam par est utriusque concursus, & divini & humani, simultanei ratio, quia una eademque est actio Dei & creaturæ concurrentium; & uti in ista actione creatura non determinat Deum, ita nec Deus determinat creaturam actuali & simultanea cooperatione, quia neutrum hic altero prius est: probo vero, ratione concursus simultanei, Deum non determinare causas secundas ad

agendum. Concurrere & cooperari, aut simul agere cum aliquo ad producendum effectum, non est, determinare agens illud: nam, & creatura concurrat cum Deo, nec tamen determinat Deum, ut statim vidimus, ergo nec Deus simul concurrens cum creatura operante, eam ad operandum determinat: nam concursus simultaneus, nihil dicit aliud, quam, alio producente, illum effectum simul comproducere: sed hoc non est, determinare: quemadmodum, cum duo homines eundem lapidem volvunt, aut duo equi simul idem plaustrum, aut eandem navem, trahunt, uterque cum altero concurrat, sed neuter, vel hominum, vel equorum, alte-

rum determinat: sic nec Deus simul cooperans cum creatura, ista actione creaturam determinat, multo minus creatura Deum. Ergo, ut omnia concludam uno verbo, Deus nullo modo determinatur in agendo à creatura, nec Metaphysice seu Logice, nec Physice, nec active, nec passive, sed ipse concursu prævio active determinat creaturam ad agendum, & in genere, & in specie, & in individuo. Itaque, concursus Dei cum nullo modo determinari possit, contrahi, limitari, non est indifferens, universalis, indeterminatus, contrahibilis, sed est determinatus & determinans, particularis, restrictus, quod erat demonstrandum.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-SECUNDA,

DE

CAUSÆ EFFICIENTIS DIVISIONE IN PROXIMAM ET REMOTAM, TOTALEM ET PARTIALEM.

THESES I.

Ocupavimus nos aliquot *disp.* in explicanda divisione Causæ Efficientis in primam & secundam, sed præter hanc & ante explicatas, dividitur illa quoque in *Proximam* & *Remotam*. *Proxima est, quæ producit effectum immediate. Remota est, quæ producit effectum media causa propinquiore. Quæ* utraque definitio, quo sensu sit intelligenda, seq. thesi sic explicamus.

II. Quando causa proxima dicitur *immediate* producere effectum, vel intelligitur hoc sic, ut nihil omnino interveniat inter ipsam & effectum, nec causa alia, sive ejusdem, sive diversi, ordinis, nec virtus ulla, nec conditio ad causandum requisita, sed quæ ipsa sua existentia effecto conjungitur ac sic illud attingit, quæ est *causa absolute proxima*; vel intelligitur illud *immediate* sic, ut inter causam proximam & effectum non interveniat causa alia

eiusdem ordinis & speciei, licet intervenire possit causa media diversi ordinis & speciei, licet & interveniat media virtus seu causalitas, licet interveniat media conditio ad agendum requisita, quæ est debita approximatio agentis ad patiens, & hæc est *causa efficiens proxima in suo genere*; ac posteriore hoc sensu, *causa proxima* proprie hic sumitur cum opponitur remotæ, ut *Remota* dicatur *impræsentiarum*, quæ producit effectum, mediâ, non tantum virtute, quomodo opponitur causæ *absolute proxima*, sed & mediâ causâ aliâ, non tantum diversi ordinis & speciei, sed & ejusdem ordinis & speciei, quo modo opponitur causæ *proxima in suo genere*; & hæc remotâ causa, *neque existentia*, ut causâ *absolute proxima*, *neque virtute*, ut proxima in suo genere, cum effecto conjuncta est, & neutro illud attingit modo. In exemplo res utrimque est manifesta.

manifesta. Causa absolute proxima est emanativa omnis: ignis respectu caloris, qui est in se; anima rationalis respectu risibilitatis, & forma omnis substantialis respectu proprietatum, quia inter ignem, ut causam, & calorem suum, ut effectum, nihil intercedit medium, nec causa ulla, nec virtus ulla vel causalitas, nec conditio ad agendum requisita, quin, ignis sua existentia effecto conjungitur, quia sua existentia calorem suum intra se producit, ut emanativa omnis: pariter se res habet in anima rationali respectu risibilitatis, & forma qualibet substantiali respectu suae proprietatis. Ignis quoque est causa proxima caloris externi extra se producti in alio, pater liberorum, non absolute; nam inter causam utramque & effectum intercedit media virtus, & approximatio agentis ad patiens, quin intercedit media causa, sed alterius ordinis, quae nihil impedit, quo minus sua virtute effectum attingat causa utraque, & proxima dici possit, sed in suo genere, non vero absolute; inter ignem enim & calorem extra se productum intercedit media calefactio. & calor ignis internus, inter patrem & filium semen; at calor ignis internus & semen, alterius sunt ordinis & speciei causae efficientes, nimirum instrumentales, quam ipse ignis & pater, qui sunt principales, &, quia calor internus ignis & semen sunt instrumenta quoad existentiam & activitatem causis principalibus conjuncta, censentur una eademque causa cum causis principalibus, nihilque impediunt, quo minus causa principalis utrobique dici possit proxima, licet interveniant haec ut instrumenta: At causa remota est avus respectu nepotis, qui producitur, quia hic inter avum & nepotem intercedit alia causa media principalis ejusdem ordinis & speciei cum avo, nimirum pater. Duplex ergo est oppositio inter causam proximam & remotam: nam, si causa proxima sumatur pro ea, inter quam & causatum nihil plane intercedit medium, ne quidem virtus ulla, jam etiam illa, quae dicitur causa proxima in suo genere, remota erit, utpote inter quam & effectum media intercedit virtus; sed si causa proxima sumatur pro ea, inter quam & effectum non intercedit ejus-

dem ordinis & speciei causa efficiens, jam illa tantum remota erit, inter quam & effectum alia ejusdem ordinis & speciei causa intercedit, quo pacto nos causam Remotam definivimus.

III. Causa absolute proxima semper tantum est unica in uno effecto: estque, vel in eodem subjecto, in quo est effectum, vel non est: si sit, vocatur interna; si non sit, externa. Quia anima rationalis, causa proxima absolute, risibilitatis, effecti, est in eodem homine, in quo est risibilitas, est causa absolute proxima, interna: sed interpositio terrae inter Solem & Lunam, quia non est in ipsa Luna, in qua est effectum ejus, tanquam causae absolute proximae, dicitur causa absolute proxima, externa.

IV. Causa efficiens alia quoque est totalis, alia partialis. Totalis est, quae per se sola in suo ordine & specie totum effectum producit; ut ignis est causa totalis producendi alium ignem, quia non indiget alia causa efficiente particulari, principali, i. e. sui ordinis & speciei causa ad alium ignem producendum, licet indigeat caelo, ut causa universalis, quae est alterius ordinis & speciei opposita, licet indigeat materia, diversi generis causa, licet indigeat calore, ut instrumento, alterius quoque speciei causa. Partialis, quae per se sola in sua specie & ordine totum effectum producere nequit, sed quae jungi debet causis aliis & sociis ejusdem ordinis ac speciei, atque unaquaeque ex parte tantum causatum producit: ut sunt duo homines portantes idem pondus, ad quod neuter est sufficiens. De hac utraque causa quaeri solet, An plures causae efficientes, seu totales, seu partiales, seu ejusdem speciei, seu diversae, conjungi possint in effecti ejusdem productione? Quae quaestio quia est ardua, & peculiarem habet usum in Theologicis, circa quaestionem, An Deus & homo sint causae sociæ & conjunctæ in hominis conversione, quin & in omni bono opere? per distinctos meretur decidi paragraphos.

V. §. 1. Possunt sociæ esse & conjunctæ causae plures efficientes ejusdem effecti & ad id producendum concurrere, ejusdem ordinis & speciei, sed partiales. Idem numero filius à patre procreatur & matre simul, ut causis efficientibus ejus-

particularibus, partialibus: idem pondus trahitur à duobus equis, causis pariter talibus: neutrobique enim una causa sine altera sufficit ad effectum utrobique producendum, & sunt utrumque ejusdem ordinis & speciei causæ. Notandum autem est, has causas semper esse coordinatas, non subordinatas, quia neque quoad existentiam, neque quoad causalitatem, neque quoad utrumque, una causa dependet ab altera, nec parens à parente, nec equus ab equo, sed uterque existentiam & causalitatem possidet neutri mutuo debitam.

VI. §. 2. *Possunt esse plures causæ efficientes sociæ & conjunctæ & concurrere ad ejusdem effecti productionem, diversi ordinis, sed totales.* Possunt ad idem effectum concurrere causæ efficientes, v. c. superiores & inferiores, universales & particulares, principales & instrumentales, proximæ & remotæ, aliæ aliis semper subordinatæ, omnes tamen totales, quia singulæ in sua specie, sine auxilio alterius causæ ejusdem speciei, totum producant effectum: sic scriptio tota est à calamo, & tota à scriptore, solus enim calamus, ut instrumentum artificiale, scribit; & solus scriptor, ut causa principalis, scribit; & calamus scriptori subordinatur, quia quoad causalitatem, ut scribat calamus, à scriptore dependet. Habet hæc res insignem usum in concursu divino explicando, quando quæri solet. An Deus & homo concurrant ad eisdem actus, naturales, morales, imò & supernaturales, ut causæ partiales & ejusdem ordinis, an ut causæ totales & diversi ordinis, aut, an concurrant, ut causæ coordinatæ, quod volunt *Iesuitæ & Remonstrantes Philosophi*, an vero ut subordinatæ, quod volunt *Thomistæ & quicumque sincerius Philosophantur*, & nos adstruximus *disp. de concursu Dei*, hoc & priori *select. Disp.* volumine habitis.

VII. §. 3. *Non possunt plures causæ totales ejusdem ordinis sociæ & conjunctæ concurrere ad idem effectum.* Quod ita verum esse censent *Thomistæ*, contradictionem ut implicet illis, idem numero effectum produci simul à duabus causis totalibus ejusdem ordinis inter se conjunctis, atque adeo non tantum naturaliter id impossibile, sed & supernaturaliter, esse asseverent. Ratio certe desumpta ex vi definitionis, qua definitur causa totalis, id fieri non posse clare evincit: nam causa totalis est, quæ sola in sua specie & ordine totum effectum producit. Si ergo plures causæ totales in eadem specie concurrerent ad ejusdem effecti productionem, vel cæteræ omnino nihil causarent, quia una sufficeret; vel, si cæteræ causent, frustra causabunt; agent enim, quod est actum, producent id, quod est productum, efficient effectum, quod nunc est, quia, ut esset, una solum causa totalis sufficiebat, quæ cooperatur; at natura nihil facit frustra. Deinde, si plures concurrerent causæ totales ejusdem speciei ad idem numero effectum producendum, plures etiam erunt actiones totales: illis enim multiplicatis & hæc multiplicarentur. At hoc fieri non potest: unus enim numero effectus fieri non potest, nisi per unam numero actionem totalem, quia actio est via ad effectum, seu effectum in fieri: ideoque unum numero effectum postulat tantum unum numero influxum ex natura sua & unam tantum ex se actionem, per quam fiat; nam esse unum postulat tantum unum fieri adæquatum. Quod si ergo non possunt esse plures actiones totales, quibus unum numero effectum producatur, Ergo nec possunt esse plures numero causæ totales ejusdem ordinis, quod erat demonstrandum.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-TERTIA,

DE

CAUSA FINALI.

THESIS I.

Placet impræsentiarum Philosophicam de *Causa Finali* instituire ventilationem. De *Causa* dicimus *Finali*, & non de *sine*, ut ambiguitatem evitemus, qua finis interdum significat extremum aut terminum quemvis, seu magnitudinis, seu durationis, interdum extremum aut terminum perfectum, bonum, atque adeo causam finalem. Hoc sensu *finem* definimus, *Causam externam, propter quam seu cuius gratia res est: vel, quæ causam efficientem impellit ad agendum, adeoque ad consecutionem sui.* Quæ definitio ut tanto intelligatur clarius, hæc quatuor jam nunc discutiemus.

1. *Quenam sit ratio formalis, secundum quam finis causat?* 2. *Quenam sit conditio ad finalitatem, barbaram seu ad causandum in fine requisita?* 3. *Quenam sit ipsa finis causalitas.* 4. *Quodnam sit causatum finis?*

II. Quod spectat rationem formalem, secundum quam finis causat, ea est, uno verbo, *bonitas*: finis enim omnis, seu ultimus, seu subordinatus, bonus est, vel per se, vel per aliud: omne autem ens potest induere aliquam rationem finis, quia omne ens aliquam bonitatem habet. *Bonitas ergo formalis ratio est causæ finalis, sive ea sit vera, sive apparens*: non enim omnis finis semper revera bonus est; semper tamen bonus, si non revera, saltem apparenter. Ratio hujus rei hæc est. Quod finaliter causat, id amari debet atque appeti: appetitus autem objectum, bonum est, aut verum, aut apparens: nemo enim, intendens ad malum, operatur, & malum, qua malum, appeti non potest, uti habent axiomata vulgata. Cum ergo malum non possit appeti, non potest exercere causalitatem finalem,

ideoque nullum malum formaliter sumtum, qua tale, potest esse finis; quamvis mala multa, materialiter sumta, id est, res, quæ malæ sunt, finis rationem habere possint, non tamen, quatenus sunt malæ, sed quatenus habent rationem boni: ita, explere libidinem, possidere bona aliena, res sunt malæ, & tamen fines sunt, libidinosi & avari; sed vero res malæ, non ut tales, sed ut bonæ, ab iis considerantur. Finis ergo & bonum sunt idem; id est, eadem res est finis & bonum; distinguuntur tamen formaliter, quatenus est alia definitio & ratio formalis, *Scotus* diceret, formalitas boni, alia finis.

III. Nunc secundum ac tertium simul videamus, nimirum: *Quenam conditio requiratur ut finis causet? & quenam ejus sit causalitas?* Ut hoc utrumque explicemus, observandum est, finem considerari posse dupliciter, vel ut intentum, vel ut obtentum: ut enim bonum considerari potest, vel in quantum intenditur & necdum existit, vel in quantum obtinetur & existit, ita quoque finis considerari potest, vel in intentione, vel in executione. Finis consideratus in executione, prout jam productus est, & actu existit, effectum est, ut sanitas, in aliquo, qui ægrotus fuit: & sic de eo, ut effectum est, hic non agimus, sed, in quantum causa est, eum hic consideramus; est autem causa, in quantum est in intentione: sic autem consideratus finis, in quantum est in intentione, prout intenditur à mente, duplex quasi esse habet, unum in se & à se, alterum in mente & à mente: prius esse, quod scilicet sanitas intenta à mente, ut finis, in se habet, solent Scholastici vocare esse reale possibile,

M m

quia

quia possibile est, ut sanitas, quæ nondum actu existit, actu existat, &c., licet nondum existat, habet tamen esse reale, quia, ut rosa quæ jam non existit, habet tamen esse reale & verum, illud sc. quod definitione exprimitur, sic & sanitas: ens enim in potentia tam est ens reale, quam ens in actu, quia tam defini potest illud, quam hoc: esse vero seu essentia nihil est aliud, quam id quod definitione exprimitur. Quodcumque ergo vere defini potest, id habet esse reale ac verum: sanitas nondum acquisita, sed intenta adhuc seu ut finis in intentione, defini potest: ergo sic quoque habet esse reale ac verum; possibile tamen, non actuale: at esse possibile est esse, uti ens in potentia ens quoque est. Jam vero hoc modo movet & causat causam finalem. Quod vero motio causæ finalis ab ente in potentia possit oriri, patet in simili exemplo desumpto à cognitione nostrâ: movent enim intellectum etiam ea, quæ adhuc in causis suis latent. Cur non & appetitum ea movere possint? Et hoc quidem est prius esse, quod finis in intentione consideratus habet in se & à se, sc. reale possibile. Sed deinde habet etiam finis in intentione consideratus, esse aliquod in mente & à mente, quod Scholastici vocant esse intelligibile, seu esse cognitum. Hoc esse intelligibile seu cognitum est conditio necessaria, ad exercendam causalitatem finalem requisita: sicuti ad causalitatem efficientis necessaria est passio propinquitatis, seu debita approximatio agentis ad patiens, ita ad causalitatem finalem necessarium est, ut finis ejusque bonitas cognoscatur: quia autem hæc cognitio diversas rationes formales appetitui proponit, pro ejus varietate varie movetur appetitus; unde sequitur, hanc finis notitiam, non esse speculativam, sed practicam; imo illud ipsum est dictamen intellectus practici, à quo voluntas seu appetitus determinatur. *Hoc igitur esse cognitum seu intelligibile, est conditio sine qua non, in fine ad causandum requisita.*

IV. *Causalitas finis consistit in motione metaphorica, seu in amore, quo agens fertur in finem, ex injecto finis desiderio.* Sed enim hoc paulo clarius est dicendum. Quando finis, sub ratione boni propositus agenti, desiderium sui

in illo excitat, atque ad se agentem allicit, dicitur agentem movere metaphorice, non quia illa motio non sit vera motio aut non sit realis, sed quia non est physica: quod enim est ens in potentia, id actionem physicam edere nequit, motus enim physicus fit à movente actu existente; ideoque actio, qua movet finis, cum sit entis existentis in potentia, non potest esse physica, atque ob eam causam dicitur metaphorica. Debet vero hæc motio metaphorica intelligi in actu secundo, i. e. ita ut voluntas actu moveatur: ex quo sequitur, quod hæc motio simul sit & causalitas finis & effectum voluntatis: neque hoc est absurdum: nam & actio & passio, licet sint unus idemque motus, diversæ tamen sunt causalitates, actio, efficientis, passio, materiæ. Neque tamen dicendum est, quod nonnulli ex Scholasticis dixerunt, iccirco finem causare secundum esse intelligibile, quasi causalitas finis in esse intelligibili consistat: minime gentium: hæctenus tantum admitti debet illa propositio, quando finem dicunt, causare in esse intelligibili, quatenus res illa, quæ causalitatem finalem exercet, eam exercere non potest, nisi accedat hæc conditio, ut cognoscatur vel apprehendatur ac potius judicetur à mente agentis. *Quod vero ipsa causalitas finis non consistat in hoc esse intelligibili, seu, quod finis non sit causa in esse cognito vel intentionali; facile probari potest.*

V. I. Finis, qui movet, proponitur nobis, ut acquirendus. At finis, secundum esse intelligibile seu intentionale, præsens est & non proponitur acquirendus. Ergo secundum esse intelligibile non movet, 2. Finis in executione retinet esse intelligibile & tamen desinit causare; ergo causalitas finis non est ipsum ejus esse intelligibile, quia alioqui manente isto esse intelligibili, tanquam causalitate, maneret finis, tanquam causa. At manet esse intelligibile in fine in executione: finis in executione non est causa. Ergo &c. 3. Voluntas non intendit finem consequi in esse intelligibili, sed in esse reali; ergo non movet secundum esse intelligibile, sed secundum esse reale. Confirmatur hoc argumentum. Finis est tale quid, ut propter illud res seu causatum sit, & sic

& sic allicit agens. At propter illud esse intelligibile res non est, nec ista cognitio finis allicit agens, sed vero esse reale possibile ipsius finis cogniti. Solent alii hanc rationem sic instituere. Cujus presentia desiderium nostrum impletur, ejus absentia ad concupiscendum incitatur. Sed non adimpletur animus noster presentia finis intentionalis. Ergo neque incitatur animus absentia finis intentionalis. Ergo finis sic non movet. Exemplo rem declaremus. Medicum movet sanitas ægroti, ut medicinam faciat: sed quæ? non intentionalis sane, sed realis. Non prodest ægroti sanitas intentionalis, id est, cognitio sanitatis, sed sanitas realis cognita, & huic restitui cupit, non alteri: hæc, ut possibilis, movet eum ad remedia adhibenda, hæc acquisita voluntatem satiat, non vero intentionalis sanitas aut cognitio sanitatis. Quod si aliquando alicujus objecti cognitionem appetimus sub ratione finis, veluti, cum desideramus videre Deum, cognitio tum spectatur secundum esse reale: secundum quod appetitur.

V I. Quartum restat explicandum, quodnam sit causatum finis? Resp. uno verbo, *media*: quatenus hæc vox *actiones* quoque *circa media* complectitur. Quia vero vis causæ finalis clarius dignoscitur in creatura rationali, hominem adhibebimus pro exemplo, in quo *causatum finis* declaremus. Notum est, in homine duum generum actiones reperiri, elicatas & imperatas: imperatæ actiones mediate tantum à fine causantur, interventu nempe actionum elicitarum. Actiones elicite, vel circa finem sunt, vel circa media. Circa finem, velleitas, intentio, fruitio. Circa media, consultatio, electio, imperium. Actiones circa media, sine dubio à fine causantur; omnes enim ex intentione finis proficiuntur, & in finem diriguntur. Actiones immediate circa finem occupatæ, à fine quidem proficiuntur, non tamen ut à causâ finali, sed ut ab ob-

jecto exercente causalitatem causæ efficientis procatartice. Finis enim non causat finaliter, nisi in intentione. At velleitas intentionem etiam præcedit: deinde intentio non potest esse causa sui ipsius, i. e. finis intentus non potest causare intentionem: denique, fruitio versatur circa finem in executione, ita ut habeat potius rationem effecti, & finis rationem objecti, non moventis, sed terminantis. Causatum ergo *finis* proprie erunt *media & actiones circa media*.

V I I. *Finis* causat *media*, nec causat solummodo, sed *dat illis bonitatem, mensuram, & ordinem*. *Dat mediis bonitatem finis*, quia nulla nobis appetuntur media, ut in se bona, aut propter se, aut ratione sui, sed bonitatem suam derivant à fine, & propter hunc expetuntur; quemadmodum, quod Rhabarbarum nobis bonum sit, & à nobis expetatur, ideo est, quia conveniens nobis est, & expetitur sanitas, ad quam acquirendam conducit, absque qua si foret, omnes Rhabarbarum averfaremur, nec ut bonum appeteremus: deinde finis etiam ordinem ponit mediis ac mensuram; quemadmodum Medicus non quolibet pondere, sed certa dosi ac mensura, exhibet medicamenta, & suo ordine varia pro ratione ægri præscribit, ita tota illa præscriptio & exhibitio medicamentorum, ut mediiorum, causatur à sanitate ægro restituenda, ut fine. Unum hic notandum venit, cum dicunt Philosophi, *media accipere bonitatem à fine*, non esse hoc intelligendum de bonitate morali aut honestate, quasi finis, si moraliter bonus sit aut honestus, faciat media quoque esse talia, sed intelligitur sic, quod medium, ut sic, in se, per se, propter se, non sit expetibile agenti, nec ab eo ametur; sed quod ab agente habeatur pro bono, diligatur, atque expetatur, inde est, quod sit utile ac conducibile ad finem assequendum, quem agens expetit.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-QUARTA,

DE

CAUSA FINALI.

THESIS I.

Causæ Finalis in causando rationem formalem, conditionem requisitam, causalitatem, & denique causatum, exposuit disputatio præcedens: hæc exponet, *quenam agentia, & quomodo propter finem agant.* Resp. uno verbo, omnia agentia, quæcunque tandem, agunt propter finem, sed non eodem modo. Atque hic sese jucundissima offert contemplandi materia, & multa hic sunt, quæ in pleniorum notitiam, tum Dei, tum nostræ, nos adducant. Quare operæ fuerit, paulo plenius hoc totum negotium ob oculos ponere.

II. § 1. *Res omnes naturales agunt propter finem, aut potius aguntur ad finem, quatenus à Deo diriguntur ad finem singulis præfixum.* Per res naturales intelligo res inanimatas & animatas anima vegetante, & oppono res naturales rebus animatis anima sentiente aut rationali, seu agentibus cum cognitione, aut sensuali, aut intellectiva: & sic, *res naturales* voco, corpora naturalia, tam simplicia, quam mixta; tam inanimata, quam animata non sentientia, ut sunt plantæ. De quibus omnibus si quis dubitet, an etiam revera propter finem agant, eum remitto ad ordinem rerum pulcherrimum, & varias actionum vicissitudines, certaque leges à quibus in agendo non recedunt: agunt enim, tum res inanimatæ tum plantæ, uno eodemque modo, singulari, & propincolitate sua summo studio pugnant. Et, cum conscientia sint sui interitus, cui singularia sunt obnoxia, in specie sua æternitatem quandam consequi annituntur, & magis de universi quam de sui ipsius salute sollicitæ esse videntur, quia quasi noverunt ex universi corruptione majus malum secuturum esse.

Quis vero adduci poterit, ut credat, ista omnia fortuito fieri & temere, ac non potius statuat, hæc omnia agentia vel maxime propter finem agere. Hæc ut certa sunt, ita pulcherrima de iis oritur dubitatio. Diximus enim *Disp. præced. ut causalitatem finis exerceat*, necessariam esse conditionem, esse intelligibile finis, seu, *neccessario intercedere cognitionem præficam finis.* At rebus naturalibus, tum inanimatis, tum plantis, finem suum cognoscere, non est datum. Ergo non agunt propter finem. R. Verum est, in iis rebus ipsi nullam esse cognitionem finis, non tamen agunt sine prævia, imo perfectissima, cognitione finis, quæ, utcumque non proficiatur ab ipsis, proficitur tamen ab ente perfectissimo, à quo diriguntur: hæc tamen res naturales propter finem agunt, quatenus ad finem à Deo sibi præfixum tendunt, ex Supremi Numinis ordinatione ac directione. Et hæc est pulcherrima speculatio, qua ad Dei ipsius cognitionem ascendimus. Enimvero, cum causa naturalis (loquor de rebus inanimatis ac plantis) finem suum non cognoscat, & tamen neque frustra neque temere agat, necessum est, naturam quandam dari superiorem, quæ naturam in actionibus suis recte informet, & ad optatum finem deducat. Hæc causa nequit alia esse, quam quæ infinita virtute sit instructa, & summa sapientia prædita. Quomodo enim alioqui tam pulcram, tam constantem rerum varietatem, adeo artificiose digessisset & constanti adhuc lege conservaret. Fateri cogimur, quod sapientissimi artificis manus hæc omnia formaverit, atque etiamnum ad fines à se præstitutos res naturales cognitionis expertes.

expertes ducat ac dirigat: Ita Dei providentia, ex hac de fine Philosophia, innotescit. Quisquis ita Philosophatur, ut Deum, Deique Attributa, proprietates, & operationes, ex Philosophia, quantum fieri potest lumine naturæ, cognoscat, is demum vere ac sobrie Philosophatur, & ex Philosophia animi veram voluptatem capit; nam Dei cognitio nostra est perfectio: A quo fine quam longe abeat Philosophandi consuetudo, in vanis tantum & infrugiferis ac barbaris questionibus constituta, boni, & qui veritatem vere amant ac sectantur, omnes vident & deplorant. Sed querelæ isti non est nunc locus. *A rebus naturalibus & plantis*, quæ propter finem agunt ex prævia cognitione & directione Dei, *transseo ad ea agentia*, quæ agunt ex propria cognitione finis; atque hic primum occurrunt *Bruta*.

III. §. 2. *Bruta propter finem agunt perfectius, quam res naturales, quia ipsa finem cognoscunt, id est, cognoscunt rem istam, quæ est finis, cognoscunt hoc bonum quod est finis, non tamen cognoscunt finem quatenus est finis; qui modus agendi propter finem soli agenti rationali convenit.* Bruta ergo animantia adhuc imperfecte agunt propter finem, ac perfectam causalitatem agendi propter finem causæ etiam debent primæ, quæ concurrat cum fine ad ejus causalitatem exercendam, & à qua diriguntur non minus quam res naturales inanimatæ & plantæ: cognoscunt Bruta bonitatem quidem objecti, sed non cognoscunt rationem finis: finis autem causalitas, & propria ejus motio, hoc exigit, ut bonitas mediorum cum fine conferatur, & ut ope discursus media ad finem referantur: hoc autem in Bruta animantia, quia ratione carent, non cadit: ideoque motio & causalitas finis in iis quodammodo imperfecta est, & à prima causa perficitur: hinc est, quod Bruta animantia ad unum eundemque finem, eodem modo, naturali instinctu, tendant, nec cum deliberatione aliqua agant, sed quodam naturæ impetu, quem iis indidit Supremum Numen, in appetendo fine gubernentur ac dirigantur.

IV. §. 3. *Creatura rationalis sola à fine perfecte movetur, quia ratione est prædita, & per*

hanc intelligit bonitatem finis, non simpliciter, sed novit insuper discernere inter bonitatem finis ac mediorum, & dijudicare habitudinem mediorum ad finem. Soli homini datum est, de mediis deliberare, & si una via res non processerit, alia ratione ad finem pervenire, juxta Terentianum illud, hac non processit, alia aggredimur via: & hoc maxime facit ad nostræ notitiam (quæ præter notitiam Dei est altera pars felicitatis humanæ in hac vita) ut recte perpendamus, quantum nobis concesserit naturæ author Deus, præ Brutis & rebus inanimatis ac plantis, qui finem cognoscimus & nobis proponimus, & media ad finem ipsi dirigimus, postquam deliberavimus & decrevimus, quænam media ad finem obtinendum maxime conducant. Scholastici barbaris suis terminis hoc totum negotium sic solent efferre. Res inanimatæ & plantæ agunt propter finem virtualiter, id est, in virtute Dei dirigentis, Bruta materialiter, i.e. agunt propter rem à se cognitā, quæ est finis, Homines formaliter, i.e. agunt propter rem cognitā à se, non tantum, quæ est finis, sed & cognitā, quæ est finis.

V. §. 4. *Inter Creaturas omnium perfectissime propter finem agunt Angeli, quia omnium perfectissime cognoscunt finem: Neque hoc ulteriori explicatione eget, quia satis est notum.*

VI. §. 5. *Deus, uti infinitis paravis superior est omnibus creaturis, ita modo eminentissimo agit propter finem, non qui extra se sit, uti agunt propter finem creatura, sed qui ipse sit sibi.* Sed hoc negotium explicari meretur. Duum generum actiones sunt considerandæ in Deo; immanentes & transeuntes. Actiones immanentes Dei non sunt ullo modo propter finem, quia sunt ipsa essentia divina: quatenus autem actiones Dei immanentes libere tendunt in creaturas, nullam quoque habent entitatem distinctam ab essentia divina, ac proinde, nec ab efficiente, nec à fine causantur. Cum ergo Deus dicitur amare creaturas propter se ipsum, non est hoc sic intelligendum, quasi Deus amore sui ipsius moveretur ad amorem creaturarum, sed quod amor sui ipsius sit ratio amandi creaturas. Quod attinet operationes transeuntes Dei, illæ à fine recte causari dicuntur; atque hoc sensu recte dicitur

Deus fecisse omnia propter semetipsum: nam cum actiones hæc externæ ponant distinctam aliquam entitatem in creaturis, diversam ab essentia divina, necesse est, ut efficientem causam habeant, proinde & finem.

VII. Quærat hic aliquis. *An Deus moveatur à fine?* R. Non est hoc de ratione finis in genere, ut moveat efficientem, sed hoc tantum est de ratione finis creaturarum, quæ se non possunt ad agendum applicare nisi per realem motionem, & mutationem, & causalitatem, proprie dictam: Deus autem, qui sine ulla sui mutatione, sine dependentia aut causalitate, modo quodam eminentissimo ac perfectissimo, ad agendum se applicat, agere potest propter finem, etsi ipse à fine non moveatur. Causalitas ergo finis in Deo respectu actionum & effectuum ad extra, ut loquuntur, consistit in eo, quod amore suæ bonitatis effectum producat extra se. Et hoc sensu capiendum est hoc; Deus omnia fecit propter se: Nam Deus omnia fecit propter aliquid: atqui extra Deum nihil erat, nisi ipse: fecit ergo omnia propter se, non quod istis, quæ fecit, indigeret, (sic enim proprie moveretur à fine instar hominum) sed ut rebus istis, quas fecit, suam bonitatem impertiret: quod Scholastici enunciarunt hoc modo. Deus omnia fecit propter finem, non indigentiam, sed assimulationis, qui est, quo agit quis, non ut sibi commodum quærat, sed ut bene aliis faciat, quæ sunt extra se, rebus. Ita Deus nihil sibi quærit ex eo, si quid faciat: quid enim ipsi accedere possit, qui est perfectissimus? sed, si quid facit, id facit, ut bene faciendo cognoscatur, non gratia sui; nam si Deus cognoscatur, siue non agnoscat à nobis, nihil inde commodi ad eum redit, sed ut agnoscat gratia nostri & bono nostro.

VIII. Receptum est & maximi usus Axioma de fine. *Finis, quo posterior est in executione, eo prior est in intentione, & contra.* Ratio axiomatis est, quia sese habent plane contrario ordine rerum intentio & executio: nam intentio oritur à maxima perfectione, & executio in maximam perfectionem definit: maximam perfectionem appello, tantam, quanta ab efficiente causa obtineri potest, & consen-

taneum est, ut obtineatur. Huic axiomati affine est istud. *Finis est prior in intentione quam media.* Ratio est, quia media sunt propter finem & non finis propter media: unde quoque sequitur, decretum de fine prius esse decreto de mediis. Qui hæc duo axiomata bene intellexerit, non facile errabit in explicanda Prædestinatione, neque eam fidei aut operibus prævisis adscribet; quia enim salus & vita æterna est posterior in executione, quam fides & bona opera, debuit illa esse prior in intentione. Quotiescunque ergo quæritur, *Utrum Deus ex eo nos elegerit ad vitam æternam, quia credituri eramus & in fide perseveraturi, an vero ex eo, quia nos elegit ad vitam æternam, elegerit nos quoque ad fidem & perseverantiam in fide?* facile videt unusquisque, quid sit respondendum; scilicet. *posterius dicendum est, & non prius.* Ratio est ex hoc axioma, *quia finis prior est in intentione quam media, & finem prius volumus quam media, quia propter finem media volumus.* At vero vitæ & æternæ & salutis consequendæ sunt media, fides & perseverantia in fide: ergo prius vult & decernit Deus vitam & salutem æternam, ut finem, cum eligit, ac tum vult & decernit fidem & perseverantiam in ea conferre, ut media; prout nos homines, secundum varia instantia rationis, ordinem Decretorum divinorum dixerimus.

IX. Obijciunt Adversarii adversus axiomata posita. *Uti quid Deus facit in tempore, ita ab æterno decrevit.* Atqui vitam dat æternam in tempore, nec dat, nisi prius credant. Ergo ita decrevit, scilicet. prius dare fidem & tum dare vitam æternam. Resp. 1. in genere, esse ignorantem elenchi: neque enim hæc quæstio est. Utrum Deus decreverit creditibus (de adultis loquimur) vitam æternam conferre: sed hoc est in quæstione, Anne Deus propterea voluerit vitam æternam ac decreverit, quia credituri eramus, an vero voluerit nos credere & fidem decreverit, quia vitam æternam daturus erat. Nos posterius asserimus; Adversarii prius. 2. In specie, ad majorem. Verba ista, *Uti Deus ab æterno decrevit facere, ita in tempore facit, vel contra,* duplicem sensum admittere possunt; vel hunc, quo ordine Deus decrevit

res ab æterno, eo etiam ordine facit in tempore, vel hunc, quas ab æterno res decrevit facere & quales, has facit in tempore & tales; ita ut prior sensus accipiatur de ordine quo Deus vult & decernit quædam ab æterno; posterior sensus accipiatur de natura rerum volitarum & decretarum, de earum qualitatibus & circumstantiis: prior sensus admitti non potest, quia sic Deus prius finem exequeretur, & postea media; prius enim decernit finem quam media: at hoc ne in homines quidem cadit, nedum in sapientissimum Deum. non enim homines, quod prius decernunt, prius executioni mandant. Decerno Amicum invisere, qui est Hagæ; tum decerno media, quibus hunc finem obtinere valeam, currum conscendere aut navem &c. sed non, ut prius decerno Amicum invisere, post currum conscendere aut navem, ita ago aut exequor; nec enim prius Amicum inviso, & tum currum aut navem conscendo, sed contra; quod in decernendo postremum est

ordine mihi, primum est in executione, & quod in decernendo est primum, est postremum in exequendo: prius decerno Amicum invisere, postremum inviso: posterius decerno currum conscendere aut navem, prius hoc facio. Ergo hic sensus, *Quo ordine res Deus decrevit ab æterno, eo in tempore exequitur*, est falsus. Deus prius ordine decernit finem, & postremo obtinet; post decretum finem decernit media, & ea primo adhibet: sic primum decernit vitam æternam ut finem quibusdam, tum decernit media, fidem & perseverantiam in ea, &c. hæc media primo adhibet in executione, & vitam æternam postremo confert. Sensus posterior *Majoris* nihil ad rem facit, quia quas res decrevit ab æterno & quales decrevit facere, eas & tales in tempore facit: nihil enim est verius: ita decrevit dare quibusdam fidem & perseverantiam in ea, ut medium vitæ æternæ obtinendæ, & sic quoque facit & dat in tempore. Sed Meditationum de *Fine* hic esto *Finis*.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum.

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-QUINTA,

DE

SUBJECTO ET ADIUNCTO.

THESIS I.

Titulus hujus disputationis duo proponit ventilanda, *Subiectum* & *Adjunctum*: cum enim sint relata, ut totum & pars; causa & causatum, atque omnia argumenta topica, & per se mutuo definiuntur, & simul tractari solent, ac debent. *Subiectum* est, cui aliquid præter aut extra essentiam adjungitur. *Subiectum* multis modis dicitur in Philosophia. Est *subiectum* quoddam *prædicationis*, quod alii vocant *denominationis*, seu *intrinsecæ*, seu *extrinsecæ*: est quoddam *inbæssionis*, quod alii vocant *recipiens in se*: & aliud

adbæssionis, quod nonnulli vocant *recipiens ad se*: est & *occupationis*, quod alii vocant *subiectum occupans*, alii *objectum*, quod tamen alii contra *adjunctum* vocant: invenias & *subiectum informationis*, *considerationis*, *operationis*, in artibus & prudentiis, & *adæquationis* ac *perfectionis*, in scientiis; atque in iisdem, *subiectum materiale* & *formale*. Et quis omnes *subiecti* acceptiones recenscat Scholasticis usitatas? Filo opus foret Ariadnes, ut quis ex hoc Labyrintho sese expediat. Nos sic procedimus.

11. *Subiectum*, vel est *affectio thematis simplicis*,

plicis, & tum dicit relationem ad *adjunctum*, vel est *affectio thematis complexi*, & tum dicit relationem ad *prædicatum*. P. Ramo prius *subjectum* vocatur *Topicum*, posterius *Axiomaticum*. Prius est, vel *inhærens*, vel *adhærens*, vel *occupans*, prout *adjuncta*, vel *inhærens*, vel *adhærens*, vel *occupant subjectum*: posterius dicitur vulgo *prædicationis* vel *denominationis*. Et ad hæc classes omnes alix *subjecti* nomenclaturæ possunt referri. Prius est angustius posteriori, & posterior est latius priori. Multa sunt *subjecta prædicati*, que non sunt *subjecta adjuncti*, quamvis omnia *subjecta adjuncti* sint *subjecta prædicati*: nam modus prædicandi sequitur modum essendi. Quæcumque enim prædicantur de aliquo *negate*, ut, *homo non est planta*, vel *falso*, ut *liber est lapis*, vel *essentialiter*, ut, *brutum est animal*, in iis quidem reperire est *subjectum prædicati*, sed non item *subjectum adjuncti*: quod tum reperitur, quando aliquid prædicatur de alio, *affirmate*, *vere*, *præter aut extra essentiali* ejus, de quo dicitur, & ut Scheiblerus loquitur, *extra essentialiter*; & sub illis conditionibus tantum idem sunt, *subjectum topicum & axiomaticum*; extra hos casus, *subjectum* quidem dabitur *axiomaticum*, sed non item *topicum*. Nihil autem refert, si ve de *subjecto topico* aliquid prædicetur *prædicatione externa*, si ve *interna*, si ve *absoluta*, si ve *limitata*, modo prædicetur *prædicatione accidentali*, & non *essentiali*, *vera* & non *falsa*, *affirmata* & non *negata*.

III. *Subjectum & Adjunctum* iisdem *dividuntur* modis, quia *relatum* sunt & *correlatum*: Utrumque ergo dividi potest in *absolutum & limitatum*, *internum & externum*. *Subjectum absolutum* dicitur, cui *adjunctum* convenit simpliciter & absque restrictione. *Limitatum*, cui *adjunctum* convenit quadantenus, i. e. secundum certam naturam, partem, circumstantiam, loci aut temporis, aut certo respectu. Notandum hic est, *numquam adjunctum limitatum enunciantum esse absolute de subjecto*, nec *absolutum limitate*: quod si fiat, *enunciatio*, aut *falsa* est, & committitur *sophisma Aristotelis*, à dicto simpliciter ad dictum secundum quid, vel vice versa, aut est *synecdochica*: *falsa* erit, ut si dixerò simpliciter, *Æthiops est albus*, quia id

tantum verum est *secundum quid*, puta *dentes*: *Synecdochica*, ut in loco communi de *Persona Christi*, & in *Scripturis Sacris*, cum *Christus* dicitur *natus ex Maria Virgine*: ubi *non nasci ex Maria Virgine*, quod convenit *Christo secundum naturam humanam tantum*, enunciatum de ipso *absolute*, non tamen *falso*, quia *sacra pagina* *salutatis* est *expers*, sed licet *vere*, attamen *improprie*, *figurate*, *tropice*, *synecdochice*, per *synecdochen partis*, qua, quod convenit parti, enunciatum de toto, secundum istam tamen partem intellectum. Hanc *synecdochicam adjuncti* de *subjecto absolute* enunciationem, in negotio personalis unionis duarum naturarum in *Christo*, *Theologi* vocant *ὑποκειμένην ἰδιωματικῶς*, *communicationem idiomaticam*, quando attributa unius naturæ in *Christo* propria in enunciatione tribuuntur toti personæ *θεω-σπώπῳ*, idque vel *absolute*, vel ab altera natura denominatæ: *absolute*, ut cum dicitur, *Christus est mortuus*: *ubiquitas* est *adjunctum Christi limitatum* (modo hic *adjuncti* vocem tuto usurpare liceat: sed ita loqui solent *Theologi* in locis communibus) item & *mors*: illud, *divine naturæ*, hoc, *humanæ*, est attributum; prædicantur tamen de *Christo absolute*: at cum *Deus* dicitur in sacris monumentis *Ecclesiam redemisse suo sanguine*, aut *Dominus gloriæ crucifixus*, non tantum *adjunctum naturæ humanæ* tribuitur *Christo*, ut *subjecto absolute*, sed *insuper*, ut *denominatur à natura altera*, scilicet *divina*: neque enim dicitur in textu *simpliciter*, *Christus est crucifixus*, aut *ecclesiam redemit suo sanguine*, sed *Dominus gloriæ est crucifixus*, & *Deus ecclesiam redemit suo sanguine*: quod utrumque *Christo* convenit secundum naturam humanam tantum, quæ sola sanguine est prædita & crucifigi potest, & tamen utrumque per *synecdochen* tribuitur toti *Christo*, etiam ut ab altera natura denominatur, sed, quod notandum est accurate, *in concreto*, non *in abstracto*. Neque enim dicitur, *Deitas ecclesiam redemit suo sanguine*, aut *divina natura*, quæ est *domina gloriæ*, est *crucifixæ*: neque enim, quæ de *Christo* dicuntur, ut toto, & in concreto, possunt enunciari de singulis ejus partibus aut naturis, & in abstracto: ideoque, quamvis liceat dicere, *Christus homo est*
ubi *ue*,

ubique, non tamen licet dicere, Christi humanitas est ubique: sic verum est, Christum Deus est passus, crucifixus, mortuus, sanguinem effudit, non est verum, Deitas est passa, mortua, crucifixa, sanguinem effudit, neque hæc communicatio idiomatum est realis in Christo, sed verbalis tantum, quia non potest proprium naturæ divinæ in humanam, aut humanæ in divinam transfundi, ut in subiectum; sic enim propria quarto modo communicarentur subiectis specie diversis; quod monstrum jam ante multis debellavimus Disp. sect. vol. disp. 4. Atque hæc omnia accurate sunt tenenda contra Ubiquitatis.

IV. Subiectum internum est, cui adjunctum inhaeret. Externum est, cui adhæret, adjacet, circumstat, seu ad quod ordinatur illud. Hinc oritur duplex denominatio, intrinseca, cum adjunctum internum, extrinseca, cum externum de subiecto dicitur. Non debent hic temere confundi, subiectum & substantia, adjunctum & accidens, quasi illa pari passu ambulent: nam & dantur accidentia, quæ sint subiecta aliorum accidentium, & quidem inhaesionis, & dantur substantiæ, quæ sint adjuncta aliarum substantiarum: superficies in pariete est subiectum alboris, & intellectus ac voluntas sunt subiecta habituum: formæ substantiales sunt adjuncta materiæ, arma adjuncta militis. Adjunctum externum, est, vel obiectum, vel signum, vel circumstantia.

V. Obiectum est, circa quod res, i. e. subiectum operando versatur. Ramo, Scheiblero, aliis, non adjuncti, sed ipsius subiecti species est, & vocatur subiectum occupans. Sed in hoc negotio parum est situm, modo obiecti natura bene intelligatur. Obiectum proprie competit actionibus circa se occupatis; nam in ordine ad illas definitur: substantiis, potentiis, habitibus, non tribuitur, nisi per & propter actiones. Obiectum aliud est terminativum tantum, aliud, terminativum & motivum simul. Terminativum tantum, in quo silitur solum actio agentis, uti charta, scriptoris, tabula, pictoris, est obiectum: hoc sensu, actionibus divinis tribuitur obiectum, creationi & conservationi hoc universum, cooperationi actiones creaturarum: absit, ut unquam Deo agenti

tribuamus obiectum motivum, quod non tantum terminat actionem agentis, sed agentem movet ad agendum: ac Deus à nullo movetur extra se: atqui obiectum, tam motivum, quam terminativum, est extra agens. Obiectum terminativum tantum, est species adjuncti externi: motivum simul, si moveat potentiam cognoscentem vel intellectum, vel sensum, ut, cum dicimus, obiecta movent sensus, habet rationem causæ Procatareticæ; si moveat potentiam appetentem, sensitivam aut rationalem, habet rationem causæ finalis, vel subordinatæ, vel ultimæ. Obiecti divisiones, in materiale & formale, totale seu adequatum, & parziale seu inadecuatum, per se & per aliud, similese alias, impraesentiarum omissimus, quia, & facile intelliguntur, & apud Scheiblerum, Keckermannum, Alstedium, Burgerstedium, aliosque videri possunt.

VI. Signum est, quod seipsum sensui externo, & id, cujus signum est, vel phantasiæ, uti in brutis, vel intellectui, ut in homine, offert. In signo omni itaque tres sunt respectus, 1. ad rem significatam tanquam adjuncti ad subiectum, 2. ad sensum externum, quicumque sit, quia in aliquem debet incurrere, 3. ad Phantasiam aut Intellectum, quia alterutri debet representare aliquid, quod in sensu externos non incurrat, vel quod absit, vel quod sit occultum. Neque hæc tres res temere debent confundi.

VII. Quæri hic solet, An signatum de signo enunciari possit in casu recto? Resp. Non posse prædicatione propria alterum de altero affirmari, quia sunt relata (an prædicamentalia, an transcendentalia, nihil refert) at relata sunt opposita, quæ de se invicem in casu recto prædicari nequeunt, uti nec de eodem tertio singulari: quemadmodum non licet dicere, Pater est Filius, respectu scilicet ejusdem, ita non licet dicere, hedera suspensa est vinum, aut inis est diluvium; impropria tamen & figurata loquutione per metonymiam adjuncti seu signi, potest signatum dici de signo, quod licet nonnulli negent, admittere tamen coguntur, velint nolint, convicti autoritate & vi sacrarum litterarum, ubi Gen. 40. Tres propagines sunt tres dies. 41. Septem boves &

septem spicæ sunt septem anni & alibi, *Petra erat Christus*, & in institutione Sacræ Cœnæ, *hoc*, i. e. hic panis, *est corpus meum*, & circa alterum N. T. Sacramentum, *Baptismus est ablutio peccatorum*, & passim extant enunciaciones, in quibus signatum de signo enunciat in casu recto: quæ tamen enunciaciones falsæ dici nequeunt aut pro falsis haberi, nisi quis falsitatis arguat verbum Dei, nec tamen propriæ sunt; nam spicæ aut boves non erant anni, Petra non erat Christus ipse, nec panis, quem Apostolis distribuebat, erat ipsum corpus Christi, quo accubebat mensa, &c. Factor hoc axioma ab omnibus receptum esse & pro verissimo haberi, *Nulla opposita, consequenter, nec relata, possunt de se invicem affirmari in casu recto, ita nec disparata*, attamen video extare tales enunciaciones in sacris literis. De *relatorum* mutua enunciacione in casu recto, exempla protulimus: de *disparatis* extat Joh. I. 14. *Verbum caro factum est, Deus est homo*; quæ quidem vulgo habentur pro disparatis: rectene an secus, nunc non disputo. Quicquid sit. Alterutrum hic cedat, oportet, aut axioma in Philosophia receptum, aut verbum Dei. Utrum rejicietur, ut falsum?

Canon Logicus aut Metaphysicus, ab hominibus errori obnoxiiis proculus, an Sacra Pagina, à Deo fallere & falli nefcio profecta. Ego sane malim, cuicumque demum axiomatici Philosophico fidem detrahere, quam vel tantillum derogare veritati sacrarum litterarum. Quid? quod is sit genius linguæ Ebrææ, ut alio modo loqui nequeat, cum signatum prædicabit de signo; nam non habet verbum, quod respondeat Græco *σημαίνω*, aut Latino *significare*. sed cum dicturi essent Ebræi, *ista imago significat, σημαίνω, principem, dicerent, ista imago est princeps*, qui modus loquendi & nobis Belgis est usitatissimus, quibus tamen vocabulum Belgicum, *beteeckenen*, suppetit.

VIII. *Divisiones signi, in naturale & arbitrarium, formale & instrumentale, notificans, memorans, & certificans*, & si quæ sint aliæ, consulto omittimus, quia facile intelliguntur, & in *Logicis ac Metaphysicis, Keckermanni, Alstedii, Scheibleris, Burgerjadicis*, libellis extant, atque etiam in aliis.

IX. *Circumstantia* est, quicquid, præter objectum & signum, rei, i. e. subiecto, adjacet, circumstat, appensum vel appositum est: ullo modo; atque latissime sese extendit.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-SEXTA,

DE

SUBJECTO ET ADIVNCTO.

THESIS I.

Subiecti & Adjuncti naturam exposuit disputatio præced. hæc ufum horum terminorum in variis ostendet questionibus, iisque gravissimis. §. 1. Quæri potest. An Deus possit dici subiectum suorum attributorum, v. c. omniscientia, omnipotentia, &c. ut hæc dicantur adjuncta? Quam questionem obiter tetigimus lib. 3. disp. præced. Affirmat Scheiblerus cum multis aliis, & est phrasis recepta Philosophis ac

Theologis. Verum enimvero, si definitio subiecti & adjuncti obtineat, quæ poni solet, & à nobis posita est & exposita, disp. præced. imprudenter, ne dicam, falso, quicumque, & quarumcunque etiam sint partium, seu Philosophi, seu Theologi, sic loquuntur. Adjunctum præter essentiam ad subiectum accedit. Sed omniscientia, omnipotentia, &c. præter essentiam ad Deum non accedunt. Quare errandi animum præbere

præbere queant hæc notiones Logicæ & termini Metaphisici, eum Sanctissimo Enti, Deo, tribuuntur, nisi primum purificentur. Quasi subiectum & quasi adjunctum dici hic malim, ad morem Iurisconsultorum, qui loquuntur de *Contractu* & *quasi-contractu*. Quod vere & proprie est *adjunctum*, id est, extra rationem & essentiam *subiecti*: secus est in iis, quæ explicantur *per modum adjuncti*, ac si essent *adjuncta*, quæ possunt esse idem cum subiecto essentialiter: ita exemplum habemus in ente, cujus *quasi-adjuncta* sunt, *unitas, veritas, bonitas*, non tamen vere & proprie *adjuncta*, quia non sunt extra essentiam entis; quia tamen de ente prædicantur, ut attributa quoque divina de Deo, possunt utrobique *quasi-adjuncta* dici: & certe, quando dico; Deus est omniscius, est omnipotens; Ens est unum, verum, bonum; Dispositio terminorum seu utriusque extremi Logica proxime accedit ad dispositionem subiecti & adjuncti; non tamen dicendum est, voces istas proprie Deo convenire. Nam hoc in errore adduxit *Vorstium*, qui hinc in Deo finxit compositionem ex subiecto & adjuncto, seu ex substantia & accidente, quæ impia est & simplicitati divinæ repugnat: ista enim *quasi-adjuncta* seu attributa Dei, sunt idem realiter cum Deo, ut affectiones entis sunt idem realiter cum ente.

II. §. 2. Quæri hic potest. An natura humana Christi *θεανθρωπος* in ipso possit dici adjunctum $\text{\textcircled{L}}$ *λογη* seu naturæ divinæ? Negat hoc strenue Scheiblerus, & flagellat eam ob causam vehementer affirmantes Calvinianos, Goclenium, Keckermannum, &c. qui misere ipsi vapulant. Sed nulla causa est, cur ita sæviat hic homo in *Philosophos* illos. Videamus, an non primas partes in ipso teneant, odium, invidia & calumniandi libido? *Adjunctum* est extra essentiam ejus, cujus adjunctum dicitur, seu subiecti sui. Quare ergo non possit dici natura in Christo humana adjunctum $\text{\textcircled{L}}$ *λογη* seu divinæ naturæ, cum extra essentiam ejus sit, si scilicet spectetur simpliciter ante incarnationem. Distinguere debuerat Scheiblerus inter *λογη απλην* & *σύνθετον*: $\text{\textcircled{L}}$ *λογη* simpliciter spectatus, si conferatur cum natura humana, nihil ob stare videtur, quominus,

ipse *subiectum*, hæc *Adjunctum*, dici possit, vocibus illis Metaphysice seu transcendentaliter aut etiam Logice acceptis: sed $\text{\textcircled{L}}$ *λογη* incarnatus, *θεανθρωπος*, & humana natura, non respiciunt se proprie ut *subiectum* & *adjunctum*, sed magis ut totum mysticum & pars. Ergo sic velim dici. Humana natura in Christo est pars $\text{\textcircled{L}}$ *λογη συνθετου*, est adjunctum $\text{\textcircled{L}}$ *λογη* simpliciter considerati; quemadmodum, ut crassiori exemplo hoc illustrem, furculus est adjunctum stirpis & pars arboris. Quod Scheiblerus clamitet, *λογην nullatenus subiectum dici debere naturæ humanæ, aut naturam humanam adjunctum τῷ λογῃ*, quia caro Christi assumpta sit in ipsam *σύνθετον τῷ λογῃ*, ista ratio non concludit: nam manet tamen extra essentiam $\text{\textcircled{L}}$ *λογη* simpliciter considerati; ita ut nec eam constituat, nec aliquam causalitatem ad eam constituendam conferat: aliud est, *recipi in personalitatem* & *subsistentiam alicujus*, aliud est, *venire in communionem essentiae alicujus*: hæc distinguere debuerat Scheiblerus, qui in aliis tricus distinguendis sæpe nimium est accuratus: Hoc decepit eum, quod ad discrimen istarum phrasum non attenderit. Tò *venire in communionem essentiae alicujus*, quando negatur de adjuncto respectu subiecti, hoc significatur, adjunctum ad essentiam subiecti essentialem constitutionem nihil seu nullam causalitatem conferre. Sed *Scheiblerum* cum *Scheiblero* committamus, & ipsum ex seipso refutemus.

III. In *Topicis Logicis* cap. 7. numero marginali 2. docet Scheiblerus, τὸ *adjungi*, seu *adjunctum* esse, complecti hæc duo. 1. esse posterius. 2. aliud se prius, extra-essentialiter afficere vel denominare. In *Metaphys. lib. 1. cap. 23. n. marg. 8.* dicit, illa omnia esse adjuncta, quæ essentiam rei consequuntur vel eidem superveniunt. Sed rogo *Scheiblerum*. An non natura humana est posterius quid τῷ *λογῳ* persona ac natura divina? An non extra-essentialiter (ut ipsius termino utar) τὸν *λογον*, personam ac naturam divinam, afficit & denominat? nam non constituit essentialiter eam, nec aliquid confert ad essentialem illius constitutionem. An non consequitur, τὸν *λογον*, personam & naturam Christi divi-

nam eique supervenit? Cur ergo non dicatur adjunctum. Imo vero dicatur, vel invito Scheiblero, & ringentibus vel omnibus Lutheranis, ex propria Scheibleri descriptione allata: præterea in *Log. cap. cit. n. 39.* in *Metaph. cap. cit. n. 25.* dicuntur attributa divina Scheiblero adjuncta quæ tamen certum est, participare divinam essentiam, cum ab ea non distinguantur: cur non licebit, naturam humanam in Christo dicere adjunctum divinæ, cum essentiam divinam sic non participet, ut attributa, nec sit eadem realiter cum illa, uti quidem sunt attributa. Hæc solvat Scheiblerus, antequam ita duriter excipiat misellos Calvinianos. Dicimus ergo contra illum, quod natura humana seu caro supervenerit vel adjuncta sit τῷ λόγῳ, per se & in se essentialiter & perfecte completo: λόγῳ recepit carnem & naturam humanam in suam ὑπόστασιν, & ratione hujus assumptionis potest dici caro particeps facta Deitatis, quatenus venit in consortium naturæ divinæ: & sic ὁ λόγῳ ἐπέβη ἐν γένεσιν, sed nõ potest inde concludi à Scheiblero, quod sic venerit caro, in essentia & λόγῳ participationem, ut adjunctum ejus dici non debeat: nam, profecto, non est caro de constitutione & λόγῳ essentiali, utcuque subsistentiæ & λόγῳ per unionem personalem sit facta particeps, & cum λόγῳ seu persona divina unum constituat ὑπόστασιν, suppositum seu personam. Quicquid autem rei in essentia perfecte adjungitur, id omnino adjunctum dici potest ac debet. Ergo, &c.

IV. Objicit Scheiblerus 1. Si humanitas aut natura humana esset adjunctum & λόγῳ, λόγῳ non posset dici homo, sed humanus, non in abstracto, sed in concreto, non συνωνύμως, sed παρωνύμως, non substantivæ, sed adjectivæ; sicuti dicimus, homo est sciens, non scientia, est vestitus, non vestis. Resp. Enunciationem illam, λόγῳ est homo, esse quidem in abstracto, synonymicam, atque substantivam, quoad sonum, sed esse in concreto, paronymicam, atque adjectivam, quoad sensum: effertur sane, si terminos spectes, substantivum de substantivo, & ut videtur, in abstracto; sed si attendatur ratio prædicationis & enunciatio resolvatur, ut sensus appareat, patebit, esse dicendum,

quod prædicatio fiat revera, in concreto & quasi per adjectivum & παρωνύμως, non συνωνύμως. Inter synonymicam & paronymicam enunciationem medium dari nequit, eo quod oppositæ sint contradictorie, ut essentialis, & non essentialis; vel, termino Scheibleriano, extra essentialis. Analysis seu resolutio hujus enunciationis, λόγῳ est homo, non potest esse alia, quam hæc, λόγῳ est personaliter idem; quod homo: ratio est, quia fundamentum enunciationis, quo nititur connexio subiecti & prædicati, est personæ identitas, non vero naturarum, divinæ & humanæ, essentialis unitas: nam, λόγῳ est homo, non significat, natura divina est humana, sed persona divina est homo: Unde liquet, prædicationem fieri, non in abstracto, sed in concreto; in abstracto enim dicendum esset, natura humana, pro homo, &, λόγῳ est homo, haberet hunc sensum, natura divina aut persona divina, est natura humana, quasi essentialis foret unitas naturæ humanæ cum persona aut natura divina, quo nihil est absurdius. At vero cum hic est sensus, λόγῳ est homo, id est, λόγῳ est personaliter idem qui est homo, verus est & concretus sensus, qui nititur identitate personæ; in cujus hypostasin assumpta est natura humana. Sed Scheiblerum iterum secum committamus. Attributa divina vere sunt Dei adjuncta Scheiblero, quamvis impie, & tamen in abstracto prædicantur de Deo, ut cum dico, Deus est veritas. Ergo aliqua adjuncta possunt in abstracto prædicari de subiectis. Quidni & natura humana, seu humanitas, quæ abstracta sunt, aut homo, si illud abstractum sit, uti non est. Quin, ne in exemplo quidem allato ego dicerem, revera in abstracto fieri, prædicationem, sed videri tantum, & quoad sonum esse, non quoad sensum: nam sit revera in concreto, quod præter habitudinem extremorum docet analysis, hæc sc. Deus est realiter idem quod veritas.

V. Objicit 2. Scheiblerus. Si humanitas esset adjunctum & λόγῳ, vel inhaeret, vel adheret ei. Non inhaeret, quia hoc tantum est accidens: non adheret, instar vestis, armorum, aut rei similis, quæ adheret homini: nam in his est παράστασις vel ἑξαρτήσιν, non περιχώρησις, quæ tamen est in λόγῳ, ratione naturæ humane. Tertia vero species

species præter adjunctum inherens nulla datur.
 R. ex ipso Scheiblero, non omne adjunctum importare inherentiam internam aut adhærentiam externam; edocent & evincunt hoc, attributa Dei & Entis, quæ neque accidentia sunt aut inhærent, neque Deo aut Enti adhærent, & tamen Scheiblero sunt adjuncta. Hunc modum solvat non fecit aut frangat Scheiblerus. Quid? quod forma adjunctum sit materiæ, quæ ideo dicitur subjectum formarum; forma enim est extra materiæ essentiam; eique supervenit, licet non sit extra essentiam compositi, cui quidem est essentialis, non item materiæ: at forma non est accidens materiæ inherens (loquimur de forma substantiali) neque extrinsecus materiæ adhæret secundum *περιχώρησις* aut *περιεχόμενοι*, sed materiam potius intrinsece perficit, eique unitur secundum *περιχώρησις*, non quod dicere velim, naturam humanam esse formam *τῆς λόγου*, sed ista instantia tantum volui ostensum, *majorem Scheibleri non esse universaliter veram.* Et, quid si modus, quo natura humana adjungitur *τῆς λόγου*, nos lateat, anne ideo adjungi aut adjunctum esse eam negabimus? Quod adjunctum sit, jam ostendi, quia præter essentiam *τῆς λόγου* simpliciter considerato supervenit. quomodo adjungatur ei, ignoro: licet per analogiam dici magis posset *adjunctum internum* quam externum, non instar accidentis, quomodo accidens inhæret subjecto, quod male infert Scheiblerus, sed instar formæ, quomodo forma inhæret materiæ: non quod hic similitudo sit æqualis, sed quia proxime huc accedere videtur, nam verba hic deficiunt; quin & deficit intellectus ipse in concipiendo modo, quo adjungitur interne caro seu natura humana, *τῆς λόγου*. scil. modus iste supernaturalis est & *μυστηριώδης*, & à nobis comprehendi non potest, multo minus enunciari:

non tamen ex incomprehensibili & ineffabili modo adjunctionis, rem ipsam aut naturam humanam Christi adjungi *τῆς λόγου*, aut esse adjunctum, negari debet.

VI. Objicit 3. *Scheiblerus. Subjectum non est in suo adjuncto. Sed λόγος est in carne. Ergo λόγος non est subjectum carnis aut caro adjunctum.* R. Quod subjecti & adjuncti denominatio dependeat à diversa rerum consideratione, comparatione, habitudine, dispositione, ideoque non est absurdum, eidem rei, modo subjecti, modo adjuncti, denominationem aut nomenclaturam imponere: sic *objectum*, interdum dicitur *subjectum*, interdum *adjunctum*, respectu ejusdem rei, quæ circa illud occupatur, *subjectum*, *Rameis*, *adjunctum*, *Aristotelicis*: sic *locus* illis *subjectum* est, his *adjunctum* est, respectu rei locatæ: sed amplius dico contra *Scheiblerum*, dicendam potius carnem esse adjunctum *τῆς λόγου*, quam *λόγος* carnis: ratio est, quia caro accessit ad *λόγος*, non contra, & *λόγος* recepit carnem, non contra: nec enim caro est *θεοδότης*, active, sed *θεοδέχης*, passive, non assumplit *λόγος*, sed assumpta est à *λόγος*, in conjunctionem atque unionem personalem, nam finitum non est capax infiniti, active, sed capi potest ab infinito, passive: Quod adducat loca Scripturæ *Scheiblerus*, quæ dicunt, *Christum venisse in carnem, esse manifestatum in carne*, ipsius intentum non evincunt, quod à *Theologis* nostris satis est ostensum: Finio cum monito. Discat Philosophiæ studiosa juvenus ex hac dissertatione, cum judicio & attentione legenda esse scripta Philosophica, *Scheibleri*, addo *Meisneri*, *Jacobi Martini*, *Calovii*, aliorumque *Lutheranorum*, item, *Eustachii*, *Raconis*, *Conimbricensium*, *Ruvvii*, *Toletii*, *Suarezii*, *Fonseca*; aliorumque Pontificiorum, ne legendi incaute imbibat errores in *Philosophia*, qui noceant in *Theologia*.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum,

Voluminis secundi,

VIGESIMA-SEPTIMA,

DE

CONVENIENT. ET DISTINCT.

T H E S I S I.

Circumfertur vulgo in Scholis Philosophorum, quos Scholasticos vocamus, Axioma. *Quaecunque conveniunt realiter, ea ratione distinguuntur.* & *Quaecunque distinguuntur realiter, ea ratione conveniunt.* Utrumque hoc verum censet, & pro Axiomate, quod sit & *axiomata*, obtrudit Philosophorum vulgus. Verum enimvero accuratius hanc *Convenientiæ & Distinctionis* comparationem intuenti, neutrum quidem mihi (pace & venia Venerabilium Magistrorum Nostrorum) Verum esse videtur, si realis & rationis distinctio sumatur eo, quo solet, modo, ut realis sit, quæ rebus competit per se, ex natura sua, absque ope, operatione, aut respectu intellectus, quæ aliis dicitur distinctio rei aut ex natura rei, rationis vero sit, quæ à mente proficiscitur, vel pure, quam rationis ratiocinantis vulgo vocant, & ego ex classe & numero distinctionum expungo, neque enim nomen meretur distinctionis, vel cum fundamento in re, quam rationis ratiocinatæ vulgo appellant. Hoc sensu, dico & assero, neutrum comparationis institutæ membrum, ita generaliter sumtum, esse verum. Non nego, ne quis erret, multa esse, quæ convenient realiter & ratione differant, ut v. c. animal & homo, homo & Petrus, & realiter conveniunt, & ratione differunt. Pariter, non nego, multa esse, quæ realiter differant & ratione conveniant, ut v. c. Socrates & Plato, homo & bestia, & realiter differunt, & ratione conveniunt, in superiori, priores in *homine*, posteriora in *animali*. Verum, ut omnia, quæ conveniunt realiter, distinguantur ratione, aut, ut omnia, quæ distinguuntur realiter, conveniant ratione, id vero nego ac pernego:

imo, dico contra, quæ differunt realiter, etiam realiter convenire posse, & quæ conveniunt realiter, differre realiter posse, quæ contradictio videbitur esse nonnullis, non est tamen, modo res bene intelligatur; quod sic ostendo.

II. Quorum una numero est essentia ante omnem intellectus operationem, ea realiter conveniunt. Ex. gr. animalis & hominis eadem est ante omnem intellectus operationem essentia generica animalis: nam animal est substantia, corporea, vivens, sentiens, & homo est substantia, corporea, vivens, sentiens: sic homo & Petrus ante omnem mentis operationem conveniunt in eo, quod utrumque sit animal rationale. *Assumo*. Atqui multa sunt, quæ realiter seu re, seu ex natura rei, non ratione, differunt, quorum una numero est essentia ante omnem mentis operationem. *Ergo* multa sunt, quæ realiter differunt, quæ realiter quoque conveniunt. *Minorem probō*. Modus & res modificata possunt esse una eadem numero essentia: modi, re & non ratione, distincti, quin & oppositi, possunt esse ejusdem numero essentia, ut conveniant in una eademque numero essentia, & quidem citra mentis fictionem, ante omnem operationem intellectus; modi, dico, non quidem omnes, sed aliqui saltem, separabiles puta. *Vnde sic concludo*. Omnis modus separabilis differt realiter, re, & non ratione, à re modificata: nam separabilitas aut actualis separatio est optimum signum distinctionis realis, seu ex natura rei. *Assumo*. Omnis modus separabilis convenit realiter re ipsa, cum re modificata, quia convenit ante omnem operationem intellectus. *Ergo* aliquid, quod convenit realiter

realiter cum re modificata, differt realiter à re modificata. Ergo convenientia realis stare potest cum distinctio reali. Porrò distinctio realis, i. e. citra mentis operationem, est inter modum & modum, præsertim, si sint oppositi, qui tamè possunt esse ejusdem numero essentia. Sed hæc omnia demonstramus exemplis.

III. Posse modum & rem modificatam convenire realiter & differre realiter, sic ostendo. Unio formæ & forma, personalitas & natura finita, differunt realiter, quia separari possunt re ipsa, quemadmodum v. c. unio animæ rationalis cum corpore separatur ab anima in statu separationis, & personalitas humanæ naturæ in Christo ab eodem separata est in actu personalis unionis; nam humana natura Christi assumpta est in personalitatem Ἐ λόγος seu secundæ Trinitatis personæ: attamen unio animæ rationalis & anima ipsa, personalitas humanæ naturæ & ipsa natura humana, licet distinguantur realiter, & non per rationem, nihilominus sunt ejusdem numero & singularis essentia, & quidem ita, ut sint illa ipsa singularis essentia, ideoque in illa conveniunt realiter. Quod autem sint una numero essentia, patet: nam unio animæ non obtinet peculiarem entitatem distinctam ab anima, nec personalitas est res quædam peculiaris & distincta à natura humana, sed unio, animæ, personalitas, naturæ, entitatem intime includit, ita ut, unio animæ & ipsa anima, sint una eademque res, personalitas & natura, sint una eademque res: scilicet unio & anima, sunt ipsa anima, in quantum est unita corpori; personalitas & natura, sunt ipsa natura, in quantum per se subsistit, sumta hac phrasi, non late, pro ratione formali substantiæ, sed strictè, pro ratione formali personæ. Quid? quod essentia unioni aut personalitati non conveniat, quia modi sunt: at essentia est entis, prout ens contra modum distinguitur; nam modus ens non est, puta reale (alioqui daretur progressus in infinitum) ideoque essentiam non habet, sed est medium negationis inter ens reale & nihil, cui non convenit, essentiam habere: unio igitur ex se essentiam non habens, eandem essentiam animæ participat, sic & personalitas, naturæ.

IV. Porro modi quidam realiter inter se distinguuntur, illi scilicet. quorum unus separari potest ab alio, aut potius, quorum unus separari potest à re modificata, alter non potest: v. c. personalitas naturæ humanæ, & dependentia ejusdem à prima causa, differunt realiter, quia personalitas à natura humana separari potest, & de facto separata fuit in mysterio Incarnationis; dependentia ejusdem à causa prima separari non potest: at hi modi repertiuntur in una numero essentia singulari, & quidem ita, ut non obtineant singularem & propriam entitatem, sed ut intime entitatem naturæ includant, adeoque una cum natura unam singularem essentiam absolvant: etenim, tum personalitas, tum dependentia, sunt ipsa natura dependens & sua personalitate subsistens præterea, cum sint modi, distinctam essentiam ab essentia rei modificatæ nullam habent, nec habere possunt, quia non sunt entia realia, quibus solis essentia competit.

V. Denique, modos oppositos distingui realiter, & non per rationem, certum est, ex vi oppositionis. At vero, quod non repugnet, dari modos oppositos, qui conveniant realiter in essentia eadem singulari, ita ut sint illa ipsa essentia singularis, ac proinde, ut & realiter distinguantur inter se, tanquam modi oppositi & sibi invicem incommunicabiles, & realiter conveniant in eadem essentia numero, & communi, patet in modis subsistendi divinis & essentia divina, in SS. Trinitatis Mysterio: nam Pater, Filius, & Spiritus S. conveniunt in una eademque essentia divina realiter, citra mentis ullam operationem (sunt enim unus ille verus Deus, nemine cogitante) & tamen distinguuntur inter se realiter (alius enim est, Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus, nemine cogitante) per Paternitatem, Filiationem, Spiritationem, modos oppositos & incommunicabiles alteri aut sibi invicem.

VI. Dicit quis ex *Infausti Socini* progenie: *Si Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, conveniant realiter in eadem essentia divina, ergo convenientia realis non erit quasi plurium, sed revera plurium: nam Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, sunt revera plures. Atqui cum extrema sunt revera plura, & conveniunt in eodem tertio, illa*

illa est convenientia rationis. Resp. Malle me negare definitionem *Convenientiæ* ex *Arist. Metaph.* l. 4. c. 9. acceptam; qua *Convenientia* definitur, plurium aut quasi plurium unio, & qua, plurium unio, dicitur *convenientia* rationis, quasi plurium, realis; quàm ut admittam, aut personas divinas non differre realiter inter se, sed tantum esse quasi plures, aut personas divinas non convenire realiter in essentia divina, sed tantum ratione: Nam certe, cum definitionum Philosophicarum veritas non potest applicari rebus divinis, rejici potius debent definitiones, quam ut veritati in rebus divinis quicquam derogetur. Neque ego miror, hanc, simileseque rerum Logicarum, Metaphysicarum, aut Philosophicarum, definitiones, ex *Aristotele* aliisque Philosophis, non Christianis, sed Paganis & infidelibus, acceptas, minus quadrate Deo & rebus divinis, quia illi ut Trinitatem non cognoverunt, ita cogitare non potuerunt, de Personarum in SS. Trinitate, vel reali convenientia in essentia divina, vel reali distinctione inter se: & quod accuratissime notari velim, & fideliter hic moneo, ex eo nati sunt omnes errores *Insausii Socini* & *Vorsii*, & eorum, qui utriusque vitularant, quod, cum viderent, axiomatibus Philosophicis, & rationi naturali, quæ ista axiomata procudit, aut etiam definitionibus sepe Aristotelicis, non convenire res divinas, Tres Personas in essentia singulari unius Dei, duas naturas in una Persona Christi, generationem unius Personæ in SS. Trinitate ab alia æternam, resurrectionem eorundem numero corporum, similiaque fidei, tum mysteria, tum dogmata, maluerint, res sacras & in sacris manifestatas rejicere, quam aut suæ rationi (quam non tantum sciendorum sed & credendorum faciunt normam, sed pessime, cum fides sit *ἡ ἀληθὴς πίστις καὶ ἡ ἀληθὴς πίστις*) aut axiomatibus Philosophicis aut definitionibus, ex *Aristotele* aliisque Gentiliis acceptis, nuncium mittere. Ego contra nihil miror, quod rationi eorum, omniumque in super hominum, utpote corrupte, videbantur contra dicere res sacras & mysteria fidei: sed illi corruptionem naturæ humanæ, mentisque in spiritualibus caliginem, adeoque peccatum

originis, non agnoscunt. Atque hinc est, quod in negotio præsentis, negent posse convenire realiter in una essentia divina singulari Personas, quæ inter sese distinguuntur realiter. Sed argumentum videamus, quo Trinitatem evertere conantur ex Philosophia, homines Antitrinitarii.

VII. Si, inquam, *essentia Divina est realiter eadem cum tribus personis realiter inter se distinctis, sequitur, unam rem esse eandem tribus rebus distinctis: quod vero idem est cum tribus rebus distinctis, id tres res esse, necesse est. Quare essentia divina, simul, & una res erit, & tres res.* Resp. Non est, quod metuat quis vim istius argumenti: salva res est, & salva nihilominus Trinitas. Fallunt illi *Sophistæ*, ambiguitate terminorum & phrasium, *idem esse realiter, & distincta esse realiter. Idem realiter dicitur, vel quod una tantum res est, non res plures, vel in quo non sunt plura diversa, quæ plus quam ratione differunt. Pariter, distincta realiter vocantur, vel stricte, quæ sunt res plures, vel latius, quæ ante mentis operationem distinguuntur à parte rei & entis. Quæ ergo priori sensu idem sunt realiter, ea sane nequeunt esse distincta realiter priori quoque sensu, stricte loquendo: id est, clarius. Quæ sunt res tantum una, ea nequeunt esse res plures; & sic largimur, Personas divinas in SS. Trinitate, quia sunt unius essentiæ & naturæ divinæ, tanquam rei unius, non esse res plures, non esse plures essentias aut naturas divinas, id est, non esse plures Deos: & hoc tantum sensu, quidam ex nostris *Philosophis* ac *Theologis*, negarunt Personas distingui realiter in SS. Trinitate, & recte: nam calumnia est, non sententia nostra, aut ullius ex nostris, tres Personas divinas esse tres res distinctas: sed vero, si posteriori sensu accipiatur, identitas realis & distinctio realis, negamus, essentiam Dei ita esse realiter eandem cum personis tribus, ut in ea non dentur, plura extra mentis operationem distincta, plures personæ realiter distincte inter se: è contra dicimus, dari plura distincta realiter in essentia divina eadem realiter, id est, citra mentis operationem. Ergo bene dicimus, & sine contradictione, identitatem rei seu realem itare cum diversitate*

rei seu reali: eadem enim res, eadem essentia divina est, in qua conveniunt tria realiter distincta supposita, tres realiter distinctæ personæ, verum non tres distinctæ res (quæ est ille *Socini & Sequacium*) sed ut tres, ejusdem realiter essentia divini, modi divini subsistendi, realiter inter se distincti: quod contradictionem nullo modo involvit. Veritatem hujus nostræ assertionis probamus hoc ratiocinio.

VIII. Quæcunque diversitas non multiplicat essentiam, ea non tollit realem convenientiam, seu identitatem rei. Atqui diversitas realis trium subsistendi modorum seu personalitatum in S.S. Trinitate, non multiplicat essentiam divinam; nam eadem essentia Dei unius tribus istis hypostasibus communis est absque sui multiplicatione, & sic statuitur à nostris & ab omnibus, qui Trinitatem agnoscunt. Ergo diversitas realis trium subsistendi

modorum aut personalitatum in S.S. Trinitate non tollit identitatem essentia divini seu earum convenientiam realem in eadem essentia divina. Itaque nulla est hæc contradictio, Et manet æternumque manebit, Personarum in Deo Trinitatem & distinctionem inter se realem optime stare cum convenientia reali unius ejusdemque numero essentia divini. Denique, si modi naturæ humanæ & finitæ distincti, & distincti ante omnem mentis operationem, personalitas, dependentia à causa prima, præsentia localis finita, eandem tamen essentiam naturæ humanæ singularis modificent, quidni & idem præsent tres modi subsistendi naturæ divini & infinitæ, ut eandem singularem essentiam divinam modificent, illi realiter inter se distincti, hanc realiter in se unam? Ergo falsum est. Quæcunque distinguuntur realiter, ea conveniunt ratione, & contra. Quod erat demonstrandum.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

VIGESIMA-OCTAVA,

DE

CONVEN. PRÆSENTIM SIMP.

THESIS I.

Deus Opt. Max. Author omnis entitatis, veritatis, bonitatis, in rebus creatis, idem author est omnis in iisdem ordinis; est enim *Deus ordinis, & non confusionis*: Ordo rerum patet ex mutua earum inter sese habitudine: hæc se manifestat, in rerum inter se convenientia & diversitate: nam & *frigida cum calidis pugnant, humentia cum siccis*, & nihilominus amice inter se conspirant. In præsens *Convenientiam* rerum contemplabimur, præsertim *simplicem*, exoritur ab utriusque definitione.

II. *Convenientia* vulgo definitur, *affectio entium, qua plura aut quasi plura uniantur*. Hanc eandem definitionem habet *Arist. 5. Metaph.*

c. 9. Sed loco convenientia usurpat vocem, *identitas*. τὸ ἰσότης, inquit. Ex quo factum, ut Philosophi fere omnes, moderni saltem *Scholastici*, Aristotelem in usu vocum, non minus quam in sententiis, secuti, *identitatem* dixerint loco *convenientia*, & illa fecerint vocabula æquipollentia. Verum enimvero accuratius consideranti istæ voces non æquipollent: nam omnis quidem *identitas*, *convenientia* est, sed non vice versa: *identitas* enim proprie est *convenientia in essentia*. Sed enim, uti nunquam, ita nec hæc difficilis fuero in vocibus usurpandis: nam nihil refert quoque *convenientiam in accidentibus*, causis externis, effectis, subjectis, adjunctis, *identitatem* vocare:

& sic *Scholastici* loquuntur de *identitate accidentali, causali, effectiva, subiectiva, &c.* Et profecto, in hisce ac similibus magna pars Philosophiæ hodiernæ consumitur, dum disputari solet, an voces latius vel pressius sumi debeant? v. c. *An identitas convenientiam significet, non tantum in essentia, sed & in rebus aliis?* sic &c. *An distinctio realis debeat dici ex natura rei, necne?* &c. Res ipsa potius spectetur, & ex rerum natura voces usurpentur, non vero ex arbitrio tantum, cuiuscunque tandem, seu *Aristotelis*, seu *Thomæ*, seu *Scoti*. Naturam ergo *Convenientiæ* paulo penitius inspiciamus.

III. *Natura Convenientiæ* in *unione* consistit, aut, ut loquuntur alii, in *unitate*. *Extrema*, quæ uniuntur, sunt *plura*, aut *quasi plura*, i. e. aut multa à parte rei aut multa per rationem: Unde nata est *distinctio Convenientiæ* in *realem & rationis*. *Convenientia realis, est convenientia quasi plurium*: id est, quando illa, quæ revera unum sunt, apprehenduntur ut multa, interposita distinctione rationis ratiocinatæ; quo modo *Socrates senex* convenit cum se ipso puero. *Convenientia rationis, est convenientia plurium*, id est, quando illa, quæ uniuntur, revera plura sunt, sed per rationem, seu mentis operationem, tantum unum sunt; quo modo homo & bestia dicuntur, convenire aut uniri in communi conceptu animalis, seu esse unum animal. Hæc definitio & distributio convenientiæ rebus creatis applicari potest: S. S. Trinitati increatæ non debet, ut hoc *disp. præced.* est ostensum.

IV. *Convenientia* est, vel *simplex*, vel *analogica*. *Simplex, est convenientia unius cum alio in eodem tertio*. *Analogica, est convenientia plurium cum pluribus in eadem habitudine*. Hinc liquet, in convenientia analogica geminam convenientiam simplicem comprehendere. In convenientia simplici duo semper sunt extrema, seu re, seu ratione, distincta, quæ conveniunt in eodem tertio. In convenientia analogica quatuor sunt extrema, quorum bina in tertio semper peculiari, sed simili tamen aut uno quoad habitudinem, conveniunt.

V. Receptus est circa convenientiam simplicem Canon. *Quæcumque in uno tertio con-*

veniunt, ea inter se quoque conveniunt: aut, *Quæ sunt eadem uni tertio, ea quoque inter se sunt eadem*. Hoc canone abutuntur pessime *Antitrinitarii*, cum ex eo, quod tres personæ realiter idem sint cum essentia divina in mysterio Trinitatis, argumentantur, etiam eas realiter esse idem inter se, & sic omne discrimen personarum tollunt, adeoque, ut nos unam essentiam, ita illi simul unam ponunt personam, *Patrem solum*: eodem abutuntur *Thomistæ* in controversia de Animæ rationalis identitate cum suis facultatibus. Si, *inquunt*, potentia animæ sint idem uni, puta, animæ substantiæ, sequitur, illas quoque esse idem inter se, ac proinde nullo modo distingui; & sic intellectus erit voluntas, &c. Varii varias excogitarunt hujus regulæ limitationes, quas non omnes referam, sed distincte agam & compendio.

VI. *Convenientia simplex* accipitur tripliciter; vel de *æqualitate* (sic, quæ eadem sunt uni tertio, id est, æqualia, sunt eadem, id est, æqualia, inter se) vel de *similitudine* (sic quæ eadem sunt uni tertio, id est, similia, sunt eadem, id est, similia, inter se) vel de *identitate*, id est, convenientia in essentia: nam æqualitas est convenientia in quantitate, & similitudo est convenientia in qualitate. Quando hoc *axioma* intelligitur de *identitate*, proprie sic dicta, quæ est convenientia simplex duorum in eodem tertio, quod sit essentia aut pars saltem essentia, tum vel maxime & accuratissime debet limitari, nec absolute sumendum est, uti quidem, cum intelligitur de æqualitate aut similitudine.

VII. *Vulgata explicatio* est, requiri ad veritatem *Canonis*, quando intelligitur de convenientia in essentia, seu identitate, ut aliqua sint eadem uni tertio *singulari*, & sic, quæ sunt eadem uni tertio *singulari*, sunt eadem inter se: nam fieri posse, ut aliqua sint eadem uni tertio *universali*, nec tamen inter se sint eadem, facile patet: nam homo & brutum sunt eadem animal; homo enim est animal, & brutum est animal; nec tamen sunt eadem inter se: quippe, nec homo est brutum, nec brutum est homo: eadem est ratio omnium, quæ speciei differunt; sunt enim idem cum genere, inter

inter se tamen non sunt idem. Ergo sic limitari volunt hoc *axioma*. Quæ sunt eadem uni tertio, sc. quod est res *individua*, quæ nec est res plures, nec eadem reipsa cum illa, quæ est res plures, sunt eadem inter se. Verum ista limitatio non sufficit: namque sic manet obiectum *Socinianorum*. Etenim personæ divinæ sunt idem cum essentia divina, quæ est aliquid singulare, nec tamen sunt inter se idem. Ergo addendum est hoc: quod ita illud tertium debeat esse singulare, ut sit *incommunicabile*. At vero, licet essentia divina sit singularis; quia tamen est communicabilis tribus personis, ideo, illæ personæ non sunt idem inter se, licet cum essentia idem sint. Nempe, licet essentia divina sit singularis, refert tamen naturam universalis in eo, quod, sicut universale prædicatur de pluribus, ut homo de pluribus & diversis suppositis, Petro, Paulo, Johanne, &c. sic essentia divina prædicatur de pluribus realiter distinctis suppositis aut personis, contra ingenium aliorum singularium; per hoc tamen non constituitur essentia divina nec numerari debet inter res universales, sed est & manet singularis, imo & singularissima; quia de natura universalis est, ita prædicari de pluribus, ut in illis, de quibus prædicatur universale, natura ejus multiplicetur, sicuti natura humana multiplicatur in Petro, Paulo, Johanne, &c. sunt enim in illis tres distinctæ naturæ humanæ, & ipsi sunt tres homines: at divina essentia non multiplicatur in tribus personis; non enim sunt tres essentiæ divinæ, nec tres dii, sed tres personæ: sic ergo dici potest; illa esse eadem inter se, quæ sunt eadem uni tertio singulari, sc. quod ita est singulare, ut non accedat ad naturam universalem in eo, quod de multis prædicetur: & hoc est, quod alii dicunt, ut illud singulare sit *incommunicabile*. Verum, quia hæc pugnantia videntur esse, singulare dici & communicabile, ut sunt quidem in rebus creatis, age, dicamus sic, & limitemus nos hoc modo: Tertium illud, in quo duo aut plura conveniunt, posse esse simpliciter, vel communicabile, vel incommunicabile: & canonem esse intelligendum de tertio incommunicabili, sive sit singulare, sive non sit,

modo sit incommunicabile, hæc tamen salvatur *Canonis* veritas. Ex. gr. Apostolus gentium & Paulus, convenient in uno tertio incommunicabili, hoc sc. individuo: Messias promissus & Jesus Nazarenus, in eodem incommunicabili singulari Christo: at Petrus & Paulus conveniunt in natura humana, ut in tertio, sed ut communicabili: natura enim humana, ut ut in se sit una, est tamen communicabilis; & hinc Petrus & Paulus non sunt idem individuum, nec idem homo, licet conveniant in natura humana: Ratio manifesta est, quia, si id, in quo conveniunt plura, est pluribus commune, per se liquet, ista plura non esse unum: contra, cum aliqua conveniunt in tertio incommunicabili, ea inter se oportet esse eadem, eo quod tertium sit incommunicabile ad plura: causa ergo proprie hujus rei, non est ipsa singularitas, vel, quod aliqua in tertio singulari conveniant, sed vero incommunicabilitas, quod illud tertium, in quo conveniunt plura, sit incommunicabile ad plura; ideoque ea necessario sunt idem realiter, quæ in isto tertio incommunicabili conveniunt. Et hoc modo rectissime respondetur *Socinianis* objicientibus, quod sequatur, Filium esse Patrem, & Sp. S. utrumque, si statuatur convenire in eodem tertio, sc. essentia divina: Neque enim hoc sequitur; quia tum demum sunt illa, quæ conveniunt in eodem tertio, eadem inter se, si tertium illud sit incommunicabile: atqui essentia divina communicabilis est pluribus suppositis; & supposita diversa, ea de causa, minime sunt inter se eadem, quod in essentia communi & communicabili conveniant, quia identitas essentialis non tollit diversitatem suppositalem.

VIII. *Sociani* negant, hunc canonem restringi debere, quia ejus ratio sit universalis: nisi enim hoc admittatur, *inquunt*, sequitur contradictio aperta, nempe, *unum idemque esse eandem rem & plures*. Sed Resp. ad id, *nulam* hinc esse contradictionem: fieri enim potest, ut una eademque res absoluta sit plures res respectivæ: mons v. c. una est eademque res, & tamen est acclivis & declivis: verum eo modo, quo res est una, non est plures, & quo est plures, non est una. Omnis error

Socinianorum ex eo fuit, quod existiment, fieri non posse, ut una res indivisibilis pluribus rebus distinctis conveniat: atqui ex sola Mathesi hoc addiscere potuerant: unum idemque indivisibile est punctum, quod est in Sphæra exacte rotunda & Plano perfecte plano, quod tangitur à sphæra, & licet in rebus creatis nullum posset dari exemplum, non tamen ideo hoc negandum est de Deo. Quod metuatur hic contradictionem aliquam *Trinitatis hostes*, si una numero essentia divina communicetur pluribus numero distinctis personis, & sic essentiam divinam fore rem unam & res plures, vanus omnino est metus, ac contradictio hic est nulla: sed ambiguitas est in voce, *res*, in qua ludunt *Sophistæ*.

IX. Argumentum illorum tale est. *Si in essentia divina eadem, tanquam in uno tertio, conveniant tres numero distinctæ personæ, ergo essentia divina erit una tantum res & simul res plures; quæ est contradictio.* Resp. Concedo consequens sequi ex antecedente, si vox, *res*, eodem modo sumatur: nego autem nunc sequi, quia vox, *res*, eodem modo non sumitur: ideoque & nego, esse contradictionem ob ambiguitatem in voce, *res*: ostendam ad oculum. Vox, *res*, accipitur hic aliter, quando dicitur essentia divina esse, *una res*, & eadem esse *res plures*. Est *res una*, si accipiatur vox illa absolute, pro natura: Deus enim est *una essentia, natura, res*: Est *res plures*, si accipiatur vox illa respectiva, pro modo & relatione substantiali: Deus enim est *res plures*, id est plures modi & relationes substantiales ac personales. Ostendant *Sophistæ*, si possint, esse contradictionem, unam essentiam, seu rem, absolutam, esse tres modos respectivos, seu relationes personales, seu tres res relativas. Qui vero ex Theologis nostris, quod hic monitum velim, negant, personam tres esse tres res, vocabulum *res* strictissime sumunt pro essentia aut ente reali: neque

enim tres personæ in S. S. Trinitate sunt tres essentia, tria entia realia; sunt tantem tres res, si vocabulum illud late sumas pro eo, quod est aliquid seu ens late sumtum, quale est omne illud, quod non est nihil, & comprehendit præter alia sub se & ambitu suo quoque relationes & modos: at si *res* & *ens* stricte sumas pro ente reali, cui soli convenit essentia, quale est, vel Deus, vel creatura, vel Substantia, vel Accidens, jam ex ambitu entis realis & rei nulli Theologorum dicunt, tres Personas in S. S. Trinitate esse tres res, sed esse tres modos & relationes, reales, substantiales, personales: dicuntque insuper, recteque dicunt, distinguui inter se realiter, id est, non per operationem rationis.

X. Quod attinet dubium, de facultatibus animæ rationalis, motum *ib. 5.* quod ex hoc canone non possint esse idem cum anima, illud facile solvitur: Nam, qui statuunt, facultates esse idem realiter cum anima rationali, ut *Scoristæ*, illi dicunt, re ipsa illas inter se quoque esse idem, v. c. intellectum esse re ipsa voluntatem, & contra, & animam esse eandem cum utraque sua potentia. Et hæc sententia mihi semper visa est probabilior, qui odi tot entia, accidentia, potentias, habitus, &c. multiplicari absque necessitate: nec tamen sequitur, nos intelligere cum volumus, aut velle, cum intelligimus; nam adhuc distinctio operationum manet, propter diversa objecta, circa quæ versatur anima rationalis operando, ad quæ dicitur diversos respectus: aliter anima occupatur circa verum, & tum intelligit, aliter circa bonum, & tum vult: & intercedit adhuc inter animam, intellectum, voluntatem, distinctio rationis ratiocinatæ, fundata in diverso respectu ad diversa objecta & inde consequentibus diversis operandi modis.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum,

Voluminis secundi,

VIGESIMA-NONA,

DE

DISTINCTIONE RERUM.

THESIS I.

VExatissima est inde usque à Scholastica Philosophiâ exortu de *Distinctionibus rerum* Controversia, & adhuc lis ea sub iudice est, dum alii plures, alii pauciores, distinctionis modos adstruunt, omnes vero ex fundamentis quibusdam novis, mirabilibus, fictis & excogitatis, (quorum ne vestigium quidem ullum apud *Philosophos Græcos, Academicos, Peripateticos, Stoicos*, extet) hæc distinctionum genera stabiliunt: hinc tot sententiarum divortia, in quot abiere *Scholastici*, qua Veteres, qua Recentiores, dum alio modo *Thomas*, alio modo *Scotus*, alio modo *Alii*, distinctionis modos concipiunt: sicubi varietas est, sicubi anfractus sunt ac mæandri, hic eos reperire est. Et tamen, licet de *variis rerum distinctionibus* quæstio barbararum sit vocum sordibus scæda, subtilitatum tricus impedita, superstitionis nubibus obscurata, ea tamen per *Philosophiam* universam, per disputationem omnem ac commentationem ita sui usu diffusa est, ut nulla alia ex tam infinitis quæstionibus ac disputationibus in hodierna *Philosophia* motis, cum hac, de *varia rerum distinctione*, usus amplitudine certare possit. Verum, uti utilissima hæc est doctrina, ita est obscurissima, quia nihil fere est, ubi pedem figere liceat: & ex industria videntur hic in partes abiisse, ut haberent, de quo inter se dimicarent homines contentiosi: Nos vero tandem videamus, quomodo ex hoc distinctionum labyrintho nos expedire valeamus.

II. Post varias de hoc negotio cogitationes, non videtur melius, brevius, distinctius,

generalis notio distinctionis exprimi aut ejus natura ac ratio formalis proponi, (quæ tamen à plerisque, si non omnibus, omissa est,) quam si *definiamus distinctionem* in abstracto, esse illud, quo unus conceptus non est alius. Ego quidem sic omnium commodissime definiri posse existimo, si dicamus. *Distinctio est id, quo unus conceptus non est alius*. Per conceptum intelligo hic, & formalem & objectivum. Sensus est definitionis, quod *Distinctio* formaliter & in abstracto consistat in eo, ut unum non sit aliud, sive in natura, sive in intellectu: cum unum non est aliud in natura, res dicuntur differre conceptu objectivo: cum unum non est aliud in intellectu, res dicuntur differre conceptu formali. Verum hanc *Distinctionis* definitionem paulo fufius declarare oportet. Ordinem rem vero altius, & à primis repetemus principiiis.

III. Duo sunt principia apud omnes certa: scil. 1. impossibile est, idem, simul esse in natura, & cum aliis confusum esse. 2. impossibile est, idem, simul esse in mente, & cum aliis confusum esse. Ratio utriusque est aperta: nam uti Deus & natura, ita quoque mens nostra, abhorret ab omni confusione: proinde, omnia, quæ sunt in natura, distincta sunt à se invicem: & omnia, quæcunque sunt in mente, distincte representantur: ita ut, quemadmodum distinctio objectorum extra intellectum id infert, ut unum non sit aliud, hoc non sit illud, sic distinctio notionum & noematum in intellectu hoc itidem infert, ut unum in intellectu non sit aliud. Itaque liquet, ad formalem rationem distinctionis in abstracto

hoc pertinere, ut unum non sit aliud, sive in natura, sive in intellectu. Quocirca cum distinctio ita late pateat, debent extrema distinctionis designari tali termino, qui sub ambitu suo conceptatur, quicquid uspiam datur, vel concipi potest: qualem terminum non novi in hoc negotio commodiorem, quam *conceptum*: nam communis *Philosophorum* usus obtinet, ut voce *conceptus* exprimat, tum objectum quodvis, quod cognosci potest, *πᾶν ὄντως*, tum ipsa cognitio, & hinc duplicem statuerunt *conceptum, objectivum & formalem*. *Conceptus objectivus*, alii *materialis*, est res ipsa, quæ intellectui objici potest, ipsum, dictum, objectum: *conceptus formalis*, est ipsa actualis cognitio objecti: jam vero, in genere omnis distinctio versatur inter conceptum & conceptum, seu objectivum, seu formalem: adeoque bene definitur, meo iudicio, *Distinctio, esse id, quo unus conceptus non est alius, sive objectivus, sive formalis*: & hinc infero, *distinctioem rationis ratiocinantis non esse distinctionem, & tantum ἐπεὶ ὁ μὲν ὡς sic dicitur*: nam in tali distinctione vix ac ne vix quidem dantur diversi conceptus formales, v. c. cum polyonyma distinguuntur, nedum ut dentur distincti conceptus objectivi. Ego ergo, ut à generali definitione distinctionis ad ejus modos transeam, sic procedo.

IV. 1. *Rationis ratiocinantis distinctionem non agnosco*, neque sub definitione distinctionis à me posita comprehendo. 2. *Divido distinctionem in realem seu rei, & notionalem seu rationis, scil. ratiocinatæ, quam ut formalem alii vocent, aut quocunque placet nomine, per me licet. Distinctio realis seu rei est, qua distinguuntur conceptus objectivi. Distinctio notionalis seu rationis ratiocinatæ est, qua distinguuntur saltem conceptus formales, licet objectivus conceptus idem sit seu eadem res: nam vel distinguuntur objecta vel non: si distinguuntur objecta ipsa, distinctio est realis; si vero non distinguuntur objecta ipsa, quæri potest de noëmatibus ipsis seu conceptibus formalibus, an illi distinguantur, necne? i. e. Utrum idem objectum sub diversis conceptibus inadæquatis sitatur intellectui, necne? Inadæquati conceptus dicuntur, qui rem, nec ple-*

ne, nec eodem modo, repræsentant: si diversi sint conceptus formales de objecto uno eodemque, vocatur *distinctio formalis, notionalis, vulgo, rationis ratiocinatæ*: si vero ne quidem diversi conceptus formales dentur, proprie locum non habet distinctio; communiter tamen, vel ob nomina diversa, vel ob alium quemcunque respectum, constituitur *distinctio*, quam vulgo vocant, *rationis ratiocinantis*.

V. Ex hisce ita explicatis multa nobis innotescunt; ac r. facile jam intelligitur, *Utrum ex natura extremorum, an ex habitudine mutua eorum petenda sit distinctionis ratio?* Resp. à posteriori: nam quod non sit attendendum, ad realitatem, sed tantum ad cognitionem & habitudinem extremorum, vel inde manifestum est, quod ad distinctionem realem satis sit, si extrema distinguantur, si distinguantur ipsa objecta, sive objecta ista sint entia realia, sive rationis & ficta, sive positiva, sive negativa, dummodo distinctio eorum non dependeat à formali conceptu intellectus. Pariter, ad distinctionem rationis perinde est, sive objectum, de quo ratio distinctos format conceptus, reale sit & extra intellectum, sive sit intentionale & ab intellectu unice dependeat, sive sit positivum, sive negativum, dummodo intellectui sub diversis conceptibus idem repræsentetur.

VI. 2. Manifestum est, *in quo consistat ratio distinctionis realis & rationis*: scil. uno verbo. *Distinctio realis est*, qua conceptus objectivus, (quicunque ille sit) alius est ab alio conceptu objectivo. *Distinctio rationis est*, qua conceptus formalis alius est à conceptu alio formali, manente eodem objecto (quocunque illud sit) sub diversis istis conceptibus repræsentato.

VII. Ex utroque hoc Confectario, quod ex rebus jam explicatis deduximus *th. 5. & 5.* sequitur, *non esse necessariam distinctionem tertiam, diversam à reali & rationis, quam Modalem vocant, aut quocunque nomine veniat*. Nam r. *Distinctionum species nomen non sumunt, sed jam ostensum est, à natura extremorum, sed à mutua eorundem habitudine*. At hæc vulgo recepta *Modalis* quorundam *Distinctio* nomen ab extremis sumit: ideoque membra

membra essent inæqualis naturæ: etenim, si species distinctionum tantum sumendæ forent à natura extremorum, ut fit in *modali distinctione*, tum *realis* distinctio tantum esset *inter entia realia*, & *rationis* esset tantum *inter entia rationis*. Sed utrumque hoc falsum est: & dari deberet mixta distinctio ac nova, ex reali & rationis conflata, qua ens reale distinguatur ab ente rationis: Et, quid opus est distinctione hac modali, cum commode reduci possit, vel ad realem, vel ad rationis, prout modi vel re vel ratione à re modificata sunt distincti? Certe, uti non est peculiare genus distinctionis excogitatum, quo explicetur distinctio inter ens & privationem, aut inter privationes inter se, ita multo minus excogitanda est distinctio nova, ut explicetur discrimen inter modum & rem modificatam, aut modos inter se. 2. Distinctio realis & rationis, prout à me explicantur, per conceptum alium atque alium, vel objectivum, vel formalem, opponuntur immediate, ac proinde non datur tertium genus distinctionis: antecedens patet, quia, quæ distinguuntur per diversos conceptus objectivos, distinguuntur ante mentis operationem, quæ distinguuntur per diversos conceptus formales, non distinguuntur ante mentis operationem: at distingui ante mentis operationem & non distingui, opponuntur contradictorie, ergo immediate, quia contradictio caret omni medio:

ideoque, si ante mentis operationem, aliud sit modus, aliud res, quam modificat, distinctio illa modalis est distinctio realis; si ante mentis operationem, non sit aliud modus, & aliud res, quam modificat, distinctio modalis est distinctio rationis: ergo modalis distinctio videtur mihi superflua. Uno verbo. Aut supponit hæc distinctio in re plura distincta, ita ut conceptus objectivi differant, aut non supponit in re plura distincta, sed ponit unum in re diversis tantum conceptibus formalibus apprehensum; si prius, est realis; si posterius, est rationis distinctio: nam entia non sunt multiplicanda sine necessitate, & ista citra necessitatem multiplicatio distinctionum tot difficultates nobis in *Philosophia* peperit: hac enim *modali* distinctione rejecta, cadit & illa, quæ Scoto *ex natura rei*, quæ aliis *formalis*, aliis *virtualis*, aliis *eminentialis*, aliis alio nomine venit: ruunt multæ divisiones distinctionum, quas videre est operose per suas classes deductas apud *Guilielmum Vrsinum* in *peculiari Disputatione de distinctionibus rerum*.

VIII. Verum, dicit aliquis, si tantum duo admittis distinctionum membra, *realis & rationis*, debebis, omnia, quæ distinguuntur, ad alterum horum posse revocare. Resp. id fieri posse, pro meo iudicio, distinctionis realis & rationis subdivisione quacunque instituta. Quomodo fiat, docebit Disputatio sequens.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Volaminis Secundi,

TRIGESIMA,

DE

DISTINCTIONE RERUM.

THESIS I.

EXposuit *Disp. præcedens* duas distinctionum classes, *rei & rationis*, rejecta *modali*: superest, ut, quod promissimus *thesi* 8. *Disp. præced.* nunc præstemus, & omnia, quæ ullo

modo distinguuntur, ad alteram harum classium revocemus. Sic ordimur.

II. §. I. *Distinctio realis est, inter rem & rem, id est, inter res plures diversas, idque*

five

five sint supposita ejusdem speciei, ut Petrus & Paulus, five sint supposita diversarum specierum, ut Alexander & Bucephalus, five sint genera diversa, ut substantia & qualitas, five sint species diversæ, ut spiritus & corpus, five quæcunque tandem individua diversa, five corpora diversa, five accidentia diversa, five tota diversa, five partes diversæ, quæ, aut de facto separatae sunt, aut, si de facto separatae non sint, separari tamen possunt citra contradictionem.

III. §. 2. *Distinctio realis mihi esse videtur, inter modum & modum, id est, modos plures diversos, five sint modi existendi, five sint modi operandi; etiam inter relationes diversas, quæ modorum nomine sæpe veniunt, ut inter causam & causatum, actum & potentiam; itaque huc pertinet distinctio inter relationes personales divinas, quæ sunt modi subsistendi; hinc realis distinctio est inter Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum.*

IV. §. 3. *Distinctio realis mihi esse videtur inter rem & modum rei, si non modum quemlibet, aliquem tamen, qui scilicet separari potest à re modificata, ut inter calorem & gradum caloris aliquem; calor enim potest amittere gradum aliquem caloris, & tamen manere calor, nec amittit speciem suam aut essentiam; quæcunque vero separari possunt, ea raliter distinguuntur, nam quorum unum potest sine altero, ea non sunt prorsus idem, quia nihil potest in re dividi à seipso, quia, si divideretur, non esset prorsus idem, sed statim essent multa entia; divisio enim gignit multitudinem: at non potest aliquid esse, & multa entia, & unum ens. Ergo, cum modus separari, quidam saltem, possit, à re modificata, distinguitur ab ea realiter, & ante omnem operationem mentis: in multis sane, aliud est modus, aliud res modificata: in multis, dico; nam sunt modi quidam inseparabiles, qui à re modificata non distinguuntur realiter, sed ratione tantum, ut unitas, veritas, bonitas, ab ente. Sed quid dicendum est de distinctione horum modorum inter se: estne illa realis an rationis? Disquiri permittimus.*

V. §. 1. *Distinctio realis datur inter privationes & negationes, five cum rebus positivis,*

five inter se invicem, comparentur: sic differunt realiter, tenebræ & lux, cæcitas & surditas.

VI. §. 5. *Distinctio realis est inter entia rationis, five illa conferantur inter se, five cum ente reali, v. c. sic distinguuntur realiter, subjectum & predicatum, Chimæra & Mons aureus, Tragelaphus & Homo.*

VII. Hæc quidem omnia realiter mihi videntur distingui. Nunc quæ ad rationis distinctionem referri queant, pariter explicandum venit.

VIII. §. 1. *Distinctio rationis, five notionalis, five formalis, est inter diversas formas five rationes concipiendi rem eandem, in genere de quovis objecto: nam in omni objecto potest intellectus partiri distinctos conceptus inadæquatos, sub quibus objectum ipsum representetur; scilicet potest formare conceptum genericum, & differentialem, & specificum, item commune & proprium: similiter potest intellectus concipere diversas facultates vel virtutes, ratione effectuum & operationum, ubi in re ipsa non dantur diversæ virtutes; & in hisce omnibus est distinctio rationis ratioinata, ut loqui vulgo amant.*

IX. §. 2. *Distinctio rationis est, inter diversas formas seu rationes concipiendi rem eandem de objecto reali, quod extra fictionem mentis esse habeat, quocunque nomine veniat: de ente, dico, reali quolibet, possunt diversi conceptus formari, vel quoad rem ipsam, vel quoad modos rei, licet in objecto ipso nulla detur diversitas: ita distinguuntur animal & homo in eodem homine, vis calefaciendi & exciccandi in eodem lumine, aliaque sunt exempla ubivis obvia.*

X. §. 3. *Distinctio rationis, speciatim locum habet in Deo, de quo licet formare distinctos conceptus, quibus, tum attributa ab essentia, tum unum attributum ab altero, tum personæ ab essentia actusque personales ab eadem, distinguuntur, salva manente essentia divinæ simplicitate summa: ita v. c. differt justitia Dei ab ejus infinitate, omniscientia à justitia, paternitas & filioati ab essentia Dei, generatio & spiratio ab esse divino. Compositio ergo ex subjecto & attributo, attributo & attributo, natura & supposito, simplicitatem Dei non evertit,*

evertit, quia hæc omnia in Deo sunt unum & idem, & ratione tantum distinguuntur.

X I. Ita quidem distinctionem rei seu realium, & rationis seu notionalem, ex mente nostra *disp. preced.* exposuimus, hac *presenti* illustravimus; nunc pariter, quæ sint *signa* & genuina *indicia* distinctionis, tum rei, tum rationis, videndum est. Varia quidem constitui solent, sed multa spuria & adulterina. Ego certissima notabo. Sunt autem *σημεία* seu *signa realis distinctionis*, quædam *generalia*, quædam *specialia*.

X II. §. 1. *Signa generalia distinctionis realis* sunt, 1. *essentiæ diversitas*: quæ enim diversas habent essentias, ea citra controversiam realiter distinguuntur. 2. *Separabilitas*: quæcumque enim separari possunt citra contradictionem, ea differunt realiter: nam cum separantur, uti possunt, unum est sine altero: ubi unum est sine altero, ibi unum realiter alterum non est. 3. *Oppositio*, prout opposita vulgo definiuntur, quæ, neque de se invicem, neque de eodem tertio, secundum idem, ad idem, eodem modo, atque tempore, affirmari possunt; & dissepiscuntur in disparata, relative opposita, contraria, privative opposita, & contradictoria. Quæcumque igitur sunt opposita istis modis, realiter distinguuntur, quia oppositio infert, non tantum, ut hoc non fit illud, sed etiam ut hoc repugnet illi.

X III. §. 2. *Signa distinctionis realis specialia* sunt, vel de substantiis, vel de accidentibus. De *substantiis*. *Vbi datur ratio producentis & producti*, ibi datur *distinctio realis*: nam oportet ad minimum suppositis differre, inter quæ dantur ejusmodi respectus: quæ vero suppositis differunt, ea omnino differunt realiter. De *accidentibus*. *Quæcumq; accidentia subjectis distinguuntur, ea distinguuntur realiter*. Unum namq; accidens nequit esse in pluribus subjectis.

X IV. §. 3. *Signa distinctionis rationis* mihi hæc sunt. 1. *Subordinatio prædicamentalis*. *Quæcumq; in eadem serie prædicamentali sibi subordinantur, ea distinguuntur ratione*, quia differunt secundum inadæquatos conceptus, & recte dicuntur *distingui formaliter*, quia diversæ sunt formæ concipiendi ea, licet in re sint unum & idem: sic distinguuntur, substantia, corpus,

vivens, sentiens, homo, Petrus. 2. *Diversa definitio*. *Quæcumque definitione differunt, ea ad minimum differunt ratione*. Distinguuntur & definitione, quæ realiter differunt, sed non omnia ideo, quæ differunt definitione, statim distinguuntur realiter, differunt tamen plus quam ratione ratiocinante, ut loqui solent vulgo, quia, ubi diversa est definitio, ibi est diversa ratio formalis; definitio enim est ratio essentia: ubi autem hæc diversa est, ibi ad minimum formalis diversitas seu distinctio rationis ratiocinata concedenda est; actio & passio definitione differunt, formaliter differunt, quia unus idemque motus inadæquatis conceptibus formalibus apprehenditur; attributa entis ab ente, & inter se, definitione, formaliter, consequenter & ratione distinguuntur ratiocinata. Signum in specie distinctionis ratiocinatae de ente simplicissimo Deo est. *Quæcumque de ente simplicissimo Deo concipiuntur, ea ratione ac formaliter distinguuntur*, quia non inferunt veram oppositionem, ut, essentia, independentia, omnipotentia, paternitas, generatio, &c. quæ in divinis non sunt opposita. Atq; hæc fuerunt *signa distinctionis, tum rei, tum rationis*: restat *utriusq;* una *subdiviso* explicanda.

X V. *Distinctio realis* est, vel *non-essentialis*, vel *essentialis*: nam tertium membrum distinctionis realis, nempe *suppositalis*, est superfluum, quia suppositalis distinctio, aut pertinet ad non-essentialem, ut in divinis, aut ad essentialem, ut in rebus creatis. *Distinctio realis non-essentialis*, alias *realis tantum*, est eorum, quæ sunt ejusdem essentia numerica, ita tamen, ut sibi mutuo sint incommunicabilia: hæc *distinctio, realis tantum, seu non-essentialis*, invenitur in SS. & adorando Mysterio Trinitatis: nam Personæ Trinitatis sunt ejusdem numerice & singularis essentia divine, sed, in quantum caractere personali distinguuntur, sunt sibi invicem incommunicabiles, ita ut una persona ob proprium characterem personale non sit alia. *Distinctio realis essentialis* est eorum, quæ habent essentias diversas, sive separatae sint, sive separabiles absq; contradictione. Hæc est, *generica, specifica, numerica*. *Genere differunt*, vel quæ in diversis sunt prædicamentis, non τῶν κατὰ γένος πρῶτων, sed τῶν ἑσῶν, vel quæ

sunt sub diversis unius Categoriae speciebus: prioris exemplum est, linea & habitus, posterioris, homo & lapis. *Specie distinguuntur*, quæ in conceptu quidem generico conveniunt, sed forma specifica distinguuntur, ut homo & brutum. *Numero distinguuntur*, quæcunque ejusdem speciei sunt, sed, vel in diversis subjectis reperiuntur, vel diversa supposita constituunt. Duobus itaque modis contingit, numero differre. 1. cum res differunt subjectis, sic ut unum existat sine altero, quo modo albedo in pariete differt numero ab albedine lactis, nivis, cerussæ, &c. eruditio Petri ab eruditione Pauli. 2. cum res genere & forma essentiali conveniunt, distinguuntur autem forma contracta per conditiones individuantes, hic & nunc, &c. quomodo differunt Petrus & Paulus.

XVI. *Distinctio rationis est, vel virtualis, vel formalis, vel modalis. Virtualis est eorum, quæ diversimode se exerunt ac si essent virtutes aliæ atque aliæ.* Ita vis indurativa, liquefactiva, rarefactiva, calefactiva, distinguuntur in Sole, ratione, virtualiter, quia eadem est virtus, quæ diversos illos effectus edit: sic virtua-

liter distinguuntur, justitia, misericordia, & attributa Dei. *Formalis distinctio est illorum, quæ unitive in uno sunt contenta.* Sic formaliter, distinguuntur. 1. Superiora & inferiora essentialiter sibi invicem subordinata, ut homo & animal. 2. Passiones: sic affectiones entis sunt unitive in ente & ab eo continentur, distinguunturque formaliter ab eo. *Modalis distinctio rationis, est inter rem & modum rei inseparabilem, vel inter modum & modum non sibi invicem oppositos, sed ratione formali tantum distinctos, quando scilicet modi de se invicem predicari possunt:* sic distinguuntur modaliter, ratione, ens & unum, unum, & verum, & bonum, inter fe.

XVII. *Sed quo referes, dicat quis, distinctionem accidentalem, tum internam, imparitatem & dissimilitudinem, tum externam, causalem, effectivam, subjectivam, adjunctivam?* Resp. ad distinctionem realem non-essentialem. Hæc enim subdividatur in suppositalem & accidentalem; & hæc iterum in internam & externam, atque utraque in suas species, ut fieri solet. Non putem vero ullam superesse distinctionis speciem, quæ non commode revocari queat ad aliquam classem jam à me expositam.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-PRIMA,

DE

I D E I S.

THESIS I.

Agredimur materiam arduam & sublimem, de Ideis contemplationem, quæ insigni tamen se commendat utilitate: multum enim confert, *ad sapientiam, ad religionem, ad morum informationem.* *Ad sapientiam;* sapientia enim circa primas altissimasque rerum causas versatur. Sed ideas perscrutari, nihil est aliud, quam has causas perscrutari. *Ad religionem;* sine Ideis enim, nec dependentia mundi à Deo, nec divina providen-

tia, rite explicari potest. *Ad morum informationem;* fieri enim non potest, quin ille, qui Ideas Dei recte fuerit contemplatus, cognoscat admirabilem Dei sapientiam, potentiam, bonitatem, & Deum cognitum, sapientissimum, potentissimum, optimum, amet, colat, veneretur.

II. *Idea, ut nomen primum explicemus, Græca vox est, sic dicta ἰδέω τοῦ εἶδω, à videndo, aspectando, Latine aspectus, species; specio enim anti-*

antiquitus idem erat quod *video*, quia, ut *Lud. Vives* ad lib. 7. *August. de Civit. Dei* c. 28. notat, sicuti artifex, dum conceptum aliquem seu partum in externa materia procreare meditatur, formam rei producendæ objectam intellectui adspicit, adspiciendo contempletur, contemplando operatur; ita & Deus mundum procreaturus, ideam ejus faciendi intellectui suo ex sese & à sese objectam adspexit & contemplatus est, & sic, ut eum adspexit & contemplatus est, produxit. Hinc, quia *Idea* est originalis rerum species, in intellectu existens, & ad solam rationem pertinens, sola mente perceptibilis, & quia est ratio secundum quam opus ad extra producitur, factum est, ut Latini *Ideas* appellaverint *rationes*, in quo à nominis quidem proprietate (nam *ratio* Græcis non *ἰδέα* sed *λόγος* dicitur) non tamen à rei veritate discesserunt: nam *ideæ* sola *ratione* & intellectu continentur, & sunt *λόγοι*, rationes rerum in Deo producendarum extra Deum: quia autem res extra Deum à Deo ad *Ideas* divinas efficiuntur, hinc *exemplaris* & *παράδειγμα* nomen invenerunt, juxta illud *Boëthii*, pulchrum pulcherrimus ipse Mundum mente gerens similique ab imagine formans. Et, quia hæc *Ideæ* à Deo cognoscuntur, imo sunt rationes in Deo cognoscendi res (sunt enim eadem cum essentia divina, in qua Deus omnia cognoscit, ut postea probabimus) ideo etiam rerum *notiones*, *conceptus*, *similitudines*, *imagines*, *simulachra*; & quia intellectum divinum quasi informant, *formæ*, appellantur, quin & quia in *Ideis*, tanquam in seminibus, occulta quasi sunt & inclusa, quæ mox producerentur, *rationes* quoque rerum *seminales* dicuntur. Hæc de *Voce*.

III. *Ideas dari*, quo sensu vocem explicuimus, probandum nunc esset; sed placet, antequam ad rem ipsam perveniamus, cum *Aristotele* congregari, & ab ejus injuriis vindicare *Platonem*, cui lib. 1. *Metaph.* t. 30. & 7. lib. t. 20. 21. sed præsertim lib. 1. *Eth. Nicom.* c. 6. nescio, quod monstrum opinionis circa *Ideas* affingit. Multi sane hic *Aristotelem* strenue accusant, ac non ingrati solum animi, sed palmaris quoque mendacii reum faciunt: ajuntque rotunde, *Platonem* nullas tales, quales fin-

git *Aristoteles*, *Ideas* posuisse, imo ne per somnium quidem cogitasse: sed *Aristotel.* affinxisse sententiam talem *Platoni*, ut haberet quod oppugnaret. Imo conqueruntur nonnulli de summa hinc injuria facta *Platoni*, cujus longe alia fuit mens, quam quæ ei ab *Aristotele* tribuitur, qui hic cum umbra luctari voluisse videtur. Dicit *Aristoteles*, *Platonem* posuisse purissimas quasdam formas rerum naturalium, abstractas à corporibus, & seorsum à divina mente subsistentes, & has *Ideas esse*. Verum enimvero maximus *Plato* ac *Philosophus divinus* non excogitavit profecto *Ideas*, errabundas inter nubes, ut in terrarum vel orbis mundani angulo alicubi delitescerent, sed in mente eas posuit divina, æternas atque immutabiles. Detur quæso fingendi licentia; quis est, qui non animadvertat, ineptas esse cogitationes, si quis fingat bovem aut leonem quendam maximum, per se consistentem, & alicubi extra omnes boves & leones singulares existentem, egregia anima & formoso corpore præditum, ad cujus *Ideam* boves omnes ac leones singulares sint expressi, formati, facti? Apage nugas, homine mentis sanæ, nedum tanto *Philosopho Platone*, indignas. *Plato* omnium rerum *Ideas* & exemplaria in ipso *Deo* posuit: quæ sententia non tantum reprehensionis est expertis, sed omnem laudem contra meretur atque admirationem, ac *Patribus* Antiquis ita placuit, ut, revelationi potius quam rationationi eam debuisset acceptam referre *Platonem*, nonnulli existimaverint. Quid enim pius magis, quam rerum omnium *ideas*, seu archetypos, seu exemplaria, in *Deo* collocare? ita certe *Dei sapientiam* in omnium rerum creatione & intelligimus & explicamus optime, eamque sic exposuere sanctissimi *Patres*, *Clemens Alexandrinus*, *Iustinus Martyr*, & magnus *Augustinus*. Sed, ut, quæ *Platonis* mens fuerit, clarissime liqueat, eam apertissime proponemus, prout ex ipso & *Marsilio Ficino*, *Platoniorum* inter recentiores *Coryphæo* in sua *Theologia Platonica*, hauriri potest.

IV. *Plato*, vir divinus, à *Deo* creatore pendere omnia certo sciens, cum is eximie sapiens, potens, & bonus esset, eum omnis

veritatis & virtutis fontem statuit, è quo rivuli in omne genus creaturarum propagarentur; atque ut creaturæ omnes ab eo ortum ducunt, ita in eundem quoq; per medium hominem desinunt; cujus hominis beatitudo in morte Philosophica (est enim Philosophia meditatio mortis) qua cum Deo conjungitur per contemplationem & actionem, reposita est. In Deo ergo sunt omnia æquivalenter, in eodem omnia à se cognoscuntur excellenter: & hæc cognitio Idea dicitur ἀπὸ τοῦ ἰδέειν à videndo, Mater omnium ἰδέειν, specierum creaturarum, uti Deus est Pater omnium entium. Atque sic in mente divina esse Ideas rerum omnium, quoniam Deus semetipsum intelligens, omnia etiam à se creanda intelligit; quin amplius in hujus Idea divinæ contemplatione, id est, animæ cum Deo conjunctione, summum hujus vitæ bonum collocari, Plato docuit. Videatur ac legatur ipse Plato in *Timeo*, in *Parmenide*, in *Phædone*, in *Convivio* in 6. & ult. de *Rep. lib. 8.* & alibi. & quicumque non plane hospes est in lectione Platonis, ei facile constat, hanc ipsam esse Platonis sanctissimam mentem, quam cum sciret Aristoteles, qui annos viginti Platonem audiverat, prudens tamen & sciens eam dissimulavit, atque aliam plane ei affinxit, egregius in Præceptorem calumniator, qui ideo ipsemet, in suis castris, à militibus suis, quamvis sacramentum ei dixerint, Themistio, Simplicio, Eustratio, Magnus Imperator turpiter deseritur, ac gravissimo impietatis crimine ab iis aliisque notatur & condemnatur.

V. Sic loquitur Themistius, cum de Ideis philosophatur, & de hac Idearum ab Aristotele facta explosione. Aristoteles Platoni perpetuo contradixit, id est, sophisticè captiosè & disputavit, & non tam Platonis sententiam, quam ejus speciem, & quod sibi finxit sententiæ Platonice simulacrum, oppugnavit. Quod multo clarius expressit Simplicius, eandem Platonis Ideas defendens, cum inquit disertim. Aristoteles, cum in Ideas Platonis debacchatur, potius ad verba, quam ad sensum argumentatur. Quid Eustratius in suis ad *Eth. Nicom. lib. 1. c. 6.* Posset, inquit, aliquis jure Aristoteli objicere. Videris, ô Aristoteles, de industria, quippe qui amicus &

discipulus Platonis extiteris, adversus opinionem de Ideis adeo captiosè & fallaciter disputasse, ut ex eo, quod nihil diciturus esses, quod ad everendam de Ideis sententiam valeret, eam confirmares magis atq; stabilires. Atq; hæc sunt tria Aristotelis inter Græcos testimonia, in hoc negotio Idearum, de ejus fidelitate & sinceritate, prolata.

VI. Unum adjungemus ex Latinis ac recentioribus Aristotelis Interpretibus, hominis Αἰετοπικωπειν, & Thomistæ inexpugnabilis, & Aristoteli & Thomæ addictissimi, & inter barbaros Scholasticos sua barbarie principis, Chrysostromi Iavelli, testimonium, qui in secundo tomo operum Philosophicorum, Epitomæ suæ in *Ethicam Platonis, tract. 7. c. ult.* omnium diligentissime rationes collegit, quæ Aristotelem, in Ideis Platonis impugnantis, speciatim in idea boni exagitanda, egregium agere dissimulatorem doceant: sic loquitur. *Quam falso id Platoni tribuat Aristoteles, ut felicitatem voluerit positam, in generali quodam bono, quod apud Platonem ipsum idea boni sive per se bonum appellatur, vel ex eo constat, quod Plato docuit aperitissime, tum aliis in locis longe plurimis, tum vero maxime in Symposio seu convivio, veram felicitatem in divinarum entium contemplatione consistere. At idem ipse de felicitate sentit Aristoteles, nec quicquam potuit invenire excellentius, lib. 10. Eth. Nicom. Ergo, quod attinet ad sententiam, à Platone non discrepat, sed dissentire vult verbis: solet enim Plato, Dei contemplationem, spectaculum per se boni ac pulchri vocare, quod Aristoteles sub Idea seu boni separati nomine tam vehementer hic exagitat. Hæc Iavellus, qui ibidem supervacaneum judicat, Aristotelis ratiocinia, contra Platonis Ideas allata, solvere, quia, inquit, ludunt in ambiguo. Si cui tamen argumenta Aristotelis refutata videre gestiat, adeat commentarios accuratissimos Audomari Talei in l. 1. Eth. Nicom. Campanellam in *Metaph. parte 3. l. 13.* Scipionem Agnellum in l. 1. de Ideis.*

VII. Ex hisce omnibus factis constat, non sine ratione, Aristotelem, falsitatis, dissimulationis, ingratitude, contra Platonem, Præceptorem suum, in impugnantis Ideis, accusari; atque hoc tanto magis fidem invenit apud multos, quod idem à Plutarcho & Laertio (at quantis Authoribus!) confirmatum reperitur.

periat. Verba *Plutarchi* sunt. *Ideas Platonicas Aristoteles ubique dictis incessens, in moralibus, in naturalibus commentariis, in iis, quæ exoterice vocantur, disputationibus, visus est quibusdam, majore contendendi quam sapientia studio id fecisse, ut qui proposuisset Philosophiam Platonis contemnere, tantum abest, ut eam fuerit secutus. Hæc Plutarchus. Laertius in Aristotelis vita sic de eo scribit. A Platone adhuc vivente defecit: itaque dixisse Platonem ferunt. Aristoteles nos calcaneo perit, ut pulli solent ma-*

trem, ubi sunt in lucem editi. Et hæc Laertius.
VIII. Qui *Aristotelem* hic excusant, ajunt eum, non tam contra *Platonis* sententiam, quam contra eam, quæ vulgo pro *Platonica* haberetur, disputasse. Quicquid sit de hoc negotio, sufficit nobis, jam ostendisse, *Platonem* longe ab eo abfuisse, ut rerum omnium universales quasdam *Ideas*, existentes extra *Deum*, extra res singulares, docuerit, & quod eas in *Deo* ipso ac solo constituerit, in quo illas reperiri sequens docebit *Disputatio*.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-SECUNDA,

DE

I D E I S.

T H E S I S I.

Quid vox hæc, *Idea*, significet, *disp. præced.* explicatum est, & simul quam injuriam fecerit *Platoni Aristoteles*, dum aliam hujus vocis notionem effingit, quam *Plato* asseruerat. Nunc rem ipsam spectemus. Ac primo videbimus; *An sint in Deo Ideæ?* Deinde, *quid sint?* Utrobique multa sese offerent abstrusa, sed quæ laborem indagandi ac contemplandi sua utilitate compensabunt.

II. *Dari Ideas in Deo*, ratione naturali sciri potest, & cognitum fuit à multis Ethnicorum. Nos argumenta proferemus aliquot, quibus esse evincemus.

III. §. 1. Omne sequens quod agit ex ratione, Barbari dicunt, rationabiliter, clarius, quod agit per intellectum, necesse est, ut illud apud se habeat rationes & formas rerum, quas efficiet & efficiendas cognoscit. Sed Deus est agens tale. Ergo. *Assumo.* Atqui hæ rationes & formæ rerum faciendarum, & quibus res faciendas Deus cognoscit, sunt nihil aliud, quam *ideæ*. Ergo illæ dantur in Deo: Profecto, hæc est differentia inter agens naturale & rationale, quod naturale agat, motum ab alio, & sic non indiget exemplari, per quod agat;

at rationale agit motum à se, per rationem quam habet in se. Deus autem in producendo mundo est agens rationale, non naturale. Ergo, &c.

IV. §. 2. Mirabilis rerum omnium atque universi ordo & causarum series ac societas ostendit evidenter, quod creator illarum agat cum summa ratione & sapientia: ratio enim illa eminentissima ac sapientissima, & quæ omnia ordinat, se ipsam ignorare non potest: alioqui summa ratio foret irrationalis, nullam enim sui rationem haberet: Mundum autem, non casu, nec fortuito, nec temere, sed eminentissima ratione, extitisse, atque etiamnum consistere, perpetua membrorum ejus tam repugnantium conspiratio aperte declarat. Summa itaque ratio seipsam intelligit, & quia est rerum omnium ordinatrix, dum se ipsam intelligit, intelligit se, ut omnium rerum ordinatricem: sed intelligere seipsam ut rerum omnium ordinatricem, nihil est aliud, quam intelligere, quibus rationibus ipsa *Ratio* intelligens omnia efficiat, disponat, moderetur. Atqui hæ rationes in summa & sapientissima omnium *Ratione* sunt *Ideæ*. Ergo, &c.

V. §. 3. Omnis virtus prius intra se ipsam suam generat prolem, quam extra se: sic vita vegetativa, tam in plantis quam animalibus, femem, quasi-plantam & quasi-animal, & si Scaligero credimus, plantam imperfectam & animal imperfectum, in proprio corpore prius producit, quam id faciat extra se, & vel plantam vel animal producat extra se: sic sensitiva vita in seipsa per phantasiam prius rei simulachrum efformat, antequam in externa materia progeniem & effigiem sui producat: sic & rationalis vita, prius in se ipsa rei agenda rationem concipit, antequam extra se ipsam rem efficiat palam.

VI. §. 4. De ratione Ideæ sunt hæc tria, ut voluit *Scholastici*, 1. ut sit forma rei, præter ipsam rem, in agente existens. 2. ut res producta imitetur, referat, & exprimat illam. 3. ut agens intendat rem exprimere secundum Ideæ similitudinem. At Deus operatur juxta tres has condiciones. Ergo operatur secundum Ideas. *Prob. minor.* Quia perfectissimus operandi modus debet Deo tribui: At talis est, qui juxta tres condiciones relatas procedit, quod patet in artificibus perfectissimis, qui semper sic operantur.

VII. §. 5. Qui per suam essentiam facit omnia, is in sua essentia continet omnia, & comprehendit omnia; alioquin, quæ faceret, non cognosceret. At Deus per essentiam facit omnia: quia Dei potentia non distinguitur ab ejus essentia. Ergo etiam omnia continet & comprehendit in sua essentia. Sed non continet nec comprehendit omnia in sua essentia, nisi contineat & comprehendat in illa omnium rerum Ideas: Nam ante res productas, non potest eas aliter concipere aut comprehendere, quam per ideas. Ergo, &c.

VIII. §. 6. Omnis forma cujuscunque effectus suo modo à causa comprehenditur: Nam, & omnis causa per aliquam agit formam, & omnis effectus ab aliqua forma proficiscitur, in qua comprehendatur, aut secundum esse naturale, aut secundum esse intelligibile. At Deus est causa omnium. Ergo comprehendit omnium rerum formas: non comprehendit autem eas secundum esse naturale, sed secundum esse intelligibile. Sed

rerum formæ secundum esse intelligibile comprehensæ, sunt Ideæ. Ergo, &c.

IX. §. 7. Quemadmodum se habet pura potentia, ita etiam se habet purus actus. At pura potentia est illa, in qua nullæ rerum formæ ante sui productionem existunt, qualis vulgo dicitur materia prima Peripateticorum. Ergo purus actus erit, in quo omnes rerum formæ ante sui productionem existunt. At Deus est purus actus. Ergo, &c. Sed non existunt in Deo formæ rerum omnium ante sui productionem secundum esse reale: sic enim essent productæ antequam producerentur. Ergo secundum esse objectivum & intelligibile: at hoc est idem esse, cum esse rerum idealium, ut egregie demonstrat in sua *Metaphysica Scotistica* Martinus Mewisse, cap. de Ideis. Ergo in Deo dantur ideæ. Quod erat demonstrandum. Vid. subtiliter philosophantem de Ideis, *Fitanum Solonem in Exercit. Metaph. lib. 2. tract. 6.* Hæc fuit idearum *ἰδέων δὲ*, sequitur *ἰδέων δὲ*.

X. §. 1. Perfectissimus est agens, quod non eget exemplari, quam quod eget. At Deus est agens perfectissimum. Ergo non eget Ideis. Resp. Si Deus indigeret inspicere exemplar extra se, esset agens imperfectum: sed Deus tali exemplari non eget: inspicit enim essentiam suam intra se, ut exemplar. Sed, essentiam suam inspicere ut exemplar, perfectio est, & non imperfectio est.

XI. §. 2. Idea ponitur in Deo ut sit principium cognoscendi & operandi. Sed Dei essentia est sufficiens utriusque principium. Ergo non opus est Ideis. Et, Deus in seipso & per seipsum cognoscit omnia. Sed non cognoscit seipsum per Ideam. Ergo neque alia à se. Resp. Ipsa essentia divina est idea & similitudo omnium rerum ut est cognita, & quamvis Deus per suam essentiam cognoscat se & alia, quia tamen essentia divina est principium operativum aliorum, & non sui, ideo dicitur aliorum Idea, & non sui.

XII. §. 3. Quicquid fit, à suo simili fit. At Ideæ divinæ non sunt similes rebus Ideatis, ut loquantur, id est, ad Ideam expressis. *prob. minor.* Quæ genere differunt, ea non sunt similia. Sed Ideæ & res ideatæ differunt genere: nam Ideæ sunt incorruptibiles & Ideata corruptibilia. Et potest

potest hoc argumentum adhuc aliter institui. *Idea dicitur rationem similitudinis, & similitudo dicitur rationem convenientiæ: Dei autem & creaturæ cum sit summa distantia, nulla est ibi convenientia; si nulla convenientia, nulla quoque est similitudo: si nulla similitudo, nulla quoque est Idea in Deo. Ergo, &c. Resp. Quicquid fit, à suo simili fit: non est simpliciter verum: nam fallit hoc axioma, 1. in causis æquivocis: mus ex putri genitus non est similis Soli. 2. in causa remota: canis à cane & sole genitus, non est similis Soli. 3. in causis instrumentabilibus: gladius cicatricem efficit: sed cicatrix non est similis gladio quoad speciem. Deinde similitudo est duplex: una invocationis seu participationis, quando duo conveniunt in uno conceptu univoco & communi, sicut Petrus & Paulus dicuntur similes, quia conveniunt in humanitate, quæ est communis illis, de quibus formamus unum conceptum communem & univocum, & hæc similitudo non reperitur inter Deum & creaturam, quia ea, quæ dicuntur de Deo & creaturis, non dicuntur univoco: alia est similitudo expressionis seu repræsentationis, quando unum distincte repræsentat & perfectissime exprimit aliud, sive conveniant in aliquo communi, sive non, uti species intelligibilis hominis est similitudo ejus; & hæc similitudo invenitur inter Deum & hominem: nam Deus dicitur simi-*

litudo creaturæ, quia idea, quæ est in Deo, imo, quæ est ipse Deus, exprimit & repræsentat creaturam ipsam perfectissime, & sic Idea dicitur similitudo rei cognitæ, quia est ratio cognoscendi rem. Unde ad argumentum resp. quod nulla sit similitudo inter Deum & creaturam; univocationis & participationis, concedo; repræsentationis & expressionis, nego.

XIII. §. 4. *Relativum non præcedit absolutum. Sed Idea sunt entia relativa, quia sunt Ideati Idea, Ideata sunt entia absoluta. Ergo non possunt præcedere Idea Ideata. Ergo non sunt in Deo ante Ideata. Et si non sint ante Ideata; ne in Deo sunt quidem, quia scientia Dei sic auferetur, & produceretur à rebus extra Deum. Resp. Idea duobus accipiuntur modis; vel pro imitatione atque expressione, vel pro re, quæ imitationi seu expressioni subjicitur: priori modo, sunt quid relativum; secundo modo, sunt quid absolutum. Sed enim Deus spectatur, prout homo divinam essentiam suo modo imitatur & exprimit, Deus refertur idealiter ad hominem & ad eum se habet relative: At si consideratur, ut omnia in se continens idealiter & repræsentans per modum unius absolutissimi in seipso atque essentia sua, est ens absolutum: sic ut idea in Deo sit aliquid relativum, ut refertur ad creaturam; & aliquid absolutum, ut refertur ad Deum.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-TERTIA,

DE

I D E I S.

THESIS I.

Quæstionem, an sit, de Ideis, solvit disp. præcedens, quæ, eas esse & dari in Deo, multis evicit rationibus: nunc quæstio, quid sint Ideæ, solvenda venit: hæc solvitur per definitionem, quæ est ratio quidditatis, ratio ef-

sentix, λόγος τῆς ἰδέας ἰδέας, ratio ejus essæ, quid est: ἰδέα enim Attice ponitur pro ἰδέα, id est, definitio est illa ratio, quam quis reddit, de aliqua re, rogatus, quid est illa res? Ergo & nos in definitionem aut qualemcumque saltem

tem descriptionem *Ideæ* inquiramus. Ea non una, sed varia, à Scholasticis in *Mag. Sent. & Commentatoribus in Thomæ Aquinatis summam*, adferri solet. Non est nobis animus, omnes eorum definitiones in medium producere. Videtur nobis esse perfectissima, aut perfectissimæ proxima hæc, quæ sequitur.

II. *Idea Dei, est forma substantifica, objecta menti, seu intellectui divino, intra ipsum existens, ad quam adspiciens operatur.* Vel brevius. *Est similitudo rei in Deo, per quam res cognoscitur, aut cognita producitur.* Nos utramque explicabimus. *Forma* vel *similitudo* loco generis est, reliqua sunt loco differentie. *Idea* in Deo dicitur *forma*, & quidem vocabulo barbaro, sed tamen significanti, *Substantifica*, quia est ipsa natura & essentia divina, in quantum à creaturis diversis diversa ratione est imitabilis: Dicitur porro *objecta intellectui*, ad excludendos actus & habitus ipsius intellectus, qui non habent rationem objecti: *Idea* autem objectum est, quod intellectus contemplatur: unde nec species intelligibilis, neq; ars in mente artificis, est *Idea*, quia non habent rationem objecti, sed tantum principii effectivi; & Ideo solum verbum mentis, proprie *Idea* dicitur, quia habet rationem objecti, & est similitudo expressa rei. Tertio, dicitur in descriptione priori *Ideæ*, *intra ipsum intellectum existens divinum*, ad excludendum exemplar externum, ad quod agens artifex interdum respicit in suis operibus: *Idea* vero est exemplar internum ipsius intellectus; non tamen hinc sequitur, eam menti inhærere, accidentis instar: sed satis est, quod ibi sit per modum objecti, quod sit ipsum objectum intellectus. Postremo additur, *ad quam Deus, universi artifex, aut opifex potius, respiciens operatur*, quibus verbis excluduntur formæ rerum naturalium: nam licet agens naturale producat effectum sibi simile, simile suæ formæ, v. c. ignis signem, forma tamen ipsa naturalis non habet rationem *Ideæ*, quia agens naturale non operatur, respiciendo ad illam: ideoque effectus causæ naturalis non habet *Ideam* sui in causa proxima, sed in causa remota tantum ac prima: & hinc explicari potest hoc Philosophorum axioma, *Opus naturæ est opus intelli-*

gentiæ; sc. quia res & effectus naturales imitantur *Ideas*, quas Deus habet in mente sua & contemplatur in productione rerum.

III. Altera definitio *Ideæ* à nobis allata, dicebat, *Ideam esse similitudinem rei, per quam res cognoscitur aut cognita producitur.* Ex hac descriptione patet, esse quasdam *Ideas*, tantum cognoscendi, quales sunt possibilem, quæ nunquam fiunt, aut etiam impossibilem, quasdam esse cognoscendi & producendi simul, quales sunt futurorum; unde rectissime doctissimus ait *Amesius* th. 23. c. 7. l. 1. *Medullæ suæ Theologicæ*, quæ hoc nomen vere meretur. *Ideæ*, prout considerantur antecedentes decretum divine voluntatis, quidditatem rerum representant & existentiam tantum possibilem: prout considerantur post determinationem divine voluntatis, representant easdem res, ut actu futuras, secundum actualem suam existentiam. Porro *Idea rerum in Deo*, dicitur *similitudo*, non univocationis aut participationis, sed representationis aut expressionis, uti illa distinctio disp. præced. est explicata: quatenus essentia Dei à se cognita representat & quasi exprimit ipsi Deo, omnes res faciendas, creaturas omnes.

IV. Dicit quispiam §. 1. *Essentiam Dei à Deo cognitam non tantum esse Ideam creaturæ, sed & creaturam, præsertim rationalem, esse Ideam Dei: nam ut Idea, quæ est in Deo, ipsi representat & exprimit creaturam, ex qua representatione & expressione eam cognoscit, ita & per creaturam venimus in cognitionem Dei tanquam per imaginem ejus, præsertim per hominem.* Resp. Quamvis mutua quædam similitudo representans, seu, ut Scholastici malunt loqui, representativa, reperitur inter Deum & hominem, quatenus unum est ratio cognoscendi alterum, Deus ratio cognoscendi hominem, homo ratio cognoscendi Deum, alio tamen & plane diverso modo reperitur hæc similitudo representationis in Deo & in homine seu nobis. In homine seu nobis *Idea* est similitudo rei cognite, sic ut res ipsa sit veritas istius similitudinis, sic ut entitas rei cognitæ sit fundamentum similitudinis istius, sic ut *Idea* in nobis sit quasi species impressa: at in Deo est quasi species expressa, aut, ut rectius loqua-

loquamur, est quasi species exprimens: in Deo idea est ipsa veritas rei, & in re ipsa tantum est similitudo: nam cum similitudo creaturæ, quæ est in Deo, sit ipsa essentia divina, potius vocatur veritas rei cognita, quam similitudo: tum, quia perfectior est creatura, quæ per ideam est in Deo, quam est ipsamet creatura in se, tum, quia creatura ad imitationem illius divinæ ideæ est facta & expressa, non contra. Cum ergo perfectio cognitionis consistat in eo, ut cognoscatur veritas rei potius quam similitudo, sequitur, ideam, quæ est in Deo, esse perfectissimam rationem cognoscendi creaturam, quia perfectissime exprimit & repræsentat illam, cum sit veritas creaturæ: creatura autem ipsa est similitudo veritatis ipsius, ita facta & vere facta, ut idea ejus in mente divina eam repræsentavit.

V. Sed ut quam clarissime proponamus discrimen, inter ideas, existentes in Deo, & existentes in nobis, quæ tamen utrimque in utroque sunt principia cognoscendi rem, in tribus punctis est dissimilitudo: 1. In Deo datur una idea, quæ est similitudo omnium cognoscibilem, ipsa scilicet essentia divina: at in nobis aut homine non est una idea, quæ sit similitudo omnium cognoscibilem, quia idea in nobis aut homine non est nostra aut hominis essentia. 2. Intellectus divinus, in quo sunt ideæ, est purus actus respectu cognoscibilis, & cognoscibile est in potentia respectu intellectus divini: at contra, intellectus noster seu hominis est in potentia ad cognoscibile, & ipsum cognoscibile est actu. 3. Intellectus divinus non accipit ideam à rebus, nec informatur specie intelligibili: sed noster intellectus aut hominis contra accipit ideam à rebus, & informatur specie intelligibili. Et quamvis soleam rarissime theses implere testimoniiis aliorum, non possum tamen hic omittere doctissimi iterum *Amesii* in veræ Theologiæ *Medullæ* c. 7 l. 1. *lib.* 15. 16. 17. verba. *Idea in homine, inquit, qui cognitionem acquirit per Analysin, colligitur ex rebus ipsis; atque adeo res primo in semetipsis existunt, tum ad hominum sensum perveniunt, inde ad intellectum, ubi possunt ideam aliquam constituere ad operationem insequentem dirigendam. Sed quoniam Deus*

omnia intelligit per Genesis, & non requirit cognitionem rerum per Analysin, ideo omnia sunt prius in ejus mente, quam in semetipsis. In nobis res ipsæ sunt exemplar, & cognitio nostra est imago: sed in Deo scientia divina est exemplar, & res ipsæ sunt imago vel similitudo ejus expressa. Idea in homine prius est impressa & postea exprimitur in rebus: sed in Deo est tantum exprimens, non impressa, quia non accedit aliunde.

VI. Dicit quis §. 2. *Ideas divinas nihil esse aliud, quam Creaturas, secundum proprium esse reale, à divino esse distinctum, ab æterno productas: quod proprium earum esse, non fuit esse existentie, sed esse essentia. Quæ est opinio eorum, qui essentias rerum æternas, aut ab æterno esse, statuunt.* Resp. Falsum est, esse essentia rerum esse ab æterno productum: consequenter, falsum est, illud esse ideas. *Prob. prius.* Omne esse productum, est, esse participatum: omne esse participatum est creatum: sed nihil est creatum ab æterno: ergo nullum esse participatum est ab æterno: ergo nullum esse productum est ab æterno. Quod autem nihil creatum sit ab æterno, imo ne creari quidem potuerit ab æterno, id satis demonstratum est *disp.* 19. v. 1. *select.* *disp.* Et, si creaturæ in Deo habeant esse essentia, distinctum ab essentia Dei, atque ab æterno, quatenus sunt ideæ divinæ, intellectus Dei ab alio perficeretur, quam à seipso in cognoscendo: nempe à creaturis, dum eas cognosceret in seipsis, ita autem cognosceret eas, cum illas cognosceret in proprio idearum esse, distincto ab esse divino. Sed hæc omnia sunt absurda. Quid? quod ex hac sententia sequatur, ab æterno aliquod esse essentia reale fuisse in Deo, quod non esset ipse Deus, contra receptum axioma: *Nihil est in Deo, quod non sit Deus:* quod quamvis crudum sit & durum, ne dicam, falsum, si extendatur ad relationes divinas & modos subsistendi, in abstracto (nam hæc identificantur quidem cū Deo, non sunt tamen formaliter seu in sensu formali idem quod Deus) attamen verissimum est, quando illud *res nihil*, negat, omne ens reale aut omne esse essentia reale: *Quin,* ex hac opinione sequetur, Deum quavis re composita fore magis compositum: nam, si creaturæ habent esse proprium reale in Deo: à

divino esse distinctum, in quo consistunt illarum idear, ergo, cum esse unius creaturæ, hujus vel illius, in se quidem sit indistinctum & indivisum, ab aliis tamen distinctum & divisum, in Deo tot erunt essentia, quot creaturæ; & sic Deus innumeras habebit essentias, quod simplicitatem ejus evertit, & impium est de Deo cogitare. Quare concludimus, *Ideas rerum in Deo, non esse ipsas creaturas, secundum*

esse essentia reale, ab aeterno in essentia divina productas, sed sunt ipsa divina essentia simplicissima, prout à Deo intelligitur, & est imitabilis à diversis creaturis diverso modo, & in iis per similitudinem exprimi ac representari possibiles. Quod autem nullæ essentia rerum creatarum sint ab aeterno aut aeternæ, alias, si Deus volet, demonstrabimus, in hoc Disp. curriculo: nunc Materia de Ideis persequemur Disp. proxima.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-QUARTA,

DE

I D E I S

THESIS I.

Quæstiones, *An sint & quid sint Ideæ,* exposuerunt *disp.* duæ præcedentes, restat, ut inquiramus in numerum *Idearum, sintne in Deo Ideæ plures, an una?* de qua quæstione gravissima acriter disputant *Scholastici, Thomas Aquinas. 1. p. summæ Theol. quæst. 15. art. 2.* & omnes ad ipsum commentatores, inter alios prolixè *Franciscus Cumel ad illam quæst. item Commentatores in Mag. Sent. Petr. Lomb. lib. 1. Distinct. 36.* & hîc inter alios, *Gulielmus Durandus, quæst. 4.* Nos, omnis authoritatibus, rem ipsam explicabimus, rationibus confirmabimus, objectiones refutabimus.

II. Idea rerum omnium in Deo, est una & multiplex: una, si referatur ad Deum, in quo est; est enim ipsa ejus essentia, quæ est una ac simplicissima: multiplex est, si comparetur ad res omnes, quas exprimit & representat, respectu quarum non est una; sic enim eadem foret idea bovis, quæ hominis, quæ lapidis, &c. quod est absurdum. Adferri hic potest simile ad rem illustrandam. Uti punctum respectu sui unum est, in comparatione tamen ad lineas, quæ ex eo ducuntur, multiplex; uti unitas in se spectata, respectu sui, est una, respectu numerorum, qui ex illa procedunt, mul-

tiplex; ita idea in Deo, in se una est, respectu eorum, quæ ab ea, ut exemplari, procedunt & egrediuntur, multiplex est. Hæc similitudo aliquo modo illustrat hoc negotium. Res ipsa sic se habet. Ideæ rerum omnium sunt ipsa divina essentia aut natura, una, unica, indivisibilis, ac simplicissima: hæc tamen, una, unica, indivisibilis, ac simplicissima essentia, rerum omnium ideas in se continet, quatenus, ut à diversis creaturis diversa imitatione imitabilis, & varia representatione ab omnibus representabilis, ab intellectu Dei cognoscitur, quæ diversitas, quæ varietas, quæ multitudo, est in rebus ideatis, seu ad ideam expressis, non in ipsa idea aut essentia Dei: itaque optime conspirat multitudo ideatorum, & si velis, idearum, prout referuntur ad ideata, cum unitate & simplicitate essentia divina, ad quam relatæ, non sunt plures, sed una Idea; neque hæc pugnant. Ideæ sunt unum simplicissimum intellectum, in quantum sunt ipsa essentia Dei cognita: & sunt pariter plura intellecta, in quantum plura intelliguntur posse exprimi ad ideas illas: sc. ut verbo dicam. Quatenus omnia representat essentia divina, est omnium Idea & quasi multiplex; quatenus

quatenus essentia Dei repræsentans omnia, est simplicissima, indivisibilis, est una: est una, subjective: multiplex, obiective ac terminative. Verum argumento uno atque altero rem confirmemus.

III. §. 1. Si idearum pluralitas repugnet unitati ac simplicitati essentia divina, ideo efficit, quia sequi videretur, aliquam fore in Deo inæqualitatem, propter multitudinem: nam una idea contineret esse & vivere, ut idea plantæ: alia contineret, & non esse & non vivere, & non sentire, ut idea animalis: tertia contineret insuper non rationale, ut idea hominis. Resp. Hinc non sequi aliquam inæqualitatem in Deo, neque multitudinem ex parte essentia divina, aut pluralitatem idearum, in quantum sunt idem cum essentia divina, sed est tantum inæqualitas & multitudo quædam idearum ex parte ideatorum, seu rerum, quæ secundum ideas exprimuntur, i. e. objectorum, & est quædam earum pluralitas obiective: nam, quia una creatura participat essentiam divinam, quoad esse & vivere, & sic eam exprimit, alia insuper, quoad sentire, & sic eam repræsentat, alia adhuc amplius, quoad intelligere, & sic eam imitatur, hinc fit, ut essentia Dei dicatur, & essentia unius, & alterius, & tertii, & plantæ, & bruti, & hominis, quæ sunt plura, ad unam tamen ideam, essentiam divinam, quæ fuit ratio cognoscendi illa ac producendi, expressa: fere, quo modo speculum unum est & tamen repræsentat multa: dico fere, quia omne simile est aliquo modo dissimile, præsertim instituta comparatione inter Deum & creaturas.

IV. §. 2. Quodcumque se tantum habet, ut objectum & terminus intellectiois, id, si multiplicetur, non statim multiplicat intellectum: neque obiecta cognita inferunt compositionem in cognoscente. Sed ideæ sunt tantum objectum & terminus intellectiois divina. Ergo &c. Si ideæ forent principium intellectiois in Deo, iis multiplicatis sequeretur multiplicatio intellectus divini, & si multiplicaretur principium, quo Deus intelligit, esset in Deo compositio: nam repugnat unitati & simplicitati essentia divina intelligere per plura principia: at v. ideæ non sunt

principia intelligendi, sed obiecta intellecta, termini, ut quod, sicut loquuntur Scholastici, & si forent termini, ut quo, non forent principia intelligendi, sed rationes formales obiectorum intelligendorum: & non repugnat essentia divina unitati & simplicitati intelligere plura obiecta. Videatur de hoc & præcedenti argumento *Aquinas. 1. part. summa Theol. quæst. 15. art. 2. in corpore Responsonis*. Non potest clarius hæc res ob oculos poni quam similitudine ducta ab artifice creato: v. c. Sicuti artifex, qui concipit & contempletur ideam domus, unicum habet exemplar & indivisibile in suo intellectu, quod tamen simul repræsentat domum & singulas partes ejus: unde, quando artifex ille concipit & contempletur illam ideam, ut est idea fenestra, sub illa ratione non est Idea columnæ, & quando concipitur sub Idea columnæ, non est Idea tecti, & sic porro: ita etiam divina essentia secundum suam naturam est unica forma & simplicissima idea omnium rerum, sed quatenus concipitur, ut imitabilis ab homine, est idea hominis, & quatenus concipitur, ut imitabilis ab alia re, est idea alterius rei, & sic porro. Nonnulli similitudinem sumunt à misericordia Dei, quæ, in se est una & simplex, in ordine ad miseras multiplex: unde & misericordias Dei imploramus. Alii similitudinem deducunt ab anima, quæ una sit quoad essentiam, multiplex quoad potentias, ob respectum ad diversa obiecta. Sed, quæ nos atulimus, sufficiunt rei intelligendæ. Hæc est veræ sententia *ne. Gen. 1. 1.*, sequitur *div. Gen. 1. 1.*

V. §. 1. *Vbi sunt plures formæ & immutabiles & æternæ rerum, ibi sunt plures ideæ. Sed in Deo sunt &c. Ergo &c.* Resp. Ex jam dictis. Ideæ considerantur, vel secundum quod sunt in se, & sic secundum rem est una tantum idea, essentia, sc. Dei, vel secundum id ad quod referuntur, & sic sunt plures: quemadmodum plures figuræ sunt respectu rerum figuratarum in sigillo, quod tamen in se est unum, ita plures ideæ sunt unum exemplar vel una idea. Usus tamen loquendi obtinuit hodie, ut plurimum creaturarum plura exemplaria aut plures dicantur ideæ. Notetur hoc bene, quod vox idea, quamvis significet rem

absolutam, essentiam nempe divinam, semper tamen connotet respectum ad creaturas, & quia isti respectus sunt plures, ideæ dicuntur plures, & sic ponuntur in Deo ideæ plures respectu connotatorum. Verum connotata dupliciter spectantur: uno modo, secundum esse proprium, quatenus sunt, alio modo, quatenus sunt connotata. Primo modo, connotata dicuntur esse habere in tempore, quia connotata sunt creaturæ, quæ habent esse in tempore: secundo modo connotata possunt dici, quæ connotantur & ab æterno, & in tempore: nam quando respectus connotationis importatur in habitu, tunc connotata dicuntur ab æterno connotari, ut Prædestinatio significat actum divinum, connotando effectum in prædestinato, non in actu, sed in habitu, & potentia futurum, & ideo dicitur prædestinatio æterna. Temporaliter vero dicuntur connotata, quando respectus ille seu connotatio importatur in actu, ut Creare, non dicitur de Deo, ut significet aliquid, quod ab æterno fuit in Deo, sed aliquid connotat, quod in tempore à Deo proficitur & eum denominat. Clarius loquar in re obscura. Res per ideam repræsentatæ & ab eis connotatæ; quatenus sunt, habent esse in tempore; quatenus sunt repræsentatæ & connotatæ, sunt ab æterno: nam hæc duo non pugnant: connotatio & repræsentatio rei est ab æterno, & tamen res connotata & repræsentata est in tempore: sicut prædestinatio est ab æterno, & prædestinatus, quem connotat prædestinatio, est in tempore: ita & idea æterna connotat ab æterno respectum ad creaturas futuras, quæ tamen non sunt æternæ, sed temporales & in tempore: sic & idea & respectus ideæ ad rem ideatam seu connotatio ejus, sunt ab æterno, res ipsa connotata, in tempore: repræsentatio rerum per ideam in Deo, est ab æterno: res, quæ ab æterno repræsentatur, est in tempore. Ergo, ut hæc omnia applicem: Quia idea in Deo connotat respectum ad creaturas, quatenus futuræ sunt, & quia multæ futuræ sunt, ideo multi sunt respectus, & multæ connotationes ab æterno, & sic ideæ denominant Deum ab æterno; sed tamen ipsæ creaturæ connotatæ, non sunt ab æterno, verum in tempore. Et hinc quoque solvi potest

hoc argumentum. *Si idea sunt plures propter res quas connotant, ille res connotatæ, vel sunt æternæ, vel temporariæ. Neutrum dici potest: Ergo, &c.*

VI. §. 2. *Quæcumque sunt similia uni tertio, sunt similia inter se: Sed omnia creata sunt similia uni tertio, sc. uni ideæ. Ergo &c. Conclusio est falsa, ergo vel major quoque aut minor. Major est axiomata. Minor ex concessione.* Resp. Duplex est similitudo, una, quæ habet proprium genus, altera, quæ non habet; sed extra omne est genus. Prior similitudo non potest esse una plurium, genere diversorum & plane dissimilium: & de ista similitudine vera est major. *Quæcumque sunt similia uni tertio, tanquam generi, sunt similia inter se quoad illud tertium;* verum est, quia illa similitudo causatur à genere: sic species intelligibilis animalis est similitudo plurium in isto genere, *animali*, convenientiū, hominis & bruti; sed non est similitudo plurium, genere differentium, ut colorum & arborum, quia accepta tantum est à natura animalis, ideo tantum repræsentant animalia: est enim similitudo, quæ habet proprium genus. Sed est & similitudo, quæ non habet proprium genus, sed extra omne est genus, neque est accepta à rebus ipsis; hæc repræsentare potest plura genere differentia, quia non est limitata ad hoc vel illud genus; & de hac similitudine falsum est, *Quæ sunt similia uni tertio, sunt similia inter se.* Idea vero divina, ut distinctionem applicem ad minorem, est similitudo extra omne genus, & non accepta à rebus, ideoque optime potest esse una secundum rem, & tamen esse similitudo rerum, quam maxime differentium & genere dissimilium: nempe, sicut una lux Solis expromit multas & varias species colorum, ita una idea exprimit multa ideata. Quare major non est universaliter vera, *Quæ sunt eadē uni tertio, sunt eadem inter se.*

VII. §. 3. *Si Idea in Deo est una similitudo, aut est una communis, aut est una propria: si una propria, ergo per ipsam nunquam plura cognoscuntur: si una communis, ergo nunquam per ipsam res cognoscuntur distincte.* Resp. Idea in Deo, aliquo modo est communis, aliquo modo propria: communis est, in quantum repræsentat omnia: propria est, in quantum repræsentat

sentat unamquamque rem secundum omnes circumstantias singulares ac proprias ipsius rei in re exprimendas: sicut essentia divina ita est in uno loco, ut simul sit in pluribus, sic Idea divina representat ita unum distincte, ut simul etiam representet omnia alia distincte: hinc solvitur sequens objectio.

VIII §. 4. Si Idea sit una, ergo Deus non cognoscit res distincte, sed indistincte. Posterius est absurdum. Ergo & prius. Resp. Ratio cognoscendi omnia in Deo est una, & simplex, & nullo modo distincta, quia Deus uno & indistincto aspectu, non vero distinctis aspectibus, cognoscit omnia: at eadem simplex, una, indistincta, id est, nullis vicibus distinctis repetita, cognitio, ratione objectorum multiplex est, & distincta, quia plura objecta distinctissime representat, & Deus ea distinctissime cognoscit. Uno verbo. Illa Phrasis (*Deus cognoscit omnia distincte*) si distincti ponatur in cognitione per comparationem ad cognoscentem, quasi is di-

stinctis vicibus utatur cognoscendi, falsa est: si per comparationem ad res cognititas, vera est.

IX. §. 5. Idea, aut dicit aliquid, aut nihil: se nihil, nec pluralitatem habet, nec unitatem: si aliquid, ergo, si sunt plures Idea, sunt plures res, & sic forent plures res ab aeterno: at non plures res personaliter, ergo essentialiter, quod est impium. Resp. 1. est ambiguitas in voce, res. Res sumitur, vel pro re actu existente, vel pro re possibili. Ideæ sunt plures, ergo plures res actu existentes, nego: possibles, concedo. Neque est absurdum dicere, quod sunt plures res ab æterno possibles, & sic Ideæ dicuntur plures res possibles, quia ad rationem ideæ non requiritur, ut res actu sit, sed satis est, ut Ideatum sit in potentia, & sic dicatur habere Ideam. 2. responderi potest, esse fallaciam, à dicto secundum quid ad dictum simpliciter: sicuti non valet; Sunt plures res possibles. Ergo sunt plures res; ita non valet, Sunt plures Ideæ, id est, res cognitæ. Ergo sunt plures res.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-QUINTA,

DE

I D E E I S.

THESIS I.

Vidimus disp. ante habitis, *An sint Idea in Deo? Quid sint? Sintne plures, an una?*

Atque ad postremum quesitum respondimus, Ideam esse unam in Deo, in quantum est ipsa essentia divina, una, unica, & simplicissima; & esse ideas plures, respectu rerum plurium, quas Deus videt, contemplando essentiam suam, ut Ideam earum, extra se exprimi posse. Atque hinc oritur pulchrum dubium: *An igitur geminum sit objectum intellectus divini, unum primum, alterum secundarium, illud, essentia divina cognita simpliciter, hoc, eadem cognita ut idea à rebus imitabilibus & exprimi possibilis?*

II. Hoc ut solvamus, & de rebus divinis digne loquamur, dicimus, actu & formaliter non esse in divino intellectu duo objecta, unum primum, alterum secundarium. Quod probatur, primo ex parte intelligentis Dei, secundo ex parte rei intellectæ. Quod primum spectat, constat, intellectum Dei non transire de intellectione in intellectionem, sed, quæcunque intelligit, intelligere unico incommutabili intuitu: alioquin scientia ejus esset variabilis, quod refutavimus in primo Disp. select. Volumine. At si intellectus divinus, duo objecta, formaliter saltem distincta, unum primum, alterum secundarium, essen-

tiam suam simpliciter, eandem ut Ideam, intelligeret, tum non unice ac simpliciter, simul & semel, eam intueretur; nam non videtur posse idem objectum, ut absolutum, simul & relatum, cognosci. Sed, divisos cognoscendi actus Deo tribuere, impium est. Quod secundum spectat, notum est, divinam essentiam plus esse eandem cum suis Ideis, quam egomet sum idem mihi ipsi: tum, quia supremam entitatem actualem ac formalem cum Ideis suis habet, qua major excogitari nequit: tum quia est actu una Idea, essentia sua simplicissime intellecta; ergo, quemadmodum fieri nequit, ut ego videam me ipsum, nisi videam me; ita fieri non potest, ut Deus videat suam essentiam, nisi videat suas Ideas. Atque hoc pacto, intuitus divini intellectus in suam essentiam simpliciter, quatenus objectum primarium, & in eam ut Ideam, quatenus objectum secundarium, formaliter divinis actibus non terminatur, sed se tantum, & nihil aliud à se, vel primarie, vel secundarie, intuens, unitive, & supereminenter, ac plusquam æquipollenter, omnia cognoscit.

III. Sed & aliud hic emergit dubium, quomodo essentia divina sit Idea creaturarum? Dupliciter enim hoc potest intelligi: vel, quod sit Idea, prout est imitabilis à creatura, vel, quod sit Idea, quatenus intelligitur ac concipitur ut imitabilis à creatura. Et quamvis ista duo non ita accurate in *Disp. præmissis* distinxerimus, multum tamen inter se differunt. Nam Idea in primo sensu est prior secundum rationem quam Idea in secundo sensu; quia enim essentia Dei est imitabilis à creatura, Ideo eam Deus cognoscit ut imitabilem à creatura.

VI. Nota primo, dici, rem aliquam esse dupliciter in intellectu; vel subjective, id est, ipsi inhærendo, ut species intelligibilis, habitus, & actus intelligendi; vel objective, in quantum cognoscitur ab intellectu, & res illa terminat actum intelligendi; sic homo dicitur objective in intellectu, dum intelligitur, uti color est objective in visu, dum videtur: hic autem posterior modus essendi in intellectu, non ponit aliquid in re cognita, nisi quod denominetur cognita, ab intellectu, quæ denominatio est extrinseca. Quamvis autem du-

plex hic modus essendi in intellectu rarissime conjungatur, imo videatur pugnare, non enim, quod objective est in intellectu, idem & subjective est, alioquin, homo, leo, animal, cum intelliguntur, inhærent intellectui; nihil tamen prohibet, aliquando ista duo conjungi in unum, licet maneat inter ea distinctio rationis: etenim, cum intellectus reflexe intelligit suum primum actum intelligendi, tum talis actus est subjective in intellectu, cum illi inhæreat, & idem est objective in intellectu, quia per alterum actum cognoscitur. Nunc porro, cum Idea sit forma existens in intellectu divino, aut utroque, aut uno ex hisce modis, debet in eo existere.

V. Nota secundo, rationem completam Ideæ ex tribus perfici: primo dicit quid absolutum, in quo scilicet consistit similitudo & imitatio effectus; secundo dicit relationem quandam ad id, cuius est Idea & similitudo: tertio dicit relationem ad agens intelligibile, quod per Ideam operatur: non enim Idea per se existens causat, sed est ratio per quam agens intelligibile causat aliud: hoc tertium facile patet in quovis exemplari, quo pictores utuntur.

VI. Ex dictis *theſis* 5. facile patet, essentiam divinam, ex hoc tantum, quod sit participalis extra se, nondum habere rationem completam Ideæ, quoad omnia, sed eam tantum possidere, quoad absolutum: at cum objicitur intellectui divino, ut multis participabilis, tum intelligitur habere ordinem, & ad Dei intellectum operantem, & ad creaturas à divino intellectu operabiles: & sic habet completam rationem ideæ, quia, ut dictum est *disp. præced.* divina essentia, ut est species intelligibilis in intellectu divino existens principiumque cognoscendi, non habet rationem ideæ, sed ut est objectum cognitum à Deo: *Est igitur essentia Dei idea creaturarum, quatenus intelligitur & concipitur ut imitabilis & participabilis à creaturis ad extra; ac cum hæc cognitio sit reflexa, simul & objective & subjective est in intellectu divino.* Notandum autem est, quod secundum nostrum intelligendi modum, Deus prius intelligat suam essentiam divinam simpliciter secundum se ipsam, deinde

deinde intelligat ipsam multipliciter esse communicabilem extra se, & ex tali cognitione ideas formet, ac postea per illas ideas, creaturas in se ipsis, secundum esse illarum cognoscat, ut producendas suo tempore: & hinc insurgit relatio rationis ipsius essentiae divinæ ad creaturas, in qua ratio ideæ completur.

VII. Hæc sententia à Scholasticis, qui eam tenent, multis probatur rationibus: nos, qui nunquam numero argumentorum, ut illi & qui eos hodie hinc sequuntur, sed pondere certamus ac robore, ex magno numero unam fecernemus atque alteram. 1. De ratione exemplaris formativi rei mediante agente per intellectum, est esse in mente. Sed idea rerum in Deo est exemplar formativum rei. Ergo de ratione ejus est, quod sit in mente Dei. Sed sic, est cognita ab intellectu divino. Ergo divina essentia, ut cognita objective, habet rationem ideæ. 2. Quamvis divina essentia prius, secundum momenta naturæ & instantia rationis, sit imitabilis, quam objecta divino intellectui, non tamen est prius imitabilis exemplariter, quam sit objecta divino intellectui. Ergo ut objecta divino intellectui habet rationem ideæ, quia de ratione exemplaris est, esse objectum propositum intellectui. Hæc fere ratio eadem est cum hac. Etiam si divina essentia esset imitabilis, si tamen Deus non ageret per intellectum, non esset exemplariter imitabilis. Ergo, nisi cognoscatur ut exemplariter imitabilis, non habet rationem ideæ; Concludimus ergo, quod essentia divina, cognita à Deo, ut exemplar representativum & imitabile à creaturis, habeat rationem ideæ.

VIII. *Objeff.* 1. *Idea* in intellectu divino est ratio cognoscendi & operandi creaturas. Sed hoc non convenit illi, in quantum est forma objective existens in intellectu. Ergo esse ideam, non convenit divinæ essentiae, prout intelligitur imitabilis: *Prob. min.* Nam non cognoscitur res per similitudinem, quæ est directum objectum intellectus, nisi præsupposita alia cognitione ejusdem rei: nam videndo imaginem Pauli non cognoscitur Paulus, nisi sciamus, imaginem illam esse

Pauli, id quod supponit aliam cognitionem Pauli; Sed Deus cognoscit creaturam per ideam, non supposita alia cognitione creaturæ. Ergo essentiae divinæ non convenit, quod sit idea, in quantum est cognita, ut imitabilis.

IX. *Resp.* *Negando minorem, & ad probationem dicendo*, tum demum non cognoscitur, per similitudinem, nisi ipsa res alia cognitione prius cognoscatur, quando forma objecta intellectui tantum est exemplar, ut patet in imagine allata Pauli; sed aliter se res habet, si forma objecta intellectui non tantum sit exemplar, sed & causa rei repræsentatæ, repræsentans eminenter universam effecti perfectionem, distincte ac perfecte: atqui sic se habet essentia divina, quæ non solum repræsentat se divino intellectui, ut est exemplar, sed & ut est causa rei repræsentatæ, & tunc non requiritur alia prævia rei cognitio, sed sufficit ipsa cognitio divinæ essentiae cognitæ, & ut exemplar, & ut causa creaturæ.

X. *Obj.* 2. Similitudo, per quam cognoscitur res, est ratio cognoscendi, non cognita objective. Sed idea importat rationem cognoscendi, imo est ipsa ratio cognoscendi. Ergo idea non est, ut habet esse objectivum in intellectu. Ergo non convenit essentiae divinæ, quod sit idea ut cognita ab intellectu divino tanquam imitabilis à creaturis.

XI. *Resp.* *Negando majorem.* Quia datur similitudo, quæ sit ratio cognoscendi, non cognita, ut species intelligibilis: datur etiam ratio cognoscendi, ut cognita, scilicet verbum mentis: & forma hæc non solum est ratio, per quam cognoscitur, sed etiam in qua cognoscitur. Atqui hoc modo se habet essentia Dei, quæ est idea non ut species intelligibilis & principium intelligendi, sed ut verbum mentis & terminus intellectionis, uti hoc *disp. præced.* fuit expositum. Et sane, idea est similitudo rei cognitæ: sed species intelligibilis non est formaliter similitudo, verum casualiter & efficienter, quia causat verbum mentale: sed ipsum verbum mentis est similitudo expressa rei. Ergo hoc est. Et cum idea sit terminus intelligendi, adeoque ipsum objectum intellectionis, species non fit terminus, sed principium quo intellectionis: intellectus enim

enim actuatus specie intelligibili, producit verbum mentis, quod est terminus ipsius cognitionis: palam est, non speciem intelligibilem sed verbum mentis esse ideam in Deo. De hoc argumento fuse disserit *Agnellus lib. 2. de Ideis cap. 7.*

XII. Pro Coronide, ex hisce jam dissertatis, si idea creaturarum sit essentia Dei cognita ut imitabilis, patet, ideas non esse in Deo, ipsas creaturas, secundum esse diminutum, quod tribuitur *Scoto*, aut secundum esse objectivum, quod tribuitur *Durando*.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-SEXTA,

DE

I D E I S

THESIS I.

DE *Ideis earumque natura* sic satis actum videtur *disp. ante habitis*, reliquum est, ut videamus, *quarum rerum sint Idea in Deo?* Quod sane non ita facile est explicatu: atque ut intelligatur facilius, distinctio quædam est præmittenda hujus vocis *Idea*: Sumitur enim, vel pro ratione cognoscendi tantum, vel pro ratione cognoscendi & operandi simul: priori modo pertinet ad cognitionem speculativam, & proprie dicitur verbum mentis; posteriori modo pertinet ad cognitionem practicam, & proprie dicitur exemplar. Hac distinctione præmissa, *Quæstio hæc, An Deus omnium, quæ cognoscit, habeat ideam?* non difficulter solvitur, quæ eadem est cum altera statim posita. *Nos totum negotium* aliquot assertionibus decidemus.

II. §. 1. *Deus in se habet ideas omnium possibilem, quæ nunquam erunt, prout idea significat rationem cognoscendi tantum. Prob. Quia Deus cognoscit omnes perfectiones, quas posset, si vellet, extra se producere, nunquam tamen produxit aut producit: Quemadmodum defensio Christi contra hostes suos per duodecim legiones Angelorum nunquam instituta fuit, neque futura nunc erit; & tamen fuit cognita à Deo: ergo ejus idea erat in Deo. Consequenter, rerum possibilem constituendæ sunt ideæ in Deo. Pari modo novit, se ex lapidibus posse excitare filios Abrahamæ, quod ta-*

men nunquam fecit neque facere voluit. Ita & cognovit perpetuam obedientiam illam, quam à primis parentibus exegit, quæ possibilis erat, non tamen actu fuit continuata; habuerunt enim posse, quod vellent, sed non velle, quod poterant. Cognovit itidem alium atque alium mundum, quos posset producere, si vellet; ex hypothesi, quod plures mundi sint possibilem, hoc enim à non-nullis hodie negatur, non quod illud repugnet ex parte Dei, quasi ejus potentia unius mundi creatione sit exhausta, aut quod aliquid derogeret hic omnipotentia divinx, sed quia implicat repugnantiam ex parte mundi alterius creandi; ubi enim conderetur, cum hic præsens omne spatium occupaverit, & extra eum nihil sit, in quo collocari valeat, nisi eum quis locet in sede Beatorum & throno Majestatis divinx, ubi omnia sunt plena Dei, & sancti Angeli inclaimant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Jehova Sebaoth.

III. §. 2. *In Deo est idea omnium bonorum & omnium entium procedentium ab ipso Deo, prout idea significat exemplar rei faciendæ, & rationem operandi. Prob. Quia Deus est author omnis bonitatis & omnis entitatis; ergo omnis boni & entis idea est in Deo: atque hæc est idea futurorum. Conseq. Prob. Quia quicquid à Deo producitur, hoc producitur secundum similitudinem, quam habet in ipso. Sed omne bonum*

bonum & omne ens à Deo producitur. Ergo &c. Sed hæc similitudo omnis boni & entis in Deo, est idea boni & entis. Ergo.

IV. §. 3. *Quamvis Deus cognoscat mala culpæ seu peccata omnia omnium hominum, ea tamen nullam sui habent ideam in Deo, prout idea significat exemplar rei faciendæ & rationem operandi.* 1. *Deus cognoscit peccata univerforum hominum.* Alioquin non posset esse iustus iudex: nemo enim recte iudicare valet de iis, quæ ignorat. Et, qui novit rationem attingendi scopum, novit etiam rationem deficiendi à scopo; Sed Deus novit perfectissime rationem in creaturis perveniendi ad seipsum ut scopum, qui est summa rectitudo & bonitas. Ergo etiam novit rationem in creaturis deficiendi à se ut scopo, à summa sua rectitudine & bonitate; qui recessus & deviatio, est, iniquitas, malitia, peccatum, 2. *Deus non cognoscit peccata, per proprias ideas illorum:* quia neque falsitas, neque malum, ut sic, habet ideam propriam in Deo. *Prob.* Idea impræsentiarum est exemplar imitabile: Sed divina essentia, nec falsitatis, nec mali, nec peccatorum, est exemplar imitabile. Ergo. *Prob. minor.* Quia idea est hæc ratio faciendi aliquid: cum ergo Deus falsitatem, malum, aut peccatum, facere nequeat, neque illorum quoque est idea in Deo. *Quod probatur* adhuc fortius. Idea in Deo est essentia ejus cognita ut imitabilis à creaturis, i. e. in quantum res sunt assimilabiles Deo: Sed falsitas & malitia non sunt assimilabiles Deo. Ergo, &c. Contra, omne verum & bonum est assimilabile Deo: ideoque utriusque datur idea in Deo. Ad hæc, essentia Dei non est simpliciter idea aut exemplar, sed & causa ideati, ut in *disp. præced.* fuit ostensum. Sed Deus non est causa ullius falsitatis aut malitiæ. Ergo. *Queritur* hæc. *Quomodo ergo Deus cognoscat malum?* Resp. per bonum, seu ideam, seu speciem boni. *Prob.* Quicumque perfecte cognoscit bonum, cognoscit quoque malum. Sed Deus perfecte cognoscit bonum. Ergo. *Prob. maj.* Quicumque perfecte cognoscit aliud, etiam cognoscit distinctionem & differentiam ejus ab alio. Sed prima ratio distinctionis consistit in affirmatione & negatione, ut scilicet aliquid cognoscatur esse hoc &

non esse illud: ergo malum etiam cognoscitur à Deo, quia est negatio & privatio boni: nam si unumquodque distincte cognoscitur, cum apprehenditur, prout ejus natura est à quovis alio distincta, aut Deus non cognoscit perfecte bonum, aut cognoscit ut distinctum à malo, & sic consequenter cognoscit malum, per bonum & ideam ac speciem boni. Sed ulterius quærent hîc Scholastici. *An Deus cognoscat malum per speciem boni, non cuiuscunque, sed tantum ejus, quod privat, ita ut, si Deus non cognosceret aliud bonum à se, nullo modo esset cogniturus malum secundum specialem rationem mali: quoniam privatio non cognoscitur nisi per habitum oppositum: sed privatio & habitus, sunt opposita circa idem subiectum: Dei autem essentia non potest esse subiectum privationis. Ergo, si non esset aliud bonum cognitum à Deo, nisi essentia Dei ut idea omnis boni, nullo loco cognosceretur malum à Deo.* Resp. Deus, per hoc, quod cognoscit suam essentiam infinitam, tanquam quæ continet infinitum pelagus suæ bonitatis, cognoscit omne malum, etiam secundum rationem specialem mali. *Prob.* Cum divina essentia sit bonitas infinita, atque adeo hæc sit de conceptu formali illius, sequitur, omnem rationem bonitatis perfectissime in ea reperiri: ergo & reperitur in illa ratio ista, qua malum cognoscitur ex opposito bono: quia hæc ratio cognoscendi malum aliquo modo pertinet ad perfectissimam rationem cognoscendi bonum, quia tum perfectissime cognoscitur bonum, cum cognoscitur, in quantum dissidet à malo, & in quantum malum dissidet ab ipso: At sic cognoscitur ipsum malum. *Hinc sic pergo.* Malum cognoscitur per bonum oppositum. Sed malum opponitur bono divino perfectissime cognito à Deo, & secundum rationem communem mali, & secundum rationes speciales mali: quia sicut Deus est causa communis omnium, in quantum omnia imitantur Deum, & pariter est causa specialis cuiuslibet entis in particulari, quatenus diversa entia diversimode ipsi, ut idem omnium & singulorum, assimilari possunt: sic omnia mala opponuntur Deo, oppositione communi, in quantum ab ejus bonitate & rectitudine diducunt;

& præterea opponuntur eidem bonitati & rectitudini, speciali oppositione, in quantum ab ea diversimode deficiunt & discordant. Ergo, &c.

V. §. 4. *An etiam imperfecta entia cognoscuntur à Deo per propriam aliquam ideam, an vero per ideam oppositorum? ut materia per ideam formæ, potentia per ideam actus, multitudo per ideam unitatis, cæcitas per ideam visus?* Resp. Imperfectiones, quæ reperiuntur in rebus creatis sunt duum generum: quædam sunt defectus naturæ & privationes alicujus perfectionis debitæ inesse, ut cæcitas: quædam vero sunt naturales conditiones rerum, quæ non important privationem alicujus perfectionis debitæ, sed negationem solum alicujus perfectionis non debitæ, ut esse materiale, esse potentiam, esse multum, esse finitum, participatum, &c. In Deo non est idea imperfectionum aut entium imperfectorum primi generis; ideoque, nec cæcitatibus, nec cæci, ut sic, formaliter loquendo, habet ideam, quia istæ imperfectiones proveniunt ex defectu naturæ particularis, & non ex virtute ejus activa aut perfectione ipsius Dei, neque ullo modo ei assimilari possunt. Imperfectionum aut entium imperfectorum secundi generis Deus non habet ideam, si istæ imperfectiones considerentur formaliter, quatenus habent rationem imperfectionis, i. e. quatenus sunt negationes majoris perfectionis, quia negatio ut sic non habet aliquod exemplar, ad quod producat, cum produci nequeat: attamen entia illa vera & realia, quæ isti imperfectioni subternuntur, quantum ad entitatem suam, non vero imperfectionem, habent ideam sui propriam in Deo, qua cognoscuntur, quia habent aliquam veritatem, qua vere assimilantur Deo, & imitantur atque expriment suo modo Deum, in quo continentur, non quidem formaliter, sed eminenter, quatenus à virtute activa Dei & perfectione ejus produci valent, & de facto aliquando producentur ac producantur. *Prob.* Idea in Deo dicitur assimilationem ideati ad Deum, quæ assimilatio est, non univocatio, sed representationis & expressionis, non sub eodem genere sed extra genus, ut ante fuit explicatum

in *disp. præced.* Cum autem Deus sit ens & ens verum, atque entia materialia, potentialia, multa, &c. sint entia & entia vera, etiam vere assimilantur Deo, & Deum imitantur, atque expriment. Ergo datur eorum vera ac propria idea in Deo, quod erat demonstrandum.

VI. §. 5. *An Deus habet ideam accidentium distinctam ab idea subjecti?* Resp. Propria accidentia non habent in Deo ideam distinctam ab idea subjecti, accidentia communia, quæ superveniunt subjecto jam completo, habent distinctam ideam ab idea subjecti, quoad productionem, utraque habent distinctam ideam ab idea subjecti, quoad cognitionem. *Prob. pars prima.* Quia idea est forma exemplaris rei producibilis: ergo, sicut se res habet ad produci, ita se habet ad ideam, juxta quam producitur. Sed accidentia propria non producuntur in suo esse distincta productione à productione subjecti. Ergo neque habent ideam distinctam ab idea subjecti. Consequenter, & subjecti, & priorum accidentium, una est communis idea, ad cujus exemplar subjectum producitur cum suis proprietatibus. Quemadmodum artifex habet unam ideam domus & omnium accidentium concomitantium eam, ita & Deus unam habet ideam, & subjecti, & priorum, quæ comitantur illud. *Secunda pars assertionis positæ probatur eodem fere modo.* Unaquæque res ita se habet ad sui ideam, uti se habet ad sui productionem: Sed accidentia communia, quæ adveniunt rei jam completæ, non producuntur eadem productione, qua producitur res ipsa: nam ex eo, quod aliquis est homo, non sequitur, quod idem sit sapiens aut theologus: sed alia actione fit homo, alia sapiens; sicut domus alia actione fit domus, alia dealbatur. Ergo alia est idea in Deo respectu subjecti, sc. hominis, alia respectu sapientie ipsius, sicut in mente artificis, alia est idea domus, & alia alboris. *Tertia pars assertionis sic patet,* quia, quodcumque accidens distincte cognoscitur, & consideratur à Deo secundum propriam ipsius rationem, habet ideam ipsius propriam Deus; idea enim est ratio cognoscendi omnia secundum

dum propriam rationem uniuscujusque. Præterea, cum unumquodque accidens habeat aliquam propriam actualitatem, quam addit subjecto, etiam ejus ideam propriam oportet ut habeat Deus, cui ut rerum omnium ideæ, pro idearum contemplatione à nobis instituta, sit gratiarum actio sempiterna. Amen.

Disputationum ex Philosophia selectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-SEPTIMA,

DE

ESSENTIIS RERVM ÆTERNIS.

T H E S I S I.

Quia nihil fere frequentius est legere, quam *Essentias rerum creaturarum esse æternas*, & de hac quaestione inter se contendunt acriter Scholastici Veteres, *Albertus Magnus*, *Henricus Gandavensis*, *Thomas Aquinas*, *Johannes Duns Scotus*, & Recentiores, *Franciscus Suarez tom. 2. Metaph. disp. 31. Gabriel Vasques in 1. part. Thom. disp. 70. & 104. Martinus Meurisse in Metaph. lib. 1. quest. 15. imprimis Franciscus Cuneo in 1. p. Th. quest. 10. art. 3. aliique*, operæ pretium visum fuit explorare, quid hic sit sentiendum, & quali modo loquendum. Controversiæ status est, *Vtrum essentia rerum sint ab æterno: non solum in Deo, sed etiam extra Deum?* quod idem est, ac si quæras. *An rerum quidditates, antequam à Deo in tempore producerentur, habuerint aliquod esse in se & secundum se?* Atque idem quæritur à Logicis, sub aliis verbis. *Vtrum hæc enunciabilia complexa, homo est animal, equus est hinnibilis, rosa est flos, sint æternæ veritatis, ita ut aliquid reale respondeat illis ab æterno extra intellectum?* Quæstio sane est ardua, quam antequam decidamus, distinctiones quædam sunt præmittendæ, ut certa ab incertis distinguantur.

II. §. 1. Essentiæ rerum spectantur, vel secundum esse reale, quod habet in se, vel secundum esse objectivum, virtuale, possibile, intelligibile, ideale, volibile, quod habent in Deo. Alii sic dicunt, Essentiæ rerum tribus

modis habent esse, vel in intellectu divino, vel in suis causis, vel in seipsis extra suas causas. Essentiæ rerum possunt dici æternæ, secundum esse objectivum, in genere, quatenus ab æterno fuerunt objectum, virtutis & potentia, intellectus & ideæ, ac voluntatis divinæ: esse enim virtuale creaturarum æternum, nihil est aliud, quam esse, suæ causæ, ipsius sc. Dei, ut habentis ab æterno virtutem producendi eas in tempore: similiter illis tribuitur esse possibile æternum, quia ab æterno fuerunt in potentia objectiva & activa Dei, cui fuerunt objectæ, & per quam ad actum sunt traductæ in tempore, & ex statu possibilitatis æternæ translata in statum actualitatis temporariæ: sunt quoque æternæ secundum esse intelligibile atque ideale, quatenus ab æterno sunt cognitæ à Deo, ut possibles & futuræ in tempore, & quatenus ab æterno contemplando essentiam suam Deus vidit, quomodo esset imitabilis à creaturis in tempore: denique sunt æternæ secundum esse volibile, quatenus ab æternæ voluit eas producere in tempore. Ad alteram distinctionem quod attinet: In intellectu divino rerum essentiæ fuerunt per ideas ab æterno, antequam mundum creaverit, sicut res artificiosæ sunt in mente artificis, antequam producantur: in suis causis res dicuntur esse, quatenus sunt in illarum potentia activa, quemadmodum rosa est in virtute activa Solis; sic rerum essentiæ, antequam

antequam fuerunt in tempore creatæ, fuerunt in potentia actiua Dei ab æterno: in seipsis extra causas suas dicuntur essentia rerum esse, quando jam actu producantur à Deo, aut potius, quando sunt productæ: sic nullæ essentia ularum rerum sunt æternæ.

III. §. 2. Tripliciter accipitur τ esse: vel pro esse essentia, quo sensu definitio dicitur explicare τ esse, i. e. essentiam rei definitæ, vel pro esse existentia, quo sensu dicitur generatio, transitus à non-esse ad esse rei, vel pro veritate propositionis, in quantum τ est, significat connexionem duorum extremorum, subjecti & prædicati, quo sensu dicimus, Homo est animal, est rationalis, est risibilis, est doctus, est probus, &c. Hic notandum venit, quod actualis existentia subjecti non requiratur ad veritatem propositionis, in qua τ est, tertii est adjecti, secus quam cum secundi est adjecti: Et hoc sic probatur. Si existentia subjecti requiratur ad veritatem propositionis de τ est tertii adjecti, sequitur, nihil esse scibile nisi quando existit, quia nihil est scibile nisi verum. Sed consequens est falsum, quia multa scibilia sunt & sciuntur de rebus non existentibus, ut, de rosa tempore hyberno scitur, quod sit flos, de Homero nunc non existente, quod sit poeta, &c. Ergo, &c.

IV. §. 3. Esse existentia: duo facit respectu esse essentia. Primum, quod constituat esse essentia in actu, quod antea erat in potentia; sicuti homo, antequam existat, est in potentia Dei, & habet esse potentiale non actuale, quod quidem esse potentiale extra Deum nihil est, sed est in Deo ipsa potentia Dei potentis producere hominem: secundum, quod facit esse existentia respectu esse essentia, est, quod faciat, essentiam rei esse, ens creatum; aut potius essentiam entis creati; nam antequam existit, est ens creabile & non creatum, aut potius est entis creabilis & non creati; creatio enim terminat ad essentiam rei sub existentia.

V. §. 4. τ reale, quando enunciatur, de essentia, esse, aut ente, dupliciter accipitur: vel, prout distinguitur contra τ fictitium, aut quod ab intellectu & ratione est fabricatum, quo sensu ens fictitium, ut chimæra, & ra-

tionis, ut genus, opponitur enti reali: vel, prout distinguitur contra τ non-existent, quo sensu reale idem est quod vera existens. Essentia rerum possunt dici reales, priori modo, quatenus non sunt fictæ ab intellectu aut factæ à ratione: sed non possunt dici reales, sensu posteriori, quasi semper existant; sic enim forent æternæ & coeternæ Deo, quod est absurdum. Sed quæstionem ipsam decidamus & latius exponamus.

VI. §. 1. *Essentia rerum, extra divinum intellectum, extra Dei potentiam activam, extra illud esse objectivum quod habent in Deo, in se & secundum se, non sunt æternæ, nec habent aliquod esse reale ab æterno, ne quidem diminutum, extra Deum.* Probatur 1. Si rerum essentia sint æternæ secundum aliquod esse extra Deum, dabuntur universalis in essendo, & idea, vulgo, sed falso, adscriptæ Platoni, ut in disp. de Ideis est ostensum, rerum & essentiarum separatarum à singularibus, ab æterno, quæ non senescant, nec intereant, nec corrumpantur, quia sunt abstractæ à conditionibus materialibus singularium. Sed, constituere naturas universales separatas à singularibus, contra omnem sanam est rationem: ubi enim hæc ab æterno extra Deum delituerunt? ubi essentia istæ æternæ morata: sunt extra Deum? non in aliquo Mundi angulo, quia mundus ab æterno non fuit, & ante creationem ejus nihil fuit præter Deum. Ergo extra Deum ab æterno essentia rerum esse non potuerunt. 2. Si essentia rerum sunt æternæ extra Deum, etiam talis erit essentia hominis: Sed essentia hominis est ejus materia & forma, corpus & anima rationalis. Atqui hæc non sunt æterna: repugnat enim esse æternum, & extra Deum produci ac creari, uti id disp. 19. in vol. primo selectarum disp. est ostensum. 3. Si rerum essentia habent esse ab æterno extra Deum, aut sunt productæ à Deo in illo esse, aut non sunt. Si non, sequetur, aliquid esse ab æterno extra Deum, quod nullo modo dependet à Deo: quia, quod non est productum à Deo, id nullo modo dependet ab eo. Si ab æterno sunt extra Deum productæ à Deo, ergo habebunt existentiam ab æterno, quia omnis actio Dei producentis aliquid, terminatur ad existentiam singu-

singularem ipsius. Et sic, non solum essentia rerum erunt aeternae, quoad esse essentiae, sed & quoad esse existentiae, quod est absurdum.

4. Si rerum essentiae sunt ab aeterno extra Deum, sequitur, Deum non posse aliquid creare: quia creare est producere totum ens, ut ens est, ex nihilo. Sed si essentiae rerum sint aeternae, ex hypothesi Adversariorum, divinae creationi semper supponitur & praestruitur essentia & quidditas rei creandae, quae cum sit principalior entitas ejus, res creanda non produceretur ex nihilo. 5. Si essentia hominis est ab aeterno extra Deum, aut est aliquid aut nihil. Si nihil, non potest dici aeterna, quia aeternitas est affectio entis realis. Si aliquid, jam aeternum esse non est proprium Dei. Hoc est absurdum. Ergo & illud. 6. Si rerum essentiae sint ab aeterno, maxime propter veritatem harum propositionum id esset, quae dicuntur perpetuae veritatis, imo aeternae veritatis; ut sunt, Homo est animal rationale, Homo est risibilis, Quodlibet est vel non est, &c. Sed ob hanc causam non est necesse, essentias rerum esse aeternas, nam nihilominus haec propositiones erunt verae, quia non pendunt ab existentia rerum: imo, etsi Deus annihilaret essentias rerum, adhuc propositiones illae essent verae, quia dicunt tantum connexionem necessariam praedicati cum subiecto. Quod negotium ut intelligatur, asseritionem ponimus secundam.

VII. §. 2. Propositiones aliquae dicuntur esse veritatis perpetuae & aeternae, non quia connexiones praedicati cum subiecto in illis habent esse ab aeterno extra Deum, sed quia praedicatum concipitur in ratione subiecti, i. e. quia subiectum, nec potest esse, nec intelligi, sine praedicato illius propositionis, aut etiam praedicatum, non potest esse nec intelligi, sine subiecto illius enunciationis. Hic vero accurate est notandum, differentiam quandam esse inter propositiones perpetuae & aeternae veritatis; nam quaedam sunt verae veritate intrinseca, sc. quando praedicatum est de intrinseca ratione subiecti, & non potest intelligi subiectum sine praedicato, aut vice versa, quando subiectum est de intrinseca ratione praedicati, nec potest praedicatum intelligi sine subiecto: ut haec, Homo est

animal rationale, & haec, Homo est risibilis, utraque est vera ab aeterno, non tantum, quia invenitur in intellectu aeterno Dei, sed etiam utraque est vera ab intrinseco; quia in una, praedicatum est de intrinseca ratione subiecti; in altera, subiectum est de intrinseca ratione praedicati, & dicunt mutuum & necessariam habitudinem ad se invicem & ex natura rei & ex natura terminorum: aliae vero sunt propositiones perpetuae veritatis ab extrinseco, sc. quia ab aeterno sunt cognitae & praedeterminatae à Deo, ut propositiones futurorum contingentium, sicut haec, Antichristus erit, est vera ab aeterno, non quidem veritate intrinseca, quia praedicatum non est de ratione intrinseca subiecti, sed contingenter convenit subiecto, est tamen vera ab aeterno, quia Deus ab aeterno praedefinivit, Antichristum fore: & sic illa semper fuit vera in mente Dei aeterna. Nostra in praesens assertio intelligenda est de propositionibus, non posterioribus, sed prioribus, quae sunt verae veritate intrinseca, & quae sunt veritatis aeternae, non tamen, quia connexiones partium in illis habeant esse ab aeterno extra Deum. 1. quia nullo homine existente, ante saecula condita, haec erat vera, Homo est animal rationale: sed ab eo, quod res est vel non est, propositio dicitur vera vel falsa: ergo si ante mundum factum nulla res erat, nulla quoque erat propositio, vocalis, aut scripta, sed tantum mentalis in intellectu Dei. Ergo neque illa extra Deum erat vera. Homo est animal rationale. 2. Antequam Deus mundum constitueret, neque erant quatuor, neque tria, ergo non erant septem. Ergo non est perpetuae aut aeternae veritatis extra Deum, Quatuor & tria sunt septem. 3. Quod rerum essentiae non sint aeternae, quia connexiones praedicati cum subiecto sunt aeternae extra intellectum Dei, sic probatur. Connexio est connexorum. Sed ab aeterno nulla extabant extrema, quae connecterentur. Ergo ab aeterno non potuit illa esse connexio extremorum extra Deum. 4. Ista connexio praedicati cum subiecto, quando dicitur, Homo est animal rationale, aut erat realis, aut intellectualis: non realis, quia tunc nihil erat extra Deum. Ergo

erat intellectualis: sed tunc nullus erat intellectus, nisi divinus, qui ab æterno non solum intelligebat, hominem esse rationalem, sed & contingentia omnia. Ergo propositiones non dicuntur æternæ veritatis, quia connexio prædicati cum subjecto sit ab æterno extra Deum, sed sufficit, quod alterum de alterius ratione sit intrinseca, formali, & essentiali. Unum hic objici potest, quod solvi meretur. Aut connexio extremorum in propositionibus æternæ veritatis, erat ab æterno, à parte rei, aut in intellectu tantum divino: non à parte rei, quia nihil potest esse æternum extra Deum: non in intellectu divino, quia eadem ratione omnes propositiones de futuro contingenti sunt æternæ veritatis, quia sunt in intellectu Dei æterno. Resp. Propositio necessaria, æternæ veritatis, qualis est illa, *Homo est animal rationale*, dicitur habitudinem necessariam & intrinsecam ex natura extremorum, ubicunque re-

peritur, sive in intellectu Dei, sive in intellectu Angeli, sive in intellectu hominis; hoc enim illi est accidentale: Et ratio est, quia prædicatum illius concipitur ex natura rei in ratione & conceptu essentiali ipsius subjecti, ita ut subjectum, nec esse possit, nec intelligi, sine prædicato; nam prædicatum est de essentia subjecti: & hoc ita est, quia ita esse ab æterno voluit Deus. Sed propositio de futuro contingenti, non habet ab intrinseco, quod sit æternæ veritatis, sed tantum ab extrinseco, ex eo quod est in intellectu divino, ut est hæc, *Antichristus erit*, quia prædicatum hic non est de essentia subjecti; nec existentia esse potest de essentia ullius rei creatæ, nec Deus unquam voluit, existentiam creaturæ esse de essentia ejus, sed contra ab æterno voluit, hoc prædicatum, *erit*, contingenter dici de Antichristo. Cætera argumenta in conflictu solvemus.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-OCTAVA,

DE

POTENT. DEI ORD. ET ABSOL.

THESIS I.

Potentiam in Deo esse, & quidem activam, & infinitam, *disp. 22. select. vol. 1.* satis superque est probatum, nunc ejus divisionem, in *Ordinatam* seu *Ordinariam*, & *Absolutam* seu *Extraordinariam*, explicare decrevit: quæ divisio intelligenda est, non respectu Dei, sed rationis nostræ: nam potentia Dei est ipsa essentia Dei secundum rem; quæ essentia, ut est unica & simplicissima, sic & potentia ejus est unica, & secundum rem simplicissima, quæ tamen, pro diversa consideratione, nunc ordinata dicitur, nunc absoluta: quemadmodum unica & simplicissima Dei scientia, dividitur in simplicis intelligentiæ & visionis, & voluntas, in voluntatem ef-

ficientem & permittentem, propter inadæquatos unius ejusdemque rei conceptus nostros.

II. *Potentia Dei ordinata* dicitur, quæ sequitur leges à voluntate Dei positas; vel quæ accommodata est, & quasi debita, exsequendæ legi ab ipso Deo institutæ. *Potentia Dei absoluta* dicitur, quæ non est adstricta ad istum ordinem, in natura, aut in supernaturalibus, secundum scripturas, positum; vel, quæ Deus potest facere omne id, quod contradictionem non implicat. Ordo autem iste, secundum quem agit Deus per potentiam ordinatam, & præter ac supra quem agit per potentiam absolutam, intelligitur secundum externam execu-

executionem, revelatam, & significatam, sive per leges naturæ, in prima rerum & mundi creatione fixas, sive, per revelationem scripturæ, aut aliam quamcunque supernaturalem, manifestatam. Lex divina est. *Iob. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest ingredi regnum celorum. Quem igitur Deus regenerat per aquam & spiritum, & per regenerationem ex aqua & spiritu salvum facit, eum salvum facit per potentiam suam Ordinatam.* Sic & in rebus naturalibus, cum Deus, post effusum semen in utero matris, cum virtute plastica concurrat ad formanda membra, membris sufficienter formatis animam à se creatam infundit, infundendo unit, id omne agit per *Potentiam suam Ordinatam.*

III. *Potentia Dei absoluta* dupliciter potest accipi. 1. *Exclusivè*, sive ut opponitur potentia ordinatæ, & sic nihil est aliud, quam potentia Dei, quatenus soluta est omni lege, seu, prout nulli communi ordini divino in rebus instituto est quasi adstricta, & suo modo debita. Per potentiam Dei hoc modo sumtam creatus est mundus, perque eam factum est, ut Sol steterit tempore Jolux; unde, quod per potentiam Dei fit ordinatam, id non potest dici fieri de potentia Dei absoluta, hoc modo sumta. 2. *Absolute sive in sua latitudine*, ut potentiam ordinatam sub se comprehendit, quo pacto nos statim eam accepimus, cum diximus, per potentiam absolutam Deum facere posse, quicquid fieri contradictionem non implicat.

IV. Distinctionem potentia, in ordinatam & absolutam, priori modo sumtam, existimo esse eandem cum illa qua in ordinariam & extraordinariam distinguitur, ita ut idem sint, potentia ordinaria & ordinata, extraordinaria & absoluta, priori modo sumta; quo sensu easdem utrasque fecimus. *ib. 2.* Dissentit hic à nobis *Fonseca, l. 9. Met. c. 2. l. 1.* Ejus ratio hæc est. *Si potentia ordinaria & ordinata essent plane idem, sequeretur, omnes effectus, qui cadunt sub potentiam ordinatam, etiam cadere sub potentiam ordinariam. Atqui hoc est absurdum, quia factus quidam animalium Monstrofi cadunt sub potentiam Dei ordinatam, ordo enim in rebus institutus admittit, imo & poscit, ut alia*

causæ aliquando alias impediunt, & sic monstra generentur: eadem tamen monstra non cadunt sub potentiam Dei ordinariam, quia sunt effectus extraordinarii. Atqui absurdum est, effectus extraordinarios contineri sub potentia Dei ordinaria. R. Monstrofi partus, quos adducit *Fonseca*, sunt extraordinarii, respectu potentia nature particularis, non sunt tales, respectu potentia Dei & nature universalis; & sic continentur sub potentia Dei ordinaria. Absurdum quidem est, effectum dici extraordinarium, respectu potentia Dei, & contineri sub potentia ejus ordinaria. At non est absurdum, effectum dici extraordinarium respectu potentia nature particularis, & tamen contineri sub potentia Dei ordinaria. Juxta posteriorem acceptiorem potentia absolutæ, distinctio potentia divinæ in ordinatam & absolutam non est eadem cum distinctione in ordinariam & extraordinariam, quia potentia Dei absoluta hoc modo sumta & ordinariam & extraordinariam includit. Cæterum, per *Potentiam Dei absolutam*, idem nos intelligimus, quod per vocem *omnipotentia*, de qua paulo plenius est agendum.

V. *Omnipotentia*, ut ex voce patet, est talis potentia, qua quis omnia potest. Et, cum Deus dicitur *Omnipotens*, significatur, ipsum omnia posse. Cum autem potentia dicat respectum ad possibile, quodcumque enim aliquis dicitur posse, necesse est, ut illud, quod posse dicitur, possibile sit, omnipotentia sese extendet ad omne possibile, sc. cum Deus dicitur omnipotens, sensus est, Deum posse omnia, quæ sunt possible.

VI. *Possibile* dicitur dupliciter. 1. *Cum apposito*, sc. quod sit possibile huic vel illi, ut quod aliquid sit possibile creaturæ vel Deo. Non potest dici, Deum esse omnipotentem, quia possit omnia, quæ sunt possible creaturæ, nam potentia Dei ad longe plura sese extendit: neque potest dici, Deum esse omnipotentem, quia possit omnia, quæ suæ potentia sint possible, tum, quia sic circulus committeretur in declaranda natura omnipotentia, tum, quia & creatura possit dici omnipotens, nam & illa potest omnia, quæ suæ potentia sunt possible. Non ergo consistit ratio
omnipo-

omnipotentię in eo, quod aliquis possit omne possibile cum appposito. 2. dicitur possibile absolute, sc. illud, cujus termini nullam important repugnantiam, sive, quod non implicat contradictionem, vel, ut habet *Arist. 9. Met. c. 3. quo posito in actu, nullum sequitur impossibile*. Sicuti, *hominem sedere*, possibile est, quia horum terminorum, *homo* & *sedens*, unus alteri non contradicit; & si homo actu sedeat, nihil absurdi inde sequitur: & hoc modo sumptum possibile, respicit omnipotentiam, diciturque omnipotens, qui potest omnia, quæ absolute & simpliciter sunt possible, i.e. quæ non implicant contradictionem.

VII. Est & alia ambiguitas in hac voce, *possible*. *Vel enim opponitur tantum impossibili, & comprehendit etiam id quod est necessarium*, vocaturque à *Scholasticis possibile altum*, & hoc modo possibile dicitur, quicquid in suo esse nullam involvit contradictionem: *vel non tantum opponitur impossibili sed & necessario*, quo sensu possible sunt, quæ possunt esse & non esse. Cum dicimus, Deum per omnipotentiam posse, id omne, quod non implicat contradictionem, seu quod est possibile absolute, intelligendum id est, de possibili in sensu posteriori; nempe, id cadit sub omnipotentiam, quod est possibile, ita ut non sit necessarium, quia, possibile non necessarium, & id, quod est possibile fieri, sunt unum & idem. Quicquid enim est possibile, ut non sit necessarium, id potest esse & non esse, & hoc ipso potest fieri: & quicquid fieri potest, hoc ipso potest esse & non esse. Quare Deus ipse non est objectum suæ omnipotentiam, quia Deus ita est ut non esse non possit, ideoque, nec à seipso, nec ab alio fieri potest, & omnipotentiam tribuitur Deo, quatenus potest omnia alia à se distincta. Sed nec sub objecto comprehenduntur omnipotentiam divinam, quæ important passionem in ipso, quia caret potentia passiva: sic Deus non potest mori, &c. Nam mori est pati. Ex hisce omnibus facile est refutare impia *Plinii verba lib. 2. Hist. nat. c. 7. Imperfecte in homine natura præcipua sunt solatia, ne Deum quidem omnia posse: nam, neque sibi mortem consciscere potest, se velit, quod homini dedit in tantis vitæ malis, nec mortales æternita-*

te donare, aut in vitam revocare defunctos, aut facere, ut, qui vixit, non vixerit, qui honores gessit, non gesserit, nec ullum habere in præterita jus, nisi oblivionis, atque (ut facietis quoque argumentis societas cum Deo copuletur) ut bis dena viginti non sint. Hæc *Plinius*. Resp. Deum non posse, mortales facere immortales, aut defunctos in vitam revocare, falsissimum est. Quod vero Deus non possit mortem sibi consciscere, nec valeat facere, ut, qui vixit non vixerit, qui honores gessit nō gesserit, ut bis dena non sint viginti, ea non potest, quia non sunt possible: nam contradictionem implicant, ideoque sub objecto omnipotentiam divinam non continentur: neque, ea non posse, vel tantillum derogat ei: de quavis enim potentia iudicandum est ex suo objecto, estque illa potentia perfecta, in qua respectu sui objecti adæquati nullum est reperire defectum. Quemadmodum ergo nihil derogat visui, quod non possit percipere, vel odorem, vel saporem, neque recte inferitur, hominem carere visu, quod nequeat videre odorem aut saporem, quia odor & sapor non sunt objectum visus, sic nihil derogat potentiam divinam, quod mori non possit, nec licet inferre, *Deus non est omnipotens*, quia non potest ea facere, quæ contradictionem inferunt, quia talia sub objecto potentiam divinam non comprehenduntur. Atque hæc serio observanda sunt contra *Conradum Vorstium*, quia *tract. de Deo & attributis Dei, p. 290.* non veretur statuere, potentiam Dei non esse prorsum in finitum, eo, quod non extendatur ad impossibilia. Certe, si ad impossibilia extenderetur, ne potentia quidem esset, quia, sicut scientia non dicitur nisi respectu scibilem, sic potentia non dicitur nisi ratione possibilem: Et, si impossibilia sub aliquam caderent potentiam, hoc ipso non essent impossibilia.

VIII. Obijciat quis. *Deus non potest ambulare, edere, bibere, informare materiam. Ergo non potest omnia, quæ fieri possunt, & contradictionem non implicant.* Conseq. prob. quia ambulare, edere, bibere, informare materiam, fieri possunt, neque contradictionem implicant. Resp. Consequens intelligi potest dupliciter. 1. Ut verbum (*posse*) latissime accipiatur, & quamlibet

habet potentiam, etiam passivam denotet, sic ut accipitur, cum dicitur, aquam posse calefieri, & hoc modo non sumitur, cum Deus dicitur omnipotens & omnia posse: hoc sensu concedimus, Deum non posse omnia, quæ fieri possunt, sc. ab homine, & quæ contradictionem non implicant à parte causæ secundæ, ut ambulare, &c. quæ tamen, quia potentiam connotant passivam, à Deo fieri nequeunt, & ex parte causæ primæ contradictionem implicant, si tribuatur ei, ista facere, quia in Deum potentia passiva non cadit.

2. Ut verbum (*posse*) importet potentiam mere activam, exclusivam omni passione, & hoc modo negatur consequentia, quia posse ambulare, edere, bibere, &c. important potentiam passivam in iis, quæ denominant, & à quibus eliciuntur: sunt enim quidam motus: sed id, quod movetur, patitur, & aliquid in se recipit: est enim motus actus entis in

potentia qua potentia. Informare materiam, licet non sit actus potentie passivæ, non tamen etiam est actus potentie activæ, quia est actus formæ, qua talis, & competit causæ formali, quatenus formalis est: Atqui causa formalis, ut sic, non agit; alioqui causa formalis, qua talis, esset causa efficiens, & causarum genera confunderentur, quæ tamen ita sunt distincta, ut una, qua talis, alterius causalitatem supplere nequeat. Unde, licet ambulare, edere, bibere, informare materiam, sint possibilis, respectu sc. causarum secundarum, tamen Deum ambulare, edere, bibere, informare materiam, Deo sunt impossibilia, quia Deus pati non potest, nec ullius compositi fieri pars componens & causa interna, ut quidem forma facit, cum materiam informat. Sed hæc omnia cum Dei perfectione pugnant. Quare manet omnipotens, licet illa non possit.

Disputationum ex Philosophia selectarum

Voluminis Secundi,

TRIGESIMA-NONA,

DE

POTENT. DEI ORD. ET ABSOL.

T H E S I S I.

DEo adscriptimus *Potentiam disp. preced.* in se quidem unam ac simplicissimam, respectu tamen intellectus nostri, tum finiti, tum in intelligendo imbecillis, divinsam, in *ordinatam & absolutam*: utramque *definivimus*, & ab *obъекto* suo exposuimus, quod fecimus *possibile*, & variis modis distinximus: ei opponitur *impossibile*, quod ipsum suas quoque habet distinctiones, quas in medium proferemus, antequam quæstiones varias de Dei potentia proponamus. Possibile, vulgo vocant *objectum omnipotentie divinæ positivum Scholastici*, & *impossibile*, negativum.

II. §. 1. *Impossibile* sic dicitur, *vel ex defe-*

ctu potentie agentis, quod licet in se fieri possit, attamen propter imperfectionem & finitatem potentie produci nequit, *vel ex defectu objecti*, quod in se & ex intrinseca sua ratione tale est, ut dicat repugnantiam ad esse, & sic fieri non possit. Priori modo nihil Deo est impossibile, non enim ideo hoc vel illud impossibile est, quia in Dei potentia defectus sit ad producendum illud, sed solum posteriori, quia in illo, quod impossibile dicitur, est repugnantia ad esse, ut produci nequeat ratione sui, atque ex defectu sui, quia esse non potest, & si illa repugnantia non esset in eo, potentia quoque divina firma & valens esset ad producendum illud.

S f

III. §. 2. *Im-*

III. §. 2. *Impossibile est aliquid, vel secundum potentiam creatam, quod à creatura non potest produci, propter finitatem potentiae, quae est in ea; qua ratione impossibile est, ut res creetur ex nihilo, ut virgo pariat, &c. vel in ordine ad potentiam simpliciter, quod à nulla potentia, & sic ne à divina quidem, actuari potest, quia in se dicit repugnantiam ad esse. Sed hæc distinctio verbis tantum à priori differt, uti & illa, qua distinguitur inter impossibile naturæ & impossibile natura: illud est, quod usitatum naturæ cursum superat, ut, solem stare, ignem non urere, &c. hoc, quod rei naturæ & definitioni repugnat, ac contradictionem implicat: Intelligitur hic utrobique impossibile posterioris originis.*

IV. §. 3. *Impossibile dicitur aliquid, vel in se ac ratione sui, vel ratione intellectus creati, judicantis, illud esse impossibile: prius revera est impossibile; posterius non est tale nisi priori respondeat: neque enim illud statim est impossibile, quod intellectus noster impossibile judicat. 1. Quia intellectus noster non est mensura mensurans impossibile, sive non est ratio, cur aliquid dicatur impossibile: non enim, quia intellectus cognoscit impossibile, est tale, sed, quia impossibile esse præsupponitur, ita ab illo cognoscitur: sicut contra, res dicitur possibilis, non ideo, quia eam intellectus possibilem judicat, sed quia alias extra intellectum possibilis erat in se: intellectus enim noster in cognitione dependet ab objecto cognito & mensuratur ab eo, non contra objectum dependet aut mensuratur ab intellectu. 2. Sicut intellectus sæpe errat in cognitione possibilem & entium, ut illa falso cognoscat, cur etiam non possit errare in cognitione non entium & impossibilem, & illud dicere impossibile, quod in se est possibile. 3. Sicut ratio non potest cognoscere infinitam Dei essentiam, ita nec infinitam ejus potentiam, quidditative sc. & adæquate; consequenter, nequit etiam cognoscere multa à Deo producibilia, quæ nobis videntur improducibilia. 4. Si dicamus, ea non posse Deum, quæ non apprehendit eum posse intellectus noster, eth non involvant contradictionem, actum erit, de summis nostræ religionis capi-*

tibus. *Quid enim difficilius est nostro intellectui, quam apprehendere, Sacrosanctæ Trinitatis in essentiae unitate, duarum naturarum Christi in unitate personæ, Mysterium? quid ægrius aut mirabilius ipsi, quam Deum esse passum: & tamen hæc sunt dogmata fidei nostræ, quæ hac de causa, quod cum intellectus judicio non congruant, ut impossibilia & contradictoria, hæretici ac pagani rejiciunt. Nunc quæstiones quasdam circa potentiam Dei ordinatam & absolutam discutiamus.*

V. *In Deo esse potentiam, & illam quidem infinitam, seu omnipotentiam, assertum est vol. 1. disp. select. 22. Quæritur, 1. An demonstrari illa possit ratione naturali? Aff. & prob. §. 1. Omnis potentia activa, est secundum modum & actum formæ substantialis, à qua procedit, sicut ignis habet potentiam ad calefaciendum pro ratione caloris à quo procedit calefactio; & quo res est calidior, eo majorem habet potentiam calefaciendi. Sed divina essentia, à qua procedit potentia agendi, est infinita. Ergo & virtus, quæ fundatur in hac essentia, debet esse infinita. Valet itaque argumentum. Forma, per quam Deus agit, est infinita, Ergo & ejus potentia est infinita. Conseq. prob. Quia in omnibus agentibus videmus, quod, quanto agens perfectius habet esse & perfectionem formam, tanto major sit ejus virtus in agendo: unde, si agens haberet calorem infinitum intensive, haberet etiam vim calefaciendi infinitam. Ergo cum forma, per quam Deus agit, sit infinita, sequitur, quod ejus potentia ad agendum quoque sit infinita. Sed forma, per quam Deus agit, est ejus essentia. Hæc autem est infinita. Ergo, &c.*

VI. §. 2. *Deus potest efficere, quicquid est in potentia passiva creaturæ. Ergo est omnipotens. Prob. antecedens: quia in potentia passiva creaturæ est omne illud, quod non repugnat enti creato, sicut in potentia passiva est hominis, quicquid non repugnat naturæ humanæ. Conseq. prob. nam cuilibet potentiae passivæ respondet potentia activa agentis, per quam possit reduci ad actum; alioquin otiosa esset illa potentia passiva, si nulla esset activa, quæ eam reducere ad actum posset.*

Sed

Sed in rerum natura nihil est otiosum. Ergo ponenda est potentia activa in Deo, quæ possit reducere in actum, quicquid est in potentia entis creati.

VII. §. 3. Virtus, quæ ex natura sua non determinatur ad unum effectum, potest omnia agere & omne possibile efficere. Sed virtus divina ex natura sua non determinatur ad unum genus effectuum, neque ad hos aut illos effectus in aliquo genere. Ergo virtus divina omnia potest agere. Sed hoc est esse omnipotentem. Ergo, &c. Major prob. Quoniam illa virtus, quæ non determinatur ad unum producibile genus, nec ad hæc aut illa producibilia, habet pro objecti formali producibile simpliciter & absolute: ideoque potest omnia. Sed virtus divina est ejusmodi, quia est virtus illimitata. Ergo potest omnia producibilia. Ergo Deus est omnipotens.

VIII. §. 1. Omnis perfecta virtus se extendit ad omnia, ad quæ proprius ejus effectus se potest extendere. Sed esse est proprius & per se effectus Dei. Ergo virtus Dei potest omnia illa, quæ possunt habere esse. Sed omne possibile simpliciter potest habere esse. Ergo virtus divina potest id omne, quod est possibile simpliciter. Atqui hoc est, esse omnipotentem. E. Deus est omnipotens.

IX. Ex dictis duo sequuntur. 1. *Res intrinsece & formaliter in seipsis esse possibles & impossibles*: possibles quidem, quia non repugnat illis esse, ex sua ratione formali, impossibles vero, quia repugnat illis esse ex sua ratione formali, etiam circumscripto omni ordine, & omni respectu ad agens: extrinsece autem res dicuntur possibles aut impossibles, per respectum ad agens; possibles quidem, quia possunt fieri ab agente; impossibles, quia per nullius agentis potentiam fieri possunt. Atque ita judicandæ sunt res possibles, aut impossibles, extrinsece in ordine ad causam efficientem.

X. Sequitur 2. *Omnipotentiam Dei non posse communicari ulli creaturæ, ne humana quidem naturæ in Christo.* 1. Quia objectum formale omnipotentis est omne possibile absolute. Sed virtus & potentia creaturæ non potest attingere omne possibile absolute; alioquin,

cum ipsa potentia creaturæ sit de numero possibile, sequitur, quod possit etiam seipsam producere: Sed hoc est impossibile. E. Omnipotentia non potest communicari creaturæ.

2. Potentia consequitur essentiam, ergo potentia infinita sequitur essentiam infinitam. Sed essentia creaturæ infinita, nec est, nec potest esse. Ergo nec potentia. 3. Omnipotentia est potentia ad omnia sufficiens & in nullo deficiens: Sed potentia creaturæ non est talis. Ergo, &c. Prob. min. Potentia creaturæ non est sufficiens ad producendum aliquid ex nihilo, quia creatura semper supponit subjectum, in quo operatur; deinde potest ejus potentia impediri ne operetur, ergo in aliquo potest deficere: denique creaturæ potentia est dependens ab influxu & concursu Creatoris. Sed hic ei subtrahi potest. Ergo illa deficere potest. Ex hisce nunc patet facile, Christo, qua homini, non posse communicari omnipotentiam; non natura humana sit creatura, sit finita, nec possit seipsam producere, nec aliquid ex nihilo facere, dependeat à divina natura, non tantum in subsistendo, sed & in operando, quæ omnia cum natura omnipotente pugnant. Quod objiciant *Matth. ult. cap. Christo datam esse omnem potestatem in celo & in terra.* Resp. 1. Aliud est *ἐξουσία*, aliud *δύναμις*: aliud potestas, aliud potentia. De priori, quæ est idem quod authoritas, loquitur locus: de posteriori est quæstio. 2. Dicit Christus: Mihi, non meæ naturæ humanæ, sed Mihi *ἡ ἐξουσία αὐτοῦ*, ut Mediatori, data est omnis potestas, ut Redemptori generis humani, in ordine ad Ecclesiam, & ad omnia, quæ sunt necessaria ad ejus gubernationem, conservationem, regimen, &c. 3. Respondent nonnulli, *Christo datam esse omnem potestatem, &c.* quia per illum & in ipso manifestata est singulari modo omnipotentia Dei ac sua, per miracula, &c. à se edita: res enim sæpe dicitur fieri & dari, quando innotescit & manifestatur, quia omnipotentia Dei ante Christum in carne manifestatum non erat ita cognita, uti eam quidem operibus suis Christus manifestavit.

XI. Quæritur §. 2. *An actualis seu efficax atque operans potentia sit idem, quod potentia ordinis.*

ordinata? Resp. Non est: utcumque sic videatur *Doctiss. Polano in synt. Theol.* Nam hæc latius se extendit quam illa: neque enim semper de facto & actu operatur, quæ tamen operari potest potentia ordinata per media ordinaria secundum ordinem naturæ legesque à semet in ea positas. Potest huic aut illi famelico succurrere, huic aut illi ægro mederi, ope aliorum hominum ac medicamentorum, potest fauciat citius sanitatem restituere, & hoc aut illud effectum dare, ordinaria via per creaturas, & tamen sæpe non facit: attamen nihil eorum excedit potentiam Dei ordinatam.

XII. *Queritur 3. An Deus possit quædam de potentia, quæ non possit de iustitia?* Resp. Di-

stinguatur iustitia juris divini positivi ac revelati, à iustitia juris divini, Deo naturalis: priori sensu potest, posteriori non potest; quia nihil potest, quo vel illa, vel ullum ex suis attributis, luxetur, tollatur, negetur: hoc enim si posset, posset contradictoria. At ista non potest, ut jam ante est visum.

XIII. *Queritur 4. An potentia & voluntas Dei æque late pateant?* Resp. Quæcumque Deus vult ea potest, sed non statim, quæcumque potest, vult; multa potest potentia etiam ordinata, quæ nunquam vult, sed quam plurima potest potentia absoluta, quæ nunquam voluit; nec unquam vult, ut excitare filios Abrahæ ex lapidibus, &c. Cætera de *Potentia Dei in seq. disp.* excutientur.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA,

DE

POTENT. DEI ORD. ET ABSOL.

THESIS I.

A*N sit, quid sit, & quotuplex sit, Potentia Dei, gemina excussum est disp. Potentia Dei respondere diximus possibile; consequenter, Deum non posse impossibilia, & tamen plura posse quam vult. Impossibilia diximus esse, quæ implicant contradictionem: hæc ne sub absolutam quidem cadunt potentiam, quia nunquam simul esse possunt, ideoque nunquam quoque à Deo simul fieri possunt. Talia sunt omnia, quæ pugnant, cum proprietatibus Dei, vel essentialibus, vel personalibus, aut cum natura rerum, sic, ut si fiant, vel fieri possint, vel Dei, vel rerum natura, evertatur. Quo sensu, Apostolus, 2. ad Tim. 2. de Deo dicit, quod abnegare sese non possit. Quod fundamentum assumemus ad probandum, Deum non posse omnia, sine exceptione, sive contradictionem implicent, sive non: contraquam sentit Ioh. Gerardus in Methado Studii*

Theol. p. 122. & seq. & nonnulli alii, ut unum corpus posse esse in pluribus locis, propria posse separari à subjectis, quin & aliis communicari, similiaque opinionum monstratueantur.

II. §. I. Deus non potest negare suum intellectum. Sed si posset facere contradictoria, negaret suum intellectum: affirmatio enim & negatio cadunt in omnem conceptum, etiam divinum, ita ut is sit, vel affirmativus, vel negativus, affirmativus autem ac negativus, simul eodem respectu esse non potest. Hinc fit, ut verbum Dei, quod fluit ex illo conceptu, non possit esse ita & non. Sed si Deus posset facere contradictoria, potest ejus conceptus simul esse affirmativus & negativus; alioquin rei ipsi conformis esse non posset: nam contradictio est affirmatio & negatio ejusdem de eodem. Profecto, si ad perfectionem

tionem intellectus humani requiritur, ut sit conformitas inter ipsum & rem quam cognoscit, multo magis id requiritur in intellectu divino, qui eminenter in se habet omnem perfectionem, quæ est in intellectu quovis creato. Nec valet exceptio, non esse necesse, ut intellectus divinus conformetur objecto intelligibili, sed objectum intelligibile conformari debere intellectui divino, ita ut, si intellectus divinus contradictione careat, etiam in objecto tollatur contradictio, statim atque sub intellectum cadit. Hæc, inquam, exceptio locum non habet: quia, etsi res facta, sequatur intellectum divinum, utpote, quæ prius est in Deo, quam in se, tamen, postquam facta est, concipit eam intellectus Dei, ut in se est. Si igitur Deus fecit contradictoria, concipit ea etiam ut contradictoria. Sed hoc est absurdum, nam conciperet de eadem re *ita & non*. Ergo, salvo manente intellectu Dei, non potest statui, plura eum posse facere contradictoria.

III. §. 2. Deus non potest negare voluntatem suam; sed, si Deus facere posset contradictoria, negaret voluntatem suam: Vult enim esse quam facit, & ita ut facit: ergo vellet negationem rei ejusdem simul & affirmationem, quia utramque simul faceret: sed talis voluntas Deo repugnat.

IV. §. 3. Deus non potest negare potentiam suam: at, si Deus posset facere contradictoria, negaret suam potentiam: nam unumquodque ens agendo, producit sibi simile, saltem quantum ad summam illam rationem entis pertinet: per consequens, non potest Deus producere contradictionem, seu, id, quod simul implicat esse & non esse: hoc enim postremum est non ens: at Deus nihil est nisi ens.

V. §. 4. Deus non potest negare suam immutabilitatem: sed hoc fieret, si contradictoria faceret aut facere posset: nam id, quod, verbi causa, negativum est & falsum, secundum veritatem a Deo plantatam in ratione & logica humana, abjiceret & abjicere posset falsitatem, ac mutaretur & mutari posset in veritatem in intellectu & logica divina; & sic Deus mutabilis esset.

VI. §. 5. Deus non potest negare simplicitatem suam: negaret autem, si contradictoria ab eo fieri possent: esset enim in ipso compositio duplicis veritatis, naturalis scilicet, secundum quam, v. c. negativum contradictionis membrum esset verum; & supernaturalis, secundum quam affirmativa ei contradicens esset vera. Certum quidem est, veritatem distinguere in naturalem & supernaturalem, sed hæc non est divisio generis in species oppositas, sed distinctio rei unius ejusdemque in suos modos: Est enim una proprie tantum veritas, quæ ut in natura est debilis & per corruptionem peccati propemodum sopita, ita per gratiam & revelationem cælestem, non oppugnatur, sed in integrum, quantum in hac vita satis est, restituitur.

VII. Argumenta *Ioh. Gerardi in Meth. Stud. Theol. p. 122. &c.* quibus probat, *Deum posse facere contradictoria*, sunt petita, partim ex Scriptura, partim ex ratione. Ad loca Scripturæ breviter dicimus, (quia hoc Theologos spectat) *Genes. 18. 14. Matth. 19. 26. Luc. 18. 26.* sermonem esse de omni re seu ente, quod Deum omnino posse, extra controversiam est, non autem loqui de *non-ente*, quale est contradictio. Eadem est loci ratio, *Luc. 1. 38.* ubi dicitur *πάν ἡμῶν ὅμοια ὄνομα ἔχον*, hoc est, *Ebraismo noto, כל רב, omnis res*, & in specie, illa, quæ promissione Dei & verbo illius firmata est, ut hoc in loco. Sententia ergo nostra non pugnat cum verbo Angeli dicentis, *non erit impossibile apud Deum verbum omne*: id enim, quod contradictionem implicat, verbum esse non potest, quia nullus intellectus illud potest concipere. *Zach. 8. 6.* Sermo est, de eo quod Deus promiserat, & velle se declaraverat, nimirum, de restitutione Hierosolymorum temporali, post captivitatem Babyloniam, & verò imprimis de spirituali: & sic pariter, non ad rem allegatur iste locus: constat enim, Deum omnia posse quæ vult. *Ephes. 3. 20.* dicitur *Deus facere posse ἵνα ἡμῶν ἡλικίαι ὑπερᾶν πάντα, ἡ ὑπερᾶν πάντα ὑπεραβundanter, quam petimus aut intelligimus*. Ex quo non sequitur, Deum posse contradictoria: aliud est, *supra rationem & naturam* facere, aliud, *contra*: illud Scriptura dicit,

dicit, non hoc; illud Deus citra controversiam & potest & facit in plurimis, non hoc.

VIII. Rationes sunt. §. 1. *Si Deus potest facere ea, quæ superant intellectum nostrum, utique etiam facere potest ea, quæ in nostra Logica contradictionem implicant.* Resp. Neg. conseq. & ratio est, quia, quæ superant intellectum nostrum, non statim evertunt naturam, vel rerum vel proprietatum divinarum. Legantur Parag. 78. & 79. l. 1. sect. 2. Partit. *Metaph. Jacobi Martini*, ubi accurate docet, aliud esse, supra, aliud, contra naturam, & in quo illa diversitas consistat, atque insuper fundamentum ponit, cur Deus non possit dici contra naturam agere, quia sc. natura ei non repugnat.

IX. §. 2. *Si Deus omnia sua absoluta potentia potest, nihil certe possibile excipitur.* Resp. concedimus totum: sed contradictio ex possibilem genere non est, ut ostensum est *disp. præced.* & hac. Quod addit, aut monstratur, quid Deus absoluta sua potentia non possit. Resp. Frustra hoc exigitur ab Orthodoxis, cum eorum nemo dixerit, Deum non posse omnia possible; Cæterum impossible monstrari possunt, satis multa, quæ Deus facere non potest, sc. seipsum abnegare, mentiri, mori, edere, bibere, ut præteritum non sit præteritum, de quibus jam obiter actum in *disp. præced.* & fufius agetur in *seq.* Et de hac diximus potentia, Deum non posse omnia illa, quæ naturam, vel suam, vel rerum, evertunt. Videatur *Zanchius lib. 31. de natura Dei. c. 1. & Polanus l. 2. c. 29. Synt. Theol.*

X. §. 3. *Si Deus potest facere impossible apud homines, etiam facere potest impossible apud rationem nostram, quia intelliguntur, non solum impossible factu, sed & impossible cogitatu.* Resp. Conceditur major, de ratione sumta concretive, prout est in hoc vel illo homine: sepe enim judicat ratio humana Petri, Pauli, Johannis, &c. aliquid esse Deo impossibile: negatur autem de ratione abstractive sumta, non quod ratio abstractive sumta judicet aliquid Deo impossibile, sed ideo, quia ratio judicat Deo omnia esse possible, id est, quæcunque rationem entis habent: quia igitur vera ratio, non judicat, Deo aliquid ens

esse impossibile, sed contra censet, Deum omnia posse, hinc falsum est, Deum posse, impossible apud rationem nostram: cum enim ratio dicat, Deo esse aliquid ens impossibile, hinc certe dici non potest, Deum ea posse, quæ ratio judicat impossible esse: id quod verum est, non solum de ratione sumta abstractive, sed etiam, prout ea est concretive in quibusdam hominibus, h. e. illis, qui veram ac rectam sequuntur duccem, cum enim dicimus, rationem concretive sumtam errare circa objectum potentiæ divinæ, non id intelligendum est de omnibus hominibus, etsi enim errare omnes possint homines, non tamen omnes in eo errant, sed illi tantum, qui à luce rationis rectæ recedentes, tenebris suis se tanquam pallio involvunt; ii autem, qui veritatem Dei, in natura patefactam, & Scriptura confirmatam, duccem fidelem, constanter sequuntur, recte de Dei potentia judicant.

XI. §. 4. *Si Deus absoluta sua potentia ad contradictionem Logicam legemque humanæ rationis non sit alligatus; Ergo potest contradictoria.* Sed verum est prius. Ergo, &c. Resp. Conceditur antecedens majoris, seu minor: neque enim nos dicimus aut statuimus, Deum esse alligatum ad Logicam humanam: sed neg. conseq. quia Deus immutabiliter, & semper verax est, sive in natura, sive in Scriptura, loquatur, cui veritati potentia Dei absoluta non repugnat: at talis non esset, si contradictoria posset.

XII. Quod distinguat, inter contradictionem Logicam, divinæ seu Dei, longe lateque captum nostrum transcendentis, & inter contradictionem Logicam, humanæ seu hominis, captum humanum non transcendentis, id est, ut in præcedentibus ipse se declarat, Deum non posse facere absolute & simpliciter contradictoria, posse tamen facere ea, quæ in Logica nostra implicant contradictionem. Resp. Verum esse, quod intellectus divinus, quem hic Logicam divinam appellat, transcendat & infinitis modis superet intellectum humanum & Logicam nostram, inde tamen non sequitur, Deum posse omnia ea, quæ in Logica nostra contradictionem implicant: tum demum illud sequeretur, si Deus aliquid contra Logicam veram, rationem sanam,

nam, veritatem in natura plantatam, aliquid conciperet, diceret, faceret; quod non posse Deum, ostendimus: Logica quidem nostra in veritatis adæquatione deficit, ita ut totam veritatem divinam non contineat, nec ad omnia sese extendat, aut sufficientes de iis conceptus formet; sed non potest aliquid contrarium statuere veritati divinæ: & vice versa, Scripturæ atque intellectus divini veritas, plurima, imo infinita, supra naturam & Logicam nostram continet, ac concipit, sed nihil contra eam: cum enim alterutrum contradicentium sit falsum, Logica nostra sic

contineret falsum aliquid, quod repugnaret veritati divinæ; imo veritas Dei sibi ipsi repugnaret, quæ eadem est, naturæ & Scripturæ, rationis & revelationis, Philosophiæ ac Theologiæ, Logicæ humanæ ac divinæ, ut, quod in una est falsum & contradictorium, tale sit quoque in altera. Quod denique addat, distinguendum esse *inter ea, quæ sunt supra terminos Logicæ & rationis, & inter ea, quæ sunt intra eos & à ratione percipi possunt.* Resp. Illa ad rem non faciunt: etsi enim talia supra rationem sunt, non tamen contra eam.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-PRIMA,

DE

POTENTIA DEI.

THESIS I.

EXposuimus Disputationibus aliquot, *Potentiam Dei*, eam qualicumque modo describendo, & in *absolutam* atque *ordinatam* distribuendo. Nunc animus est, quæstiones quasdam illustres de ea movere ac dissolvere. Prima erit. *Utrum ad præterita sit Dei Potentia?* i. e. *An Deus possit facere, ut præterita non fuerint?* Resp. I. *Deus non potest efficere, ut id, quod est simpliciter & absolute præteritum, non fuerit præteritum:* & hoc non provenit ex defectu divinæ potentiae, sed ex defectu rei, quia contradictionem implicat. Cum enim Deus sit infinite perfectus, nullus potest esse defectus ex parte Potentiæ Dei: ideoque, quotiescunque Deus dicitur aliquid non posse, non dicitur ideo, quod amiserit potentiam, quam prius habuit; Potentia enim Dei uti non potest augeri, ita neque potest minui; est namque invariabilis atque immutabilis: sed ideo est, quia objectum amisit rationem possibilis, quam ipsum prius habuit. Unde sic argumentamur.

II. §. 1. Præteritum non fuisse, non habet rationem possibilis. Ergo non subjacet objecto divinæ Potentiæ. Ergo à Deo fieri nequit ut præteritum non fuerit. *Prob. anteced.* Quia, præteritum non fuisse, involvit contradictionem & repugnantiam, nempe, fuisse & non fuisse: nam bene sequitur (*Præteritum, ergo fuit*) &, ex suppositione, quod præteritum adhuc sit possibile (*nunquam fuit*) Ergo *fuit & non fuit.* Ergo est contradictio. At contradictoria sunt impossibilia, objectum vero Potentiæ divinæ sunt possibilia, ut *dispp. præced.* est demonstratum. Ergo, præteritum non fuisse, non est possibile.

III. §. 2. Deus revelavit Moyfi Adamum fuisse, ergo, si Deus potest efficere, ut Adamus nunquam fuerit, sequitur, Deum fuisse mentitum, quod est blasphemum. Si neges consequentiam; quia, si Deus efficeret, Adamum nunquam fuisse, simul efficeret, revelationem illam non extitisse: regego, hoc minime sequi: quia, Adamum fuisse, & revelatio illa facta,

facta, quod Adam fuerit, sunt duæ entitates & duæ res distinctæ, quarum una non est alteri intrinseca: unde sequitur, quod Deus unam illarum possit destrucere, altera non destructa, ac proinde efficere poterit, ut una non fuerit, interim non efficiendo, quod altera non fuerit. Ex quo sequeretur, Deum fuisse mentitum, quod blasphemum esse statim diximus.

IV. §. 3. Si Deus possit facere, quod nunquam Mundus fuerit, hæc veritas ponatur in esse, ut Deus hac hora per suam Potentiam efficiat, mundum nunquam fuisse; qua data hypothefi, hæc est bona consequentia: nunc factum est à Deo, quod mundus nunquam fuerit; ergo mundus nunquam fuit: sed, antequam Deus hac hora illud faceret, mundus fuit. Ergo mundus fuit, & non fuit, quod implicat contradictionem.

V. §. 4. Si Deus possit efficere, præteritum non fuisse, aut efficeret illud positive, h. e. faciendo illud vel aliquid circa illud, aut negative, nihil efficiendo aut agendo. Non priori modo; nam quamvis rem illam de novo faceret Deus, vel aliquid circa illam, inde tamen non sequeretur, quod illa non fuerit prius, quando quidem jam est præterita: non posteriori modo; quia, cum verum sit, rem illam jam fuisse, si Deus nihil ageret, neque immutaret illam, aut aliquid circa illam, semper verum esset (uti nunc est) rem illam fuisse. Ergo res præterita non potest non fuisse; & consequenter, præteritum non fuisse, non includitur in objecto divinæ omnipotentia.

VI. §. 5. Sicut se habet album, prout stat sub albedine, ad ipsum esse album, ita se habet præteritum, prout stat sub præteritione, ad esse præteritum: sed album, prout stat sub albedine, non potest non esse album: Ergo præteritum, prout stat sub præteritione, non potest non esse præteritum.

VII. §. 6. Quando aliquid est determinatum ad esse in actu, non potest non esse pro illo tempore, in quo est; quia omne, quod est, quando est, necesse est esse: ergo multo magis licet inferre, quando aliquid est determinatum ad fuisse, omne, quod fuit, pro tem-

pore, quo fuit, necesse est, fuisse. Ergo Deus non potest facere, quod non fuerit.

VIII. 2. *Non est etiam in Deo Potentia ad præteritum; quod pendet ex aliquo futuro.* i. e. Fieri non potest, ut, quod semel præteritum est, quamvis habeat connexionem cum aliquo futuro, possit fieri non præteritum. V. C. Deus revelavit, Antichristum fore, & revelatio ista jam est transacta & præterita: ideoque fieri non potest, quod Deus non revelaverit, quamvis ipsa propositio revelata (*Antichristus erit*) sit de futuro ut contingenti. Et hanc assertionem sic probamus.

IX. §. 1. Quod propositio hæc (*Antichristus erit*) sit de futuro, id non tollit, quo minus revelatio sit de præterito, i. e. jam sit præterita & transacta, unde impossibile est, quod non præterierit: & sic, si Deus possit facere, ut illa revelatio jam præterita non præterierit, potest facere contradictoria, contra *disp. præced.* & th. 2. hujus.

X. §. 2. Tanta necessitate præteritum est præteritum, ut Deus non possit facere, quod præterita non fuerint: ergo tanta necessitate, revelatum est, ut Deus non possit efficere; revelatum nunquam fuisse revelatum: *Prob. consequ.* quia talis revelatio jam transit in præteritum, quamvis res revelata sit futura: nam enunciatio vocalis de futuro jam pronuntiata, non minus transit in præteritum, quam propositio vocalis de præsentis: non enim est minus præterita hæc propositio revelata, *Antichristus erit*, quam hæc, quam dixit Adam, *Hoc nunc est os de ossibus meis, & caro de carne mea.*

XI. §. 3. Non magis pugnant hæc duæ propositiones, *Deus revelat*, & *Deus non revelat*, quam hæc, *Deus revelavit*, & *Deus non revelavit*: sed implicat contradictionem, quod revelatio, qua Deus revelat Antichristum fore, non sit revelatio, pro illo tempore, quo revelat: ergo etiam implicat contradictionem, quod revelatio, qua revelavit, Antichristum fore, non fuerit revelatio, pro illo tempore, quo revelavit, ipsum fore, ideoque mera est contradictio, quod talis revelatio nunquam fuerit revelatio, cum jam facta fuerit.

XII. Secunda quæstio est; *An Deus possit facere alia quam facit, aut illa, quæ non facit, nec facturus est?* Resp. Qui dixerunt, Deum non posse facere, nisi ea, quæ facit, illi posuerunt, Deum agere ex necessitate naturæ: unde sic argumentabantur: Agens ex naturæ necessitate non potest alia facere, quam quæ facit. Sed Deus est agens ex necessitate naturæ. Ergo &c. Major facile probatur exemplis: ex semine canis non potest provenire nisi canis, ex igne non nisi calor. Sed enim Minor probanda veniebat: contra quam nos sic inferimus. Qui agit per voluntatem non determinatam ad certum rerum ordinem, non agit ex necessitate naturæ. Sed Deus sic agit. Ergo &c. Et probatur amplius. Deus est agens primum. Sed, quod agit ex necessitate naturæ, non est agens primum. Ergo Deus non agit sic. Major est clara apud omnes. *Minor prob.* Nullum agens ex necessitate naturæ determinat sibi finem, verum magis determinatur ad finem ab alio. Sed Deus ipse sibi determinat finem, nec aliunde ad illum determinatur. Ergo &c. Et sane nobilissimus modus agendi Deo adscribi debet. Is autem est, agere libere, & non ex necessitate naturæ. Ergo &c.

XIII. Hinc jam sequitur conclusio: Si Deus agat libere & non ex necessitate naturæ, *Deus potest alia facere, quam quæ facit:* est enim hoc libertatis divinæ in operando ad extra, agere vel non agere, & agere hoc aut aliud. *Prob. Assertio 1.* Quod agens non possit aliud facere, quam quod facit, id contingit, vel ex defectu alicujus principii requisiti in agente, vel ex suppositione alicujus, unde sequitur repugnantia in actione. Primum dici non potest: quia Deus non potest includere defectum, ex parte principii activi & efficientis. Nec secundum: nam supposito, quod Deus non velit alia facere, quam quæ facit, & quod decreverit & præciverit, se non facturum alia, quam quæ facit; potest tamen absolute alia velle, consequenter, & alia facere.

XIV. 2. Ille, cujus sapientia & potentia non limitantur ad aliquem determinatum ordinem, non solum potest facere ea, quæ facit, sed etiam ea, quæ non facit. At Dei sapientia

& potentia non limitantur ad aliquem determinatum ordinem. Ergo Deus potest facere, non solum, quæ facit, sed & ea, quæ non facit. *Minor prob.* Qui facit res propter finem, ipsi rebus improprietatem & superexcedentem, ejus sapientia & potentia non limitantur ad aliquem determinatum ordinem: rota enim ratio ordinis, quam sapiens rebus à se factis imponit, desumitur à fine. Sed Deus facit res propter finem improprietatem rebus, qui est ipsa sua bonitas. Ergo sapientia & potentia Dei non limitantur ad hunc ordinem rerum, sed multa alia, imo infinita potest facere Deus, quam quæ facit. Et cur non possit à Deo procedere alius rerum ordo, quam qui nunc est, ut possit alia facere, quam quæ secundum ordinem rerum à se institutum nunc facit?

XV. Sed tota hæc quæstio optime deciditur ex fundamentis *præced. disp.* jactis. Aliud est, Deum aliquid posse facere secundum potentiam ordinatam & de lege. Aliud, aliquid posse facere secundum potentiam absolutam. Illud Deus dicitur posse facere de potentia ordinata, quod potest, stante sua ordinatione; & de lege, quod potest, secundum decretum ac voluntatem suam, qua ab æterno voluit hæc aut illa facere. Illud vero dicitur Deus posse de potentia absoluta, quod simpliciter potest, non animadversa sua voluntate, sed inspectata tantum sua potentia ac possibilitate & non repugnantia rei; quale est omne illud, quod non implicat contradictionem. Deus non potest plura facere, quam facit, si spectes potentiam ordinatam; Deus enim, quæ voluit, fecit. At longè, imo infinities plura potest facere, quam quæ facit, si spectes potentiam absolutam: potuit enim plures planetas & stellas condere, quam condidit, & plura elementa, & plura specierum singularum individua produxisse, quam produxit, & plures huic aut illi homini concessisse liberos, quam concessit, &c. Quænam autem illa sint speciatim, quæ ne per absolutam quidem potentiam possit facere Deus, i. e. quænam contradictionem implicent, ut fieri nequeant ullo modo, alterius est indaginis ac temporis.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-SECUNDA,

DE

POTENTIA DEI.

T H E S I S I.

Quæstiones duas de Potentia Dei decidit Disputatio præcedens, 1. *An possit facere ut præterita non fuerint?* 2. *An possit facere alia & plura quam facit?* Nunc ad alias transimus ac quærimus. 3. *An possit meliora facere ea quæ fecit?* & in specie, *An potuerit facere mundum meliorem, quam fecit?* Ad utramque quæstionem ut respondeamus; quædam ad clariorem intelligentiam sunt distinguenda & tenenda.

II. §. 1. Bonitas alicujus rei est duplex. Una quidem, quæ est essentialis, ut esse rationale, est bonum homini, tanquam pars essentialis ejus. Altera vero est extra essentialiam rei, sicut esse sapientem, esse justum, est bonum homini, sed quod extra essentialiam est hominis.

§. 2. Deum posse rem facere aliquam meliorem quam fecerit, potest dupliciter intelligi: uno modo, ut sit sermo de eadem re, *An se. Deus possit facere unam aliquam rem, puta hominem, meliorem, quam fecerit?* Altero modo, ut sit sermo de diversis rebus; *An se. Deus possit facere, quacunquæ re facta, aliam meliorem?*

§. 3. *Mundum posse fieri meliorem*, potest intelligi, tripliciter, 1. quantum ad substantiam partium, 2. quantum ad earum proprietates & accidentia, 3. quantum ad earum ordinem. Primum dupliciter potest intelligi: vel quoad esse quidditativum & rationem specificam, vel quoad melioritatem quantitativam, ut sic loquamur, sive intensivam, sive extensivam: priori modo, una anima in rebus naturalibus est melior alia; posteriori modo, libra auri est melior uncia. Secundum etiam potest dupliciter intelligi: vel de partibus mundi in se; vel de iisdem in ratione ad finem & ad se

invicem. Tertium etiam potest intelligi dupliciter, quia duplex est ordo partium in mundo: unus est earum in toto; alter earum ad finem: unus Dei sapientiam maxime, alter Dei bonitatem manifestat: isti tamen duo ordines sunt inter sese connexi; sic enim ordinantur partes in toto universo, ut congruit earum ordini in finem.

III. Nunc primum in thesi, mox in hypothefi, quæstionem decidamus. In genere §. 1. *Deus non potest facere unam rem meliorem, quam fecerit, bonitate essentiali.* Sicut enim se habet additio unitatis in numeris, sic se habet additio differentiarum essentialium in definitionibus. Sed additio unitatis non facit numerum quem meliorem, verum potius variat speciem numeri: additio quippe unitatis ad quaternarium non facit quaternarium meliorem, sed constituit aliam speciem numeri, nempe quinarium: Ergo additio differentiarum essentialium, non facit rem essentialiter meliorem, sed mutat ejus naturam: ideoque, impossibile est, rem aliquam reddi meliorem essentialiter. §. 2. *Deus potest facere rem aliquam meliorem accidentaliter, quam facit.* §. 3. *Deus, quacunquæ re facta, potest facere meliorem.* Neque enim Dei potentia coarctatur ad hunc numerum, neque ad has aut illas perfectiones vel perfectionum gradus.

IV. In specie. §. 1. *Deus potuit alium mundum meliorem facere, quantum ad substantiam partium, melioritate quidditativa, quam hic est, sed non hunc ipsum jam productum.* Prima pars hujus assertionis patet, quia bonitas quidditativa quarumcunque partium hujusmodi, est finita: sed omni bono finito potest melius comparari: Deus autem plus potest facere quam intelle-

intellectus noster cogitare. Ergo potest facere alium mundum ex partibus melioribus secundum suas rationes quidditativas, quam est mundus hic. Secunda pars assertionis clara est ex jam dictis, quia quilibet gradus essentialis seu quidditatis variat speciem, sicut quælibet unitas variat speciem numeri: habent enim se species sicut numeri, docente *Arist. 9. Metaph. §. 2. Deus potuit facere hunc mundum meliorem, melioritate quantitativa, tam extensiva, quam intensiva.* Primum liquet, quia potuit facere cælum majoris amplitudinis & extensionis, quam fecit, uti etiam elementa: potuisset facere omnia corpora humana magnitudinis gigantæ: & ita dici potest similiter de partibus mundi alii. Secundum etiam manifestum est, quia potuisset animas racionales hominum fecisse perfectionibus pluribus intensivis, quoad quantitatem perfectionis aut virtutis, præditas & ornatas, atque, ut Scholasticorum nonnulli asserunt, tam intensive perfectas, uti fuit anima Christi. §. 3. *Deus potuit hunc mundum simpliciter facere meliorem, quantum ad proprietates & accidentia partium, secundum se consideratarum.* Potuit namque facere Solem lucidiorem, uti & Lunam. §. 4. *Non potest Deus hunc mundum facere meliorem, quantum ad ordinem partium in toto, & quantum ad ordinem in finem.* Uterque enim hic ordo est optimus: optimo autem nihil potest esse melius: in universo unaquæque pars est ordinatissime & ornatissime in suo situ, & omnes ordinantur ad finem optimum, gloriam Dei.

V. Opponitur hic axioma aliquod. *Illud, quod fit potentissime & sapientissime, non potest fieri melius: Sed Deus omnia fecit potentissime & sapientissime. Ergo non potuit fecisse quid melius.* Resp. Quando dicitur, *Illud, quod fit sapientissime & potentissime, non potest fieri melius:* hoc dupliciter potest intelligi. Primo, ut *melius* sit nomen, & significet rem, & est sensus, quod illo, quod factum est & sapientissime & potentissime, non possit fieri aliud melius; & sic intellecta Major est falsa: quamvis enim Deus faciat omnia sapientissime & potentissime, tamen, cum ejus potentia nunquam sit exhausta, uti nec ejus sapientia,

semper alias res meliores facere potest, & factas, accidentaliter meliorare, ut hoc barbaro verbo utamur. Secunda, ut *melius* sit adverbium, & significet modum rei, & *melius*, idem erit, quod meliori modo: Sed hic modus potest attendi, vel ex parte Dei, vel ex parte rerum: si attendatur ex parte Dei, sensus propositionis erit, quod ea, quæ Deus facit potentissime & sapientissime, non potest meliori modo facere; & hoc verum est, quia Deus non potest res facere, ex majori potentia & sapientia, quam fecit: si attendatur modus ex parte rerum, erit sensus, quod Deus non potest dare, rebus à se sapientissime factis, perfectiorem modum essendi; & hoc verum est, de modo essentiali, non item accidentali.

VI. §. 4. *An Deus potuerit producere mundum priusquam ordinaverit?* Quæstio intelligitur de potentia Dei absoluta, & in sensu diviso, non composito: postquam enim ordinavit tali tempore producere, non potest eum producere prius, quam ordinavit: sed spectatur hic in signo rationis, antequam concipiatur quasi ordinasse. Et sic quæstionem affirmamus: potuit quippe mundus produci prius quam est productus aut produci ordinatus. Ergo, dices, *potuit produci ab æterno.* Resp. neg. conseq. Quia hic intelligitur prioritas temporis & non æternitatis: illud, *prius*, significat principium antiquius & anterius durationis aut existentie: sed si mundus sic posset prius produci, quam est productus, ut esset productus ab æterno, jam careret principio durationis, quod implicat contradictionem. *Quin* loquendo de prioritate temporis, quod antecesserit, existentis, ne sic quidem Deus potuit mundum producere prius quam produxit aut producere ordinavit: nam & hoc includit contradictionem; sic enim tempus fuisset, ante tempus, quod nullum præcessit mundum, sed cum eo incepit. Verum, loquendo de prioritate temporis possibilis, potuit Deus prius producere mundum, quam produxit, aut producendum ordinasse concipitur, quia potuit prius in æternitate sua momentum ordinasse, quam quod ad ejus productionem ordinavit.

VII. §. 5. *An Dei potentia semper possit idem? Seu. An, quicquid semel potuit aut potest, semper possit?* Resp. Neg. Non quod aliquod detrahatur de potentia Dei aut illa imminuatur aut immutetur, sed quod, quæ aliquando fuerunt possibilia, postquam sunt facta, non amplius sint possibilia: potuit, v. c. Deus Christum suscitare, antequam eum suscitavit. E. postquam suscitavit, adhuc eum potest suscitare. Neg. conf. quia Christus non amplius est mortuus: quod enim hinc respectu Christi possibile erat, factum est, & amplius fieri non potest: neque hinc aliqua sequitur divinæ potentia, vel mutabilitas, vel mutatio. Quemadmodum scientia Dei manet immutabilis, licet Deus aliquod enunciabile definat scire ratione connotati, eo quod illud definat esse scibile, & verum pro circumstantia temporis sub quâ est verum; scire enim connotat in objecto scibilitatem & veritatem: sic divina potentia manet immutabilis, licet definat aliquid posse, ratione connotati, quod definit esse possibile; multa enim possibilia actu sunt, & postquam facta sunt, impossibilia sunt amplius fieri: facere enim, quod factum est, nihil est facere: ergo posse facere, quod factum est amplius fieri nequit, est nihil posse.

VIII. §. 6. *An Deus possit facere infinita?* Resp. 1. *Non potest facere in creaturis infinitum intensivè*, id est, quod absque proportionem excedat intensivæ omnes gradus: ratio est, quia omnis creatura est finitæ essentia, ergo nulla est capax infinitæ virtutis, potentia, habitus, aut qualitatibus, sic ut nullus gradus intensivæ amplius reddi possit; quo sensu, nec Christi passio, nec elementorum qualitates, nec reprobatorum poena infernalis, dici potest infinita intensivè. 2. *Non potest Deus producere magnitudinem actu infinitam extensivè*. Quia tale dari non potest: tolleretur enim omnis motus: & constaret aut ex partibus finitis, & sic ipsa non potest esse infinita, aut ex infinitis, & sic aliquod erit majus infinito; quia totum est majus sua parte. 3. *Deus non potest producere multitudinem actu infinitam*. Quia, si produceret multitudinem actu infinitam, aut posset ulterius producere aliquam adhuc unitatem, & sic erit aliquid majus infinito, aut non posset, & sic Deus per talem productionem fieret impotens, ejusque potentia foret exhausta. 4. *Deus potest producere finita in infinitum*. Nam nunquam potest tot producere, quin possit ampliora & plura in infinitum producere: illa tamen plura nunquam possunt in actu producto esse infinita.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-TERTIA,

AD

ARISTOTELIS LIB. 3. METAPH. CAP. I. TEXT. I. ET 2.

Περὶ ἀποδείξεως καὶ εὐνοίας.

THESES I.

SI aliqua vera est ac genuina & solida Philosophandi ratio ac methodus, ab omnino exoptima est esse, quam secutus est Philosophorum Coryphæus *Aristoteles*, quam alii præscripsit, quam suo exemplo & praxi comprobavit: ea vero non est alia, quam quæ à dubitatione initium facit, priusque bene docet dubitare, antequam quidquam decida-

tur certi vel decernatur. *Dubitationem itaque initium esse rite recteque Philosophandi & indubitatæ scientiæ*, primum Aristotelis mandato & exemplo, mox præstantissimorum ejus Interpretum, & omnium judicio, *Αριστοτελικῆς νοήσεως* consensu & explicatione ac praxi, probatum dabimus.

II. Verba *Aristotelis* thesin positam confirmantia

firmantia & præceptum Philosophi continentia sunt, quæ sequuntur ex 3. l. *Metaph.* c. 1. text. 1. & 2. Text. 1. NB. *Ἀνάγκη* ἡ ἀνάγκη ἐστὶν ἐπισημειῖν ἐπιστήμην, ἐπιλέγειν ἡμέρας πρῶτον, ἀπὸ τῶν ἀπορήτων δὲ πρῶτον. πᾶσι δὲ ἐστὶν ἕνα ἀπὸ αὐτῶν ἀλλὰ ὑπερλήφασιν, καὶ εἰ πρῶτον τῶν τυχαίων πρῶτον παρεωραμένοι. NB. ἔστι ἢ πῶς εὐπρεπῶς βιολογίαις πρῶτον τὸ ἀπορήτων καλῶς. ἢ ἢ ὑπερλήφασιν, NB. λύσις ἢ ἀσθενέστερον ἀπορήτων ἐστὶν. λύσις ἢ ὅσα ἐστὶν ἀγνοεῖται ἢ δεσμός, ἀπὸ ἢ ἢ ἀπορήτων ἀπορία δηλοῖ τῶν ἀπὸ τῶν πρῶτων. ἢ ἢ ἀπορί τῶν ἀπορήτων ἀπορία πᾶσι πῶς δεδωμένοι. ἀδύνατον γὰρ ἀπορήτων ἀπορήτων εἰς τὸ ἔμπροσθεν. Text. 2. διὸ δεῖ τῶν δυσχερείας τεταραχέναι πᾶσι ἀσθενέστερον, τῶν τε κῆραν ἢ ἀπὸ τῶν ζητήτων. NB. ἀπὸ τῶν ἀπορήτων πρῶτον ἀπορία εἶναι πῶς πῶς δεῖ βαδίζειν ἀγνοεῖται ἢ πῶς τῶν πῶς. ἀπὸ εἰ ποτε τὸ ζητῶν ἀπορία ἢ μὴ, γινώσκον. τὸ γὰρ τέλος τῶν ἀπορήτων ἢ ἀπὸ τῶν κῆραν ἀπορήτων ἀπὸ τῶν ἀπορήτων. NB. ἐπὶ ἢ βέλτων ἀναγκῆ ἐστὶν ἀπὸ τῶν κῆραν, τὸ ὡς περ ἀναγκῆ καὶ ἢ ἀπορήτων ἀπὸ τῶν ἀπορήτων ἀπὸ τῶν ἀπορήτων. Quæ verba sic vertit Latine Bessarion Cardinalis Nicenus & Patriarcha Constantinopolitanus. Ad illam, quæ quaeritur, scientiam, necesse est primum nos percurrere, de quibus primo est dubitandum. Hæc autem sunt, & quæcunque de iis aliter quidam existimarunt, & si quid ultra hæc prætermisum sit. Est autem operæpretium, aliquid facultatis habere volentibus, bene dubitare: nam posterior facultas, solutio est eorum, quæ ante dubitata fuerunt. Solvere autem non est, cum nodus ignoretur: sed intellectus hæsitatio, manifestum hoc de re facit. Quatenus enim dubitat, eatenus simile quiddam ligatis patitur: utroque namque modo impossibile est ad ulteriora procedere. Quare omnes primo difficultates speculari par est, & horum gratia, & propterea, quod illi, qui quaerunt, nisi primo dubitent, similes sunt illis, qui, quoniam ire oporteat, ignorant; & adhæc, neque, utrum invenerint, quod quaeritur, an non, cognoscere possunt. Finis etenim his quidem non est manifestus: illi autem, qui antea dubitaverit, patescit. item, melius sese habere necesse est illum ad iudicandum, qui, tan-

quæ ad versus, omnes utring, rationes, audiat.

III. Textum Philosophi, triplici analysi optimorum interpretum, ne quid de nostro apponere aut affingere videamur, illustrabimus. Prima est *Du Vallii*, in perpetua sua ad omnia *Aristotelis* Volumina analysi, operum *Aristotelis* editioni præmissa: ea fisonat. Liber tertius *Metaphysicorum* continet capita sex, quibus dubia sive quaestiones sexdecim proponuntur, & in utramque partem discutuntur. Orditur autem *Aristoteles* ab insigni eoque generali documento, quod scilicet NB in qualibet quaestione & controversia oporteat prius bene dubitare, id est, pro utraque parte, affirmante scilicet & negante, rationes diligenter examinando, quaestionem ambiguum facere. Dubitatio enim est veluti nodus ad vinculum mentis: quod ideo si ignoras non solves: nemo enim vinculum solvere potest, si illud ignoret: Deinde, post dubitationes bene expositas, quaestionem clare concludere. NB. certa enim cognitio, quæ dubitationem sequitur, est solutio dubitationis.

IV. Secunda analysi est *Antoni Scani* *Salodienfis* in suis ad *Metaphysicam Aristotelis* commentariis *Romæ*, 1587. editis. Ad illam, quæ quaeritur, scientiam) Ex his verbis apparet, scientiam, quæ est supra ad omnes alias, fuisse ab *Aristotele* investigandam, ut quæ temporibus suis nondum esset detecta ac distincta ab aliis facultatibus tanquam *suprema philosophia* & regina omnium aliarum scientiarum. Ad hoc autem præstandum NB. utitur *Aristoteles* methodo dubitandi, tum circa ea, quæ sibi de placitis aliorum *Philosophorum* non arderent, tum penes nonnulla, quæ ab aliis fuerunt prætermissa; sed cum & in aliis philosophiæ operibus hanc dubitandi normam sit se factus, attamen non ignorandum, in aliis singulis certis quasdam adduci dubitationes, quæ cuique philosophiæ parti convenerint, hoc autem in loco universas in genere simul concessit quaestiones: quod ita factum esse animadvertit *Averroes*, ut affinitas, quam habet *Metaphysica* cum *Dialectica*, manifestaretur. *Alexander* autem de *Ales* & cum ipso *D. Thomas*, hujus facti hanc causam assignavit, quoniam scilicet hæc

contemplatio, circa veritatem in genere sit constituta: addamus ad hoc, quod cum nondum confecta esset prima & universalis hæc scientia, & investiganda ac constituenda esset, ad rem fuit, NB. ut ex præmissis dubitationibus ejus natura detegeretur, & ita in ordinem redigeretur. Hinc consecrarium hoc deducitur, NB. non rectum neque tutum iter Philosophandi eos ingredi, qui ab hac via dubitandi penitus abstinent, quam tantopere commendat Aristoteles hoc loco, & ex communibus sententiis comprobatur, tanquam ad veritatem indagandam maximè consentaneam.

V. Tertia Analysis est Petri Fonseca, ex Commentariis in Arist. Metaph. suis, editis Lugduni 1597. Necesse est (Dubitat Alexander hoc loco, doceatne Aristoteles in primis verbis hujus libri, necesse sibi esse ad eam cognitionem inveniendam, quam in hoc opere consequi, ac tradere studet, ea primum aggredi, de quibus rationi consentaneum est, ut primo loco dubitetur, hoc est, utraque parte differatur, an id esse omnibus iis necesse, qui ad quamlibet scientiam de rebus difficultibus & controversis comparandam aggrediuntur. Quamquam verò parum referat, utro modo Aristotelem interpreteris, prior tamen interpretatio aptior videtur, utpote verbis contextus accommodator: ex qua generale etiam documentum, quod posterior tradit, tanquam principium ex conclusione colligi potest. Addit autem Aristoteles, duo esse genera questionum, quæ primum pro utraq. parte agitata videantur. Unum earum, de quibus alii aliter senserunt, ne temere aliorum sententiis, ac forsitan non parum receptis, se opponere videantur: Alterum earum, quæ cum ad rem propositam in primis faciant ab aliis tamen omisse sunt. Est autem operæ pretium) Hoc alterum documentum plane generale est, quod docet Aristoteles, NB. non modo initio hujusmodi scientiarum, sed etiam particularium tractationum, in quibus proposita est rerum difficultium determinatio, à dubitationibus initium sumendum esse, nec vero utcumque id faciendum, sed bene, hoc est, diligenter, accuratè, nullaque pro utraque parte dissimulata ratione, quod sapienter quatuor rationibus ostendit. Prima est, quia NB. certa veritatis cognitio, quâ tandem com-

potes efficiuntur ii, qui Philosophantur, solutio est eorum, quæ prius dubitabantur, hoc est, solutione eorum, quæ prius dubitabantur, comparatur: solvere autem vinculum nemo potest, qui vinculi nodum ignoret: Quare cum nihil aliud sit, difficultates rei propositæ pro utraque parte discatur, quam vinculum mens nodos inspicere (nihil enim sunt aliud argumenta pro utraque parte; quam vincula, quibus mens ligatur & impeditur, ne ultra progredi possit) is sane ad veritatis perceptionem optime se comparabit, qui de proposita re dubia diligenter & accurate pro utraq. parte disputaverit. Sed mentis dubitatio) Sensus est, eundem effectum ostendit in animo dubitatio mentis de re proposita, quem ostendit in corpore vinculum, quo pedes adstringuntur. Vt utroque enim modo ligati ulterius progredi non possumus. Et quia ii, qui querunt) Secunda ratio est, quia ii, qui de proposita re non prius pro utraque parte disputant, persimiles sunt iis, qui, quo eundem sit, ignorant. Nesciunt enim difficultates, quæ in questione latent, ad quas tamen solvendas tendit is, qui probe illam explicaturus est. Accedit quod neque) Tertia ratio est, quia est hujusmodi homines aliquando inveniunt ea, quæ implicite in questione continentur, nesciunt tamen an Finem disputationis consecuti sint, cum difficultates eas, ad quas dissolvendas disputationo suapte natura dirigitur, plane ignorent. Simile quid accidit iis, qui nesciunt, quantum locus, in quem contendunt, distet ab eo, ex quo exeunt, aut qui in illum eundem sit. Nam est in eum forte incident, ignorabunt tamen se in illum pervenisse. Ex his duabus rationibus recte colligitur id, quod Albertus scribit hoc loco, Eum, qui non prius dubitat, duobus modis errare, uno, in termino altero, in via. Præterea melius se habere) Quarta hæc & extrema ratio, quæ ex similitudine disceptantium seu potius judicis desumitur, ex iis, quæ autor scribit cap. 10. primi de Cælo, majorem vim accipiet. Sic enim ait, αμα δὲ καὶ μάλλον αὐτὸν εἶναι πιστὸν τὰ μέγιστα λέγειν ἢ τοῦ, ἀποκνησάσθαι τὰ ἰσχυρὰ ἐπιέντων λόγων διακρίματα. τὸ γὰρ ἐρήμιον καὶ ἀδυνατὸς ἐστὶν δοκεῖν, ἢ πρὸν αὐτὸν ἡμῖν ἰσχυροὶ καὶ γὰρ οὐδὲν διατήρησι, ἀλλ' ἂν ἀνιδίως εἶναι, εἰς τὰς μέγιστας τ' ἀληθείας κερδίζοντες. hoc est, simul autem, ea, quæ dicentur, majorem fidem habebunt, si disce-

si disceptantium rationum jura prius fuerint audita, minusque videbimur indicta causa damnare. Arbitros enim, non adversarios oportet esse eos, qui de veritate, ut res postulat, iudicium laturi sunt. *Quod ipsum diligentissime observat Aristoteles, pene ubicunque difficile aliquid, aut controversum tractandum suscipit, ut videre est in libris Physicorum, de Cælo, & sequentibus. Ex quibus patet, NB. quam inepte & contra Aristotelicum morem Philosophentur ii, qui repudiato questionum usu, tanquam Sophistarum invento, omnia docent more Pythagorico, & quasi ex oraculo, neque ullum adhibent examen rationum earum, quæ in subiecta materia pro utraque parte, vel ab aliis propositæ sunt, vel attentius rem consideranti in mentem venire possunt.*

V I. *Aristotelis mandatum de dubitando, ut bene philosophemur, ipsius verbis proposuimus; Trium, eorumque inter neotericos præstantissimorum, in verba ista interpretum consensu atque explicatione confirmavimus: nunc ipsum Philosophi exemplum, in philosophando omnibus sine contradictione imitandum, adducimus. Inspiciatur reliqua hujus 1. capitis pars, quæ solis dubitationibus absolvitur: inspiciantur capita omnia sequentia, ac præsertim 4. Inspiciantur libri omnes Metaphysicorum, de Cælo, de Generatione & Corruptione, de Anima, & ubicunque in veritatem rerum serio inquirunt. Sed ante omnia provocamus ad Aristotelis Problematum sectiones 38. & quæstiones Mechanicas, ubi non alia est ipsi agendi ratio usitata, quam dubitando ad veritatem pervenire. Quærit perpetuo, cur hoc aut illud fiat? an ideo, quia sic, vel sic, vel alio modo sese res habeat?*

V I I. *Ab Aristotelis mandato & exemplo ad symphouian & praxin transimus eorum, quos omnis retro ac præsens ætas maxime celebravit Aristotelicos; Alexandrum dico Aphrodisiensem inter Græcos, Averroem inter Arabes, Thomam & Scotum inter Latinos, quibus eadem cum Aristotele & mens, & philosophandi per dubitationes methodus. Nemo olim dictus est Aristotelicus, nisi qui esset Alexandricus: nemo seculis nonnihil posterioribus dictus est Aristotelicus, nisi qui esset A-*

verroista: nemo nunc est Aristotelicus, nisi sit vel Thomista, vel Scotista, vel utrumque ac medium inter eos participationis. Ergo qui cum *Scoto, Thoma, Averro, Alexandro*, sentiunt, maxime sunt Aristotelici. At qui sentiunt, recte philosophandi, & indubitatae scientiæ, initium esse dubitationem, idem sentiunt non modo cum *Aristotele*, quod nunc est demonstratum, sed & cum *Alexandro, Averro, Thoma, Scoto*, quod, prolatis illorum verbis, probabimus. Ergo tales sunt maxime Aristotelici.

V I I I. Sic commentatur in textum *Aristot. 3. Met. c. 1.* positum *Alexander Aphrodisæus*, qui tempore *Antonini Philosophi atque Imperatoris*, circa annum Christi 170. vixit. Necessè est ad eam scientiam, quam quærimus, &c.) *Scientia, quam quærimus & de qua nobis sermo susceptus est, sapientia ipsa est & Theologia, quæ Metaphysica inscribitur. Ad investigationem igitur hujus scientiæ, & eorum, quæ per ipsam inquirentur, necessum esse ait, ea primum commemorare ac recensere, de quibus in primis est inquirendum: deinde propositis ipsarum rerum quæstionibus, rem, quemadmodum est præfatus, persequitur. Nisi si quis hæc ita accipiat, quasi in universum præcipiantur; doceatque ad omnium scientiam investigandam in universum necesse esse, primum ea commemorare, de quibus est primum differendum, per hæc enim via est ad ea, quæ scire cupimus, inveniendæ. Quod si ad omnem scientiam, ad hanc quoque id necessarium fuerit. Quæ porro in singulis doctrinis dubitare ac differere oporteat, docet, cum ait. (Hæc autem sunt ea, de quibus aliter quidam existimarunt.) Deinceps in universum confirmat docetque, de re quapiam disputaturis, ut, quæ inquirent, invenient, commodum esse, primum de ipsis quærare seu dubitare, &c.*

V I X. Sic commentatur *Averroes, Magnus vulgo Commentator*, in suis ad dictum *Arist.* textum commentariis, qui circa annum Christi vixit 1150. Ad illam, quæ quæritur, &c.) *quia aliæ scientiæ considerant particulariter de veritate, NB. & particulariter ad eas pertinet circa singulas veritates dubitare: quia vero Metaphysica, sicuti Dialectica, habet universalem.*

Item considerationem de veritate, sic quoque ad eam pertinet NB universalis dubitatio de veritate. Cum igitur scientia hæc sit in genere scientiarum, necesse est igitur prius inspicere quaestiones ejus, & sunt illæ difficiles, de quibus homines in hac scientia sunt contrarii, & sunt etiam aliquæ de quibus dimiserunt perscrutari propter suam difficultatem: Finis autem, propter quem fuit necesse incipere à perscrutatione istarum quaestionum difficultium, est, quia scientia quaesita, quæ acquiritur ex eis, est scientia solvens omnes difficultates earum: & ideo difficultas aliquis rei præcedere debet ejus solutionem, & hæc fuit causa, quare Arist. primo perscrutatus est de rebus difficilissimis, antequam ad earum solutionem deveniret; quoniam ita se habet difficultas ad ipsum intellectum, quemadmodum laqueus ad corpus, & qui ignorat ligamentum, laqueum nescit solvere; & ita illi, qui difficultates ignorant, eas solvere nesciunt: & sic intellectus ligatus nullo modo finem suum attingere poterit, nisi primo ligamentum ejus sit solutum: ligamenta enim intellectus sunt sermones contrarii: & ideo oportet, ut via, ex qua quaestiones oriuntur, sit alia à via, à qua quaestiones solvantur, ut modus, à quo fit ligamenti solutio, alius est à modo, à quo fit ligamentum, & NB. sic via ad scientiam inquirendam erit perscrutatio rerum dubitabilium, &c.

X. Sic commentatur *Thomas Aquinas* in suis ad textum *Arist.* citat. commentariis, qui vixit circa annum Christi 1260. Inest autem investigare volentibus) dicit *i. Philosophus NB.* quod ad hanc scientiam, quam quarimus de primis principiis & universali veritate rerum, necesse est, ut primum aggrediamur ea, de quibus oportet dubitare, antequam veritas determinetur. *Sunt autem hujusmodi dubitabilia propter duas rationes, vel quia antiqui Philosophi aliter susceperunt opinionem de eis quam rei veritas habeat, vel quia omnino prætermiserunt de his considerare. Assignat autem 4. rationes suæ intentionis, & primo dicit, quod NB. volentibus investigare veritatem contingit (bene dubitare,) id est, bene attingere ad ea, quæ sunt dubitabilia; & hoc ideo quia posterior investigatio veritatis nihil est aliud, quam solutio prius dubitatorum, &c.*

XI. Sic commentatur *Iob. Duns Scotus* in suis ad textum *Met. cit.* commentariis, qui vixit circa annum Chr. 1308. Necesse est &c.) Postquam Philosophus in secundo libro determinavit de his, quæ spectant ad considerationem veritatis in communi: nunc descendit ad determinationem ea, quæ spectant specialiter ad considerationem hujus scientiæ. Circa quod duo facit. Primo procedit modo disputativo & dubitativo. Secundo procedit modo determinativo five demonstrativo.

Est autem operæ pretium &c.) dicit NB. quod volentibus investigare, s. veritatem, inest. oportet bene dubitare, ab initio i. principio inquisitionis. Cujus rationem subdidit, quia investigatio posteriorum in inquisitione veritatis non est aliud, quam solutio priorum dubitatorum.

Illi qui quaerunt) supple. veritatem, sine investigatione, s. dubitatorum, similes sunt ignorantibus, quo oportet ire, i. illis, qui nesciunt quo vadant. Ratio hujus est, quia sicut terminus viæ intenditur ab ambulante NB. ita exclusio dubii est finis intentus à speculante & inquirentem veritatem: sicut ergo ille, qui nescit, quo vadit, non potest pervenire ad terminum, nisi forsitan à casu; sic NB. nec aliquis potest directe inquirere veritatem, nisi dubitationem prævideat & præcognoscat.

XII. Præter horum Aristotelis Interpretum maximè Aristotelicorum ad confirmandam thesin positam adducta testimonia, ipsa recentiorum in Philosophando praxis eundem stabilit: inspiciantur, qui jam aliquot sæculis Aristotelis Philosophiam post Thomæ & Scoti ætatem pertractarunt: an non ad instar Præceptorum suorum prius dicant, quæ non sit vera sententia quam quæ vera? an non prius dubitantem reddant lectorem, dubitationes & objectiones movendo, quam cum à dubitando liberent, objectiones & dubitationes solvendo? Consuetudo Thomæ agendi ratio in summa Theol. est (videtur quod non) antequam accedat ad suum, (sed dicendum) Consuetudo Scoti in questionibus Physicis & in aliis agendi ratio est (arguitur quod non) antequam accedat ad suum (ponuntur Conclusiones.) Videatur modus procedendi Dominico de Flan-

de Flandria & Paulo Sonzinati in Metaph. Iavello per omnem Philosophiam, hodiernis Complutenfibus, Conimbricenfibus, Ruvio, Mafio, Toletio, &, ne longum fim, omnibus omnino Aristotelicis ufatus, qui folam hanc prius dubitandi viam ingrefsi funt, ut ad ve-

ritatis penetrabilia intrarent, lectoremque introducerent. Quare nec ab Aristotelis nec ab Aristotelicorum lententia aut praxi abit, qui afferit, *initium recte philosophandi & indubitatae scientiae esse dubitationem*, quod erat demonstrandum.

Nillius additum iurare in verba magistri,
Nec servum cuiquam vendere iudicium,
Nec male captivos in vincula tradere mentes,
Nec curare nimis segniter, *αὐτῆς ἰσπας*
Illicit assensu non credere velle supino,
Doctores credi quae voluere sui:
Nolle Stagirici aut divini scita Platonis,
Ceu semper fuerint indubitata, sequi,
Oraculumque foret Phœbi, solumque Sybillæ,
Quicquid sive Plato vult, vel Aristoteles,
Suspicienda quidem sibi nomina ducere, sed non
Numina, divinos, non tamen esse deos;
Digna viro Virtus & libertate Batava est,
Digna patrociniis, magne Batave, tuo.
In medio verum posuit Deus: huius amicos
Esse homines, hominum parcius esse decet.

Quis quis homo est, errare potest: cognoscere verum

*Indubiè, proprium novimus esse Dei:
Rerum certa fides & regula firma sciendi,
Scrutando nobis & dubitando venit.
O veri sine nube cohors studiosa, frequenti
Huc ades, huc propera non titubante pede.
Liberius currat tibi mens vaga, quæ patet orbis
Pagina, nature pagina quanta patet.
Nec tibi qui Doctor, tibi sit Dictator, & una
Te ratio, non vox te trahat ulla viri.
Recte ἀπορῶν te vult Hereboordius, omnia do-
nec
Abdita nodorum solveris ipsa tibi.
Hæc adeo est sanae mentis sententia, posthac
Ne dubites, iussit te dubitare prius.*

HENRICUS BRUNO.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-QUARTA,

DE

PRIMO COGNITO.

THESIS I.

Recta demum Philosophandi & vera rerum veritatem atque existentiam inveniendi ratio in eo est sita, ut certa semel ab incertis discernantur, & incerta per certa demonstrantur.

II. Certa sunt, de quorum veritate aut existentia nullo modo dubitari potest; incerta contra.

III. Intelligimus hic certitudinem veri-

tatis aut existentiae, non in terminis simplicibus aut propositionibus per se notis atque aeternae veritatis, sed in rebus ipsis.

IV. Si illa certo existant, de quibus dubitari nequit, illa contra non certo existant, de quibus dubitari potest, nihil certius est, quam existere rem quæ dubitat.

V. Nam qui inquit in rerum omnium veritatem & existentiam, & in omnibus aliquid,

V u

vel

vel minimum, invenit, cur de iis dubitet, vel dubitare possit, nihil invenit, cur de se, in reum omnium veritatem atque existentiam inquirentem & jam dubitante, ipse dubitet.

VI. Nam fieri non potest, ut, quod inquit, quod dubitat, dum inquit, dum dubitat, non sit.

VII. Itaque, hoc primo omnium in philosophando est cognitum, verissimum, certissimum, *Inquiro, dubito, cogito, Ergo sum.*

VIII. Et, existentia rei inquirentis, dubitantis, cogitantis, vera est ac certa primo, vi infallibilis illationis ac demonstrationis.

IX. Unde, hæc veritas & certitudo rei existentis, quæ inquit, dubitat, cogitat, prima est, & primo cognita, inter veritates illatas ac demonstratas.

X. Nam, quin sit prior veritas ac certitudo prius cognita aut cognoscenda in terminis simplicibus & propositionibus, non illatis, sed inferentibus, nullum est dubium.

XI. Quippe non potest cognosci vere & certo, eum, qui inquit, dubitat, cogitat, existere, eo quod inquit, dubitet, cogitet, nisi prius cognoscatur an & quid sit inquisitio, dubitatio, cogitatio, certitudo, existentia, &c.

XII. Nam in hoc Syllogismo. *Quod inquit, cogitat, dubitat, illud existit. Ego inquirio, dubito, cogito. Ergo existo.* Primum debent cognosci propositionis majoris termini, & ipsa major, sc. quod fieri non possit, ut id, quod inquit, cogitat, dubitat, non existat, antequam per eam demonstraretur conclusio, ac cognoscatur.

XIII. Nam in omni demonstratione aliqua requiritur præcognitio; ex parte terminorum, quid sint, sc. nominis, ex parte præmissarum, an sint veræ; hoc vero ipsum de conclusione, & de prædicato ejus, an sit, demonstrandum ac cognoscendum est.

XIV. At, ista veritatis de terminis & præmissis, an sit, cognitio in nullius rei existentis notitiam philosophantem inducit.

XV. Is vero rei existentis notitiam veram, certam, primo sibi cognitam quærit.

XVI. Illa veritas prima, certa, de rei

alicujus existentia, primo per demonstrationem cognita est hæc, *Ergo sum.*

XVII. Nihil enim nunc accipimus nisi accuratissime ac certissime demonstratum.

XVIII. Atque, inter veritates accuratissime & certissime demonstratas, nulli prior hæc, *Ergo sum.*

XIX. Neque hæc veritas prius, autius, aut verius inferitur, quam per hunc medium, *Inquiro, cogito, dubito.*

XX. Quippe hæc est absoluta, primæ certissima veritas, *Cogito, inquiro, dubito sum.*

XXI. Nec certa, nec absoluta, nec veritas est, *Loquor, ambulo, video, Ergo si*

XXII. Quia certa rei existentia non test inferri in conclusione ex medio incerto aut incertæ existentia.

XXIII. At hæc actus, loquendi, ambulandi, videndi, incertum est ac dubium sint.

XXIV. Contra actus inquirendi, cogitandi, dubitandi, certum est & indubium quod sint.

XXV. Nam philosophamur jam & vifamur nunc in prima, absoluta, & certissima veritate inveniendâ.

XXVI. Illud vero fieri non potest inquisitione, cogitatione, dubitatione.

XXVII. Si actus sint, cogitandi, inquirendi, oportet & substantiam dari aut: quæ cogitet, inquirat, dubitet.

XXVIII. Nam substantiam aut esse non immediate, sed per ejus actus cognoscimus.

XXIX. Impossibile enim est actum ubi non sit substantia.

XXX. Ergo bene sequitur, *Ergo cogito, ergo dubito, ergo inquiro, Ergo sum.*

XXXI. Itaque, cui libet philosophari hæc prima occurrit, absoluta, certissima veritas, *Inquiro, dubito, cogito, Ergo sum.*

XXXII. Actus vero loquendi, ambulandi, videndi, ut sunt actus corporis, incerti esse, an sint, quod th. 2.º est dictum, liquet, quia de iis à philosophante dubitari potest.

XXIII. Dubitari vero potest, quia sæpe non loquimur, non ambulamus, non videmus, nec linguam, nec pedes, nec oculos movemus, cum nos loqui, ambulare, videre, existimamus, ut in somno.

XXIV. At contra dubitari non potest, an cogitemus, dum inquirimus, dum dubitamus, quia, existimantes ac dubitantes nos inquirere, jam cogitamus.

XXV. Itaque non potest inferri in philosophando, ut primo & absolute certum ac verum, *video, loquor, ambulo, ergo sum.*

XXVI. Nam si non sit certum meloqui, videre, ambulare, multo minus certum est, rem esse, quæ loquitur, videt, ambulat.

XXVII. Si enim actus est incertus, vel incertæ existentiae, multo incertior est existentia substantiæ seu rei cujus est actus.

XXVIII. Ergo dubitari potest à Philosophante, an sit res vel substantia, quæ loquitur, ambulat, videt.

XXIX. Dubitari non potest ab eodem, an sit res, vel substantia, quæ cogitat, inquit, dubitat.

XL. Ergo prius est, verius est, certius est, esse rem cogitantem, inquirentem, dubitantem, quam esse rem loquentem, ambulantem, videntem.

XLI. Imo, hoc solum certissimum est & verissimum & primo cognitum, datur res cogitans, inquirens, dubitans.

XLII. Hinc jam ulterius progrediendo probari potest, prius quoque, verius, & certius esse, dari animum quam corpus.

XLIII. Nam si prius sit verius, & certius, esse rem cogitantem, inquirentem, dubitantem, quam esse rem loquentem, ambulantem, videntem, quia illius actus sit prior, verior, certior hujus actu, etiam prius est, verius est, certius est, dari animum quam corpus.

XLIV. Ratio est, quia rem cogitantem, inquirentem, dubitantem, vocamus animum; rem loquentem, ambulantem, videntem, vocamus corpus.

XLV. Sumimus enim hic *videre*, loqui, ambulare, prout corpore peragitur, non

pro cogitatione aut conscientia loquendi, ambulandi, videndi.

XLVI. At prout corpore fiunt, loqui, ambulare, videre, sunt actus corporis, sicuti cogitare, inquirere, dubitare, sunt actus animi.

XLVII. Nam ipsa ratio & usus jubet, ut actuum diversorum principiis & subjectis diversa tribuamus nomina.

XLVIII. Atqui hi actus, cogitare, inquirere, dubitare: & loqui, videre, ambulare: sunt diversissimi.

XLIX. Quippe aliis alii priores, certiores, veriores.

L. Ergo & recte eorum principiis & subjectis diversa tribuuntur nomina.

LI. Illorum principium ac subjectum vocamus animum, mentem (substantiam intelligentem alii) ejusque actus, cogitativos, horum principium ac subjectum vocamus corpus (alii substantiam extensam) ejusque actus, corporeos.

LII. Sicut autem actus substantiæ intelligentis, animi, esse, prius est, certius est, verius est, quam esse actus substantiæ extensæ, corporis: ita prius est, certius est, verius est, dari substantiam intelligentem, animum, quam dari extensam, corpus.

LIII. Ac jam via strata est ad animi à corpore distinctionem agnoscendam.

LIV. Nam si nomina diversa recte sint tributa principiis ac subjectis actuum diversorum, oportet & ipsa principia, & subjecta istorum actuum esse diversa.

LV. Consequenter, oportet substantias esse diversas, intelligentem & extensam, animum & corpus.

LVI. Sed istam diversitatem, à priori hic nos non demonstramus, ne tituli & instituti limites transiliamus.

LVII. Nam ad id principiis & hypothesis adhuc aliis est opus.

LVIII. Sufficit nobis, ostendisse, philosophanti cuilibet, & certam rerum existentium veritatem inquirenti, hanc primam occurrere, verissimam ac certissimam veritatem de rerum existentia primo cognitam, *Cogito, inquirō, dubito, Ergo sum.*

LIX. Eam sequitur, quæ secundò se offert ordine philosophanti, *datur animus.*

LX. Quomodo porò ex hac certissimâ sui ipsius atque animi sui notitiâ, ad Dei re-

rum omnium, sensibilibus atque intelligibilibus existentium, notitiâ veram ac certam perveniat Philosophus, penitioris est inquisitionis & alterius temporis.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-QUINTA,

PRO

LIBERT. PHILOSOPHANDI.

THESIS I.

PRæclara semper & maxime illustris visa est ea Philosophandi methodus, quæ, non tam hominum autoritate quam naturæ luce subnixâ, solute & liberè in vero exquirendo versatur: iique imprimis laudandi videntur Philosophi, qui nulli sapientium sectæ sese addicunt, sed veritatem ipsam, ubicunque putant ac possunt, undecunque, magnâ industriâ studioque conquirunt: nihil enim viro ingenuo magis est dignum quam iis assentiri, quæ aut vera esse, aut quàm proximè ad veritatem accedere, ipsâ duce ratione cognoverit: itemque ab iis assensum cohibere, quæ vel incerta sunt, vel falsa esse eadem ratio demonstraverit: fuerunt tamen olim suntque etiamnum hodie nonnulli, qui hunc Philosophandi morem nullum esse dixerint ac dicant, quod viri præstantes in omni doctrinæ genere excelluerint, quos tanquam principes atque sapientes sequi debeamus: atque hic ante omnes alios *Aristotelem* proferunt, qui primus omnium totam disposuerit Philosophiam, eandemque certis causis constitutisque principiis stabiliverit ac confirmârit: ab hoc qui recedat, illum ab eo, quod nobis ratio verum esse ostenderit, recedere, & à veritate desciscere, antiquitus contendebant; hodieque contendunt: hinc est, quod rei fiant & strenue accusentur, qui Aristoteli contradicere olim sunt ausi aut nunc ausunt, quasi isti Philosophiam bene, ut ajunt,

constitutam perturbent atque evertant: At vero hoc ipsum lenius ferri posset, si illi, qui tale iudicium ferunt, de hoc negotio iudicare valerent, & nisi ipse *Aristoteles* contrarium iudicasset, qui auream istam nobis gnômam reliquit, *Amicus Socrates, amicus Plato, magis amica veritas.* Sed in causâ inquirendum est, quæ tam miseræ servitutis durum jugum hominibus Aristotelicis (sic enim vocari gaudent servilia ista ingenia) imposuerint, ut cum Aristotele errare, quam cum aliis bene sapere, malint: Nam eo stultitiæ nonnulli devenerunt.

II. Quod Aristotelici sibi libertatem Philosophandi ademerint, ejus causæ sunt, 1. Nimia reverentia *Aristoteli* tributa, atque inde exorta ignavia credulitas ac cæca obedientia. 2. Nimia sui ipsorum atque effceminata plane dissidentia, ex quo Aristotelem tantopere suspexere. Postquam enim invaluit illud *magnum Commentatoris*, hominis tamen ineptissimi, & qui nomen potius, si per Latinæ linguæ genium liceat, *Commentoris* sit meritis (tot enim commenta reliquit) quod à mille & quingentis annis nullus in textu Aristotelis deprehensus sit error: postquam ab eodem Arabe, tanquam altero Apolline, hæc oracula ceu ex tripode fuerunt pronunciata; *Aristoteles est regula & exemplar, quod natura invenit ad demonstrandam ultimam perfectionem humanam: & Aristotelis doctrina est summa veritas, quoniam*

quoniam ejus intellectus fuit finis humani intellectus: quare bene dicitur, quod fuit creatus & datus nobis divina providentia, ut sciremus quicquid sciri potest: postquam hæc ac similia Averrois dictata Philofophantium animos occupavere, à plerisque in ejus verba juratum est & soli Aristotelis auctoritati innixi, sibi diffusi, non tantum suis, sed & aliorum, quantum in se fuit, animis, compedes injecere: illud, *αὐτὸς ἐφα*, clypei instar ac scuti vice omnibus præconceptæ opinionis hominibus in Philofophando fuit. At contra vitium est cordatioribus Philofophis, ac, ne multos proferamus, unus instar omnium nobis erit, qui ante annos demum 21. obiit, *Philosophiæ Professor in Acad. Marburg.* acleberrimus, cujus hæc extant verba, lectu ac notatu dignissima, in sua ad *Nicol. Tauvellum* epistola, ejus de rerum eternitate libris præfixa. *Quo sapientiæ studiosus veritatem (quæ nostratis Philofophiæ est anima) cariorem habet & antiquiorem, eo debet esse in differendo liberior: nec decet Philofophum esse mancipium alieni capitis. Fuerit sane à naturâ omne ingenii acumen in Aristotele ostentatum, sit Aristoteles homo de universa sapientia præter supraq. omnes mortales bene meritus, sit sapientiæ nostræ pater & dux, sit summus diffusor sapientiæ, sit summus Philofophorum imperator, sit Philofophici regni, sapientiæ, laudis litterariæ aquila, sit veritatis Hercules, tribunal, sit Philofophorum numen, sit denique vir omni laude major, omnique calumniâ potior, quibus elogiis Iulius Scaliger eum ornat, non tamen hoc naturæ miraculum NORMA VERITATIS est, cum vel ipse, agnoscens imbecillum mentis suæ aciem, ad vestiganda naturæ penetrabilia, veritatis cursum non ubique tenuerit. Hæc ibi Goclenius, cui calculum addimus.*

III. Censemus itaque, non Aristotelis Philofophiæ Peripateticæ Principi, tanquam uni & soli Philofophiæ Magistro, mordicus in philofophand& adhærendum, sed libere esse philofophandum, non ex ejus auctoritate ad ejus opinionum & sententiarum placitum, sed ad sensum ac rationis dictamen: atque hæc est vera ac genuina, plana, solida, atque unica philofophandi ratio ac via, ut sensus ac rationis, non Aristotelis ductum sequamur, ut o-

mnia, quæ sunt ac fiunt in rerum natura, in macrocosmo ac microcosmo (qui uterque objectum est Philofophiæ, non oracula & placita Aristotelis) ad sensum ac rationis trutinam expendamus: atque adeo non modo licet, sed debet dubitari semper & ubique de omnibus iis, quæ ex Aristotele à Peripateticis tradi solent (nisi sensu ac ratione confirmentur ac comprobentur) utrum unumquodque tale sit, uti esse traditur, &, si quid ita esse, uti traditur, fuerit deprehensum, (neque enim omnis veritatis expers credi debet Philofophia Aristotelis ac Peripatetica) quare ita sit, est inquirendum: & ille est modus veritatem de rerum natura ex imis fundamentis eruendi. Hoc est ergo, quod asserimus libere, nulli in Philofophando convenire, ut se vel Philofophiæ Peripateticæ, vel Aristotelis conclusivonibus ac principiis adstringat; adeoque nullam esse sectam eligendam, nisi forte electivam *ἐκλεκτικὴν*, de qua in proemio Laertius, ubi, quicquid Stoici, Platonici, Epicurei, Aristotelici, & quicumque unquam extiterunt Philofophi, in Philofophando posuere, protulere, eligitur, accipitur, donec & quamdiu sensui & rationi fuerit compertum comprobatumque.

IV. *Philosophiæ Peripateticæ* sectariis fides non est obliganda, quia illa Philofophia multis partibus deficit, multis modis est intricata, ambagiosa, & in multis erronea, quinimo, in plurimis, nisi examinetur, reformetur, corrigatur, periculosa ac noxia, quod vel ab Ethnicis vel ab heterodoxæ religionis hominibus sit exulta potissimum: à quibus ambagibus & erroribus ut liberari possit, evolvenda est omnino, sed libero mentis judicio, nulli sese alligando: uti contra Peripateticis in more est positum, quibus fas non est, ab Aristotele recedere; eum refutare, scelus ac piaculum; imo non tantum Aristoteli, sed & Averroï, & Alberto, & Thomæ & Scoto, & Okamo, & nescio quibus non, nomen dedere, quod tot nomina *Averroistarum, Albertistarum, Thomistarum, Scotistarum, Okamistarum,* & tot cursus *Thomistici & Scotistici, &c.* factis ostendunt: Peripateticis libertatem suam non Aristoteli tantum, sed huic aut illi etiam

ex ejus interpretibus vendiderunt; qui servilis agendi modus in Philosophia Peripatetica evolvens omnino est vitandus.

V. Sed non tantum *Scoto*, ut *Franciscani*, non tantum *Thomæ*, ut *Dominicani*, non tantum *Averrois*, ut quidam ex *Latinis* interpretibus, sed ne ipsi quidem *Aristoteli* animus devovendus, aut fides est danda, quem, præter ejus mancipia, ex Veteribus ac Recentioribus, multi deserunt, cui multi aperte contradicunt: Ex Veteribus præ aliis nominandus, & Philosophiæ & Martyrii laude celeberrimus, qui ab utroque nomen retulit, *Iustinus*, *Martyr*, ac *Philosophus* dictus: hic librum composuit sub titulo, *Confutatio dogmatus Aristotelis*, ubi multa ex *Aristotele* refutata, & in præmio inquit, *Aristotelem* nihil recte definiisse, de his quæ dicere proposuit. *Nazianzeni*, *Hieronymi*, *Epiphani*, *Tertulliani*, *Cyrylli*, *Lactantii*, imò ipsius *Augustini*, testimonium contra *Aristotelem* collegit *Thomas Campanella* in suo prologo *Instit. scient.* ipse scriptis contra *Aristotelem* & *Peripateticos* clarus: imò ibidem *Thomam*, ac *Durandum*, paucosque alios, nunquam *Scholasticos* ab *Aristotele* discedere, licet in paucis, fuisse auctos, idem refert. At verò plenissimè servitutis *Aristotelicæ* jugum excusserunt, qui barbariem à bonis litteris abiterferunt, eruditionem ac *Philosophiam* suo nitori restituerunt, cum densissimè tenebræ orbem litterarium invassissent ante duo secula, *Franciscus Petrarca*, variis in libris, sed præsertim tractatu de ignorantia sui ipsius & aliorum; & *Laurentius Valla*, in sua reconcinnatione *Dialecticæ* & fundamentorum *universalis Philosophiæ*, in cujus præmio verba extant huc quam maxime spectantia, quæ hic (quia liber *Vallæ* in paucissimorum est manibus) apponere non pigebit: sic inter alia inquit: *Libertas semper Philosophis fuit fortiter dicendi quæ sentirent, nec solum contra principes aliarum sectarum, sed & contra principem suæ; quanto magis his qui nulli sectæ se addixerunt? Quo minus ferendi sunt recentes Peripatetici, qui nullius sectæ hominem interdicunt libertate ab Aristotele dissentendi. Aristoteli se opposuere tanquam Tyranno, generosi isto seculo Spiritus homines, Ioannes Picus, Patrus; & I-*

*hannes Franciscus Picus, Nepos, Mirandule Comes; quorum posterior in examine vanitatis doctrinæ Gentium & Veritatis disciplinæ Christianæ, sex librorum tres posteriores, uni Aristoteli refutando, impendit. Aristotelem, parum solidum, in definiendo vastum, non multum bonæ frugis habere, falsas opiniones fovere, in septem de corruptis artibus, & quinque de tradendis disciplinis libris, ostendit Ludovicus Vives, qui inter alia l. p. de causis corr. art. egregie de hoc negotio differit: Profecto, inquit, Aristoteles ipse, si nunc viveret, etiam si fuisset insolentissimus, cuiusmodi non fuit (nam multa modestie ejus signa impressa sunt in ejus libris) sed si arrogatissimus fuisset, istorum tamen stultitiam irrideret, ac castigaret. At quorum, mi Vives? Subjungit; Quorum persuasio effecit, ut multa reciperent in Philosophiam pro compertis atque exploratis quæ minime erant talia; Videlicet, Aristoteles dixerat. Vivem secutus est similis instituto, & durissimæ servituti suam cervicem subtraxit, quam tamen furenti ac sanguinolento postea hostium ensi, ob id quod Aristoteli contradicendo Theologiam crederetur, sed falso, enervasse; à Peripatetico Collega *Carpentario* vel ejus filio proditus submittere debuit, odiosum multis, multis pretiosum, nomen, *Petrus Ramus*, Regius Eloquentiæ ac Philosophiæ in Acad. Parisiensi Professor, cujus extant adversus Aristotelem *Schola Logica, Physica, Metaphysica*, quæ Libertatem philosophandi omnibus in posterum asseruerunt, quam & usurpare solent ejus Philosophiæ cultores, ab ejus nomine dicti *Ramei*, invisa multis capita. At præter *Ramum* ac sequaces pro libertate contra Aristotelicæ tyrannidis jugum pugnarunt tot alii, *Telesius de rerum natura*, *Patricius in discussionibus Peripateticis*, *Basso in sua Physica*, *Chassinus de natura & mundo*, *Campanella in multis libris*, *Flud. in Philosophia Musica*, & plerique ex hodiernis *Mathematicis*, ac præsertim *Copernicane hypothesis assertores. Quid? quod inter Scholasticos & Monachos Jesuitas, Aristotelis commentatores & commendatores nimis, multi hodie Aristoteli contradicant: Conimbricenses libere ab eo recedunt, Hurtadus eum ignorantie & obli-**

& oblivionis reum agit: *Arriaga* ipsum non curat: imo ante quinquennium *Caramuel Lobcowitz* Lovanii Philosophiam edidit rationalem & realem, in cujus præfatione statim in limine ait, *Aristotelem illic à se sæpius deserui, rarius defendi, crebrius impugnari, imo nunquam carpi & vituperari, eum quidem lucem & nunquam sibi esse, nunquam ducem, sibi non fuisse Scopum, ut ei adularetur*: probat ibidem *Campanelle* disputationem, quam instituit in prologo *Instaur. scient.* ubi *Aristotelis* finem evertendum, *Aristoteli* contradicendum, ejus auctoritatem minuendam, variis conclusionibus docet, imo rationibus haud contemnendis probat, in aliquibus id necessarium esse necessitate præcepti ac salutis, in aliquibus esse utile, in multis licitum, imo in omnibus, ubi ratio contradicit *Aristoteli*. Hęc tuetur *Campanella*, *Monachus ord. Præd.* probat *Lobcowitz*, *Abbas Melvacensis*, qui eadem præfatione *Aristotelis* Physicam, causarum causam, Ethicam, finium finem, negare demonstrat; ac tandem concludit ibidem, *Dare nomen Christo & Aristoteli sæpius est impossibile, aliquando difficile, perraro necessarium: profiteamur igitur potius, quam Peripateticam, Academicam Christianam*. At Christiana hæc est libertas, Christianis omnibus concessa, eorumque animis innata, in iis, quæ rerum spectant naturam & Philosophicæ runt contemplationis, nec *Aristotelis* nec ullius hominis auctoritati mentem suam subijcere, judicium suum submittere, quod, soli divinæ circa religionem auctoritati in verbo Dei, est præstandum.

V I. Sed, ne auctoritate hominum tantum philosophandi ac sentiendi contra *Aristotelem* libertatem vindicare videamur, ultra pergimus; ac dicimus nullam posse rationem proferri, cur ita in *Aristotelis* principia & opiniones jurent Philosophi, ita sacrum ejus textum habeant, ut ei ne contradicendum sit: at contra incertum est, an *Aristotelis*, cui ita submitti collum volunt, ullus extet qui ejus sit liber ab eo compositus; quod vel ex ipsis ejus Interpretibus haud difficulter colligi potest, qui cuilibet libro interpretando proponunt hanc quæstionem, *Sitne hujusmodi liber Aristotelicus, necne?* & videatur de hac quæst. *Iob.*

Fran. Pic. l. 4. c. 4. Exam. Van. Doct. Gent. & certè multi nobis ex *Aristotelis* libris deficiunt, quos *Laërtius* recenset, & multi nunc extant sub ejus nomine, quos *Laërtius* non recenset: & probabile est, in *Bibliotheca Alexandrina*, spurios pro legitimis Codicibus *Aristotelis* nonnullos esse suppositos: sed demus extare aliquos *Aristotelis* libros; at incertum est, quid sit in illis, ipsius *Aristotelis*, propter varias & temporum & correctorum injurias, propter exscribentium & transcribentium nævos ac vitia; quam infelicem *Aristotelis* voluminum sortem ex *Strabone* & *Plutarcho* fufe probant, *Johan. Franc. Picus, lib. cit. cap. 5. Ram. Schol. Dialect. l. 1. c. 7.* At vero & hoc largiamur: sunt *Arif.* omnia quæ hodie extant: ratio tamen dubitandi manet alia, quæ incertitudinem arguit: Stylus truncatus & ambiguus, in multis saltem, iisque libris qui hodie maximè præleguntur, cum tamen aureum flumen à *Cicerone* ipsi in dicendo sit tributum: Cæterum, ne hoc ipsum quidem urgeatur, nondum tamen ex hisce omnibus concessis evictum est, Philosophos in philosophando reddendos esse ejus servos dediticos ac mancipia: nam, sunt *Aristotelis* libri qui extant, sit ejus doctrina, quæ iis continetur, ab ipso profecta, ejusque stylo conscripta: nulla tamen causa est, cur ejus doctrinæ principis & opinionibus nos mancipemus, cur ei soli sacramentum dicamus, ipsi nos totos submittamus, addicamus, adstringamus: imo contra rationes sunt sufficientissimæ, cur id non faciamus, libertatemque philosophandi nostram fartam tectam servemus: Nam, apud quem innumera deficiunt atque omittuntur, quæ tamen scire Philosophi veri & perfecti interest, apud quem multa superflua sunt & tautologica, apud quem multa sunt falsa, impia, veritati ac religioni injuria, apud quem multa pugnant & contradicunt: in ejus verba & opiniones non est jurandum. At apud *Arif.* in libris, qui extant, ipsique adscribuntur, hodieque Philosophiam Scholis & Academicis proponunt, innumera deficiunt, abundant, fallunt, pugnant. Ergo. Minorem probatam dare per chartæ angustiam quia non licet, defendendam eam in ipso disputationis actu fuscipimus, & vice thesura.

fium legi possunt libri 4. 5. 6. *Ioh. Franc. Pic. de Exam. van doct. Gentil. & Schol. Pet. Ram. Log. Phys. Metaph. & Comment. Analyt. Audom. Tal. in lib. 1. Esbic. Arist. quibus, cui lubet, addi possunt, Franc. Patric. in*

discuss. Peripat. Campanell. in questionibus disputatis ad Philosophiam Epilogisticam suam ac realem, & in suis Metaphysicis. Vroes in lib. jam cit. Gassendus in exercit. paradox. adversus Arist.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-SEXTA,

DE

ENCYCLOPÆDIA.

THESIS I.

Variis multisque modis, omnes omnino *disciplina*, partesque *disciplinarum* inter se *conveniunt*, ac *presertim*, *ratione* tum *efficientis* (sunt enim ab eadem origine) tum *finis* (tendunt enim ad eundem scopum) tum *materiæ*, tum *formæ*, tum *exemplaris*: unde perpetua est earum *æquioria*, quâ amice inter se conspirant, ac fororio quasi vinculo colligantur, & quædam est in se invicem quasi *immediatio*, qua in infinitum sese mutuo notificant, explicando, probando, amplificando: atque hanc *disciplinarum* & partium in iis relationem, notatu dignissimam, scite exprimit **VOX, ENCYCLOPÆDIA.**

II. Ratione originis in communi *causâ efficiente* conveniunt *disciplina*, quia à *Deo* omnis naturæ, gratiæ, ac gloriæ principio proficiuntur, legitimoque humanæ rationis *facultatum*, tum *inventricis*, tum *judicatricis*, usu atque exercitio acquiruntur: qui facultatum usus consistit partim in omnigena perceptione seu receptione, ubi *αἰσθησις*: *sensus*, & *ἰσχυρία* *observatio*, partim in perceptorum dextra ac frugifera collatione, quo pertinet *ἐπινοήσις* *inductio*, & *ἐμπειρία* *experientia*, partim in primorum axiomatum, istis mediis ac instrumentis inventorum, quæ *disciplinarum* omnium sunt fontes, columnæ ac normæ, ordinatissima catena, quod iudicii est. Sed hæc paulo plenius sunt explicanda.

III. *Causa efficiens* *disciplinarum*, post *Deum*, omnis boni authorem, est *ὁ νῦν*, *mens*, *ratio humana*, tum *inventrix*, tum *judicatrix*: hæc enim duo sunt ejus munia atque officia, invenire ac judicare. Ratio, cum ex se *disciplinarum* præcepta promere nequeat, ex rerum omnium usu ea petit ac colligit, usa, ad eorum *inventionem*, quatuor, seu mediis, seu adminiculis, seu instrumentis; sensu, observatione, inductione, experientia. *Sensus* est primum rationis instrumentum, notionem & imagines rerum singularium perceptas, seu singula & singularia in hominum peritorum usu cognita exempla, ad intellectum transmittens. Secundum rationis in inventione *disciplinarum* instrumentum est *observatio*, quæ exempla varia à sensu percepta observat, & colligit, memoriæque tanquam fideli rerum custodi mandat. Tertium huic *disciplinarum* inventioni inserviens instrumentum est *inductio*, quæ ex multis variisque exemplis, in usu vitæ humanæ, sensu perceptis, memoria retentis, sufficienterque enumeratis, constituit notionem universalem: verum, quia inductio facile nos in errorem inducit, debet notio ista universalis, sensu, observatione, & inductione collecta, ad *experientiæ* tribunal fisci, quæ (quartum inventionis hujus instrumentum) generalem istam notionem suo testimonio quasi calculo confirmat, eamque ita illustrat ac com-

ac comprobat, ut sine ulla dubitatione mens isti notioni universalī assentiatur. Accedit tum ratio *judicatrix*, quæ notionem universalem, *sensus*, *observationis*, *inductionis*, *experientia* beneficio inventam, si per se fuerit manifesta, in axiomaticè dispositam, at tres illas leges scientificas, καὶ πάντες, καὶ αὐτὸ, καὶ ὅλα πρῶτον, exigit atque explorat; sin dubia fuerit ac contrversa, *sylogismo* eam disceptat ac probat; denique varias notionēs ita inventas, axiomaticè dispositas, *sylogismo*, cum est opus, confirmatas, *methodicè* inter sese ordinat.

IV. Ratione scopi in communi *sine* conveniunt disciplinæ omnes, quia ad *Dei gloriam hominisque* in hac vitâ perfectionem atque *utilitatem* naturâ suâ sunt ordinatæ: itaque sic singularum disciplinarum in singulis partibus præcepta fuerint instituenda, ut quam maximè faciant, ad pietatis in homine adversus Deum promotionem, & ad probitatis respectu sui & proximi exercitium: atque sic ex disciplinis omnibus ac singulis existeret perpetua ac continua elevatio mentis ac rationis in Deum.

V. *Materia* communis, in qua disciplinæ omnes conveniunt, sunt *præcepta*: ex iis enim disciplina omnis, tanquam ex membris corpus, constituitur: Ea non rudia esse oportet atque impolita, sed expolita atque apta ad scientiam gignendam: quod ut præsent, *legibus*, *scientificis*, καὶ πάντες seu veritatis, καὶ αὐτὸ seu iustitiæ, καὶ ὅλα πρῶτον seu sapientiæ, debent conformari. *Lex* κατὰ πάντες, seu *veritatis*, sancit & requirit in disciplinarum præceptis veritatem, atque insuper exigit ut illorum veritas sit necessaria, absoluta, immutabilis, perpetua, affirmata, universalis ac de omni: est autem disciplinæ perceptum universaliter verum, cum universum consequens est verum, de universo antecedente contentis, omnibusque sub illo antecedente contentis, semper & perpetuo: abesse ergo à disciplinis jubet hæc lex, præcepta negata, mutabilia, contingentia, falsa. *Lex* καὶ αὐτὸ, seu *substantia*, præcipit iustitiam, ut unicuique disciplinæ ejusque præcepto iusta tribuantur ac debita, ut præcepta omnia sint homogenea & veluti unius

corporis membra: qualibet enim disciplina suos habet sibi limites, intra quos consistendum, & suum finem, ad quem non quibuscumque, sed certis ac cognatis præceptis pervenitur: hæc lex non tantum certos singulis disciplinis figit terminos, ne diversarum disciplinarum præcepta confundantur, sed & quævis disciplinæ præcepta jubet è partibus, quarum sit essentialis nexus, constitui: quod fit, cum pars altera præcepti est de alterius partis essentia, sic ut eam, vel constituat, vel constitutum immediate sequatur. *Lex* καὶ ὅλα πρῶτον, seu *sapientiæ*, præter necessariam ac perpetuam, præter justam coessentialē & consanguineam præceptorum veritatem, plus adhuc postulat, ut sapienter generalia generaliter, specialia specialiter, tradantur, & ut præcepta sint catholica, hoc est, consent partibus reciprois & æquè latè patentibus: cavet ergo, ne specialia insipienter generalibus commisceantur, ne ex inæqualibus partibus componantur præcepta; adeoque odiosam omnem atque otiosam à disciplinis arcet tautologiam.

VI. *Forma* disciplinarum communis, in qua conformiter conveniunt, est, ut præcepta verè, justè, ac sapienter, fabrefacta, continuâ ferie juxta naturæ ordinem prudenter disponantur, ac naturâ notiora & priora, ignotioribus & posterioribus, universalia ac generalia, particularibus ac specialibus, præponantur, aptisque transitionum vinculis inter se connectantur.

VII. Ratione *exemplaris* conveniunt disciplinæ omnes, quia sunt accuratissima panharmonici Mundi, & Macrocosmi & Microcosmi, pictura: ac disciplinarum eupraxia nihil est aliud, quam divinæ ἀπεξελίξας imitatio atque expressio, secundum præcepta jam inventa, judicata, ac disposita, ab hominibus instituta: nempe, omnis disciplina suæ operationis, & operis per præcepta instituendi, ideam atque exemplar mutuatur à Deo, Deus à seipso. Deus enim mundum condendo seipsum veluti expressit & quasi effigavit, suæ bonitatis, sapientiæ, potentia characterem, naturæ imprimendæ, & sic ideam sui relinquendo, quæ Dei idea, qui bonitatis divinæ, sapientiæ, ac potentia characteres, dum è naturâ

eruantur à mente ac ratione hominis, rerum analyti, per sensus inchoatâ, per observationem prolectâ, per inductionem perfectâ, per experientiam confirmatâ, jam disciplinarum fundamenta jaciuntur, præcepta inveniuntur, quæ ut disciplinas constituent, nihil

amplius requiritur, quam ut ea ad leges jam explicatas examinentur, & eo quo dictum est modo, disponantur; atque ita universam nobis absolvent ENCYCLOPÆDIAM, à Deo inceptam, in Deo terminatam, qui omnibus sapientiæ est α & ω .

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-SEPTIMA,

DE

H O M I N E.

THESIS I.

Eorum, quæ disquirunt Philosophus, omnium utilissimum semper est habitum, se ipsum nosse. Quippe Homo, ut $\mu\epsilon\gamma\epsilon\theta\epsilon\sigma\mu\epsilon\theta\epsilon$ quidam, frustra $\epsilon\upsilon\ \mu\epsilon\gamma\epsilon\theta\epsilon\sigma\mu\epsilon\theta\epsilon$, in omnibus aliis rimandis, infudat, ubi se ipsum, quid sit ipse, ignorat: ita rerum omnium scientiam incipere ab unius *Hominis* cognitione decet. Sed vero arduum hoc planè est negotium, & quam parum tam numerosis conatibus, in hac sui cognitione, hæctenus ab homine sit effectum, docent tot copiosa volumina sapientum, tot discrepantes & indécise lites hominum de sui ipsorum naturâ. Molestias tamen & difficultatum nodos quia compensat hujus contemplationis utilitas, placuit utramque hominis partem, Animam rationalem, & corpus, hac disputatione penitus inquirere, incipiendo ab anima tanquam parte hominis nobiliori.

II. Atque hic $\tau\omicron\ \epsilon\pi$ præsupponendo (nam Dicæarchi stultitia sapienti merito ridetur, qui animam nil nisi nomen inane dicebat) $\tau\omicron\ \delta\iota\alpha\ \pi$ primum occurrit definitione explicandum: quam hanc damus. *Anima rationalis est actus corporis organici, quo intelligimus ac volumus.* Dicitur *actus*, ut rejiciatur 1. Materia, quæ non est actus sed potentia; atqui anima rationalis non est potentia, sed actus, quia po-

tentiam perficit: 2. Compositum, tam naturale, quam artificiale, quod est ex actu & potentia conflatum: anima autem non admittit potentiam passivam, sed hujus respectu est purus actus, non secundus aut accidentalis, sed primus & substantialis: nam ipsa operatio est accidens operantis, at anima rationalis non est hominis accidens. Sed qualis est actus, assistens an informans? Resp. informans: assistens enim esse non potest; quandoquidem hæc nihil aliud tribuit ei, cui assistit, nisi motum localem: at anima corpus non modo motu suo regit, sed & partes omnes intime permeat & informat. Dicitur porro *corporis*, ad excludendas substantias spirituales: sed neque cujuslibet corporis actus est, neque enim homogenei, ut aquæ &c. sed quod diversitate organorum instructum est. Corpus item hoc organicum, non est brutum, sed humanum: nam hoc cum anima rationali unitum, hominem constituit.

III. Disceptatum vero, an cuilibet homini sua, *an unica duntaxat constituenda foret anima?* Qui dicunt, animam rationalem unam numero esse in tota humana specie, quæ omnibus assistat; ex ratione & ipsa rei necessitate convincuntur: nam primo, si anima est forma dans homini specificum suum esse, ergo necesse ut sit multiplicata, ad multiplicationem

tionem hominum, cum omnis forma Physica pro materiæ multiplicitate fit multiplicanda, & unumquodque compositum propriam sibi requirat formam: Deinde, si unus numero intellectus esset in omnibus, eadem essent omnium cogitationes & operationes: sed quid hisce magis diversum? idem intellectus in alio esset sapiens, in alio fatuus, miser & felix, quibus nihil est absurdius: statuimus ergo, animam rationalem secundum numerum hominum multiplicari.

IV. *Singularum hominum unam tantummodo esse animam*, rectæ rationi est consentaneum:

1. Quia unumquodque vivens est unum per se, ergo constat unica forma, principali scilicet, anima; forma enim est, quæ dat esse rei.
2. Quia si essent plures animæ ejusdem rei, principales sc. formæ, eadem res haberet plura esse totalia distincta: nam, ad pluralitatem formarum principalium, sequitur pluralitas essentialium distinctarum: unde aliquid unum esset & non unum; unum ex præsupposito, non unum quia plura haberet esse totalia à formis principalibus multis distincta inter se: certum igitur est, unicam tantum hominis dari formam principalem, animam scilicet rationalem.

V. Hisce tamen non obstantibus, tres animas realiter distinctas in homine sine contradictione supradictorum constituimus. Distinguenda enim sunt hæc duo: non plane idem sunt, esse plures in homine formas, & plures esse formas hominis: nulla datur forma hominis, quæ hominem constituit qua talem, nisi anima rationalis; per hanc enim homo est id quod est, & ab aliis discriminatur: per hujus absentiam homo hominis & nomen amittit & naturam: quod tamen nihil impedit, quo minus, præter hanc principalem & solam hominis formam, plures formæ constituantur in homine quæ sint secundariæ, disponentes, & animæ rationali subordinatæ, & ab ea reali discriminatione disjunctæ: eas duas damus, animam vegetativam & sensitivam; & probamus. Quæcunque à se invicem possunt separari, id est, distinctis locis ac temporibus existere, illa distinguuntur realiter. At anima vegetans ac sentiens, & rationalis, ita possunt separari.

Ergo. Major Logicorum omnium consensu verificatur: Minorem sic probamus, quia operationes, vegetantis animæ, ut crescere, augeri, nutrirri; & sentiens, ut loco moveri, in ea reperiuntur, ante adventum animæ rationalis, quæ non nisi post peractam organizationem accedit; est enim actus corporis organici: neque hic metuendum, hoc pacto ne homo constituitur triplex Geryon, aut primum nascatur planta, post brutum, aut simile quid, quia multiplicatio essentialium non est à disponentibus, sed à principali forma, quam unicam tantum, animam sc. rationalem, constituimus ex thesi præcedenti: & notandum, quod anima vegetans in homine speciem ultimam non constituit, quia ordinatur ad superiorem: quod in planta non ita est, quandoquidem ad perfectiorem speciem non est ex natura ordinata. Sic nec anima sentiens in eodem homine speciem ultimam facit, quia ad rationalem ordinatur: quod non sic est in bruto.

VI. Quæstio hic moveri solet: *Utrum inter animas rationales una sit perfectior essentialiter alia?* Hæc quidem quæstio in utramque disputari solet partem: nobis tamen impræsentiarum negativa placet opinio: & sic argumentamur. Si inter animas rationales una sit essentialiter perfectior altera, ergo substantia suscipiet magis & minus. Posterius est absurdum. Ergo & prius. Excipiunt Adversarii ad Minorem. Recipere magis & minus potest bifariam intelligi: vel quod in definitione perfecta alicujus rei possint addi vel subtrahi quædam prædicata essentialia ejus rationi formali convenientia: vel quod prædicata ipsa essentialia possint intendi & remitti. Priori modo, absurdum est, substantiam recipere magis & minus, posteriori sensu, non item. Verum enimvero illa distinctio nulla est, & sic argumentamur contra membrum posterius. Si prædicata essentialia possint intendi & remitti: Ergo aliquis gradus includetur in intento, qui non includitur in remisso: atque hic gradus vel erit essentialis, vel accidentalis: si accidentalis, ergo una anima rationalis, non essentialiter, sed accidentaliter tantum, erit perfectior altera; & habetur intentum nostrum.

strum. Si essentialis; Ergo gradus iste essentialis erit quædam differentia essentialis, per quam una anima rationalis differet ab altera: Quid enim fuerit aliud? At differentia essentialis in diversis animabus infert diversitatem specificam. Ergo hæc anima rationalis ab illa differet non tantum numero sed specie. Ergo & individua differet specie, quia unumquodque individuum suam sibi habet animam rationalem. Atqui individua non differunt specie, quia non habent differentias divisivas, & tum individua non forent, quod est absurdum. Deinde, si essentialia substantiæ prædicata recipiunt magis & minus; Ergo hoc compositum, hæc materia, hæc forma, erit magis compositum quam illud, magis materia quam ista, magis forma quam alia; & una anima rationalis erit magis actus, corporis magis Physici, magis organici, magis potentia vitam habentis, quam alia: sunt enim hæc omnia prædicata essentialia. Atqui hæc omnibus nihil potest dici absurdius. Ergo & absurdum est Antecedens, ex quo ista sequuntur. Sed hæc de Animæ rationalis essentia suffecerint.

VII. Nunc alteram Hominis partem indagemus, puta corpus, quod qui pro vehiculo tantum habent Animæ, & non pro parte hominis, à veritatis tramite nobis aberrare censentur, quia tum homo non foret compositum, non magis quam Angelus assumens corpus. Quid vero sit corpus humanum, utcunque videatur esse notissimum, attamen non ita est notum, quia ne corporis quidem naturalis natura, in quo sit sita, satis in aperto est; quæ ubi consiterit, & de corpore hominis, quid sit, constabit. Age igitur in corporis naturalis definitionem inquiramus. Sunt qui illud definiunt, *Ens per se ex partibus extra partes*. *Ens*, nempe quod est, vulgo dicunt, *Ens reale*. *Per se*, nempe, existens per se, id est, quod non est in alio ut in subiecto. *Ex partibus extra partes*, id est, quarum una non sit alia & quæ loco ac situ determinantur ac separantur. Partes extra partes, quæ sunt ipsum corpus, quia sunt partes, faciunt illud unum (neque enim sunt partes, nisi uniantur) quia sunt *extra se* invicem, fa-

ciunt illud extensum: neque enim sunt *extra se* mutuo, nisi corpus reddant extensum. Alii Corpus definiunt, quod est *extensum in longum, latum, & profundum*; quæ definitio licet à priori non multum recedat, censetur tamen vulgo, magis competere corpori Mathematico quam Physico, & esse magis definitio à posteriori & proprio quam à priori aut essentia: nisi quis corpus Mathematicum cum Physico idem esse velit. Vulgatissima definitio est, quæ Corpus naturale definitur, *Totum ex materia & forma consistans*, quæ licet videatur esse clarissima, non ita tamen est. Quidam materiam & formam hæc sic explicant, ut *Materia* sumatur pro *individuo sensibili* quatenus est subiectum formarum, quibus determinatur, quæ dicuntur, substantia, essentia, magnitudo, qualitas, relatio, &c. & *Forma* talis materiæ nihil nihil tum fuerit aliud, quam *intelligibilitas*, in illo ente, quod appellamus individuum materiale seu sensibile, quod vere & à parte rei est *Ens* per se compositum ex partibus extra partes: atque hæc forma vulgo dicitur *formalitas*. Et *Materia*, sumpta, quatenus neque est sua ipsius *essentia*, id est, quatenus neque est quid, neque est sua ipsius magnitudo, id est, quatenus neque est quantum, neque est sua qualitas, id est, quatenus neque est quale, neque quatenus est sua relatio aut alia huiusmodi sua intelligibilitas, quæ determinetur, sed quatenus est subiectum illarum omnium, est *Materia prima*: quatenus vero jam intelligitur determinata per essentiam, quatenus jam est subiectum aliarum intelligibilitatum, magnitudinis, qualitatis, relationis, & aliarum, dicitur *Materia secunda*. Sed hæc Corporis naturalis compositio ex *Materia* & *Forma*, prout illa est individuum sensibile, cui tanquam subiecto conveniunt illæ formæ seu intelligibilitates, hæc vero est ipsa intelligibilitas, est tantum compositio *Metaphysica* per intellectum vario modo intelligentem totum sensibile. Alii itaque *Materiam* & *Formam* sumunt aliter: & hi per *materiam* intelligunt *partes componentes*, per *formam* vero *totalitatem sive unitatem*, quæ ex illa compositione resultat. Hoc modo *Materia* concipi-

concipitur ut Multa in uno, Forma ut Unum ex multis. Atque hic est distinctissimus Corporis naturalis conceptus, ut illud nihil aliud sit quam partes extra se invicem sed unitæ, & partes sint Materia, unio Forma. Atque hæc compositio ex materia & forma non est entitativa, id est, tanquam inter duo entia realia distincta, neque enim entitas totius alia est ab entitate partium unitarum, licet formalitas sit diversa. Quare materia & forma non re ipsa distinguuntur hoc sensu, sed formaliter tantum & ratione ratiocinata: quæ est Philosophia Aristotelis. Vid. S. Metaph. l. 16. ubi disertis verbis inquit: *Materia autem ultima & forma idem sunt*: ubi per *Materiam ultimam* intelligit instructam, præparatam, formatam. Denique alii per materiam & formam intelligunt duas partes componentes corpus naturale, inter sese re ipsa & naturis atque essentiis distinctas, quarum una subiaceat alteri ac sit minus mobilis, sc. mate-

ria, altera priori superveniat ac sit magis mobilis, sc. forma: atque inter has distinctio est entitativa, quatenus alia est essentia materiæ, alia talis formæ. Verum enimvero hæc & talis compositio non convenit omni corpori naturali, imo nulli nisi homini, qui solus hoc sensu potest dici corpus naturale, utpote cujus forma sc. anima rationalis caret partibus extra partes, materia vero sc. corpus eas habet. Sed de hoc, sc. Hominis altera parte, quærebatur, in quo ejus consisteret natura: quam, uti & aliorum corporum essentias, qui ex materia & forma compositi, tanquam entibus distinctis licet incompletis, & contra rationem & contra Aristotelem philosophatur. Quare nos mediam acceptionem Materiæ & Formæ assumimus & in ea acquiescimus, aut definitionem Corporis naturalis primam acceptamus. Atque ita *Hominem* ab utraque sui parte explicatum dedimus.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-OCTAVA,

DE

PHILOSOPHANDI RATIONE.

THESIS I.

VT certam de rebus scientiam mens acquirat, nec inter varia opinionum avia constitutus animus paulo momento illuc impellatur, aut veritatis specie seductus indignos foveat errores; ante omnia videndum est, qua sit insistendum via ad solidam rerum omnium cognitionem acquirendam; & investigandum, quænam sit prima ac certissima veritas, quæ tanquam fundamentum sit ac principium omnis demonstrationis, quæque omnis falsitatis ac incertitudinis expers, nec ansam dubitationi præbeat, nec errori.

II. Hanc autem *Philosophandi rationem* ac viam ut firmiter ac constantè teneamus, in

id incumbendum est, ne vagante extra limites sibi positos sensu, aut propensa nimis ad credendum voluntate, assensum rei aut facile aut falso præbeamus. Et quamvis non omnia falsa sint, quæ sunt incerta, nihilominus tamen cum nobis, de veritate eorum quæ sunt incerta, nihil constet certi, non minus ab iis atque ab aperte falsis assensus est cohibendus.

III. Omnia igitur ista tanquam falsa supponemus, quæ vel minimæ falsitatis aliquâ de causâ possunt esse suspecta: omniaque, quæ unquam in dubium vocavit Scepticorum Schola, tanquam mera figmenta ac vana

quædam ludibria, & à veritate remotissima, tenebimus: Omnes denique res, quæ existere dicuntur, pro somniis habebimus, donec aliqua certa veritas existentiam comprobavit.

IV. Vocatis in dubium rebus omnibus vel potius negatis, videndum, an quicquam sit, quod præ manifesta veritate negari non possit: quod si fuerit inventum, facile hyperbolicis dubitationibus satisfiet. Certe dum de rebus omnibus dubito, dum mecum ipse perpendo, sitne aliquid adeo certum, de quo dubitari non possit, ecce, illud mihi se offert, & prima veritas ex ipsa dubitatione colligitur, *Cogito, dubito: ergo sum.*

V. *Quamvis* enim fallar, dum cogito, quamvis à vero aberrem, nihilominus tamen illud certum an inconcussum est, me esse, quia cogito ac dubito. Nego existentiam rerum omnium certam, mei solius existentiam certissimam negare non possum, actum enim cogitandi exerceo; at quomodo cogitare possit, quod non est, cum agere præsupponat esse. Et quamvis dubitem, qualis sim, tamen, quod sim, certus sum; & cum reliqua omnia possint pro falsis haberi, illud tamen adeo manifestæ est veritatis, ut quo magis dubitem de rebus aliis omnibus, an existant, eo de mei ipsius existentia sim certior.

VI. Atque hæc est prima illa veritas, qua rem aliquam esse firmiter & invictè probatur: Huic deinde superstrui possunt omnes de aliis rebus demonstrationes; & id quidem necessario: nisi enim hinc in philosophando ordiamur, nihil, manifestis licet rationibus, evincemus, quod à quovis Sceptico, aut ut falsum negari, aut ut dubium ac incertum rejici, non possit: nisi enim hanc demonstrandi ingrediamur viam, præsupponenda multa erunt, quæ non quivis concedet; & cum certissimum oporteat esse scientiæ nostræ fundamentum, tanquam valde incertum forsitan precario id obtinebimus.

VII. Et nulla quidem alia est ratio eradicandi penitus Scepticismi, quam si concessis ipsorum dubitationibus eo deducantur, ut aliquod certum in Philosophia ac stabile agnoscentis principium, discant, opinionibus suis rejectis, veritati firmum præbere assensum.

VIII. Hic vero cognoscendi ordo, qui à nobis ipsis & nostri cognitione originem sumit, naturæ ipsi est consentaneus: necessario enim illud primo cognoscimus, quod primo se intellectui offert; at nihil se prius intellectui offert, quam intellectus ipse: nam prius mens ipsa actionem suam cognoscit, quam aliquid objectum, circa quod ista actio versatur.

IX. Cognitio autem ista, quæ à sensibus initium facit, quoniam sæpe fallitur sensus, nihil certi ac indubitari gignere potest: ideoque tantisper illa sensualis cognitio pro nulla haberi debet, donec tandem per evidentes consequentias ex hac, quam statuimus, prima veritate eo deducta res sit, ut, quid verum sit ac falsum, ac quousque credendum sit sensui, cognoscentes, tuto etiam sensibus fidem habeamus. Itaque cognoscendi ordo nullo modo à sensu, sed ab intellectu inchoari debet, & confirmatis reliquis, postremo ad sensum perveniendum est.

X. Philosophandi ratio, quæ à sensibus initium facit, minus certa ac solida est, nec eo pertingit, quo Philosophia pertingere debet: contra hæc, quæ ab intellectu orditur, vera est ac genuina Philosophandi methodus, & verum ac genuinum Philosophiæ finem assequitur, quippe quæ in solidam rectamque ac certam Dei, sui ipsius, rerumque aliarum, notitiam hominem Philosophum deducit; tantum abest, ut vel ad Atheismum, Enthusiasmum, Libertinismum, Epicureismum, aut Scepticismum viam sternat.

A N N E X A.

1. *Duo sunt Philosophiæ Peripateticæ vitia, præjudicium & servitus.*

2. *Præjudicium, quo veritas apud solos istius Philosophiæ auctores ac cultores habitare existimatur.*

3. *Servitus, qua ita fides istius sectæ Auctori vel Auctoribus astringitur, ut ab ipsis vel ipsorum placitis recedere ne tantillum liceat.*

4. *Vitia ista cadunt in Philosophiam, non Aristotelis, sed Aristotelicam.*

5. *Aristoteles, & liberimè, & nullo ullius Philosophi præjudicio præoccupatus, est philosophatus.*

6. *Quo*

6. Quo ad ætatem Aristotelis acceperunt proprius Philosophi, eo fuerunt magis ab utroque vitio immunes.

7. Inepti sunt, qui Philosophiam modernam ex Aristotele, Peripateticis, ac præsertim Scholasticis hausam, vocant Orthodoxam.

8. Nec Aristoteles est Iudex controversiarum in Philosophia, nec istorum hominum opiniones sunt veritatis mensura aut regula.

9. Philosophia objectum, nullius Philosophi est placitum aut opinio, sed Deus & natura, tum Macrocosmi, tum Microcosmi.

10. Philosophia principium à quo, est ratio, mens, naturale intellectus humani lumen, per principia menti naturaliter infra & conclusiones eductas, seu per ideas innatas & adventitias.

11. Errant, qui usum rationis mentisque ratiocinium ex Theologia proscribunt, cum & hic ratio ex principis revelatis conclusiones educat.

12. Non satis accurate loquuntur, qui dicunt, Mysteria in Sacris revelata fide tantum teneri, non item ratione.

13. Nihil tenetur fide, nisi & ratione teneatur,

prout ratio significat id, quo scimus, non, ex quo scimus.

14. Ratio est, quæ credit, & non credit nisi cognoscat, quia fides est notitia.

15. Cognoscendi per fidem causa ac fundamentum non est demonstratio, sed auctoritas testantis, quia in eam ultimo resolvitur ista cognitio.

16. Mysteria fidei sunt supra rationem, quatenus cognosci nequeunt nisi ex lumine revelationis, & in quantum revelata non comprehenduntur, sed apprehenduntur.

17. Mysteria fidei sunt contra rationem ex qua discimus, id est, contra principia & placita à ratione naturali efformata: ideoque præstat quascunque Philosophorum assertiones ac definitiones rejicere, ut veritas revelata servetur.

18. Mysteria fidei sunt contra rationem qua discimus, id est, facultatem judicandi consideratam in eo statu in quo nascitur, & quatenus acquisitis quibusdam tincta est.

19. Mysteria fidei non sunt contra rationem, in quantum est imbuta luce Scripturæ, si spectetur actus apprehensionis.

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUADRAGESIMA-NONA,

DE

RERVM MATERIALIVM NAT.

THESIS I.

Quoniam probata Dei existentia, & cognitio eum non esse fallacem, distinctè & clarè percipere possumus naturam corpoream, sequitur corpora à Deo posse produci, quia quicquid clarè & distinctè percipere valemus, illud nullam includit repugnantiam, ut à Deo efficiatur.

II. Actu autem corpora existere sequitur, quia nobis rerum corporearum ideæ observantur; ac proinde aliquam causam habeant necesse est; eaque erit vel ipsa nostra mens,

vel aliquid à mente diversum: prius quidem esse non potest, quoniam in nostra potestate non est, ut unum potius quam aliud sentiamus, & nobis invitis istæ rerum materialium ideæ occurrunt, idque nulla præsupposita intellectione.

III. Causa ergo istarum idearum vel erit corpus, in quo omnia formaliter continentur, quæ in istis ideis objectivè; vel si corpus non sit, aut erit Deus, aut aliqua alia creatura corpore nobilior, in qua ideæ continentur eminent-

eminenter. Atqui cum Deus fallax non sit, omnino est manifestum, nec Deum immediate per se illas mihi ideas immittere, nec eas ab aliqua creatura nobiliore, in qua formaliter non sint, procedere. Sed cum Deus mihi nullam dederit facultatem, qua cognoscam eas vel ab ipso immediate, vel ab aliqua creatura, in qua forent eminenter, produci, sed contra magnam mihi infecerit propensionem credendi eas à rebus corporeis emitti, necessario à rebus corporeis emitti debent, nisi Deum fallacem esse malimus credere.

IV. Unde sequitur quoque, aliquod corpus menti nostræ arctius quam reliqua esse conjunctum, quoniam dolores aliique sensus nobis ex improvise sæpe adveniunt, quos mens est conscia non à se sola proficisci, nec ad se pertinere, quatenus est res cogitans, sed quatenus rei corporeæ adjuncta est, atque ideo ad se pertinere.

V. Natura corporis in genere non consistit in eo, quod sit res dura, ponderosa, vel colorata, vel alio aliquo modo sensus afficiens, sed in eo tantum, quod sit res extensa in longum, latum, & profundum: omnes enim istæ qualitates sensibiles, quia non in omnibus corporibus universæ reperiuntur, omnino à natura corporea abesse possunt, ipsa interim integra ac salva permanente.

VI. Sed fortasse cuiquam non videbitur natura corporis in extensione esse sita, eo quod extensionem à corpore separabilem esse arbitrabitur, vulgato rarefactionis & condensationis argumento motus: sunt enim in ea sententia multi, ut existiment corpora rarefacta plus habere extensionis, quam eadem condensata; existimantque præterea quantitatem & extensionem inter se & à corporea substantia esse diversas. Sed rarefactio & condensatio huic nostræ sententiæ non obstant: sunt enim sola figuræ mutatione, ita ut illa corpora sint

rarainter quorum partes multa sunt intervalla aliis corporibus plena. Cum autem illa intervalla minuuntur, vel plane tolluntur coëuntibus ad se invicem partibus, corpora condensantur, idque vel magis, vel minus, prout partes magis vel minus ad se invicem accedunt: ut si spongia aqua repleta comprimatur, atque hoc pacto condensetur. Et quamvis non semper illa rarefactionis & condensationis ratio in sensus incurrat, et cum aër aut aqua rarefiunt, rationi tamen maxime est consentanea, ita ut magis conveniens nulla possit cogitari. Cum enim quantitas, extensio & corpus ipsa non differant, sed tantum ex parte nostri conceptus, necessario sequitur quantitatem & extensionem nullam alicui corpori accedere, nisi simul aliquid substantiæ corporeæ accedat. Quantitatem vero non distingui à substantia corporea hinc patet, quia, qui corpus ab extensione aut quantitate distinguunt, aut nihil concipiunt, aut confusam tantum substantiæ incorporeæ habent ideam, quæ corpoream representare non potest.

VII. Alios fortasse movebit, ut in extensione essentiam corporum sitam esse negent, quod, ubi meram extensionem, in longum, latum, & profundum, intelligimus, non ibi corpus esse dicamus, sed inane spatium, quod plerisque purum nihil est. Sed illa extensio, in longum, latum, & profundum, quæ in spatio est, est eadem quæ est in corpore: solum in eo differentia est, quod in spatio extensioni tribuamus unitatem genericam, in corpore singularem. Eandem autem esse & in spatio & in corpore extensionem manifestum ex eo est, quod sublatis à corporea substantia iis omnibus, quæ ab ea possunt separari & ad ejus essentiam non pertinent, nihil remansurum sit præter extensionem, in longum, latum, & profundum. *Substantia corporea igitur nihil aliud est quam Res extensa.*

Disputationum ex Philosophiâ selectarum

Voluminis Secundi,

QUINQUAGESIMA,

DE

COMPOSITIONE CONTINUI.

T H E S I S I.

SI quæ in *Philosophia* Opinio difficultatibus inextricabilibus fere est involuta, est ea *αὐτὴ ἀπεγορεύσασ* de sectione continui in infinitum, quæ ipsa, ut à *Peripateticis* ex *Aristotele* doceri solet, ut à *Præceptoribus* mihi est tradita, ut in *Aristotelicorum* libris à me est perlecta, nunquam animo meo satisfacere aut placere valuit, sed dubia mihi semper fuit & de falsitate suspecta, non tantum, quod ipsi inter sese *Aristotelis* sectatores in ea explicanda non convenirent, sed quod falsæ de compositione continui sententiæ inniteretur, & præfertim, quod istam continui, seu corporis, seu motus, seu temporis, in infinitum divisionem, tanquam fundamentum subterni deprehendissent, assertæ mundi ab *Aristotele* æternitati. Quomodo enim aliquid ex nihilo fuerit creatum, ac quomodo non potius omnia sint æterna, cum nullum primum, nullum ultimum, motus vel temporis instans, dari possit, admissa *Aristotelis* de Continui compositione & in infinitum divisione sententiæ? Quare nos de Continuo veritatem, non ex turbidis *Aristotelicorum* aut impuris *Scholasticorum* lacunis, sed ex limpido *Democriti* puteo & clarissimis *Atomistarum* fontibus hauriamus: præstat enim in hoc negotio *Atomistam* esse, quam aut *Thomistam* aut *Aristotelicum*. Certior ex hoc Continui Labyrintho & ad veritatem tutior dux erit *Democritus* quam *Aristoteles*, cujus sententiæ tam est hæc intricata, & explicatu, nedum defensu, tam difficilis, ut veteres omnes & recentiores hæc naufragium faciant, dum ei veluti saxo adhærescunt, à qua recedere, etiam cum errat, piculum ipsis est. Operæ pretium est quatuor recentiorum ex

Aristotelicis hic mancipiis deponere querelas. *Materia de compositione Continui talis est, ut eam, inquit Hurtadus de Mendoza disp. Phys. 15. sect. 1. nullus non exhorrescat Philosophus, quia ejus difficultates opprimunt ingenium humanum. Arriaga. Disp. Phys. 16. Devenimus in materiam totius Philosophiæ difficilissimam: sed vel inde solatium est, quia communis est omnibus difficultas, nec ullus sese non fateatur tantæ difficultatis pondere oppressum, ut humani ingenii superbia humiliaretur, tenuitatemque suam agnosceret, cum nec minus paleæ valeat compositionem recipere. Franciscus le Rees Disp. 3. in Phys. de Continuo. Moneo nos in eam naturæ caliginem descendere, in qua vix affulgeat Pharus rationis: hic Scyllas incurrimus & Charybædes, eorum etiam infames naufragiis, qui multis retro seculis sapientiæ nomine claruerunt. Ouiedo. Controvers. 17. Phys. Aggredimur continui compositionem, cujus hucusque non superata difficultas omnium Doctorum male ingenia vexavit, neque ullus fuit, qui illam non pene insuperabilem agnoscat. Hanc plerique terminorum obscuritate, illorumque replectatis & implicatis distinctionibus & subdistinctionibus, obtenebrant, ne aperte capiantur, desperantes, rem posse alio modo tractari, neque rationis lucem suscinere, sed necessario confusionis tenebris obtegendam, ne argumentorum evidentia detegatur.*

II. Verum enimvero non terremur objectis larvis, & quam negat explicationem compositionis continui, *Aristotelis* Peripatus, supeditabit *Zenonis* porticus ac *Democriti* puteus, unde veritatem eruemus, secuti filium *Patrii*, *Bassonis*, *Berigardi*, *Magneni*, aliorumque

Y y

supra

supra vulgus Philosophorum. Est igitur hæc nostra assertio. *Continuum ex solis componitur indivisibilibus, finitis, & unitis. Quemadmodum ex unitatibus continuo accumulatis fit numerus, ex pluribus acervis resultat arena major, ita ex pluribus indivisibilibus unitis fit continuum: sicut autem unitates & arenæ sunt in se finitæ, licet nobis indefinitæ, ita & indivisibilia continuum componentia sunt in se finita, licet nobis indefinita. Probatur assertio. I.* Si continuum non componeretur ex indivisibilibus finitis, haberet partes in infinitum divisibiles, ita ut, facta qualibet divisione, restarent aliæ & aliæ sine termino: Sed hoc est absurdum: Ergo & illud: *Probatur minor.* Datis partibus in continuo infinite divisibilibus, dabitur in quantitate etiam minima infinitum simpliciter, quia continuo divisio nunquam exhaurietur. Atqui hoc est absurdum. Ergo & illud. *Probatur minor.* Quia tunc nulla magnitudo revera pertransiri posset per motum localem: Nam, antequam transeat totum, debet transiri dimidium, & ante illud, dimidii dimidium, & sic consequenter in infinitum: infinitum autem pertransiri nequit, imo vero nulla ratione per creationem aut generationem produci potest: adeoque, qui continuum componi ex partibus in infinitum divisibilibus asserunt, non solum motum & tempus infinitum, sed materiam etiam primam omnium corporum esse ingenerabilem & incorruptibilem, adeoque mundum esse ab æterno, ut asserant, necesse est. Certe, quicquid creatum est, pertransitum, comprehensum, & transactum est à creatore: ideoque partes infinitas in se non habet, ex quibus vel componi, vel in quas dividi posset, quia illæ pertransiri non possent.

II. 2. Ex infinitate insuper partium continui, illud vel componentium vel dividendum, sequitur ex hisce duobus alterum; aut infinitum unum esse majus altero, aut partem toti esse æqualem. Totum autem est majus dimidio: & cum utrumque in sese partes contineat infinitas, unum infinitum, sc. totum, erit majus infinito altero, sc. dimidio; aut eadem erit æquale, & sic parti totum æquabitur.

Quin etiam in quantitate, nec parvum aut magnum, nec majus aut minus, dabitur: nam magnum dicitur, quod multas vel plures partes habet, parvum autem, quod paucas vel minores. At, si omne continuum habet infinitas partes, unum non habet plures partes quam alterum: Si enim fieri posset, ut plura numero infinita forent uno, illa haud dubio inter sese æqualia forent. Imo vero non dimidium solum toti, sed corpusculum vel pulvisculus toti mundo æquabitur. Aut enim pulvisculus in tot numero partes dividi potest, in quot mundus universus, aut non potest: si potest, cum sint ejusdem multitudinis, erunt etiam ejusdem magnitudinis & molis, quæ ex totidem numero partibus componentur & coalescent, ac constabunt: in utroque enim subdividendo nunquam pervenitur ad finem, ex sententia Peripateticorum: si non potest, ut revera non potest; ergo in divisione grancius ad finem pervenio, quam in divisione mundi. Atqui hoc fieri non posset, si utrumque ex partibus constaret infinitis & in infinitum divisibilibus. Præter hæc omnia, in infinito, partes cogitare vel totum, duplum vel dimidium, est monstro simile.

IV. Excipiunt *Adversarii*; Continuum non habere partes simpliciter infinitas, sed secundum quid, non categorematice, sed syncategorematice, non æquales, sed proportionales, communicantes, aliquot; & divisionem continui semper debere fieri proportionaliter, ut (si loquamur de dimidio & duplo) linea pedalis & bipedalis, corpus dimidium & totum, in infinitas partes utrobique dividatur, & in infinitum subdividatur, sed ita, ut linea bipedalis semper dividatur per partes majores, pedalis vero per partes minores, & ut corpus totum continuum cum dimidio dividatur in partes infinitas, ita ut divisio totius procedat per partes duplo majores; divisio dimidii per partes duplo minores vel dimidiatas. Hac responsione argumento nostro satisfactum existimant: sed vero effugium est merum, quod, præter verba obscura, nihil in se habet aut continet; quod sic porro ostendimus.

V. §. I. Facta divisione continui in partes, sub hac proportionem, propter quam dicuntur proportionales, in fine unius horum manent.

manebunt infinite divisæ, & æquales cum illa parte, quæ divideretur post infinitas divisiones: quis hinc non videt exiturum infinitum simpliciter, quo nihil est absurdius. Et, licet illæ partes continui divisæ non facerent infinitum simpliciter in magnitudine, facerent tamen in multitudine, quod æque est absurdum: nam cuilibet illarum partium proportionalium correspondere potest unus numerus realis, sunt enim illæ partes reales: non enim continuum componitur ex partibus rationis: cum itaque proportionales illæ partes sint infinitæ, & infiniti numeri illis respondebunt: adeoque dabitur numerus simpliciter infinitus, quod est absurdum.

VI. §. 2. Exceptio illa Adversariorum petit *ad cu d'p'p'f*. De hoc enim quæritur; Ecquid in totius & dimidii divisione, tot vices subdivisionum, si non actu & categorematice, saltem potentia & syncategorematice, dentur in dimidio, quot dantur in toto, observata illa continua divisione proportionali, quam exigunt. Ipsi sane affirmare coguntur, tot vicibus dimidium proportionem dimidiata posse dividi, quot vicibus totum eadem proportionem dimidiata subdividitur. At hoc ipsum nego, ac pernego, & dico esse falsissimum. Quin affirmo, eo nomine totum aliquid dici respectu dimidii, quod duplo plures in se partes habeat quam dimidium, &, quod ob id una etiam vice sæpius aut amplius subdivisionem admittat, quam dimidium, ex natura proportionalis divisionis, vel quod totum duplo plures vices subdivisionem admittat, quam dimidium, cum in se duo dimidia contineat, quorum utrumque in tot partes dividi potest, in quot unum dimidium seorsim sumtum. Quod ut evidentius cognoscatur, ad numeros revocetur. Ponamus duo corpuscula inæqualia, unum duplum, alterum dimidium, &, quia omnia in certo numero & mensura sunt condita, &, horum unum alterius duplum ponitur, attribuumus utrique certos proportionatos numeros. Sit duplum partium indivisibilem 8192. dimidium 4096. jam faciant periculum Adversarii proportionali illa sua & dupla divisione in utroque, an dimidium tot vices subdivisionum admittat, quot

totum: deprehendent, quod totus numerus dimidium unica vice subdivisionum superet, hoc est, quod dimidium major sit suo dimidio: nam in utroque numero totum admittit quatuordecim vices subdivisionum proportionalium duplarum, dimidium vero tantum tredecim: quod comperiet, qui utriusque subdivisiones proportionales instituerit. At infinitum infinito nec majus est nec minus. Ergo ne quidem hoc *νεγροφύσελες*, partium proportionalium & non æqualium Adversarios juverit.

VII. Sed missis Adversariorum exceptionibus, ulterius probemus, Continui ex partibus indivisibilibus finitis Compositionem. 3. Quia alioqui sequeretur, quodlibet punctum terminativum continui immediate terminare partes infinitas ejusdem continui. Sed hoc est absurdum. Ergo & illud. Probatur consequentia Majoris. Quia, vel illa pars, quam terminat punctum, est divisibilis, vel indivisibilis; si indivisibilis, habemus intentum: si divisibilis, potest dividi in partes infinitas: ergo punctum tangit id, quod habet partes infinitas. Atque idem potest fieri argumentum, de quolibet puncto continuativo seu copulativo. Ad hoc argumentum duo excipi possunt ab Adversariis. 1. Unum indivisibile non posse terminare aliud immediate. 2. Non dari in continuo indivisibilia realia copulativa & terminativa.

VIII. Ad 1. Resp. Quod unum indivisibile possit aliud terminare ac tangere immediate. Rogant Adversarii. Vel secundum se totum tangit, vel non. Si non, ergo indivisibile habebit, divisibilitatem: si sic, primum indivisibile penetrabitur cum secundo, eique adæquabitur, nec poterit facere majus continuum, quia indivisibile additum indivisibili non facit majus. Resp. primum indivisibile tangit secundum se toto; neque tamen sequitur, dari penetrationem utriusque invicem, quia ad illud, ut unum punctum tangat aliud, sufficit unum alteri esse unitum vel continuum. Quod ex motu Sphæræ supra planum liquet: &, cum aliunde ex nostra sententia non dentur partes divisibiles, censetur unum tangere alterum secundum se totum, non tamen est intra illud, Y y 2 quod

quod tangit, penetrando, sed extra illud: sicut enim una superficies, licet aliam totam tangat, non penetrat aliam (alioquin non gemina superficies aut quantitas foret sed una) ita unum punctum, licet immediate alterum tangat, non tamen penetrat illud. Quod addunt, *indivisibile additum indivisibili non facere majus, ideoque ex uno puncto, quod additur alteri puncto, non posse continuum resultare majus*; Resp. *Quemadmodum unitas una (quæ est quoddam indivisibile, nam una unitas dividi amplius nequit) addita alteri unitati facit majorem numerum, quidni unum indivisibile quantitatis continuæ additum alteri faciat majus continuum?* sicuti materia & forma, quamvis non sint totum Physicum, faciunt tamen totum Physicum.

IX. Ad 2. Resp. 1. *dari indivisibilia in continuo realia*, facile probari potest; quia continuum est ens reale: si igitur ex indivisibilibus constet, ut est evictum, oportet ipsa esse realia: ens enim reale, non potest componi ex entibus non realibus. 2. *Dari indivisibilia realia, copulantia*; facile etiam probatur, quia omne continuum dicit partium copulationem & unionem: partes vero debent medio aliquo uniri ac termino aliquo copulari: sed hic terminus copulans non est aliquid divisibile: nam sic etiam esset continuus, nam omne divisibile est continuum: ac proinde alio iterum termino copularentur ejus partes; qui terminus si iterum sit divisibilis, iterum quoque est continuus, & sic daretur progressus

in infinitum. Et si terminus, copulans continui partes, foret divisibilis, non esset simpliciter communis, sed tantum secundum unam partem communicaretur uni, & secundum alteram partem alteri. 3. *Dari indivisibilia realia, terminantia*; facile constat: si enim continuum constet ex indivisibilibus, ut est probatum, ultima indivisibilia dicentur optime terminativa continui, quia per illa terminatur seu finitur continuum.

X. Et sic satis probatum est, *Continuum componi ex indivisibilibus unitis*, restat ut probemus, *ea quoque esse finita*. 1. Si ipsum continuum sit simpliciter finitum, non possunt esse infinita indivisibilia, quæ illud component: si enim indivisibilia componentia sint infinita simpliciter, & ipsum continuum erit infinitum simpliciter; quod est absurdum. 2. Si in continuo detur pars media, Ergo partes continui sunt finitæ: At indivisibilia sunt partes continui componentes, ut liquet ex antedictis. Major probatur, quia inter partes infinitas non potest assignari medium: nam habere medium est proprietas rei finitæ, sicuti & habere primum atque ultimum. 3. *Quælibet pars continui constat ex partibus finitis*: ergo omnes partes sunt finitæ: quælibet pars influit in suum continuum: non potest vero influere per partes infinitas: ergo quælibet pars continui constat ex finitis. Ergo totum quoque continuum ex partibus seu indivisibilibus finitis, quod erat demonstrandum. Objectiones in conflictu solvemus.

A P P E N D I X

Disputationum quarundam paucissimarum

IN COLLEGIO ORDINUM THEOLOGICO
DISPUTATARUM.

DISPUTATIONIS PHILOSOPHICÆ

D E

A T O M I S.

T H E S I S I.

Necidit non ita pridem in manus meas *Philosophi ac Medici Ticinensis Joh. Chrysof. Magneni Liber de Atomis, Democritus reviviscens*, quem avidissime statim perlegi, quod veritatem, in *Abderita Democriti* puteo hactenus abditam ac latitantem, cum ipso reviviscente renascituram quoque sperarem: nec fefellit me spes mea. Quippe ita assertam deprehendi de *Atomis* ab illo viro doctrinam ac solidis rationibus stabilitam, ut meum circa *Atomis* jam à multo tempore fluctuantem animum, ab istis dubitationum fluctibus, non nihil liberaverit: inveni enim gravissimas ac maximè arduas difficultates, quas adversum *Atomos* conceperam, ab illo solutas: Quia tamen alii fortasse alias adhuc animo suo fovent, placuit publicè hac de *Atomis* institutà velitatione unumquemque, ad placidam earum propositionem & adversus *Atomos* oppositionem, humaniter invitare.

II. *Atomus* vox Græca est, ex α privativâ particula & $\tau\epsilon\mu\nu\sigma$ seco, derivata, quasi dicas, *insectibile*: nonnulli volunt deduci ab $\alpha\tau\mu\sigma$ *fumus, vapor, flatus*, quia in vaporum ac fumii particulas abeunt corpora, cum in sua principia, quæ *Atomos* esse probabimus, resolvuntur: sed prior etymologia est receptior. Significat vero *Atomus*, corpusculum tantæ parvitatatis ut nullatenus dividi possit, & si ad elementa corporum naturalium referatur, eo-

rum particulam indivisibilem: differt à puncto Mathematico, quod hujus nulla sit pars, nec intrinseca nec per designationem, neque ullo modo concipi possit ulla dimensione præditum, adeoque quod & Physicè & Mathematicè est indivisibile: *Atomus* vero suas habet dimensiones & virtualitates correspondentes spatio, sed cum perfectâ indivisibilitate; figuram suam habet, talem ut ejus tamen vi nequeat dividi: indivisibilis est, si non Mathematicè, Physicè saltem. Ex talibus *Atomis*, sive corpusculis finitis numero, inter sese distinctis, certæ & determinatæ figuræ, omnia constare corpora naturalia, demonstrabimus; non quod omnia fortuito *Atomorum* confluxu coaluerint, quæ insania fuit quorundam Gentilium, sed quod *Deus Opt. Max.* creando, ex *Atomis* omnia, hunc mundum, & quæ in eo sunt, corpora, composuerit, & sic porro, atomorum $\sigma\upsilon\gamma\kappa\epsilon\lambda\epsilon\iota\varsigma$ ac concretione, corporum naturalem generationem, earundem $\delta\iota\alpha\kappa\epsilon\lambda\epsilon\iota\varsigma$ & discretione eorundem naturalem corruptionem fieri voluerit: quemadmodum, ex 24. litteris variè coeuntibus, omnis dictionum varietas existit, & in eas omnes dictiones resolvuntur.

III. *Atomos* describunt nonnulli, corpuscula, quæ ob nimiam parvitatem dividi amplius nequeunt, & singula oculis cerni non possunt, conjuncta possunt. Alii, esse effluvia minutissima, ob summam parvitatem individua, actionum & passionum in rebus naturalibus.

turalibus causis: *effluvium* vocant, corpus naturale ex terris, & aquis potissimum, virtute siderum extractum, varias sustinens impressiones; faciuntque illud, simplex, atomum, & mixtum, vel fumum vel vaporem. *Magnenus*, cuius fecimus mentionem & vestigia prememus, *Atomum* definit, Materialis Physicæque extensionis radicem & initium: ut enim, *inquit*, quantitatis discretæ radix est unitas, lineæ Mathematicæ principium est punctum, sic etiam Physicæ & sensibilis continuitatis origo & principium est atomus: antequam verò definitionem suam per partes explicet, duo notat: 1. Dari quædam entia, quæ nullo modo dividi possunt, ne per intellectum quidem. 2. Dari entia quædam intrinsicè indivisibilia, extrinsicè verò penes designationem, vel commensurationem, quam habent ad aliquid aliud, esse divisibilia, quomodo Angelus definitur spatio divisibili, & Anima corpore suo, in quo est: quem vocat *divisibilitatem Mathematicam* oppositè ad *Physicam*, quæ partium unionem reipsa solvit. Quod utrumque sedulò notandum, ad naturam Atomorum penitus intelligendam, quæ cum dicuntur *σείματα ἀδιάετα*, corpora indivisibilia, intelligenda est *indivisibilitas Physica*, quia sc. natura in resolutione corporum naturalium ultra atomos non progreditur, sicut & ab aliis corpora naturalia exordium sumunt in sui ortu. Hinc obiter liquet, quam ineptè contra *Democritum* disputaverit & *Veteres Physicos* 6. *Physf. Aristoteles*, non Physicè sed Mathematicè, ac committendo *μὴ τὸ αἰὼν εἶναι ἀδιαιρέτου*. Non de *Mathematicâ* sed de *Physicâ* indivisibilitate, non de ea quæ mente, sed quæ re & opere fit, divisione, loquebantur *Veteres*, cum de *Atomis* philosopharentur. Physica non erant confundenda cum Mathematicis: sunt sui Physicæ fines, & sui Mathematicæ. Sed ad *Magnenum* redeamus. Definivit Atomum, radicem & initium extensionis, materialis & Physicæ: Materialis, ut definitio omnibus atomis conveniret, & accidentalibus: Physicæ, quia atomus una, etsi habeat suas dimensiones, non tamen facit continuum Physicum, sed tantum Mathematicum, neque enim sub sensum cadit. Sed hæc *Atomo-*

rum definitio, & aliæ clarius ex earum divisione & classibus innotescunt. Nunc dari *Atomos*, autoritate *Philosophorum*, quæ *Veterum*, *Mochi Phœnicii*, qui ante Troiæ excidium vixit, *Empedoclis*, *Leucippi*, *Zenonis*, *Anaxagora*, *Epicuri*, *Protagoræ*, *Platonis*, *Hippocratis*, *Democriti*, quæ *Recentiorum*, *Patritii in panofismo lib. 2. Scaligeri Exercit. 101. Bassonis lib. 1. Phil. Nat. Semerti in Hypomnematis & de Consens. Chym. Gorlei exercit. Philos. 13. Schafn. Physf. Gen. l. 2. c. 1. Sperlinger Physf. l. 5. c. 2. Berigardi in Circulo Pisano 8. Magneni in Democritò redivivo per totum, Aquilonii Opt. l. 5. def. 5. & Prosp. 2. &c. confirmari posset, sed verò ratione agemus & experientia, cuius utriusque in probando major est quam auctoritatis humanæ efficacia; quæ adductâ utraqûe, Atomorum species persequemur, atque earum doctrinam non tam horridam esse, quam vulgò habetur, nec delirasse *Epicurum*, nec insanivisse *Democritum*, ostendemus.*

IV. *Ratio*, quæ Atomus probat, accipi potest ab axiomatico communi, quod ab infinito abhorreat natura: modus ergo aliquis datur in corporibus naturalibus dividendis, ut ulterius dividendo abiri nequeat. Sic argumentamur. Quicquid non potest realiter dividi in partes minores, illud est atomus. Atqui corpus minimum in naturâ realiter, in partes minores dividi nequit. Ergo corpus minimum in natura est Atomus. Major est manifesta: nam divisibile est, quod potest dividi in partes: quæ necessario sunt minores toto dividendo: ergo quod non potest realiter dividi in partes, quæ sint ipso minores, illud sit indivisibile oportet, atque est & dicitur Atomus. Minor probatur: sc. dandum esse ali-quod corpus minimum in natura: quia alioqui daretur progressus in infinitum: dabitur enim semper quovis minore minus. Quæro v. c. an granum salis sit minimum, ita ut non sit minus eo? si affirmes, habeo quod volo; dari corpus indivisibile in naturâ: si neges, necesse est, ut des aliquid minus; in quod resolvi possit granum salis. De illo minore iterum quæro, an sit minimum, an verò dari possit adhuc minus? si dicas; adhuc aliquid esse minus,

minus, mox redibit quæstio, an illud minus adhuc habeat minus? quod si affirmes, iterum redibit quæstio, & sic in infinitum, nisi tandem subsistas in aliquo minimo, quod ulterius dividi nequit. Sic dividat natura arborem, vel aquæ aut terræ alicujus partem centies millies, tandem tamen desistet, ne infinitas partes quærendo infinitas ludat operas.

V. *Experientia* tam multiplex Atomos evincit, tam variæ conditionis, ut ex divitis naturæ pleno copiæ cornu, quæ prima, quæ secunda proferri in medium debeat, vix constet. Pulvis, qui vestibus, libris, parietibus, aliisque nonnunquam adhæret, quomodo istuc delatus est, non ex nihilo, neque semper visibiliter? sed non rarò, sub atomorum specie, sub minimâ quantitate, quæ omnem fugit visum, corporibus allabitur: unde particulæ, quæ disjunctæ videri non poterant, conjunctæ videntur: sic cum idem pulvis ex libris, vestibus, parietibus, ejicitur, non annihilatur, sed in aère, quoad substantiam suam, quoad minima sui, tam diu hæret, donec iterum corporibus obvisi adhæreat, & sese magis magisque conjugat, ac de novo visum cadat. Minima hæc corpuscula per aërem volitantia, quid nisi atomi sunt? Farinam & calcem in innumeras atomorum Myriades dispergi, quis neget? Quot quotidie vapores ex terris & aquis egrediuntur, & nunc nebulam, nunc rorem, nunc pruina, nunc nubem, &c. generant? at raro crassi & visibiles, sæpius tenues & invisibiles sunt; & quid hi, nisi aliquot atomorum millia? Cepas qui dissecant, morsus sentiunt oculorum; non ob qualitatem de subjecto in subjectum migrantem, sed ob subtilissima & minutissima corpora ex cepis egressa, & oculos ferientia. Canes vestigia heri à vestigiis peregrini discernunt: unde hoc? non ob aërem alteratum, sed ob minima effluvia ex heri & peregrini corporibus exhalantia & aère contenta. Halitus, qui ex ore egreditur, non annihilatur, sed in minimas particulas, quæ fugiunt visum, congregatur. Et quoties venenum invisibiliter sub atomorum specie sumitur, mirasque & miseræ mutationes corporibus infert? Vide-

mus arbores & plantas crevisse, non item crescere, nec videmus istas partes, quibus crescunt, quas non nisi atomos esse verisimillimum est. Sed in infinitum foret omnes adducere experientias: quare per classes incedamus elementorum, eorumque atomos inspiciamus.

VI. *Igneas atomos* probat ignis, modo insensibili permixtus aëri rebusque aliis, atque ibi sæpe est, ubi nec urit, nec lucet, in fumo, ligno, lapide, & centenis aliis. At quomodo? non per essentia suæ remissionem, fictitiam planè. Est enim essentia ejus, ut omnis rei, in indivisibili posita, cui nihil addi, nihil demipi potest: non per caloris sui separationem: quia propria separari nequeunt à subjectis: sed per solam sui dispersionem, in minima, in invisibilia, in indivisibilia: hæc æstum pariunt, æstate in aère, hyeme in hypocausto. Quid manum immixtam in calidam ac ferventem aquam calefacit & adurit? non nudus calor, sed calor in & cum atomis igneis, per totam aquam dispersis. Quid floccos, telas aranearum, & pulverem, in fornace calente movet? Calor, dices. Sed Accidens est. Quodnam est subjectum, cui inest? Atomi sc. igneæ per poros tegularum dispersæ: hæc, cum levissima illa corpora tangunt, motum istum præstant & turbas cient.

VII. *Aëreas atomos* probat aër, qui invisibili modo corporibus, maximam partem poros, inest, & poros insensibiliter implet: & in muris, parietibus, januis, mediisque montium altitudine, aër est: soni enim per corpora ista meant ac remeant: at sonus sine aère non est: non tamen aër ibi est, multum congregatus, sed vero dissipatus in minima sua: alioquin aditum negarent ei densa illa corpora. Baculum siccum, in extremitate, qui una tangit manu, altera admovet auri, sonum percipit, ob indivisibilia aërea inclusa baculo: Dolium vino aut cerevisiâ repletum infernè si perforetur, & supernè obturetur, non quidem impetu primo ubertim effluit humor, aère locum effluentis humoris occupaturo non præsentem: sed statim atque atomi aëreæ lignum permeant, subinde magis & magis humor profluit & proruit. Metalla quoque

quoque sonora, non aliam ob causam sonant resonantque, quam per atomos aëreas latitantes in poris.

VIII. *Atomos aqueas* probant pluviae, quae, cum vel cecidere vel cadunt, ægrè faciunt claudi januas, ægrius aperiri: unde hoc, nisi quod atomi aqueæ intraverint lignum? Eadem causa est, quod dolia, quæ in aëre sicco rimosa fiunt, humido aëri commissa, rimas amittant. Sic ligna libero exposita aëri sæpe graviora fiunt, quam erant prius, non ob augmentum, quod ceperint, sed ob atomorum aquearum ingressum. Ova, poma, carnes, canthari, aliaq; hyberno tempore in calidum conclave relata, sudant largiter. Unde hoc? quia, *inquiet*, frigus exit. At quomodo egreditur frigus? non absque substantia & subiecto suo aqua. Quomodo ergo fuit ingressum? itidem non absque subiecto. Nec tamen quifquam vidit, aquam intrare ova, poma, carnes, cantharos: intravit tamen frigus: quomodo? non nisi in & cum suis atomis aqueis. Sic, remittente frigore cum regelat, ex turribus & ædium parietibus videmus nivem quid egredi. Vulgus frigoris egressum vocat: at quomodo fuit ingressum, cum id nemo oculis notaverit? non nisi per atomos aqueas.

IX. *Terreas atomos* probant strix, quæ thermis, & tophi, qui canalibus accrescunt, & docent clarè in tam limpida & clara aqua

partes & atomos terrestres latuisse: quia in limpidissimis ad visum undis, atomi terrestres, quæ non cernuntur quamdiu per aquam sunt dispersæ, visui sese fiunt, cum fundum innatâ gravitate petierunt: & quare lintea alba, pluviali commaculantur aquâ, nunc plus, nunc minus, nisi quia vel plures vel pauciores in eâ continentur atomi terræ? Sed satis de *Elementorum atomis*, quas imprimis *Operationes chymicæ*, imprimis sublimatio, ubi atomi illæ colliguntur in alembico, ex sulphure, sale, Mercurio, &c. de quibus consuli potest *Sennertus, de Chym. consens. c. 12. & hypomn. 3.*

X. Nunc atomorum *species* proponamus, quod postremum fuit hujus disputationis caput. *Atomus* alia est *substantialis*, alia *accidentalis*. *Accidentalis* est, vel *absoluta*, vel *modalis*. *Substantialis* est, vel *elementaris*, vel *non elementaris*. *Elementaris* est ignea, aërea, aquea, terrea. *Non elementaris* ad certas classes reduci vix potest. Atomis hisce omnibus insunt *proprietates*, quædam *communes* omnibus, quædam *proprie* singulis. *Communes* omnibus sunt, *mobilitas, sympathia, quantitas*. Aëreis est insita unionis fuga: igneis aliisque communis est amor sancitumque foedus. *Propria* singulis est, qualitas, figura, ordo. *Quæ* omnia exactissimè explicat cit. *Magnenus de Atom. Disp. 2. c. 3. & seq.*

DISPUTATIONIS PHILOSOPHICÆ

CONTRA

QUATERNARIUM ELEMENTORUM NUMERUM,

P A R S P R I O R.

T H E S I S I.

Recepta quidem à multis nunc est seculis atque etiamnum hodie sententia, quatuor dari corporum naturalium elementa: Ignem, Aërem, Aquam, Terram. Verum enimvero multi, ante & post *Aristotelem*, hunc quaternarium elementorum numerum in dubium traxere. Veterum an-

te *Aristotelem* sententias videre est apud *Patritium l. 22. Panozsmias*. Recentiores sunt quam plurimi, idem *Patritius, Cardanus, Freigius, Basso, Danæus, Timplerus, Casmannus, Baribolinus, Wendelinus, Vallsius, Gorlaeus, Renerius*, & quis omnes enumeret? Sed nos autoritate non stabimus:

verum

verum aliam ingrediemur viam, ac nullius rationum momentis esse innixum numerum quaternarium elementorum offendemus.

II. Argumentorum quidem pro elementorum numero quaternario certus non est ordo, sed promiscuus & arbitrarius, ac primum esto, petitum à quatuor qualitatibus, quas primas vocant. Sic argumentantur: *Quot sunt qualitates primæ tactiles, tot sunt elementa. At quatuor sunt qualitates primæ. Ergo & quatuor sunt elementa.* Verum hoc argumentum multis modis vacillat. 1. Ad *minorem* dicimus, quod gratis dicantur primæ qualitates illæ quatuor, quæ vulgò tales habentur: nam lux & figura non minus primæ dici merentur, quam quatuor vulgò sic dictæ; & dubitari potest, an non quatuor vulgò dictarum nonnullæ ex aliis oriantur; imò hoc à nonnullis asseritur. 2. Concessa *minore* demus esse quatuor, ad *majorem* dicimus, non statim sequi, illas esse assignandas totidem elementis: nam quid si calorem, soli, caloris omnis in hisce inferioribus fonti, assignemus, potius quam igni, corpori cuidam diaphano, sub lunâposito, cujus nec ullus calor percipiat, quo argumento non refutabunt? & certè, non sequitur, quot sunt qualitates primæ, tot sunt elementa: sed hoc tantum: tot sunt vel esse possunt corpora, vel corporum naturalium genera, quibus hæ qualitates diversæ competunt: quæ corpora esse elementa, hætenus non est probatum, nec esse hoc argumento probatur.

III. Argumentum secundum esto. *Quot sunt legitimæ combinationes primarum qualitatum tactilium, tot sunt elementa. Sed quatuor sunt legitimæ combinationes qualitatum primarum tactilium. Ergo quatuor sunt elementa.* Majoris ratio est, quia unumquodque elementum ex combinatione legitimâ primarum qualitatum resultat. Minor probatur ex *Aristot.* l. 2. de ortu & interitu, c. 3. *Vna enim combinatio legitima est caliditatis cum siccitate, & illa constituit ignem: altera est caliditatis cum humiditate, & illa constituit aërem: tertia est frigiditatis cum humiditate, & illa constituit aquam: quarta est frigiditatis cum siccitate, & illa constituit terram: licet enim adhuc duæ alie*

combinationes sint reliquæ, una caliditatis cum frigiditate, altera humiditatis cum siccitate, quæ tamen sunt illegitimæ, nullum certum elementum constituunt. Resp. ad hoc argumentum multa dici possunt. 1. Nititur incerta hypothesei, dari tantum quatuor primas qualitates, vulgo sic habitas, ex quarum combinatione procedit. 2. Sumitur, non probatur, nullo modo calidum cum frigido, humidum cum secco, posse combinari. Nam quidni calidum & frigidum, utrumque moderate, & humidum & siccum, utrumque moderate, possint combinari? multis non videntur esse impossibiles itæ combinationes: Ergo & possibile est, dari plura elementa quam quatuor. 3. Ad argumentum directè, negatur *major*, neque bene probatur. Nam non sequitur, Dantur quatuor combinationes qualitatum primarum, Ergo dantur quatuor elementa; sed hoc tantum, Ergo dantur quatuor corpora aut corporum naturalium genera quibus hæ combinationes tribui possunt. Agnovit hujus consequentia infirmitatem, ipse inter Peripateticos *Piccolominus*, l. 2. de Gen. & Corr. p. 261. n. 3. ubi dicit, *Considero tertio, quod hæc consecutio videtur carere necessitate: Complicationes non pugnantibus sunt quatuor: Ergo quatuor sunt elementa, quia ex posse non potest inferri esse: pro solutione dico, quod revera Aristoteles non format hanc consequentiam, sed solum dicit, restâ ratione respondere apparentibus simplicibus corporibus.*

IV. Argumentum tertium esto. *Quot concurrunt elementa ad constitutionem mixti, tot sunt: sed quatuor concurrunt.* Resp. *Minorem* nullo modo probari posse. Nam explicit, si possunt, quis sit ille motus futurus, quo ignis sub concavo Lunæ supra aërem constitutus ad mixtionem aut mixti constitutionem concurret? aut enim motu circulari descendet aut recto: non circulari, quia sic nec ad centrum nec à centro movetur, ideoque sic non potest pervenire ad locum mixtionis faciendæ: non recto; namque is, vel esset sursum, vel deorsum: non sursum; quia sic multò magis à mixtione recederet: non deorsum, nam iste motus est contra ignis naturam, adeoque violentus: at nullum violentum est perpetuum:

petuum: hic tamen motus ignis elementaris deorsum ad mixtionem perpetuus esse deberet, quia perpetuo mita generantur. Except. 1. *Nullum violentum est perpetuum, nisi habeat causam perpetuantem, qualem habet ignis elementaris.* Resp. Dicere, quod violentum sit perpetuum, cum habet causam suæ perpetuitatis, est dicere, quod violentum sit perpetuum, cum datur violentum perpetui. Except. 2. *Violentum opponitur naturali, vel sic, ut sit contrarium naturæ, vel, ut non quidem sit naturale, non tamen contra naturam, sed inter utrumque medium: posteriori modo motus ignis est violentus.* Resp. Omnis motus vel fit ab interno principio, & est naturalis, vel ab externo, & est violentus, id est, contra naturam: secundum genus violenti non agnoscunt Philosophi. Except. 3. *Kekkerm. l. 2. Syst. Physici c. 10. resp. ad 3. arg. Ignem ab initio fuisse concretum corporibus mixtis & in iis manere perpetua corporum generatione: item aërem mutari in ignem: ideoque ignem elementarem esse, etsi non descendat, istoque descensu non esse opus.* Resp. hęc exceptio Kekkerm. vis argumenti tertii pro ignis elementaris existentia profus infringitur: nam si ignis per hęc inferiora dispersus corporum mistorum generationi sufficit, aut aër mutatus in ignem (quamvis hęc elementorum transmutatio substantialis non sine causâ à multis hodie negetur) quis quæso usus erit ignis sublunaris? Neque enim video, quare in hoc mundi amphiætheatro introducatur. Excipiunt ad hoc *Comimb. l. 3. de cælo. art. 2. Defectam & mancã fore mundi universitatem. Quasi vero mundus imperfectus sit, si careat igni sublunari, cujus nullus est usus in inferioribus, fatente Kekkerm. Comimb. rege- runt, esse usum: dicunt enim esse ad agendum maxime aptum elementum, in quo abeunt à Kekkermanno. sed rogo Comimb. quomodo corpus aliquod, cujus maximus est usus pro-*

pter agendi aptitudinem, in eum à naturâ naturante locum est relegatum, unde naturæ naturate inservire non potest? nam hætenus inservit ei, quatenus corpora mixta constituit, & mixtioni opitulatur, atque sic perficit universum: at quomodo constituet mixtum, opitulabitur mixtioni, perficiendo universo inserviet, si ad locum, ubi fit mixtio, descendere non potest? at non potest, quod solutis omnibus exceptionibus ostendimus.

V. Argumentum quartum est. *Ex iisdem constat, ex quibus nutrimur: At nutrimur ex quatuor potissimum elementis. Ergo ex iisdem constat. Consequenter, dantur quatuor elementa.* Resp. Minor falsa est, & experientie & rationi contraria: Nam 1. mixtis corporibus nutrimur, non puris elementis. 2. Demus hoc, nos remote ali ex elementis: at inde non sequetur, dari quatuor elementa: potest hoc experientia comprobari. Exempli gratia. Nos alimur carne bubulâ: quæ cum sit corpus mixtum, videndum est, unde bos nutriatur. Bos alitur ex herbis tanquam cibo, putâ gramine, & aqua tanquam potu: quare tantum duo restabunt elementa, aqua & terra: nam ipsæ herbæ, ut gramina, ex aqua & terra nutriuntur, quod rusticis satis est notum. Ignis elementaris, qui sub concavo lunæ constituitur vulgo, ne hauritur quidem à nobis aut ab ullo animanti: tantum abest, ut nutriat: aër hauritur à nobis aliisque ad cordis refrigerium, non ut in alimentum corporis cedat. Quare retorquemus argumentum *κελεύει τὸ βίωον*. Ex quibus non nutrimur, ex iisdem non constat. Atqui non nutrimur quatuor elementis. Ergo non iisdem constat. Consequenter quatuor elementa non sunt, vi hujus argumenti. Reliqua pro quaternario elementorum numero argumenta excutiet disputationis hujus pars altera.

DISPUTATIONIS PHILOSOPHICÆ,

CONTRA

QUATERNARIUM ELEMENTORUM NUMERUM,

P A R S S E C U N D A.

T H E S I S I.

EXcussimus ac diluimus, quatuor pro quaternario numero elementorum argumenta, disputatione præmissâ: nunc reliqua excutere ac diluere est animus: Quintum esto. *Quot modis gravitas & levitas participat ab elementis, tot sunt elementa. Atqui quatuor modis gravitas & levitas participat ab elementis. Ergo quatuor sunt elementa.* Ratio majoris est, quia unumquodque elementum participat aliquid de gravitate & levitate. Minor probatur, quia inter elementa, ignis in summo gradu participat levitatem, terra gravitatem, aër & aqua utrumque in gradu remisso; ita tamen, ut aër magis participet de levitate quam de gravitate, aqua magis de gravitate quam de levitate. Resp. Argumentum hoc, petitum à gravitatis & levitatis gradibus vel summis vel remissis, multis modis peccat. Nam 1. per *συχωμένον*, licet admitteremus in rerum naturâ aliqua corpora simplicia aliorum comparatione esse gravia aut levia, non statim sequitur illa esse elementa: 2. Per *ἀγεννη*, illam gravitatem & levitatem participari diversis gradibus ab elementis, negamus: & hoc in minore ponitur ac supponitur potius quam probatur. 3. Petitur *τι ἐξ ἀρχῆς*: nam hoc est *τι κενώμενον*, utrum sit ignis, qui participet summam levitatem; demonstrant prius elementarem existere, & tum demum levitatis participationem ei adscribant. 4. Peccatur falsa suppositione: nam hæc *κωλύσις* quidem argumento subferuntur, quasi darentur diversæ gravitatis & levitatis species, quam sententiam defendunt *Conimb. l. 4. de calo. quæst. 1. art. 1.* At nos contrariam amplectimur, ut veriore, cum *Ruvio l. 4. de calo. c. 6. quæst. 1.* Itaque 5. *ἡ τὸ βίωον* retorquemus hoc argumentum. Quotuplex est gravitas &

levitas, tot sunt elementa. Atqui non quatuor aut bis binæ sunt species gravitatis & levitatis. Ergo nec quatuor aut bis bina sunt elementa.

II. Argumentum sextum esto. *In quot elementa mixtum resolvitur, tot sunt elementa. Sed in quatuor elementa mixtum resolvitur. Ergo. Prob. minor. Quia, quando pomum putrescit, cernimus quasdam partes instar aëris exhalare, quasdam instar aque humide in superficie hæere, crassas verò & terreas partes subsidere; denique calor etiam deprehenditur, qui ignem, à quo nascitur, arguit.* Resp. 1. per *ἀγεννη*, ad Minorem. Falsum est, mixtum resolvi in quatuor elementa, neque probatur in putrefactione pomi allatâ: nam partes exhalantes non sunt aër, sed exhalatio putrida, & halitus: quod hæret in superficie, non aqua est, sed mixtus humor: quod subsidere dicitur, non terra est, sed ex terrâ mixtum, in quo prædominatur qualitas terrestris: calor, qui deprehenditur, non est elementaris, sed solaris, qui in maturandis pomis uti occupatus est, ita cernitur in eorum putrefactione, & qui, ob agendi efficaciam, ignis appellatur: imo calorem illum, qui in putrefactione deprehenditur, non egressi ex pomo, tanquam in quo delituerit, sed tum primum in eo generari, cum putrescit, nonnulli, & verisimiliter, existimant: quod si verum fuerit, mixtum non in ignem resolvitur ut elementum, quia ille ignis aut calor igneus, cum extrinsecus advenit, mixtum non constituit, unde nec in eum resolvitur: nam eadem sunt Resolutionis, quæ Constitutionis elementa: nec sequitur aërem, si ponamus eum egressi ex pomo putrescente, esse ejus elementum, ex quo constet, in quod resolvatur, quippe qui intra poros pomi po-

tuit contineri, ut pomum nec ex eo constituitur, nec in eum resolvitur. Atque hinc Resp. 2. *κατὰ τὸ βίαιον*, retorquendo. In quot elementa mixtum resolvitur, tot sunt. At non resolvitur in quatuor elementa. Ergo non sunt quatuor.

III. Argumentum septimum, non tam pondere quam numero æstimandum, tale ferre proponi solet. *Quot sunt, Temperamenta mixtorum, humores primarii in corpore animalis, partes aut tempestates anni, orbis plagæ, ætates hominis; tot sunt elementa. Sed quatuor sunt temperamenta, humores in corpore animalis, partes anni, mundi plagæ, ætates hominis. Ergo tot sunt elementa.* Resp. peccari elencho parium: nam, ex analogia numeri in rebus istis ad numerum quaternarium elementorum argumentari, est inconsequens: nam si vis facienda fit in numero æquali rerum aliarum, ut nunc omittam binarium, cuius multa possent recenseris exempla: ternarium in omnibus fere rebus amâsse numerum videtur natura: an non supernaturale Trinitatis mysterium, quod tamen nihil ad naturam, ternario gaudet personarum numero? in naturæ sexu, mas est, fœmina, & hermaphroditus: principia rerum naturalium sunt tria, materia, forma, & privatio: sensibilia apud Chymicos principia pariter tria, Sal, Sulphur, & Mercurius: partes principes in homine tres, Cor, Cerebrum, & Jecur: Spiritus tres, animalis, vitalis, naturalis: eorum vasa seu canales tres, Nervi, Arterix, Venæ, &c. ut *Bartholinus* æque probabiliter contra quaternarium pro ternario elementorum numero ex hisce ac similibus exemplis sit argumentatus, l. 4. c. 2. *Enchirid. Phys.*

IV. Argumentum octavum: *Quatuor elementa significantur, bysso, purpurâ, hyacintho, cocco, quibus olim Sacerdotis summi vestimenta distinguebantur. Sic enim Hieron. Epist. 128. ad Fabiolam docet. Quatuor, inquit, colores ad quatuor elementa referuntur, ex quibus universa subsistunt, nam byssus terræ deputatur, quia ex terrâ gignitur, purpura mari, quia ex concheolis tingitur, hyacinthus aëri, propter coloris similitudinem, coccus igni, quod uterque rubeat.* Resp. 1. esse elenchum similibus: nam similia non

probant sed illustant. 2. Hieronymo ex Hieronymo reponimus. *Rhetoricæ sumus & aliquid declamationibus dedimus. Quod ut alibi, ita hic verum esse deprehendimus. Alii quaternarium elementorum numerum adumbratum voluit Ezech. 1. per quatuor rotas, quæ ad motum quatuor animalium movebantur.* Resp. per illas rotas, non quatuor elementa, sed quatuor plagas mundi, quæ à Deo per angelos gubernantur, fuisse adumbratas.

V. Nunc speciatim, quæ argumenta pro ignis elementaris (quem pro fictitio cerebri humani commento habemus) sub lunæ concavo constitutione proferri solent, pariter discutiamus. Primum esto. *Si datur elementum frigidissimum & gravissimum, ergo dabitur quoque elementum calidissimum & levissimum. Sed verum est prius. Ergo & posterius.* Probatur Consequentia, quia contraria contrariorum sunt consequentia, postoque contrariorum uno ponitur & alterum. Resp. 1. per *συγγώγησιν*, etsi frigus & gravitatem à corpore elementari fluere poneremus, non tamen inde sequitur contrarias qualitates, calorem & levitatem, ab elemento aliquo necessario fluere, sufficit si assignemus aliquod iis subjectum, cui meritò vindicentur; & caloris subjectum solem dicimus: levitas non semper concomitatur calorem, cum dentur res leves minimè calidæ. 2. Ponitur tanquam certum, quod adhuc est *τὸ κενόπερον*: nam quaestio est, an detur elementum in gradu intenso frigidissimū & gravissimum: nam multi ex Philosophis negant qualitates elementares convenire elementis in gradu intenso: & ponatur hoc esse verum, quomodo poterit eadem qualitas, puta frigus, convenire duobus elementis in gradu intenso, puta aquæ & terræ? 3. Nec hoc verum est semper: posito uno contrariorum ponitur & alterum: nam datur summe bonum, sed non ideo etiam summe malum.

VI. Argumentum secundum. *Ignis est corpus omnium levissimum. Ergo supremum tenere debet locum, qui est sub concavo lunæ.* Resp. 1. peti *τὸ ἐν ἀρχῇ*, ignem esse, & esse aere levio-riorem, adeoque omnium levissimum. 2. Per *ἀερισίον*, quod omnis ignis sit corpus levissimum: nam Aristoteles 5. Topic. tres ignis conti-

constituit species, Anthracem, Flammam, & Lucem: at quis auit dicere Anthracem esse levissimum? 3. Laborat falsa illatione & inconsequentia; ac si ignis propter levitatem sub luna collocandus foret: cum tamen de elementorum situ non tam è gravitate & levitate, quam ex usu, cujus gratia in naturam sunt introducta, judicium ferri debeat: confirmant hanc responfionem *Conimb. l. 4. Phys. c. 5. quæst. 3. art. 3. ad 3. Si elementa, ut peculiare ipsorum naturæ deposcunt, collocata in mundo essent, debuisset terra aquis, aqua aëre undique aque circumfundi & contegi: nunc vero aliter se res habet, sic divina providentia disponente, propter hominum imprimis, deinde brutorum animalium & stirpium, quæ in terra gignuntur, vitam & propagationem, &c. vid. etiam Scal. Exerc. 9. p. 46. 47. Valles. de S. Philosophia, c. 1. p. 29. 30.*

VII. Argumentum tertium. *Ignis natura sua fertur supra aerem. Ergo locus ejus naturalis est supra aerem, ad quem tendit.* Resp. hoc argumentum non multum differt à priorè, & ad illud Respondemus 1. per *ἀπὸ τοῦ ἄνω*, negando, quod omnis ignis species feratur supra aërem; deinde is ignis, qui ponatur ascendere, supra totum tamen aërem eniti semper non valet, sed eo usque, quo usque materia sufficiens permittit. 2. Nulla hic est consequentia. Ascendit supra aërem. Ergo locus ejus naturalis est supra aërem: Nam pariter licebit mihi argumentari. Aves aëra secant ascendunt-

que suo volatu: & aquæ in vaporem resolutæ sursum feruntur in aërem: fumi omnes ascendunt ad aerem. Ergo omnium illorum locus est naturalis supra aerem sub concavo lunæ. *Quæ hic consequentia? Excipiunt Conimb. l. 4. Phys. c. 5. quæst. 3. p. 40. Videmus flammam ignis in Pyramidis figuram acuminatam conari aerem transcendere, nimirum, quia ignis ad Lunæ concavum naturam sedem habet.* Resp. 1. per exceptionem: Flammam ascendere, non quia ignis est; alioquin omnis ascenderet (*A quatenus enim ad de omni valet consequentia*) sed quia mater ejus exhalatio ascendit; prout quando mater descendit, & ipsa; & quando illa exhalatio oblique fertur, & flamma eodem motu fertur, sicut hoc multis exemplis illustrat *Patritius Tom. 4. discuss. Peripat. l. 7.* Sicut igitur non sequitur. Flamma descendit, E. ignis sphaera deorsum est. Flamma oblique fertur, E. ignis sphaera oblique sita est. ita non licet inferre, Flamma ascendit, E. ignis sphaera sursum est. 2. per *ἀπὸ τοῦ ἄνω*. ponamus flammam semper ascendere, nunquam tamen supra aerem ignis sphaeram contingere poterit, eritque ejus conatus semper frustraneus. *Quare cum nulla argumenta, aut ignem elementarem existere convincant, aut quatuor esse mundi elementa solide adstruat, nihil restat, quam ut falsa opinione delusos existimemus Philosophos, qui hactenus & elementarem ignem & quatuor Mundi elementa asseruerint.*

DISPUTATIONIS PHILOSOPHICÆ,

CONTRA

QUATERNARIUM ELEMENTORUM NUMERUM,

P A R S T E R T I A.

T H E S I S I.

EXpuximus ex elementorum albo atque una ex rerum natura ignem elementarem, fictitium plane cerebri humani commentum: nunc pariter aerem ex elementorum numero ejectum imus, non item ex re-

rum natura, quippe qui è medio si tollatur, actum foret de vita nostra & omnium animalium; nam sine aere hausto nulla constat vita. *Aerem itaque existere lubentes damus, esse elementum pernegamus: existere aerem in*

corporibus mixtis docent corpora varia mixta, aquæ supernantantia, tum liquida, ut olea, tum solida, ut ligna: nam ex aëre existente in mixtis levitas illa oritur, & fit, ut unum corpus mixtum sit altero levius, prout scilicet fuerit rarius ac porosius: aër enim poros implens, illud reddit levius: non tamen hinc sequitur, aërem esse elementum, aut tanquam partem ingredi constitutionem mixti: quia ista levitas major ac minor, ponderisque in mixto inæqualitas, explicari potest per solam aëris intra poros corporum conclusionem, ut non exigit ejusdem concursum per modum partis ad eorundem constitutionem: & docet hoc experientia in vesica aëre distenta, aut in pila vitrea, quæ aëre plena aquæ supernatat: atque hinc sic *argumentamur*. Quodcumque in poris mixtorum tantum continetur, illud non est pars mixti, multo minus elementum illud constituens. Atqui aër tantum continetur in poris mixti. Ergo. Major probatur: quia pori ipsi non sunt partes mixti, sed spatia quædam inter partes: sic pars carnis non sunt pori ejus, multo minus aër in poris existens.

II. Sed *secundo probamus*, aërem non esse elementum nec constituere partem mixti. Quodcumque non potest coherere, nec unum continuum fieri, cum corporibus crassioribus, terra & aqua, id non est pars mixti, nec elementum. Atqui aër non potest coherere, nec unum continuum fieri, cum terra & aqua. Ergo. Minoris ratio, quia aër est corpus nimis tenue & fluidum, unde, ubicumque est, poros efficit, in quibus sit, quos repleat. Atque hæc eadem causa est, cur ex aëre, nec nutriamur, nec constemus, quia pars nequit fieri corporis nostri crassi & densi. *Dices*; si aër non sit elementum, nec pars mixti, nec eo nutriamur, nec constemus, videbitur inutilis aut minus saltem necessaria pars universi. Resp. *non sequi hoc*: nam nihilominus utilis ac necessaria universi pars est, 1. Quia vehiculum est influentiarum cælestium in terram, aquam, & mixta, sine quibus nec meteora, nec mineralia, sine plantæ, nec animalia generarentur. 2. Quia est locus & receptaculum generationis me-

teorum. 3. Quia motu suo putrefactionem multorum corporum impedit. 4. Quia respirationi animalium ita necessarius est, ut sine eo animalia præcipua suffocarentur: atque hinc liquet, cur, licet aëre non nutriamur, eum nihilominus attrahamus, nimirum ut suo frigore temperet calorem cordis nostri, quod facillime alioquin suffocaretur, & ut fuligines vaporesque excrementitii cum aëre expirato una ejiciantur: ideoque novus semper debet inspirari, quia, qui aliquantisper fuit retentus, statim calore cordis est calefactus. *Dices*: per venenatum aërem haustum morbi contrahuntur, ergo aër nutrit. Resp. *Non sequitur*: nèque enim hoc fit, quod aër nutrit, sed quia, vel venenati in aëre vapores una attrahuntur, vel aër parvas suas, quas contraxit, qualitates intus corpori nostro imprimit, quando inspiratus est. Et hæc causa quoque est, quod plantæ melius crescunt in aëre temperato, quam in alio, non quia aëre nutriantur, sed quia, cum minus crescunt, prævisum aëre vapores illas contingunt, vel aër intemperatas qualitates illis communicat.

III. *Argumentum tertium*. Si aër sit unum continuum cum cælo corpus, non est elementum: nam cælum & elementa apud omnes omnino Philosophos distinguuntur. Atqui verum est prius. Ergo & posterius. Minor probatur. Si aër & cælum sint duo discontinua corpora, different etiam tenuitate, raritate, subtilitate, aliisque qualitatibus, constituentque diversa diaphana. Atqui hoc est absurdum. Ergo & illud. Probatur Minor. Si cælum & aër diversæ tenuitatis, raritatis, subtilitatis, constituent diversa diaphana; ergo, *primum*, Siderum refractione ab horizonte uique ad ipsum verticem durabit, contra quam docent Mathematici atque Optici, qui eam ultra tricesimum altitudinis gradum non excurrere asserunt: *deinde*, ista diversa diaphana diverso modo transmittent ad oculus nostrum stellarum visarum imagines; nam cum primum medium, cælum, sit subtilius, rarius, tenuius aëre, ex hypothesi Adversariorum, facilius alioque modo imaginem stellæ visæ transmittet quam aër, ubi imago, propter majorem crassitiam & densitatem ejus, non nihil

nihil tardabitur & refringetur, alioque modo ob has causas ab aëre quam à cœlo ad oculum transmittetur: at quomodo stellæ tum in suo loco conspiciuntur? certe hinc sequitur, verum stellarum locum hæcenus fuisse ignortum atque inveniri non posse. Nam vel dicendum est Adversariis, stellarum visarum imagines per cœlum & aërem, diversæ qualitatis media, eodem modo transmitti, contra Opticorum fundamenta, quæ sunt: *Datis diversis mediis seu diaphanis, datur etiam refractione extra perpendiculararem: & sublata refractione extra perpendiculararem tolluntur diversa diaphana*: vel dicendum est illis, stellas nunquam esse visas, nec videri posse, vero suo loco: nam cujus imago per diversa media diverso modo ad oculum transmittitur, id suo loco non videtur, quod experientia testatur, quæ docet quomodo deludatur visus, si oculus numquam in urnam aquæ injectum, aut remum aliqua sui parte aquis immersum, conspiciat. Videatur hoc argumentum egregie deductum apud *Iob. Penam in præfatione Nobilissima de usu Opticæ præfixa Opticæ Rami aut Risneri.*

IV. Sed & alio modo, aërem esse unum ac continuum cum cœlo corpus, probamus, à vocis (cœli) in Scriptura ad aërem applicatione: nam nihil est usitatus in s. litteris, quam aërem cœli nomine venire, vid. *Genes. 7. 11. & 8. 2. Deut. 28. 12. Psal. 147. 8. Ierem. 10. 13. Zach. 8. 12. Matth. 16. 3. &c.* imo & extra s. litteras cœli appellatio aëri tribuitur. *Virgil. l. 2. Georg. de aëre loquens ait, cœlumque profundum & Cicero de Orat. Cœlum hoc, in quo nubes, imbres, ventique coguntur, &c. idem de Divin. Cujus cœli aspiratio gravis & pestilens, &c. Except. 1. Licet cœli voce veniat aër, non tamen propriè. Resp. illud propriè cœlum dicitur, quod fidelium & infidelium consensu sic vocatur: at aër sic vocatur, ut ostendimus: & si impropriè vocetur cœlum, ergo tropicè; ostendatur ergo tropus. Except. 2. Licet Latine vox cœli ad significandum aërem, non tamen pariter vox Hebræa אַיִר, tum ob numeri diversitatem, tum ob vocis notationem & originem. Responsum neutrum obstat. 1. Non numeri diversitas, nam vox אַיִר,*

cum formam habeat dualem ob duplices aquas superiores & inferiores significatas, ut volunt Lexicographi, & singulariter & pluraliter potest intelligi pro materiâ subtrata: & sicuti apud Latinos carent singulari Athenæ, Venetiæ, nuptiæ, & tamen non ineptè uni rei singulari competunt, quidni idem pariter dicamus de Hebræa voce אַיִר? 2. Non nominis notatio; sive enim אַיִר derives à particula אַי, significante locum remotum & אַיִר aque, quod ibi sint aquæ, nullo negotio dicemus & in aëre esse illas, quod in mediâ regione nubes & meteora aquea satis reddunt testatum: sive à אַיִר stupere & אַיִר originem acceras, certe in aëre stupendo modo hærent suspensæ aquæ: sive ab אַיִר & אַיִר igne & aqua originem ducas, utrumque aëri nostro citra ullam absurditatem applicari potest: sive tandem deducas à radice Arabica אַיִר altum & excelsum esse, nihil nostro oberit aëri, qui excelsus est, & cui convenit sua altitudo.

V. Verum alio adhuc argumento, eoque firmissimo, aërem esse idem cum cœlo corpus demonstramus. Locus stellarum est cœlum. Aër est locus stellarum. Ergo. Probat minor. Expansum seu firmamentum secundo die creatum est locus stellarum. Aër est hoc expansum. Ergo. Major est manifesta, ex *Gen. 1. v. 6. & 17. ubi Moses v. 6. narrat expansum fuisse secundo die creatum, & v. 17. dicit in eo collocatas stellas. Minor, præterquam quod totidem verbis extet in lib. Apocrypho, 4. Esræ c. 6. 41. hoc insuper modo probatur. Quicquid dividit aquas superiores ab aquis inferioribus, illud est expansum. Atqui aër hoc facit. Ergo. Major est in textu *Moses, c. 1. v. 6. 7. 8. Minor sic probatur. Quod immediate aquas inferiores tangit, & ab iis ad superiores usque extenditur, easque similiter immediate tangit, id aquas superiores ab inferioribus dividit. Atqui aër hoc facit. Ergo. Vel etiam sic probatur Minor. Aut aquas inferiores à superioribus dividit solum cœlum, aut solus aër, aut aër & cœlum simul: ignem enim elementarem, ut corpus interjectum, jam de suo loco deturbavimus dispositione gemina præcedenti. Atqui non facit hoc solum cœlum, quia**

quia illud nec tangit nec dividit aquas sublunares: non facit hoc solus aër, si à cœlo distinguatur, nam non poterit tangere aut dividere aquas supercœlestes: Ergo facit istam divisionem, aër & cœlum simul, Ergo non distinguuntur, sed unum sunt corpus. Si exceperis, aquas illas supra expansum collocatas non esse supercœlestes, hoc est, non supra sed infra cœlos ac stellas esse constitutas, adeoque ad

cœlos stellasque non pertingere expansum, sequitur in eo non esse collocatas stellas: nam certe in expanso non possunt esse stellæ, si infra eas expansum finitur: at hoc est directe contra textum Mosaicum *Gen. 1. 17.* Exceptiones alias non adferimus, quia eas accuratissime persequitur & refutat *Wendelinus in Contemplat. Phys. sect. 3. cap. 2. th. 1. in §. 6. ad arg. 6.* qui videri potest.

DISPUTATIONIS PHILOSOPHICÆ,

CONTRA

QUATERNARIUM ELEMENTORUM NUMERUM,

PARS QUARTA & ULTIMA.

DE

A È R E.

T H E S I S I.

IGnem ex rerum natura, Aërem ex elementorum ordine exemimus, & cum cœlo eundem fecimus: nunc hoc refat, ut *Aëris naturam* paulo plenius exponamus. *Aër* nobis significat totum illud ac vastissimum spatium, à fixis stellis ad imam usque terram expansum, quod licet unum numero ac continuum & homogeneum sit corpus, conditionis tamen ubique ejusdem non est, sed ejus partes propter varia adjuncta aliæ ab aliis differunt; nos aërem dispescimus seu cœlum (nam idem nobis significant) in *ἠστρος* & *ἀναστρος*: *ἠστρος* aëris seu cœli pars est, quæ lucidissimis stellarum tum errantium tum fixarum corporibus ornatur ac frequentatur: *ἀναστρος* aëris seu cœli pars est, quæ stellis destituta, variis meteororum generationibus subjacet, & à Luna usque ad terram protenditur: atque hæc licet in partes & species, accurate loquendo, dividi nequeat, quia unum est continuum & homogeneum corpus, à *Physicis* tamen vulgo in tres regiones dividitur: quæ præter usum & quantitatem situ & qualitate præsertim distinguuntur.

II. Ratione situs pars aeris alia est suprema, alia media, alia infima. *Suprema* supra altissimorum montium cacumina exorditur & ad Lunam usque excurrit: Alii tamen paulo infra montium vortices exordiri eam, nonnullis experimentis, probare conantur: dicunt enim, *supra altissimorum montium, Olympi in Thessalia & Athonis in Macedonia, vertices & cacumina, perpetuam serenitatem & aeris tranquillitatem deprehensam, ideoque mediam regionem aeris eo non pertingere.* Resp. 1. Incertum est, quod de illis montibus *Solinus & Aelianus* tradunt, an historica veritatem, an fabulosum Poetarum figmentum præ se ferat: multi opinantur ex Poetarum fabulis hæc esse deprompta. 2. Testatur *Ludovicus Vives*, explicans locum *Augustini l. 15. de Civitate Dei c. 27.* id, quod de celsitudine montis Olympi traditum est, esse fabulosum, quod confirmat testimonio *Philadelphii*, qui se eum montem ascendisse, ut rem tantam exploraret, & falsum esse, se commperisse dixit. At *Zabarella* contrarium docet suomet ipsius experimento, *lib. de regionibus Aeris, c. 8.* hæc verbis

verbis. Possumus per experientiam etiam id, quod diximus, comprobare: mihi enim contigit, id quod pluribus etiam aliis contigisse audivi, ut ascenderem ad summam usque Montis Veneris, qui omnium in Patavino agro est altissimus: ibi per totum diem habui aërem serenissimum, sed infra circiter medium montis videbam nubes, quæ me visione vallium prohibebant: vesperi autem postquam de illo monte descendi, inveni factum eo die in infera parte magnam pluviam, quum in montis cacumine nihil pluisset: ex eo intellexi me transisse per mediam aëris regionem, in qua est facta pluvia, nec tamen eam sensi frigidissimam: imo vix aliquam animadverti differentiam frigidioris & calidioris aëris: Nam æstivum tempus erat, & pro æstivo tempore eam vestitus, nec tamen tantum frigoris, quod me lederet, ex eo loco percepi: pars igitur illa non est absolute frigida, sed solum in comparatione inferi aëris calidioris. Idem de Alpibus proprio exemplo edoctus testatum reliquit Bartholinus Syst. Phys. Instit. succinet de Terra, Aëre, & Igni. c. 4. Resp. 1. Si verum est Mathematicorum effatum, supremam aëris regionem quinquaginta milliaribus à terrâ distare, tum profus nullam fidem merebitur Zabarella experimentum: ratio est: quia secundum eosdem, nullius montis altitudo per directum, quatuor millaria excedit: inter quatuor autem & quinquaginta nulla est aut exigua proportio. 2. Confundit in suo experimento Zabarella, partes extremas mediæ regionis cum ipsa parte media ejusdem regionis: nos statuimus non aëre frigidam omnes ejus esse partes, sed mediam duabus extremis, quibus superiorem & inferiorem regionem contingit, longe frigidiorum esse, eo quod nec à supero, nec ab infero calore, ut quidem duæ ejus extremitates, alterari facile possit: ex quibus liquido apparet, nec supremam aëris regionem infra montium cacumina esse, nec etiam mediam regionem, natura, quamvis debilitat, calidam, & ex privatione tantum caularem calorem inducentium, comparatè frigidam esse: idem judicium de Bartholini experimento ferendum esse judicamus. Media regio aëris à fine supremæ eousque deorsum protenditur, quo calor à Sole producti & in terræ super-

ficie collecti efficacia sursum pertingit. Infima aëris regio à superficie terræ eousque extenditur, quo calor à terra sursum multiplicati efficacia pertingit.

III. Huic triæ regioni aëris opponit se Danæus part. 2. Phys. Christ. tract. 2. de Expansione. c. 12. Aristoteles, inquit, totum hoc spatium, quod aërem, hoc est, aquas cœlestes continet, in tres regiones distribuit, lib. 1. Meteor. in summam, &c. at frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora: Nos duas tantum hujus expansionis regiones constituimus, &c. Resp. 1. distinctio aëris in tres regiones apud Aristotelem non est adeo expressa, nec tam explicitè posita, ut eam Arist. tribuit Danæus, sed per consequentiam quandam ex c. 4. l. 1. Meteor. à Zabarella lib. de reg. aëris c. 1. educta. Hoc igitur ~~æquale~~ sedd. 2. Frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora, si scilicet æque bene per pauciora effici possit: cum autem hic non æque bene aër in duas quam in tres regiones dividatur, ob distincta, quæ in hisce tribus regionibus fiunt, metœora, & ob qualitatum, quæ in iis obviæ sunt, differentiam, invertimus illud Danæi, frustra hoc loco fieri per pauciora, quod debeat fieri per plura.

IV. Sed vero qualitates singularium aëris regionum, earumque differentias & causas videamus. Supremam aëris regionem calidissimam esse, cum vulgari opinione statuimus, est enim ignitorum meteororum officina: in reddenda vero causâ à communi sententia abimus; neque enim hujus intensissimi caloris causam facimus ignem elementarem, qui in rerum natura nullus est, nec flammam ab illo igne decedentes, quæ pariter, ut ignis, fictitiæ sunt, nec motum & agitationem cœlestem, tanquam principium extrinsecum, adeoque violentum, nec exhalationes calidas ad supremam regionem ascendentes, sed actualem astrorum calorem, huic regioni viciniorem, inque aërem proximum sibi, efficacissimum, causam esse dicimus.

V. Infima aëris regio est mediocriter calida, non, ut vulgo existimant, propter radiorum reflexionem, quæ est unius ejusdemque numero rei à solito duroque corpore resilitio: sed verius, propter calor duplicationem:

duplicatio vero ista ita fit. Egreditur à sefe calor, & quidem magna ac subita vi egreditur, proximumque aërem calefacit, hic in terram vibratus, cum eam ob duritiem penetrare non possit, non repellitur, quasi illa radiorum reflexio necessàrio sit adstruenda, sed multus in duro solidoque corpore colligitur atque unitur & fortior redditur atque efficacior: ita unius & intensus uicinum sibi aërem magis calefacit magisque alterat, hic alium vicissim sibi proximum, donec tandem vis illa secundi caloris à terra promanantis evanescat, & in firmæ aëris regioni terminum statuat.

V I. Media aëris regio, ex communi *Physicorum* placito, frigida esse statuitur, verum in assignanda ejus causa inter eos non convenit. Cum enim aer (sunt verba Zabarell. lib. de regione aëris c. 2.) sit naturaliter calidus, jure dubitatur, quomodo aër mediæ regionis possit esse frigidus, præsertim magno ac perpetuo frigore: nam id quod alicui naturale & essentialis est, ab

illo inseparabile esse solet, vel non absque illius interitu separabile: ita fieri non posse videtur, ut aër ille, qui mediam regionem implet, possit in illa violenta ac præter naturam affectione diu perdurare: quomodo igitur manet perpetuo frigidus? difficultas hæc ita omnium animos torfit, ut nihil adhuc dictum videatur in quo animus plene acquiescit. Verum illa difficultas nos non torquet, si aerem indifferentem & à qualitatibus naturaliter in hærentibus immunem statuamus, uti statuimus: neque enim agnoscimus in aëre illas qualitates, quas Philosophorum vulgus ei tribuit, idque ob rationem in disputationibus præcedentibus allatam: si enim aër est unum cum cælo ac continuum corpus, sequitur aërem natura sua nec calidum esse, nec frigidum, &c. adeoque esse indifferentem ad illas qualitates: cælum enim nec frigidum esse, nec calidum, communis est opinio. Atqui verum est prius, ex disputationibus antehabitis. Ergo & posterius.

F I N I S.